МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Заснований в 1997

Випуск № 26

Київ КНУБА 2011

УДК 711.11; 711.112

Сучасні проблеми архітектури та містобудування: Наук.-техн. збірник / Відпов. ред. М.М. Дьомін. – К., КНУБА, 2010. – Вип. 26. –480 с. Українською та російською мовами.

В збірнику висвітлюються актуальні проблеми досліджень у галузі архітектури та містобудування, теорії та історії архітектури, реконструкції існуючої забудови.

Розрахований на працівників науково-дослідних і проектних організацій, викладачів вищих навчальних закладів.

Современные проблемы архитектуры и градостроительство: Науч.-техн. сборник / Ответ. ред. Н.Н. Демин. – К., КНУБА, 2010. – Вып. 26. – 480 с. На украинском и русском языках.

В сборнике освещаются актуальные проблемы исследований в области архитектуры и градостроительства, теории и истории архитектуры, реконструкции существующей застройки.

Рассчитан на работников научно-исследовательских и проектных организаций, преподавателей высших учебных заведений.

Відповідальний редактор – член-кореспондент АМ України, доктор архітектури, професор М.М. Дьомін.

Редакційна колегія: доктор технічних наук, професор Габрель М.М.; доктор архітектури, професор Єжов В.І. (заступник відповідального редактора); доктор технічних наук, професор Клюшниченко Є.Є.; доктор архітектури, професор Лаврик Г.І.; доктор архітектури, професор Мардер А.П.; доктор технічних наук, професор Михайленко В.Є.; доктор географічних наук, професор Нудельман В.І.; доктор архітектури, професор Панченко Т.Ф. доктор технічних наук, професор Підгорний О.Л.; доктор технічних наук, професор Плоский В.О.; доктор технічних наук, професор Сергейчук О.В.; доктор архітектури, професор Слєпцов О.С.; доктор архітектури, професор Ковальський Л.М.; доктор архітектури, професор Куцевич В.В.; кандидат технічних наук, доцент Товбич В.В. (відповідальний секретар); доктор архітектури, професор Фільваров Г.И.; доктор архітектури, професор Тімохін В.О. (заступник відповідального редактора); доцент Чередніченко П.П. (заступник відповідального секретаря); дійсний член АМ України, доктор технічних наук, професор Яковлєв М.І.

Рекомендовано до видання вченою радою Київського національного університету будівництва і архітектури, протокол № 63 від 25, березня 2011 р.

На замовних засадах

© Київський національний університет будівництва і архітектури, 2011

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ

72.012.6

О. В. Бачинська
старший викладач
каф.інформаційних технологій в архітектурі КНУБА

ДОСВІД ВИКОРИСТАННЯ АРКИ В АРХІТЕКТУРІ

Анотація: у статті розглядається поняття арки; якості арки, як архітектурного елементу; систематизований досвід історичного використання; сучасне вживання історичних форм арки.

Ключові слова: арка, поняття, властивість, історичний досвід, конструкція, проріз, декоративність, сучасність.

Арка була винайдена людством у древні часи. З моменту створення за красиву форму та здатність витримувати навантаження її почали використовували майже у всіх відомих на даний час стилях архітектури. Людством було розроблено багато різновидів її форм, які пов'язували з певними стилістичними напрямками. У XX ст. були винайдені нові будівельні матеріали, які дозволили створювати незнані досі архітектурні форми. Зміни торкнулися і арки, але її продовжують використовувати і зараз.

Вивчення особливостей цього елементу та узагальнення історичного досвіду допоможе розширити можливості її використання у сучасній архітектурі.

Узагальнений досвід використання арки в архітектурі раніше не розглядався.

Метою дослідження є різноманітне використання арки в архітектурі.

В архітектурі поняття арки визначається як "криволінійне перекриття отвору в стіні або приміщенні" [1, 2]. У сучасній літературі окрім криволінійного перекриття називають аркою трикутне та прямокутне завершення прорізу – трикутною та плоскою [3]. У цьому є своя логіка. У давнину прямокутний проріз утворювався за допомогою тектонічної системи із стовпів та балок. Таким чином, оточення прямокутного прорізу складалося з різних елементів. З винайденням бетону конструкції почали виробляти з цілісного моноліту. Цей принцип схожий на формування криволінійної арки – її

криволінійний контур викладався з окремих каменів чи цеглин, але працювали вони в одному напрямку, як єдине ціле. То чому б не назвати різновидом арки проріз, сформований у монолітній конструкції, яка представляє собою цілісне утворення і, відповідно, так само і працює. Тим більше, що прямокутний та трикутний порізи, так само як і криволінійні арки, можуть утворювати різноманіття форм (характерні для українського модерну прорізи зі скошеними кутами). До того ж прямокутні та трикутні форми приймають участь у формотворенні криволінійних арок, збагачуючи їх своїми формами.

Але історичний досвід дуже багатий, і не завжди зовні можна встановити принцип, за яким утворена конструктивна система споруди. І тому невідомо, яким чином формувалися її прямокутні прорізи – як утворення в цілісній конструкції чи збірній. І скоріш за все в історичних спорудах конструктивна система була збірна, бо монолітний залізобетон винайшли не так давно. У такому випадку нелогічно прямокутний проріз називати аркою, якщо він не має нічого спільного з нею.

Саме тому необхідно криволінійні прорізи, більш складні у будівництві, відокремити від багатогранних. Криволінійні доречно називати арками, як і раніше, а прорізи, збудовані на прямих лініях, виділити в окремий клас. Їх можна назвати *фальшивими арками* від назви, використаної для історичних трикутних прорізів; *гранчастими чи прямими арками* – відповідно до форми.

Загалом арку майже не вивчали, лише описували в різних історичних стилях варіанти її використання. Тому необхідно розглянути її, як архітектурний елемент. Одна з найвідоміших формул, що описує архітектуру – наведена Вітрувієм: "КОРИСТЬ–МІЦНІСТЬ–КРАСА". Відповідно до цієї формули:

КОРИСТЬ арки полягає в функціональному перекритті великого простору у порівнянні з проміжками стійко-балкової системі, а також в створенні прорізу. Прорізи можуть бути найрізноманітніші (портали, арки мосту і т. і.), одна з форм прорізу набула широкого використання – вікно. Його особливістю є розроблена нижня частина.

МІЦНІСТЬ арки полягає в тектонічній конструкції, яка може витримати великі навантаження.

КРАСА арки полягає в її криволінійній формі, що плавно переходить в прямі лінії стійки, а також у можливості урізноманітнювати її форми різними прямими, кривими та ломаними лініями.

Сучасне сприйняття архітектури виділяє в ній два боки: функцію та естетику. Функція відповідно до формули Вітрувія – КОРИСТЬ, естетика – КРАСА. МІЦНІСТЬ – відображення тектоніки, яка входить до КРАСИ, як

головний принцип формування архітектури. Таким чином, історичне і сучасне сприйняття архітектури загалом збігається.

Арка, як архітектурний елемент, гармонійно поєднувала якості, притаманні архітектурі, як мистецтву. Первісний її варіант – циркульна форма – був дійсно геніальним винаходом людства.

З плином часу використання арки змінювалося. Вона набула вжитку у варіантах, де переважала одна з якостей, а інші доповнювали головну функцію:

1) конструктивні якості арки набули розвитку у формі: арок, що утворювали конструктивну основу споруди – складових склепіння *нервюри* (виступаюче профільоване ребро, каркас склепіння, що укріплює його) та *гурту* (конструктивна арка, що укріплює ребро хрестового склепіння); арок, що утримували та передавали навантаження *підпружної арки* (допоміжна арка, що підтримує або укріплює склепіння в різних типах конструкцій) та *розвантажувальної арки* (вмонтована в стіну для розподілу навантаження від верхніх частин будівлі на опори, фундаменти); окремо розташованого *аркбутану* (зовнішня кам'яна арка, що передає розпір склепіння на зовнішні опори-контрфорси); арок, утримуючих карниз та *машикулі* (виступи у верхній частині фортечних стін, башт, що підтримуються серією арок, утворених з окремого елементу метричним розвитком композиції); різноманітних *конструктивних арок*, що витримували навантаження, у промислових та цивільних спорудах [1, 2].

У такій ролі зовнішній вигляд конструктивної арки та проріз, як приналежність, також були дуже важливі – форма збагачувала архітектуру споруди, проріз створював полегшену конструкцію або можливість просування крізь неї (рис. 1, іл. з [5–8]);

2) присутність прорізу, як внутрішньої частини арки, спонукала до розвитку його номенклатури, так були утворені: *вхідний портал* (архітектурно оброблений вхід у будинок, споруду); *вікно* (проріз у стіні для доступу в приміщення природного освітлення) та його варіанти, відомі з історичних стилів – *біфорій* (подвійний арочний проріз) та *трифорій* (потрійний арочний проріз); *ніша* (заглиблення у стіні будинку) та її модифікації, розроблені у різних архітектурних стилях – *едикула* (ніша в стіні храму, обрамлена колонами і фронтоном, в якій встановлювали статуї богів), *табернакль* (оздоблена ніша для статуї святого), *альков* (ніша в стіні для ліжка), *екседра* (велика напівкругла ніша, завершена половиною склепіння, в якій розміщувалися місця для сидіння); *аркада* (ряд однакових за формою і розміром арок, що спирається на стовпи чи колони, утворена з арки метричним розвитку композиції) [1, 2].

В прорізах широко використовували декоративні якості арки – урізноманітнювали форми, обрамлення, розробляли декор складових частин;

також відігравала важливу роль конструктивна здатність перекривати проріз (рис. 1);

3) декоративні якості арочної форми використовували досить широко у всі часи. З'явилися суто декоративні арки: *тріумфальна* (окрема споруда на честь знаменних подій з арочними проїздами, мала велике символіко-ідеологічне значення); *декоративні арки* (архітектурні прикраси у вигляді арок, не мали навантаження зверху); *аркатура* (пояс з декоративних арок на стіні будівлі, утворена з арки метричним розвитком композиції) (рис. 1) [1, 2].

Цілісні форми арки були використані для створення нових декоративних елементів: завершень окремих деталей, великих фрагментів споруди та її цілісної композиції – *сандрику* у формі арки (завершення віконного чи вхідного прорізу, повторював арочну форму прорізу); спорідненого з ним *циркульного фронтону* (завершення будівлі чи її частин, повторювало елементи будинку, створюючи стилістичну єдність); – *закомари* (завершення зовнішньої частини стіни, що повторювало форму склепіння за нею); *кокошнику* (суто декоративне завершення стіни у вигляді головного убору руських жінок кокошнику) (рис. 1) [1, 2].

У сучасній архітектурі майже всі принципи використання арки позабуті. З розвитком будівельний технологій відійшли у минуле колись так необхідні людству конструктивні арки: складові склепінь нервюри та гурти, підпружні та розвантажувальні арки, аркбутани. Їх тепер легко замінюють залізобетонні каркасні конструкції. Навіть маючи гаряче бажання створити конструктивні арки, людство вже не зможе реалізувати його, бо немає таких майстрів, які б з окремих цеглин чи каменів викладали криволінійну форму, що витримувала би величезні навантаження. З розвитком військових технологій вже давно втратили свою актуальність машикулі. Вийшли з обігу складні прикраси у вигляді аркатурних поясів та помпезні ідеологічні тріумфальні арки. Призабуті завершення руської архітектури: кокошник та закомара.

Частини арки, тобто криві лінії, використовують при створенні несучих конструкцій у спорудах з величезними просторами, наприклад, при створенні покриття стадіонів та арен. Дуже рідко використовується аркада, що трансформує простір своїми лініями, прикраси у вигляді декоративних арок, криволінійних сандриків, фронтонів. Ніша втратила свої функції зберігання урн, статуй, побутових речей або формування перетікаючого простору у вигляді алькову, екседри і перетворилася на рідко уживаний декоративний елемент. Навіть проріз, вхідний та віконний, який широко використовується у всіх будівлях, рідко оформлюють у вигляді арки.

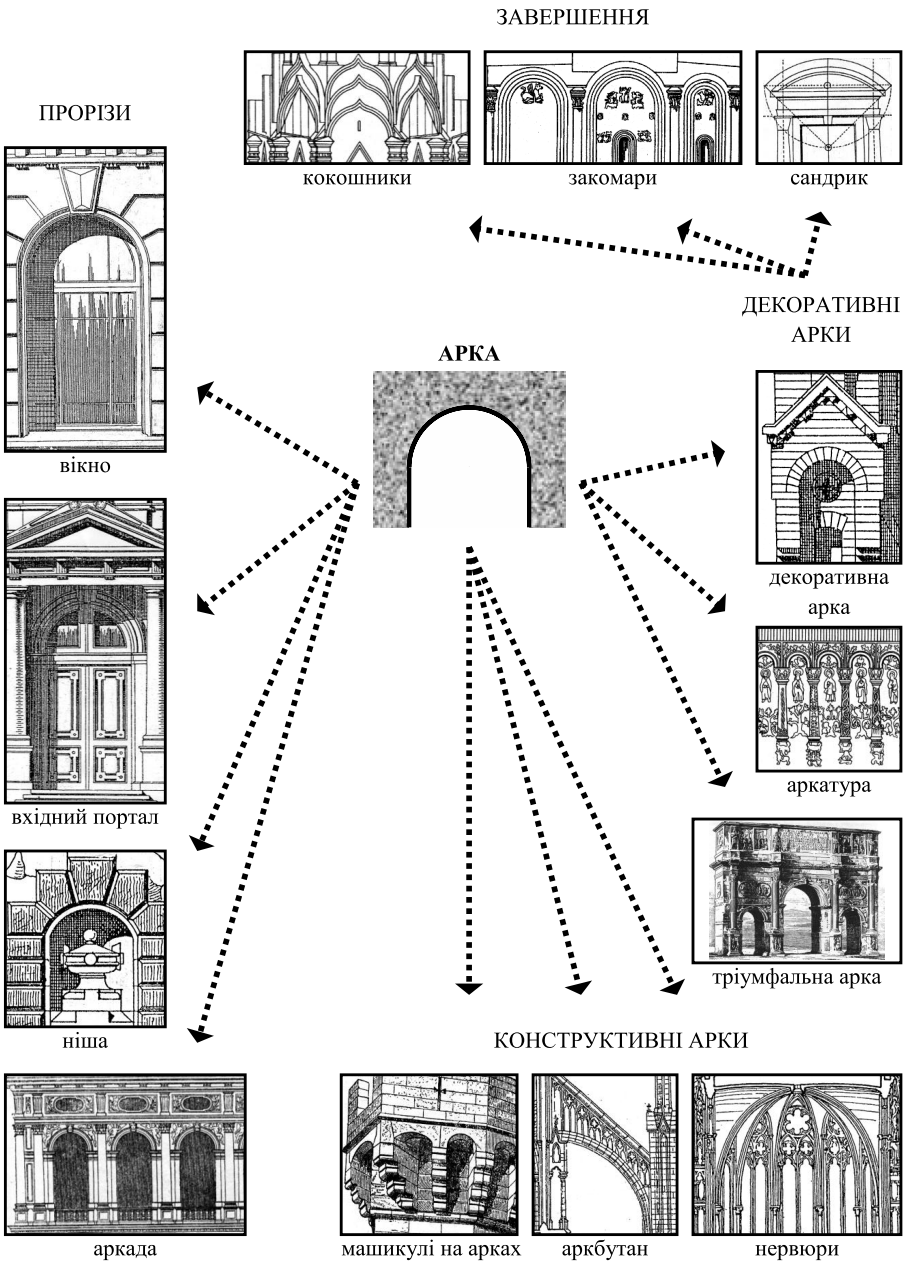

Рис. 1. Принципи використання арки в архітектурі.

Але весь історичний досвід використання арки – далеко не повний перелік того, що можна утворити з неї. Розвиток сучасних будівельних технологій дозволяє не тільки копіювати історичний досвід вживання арки, але й розвивати вже винайдені принципи далі. Така цікава форма, як криволінійна арка, збагатить сучасну залізобетонну архітектуру, що внаслідок концентрації на вирішенні утилітарних задач збідніла гармонійними та цікавими формами.

Список використаних джерел:

1. Архитектурно-реставрационные термины: Методическое пособие; Под общей ред. И. А. Игнаткина. – К.: УСХА, 1990. – 152 с.
2. Безродный П.П. Архитектурные термины: Краткий русско-украинский словарь. – К.: Вища школа, 1993. – 272 с.
3. Уайт Э., Робертсон Б. Архитектура. Формы, конструкции, детали: Иллюстрированный справочник. – М.: АСТ Астрель, 2004. – 112 с.
4. Бачинська О.В. Архітектурний елемент арка: історичний аспект і можливості сучасного використання в житловій забудові Києва // Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії: Збірник наукових праць. – К.: НАНУ, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, 2009. – Вип. 9 – С. 190–193.
5. Пилявский В.И., Тиц А.А., Ушаков Ю.С. История русской архитектуры: Учебник для вузов. – М.: Архитектура–С, 2007. – 512 с.
6. Михайловский И.Б. Теория классических архитектурных форм. – М.: Архитектура – С, 2006. – 288 с.
7. Всеобщая история архитектуры: В 12 т. / НИИ теории, истории и перспективных проблем советской архитектуры, Стройиздат. – Л.–М., 1966. Т. IV: Архитектура Западной Европы: Средние века. – 694 с.
8. Браузевеггер А. Архитектурные формы гражданских построек. СПб.: Изд. Базлова И.И., 1904.

Аннотация

В статье рассматривается понятие арки; качества арки, как архитектурного элемента; систематизированный опыт исторического использования; современное использование исторических форм арки.

Ключевые слова: арка, понятие, свойство, исторический опыт, конструкция, проем, декоративность, современность.

The summary

Concept of an arch; qualities of an arch, as architectural element; the systematized experience of historical use; modern use of the historical forms of an arch is considered in clause.

Key words: an arch, concept, properties, historical experience, design, aperture, decorative, modernity.

УДК 711.4.01

І. В. Булах
аспірантка кафедри Дизайну архітектурного середовища
Київського національного університету будівництва і архітектури

СИМВОЛ І СИМВОЛІЗАЦІЯ У ТЕОРЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ПОСТМОДЕРНІЗМУ (XX СТ.)

Анотація: в статті розглядається використання символу і символізації у теоретичних дослідженнях Постмодернізму (XX ст.). Особлива увага приділена теоретичної праці Р. Ветурі, Ч. Дженкса, К. Александера, М. Сафді, К. Лінча.

Ключові слова: символ, символізація, теорія архітектури, Постмодернізм.

У дослідженнях теорії архітектури існує певний досвід використання символу і методів символізації у вирішенні архітектурних й містобудівних проблем. Сутність цих проблем полягає в тому, що теоретичний досвід потребує ретельного відокремлення та систематизування для можливості подальшого вивчення та використання. Слід відзначити, що практичне використання методів символізації при проектуванні багато в чому випереджає теоретичні дослідження. Саме тому сучасна теорія архітектури вимагає достатньо поглибленого вивчення питання гармонізації, естетизації, філософського обґрунтування символічного змісту міського простору. Надання урбанізованому простору певної символізації, впровадження символів в міське середовище дозволять вирішити проблеми формування більш змістовної і упорядкованої архітектурно-планувальної композиції міського середовища.

У 1960-1980-і рр. у світовій архітектурі сформувався новий напрямок – постмодернізм. Його поява відповідала загальному прагненню змінити історичну і культурну ситуацію, що склалася в середині XX століття. В цей час розгорталася криза авторитарності в політиці і мистецтві – криза тоталітаризму, що диктував верховенство системи і форми над індивідуальними потребами [1].

Зародження цього напряму відбулося в США. Завдяки еміграції майстрів сучасної модерністської архітектури в цю країну у 1930-1940-і рр., розвиток постмодернізму набув значних темпів і досяг апогею в 1960-і роки. У той час в Америці накопичилася найбільша емоційна втома від модернізму і протест проти нього став особливо жорстким, що поступово обумовило виникнення спочатку ідеології, а потім її впровадження в практику постмодернізму [2].

Внесок Роберта Вентурі в архітектуру 1960-1970-х років полягає в його теоретичних роботах. «Складність і суперечності в архітектурі» - робота, в якій Р. Вентурі гостро поставив питання про розвиток методів «нової архітектури» і про переоцінку її цінностей. Він виступив за такий підхід до архітектури, при

якому складнощі і суперечності реального життя зводяться в систему «складного порядку». Він писав: «Я швидше за багатства значень, чим за ясність значень; я за неявну функцію — так само, як і за явну функцію. Я віддаю перевагу «тому і іншому», ніж то або інше», чорному і білому і, іноді, сірому замість чорному або білому» [3]. Закликаючи бачити життя таким, яке воно є, Вентурі пропонує архітектуру – як символ існуючого положення, зі всіма його економічними обмеженнями і соціальними суперечностями. Архітектуру, що не протиставлена вульгарності і хаосу навколишнього середовища, що стихійно склалося, але яка сама символізує це середовище.

У роботі "Навчаючись у Лас-Вегаса" (Learning from Las Vegas, 1972 р.), Вентурі заклав теоретичні основи перебігу постмодернізму, який бере свій початок в "архітектурних ілюзіях", інформаційних щитах і неоновій рекламі американських міст. Він підкреслював розрив між декорацією, символікою зовнішньої форми споруди та її функціональним призначенням і конструктивним рішенням. Лас-Вегас привернув увагу автора, так званою придорожньою архітектурою символів, і своєю головною вулицею (Strip), спланованою головним чином не для пішохода, а для автомобіля, що рухається.

Головна ідея книги полягає в тому, що всі будівлі діляться на два типи: декоровані „сараї” — прості за формою споруди з декоративними фасадами (наприклад, банк з портиком, супермаркет з вивіскою) і «качки» — скульптурні споруди, чиї функції передаються за допомогою форм (рис. 1) (наприклад, православна церква або закусочна у вигляді хотдога). Також будівля може бути гібридом, наприклад - готичний собор. Його фасад розглядається як плаский рекламний щит, а хрестоподібне планування символізує внутрішню функцію [4].

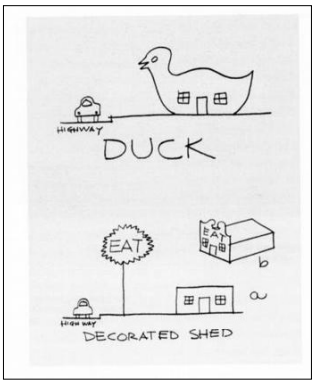

Рис. 1. Авторський малюнок Р. Вентурі до роботи «Навчаючись у Лас-Вегаса» (1972 р.).

Таким чином, Вентурі визначив архітектуру як "дах з символами на ньому". Граматичне з'єднання в даному визначенні протиставлено основній ідеї, яка полягає якраз в тому, щоб відокремити дах від символів і символи від даху. Тому, у відомій статті "Визначення архітектури як укриття з декорацією на ньому, і інші виправдання банального символізму в архітектурі" Вентурі наводить ряд коротких визначень щодо символізації простору й архітектурних форм [5, с.7].

Інший варіант визначення архітектури у Вентурі - "укриття з декорацією на ньому". Декорація або оформлення (так само як і символ) швидше за все були нанесені на укриття після того, як воно було побудоване. Сенс ідеї Вентурі в тому, що він пропонує функціональне (дах, укриття, конструкція) і тому, що до нього прикладається (символічне або естетичне), розглядати окремо один від одного.

Приклади висловів архітекторів в статті поділяються на дві частини. Одна декларує урочистість функціональності: Ле Корбюзьє визначав будинок як машину для житла, і з цієї точки зору технологія і функціоналізм є основними елементами; Луїс Кан говорив, що хотів би дивуватися із зовнішнього вигляду будівлі після того, як спроектував її. Інша - урочистість естетична: Адольф Лаос вважав, що: "... до мистецтва відноситься лише найменша частина архітектури: надгробок і монумент. Все інше, якщо служить меті, повинне бути виключене зі світу мистецтв" [5, с. 30].

Спираючись на це, Р. Вентурі пропонує будувати дах і декорацію окремо один від одного, на одному місці, але в різних просторах. "Чому би не припустити неможливість збереження чистого функціоналізму в архітектурі, справді неминучих суперечностей між функціональними і естетичними засобами в одній будівлі, а потім дозволити функції і декорації йти своїми власними шляхами так, щоб не було необхідності жертвувати функціональними вимогами ради не досягнутої декоративної мети" [5, с.8].

Теоретичні праці Р. Вентурі мали вплив на його сучасників ще й тому, що він сам був блискучим практиком. Проект "Будинку Ванни" з нестандартним плануванням, але з фасадом, що здається традиційним - це один з прийомів використання символізації на практиці. Іншим прикладом служить Дитячий музей в Х'юстоні, карниз якого підтримують колони, що символізують дітей з розпростертими вгору руками. Готельний комплекс в Японії з внутрішніми вулицями і двориками, прикрашеними деформованою графікою. Всі роботи Р. Вентурі закликають не тільки зберегти функціонально-конструктивну основу будівлі, але і накласти на неї символічну, - таку, що "говорить", - декорацію, узяту з будь-якого архітектурного стилю [7]. «Гілд-хауз» — будинок для людей похилого віку у Філадельфії (1960—1965), споруда підкреслено прозаїчна, як і

район серед якого виросла будівля, прозаїчний, як життя його мешканців. Бура цегла стін, монотонна строкатість ритму вікон, іронічні натяки на «героїчні й оригінальні» традиційні форми — все повинно свідчити про ординарність споруди. У Гілд-хаузі «... вікна виглядають тим, чим вони є - вікнами, і в цьому відношенні їх використання навмисно символічно. Вони - звичний елемент, що використаний декілька незвично» [9, с.114].

Цю незвичність повинні створювати навмисні відхилення від звичних контурів і масштабу звичайного типу вікна. Над будівлею, анодована «під золото», урочисто піднесена телевізійна антена - символ, що розкриває потаєну іронію. Р. Вентурі бачить в цій нарочито потворній антені і абстрактну скульптуру, і символ старості, прикутої до екрану телевізора. Одна з останніх робіт Р. Вентурі це комплекс Dalian Road Development - проект двох 25-поверхових будівель для Шанхаю, фасади яких покриті електронними орнаментами, що сприяють демонстрації архітектури як символу (рис. 2).

Таким чином, для Р. Вентурі в процесі проектування на перший план вийшла гра із цитатами з історії архітектури, з архетипами й іконографією. Внаслідок такого синтезу створюються індивідуалізовані виражально-зображальні архітектурні композиції, будівлі, сприймаються як символ.

Рис. 2. Комплекс Dalian Road Development. Архітектор Р. Вентурі, Шанхай, Китай (2003 р.).

Проте архітектура — мистецтво не лише візуальне, але і концептуальне. Тому здатність Р. Вентурі сумніватися, аналізувати і переосмислювати те, що здається загальноприйнятим і непорушним, не втратила своєї актуальності і сьогодні. Наслідки цього можна прослідити в пошукових проектах XX ст., а також в роботах теоретиків постмодернізму.

Чарльз Дженкс, міркуючи про постмодерністську архітектуру, наводить приклад грецького храму як конструкції з колонами і розфарбованим фронтоном, тобто укриття з оформленням. Сферою сприйняття професіоналів, Ч. Дженкс вважає конструктивні особливості споруди сповнені "прихованих метафор і тонких значень барабанів колон". Загальний об'єм, фасад, що символізує собою "рекламний щит" – це сфера сприйняття публіки, яка "відгукується на явні метафори" [6].

Відоме подвійне кодування, що стало згодом одною з міток постмодернізму, було описане Ч. Дженксом як особливий прийом, який використовує архітектор, звертаючись одночасно до двох аудиторій, - до професіоналів і публіки. Проте Дженкс критикує визначення Р. Вентурі. Причиною є те, що Р. Вентурі прославляє "сараї" і відкидає "качок", а Ч. Дженкс говорить, що і ті, і інші є рівноправними засобами архітектурної комунікації. Символи прикріплені до "сараю" як рекламні щити, вони можуть бути зняті і замінені іншими. В той же час "качка" - це будівля, яка своєю формою відповідає функції. Причому Ч. Дженкс критикує Р. Вентурі не стільки в архітектурному плані, скільки в плані самої концепції постмодернізму. На його думку, той, як типовий модерніст, в декларативному порядку відкидає одну мову і наполягає на застосуванні іншої.

Ключовою тезою книги Ч. Дженкса «Мова архітектури постмодернізму» є затвердження архітектурної мови, яка розглядається як засіб комунікації, а також як прийом, інструмент і метод. "Постмодерністська будівля ... говорить...", і тому для автора найбільш важливо описати принципи комунікації, - "я зосереджувався на "мові"..." [6, с.75], на мові символів.

Мова, яка описується Ч. Дженксом, складається з архітектурних термінів, які є похідними візуальних метафор. Перенесення сенсу, яке розглядає автор, відносяться до області візуальних образів людського тіла, а також рослинного і тваринного світу. На його думку, будівлі мають обличчя, на яких можна роздивитися очі, рот, вуха. Особлива метафорична суперечність властива оперному театру Сіднея (рис. 3). Часточки апельсина або черепахи у статевому акті, - це тільки початок довгого ряду асоціацій. Ч. Дженкс задається питанням: що, власне означають всі ці "вітрила, раковини, квіти, риби і черниці "? І приходить до висновку, що "наші емоції виникають мимоволі, по своїх законах, і немає певної крапки, в якій сходяться всі ці значення. Вони існують у нашій

свідомості і хаотично перетинаються, подібно до солодких марень, прямуючих за надмірним захопленням" [6, с.104]. Разом з тим виникає питання: якщо будівля викликає виключно рослинно-тваринні асоціації, то яким чином воно може перетворитися на символ звільнення Австралії від англосаксонської залежності? Прямої відповіді на це питання у Ч. Дженкса немає, але є гіпотеза: "чим більше метафор, тим більш велична драма, і чим тонше вони задумані, тим глибше таємниця" [6, с.112], можна додати – таємниця символу.

Такі явища, як утворення "таємниці", шляхом перетину в нашій свідомості "солодких марень", а також придбання "сумішшю метафор" "протилежного сенсу" добре відомі. Саме так слід було б описати процес симуляції. Правда, у Ч. Дженкса розмова йде про окремий випадок, - про візуальні метафори і їх застосування як інструмента архітектурного проектування. Аналізуючи "суміш метафор" театру Сіднея, Ч. Дженкс ставить кожну з них у відповідність біологічному або антропоморфному символу, але всі разом чомусь перетворюється на соціально-політичну декларацію.

Як свідчать багато авторів, достатньо однозначною мова архітектури була можлива в епоху модернізму і тоталітарних режимів. Цікаво, що тема тоталітарної архітектури виникає у Ч. Дженкса в зв'язку з ще одним оперним театром: "не випадково Гітлер, підкоривши Францію, танцював жигу на ступенях Паризької опери" (рис. 4) [6, с.47]. Диктатор зневажив ногами візуальну метафору і робив він це не по відношенню до резиденції президента або туристського символу Парижа, - Ейфелевої башти, по відношенню до архітектурної декларації влади. Необароко або стиль Другої імперії 1860-х років символізував силу і потужність, і Гітлер вибрав його для архітектури Третього рейху. Цей стиль проіснував довше, ніж держава, якій була обіцяна

Рис. 3. Оперний театр в Сіднеї, Австралія. Архітектор Й. Утзон (1973 р.)

Рис. 4. Оперний театр в Парижі, Франція. Архітектор Ш. Гарньє (1867 р.)

тисяча років. Проте важливіше той факт, що набагато довше існує сама метафора, яка безумовно служить провідником символічного мислення.

Символізація містобудівних ідей розглядається у статті американського архітектора Крістофера Александера «Місто не дерево». У цій статті він протиставив багатство, насиченість форм поселень, що поступово складалися, і які автор іменує «природними», елементарності нових, «штучних» поселень. К. Александера говорить про те, що «штучному» місту властива проста ієрархічна організація зв'язків між чітко розділеними за схемою елементами, малюнок якої символізує гілку дерева. У «природному» ж місті елементи можуть частково накладатися, перекриватися, хаотично розташовуватися і бути неврегульованими [10], створювати так звану просторову решітку, а не деревоподібну структуру. Це рішення в якійсь мірі символізує свого роду топологічну структуру, що притаманна складним математичним об’єктам, які відрізняються від деревоподібних утворень.

Принципи «природного міста» стали основою концепції канадського архітектора Моше Сафді, яку він застосував до житлових комплексів високої щільності. Єдиним втіленням ідеї М. Сафді є «Хебітет-67» - житловий комплекс, побудований в Монреалі до Всесвітньої виставки 1967 р. (рис. 5). Ця 12-поверхова споруда зібрана із стандартних залізобетонних «ящиків» масою до 40 т, різноманітні комбінації яких дозволили створити безліч типів житла.

Рис. 5. Житловий комплекс „Хебітет - 67” на всесвітній виставці у Монреалі, 1967. Архітектор Моше Сафді (1967 р.)

До людини, що стоїть на землі, «Хебітет» звертається не гордовитою площиною фасаду, а „сходами терас, які відповідні до людини, що йде вгору.

Об'єми комплексу символізують тісні групи будинків в арабських поселеннях або багатоповерхові пуебло — житла індіанців на півдні США. Ритм стандартних елементів свідомо ускладнений в прагненні «з'єднати порядок і свободу, порядок без стерильності і свободу без хаосу» [23]. Система будівлі відкрита до подальшого розвитку, її можна продовжувати, нарощуючи нові і нові елементи. М. Сафді і розглядає свою споруду не як щось відособлене, що має початок і кінець, але як своєрідний «ген» і символ формування середовища, систему якого він порівнює з тривимірною кристалічною структурою, здатною також нескінченно нарощуватися, пристосовуючись до конкретних обставин.

Кевін Лінч – видатний теоретик архітектури, який також звертав особливу увагу на проблеми символізації. У роботі «Образ міста» К. Лінч розглядає архітектурні форми, прийоми і методи, які забезпечують взаємозв'язок архітектурного образу на прикладі крупних міст. З позиції символізації урбанізованого простору. «Потенційно місто саме по собі - символ

складності суспільства, і, якщо воно добре організовано візуально, цей символ набуваєособливої виразності» [11, с. 14]. Цілісність образу в архітектурі може формуватися різними методами. На перший погляд об'єкт може бути неврегульованим або рядовим, проте в ході тривалого знайомства його уявний образ отримує характерність і організованість. У той же час об'єкт, побачений вперше, може бути впізнаний і осмислений не тому, що він знайомий як такий, але внаслідок того, що він відповідає стереотипу, що вже склався у спостерігача. Тобто в об'єкт закладено символічне значення, яке викликає певні асоціації. Нарешті, новий об'єкт може пізнаватися через наявність виразних характеристик, які мають своєрідну впорядкованість.

Питання символізації в аспекті сприйняття міського простору складне і багаторівневе. «Образ, який несе силует Манхеттена, може символізувати життєву силу, потужність, занепад, таємницю, перевтому, велич - у будь-якому випадку його різка окресленість уточнює і підсилює значення» [11, с. 56]. Ідея символізації у К. Лінча не обов'язково позначає щось жорстко фіксоване, обмежене, точне, уніфіковане або регулярно впорядковане, хоча вона може і включати будь-яку з цих якостей. Ця ідея не позначає також щось охоплюване з одного погляду, очевидне або елементарне. Оточення загалом повинне бути приведене до дуже складної системи, тоді як занадто очевидний образ швидко надокучає і здатний виявити лише небагато справжніх життєвих рис.

К. Лінч підкреслює роль зорового сприйняття під час руху по артеріях міста – вулицях і магістралях [11]. Посиленню образу можуть сприяти і великий міст, і вісьова побудова авеню, і рух у виїмці, і, нарешті, далекий силует мети руху. Сама наявність шляху може стати символічною і бути інформативною завдяки орієнтирам, розташованим уздовж нього. Життєво важливі лінії комунікації стають тоді фізично відчутними і символізують фундаментальні властивості міського способу життя.

Узагальнюючи вищезазначені підходи, концепції і теорії, слід відмітити їх специфічну рису – прагнення до гармонізації, естетизації та індивідуалізації архітектурних містобудівних образів шляхом використання символів та символізації. В період постмодернізму Ч. Вентурі визначив архітектуру як "дах з символами на ньому”. Сенс ідеї Вентурі в тому, що він пропонує функціональне (дах, укриття, конструкція) і те, що до нього прикладається (символічне або естетичне), розглядати окремо один від одного. Ч. Дженкс розглядає затвердження архітектурної мови символів. К. Александера протиставляє багатство, насиченість форм поселень, що поступово складалися («природні»), елементарності нових, «штучних» поселень.

Все це свідчить, що сучасна теорія архітектури потребує подальшого вивчення питань гармонізації, естетизації і філософського осмислення ідей

художнього формотворення міського простору і середовища. Одним з шляхів цього осмислення може стати дослідження методів символізації як ефективного засобу пошуку нових архітектурних і містобудівних форм.

Література

1. Мировая архитектура. Страны. Эпохи. Стили. С-П, «Кристалл», 2002.– 420с.
2. Уоткин Д. История западноевропейской архитектуры. – Koln: Konemann, 1999. – 423 с.
3. Архитектурный вестник. 2005. - №3. - http://www.archvestnik.ru
4. Бэнэм Р. Взгляд на современную архитектуру: Эпоха мастеров: Пер. с англ. М.: Стройиздат, 1980. – 172 с.
5. Вентури Р. Определение архитектуры как укрытия с декорацией на нем, и другие оправдания банального символизма в архитектуре. // Митин журнал. 1993, № 50.
6. Дженкс Ч. Язык архитектуры постмодернизма: Пер. с англ. М.: Стройиздат, 1985. – 136 с.
7. Рябушин А.В., Шукурова А.Н. Творческие противоречия в новейшей архитектуре Запада. М.: 1986. – 388 с.
8. Великанов А. Симулятор ли я дрожащий или право имею — М.: Новое литературное обозрение. 2007. — 272 с.
9. Раппапорт А.Г., Сомов Г.Ю. Форма в архитектуре: Проблемы теории и методологии. М.: Стройиздат, 1990 – 312 с.
10. GARNIER, Charles, Le nouvel Opéra de Paris Paris: Ducher, 1878-1891
11. Линч К. Образ города. - М.: Стройиздат, 1982. – 328 с.

Аннотация

В статье рассматривается использование символа и символизации в теоретических исследованиях Постмодернизма (XX ст.). Особое внимание уделено теоретическим работам Р. Вентури, Ч. Дженкса, К. Александера, М. Сафди, К. Линча.

Ключевые слова: символ, символизм, теория архитектуры, Постмодернизм.

Annotation

This article discusses the use of symbol and symbolization in theoretical studies of post-modernism (twentieth century). Particular attention is paid to the theoretical work Robert Venturi, Charles Jenks, K. Alexander, M. Safdi, K. Lynch.

Keywords: symbol, symbolism, theory of architecture, Postmodernism.

УДК 726.71(477.82)(045)

Л. Р. Гнатюк
доцент каф. містобудування
Національного авіаційного університету

ВПЛИВ ІСТОРИЧНИХ ТА ПОЛІТИЧНИХ ПЕРЕДУМОВ НА ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САКРАЛЬНИХ КОМПЛЕКСІВ ВОЛИНІ

Анотація: розглядаються питання побудови та трансформації, а також принципи архітектурно-планувальної та об’ємно-просторової композиції культових споруд історичної Волині. Взаємозв’язок зміни образу із передачею храму в ту чи іншу конфесію, зокрема розглядається вплив прийняття унії, поширення каталоцизму, а також православ’я.

Ключові слова: сакральний, комплекс, структура, ґенеза, конфесія, монастир, храм.

Волинь відіграла визначну роль у формуванні слов'янського етносу. На території стикались східні та західні народи, що призводило до активного творення нових суспільних відносин, консолідації етнічних груп. Вже в VII ст. тут виникає одне з перших об'єднань слов'ян, що стало зародком їх державності.

Географічні межі однієї з історичних областей України – Волині – досить умовні та нестабільні, вони неодноразово змінювались протягом століть. Пересувались то зменшуючи, то розширюючи територію Волинського краю, досягаючи Бреста на півночі, Холма на заході, Вроцлава на південному заході.

Відповідних змін зазнала і східна межа Волині [1].

Також і назві "Волинь" в різні історичні періоди відповідали різні політичні та адміністративні одиниці. В XI-XII ст. воно ототожнювалось з Волинським князівством, в XVI-XVII ст. – Волинським воєводством Речі Посполитої, в XIX ст. – Волинською губернією Російської імперії, в наш час його звичайно відносять до Волинської області України (рис. 1.).

Давньоруська Волинь або Волинська земля, розташована в басейні південних притоків Прип'яті та верхів'ях Західного Бугу, була населена східнослов'янськими племенами дулібів, відомих пізніше під назвою бужан, волинян та лучан. Назва "Волинь" вперше в літописі згадується під 1018 р. та походить від міста Волиня або Велиня, котре знаходилось на Західному Бузі.

Як одне із давньоруських князівств Волинь склалась глибокої давнини. Це князівство виникло не в результаті розпаду Київської Русі, а внаслідок місцевого розвитку. В X ст. Волинь знаходилась в залежності від Київських

князів, про що свідчить згадка у літописі: Київський князь Олег, коли йшов походом на Візантію (907 р.), серед інших слов'янських племен мав у складі свого війська дулібів, котрі славились стрільбою з лука. В 981 р. великий князь Київський Володимир Святославович приєднав до Київської Русі південно-західну частину Волині. Князь Ярополк, який княжив у XI ст. у Володимирі-Волинському, був, по суті, не самостійним князем, а намісником Києва.

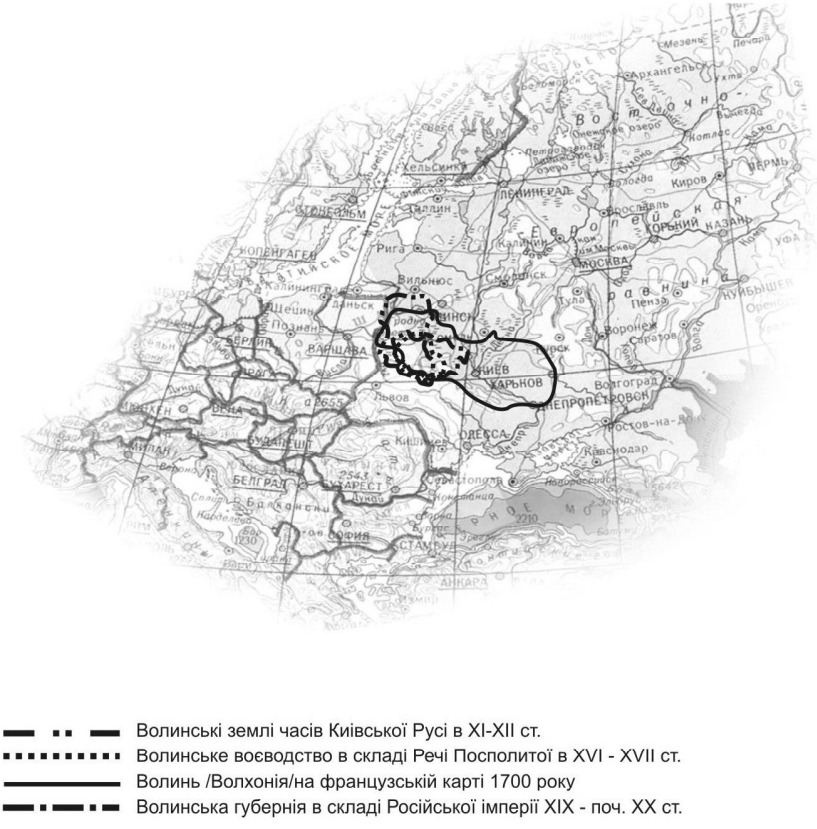

Рис. 1. Еволюція меж історичної Волині.

Одне з найдавніших міст Волині – Луцьк як поселення відоме вже у VI-VII ст. Протягом X ст. у результаті розвитку феодальних суспільних відносин були засновані та виникли такі міста як Бужськ, Червень, Белз, а з XI-XIII ст.

відомі Холм, Любомль, Кам'янець, Пересопниця, Дорогобуж, Перемишель, Кременець та інші.

Досить цікава доля заснування та становлення міста, котре носить ім'я Володимир-Волинський Бузі. Володимир Святославович віддав Волинську землю в удільне володіння своєму сину Всеволоду та заснував місто Володимир, котре після розпаду Київської Русі в XII ст. стало центром Володимиро-Волинського князівства. На Любецькому з'їзді князів (1097 р.) Володимир-Волинський було віддано Дорогобузькому князю Данилу Ігоревичу, але на Витичевському з'їзді у відповідь на віроломне засліплення Давидом князя Василька цей уділ було в нього відібрано. В кінці XII – початку XIII ст. Володимир-Волинське князівство об'єднує сусідні землі. В 1117 р. воно дісталось Володимиру Мономаху. При Романі Мстиславовичі Волинь стає найсильнішим серед південно-руських князівств.

З приєднанням до Волині Галіції, котре було викликане ростом економічних зв'язків та необхідністю спільної боротьби проти польських та угорських феодалів, утворилось Галицько-Волинське князівство, що досягло найбільшого розквіту та могутності в часи Данила Галицького (1201-1264рр.). За його спадкоємців, послаблене татаро-монгольськими набігами та міжфеодальною боротьбою, що спалахнула з подвійною силою після смерті князя Данила, Галицько-Волинське князівство занепадає та втрачає самостійність.

З початку XIV ст. Волинська земля стає ареною боротьби між Польщею, Угорщиною та Литвою. В першій чверті XIV ст. литовські князі захоплюють Берейську та Пінську землі, що входили на той час до складу Волині. Східна частина Волині після 1340 р. дісталась литовському князю Любарту Гедиміновичу, котрий оженився на дочці волинського князя Льва Юрійовича. Столицею Волині стає місто Луцьк.

Після Люблінської Унії (1569 р.) польські феодали фактично встановили свою владу на більшій території українських земель. На території Волині було утворено Волинське воєводство, котре об'єднувало три повіти – Луцький, Володимирський та Кременецький. На території Речі Посполитої змінюються райони поширення християнських віросповідань − католицизму, православ'я, протестантизму, становлення української греко-католицької церкви [2].

Після II та III поділів Польщі (1793 та 1795 рр.) указом Павла I у 1797 р. було утворено Волинську губернію Російської імперії. До її складу увійшли території Волинського намісництва за винятком Радомишльського повіту, котрий було приєднано до Київської губернії, а також Кременецький, Базалійський, Дубенський, Ямпольський та Старокостянтинівський повіти колишнього Подільського намісництва.

Центром Волинської губернії в той час стає місто Житомир. На початку XX ст. Волинська губернія об'єднувала 12 повітів, у яких було 13 міст, 134 містечка, 9682 населених пункти. П'ять значних міст належало приватним власникам (Старо-Костянтинів, Дубно, Заслав, Остріг, Рівно) [3].

В 1919 р. Польща захопила західні уїзди Волинської губернії, і на цій території було утворено Волинське воєводство, до складу котрого входили Дубенський, Горохівський, Ковельський, Кременецький, Любомльський, Луцький, Рівненський, Володимирський та Здолбунівський повіти Бузі.

Після приєднання західних областей України до УРСР в 1939 р. Волинське воєводство було ліквідовано і на його території розмістились Волинська (з обласним центром в м. Луцьку) та Рівненська (центр – в м. Рівно) області. Південна частина Волині увійшла до складу Тернопільської та Хмельницької областей, а східна – до Житомирської області. Північно-західний район древньої Волині з містом Холмом увійшов до складу Польщі, а північна частина з містами Брест та Каменець-Литовський увійшла до складу Білорусії.

У відповідності до такого перебігу історії, всі пам'ятки, що виникли на Волині з часу становлення християнства та влади князів Рюриковичів і Гедимінів − сакральні комплекси, будинки, храми, палаци, монастирі і т.д., впродовж XVI-XVII ст. були знищені або перебудовані. Особливо багато пам'яток було зруйновано в період козацьких воєн (в середині XVII ст.) та під час II світової війни. Значно змінився образ сакральних комплексів у зв'язку із входом до Унії (XVI-XVIII ст.) та з поверненням до православ'я (XIX ст.).

Перебудову, відновлення та оновлення основних пам'яток старовини було виконано в період становлення православ'я з часу приєднання України до Росії; пов'язано з політикою Російської імперії в Західних землях, приєднаних до неї в результаті розподілу Польщі.

Сакральні комплекси становлять одну з найяскравіших сторінок в історії українського народу, мають величезне не тільки художньо-естетичне, але й науково-пізнавальне, просвітницьке та культурно-освітнє значення. Монастир був завжди провідним осередком культурного, історичного, політичного життя, виконував освітянські функції та формував обличчя міста. В архітектурі та структурі монастирів, що були великими містобудівельними комплексами та відтворювали місто в мініатюрі, відобразилась вся складна історія політичного життя та міжконфесійних відносин на терені Великої Волині [4].

У різні історичні періоди на Волині діяло понад 60 монастирів. В 1817 описано 57 з них, в т.ч. 12 діючих, в 1852 р. опис доповнено історичними даними про стародавні пам'ятки, які знаходились в монастирях та церквах Росії того часу. На території сучасної Волинської області дослідниками фіксується понад 20 найдавніших монастирів: Володимирський, Богороднинський,

Михаїла Архістратига, Апостолів, Чесного Хреста, Спаський, Іллінський, Чесного Хреста, Полонківський, Пречистинський, Василівський, Спаський, Красносільський, Черчицький, Спаський співжиттєвий, Піддубецький, Зимненський Святогірський, Печерський, Жидичинський Миколаївський, Мелецький Миколаївський, Вербський Троїцький, Четвертинський Преображенський, Загоровський Богородицький, Туминський Чесного Хреста, Білостоцький Хрестоздвиженський, Низкиничівський. Частина з них почала діяти ще у часи Київської Русі. Для історії багатьох з них існує типовий народний переказ. Після завоювання Києва татарами київські ченці тікали в дрімучі ліси Волині і утворювали в них невеличкі поселення. З них виникли перші сакральні комплекси. Окремі монастирі були утворені захисниками православ'я на Волині князями Острозькими, Сангушками, Загоровськими та ін. з метою протистояння наступу католицизму – Білостоцький, Вербський, Луцький, Хрестоздвиженський, Мелецький. Всі вони надавали їм землю, привілеї на безплатний та позачерговий помол збіжжя на млинах, вирубку лісу для опалення, будівельні роботи. Вони будували для них приміщення, церкви, робили дарчі записи.

Деякі з монастирів Волині, як, наприклад, Жидичинський, Почаївський та інші мали за собою блискуче минуле. Загальною пошаною користувались монастирі Дерманський, Дубенський, Загаєцький, Корецький та інші.

Більш частіші напади татар поставили перед феодалами завдання пристосовувати до оборони не тільки житлові та господарські споруди, але й сакральні комплекси, як окремі храми, так і цілі монастирі. Серед них необхідно відзначити монастир-фортецю в Зимно (друга половина XV ст.), Дермані (XV ст.), Межирічі (XV ст.) та інші [62].

Маючи в своїх руках значні земельні наділи та велику кількість залежного від них населення, монастирі здійснювали широке будівництво сакральних комплексів. Більшість їх спочатку мали дерев'яні укріплення, згодом же великі монастирі почали перебудовувати ці укріплення на кам'яні (Дермань – початок XV ст.). Планування та влаштування укріплень сакральних комплексів нічим істотно не відрізняються від укріплень феодальних замків [5]. Для них обирали найзручніші для оборони місця. В центрі сакрального комплексу, як правило, стояла церква. Частина житлових та господарських будівель розміщувались по периметру оборонних мурів і пристосовувалась до оборони, як у Дермані, Зимно, Межирічі. Інколи під мурами комплексу розташовувалось селище (Зимно, Межиріч, Дермань), яке згодом розросталось, укріплювалось та перетворювалось на значне поселення міського типу (наприклад Межиріч, Почаїв).

В систему оборонних споруд часто включалась і церква. Найчастіше для цього використовувалась лише верхня частина церкви (Зимно – Успенська церква, 1495 р., Межиріч – Троїцька церква). Іноді для оборони пристосовувалась вся споруда (Острог – Богоявленська церква) [6].

На прикладі сакральних комплексів Волині можна також прослідкувати віддзеркалення світових архітектурних стилів, що свідчить про те, що культура й архітектура розвивалась не у відриві від сусідніх країн, а в тісному взаємозв'язку.

Сакральні комплекси Волині пройшли шлях розвитку, ускладнений конфесійними змінами, що не міг не позначитись на їх архітектурному образі, вплинуло на зміни в обсягово-просторовій та планувальній структурі. Для вирішення проблем реставрації чи реконструкції сакральних комплексів необхідно простежити основні етапи їх історичного розвитку під впливом історичних, релігійних, політичних чинників та національних питань [7].

Одним з переломних етапів становлення сакральних комплексів було затвердження Унії (1596 р.). В кінці XVII та на початку XVIII ст. більшість монастирів на Волині увійшли до Унії і в них поселились ченці василіанського (базиліанського) ордену. Починаючи з XVII ст. монастирі Волині, котрі не прийняли Унію і залишились на традиційних основах офіційного православ'я, поступово з різних причин, закриваються скасовуються, занедбуються, руйнуються (Миколаївська церква у Володимирі-Волинському; Хрестовоздвиженська церква в Луцьку). Поряд з тим помітно зростає кількість уніатських та католицьких храмів, котрі зводяться з урахуванням канонічних вимог нових конфесійних спрямувань. (Різдво-Богородицька церква в Камінь-Каширському, Успенська церква в с.Запрудді Камінь-Каширського р-ну). Відповідно до цих вимог також переобладнується частина колишніх православних монастирів, які перейшли в Унію (Зимненський монастир, Почаївська Лавра). Збіднілі монастирі переведені уніатами в парафіяльні церкви і вже після приєднання в 1795 році Волинської землі до Росії так ними і залишились.

Після приєднання Волині до Російської імперії в XIX ст. було проведено заходи з реконструкції та реставрації занедбаних православних храмів, створено проекти перебудови католицьких храмів на православні (Святотроїцький собор – колишній бернардинський костел в Луцьку; Успенська церква – колишній костел августинців в с. Радехів, Любомльський р-н та ін.).

Колишні католицькі монастирі закриваються, а костели переобладнуються в прихідські церкви (церква в Берестечку – колишній монастир тринітаріїв). Для навернення у православ'я чеських та німецьких колоністів в місцях їх поселень зводяться нові церкви при додатковому

фінансуванні з боку держави. (Пантелеймонівська церква в Луцьку). Однією з характерних рис перебудови сакральних комплексів є поява дзвіниці: дво- або триярусної з шатровим покриттям. (Миколаївська в с. Черчицях; Георгіївська церква в Любомлі). Встановлюються нові іконостаси (Стрітенська церква в с. Михнівці Камінь-Каширського р-ну). Решта змін мали декоративний характер і не несли конструктивного навантаження, оскільки виконувались з дерева, та, в основному, були втрачені під час другої світової війни та в результаті чисельних пожеж.

Список літератури:

1. Толочко П.П. Від Русі до України. – К., 1996. – 253 с.
2. Кудрик В. Маловідоме з історії греко-католицької церкви. – Вінніпег, Манітоба, 1956. – 256 с.
3. Карпов Г. Ф. Малороссийские города в эпоху соединения Малороссии с Великою Россиею. – СПб., 1874. – 43 с.
4. Годованюк О.М. Монастирі та храми Волині. – К.: Техніка, 2004. – 176 с.
5. Трегубова Т. О. Полоне – місто-фортеця XVII століття. – В кн: Мистецтво і сучасність. – К., 1980. – С. 204–210.
6. Годованок Е.М. Надвратные башни городских укреплений в Остроге и Дубно / Е.М. Годованок // Строительство и архитектура. – К., 1969. - С. 33-36.
7. Олейник Е. П. Пространственно-планировочная организация исторического ядра в структуре центра большого города / на примере родов западных областей УССР / Автореферат дисс... канд.арх. – К., 1989.

Аннотация

Рассматриваются вопросы построения и трансформации, а также принципы архитектурно-планировочной и объемно-пространственной композиции культовых зданий исторической Волыни. Взаимосвязь изменения образа с передачей храма в ту или другую конфессию. Рассматривается влияние принятия унии, влияние каталицизма, а также православия.

Ключевые слова: сакральный, комплекс, конфессия, монастырь, храм.

Abstract

The article describes the main characteristics that have an effect on the formation of a monastery complex. These characteristics include the original purpose (function) of the building; a relief nature; surrounding landscape, the location of the complex within the community, the nature of the site development and its tectonics; the change of the complex function and reconstruction of the building due to historical reasons.

Key words: sacred complex, structure, genesis, denomination, monastery, church, cathedral.

УДК 72.01

Н. Г. Зенькович,
кандидат архітектури, КНУБА

ПРОСТІР І СЕРЕДОВИЩЕ, ЯК ОБ'ЄКТИ ПРОЕКТУВАННЯ

Анотація: у статті досліджується особливості та проблеми формування спеціальності дизайн середовища. Показана різниця між середовищем та просторам, надані їх основні види та типи.

Ключові слова: простір, середовище, середовищний об'єкт, середовищна система.

Однією з важливих проблем формування фаху «дизайн середовища» є чітко та грамотно поставлені завдання та проблеми, можливості та обмеження які будуть формувати освітньо-кваліфікаційний рівень майбутніх фахівців. Робота дизайнера в сучасних умовах вимагає широкої ерудиції, зокрема розуміння особливостей формування об'єктів середовища різного призначення. Для того щоб грамотно сформувати середовище треба оволодіти основами організації середовищних об'єктів, вивчити загальні вимоги до найбільш поширених типів та видів середовищних об'єктів, усвідомити значення об'єктів у містобудівному та природному середовищі, а також, оволодіти основними навичками їх проектування. Це потребує визначення ролі та місця дизайну у формуванні середовищних об'єктів, виявлення принципів включення дизайн-технологій в процес їх проектування, а також, визначення та систематизації факторів, що впливають на формування типів середовищних об'єктів.

Вивченням вітчизняного та світового досвіду розвитку взаємозв'язку простора та середовища займалися такі провідні вчені як Абизов В. А., Рунге В. Ф., Шимко В. Т.

Бурхливе зростання товарів народного споживання, викликане до життя зростанням промисловості та розвитком кредитно-фінансової системи банківського сектору, визначило появу різноманітних типів та видів предметів споживання. Великий об'єм та різноманітність цих предметів, в свою чергу, змусило розгубитись звичайного споживача та породило появу на ринку праці такої спеціальності, як «**дизайн середовищ**а».

Якщо раніше дизайн асоціювався тільки з самим предметом і стосувався тільки зміни його форми, не чипаясь проблеми взаємозв'язку цього предмета з оточуючим простором, то сьогодні на перше місце виходять питання зв'язку самого предмета з простором та його наповненням. До останнього часу усі такі питання вирішувались на просторовому рівні архітектором, а на побутовому (особистностному) вирішувалось конкретною людиною. І якщо на першому

етапі становлення цієї спеціальності консультативну нішу заповнювали випускники художніх вузів, то подалі, об'єм та різноманітність предметного наповнення, зростання матеріального благополуччя населення та відсутність у нього сприйняття гармонічної ув'язки предметів наповнення у єдине ціле, визначило виникнення спеціальності - дизайнера середовища. І ми стали говорити не тільки о просторі, яке формує архітектор, а почали сприймати таке уявлення як середовище. Що ж таке середовище і чим воно відрізняється від простору.

Простір – це об'єм, обмежений або умовами видимості (візуального сприйняття), або проведенням у ньому, будь якою абстрактною функцією життєдіяльності (без урахування конкретного людського фактора).

Таким, штучно утвореним простором, необхідним для потреб і життєдіяльності людини є - архітектурний простір. Сутність архітектури, по суті, полягає у штучному обмежувані частини природного простору. Іноді стверджують, що архітектурний простір тотожний організації внутрішнього простору. Але архітектурний простір може бути як окремим об'ємом, так і комбінацією різноманітних просторів та об'ємів, з'єднаних у цілісність за законами художньої єдності.

З. Гидион приводить три стадії розвитку архітектурного простору:

1. Створення простору шляхом взаємодії різних об'ємів (при цьому внутрішньому простору практично не приділялося уваги);
2. Архітектурний простір індентифікується тільки з внутрішнім простором (таким чином порушувалась просторова єдність архітектури);
3. Взаємопроникнення внутрішнього і зовнішнього простору (єдність взаємовідношення окремих об'ємів простору). (2)

Таким чином, по відношенню до людини архітектурний простір може бути:

- відкритим або зовнішнім;
- закритим або внутрішнім;
- перетекаючим.

Історія розвитку архітектури це по суті нескінченний пошук взаємозв'язку та взаємопроникнення, впливу та розмірності зовнішнього та внутрішнього просторів. Але простір без самої людині мертвий. Бо тільки людина вносить у нього життя своїми особистими поглядами на світ та його складові. Таким чином, єдність людині та простору, разом утворює середовище.

Середовище - це просторове творення передбачене для життєдіяльного процесу конкретної людини. Це той же штучно створений простір, але пристосований до життєдіяльності у ньому людей з урахуванням їх особистих

психологічних, психофізичних, емоційних особливостей. Або якщо сказати простими словами - це експлуатований простір.

Таким чином середовище це те що оточує, але, також, це те що оточено. Це єдність матеріально-фізичних, функціонально-технічних, соціальних та емоційно-художніх параметрів простору у якому головним змістом є людина та її погляди на архітектурний простір, функціональний процес та його стабільність, предметне та об'ємне наповнення, кольорове вирішення, а також, засоби їх з'єднання. А проектування такого архітектурного середовища є утворення не тільки його об'ємно-просторового рішення, а й утворення атмосфери світогляду конкретної людини. Бо «первое внушает зрителю свое представление о смысле жизни данного пространства, второй – создает этот смысл вместе со зрителем» [7, 19с.].

По своєму відношенню до своїх окремих компонентів середовище може бути:

1. По відношенню до простору: **відкрите** (міське середовище, що охоплює предметно-просторові зв'язки); або **закрите** (середовище приміщення чи будинку – так зване інтер'єрне середовище).
2. По відношенню до характеру свого утворення: **архітектурне** (самодостатнє, незалежне, від індивідуальної специфіки його експлуатації), **предметне** (утворене для конкретної людини чи процесу за допомогою обладнання та предметного наповнення), **ландшафтне** (утворене за допомогою природних компонентів, штучно створених елементів поверхні, благоустрою та флори);
3. По характеру протікаючого у ньому функціонального процесу: **житлове, громадське, виробниче та міське**;
4. По об'єму наповнення : **індивідуальне** та **колективне;**
5. По стабільності проведення функції: **постійне** та **що трансформується ;**
6. По розміру утворення: **робоче місце або функціональна зона, приміщення або група приміщень, будинок або комплекс будинків, міська планувальна зона, міській або ландшафтний комплекс.**

Така різноманітність середовища по відношенню до окремих його компонентів викликана різноманітністю видів та форм життєдіяльності людині які протикають у різних по об'єму просторових масштабах. Комбінація різних просторів та об'ємів, систем обладнання та облаштування, необхідних для процесів життєдіяльності, що проходять у них, у єдине ціле по законам

художньої єдності можна називати **середовищним утворенням**. Таким чином, **середовищне утворення** це єдність простору та його предметного наповнення. І воно може бути як окремим середовищним об'єктом, так і комплексною системою, що складається з декілька, близьких по функції та складу, середовищних об'єктів – **середовищною системою**.

Якщо архітектура – мистецтво організації простору, то дизайн - мистецтво організації наповнення цього простору. Таким чином, проектне відношення до середовища складається як з архітектурних (просторових) так і дизайнерських (предметних) компонентів, які з'єднаючись утворюють атмосферу середовища, його емоційне забарвлення.

Таким чином, основними компонентами що формують середовище є: архітектурний простір та його предметне, а також, інформаційне, технологічне, технічне і декоративно-художне наповнення. Не останню роль у його формуванні, займають будівельні конструкції, що оточують і обмежують простір та оздоблення їх зовнішніх поверхонь. Характер та особливості вищезгаданих компонентів обумовлені: середовищним процесом, що протікає у просторі (функціональні, ергономічні, санітарно-гігієнічні, інженерно-технічні вимоги до процесу) та особливостями їх технологічного з'єднання; вимогами оптимального з'єднання умов життєдіяльності, їх комфорта та безпека; образно-емоційними моментами сприйняття, як окремих компонентів (кількість видів та типів обладнання, різноманітність предметного наповнення, їх різний період життя) так і їх в цілому.

Окремо треба виділити проблему пристосування громадських типів середовища для людей з обмеженими (слуховими, зору, психологічними (психічними) особливостями.

З'єднання цих задач у єдине ціле дозволяє зробити висновок, що принципами середовищного утворювання є :

- утворювання системи об'ємно-просторового планування в цілому;
- внесення (виявлення) у цій системі основи композиційної структури (домінанти, акцентів, фону, композиційних осей);
- утворювання декоративно-художньої цілісності середовищного об'єкту.

Аналіз різноманітних видів середовища показує, що в залежності від ставлення задачі та ступеня участі дизайнера у організації простору існує чотири типи середовища, які має формувати дизайнер. Це :

- організація раніше утвореного архітектурного простору, «обживання» або «декорування» його предметним наповненням;

- коригування вже існуючого архітектурного простору з урахуванням зміни окремих предметних (а інколи і просторових) складових;
- реконструкція – зміна існуючого простору, при якому порушуються його об'ємні габарити або відбувається зміни його функціонального призначення;
- утворювання нового простору та його предметного наповнення.

В залежності від того наскільки правильно розуміє дизайнер своє завдання по організації середовища, якого типу середовище він створює, наскільки усестороннє зможе врахувати усі чинники, що формують середовище, як гармонійно зможе об'єднати різноманітне предметне середовищне наповнення – залежить атмосфера у якої нам жити.

Література

1. Абизов В. А. Історія розвитку архітектурно-будівельних систем., Сучасні проблеми архітектури та містобудування., К., КНУБА. 2008.- вип.. 19. – с.122-127.
2. З. Гидеон, «Пространство, время, архитектура», М., Стройиздат, 1984, 455с.
3. Рунге В. Ф. «Эргономика и оборудование интерьера», Москва., Архитектура-С., 2006г.
4. Рунге В. Ф. «Эргономика городской среды», Москва., Архитектура-С, 2007г.
5. Шимко В. Т. Архитектурное формирование городской среды М. «Высшая школа», 1990.
6. Шимко В. Т. Комплексное формирование архитектурной среды. М. СЦП-принт, 2000.
7. Шимко В. Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование. Основы теории. М. «Архитектура-С».2006
8. Шимко В. Т., Гаврилина А. А., Типологические основы художественного проектирования архитектурной среды., М., Архитектура-С., 2004., 101с.
9. Эстетические ценности предметно-пространственной среды. Под. Ред. А.В.Иконникова. М. Стройиздат, 1990.

Аннотация

В статье исследуется особенности и проблемы формирования специальности «дизайн среды», даны понятия пространства и среды, представлены их основные виды и типы.

Ключевые слова: пространство, среда, средовой объект, средовая система.

Annotation

In the article explored features and problems of forming of speciality «design of environment», dany of concept of space and environment, their basic kinds are presented end types.

Keywords: space, environment, sredovoy object, sredovaya system.

УДК 72.01

А. В. Вязовская
магистр архитектуры, аспирантка кафедры «Информационные технологии в архитектуре» КНУБА

К ОПРЕДЕЛЕНИЮ ТЕРМИНА «ЛАНДШАФТНЫЙ УРБАНИЗМ»

Аннотация: в статье рассмотрены определения термина «ландшафтный урбанизм», проведен филологический и этимологический анализ составляющих терминов – «ландшафт» и «урбанизм». Проанализированы структурные и смысловые взаимосвязи в структуре термина. В результате исследования предложена общая формулировка термина «ландшафтный урбанизм».

Ключевые слова: ландшафтный урбанизм, ландшафт, урбанизм, архитектурная среда.

Термин «ландшафтный урбанизм» был сформулирован практиком и теоретиком архитектуры, профессором факультета ландшафтной архитектуры в Гарварде Чарльзом Валдхеймом на одноименном симпозиуме и выставке в Чикаго в 1997 году. Однако до настоящего времени термин не сформировался окончательно, имеет различные толкования.

В статье рассматриваются значения нового понятия, проводится анализ составляющих его терминов с целью получить наиболее точное и емкое определение «ландшафтного урбанизма».

Учредитель термина Чарльз Валдхейм определяет ландшафтный урбанизм как «дисциплинарную перестройку, в которой ландшафт заменяет архитектуру как основной конструктивный элемент современного градостроительства. В ряду многих дисциплин ландшафт является одновременно линзой, через которую понимается и анализируется современный город и посредником, через который он строится». [8,с.23] Еще один представитель данного направления Джеймс Корнер в эссе «Terra Fluxus»

пишет: «Сложная амальгама, ландшафтный урбанизм – это большее, чем просто одиночный образ или стиль: это характер, отношение, способ мышления и действий. С многих точек зрения его можно рассматривать как ответ на неудачу традиционного градостроительства эффективно работать в условиях современного города». [8, с.97]. Существуют также такие определения: «Ландшафтный урбанизм - это теория урбанизма, утверждающая, что ландшафт, а не архитектура более способен организовывать и понимать город».[11] «Ландшафтный урбанизм устанавливает попытку построить новый тип проектной практики, в которой методы и способы проектирования исторически применявшиеся в ландшафтном дизайне могут быть интегрированы в сферу градостроительства». [8,с.96] «Ландшафтный урбанизм – это призыв «вывернуть наизнанку» традиционную практику городского проектирования, начиная формировать городские формы с помощью открытых пространств и природных систем, вместо зданий и системы инфраструктуры». [8, с.96]

Таким образом, ландшафтный урбанизм определяется как «амальгама», «дисциплинарная перестройка», «характер мышления», «теория». Для формулировки более точного определения, необходимо провести филологический анализ составляющих термина.

Ландшафт, согласно толковому словарю Ожегова, это «Рельеф земной поверхности, общий вид и характер местности. 2. То же, что пейзаж».[5] Также, **«ландшафт** - природный территориальный комплекс, участок земной поверхности, ограниченный естественными рубежами, в пределах которого природные компоненты (рельеф, почва, растительность, водоемы, климат, животный мир), а также искусственные, т. е. антропогенные (застройка, дороги, сельхозугодья и т. д.), находятся во взаимодействии и приспособлены друг к другу» [6].

Впервые слово ландшафт прозвучало в IX веке в трудах монахов Фульдского монастыря в Германии. К XVI веку начинает развиваться ландшафтная (пейзажная) живопись. На картинах изображались типичные виды земель. К началу XIX века *ландшафт можно было охарактеризовать как окружающую наблюдателя территорию, которую можно осмотреть единым взглядом***.** [12].

Ландшафты подразделяется на следующие виды: географические, природные, культурные, акультурные, деградированные, антропогенные, техногенные, городские, искусственные. Исходя из направления данного исследования, рассмотрим понятия культурного, антропогенного и городского ландшафта. *Ландшафт культурный* - географический ландшафт, измененный хозяйственной деятельностью человеческого общества и насыщенный

результатами его труда**.** [2] *Ландшафт антропогенный* **-** ландшафт, свойства которого обусловлены деятельностью человека. [7] *Ландшафт городской (townscape; urban landscape*) - ландшафт, имеющий максимальную степень хозяйственного освоения территории, один из видов искусственного ландшафта. Городской ландшафт располагается в пределах городской границы (черты) и создан по проекту архитекторов и сформирован из зданий, сооружений, элементов благоустройства, инженерного оборудования, искусственного озеленения и т.д. [4]. «Можно выделить систему показателей, характеризующих городской ландшафт: положение на местности и взаимодействие с городским окружением, начальный импульс развития, контрастность или подобие исходному ландшафту; планировочная структура и история планировочного развития; основные высотные доминанты, главные планировочные оси — градостроительный каркас; главные архитектурные пейзажи и урочища — ядра каркаса; основные визуальные, планировочные, функциональные связи; основные природные структуры и процессы как географические детерминанты; чувственное восприятие — цветовая гамма, звуки, запахи, погоды; топонимика; семиотика — символические компоненты ландшафта; семантика — историческая ассоциативность». [3]

Термин «ландшафт» эмоционален и ассоциативен, в современной архитектурной теории он рассматривается не только с архитектурно-планировочной точки зрения, но и с идейно-философской. «Ландшафт как феномен и категория дан в *оптике путешествия*. Он дан как нестатичное – как мир, разнообразие которого постигается путем непосредственного перемещения. И соответственно, мир по которому нельзя путешествовать, не является ландшафтом». [1, с. 100-103] «В русском языке понятию «ландшафт» ближе всего слово «местность»: местность как объект поэтической и философской рефлексии, как источник культурных содержаний, как то, с чем мы себя идентифицируем». [1, с. 100-103] По словам географа Дениса Косгров, «ландшафт – это не только мир, который мы видим, это конструкция, композиция этого мира». [8, с.25] Английский ландшафтный архитектор сэр Джефри Джеллико был убежден, что именно ландшафт, а не архитектура является настоящей организационной силой не только архитектурной среды, но и человеческого духа в целом. [10]

Термин «урбанизм» проще и более однозначен, чем «ландшафт». Урбанизм (лат. **urbs – город; urbanus – городской) -** направление в градостроительстве, возникшее в начале XX в, представители которого утверждали идею главенствующей и безусловно позитивной роли городов в современной цивилизации. Нередко понятие урбанизм используется и как синоним градостроительства в целом [12]. Термин «урбанизм» был введен в

1867г. ученым И. Серда для описания «науки человеческих поселений, различных по масштабу и во времени». Современные понимания все еще ставят на первый план *человеческий элемент городской жизни*, но расширяют изучение до включения «экономического, политического, социального и культурного окружения». [8, с. 27]

Выражая идею объединения двух сред – природной и архитектурной, термин «ландшафтный урбанизм» однако не превратился в форму отдельного слова, например, *лэндурбанизм* или *урбанландшафизм*[8, с. 24], составные части термина «ландшафт» и «урбанизм» вступают в сложные отношения, сохраняя каждый свой первоначальный смысл, «способные к взаимообмену, но не растворяясь полностью, как новый гибрид одинаково зависимый от *х и у* хромосом, никогда не способный в полной мере избавиться от различных выражений своих родителей». [9]

Термин «урбанизм» четко определен как наука или теория; «ландшафтный» - качественная характеристика, описание, вид «урбанизма». В смысловом отношении, ландшафт представляется как организующий элемент городской среды, как линза, через которую можно понимать современный город и управлять происходящими в нем процессами.

В результате проведенного анализа предлагается следующая формулировка термина:

Ландшафтный урбанизм – это градостроительная теория, использующая ландшафт как основное средство организации, оптимизации, анализа и понимания динамических процессов, происходящих в архитектурной среде.

Проведение исследования обусловлено выполнением автором научной работы на тему: «Принципы ландшафтного урбанизма в организации архитектурной среды» и необходимостью уточнения понятийного аппарата.

Перспективы дальнейших исследований в данном направлении состоят в детальном изучении возможностей теории «ландшафтный урбанизм» в организации архитектурной среды, его инструментария, методов, принципов.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Беседы о ландшафте: на вопросы ПР отвечают Евгений Асс и Владимир Каганский//Проект Россия. Ландшафт.№4/2009 (54).
2. Большая советская энциклопедия\\bse.sci-lib.com
3. Кулешова М.Е. «Систематика культурных ландшафтов»// heritage.unesco.ru

4. Лазарев А.Г., Лазарев А.А., Кудинова Е.О. Справочник архитектора/Серия «Строительство и дизайн». – Ростов н/Д: Феникс, 2005. – 352 с.
5. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. - Большой Толковый Словарь. Том 5 - (С-Я). Издательство "Азъ", 1992. 660 с.
6. Словарь ландшафтных терминов\\ www.netpulse.ru
7. Экологический словарь \\ dic.academic.ru
8. Christofer D. Gray. From emergence to divergence: modes of landscape urbanism. A dissertation submitted for Masters of Architecture Degree University of Edinburgh// School of Architecture Edinburgh College of Art 2005-06/
9. Corner James. Terra Fluxus.//The Landscape Urbanism Reader/ Charles Waldheim, editor. – 1st ed., - New York: Princeton Architectural Press, 2006.
10. Gareth Doherty. Landscape as Urbanism. // http://www.rali.boku.ac.at/7643.html
11. http://en.wikipedia.org/wiki/Landscape_urbanism
12. http://ru.wikipedia.org

Анотація

У статті розглянуті визначення терміну «ландшафтний урбанізм», виконано філологічний та етимологічний аналіз складових термінів – «ландшафт» і «урбанізм». Проаналізовані структурні та змістовні взаємозв'язки в структурі терміну. В результаті дослідження запропоноване загальне формулювання терміну «ландшафтний урбанізм»

Ключові слова: ландшафтний урбанізм, ландшафт, урбанізм, архітектурне середовище.

Abstract

The definitions of the "Landscape Urbanism" notion have been observed in the article; philological and etymological analysis of term components "landscape" and "urbanism" have been done. Interactions in structure and meaning within the term have been analyzed. As a result of research a general formulation of the "Landscape Urbanism" notion have been given.

Keywords: Landscape urbanism, landscape, urbanism, the architectural environment.

УДК 72.013

І. В. Коротун,
к.а. доцент каф. Будівництва та архітектури
Чернівецького національного університету ім.. Ю. Федьковича

АРХІТЕКТУРА XX СТОЛІТТЯ. КРИЗА ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ МІСТ

Анотація: у статті розглядаються передумови та фактори, які здійснили вирішальний вплив на розвиток архітектури XX століття.

Ключові слова: масова архітектура, простір, типізація.

У період урбаністичного бума 20-го сторіччя темпи росту міст, у порівнянні з попередніми етапами розвитку, змінилися на порядок; площі освоюваних територій стали вимірюватися не гектарами, а квадратними кілометрами. Увага громадськості концентрується на окремих унікальних об'єктах. Водночас при цьому за обсягами будівництва значно переважає масове житлове та індустріальне будівництво, під яке засвоюються колосальні території. Містобудування набуло незалежного статусу. Задачі творчого проектування сконцентрувались в ортогональній площині генерального плану. Вільне планування сучасних мікрорайонів звело до мінімуму ступінь індивідуальної творчої волі лінійного проектувальника-архітектора, що працює в сфері об'ємного проектування. Утилітаризм, що прийшов на заміну функціоналізму, заперечення реального значення того, що виходить за межі необхідного мінімуму, проголошуваний «лівими» і «правими» теоретиками, відповідав соціальному замовленню у країнах західного світу і соціалістичного табору. Так відбулося нівелювання значення масової фонової архітектури, втрата її художньої виразності і втрата її справжнього значення у свідомості замовника і виконавця архітектурних розробок. Процес, характерний не тільки для радянського простору, але й для країн Західного світу. Створення нового типу міської забудови – масового соціального будівництва являв собою новий тип професіональних задач. Соціальне будівництво породжує уніфікацію, типізацію і в силу своєї масовості формує обличчя архітектури 20 століття. Міські ансамблі втратили традиційну духовно-ідеологічну ієрархію висотних рівнів і співпідпорядкованості об'єктів (домінування культових споруд по висоті), що замінилась новою ієрархією висотних рівнів відповідно до мотивацій утилітарно-економічного характеру.

Індустріалізацію і типізацію будівництва пов`язують з діяльністю Вальтера Гропіуса, Міса ван дер Роя і Лє Корбюзьє. Розповсюдженню нових ідей сприяла діяльність Веркбунда, Баухауза, міжнародні виставки.

Колосальний вклад в теорію типізованого ідеального міста вніс Шарль – Єдуар Жаннере (Ле Корбюзьє). Ідеї Ле Корбюзьє не можливо назвати абсолютно оригінальними, вони значною мірою запозичені з різних джерел. Наприклад, у Адольфа Лооса, який працював з соціальним житлом у Відні – поселення Хайберг, 1920 р., котрому також належить ідея „просторового плану", засвоєна пуристами, яка поєднувала правильність платонівського об`єму зі зручностями вільного внутрішнього простору. Вперше це було реалізовано в проекті А. Лооса вілли на острові Лідо в Венеції (1923). Цей проект став протоформою пуристської вілли в Гаршє Ле Корбюзьє. Крім того, Ле Кобюзьє надихнувся теоріями нового міста Тоні Гарніє, з яким зустрічався у Леоні у 1908 році, а також нової радянської архітектури, зокрема Леонідова, Мєльнікова, Ель Лісіцького. Безумовно, що послідовне знищення естетичної складової архітектури не було метою архітекторів – професіоналів, не дивлячись на те до якої безмежності сягала радикальність їх поглядів. Але теорія чистоти форм та утилітарності була дуже зручною для комерсантів. Становлення творчої індивідуальності трьох китів типізації архітектури відбувалось у майстерні берлінської контори АЕГ під керівництвом Петера Бернса. Ідеологічним кредо, що об`єднувало цих майстрів архітектури було протиставлення житлового чарунку житловому будинку. Архітектори прагнули втілити мрію про архітектуру, здатну покращити умови життя народу, звести будинки, які при мінімальній вартості дозволили би раціонально організувати побут та забезпечити необхідний людині рівень комфорту і гігієнічних умов. Самоствердження „інтернаціональної архітектури" відбулось у 1928 році будівництвом району Вайсенхоф у Штудгарті. До містобудівної схеми Міс Ван дер Роя прив`язували свої об`єкти Лє Корбюзьє, Гропіус, Пельциг, Таут, Шарун [1]. Започаткування стало виставкою майбутньої техніки будівництва: різнорідні матеріали заступили білі потиньковані стіни з горизонтальними вікнами, а плоскі дахи, відсутність деталей обумовили взаємну подібність окремих об`єктів. З метою забезпечення максимально вигідних умов інсоляції і провітрюваності, а разом з тим – щоби висловити ідею рівноцінності всіх житлових квартир, Гропіус розробляє ідею „стрічної забудови", при якій стандартні корпуси споруд розміщаються паралельними рядами. У 1927-28 роках він застосовує цей прийом у селищі Даммешток поблизу Карсруе, а у 1929 році – у великому житловому комплексі Сіменштадт у передмісті Берліну. У Сіменштадті Гропіус та очолюваний ним колектив архітекторів створив прообраз невеликих економічних квартир, що у багато чому визначили основні напрямки масового житлового будівництва у наступні десятиріччя. Як кожне явище, що розгортається під впливом системи об`єктивних факторів, позитивні здобутки затьмарювались негативними явищами. Створення краси за

допомогою техніки, яку Лє Корбюзьє назвав „основою нового ліризму", навело його на питання: „Які критерії мистецтва, виникають внаслідок роботи машини?" І сам собі відповідав: "Ніяких" [2]. Сукупність принципів класичної оцінки архітектурного твору виявлялась непридатною. ЇЇ замінюють визначення „правдивість" і „чистота". Не правильність і раціональність, а, як пише Якуб Вуєк: „метафізичні, що витікають з популярних естетичних асоціацій, поняття становляться показниками цінності... визначення Вітруія „архітектура це користь, міцність і краса", - стає занадто довгим [1]. Сутність проблеми полягала у „бути" чи „не бути" для цих трьох слів. Прагнення до заміни великої естетичної теорії минулого великою естетичною утопією майбутнього підказало відмову одного з них – красоти. Гропіус говорив: „Архітектура – це техніка і функція", Ханнер Майер: „Архітектура вже не являється більше мистецтвом будувати; будівництво стало наукою, а архітектура – наукою будувати". Приведені висловлювання двох директорів Баухаузу говорять про прагнення заміни слів „красота" і мистецтво" та користь „техніка" і „наука", з відповідними наслідками для розстановки пріоритетів професійної діяльності. Можна стверджувати, що утопічний характер Афінської хартії, який не враховував політичних та економічних факторів, став причиною занепаду ідеології CIAM після другої світової війни. Війна надала можливість широкого втілення практики типового проектування! По руїнам війни пройшли нові червоні лінії кубістської типової забудови. Сформульована у Афінській хартії ідея функціонального міста з „кубічною" забудовою починає тріумфальний рух по Європі. Контраст між старими збереженими або відновленими міськими структурами і новим будівництвом обумовив кризу модерністських ідей. Все частіше у свідомості людей місто і житловий район не пов`язуються у єдине ціле, починають означати щось інакше. Як зазначає К. Фремптон: "Сучасна архітектура, яка прагнула взяти участь у вивільненні людини створення нового життєвого середовища, перетворилась у гігантське підприємство по її знищенню." Масова архітектура цього періоду стає „астральною пустинею" безнадійним фоном для окремих досягнень архітектурної думки ... розходження у розвитку архітектури і містобудування призвело до ситуації, у якій можливість обміну ідеями між першим і другим, що існувала протягом значного часу, раптом стала вкрай обмеженою. Підкоряючись економіці споживання, що розвивається, місто втратило можливість зберегти свою цілісність [3]."

Килимова забудова поклала край традиційному розвитку забудови міст, Не дивлячись на те, що підходи комплексного проектування на підставах сітчастих структур та з врахуванням просторових композицій довели свою життєздатність для довгострокової перспективи розвитку міста. Наприклад,

план реконструкції Барселони на основі планувальної сітки у 22 квартали глибиною, що розміщалась вздовж морського узбережжя і перетиналась двома діагональними проспектами, іспанця Ідельфонсо Серда (ввів у професійний обіг термін „урбанізація"), який він розробив у 1859 році був настільки зручним, що реалізувався протягом 50 років – майже вдвічі швидше запланованого терміну. Місто заповнило цю сітку до кінця століття. У праці „загальна теорія урбанізації" І. Серда надає перевагу організації пішохідного руху, а також використанню парової тяги у якості головного транспортного засобу. Для І. Серда, який вважав правильне рішення транспортної проблеми відправною крапкою любої науково організованої структури, виявилось цілком реальним поєднання традиційної сітчастої структури з новими лінійними схемами організації транспортного руху. Напрямки архітектурної діяльності, спрямованої на досягнення архітектурно-планувальної та просторової композиційності не зникають: плани комплексної реконструкції центру Москви, зокрема забудова Нового Арбату (проспект Калініна); план реконструкції Берліну, площа Свободи (у минулому – Дзержинського) у Харкові, архітектурний ансамбль вулиці Хрещатик у Києві, план забудови Єревану, ансамбль набережної Дунаю в Будапешті. Далеко не всі з них отримали таку вдалу реалізацію, як ансамбль вулиці Хрещатик, але ще на початковій стадії формування проектного рішення вони призначались як презентація архітектури 20 століття. Для країн капіталістичного світу знаковим об`єктом став проект архітектурного ансамблю Рокфеллер – центру у Нью-Йорку.

Ознакою нових мікрорайонів у країнах соціалістичного табору стали будинки з так званим „малометражним" плануванням квартир, висотою поверху 2,5 метра, 4-5 поверхові, з нетинькованими зовнішніми стінами, суміщеною покрівлею. Будівельну індустрію спрямовано на різке зростання темпів будівництва і введення житла в експлуатацію. З 1955 по 1959 роки темпи будівництва житла збільшились у 2,5 рази, з 36 млн. $м^2$ до 80 млн. $м^2$ житла на рік. Будівництво за індивідуальними проектами набуває ознак винятковості. Припинена звична для попереднього періоду практика периметральної забудови кварталів з закритим простором внутрішнього двору. Примітивність об`ємно-просторової структури крупнопанельних і цегляних п`ятиповерхівок, відсутність яскраво виділених „головних ", „бокових" і „дворових фасадів", перехід від регулярного до так званого „вільного" планування мікрорайонів призвели до безвиразності, візуального дискомфорту, зазначає Г.О. Осиченко [4]. Хоча замовником на створення дешевого масового житла виступали офіційні установи (доречно пригадати постанови „Про усунення надлишків у проектуванні і будівництві", „економну економіку" та

заборону застосування вартісних матеріалів на об`єктах рядового будівництва), моральна відповідальність за деградацію нової міської забудови та міського новоутвореного середовища була покладена на рядових виконавців соціального замовлення – архітекторів. Поступове впровадження нової номенклатури, покращення ТЕ показників, застосування 9-ти поверхових будинків, зміна методики проектування, введення блок-секцій, що стали головним об`єктом типізації, певним чином покращили ситуацію. До номенклатури серії вводились рядові, кутові (під прямим кутом), поворотні (під непрямим кутом) блок-секції. Це робили можливим формувати забудову спорудами різної конфігурації та довжини. На середину 70-х обсяги крупно панельного будівництва (КПБ) складали вже 50% від загальних. В окремих містах обсяги КПБ досягали 70-90%. Всього у СРСР функціонувало понад 400 комбінатів КПБ, продукція яких заповнювала величезні вільні приміські території, створювали райони-спальні. Характерна для 70х років минулого століття концепція формування планувальної структури міста наводиться В. Павліченко в обґрунтуванні архітектурно-планувального рішення генерального плану міста Тольятті: ”Прийнята планувальна структура надає широкі можливості для створення виразних архітектурно-просторових композицій *(свідоме перебільшення: бажане видається за дійсне – авт.)* Система провідних ансамблів міста по головній повздовжній композиційній осі і спів підлеглим їй осям, орієнтованим на акваторію. Геометризм планувальної структури м. Тольятті, панування у ній прямого кута поставили вимогу створення „кутів характерності ”, але й застосування у широкому масштабі мальовничих форм блокування житлових будинків. Для досягнення більшої цілісності композиції міста і його синтезу з ландшафтом архітектури використали систему модульної координації [5].” У тексті наводяться габарити модульної сітки міста: 10х10 км: головні комунікаційні зв`язки; 5х5 км – автомобільний комплекс і житлова зона першої черги будівництва; структурні елементи житлової зони – планувальні райони, що складаються з житлових районів визначались модулем 2х2, далі сітка транспортних зупинок 1х1 км, нарешті „умовний квартал” 500х500 метрів. Зрозуміло: подібна габаритність виключає створення комфортного міського середовища. що підтвердилось практикою забудови цього міста - одного з найбільш невиразних і відштовхуючих просторових містоутворень минулого століття. До безумовних здобутків 20 століття належить лібералізація системи розподілу житла в містах, розробка системи будівельних норм і правил, що гарантують надійне (з точки зору будівельних технологій) і гігієнічне (дотримання санітарних норм) будівництва у всіх відомих галузях масового будівництва і архітектури. Здобутки досягались шляхами здешевлення матеріалів, мінімізації техніко-економічних показників планувальних рішень,

скорочення темпів будівництва. Досягнення „економічного ефекту ” при проектуванні і будівництві відбились на якості проектних рішень і виконання будівельних робіт.

Двадцяте століття відкрило нову еру у розвитку архітектури: міські території стали забудовуватись новим типом споруд – дешевими маловиразними житловими багатоквартирними будинками. Уніфікація, типізація, мінімізація параметрів пришвидшують та зменшують вартість проектування та будівництва; урівнюють, нівелюють масову свідомість та положення людини у суспільстві (у дусі розвитку теорій позакласового суспільства). Таким чином еволюція просторового розвитку міських архітектурних ансамблів та комплексів була перервана соціальними революціями, що відбулись на початку 20 століття. Це призвело до суттєвої зміни якісних характеристик міської забудови, втрати значення архітектури як просторового мистецтва.

Література

1. Вуек Я. Мифы и утопии архитектуры XX века: Пер. с польского канд. техн. наук Предтеченского М.В., под редакцией канд. философских наук Глазычева В.Л. – М.: Стройиздат, 1990. – 286с.
2. Ле Корбюзье. Архитектура XX века: Пер. с фран. В.Н.Зайцева, В.В.Фрязинова Под редакцией Топуридзе. – М.: Прогресс. 1977, 301с.
3. Фремптон К. Современная архитектура: критический взгляд на историю развития: Пер. с англ. Дубченко Е.А.; под ред. Хайта В.Л. – М.: Стройиздат, 1990. - 535 с.
4. Осиченко Г.О. Методичні основи реконструкції композиційних структур історичних міст (на прикладі міст Центральної України). Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата архітектури. 18.00.01 –Х.: 2006.
5. Зодчество 1(20) // Сборник Союза архитекторов СССР., гл. ред. Яралова Ю. –М.: Стройиздат, 1975 – 231с.
6. Коротун І.В. Принципи архітектурно – планувальної організації ансамблевої забудови. Дисертація на здобуття наукового ступеня канд.. арх.. К.: 2006.

Аннотация

В статье рассматриваются предпосылки и факторы, оказавшие решающее воздействие на развитие архитектуры XX столетия.

Ключевые слова: массовая архитектура, пространство, типизация.

Abstract

Main factors and conditions determined development of the architecture in the XX century are discussed in this article.

Key words: mass architecture, space, and typing.

УДК 72.037

С. М. Лінда
кандидат архітектури,
доцент каф. архітектурного проектування НУ «ЛП»

ТЕНДЕНЦІЇ ІСТОРИЗМУ В АРХІТЕКТУРІ ОДЕСИ ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XIX СТОЛІТТЯ

Анотація: у статті розглянуто стильові особливості архітектурних об'єктів Одеси першої третини XIX ст. з точки зору архітектурного історизму.

Ключові слова: «романтичний класицизм», історизм, архітектура Одеси.

Постановка проблеми. Проблема історизму в архітектурі сьогодні трактується доволі широко. З позицій сучасної теорії: історизм в архітектурі – це не є назва конкретного спрямування у певний час, а фундаментальна світоглядна підстава, що формує тенденцію, яка проходить через багато етапів розвитку архітектури [1, с. 10]. Саме з таких позицій є важливо розглянути архітектуру стильових періодів ренесансу, класицизму, модерну та виявити у межах їх систем тенденції, пов'язані із історизмом, тобто з використанням в актуальній архітектурній практиці форм та образів, запозичених з минулих епох.

Мета статті. Виявити тенденції історизму в архітектурі Одеси першої третини XIX століття, тобто періоду, який традиційно ототожнюють з догматичним класицизмом та ампіром.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автор статті спирається на роботи, присвячені історії архітектури Одеси (В. Тимофієнко), а також на дослідження науковців, які вивчають тему історизму в архітектурі (А. Іконніков, Є. Кириченко, А. Пунін, Г. Рєвзін).

Обговорення питання. Особливістю архітектурного середовища Одеси від моменту свого виникнення стало те, що воно з однієї сторони було відкрите для закордонних віянь та тісно інтегроване у європейський архітектурний процес, а з іншої – знаходилося під безпосереднім впливом архітектури російського класицизму. Постійне балансування між Заходом і Сходом, між культурою європейською та російською визначило специфічний характер архітектури міста першої третини XIX століття. Це сформувавши унікальне середовище, яке є дуже складне для аналізу та формулювання однозначних висновків.

Перші значні пам'ятки архітектури Одеси були зведені у першій третині XIX ст. Це був особливий період розвитку європейської архітектури, хронологічні межі якого окреслюють між 1760 – 1830 рр. У європейському архітектурознавсті він отримав кілька взаємозамінних назва: «другий класицизм», «неокласицизм» або «романтичний класицизм», чим одночасно

підкреслювалося спадковість класицистичної системи XVII ст. та очевидну відмінність від неї. Класицизм кінця XVIII – початку XIX століть шукав можливості надати ордерній мові гнучкості та різноманіття і був позначений пошуком альтернативних варіантів стилеутворення [1, с. 95–96].

У цей час на периферії культури з'являється романтична неоготика та неоренесанс, які, можливо, і не визначали «обличчя» епохи, проте стали каталізатором, який прискорив процес руйнування доктрини догматичного класицизму. У цей час архітектори починають широко звертатися до грецької архітектури (зокрема, до доричного стилю), що було важливою частиною наміченої тенденції розширення кола ретроспекцій. Ця особливість «романтичного класицизму» – можливість вибирати із прообразів попередніх епох, можливість інтерпретувати та змінювати історичні архітектурні форми у відповідності до творчого завдання, символічний зміст форм, що відображав певну ідейну програму – дають підстави стверджувати про історизм мислення архітекторів і про його відображення в архітектурних формах. Вплив на формування архітектури початку XIX ст. виявив французький ампір – перший в історії архітектури стиль, «сформований під замовлення» Наполеона Бонапарта архітекторами Ш. Персьє і П.–Ф.–Л. Фонтеном. Стилістично різнорідні мотиви, які йшли від римських прообразів, доповнених древньоєгипетськими мотивами та формальними експериментами візіонерської архітектури К.–Н. Леду і Е.–Л. Булле, були синтезовані у єдину змістовну єдність, стверджуючи понадчасовий імперський ідеал. Найбільш повно риси «стилю ампіру» (який проіснував всього 11 років: 1804 р. по 1815 р.) були кристалізовані у монументальних будівлях та пам'ятниках, оскільки саме в них і можна було репрезентувати велич наполеонівської епохи. [1, с. 127–136].

За традицією російського архітектурнознавства період розвитку архітектури Росії першої третини XIX ст. називають «ампіром», при чому визнається, що це визначення є тотожне західноєвропейському «романтичному класицизму» [2]. У мету цієї статті не входить дискутування на тему «правомочності» використання терміну «ампір» стосовно російської архітектури, який автоматично був трансльований на архітектуру Одеси першої третини XIX ст., проте, автор вважає, що більш точним і відповідним до даної ситуації є саме визначення «романтичний класицизм», тим більше, що сучасні російські дослідники (А. Іконніков [1], А. Пунін [3], Є. Кириченко [4]) також намагаються термін «ампір» не використовувати, замінюючи його на «пізній класицизм».

В Одесі передові архітектурні ідеї із Західної Європи знаходили своє повноцінне втілення, оскільки привносилися в одеське середовище архітекторами, які народилися, навчалися та працювали у Європі, а петербурзькі архітектори, які проектували в Одесі, самі також були вихідцями з

європейських шкіл. Саме таким архітектором був *Жан Тома де Томон* (1760–1813 рр.). Він народився у Берні, навчався у Парижі у Ж.–Д. Руа – одного із першовідкривачів суворої грецької дорики, працював у Римі разом із Ш. Персьє та П.–Ф–Л. Фонтеном. У Петербург він прибув з професійними переконаннями, які склалися під впливом самих радикальних ідей французького передреволюційного класицизму. У 1799 р. архітектор з'явився у Росії, а 1801 р. він почав працювати у північній столиці над проектом Біржі [1, с. 142]. Трохи згодом Ж. Тома де Томон починає працювати над двома важливими одеськими проектами: міською лікарнею та Оперним театром. Проект міської лікарні був замовлений архітектору А.–Е. Рішельє. Оскільки коштів було недостатньо, то у 1806–1808 рр. був споруджений лише центральний двоповерховий корпус [5, с. 21] (рис. 1). Центром композиції став масивний шестиколонний греко-доричний портик, піднятий на цоколь. Подібно, як у роботі над петербурзькою Біржею, прообрази великомасштабної форми архітектор шукав в архаїці храмів Пестума. Могутні доричні колони отримали оригінальне вирішення: знизу вини «одягнуті» у масивні канельовані «шуби», а догори стрімко звужуються, створюючи ефект ще більшої висоти та масштабності. У дусі передреволюційної архітектури К.–Н. Леду і Е.–Л. Булле розроблено моноліт стіни: гладь стіни відтінена горизонтальними

Оперний театр був запроектований Ж. Тома де Томоном у 1803 р., а будівництво здійснено у 1804–1809 рр. Основою об'ємно-планувального вирішення став грецький простиль: до монолітного кубічного об'єму був добудований доволі витончений шестиколонний портик корінфського ордеру. Згідно літературних джерел, з початку фасад був доволі простий, лапідарний і лише пізніше «обріс» ліпниною та добудовами [5, с. 23].

З періодом «романтичного класицизму» пов'язана діяльність видатного одеського зодчого італійського походження *Франца Карла Боффо* (1780–1867 рр.). Власний стиль архітектора був побудований на ремінісценціях античності, проте мотиви грецької та римської архітектури були поєднані логікою архітектонічних контрастів та введенням нових архітектурних алюзій. У 1820-х роках архітектор спорудив кілька важливих будівель, які визначили вектори розвитку тогочасної одеської архітектури. Вони зосередилися вздовж Приморського бульвару – парадного фасаду міста зі сторони моря. Містобудівна концепція бульвару ґрунтувалася на синтезі класицистичної ідеології та історичного світогляду. З однієї сторони – яскраво виражений композиційний акцент: півкругла площа із пам'ятником Рішельє, забудована Ф.–К. Боффо у 1827–1830 рр. за проектом А. Мельнікова. Об'ємно-просторова композиція площі випливала із її домінуючої ролі в ансамблі бульвару і складалася з двох призматичних корпусів, які були об'єднані дугоподібним

[6, с. 60]. Монументальний масштаб, лаконізм ордерної мови класицизму надали комплексу парадного та урочистого звучання. Цей комплекс є найбільше наближений до класицистичної традиції французької школи XVII – XVIII століть. Проте ордер змінив свою роль у формуванні художнього образу, трансформувавшись із тектонічного елементу у відверто декоративний прийом.

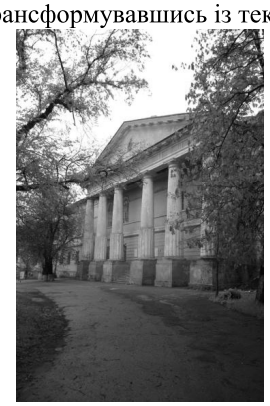

Рис. 1. **Мотиви «героїчної дорики» в архітектурі Одеси початку XIX ст.**
Міська лікарня.
Ж. Тома де Томон, 1806–1808 рр.
Монументальна форма апелює до спадщини грецької античності

Рис. 2. **Інтерпретація теми античного ордеру в архітектурі «романтичного класицизму» Одеси І третини XIX ст.**
Воронцовський палац, Ф.-К. Боффо, 1826 – 1827 рр.
Відхід від системи догматичного класицизму демонструють асиметрична об'ємно-просторова композиція, рівноцінність абсолютно різних фасадних вирішень, поява різновеликого ордеру, використання ренесансних мотивів (аттик) та орієнтальних елементів

Однією з перших самостійних будівель Ф.–К. Боффо був Воронцовський палац (1826–1827 рр.), який замикав забудову бульвару. Його архітектура яскраво продемонструвала багатогранність стильових пошуків, де основоположним став принцип «вибору стилю» (рис. 2). Незважаючи на розташування у центральній частині міста, палац виявився відмежованим від бульвару [6, с. 74–75]. Замкнутий у собі, відособлений архітектурний організм будівлі виник як символічний аналог ренесансового ідеального образу діяльної, самодостатньої інтравертної особистості. До романтичного світобачення апелювала асиметрична мальовнича композиція об'ємів та візуальна рівноцінність по-різному вирішених фасадів, які демонстрували явний відхід від ієрархії та субординації класицистичної системи. Основою архітектурних інтерпретацій стала класицистична ордерна тема (вірніше поєднання тосканського та іонічного ордерів), проте довільним було її трактування. У

композиції фасадів еклектично переплелися ренесансові мотиви (масивні аттики), орієнтальні алюзії у завершенні вікон, обрамлених класичними лиштвами.

У комплекс Приморського бульвару увійшов колишній палац Шидловського (Ф.–К. Боффо, 1830 р.) (рис. 3). Об'ємно-просторове вирішення будівлі створило нову модель для формування палацової архітектури Одеси. Втиснутий у рядову забудову палац втратив класичні ознаки палацової архітектури: унікальність у розташуванні у системі міської забудови, симетрично-осьову композицію плану і фасаду та ордер, як основний засіб гармонізації художнього образу. Натомість морфологічно палац наблизився до прибуткового будинку – нового типу житлової будівлі, який активно у той час формувався. У плані – це П-подібна структура з видовженими флігелями, які обрамляють внутрішній двір. Єдиним зосередженням декору стає головний фасад, витягнутий вздовж червоної лінії та обмежений фасадами сусідніх будівель. Художня розробка двоповерхового фасаду розвиває ренесансну тему традиційного римського палаццо, де основним принципом організації стає рівнозначність та рівноакцентність елементів [6, с. 62–63].

Рис. 3. **Репрезентація ідей італійського неоренесансу в архітектурі Одеси I третини XIX ст.**
Палац Шидловського.
Ф.-К. Боффо, 1830 р.
Художня розробка фасаду розвиває ренесансну тему традиційного римського палаццо

Рис. 4. **Дуалізм в архітектурі Одеси I третини XIX ст.: наближення до ідеалів класицизму в екстер'єрі та романтичне наповнення**
Палац Потоцьких-Наришкіних. 1823–1826 рр.
Планувальна структура та композиція фасаду апелюють до спадщини європейського класицизму,наявність підземного гроту свідчить про романтичне світобачення

Палац-садиба Потоцьких-Наришкіних – це ще один приклад архітектури періоду зміни ціннісних орієнтирів. Палац був споруджений невідомим архітектором у 1823–1826 рр. у дусі європейської (польської (?) класицистичної школи початку XIX ст. [5, с. 12]. Симетрична композиція генетично відходить

від чіткої палладіанської схеми з акцентом головної осі урочистим шестиколонним портиком корінфського ордеру. Під головним корпусом будівлі знаходиться великий романтичний грот із склепінчастим перекриттям, що імітує печеру із штучним водоспадом.

Висновки. Кілька наведених вище прикладів не вичерпують весь стильовий ландшафт одеської архітектури першої третини XIX ст. Проте, це були знакові та надзвичайно важливі будівлі, наявність яких впливала на подальше формування архітектури міста, тому їх стильові особливості в цілому окреслюють специфіку одеської архітектури того часу. В цілому період першої третини XIX ст. в Одесі продемонстрував складність та неоднозначність стильових пошуків, характерних для європейської архітектури доби «романтичного класицизму», для якої вся попередня історія зодчества поступово ставала полем для пошуку нових форм які б відповідали потрібним асоціативним значенням. В архітектурі міста знаходимо приклади архаїзованої дорики, ремінісценції європейського класицизму, ренесансові мотиви, а також еклектичні поєднання, які свідчили про переломний період у розвитку архітектури. Отже, стильовий плюралізм одеського середовища демонструє зародження та активний розвиток ідей історизму в архітектурі міста першої третин XIX ст.

Література

1. Иконников А. В. Историзм в архитектуре / А. В. Иконников – М.: Стройиздат, 1997. – 559 с.
2. Ревзин Г. К проблеме романофильского направления в архитектуре русского ампира / Г. Ревзин // Архитектура: Материалы конференции «Запад – Восток: Античная традиция в архитектуре. – М.: Architectura, 1994. – Вып. 3. – С. 103–106.
3. Пунин А. Л. Архитектура Петербурга середины XIX века / А. Л. Пунин – Л: Лениздат, 1990. – 351 с.
4. Кириченко Е. И. Русская архитектура 1830–1910 годов / Е. И. Кириченко – М.: Искусство, 1982. – 399 с.
5. Тимофеенко В. И. Одесса: историко-архитектурный очерк / В. И. Тимофеенко – К.: Будивэльнык, 1983. – 160 с.
6. Тимофієнко В. І. Відродження Одеси: Архітектура повоєнного десятиріччя / В. І. Тимофієнко –К.: Музична Україна, 2006. – 484 с.

Аннотация

В статье рассмотрены стилевые особенности архитектурных объектов Одессы первой трети XIX века с точки зрения архитектурного историзма. Ключевые слова: «романтический классицизм», историзм, архитектура Одессы.

Summary

In article style features of architectural objects of Odessa of first third 19th century from the point of view of an architectural historicism are considered. Keywords: «romantic classicism», historicism, architecture of Odessa.

УДК 725.945:711.4.025 (292.471)

З. С. Нагаева,
доктор архитектуры, зав. кафедрой Градостроительства Национальной академии природо-охранного и курортного строительства,
Л. А. Абдурахманова,
аспирант кафедры Градостроительства

ИСТОРИЧЕСКИЕ ЭТАПЫ ЗАСТРОЙКИ БАХЧИСАРАЙСКОГО ДВОРЦОВОГО КОМПЛЕКСА

Аннотация: в статье поставлена проблема по исследованию процесса формирования Бахчисарайского дворцового комплекса, начиная со времени его создания и до настоящего периода. Дана характеристика основных этапов его застройки.

Ключевые слова: Бахчисарайский дворцовый комплекс, памятник архитектуры, Ханский дворец, Главный двор, Фонтанный дворик, Зал Дивана, Гарем, Хан-Джами, Малая мечеть, декоративно-прикладное искусство.

Постановка проблемы. Бахчисарайский дворцовый комплекс - это уникальный памятник архитектуры и декоративного искусства Крыма XVI-XVIII веков, который в настоящее время имеет огромную историко-познавательную и художественно-эстетическую ценность. Изучение истории возникновения и развития дворцового комплекса, имеет важное значение как для понимания целой исторической эпохи, так и для воспитания художественного вкуса. Во время существования Крымского ханства владельцами дворца создавались великолепные библиотеки, собирались бесценные произведения искусства. Часть из них сохранилась и является достоянием не только дворца-музея в Бахчисарае, но и музейных собраний в Москве и Санкт-Петербурге.

К сожалению, в результате пожаров, войн, социально-политических катаклизмов, естественного процесса старения построек, "благостроительной" деятельности, а иногда и невежества населения безвозвратно исчезло множество шедевров архитектуры и искусства, создававших неповторимый облик дворца. В результате, на сегодняшний день произведена перепланировка помещений, утеряно неповторимое убранство интерьеров, уничтожены многие редкостные насаждения в садах и парках.

Оставшиеся постройки, а также образцы древнего оружия, украшения, символы ханской власти, предметы интерьера и быта бережно хранятся во дворце-музее, но это очень малая часть из общего числа самобытных произведений искусства, которые украшали Ханский дворец в прошлом.

Актуальность. В настоящее время наблюдается устойчивый интерес к прошлому Крыма, его культурной и политической роли в истории государства, особенно актуальным представляется исследование произведений дворцового искусства этого региона.

Памятники истории, архитектуры и культуры, характеризующиеся значительностью и сложностью художественных образов, имеют большое значение в культурном наследии края, вносят важнейший вклад в развитие нашей страны, и это, несомненно, предопределяет огромную ответственность государства за сохранение своего исторического наследия и передачу его последующим поколениям. Необходимо внимательное изучение истории создания и развития Бахчисарайского дворцового комплекса, так как годы неправильной эксплуатации и неоднократная перестройка некоторых объектов, привели к изменению его художественного образа. Исследования требуют интерьеры парадных и жилых помещений, а также религиозных сооружений Бахчисарайского дворцового комплекса.

Анализ предыдущих исследований и публикаций. В числе первых, дошедших до нас письменных источников – это труды путешественников М. Броневского, Э. Челеби, Х. Манштейна и др. в разное время, посетивших Бахчисарайский дворец. Однако данные работы носят описательный, а не исследовательский характер.

Краеведческая литература более позднего периода дает полезную информацию об истории и развитии архитектуры полуострова с древнейших времен до наших дней. Но в большинстве своем она носит популярный, а не научный характер и, чаще всего, многие авторы цитируют друг друга.

Советская краеведческая литература, посвященная памятникам архитектуры Крыма, главный акцент делала на социальной характеристике явлений, нашедших отражение в дворцовом искусстве. Необходимо отметить, что исследователи обычно уделяли внимание крупным и хорошо сохранившимся дворцам Южного Берега Крыма - таким, как Алупкинский, Ливадийский и Массандровский. Интерес исследователей к произведениям архитектуры именно Южного берега Крыма понятен, так как выразительные природные формы и благоприятные для паркостроения возможности этой части полуострова, обусловили здесь в XIX - начале XX в. широкомасштабный характер строительства дворцов и парков. Научные исследования по Бахчисарайскому дворцовому комплексу в настоящее время отсутствуют и все вопросы, связанные с комплексом требуют рассмотрения.

Цель данного исследования состоит в том, чтобы на основе анализа исторического материала выявить этапы формирования и развития Бахчисарайского дворцового комплекса.

Основная часть. Бахчисарайский Ханский дворец - памятник истории и культуры общемирового значения, единственный в мире образец крымскотатарской дворцовой архитектуры. Дворец входит в состав Бахчисарайского историко-культурного заповедника. Точная дата начала строительства дворца неизвестна, закончилось строительство во время правления Адиль-Сахиб-Гирей-хана (1532-1550 гг.). Знаменитый турецкий путешественник Эвлия Челеби, посетивший Крым в 1666 г., так описывает дворец: «Когда человек внимательно присмотрится к этому райскому дворцу, его охватывает удивление, восторг и ослепление. Глядя, он кладет палец на уста и лишается мыслей – так удивителен и необычен этот дворец!» [1]. Очевидно, что это было выдающееся архитектурное сооружение своего времени.

О возникновении Ханского дворца в Бахчисарае в своей Книге путешествий 1666-1667 гг. Эвлия Челеби пишет так: «Сахиб Герай-хан действительно стал обладателем и великим падишахом эпохи, он поселился в ущелье Аба, что находится в ущелье Саладжика, и посрамил всех врагов, выйдя, как семиглавый дракон из пещер саладжикского ущелья. Он сделал местом своего жительства и приютом этот Бахчисарай и построил за 7 лет бахчисарайский дворец-кёрюнюш… С четырех сторон этот дворец подобен крепости и окружен со всех сторон каменными стенами, подобными строениям Шаддада. Но у дворца нет зубцов и башен. Длина его по окружности составляет 560 шагов, в четырех местах есть мощные и прочные железные ворота. Те ворота, что обращены на север, ворота Зарб-хане-капу. В той стороне есть кей-кавусова кухня, подвал и комната чашнегиров и килерджиев. Другие ворота, с южной стороны, ворота Бахче-капу. Еще одни ворота, открывающиеся в сторону кыблы, ворота Эски-кёрюнюш-капу. И еще одни ворота, ворота Ени-кёрюнюш-капу, через них проходят в гарем. Там стоят черные аги и охраняют большие Гаремные ворота» [1].

Периметр дворца по Э. Челеби равен 400-450 метрам, сегодня же gериметр территории Бахчисарайского музея приблизительно равен 850 метрам. В границы дворца конца XVII века вошли Главный двор, Соборная мечеть, кладбище, сады, Посольский двор, Гаремный двор, Персидский двор и кухня.

Ханский Дворец в Бахчисарае был построен как родовая резиденция династии Гераев - правителей Крымского ханства. На протяжении двух с половиной столетий (с 1532 до 1783 г.) Бахчисарайский Дворец служил центром политической, духовной и культурной жизни государства крымских татар.

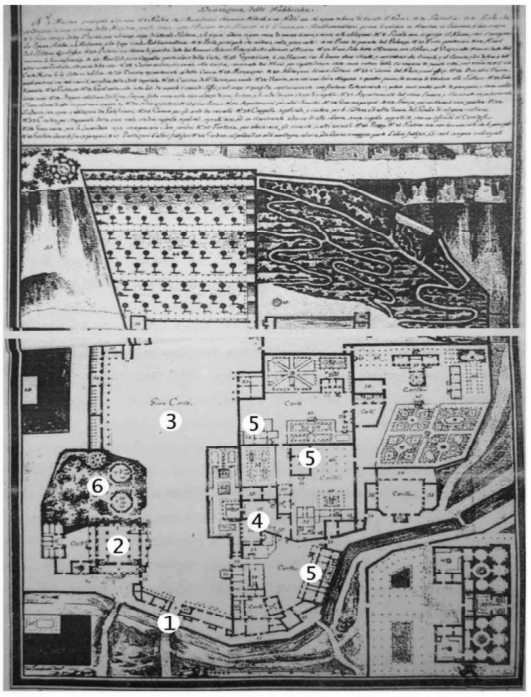

Рис. 1. План Бахчисарайского дворцового комплекса архитектора Дж.Тромбаро. 1784 г. (архив Бахчисарайского историко-культурного заповедника "Графика" - КРУ БИКЗ НВ№11173)

1 - Ворота на дворцовую площадь
2 - Хан-Джами (Главная мечеть)
3 - Главный двор
4 - Зал Дивана
5 - Гарем
6 - Кладбище с двумя погребальными часовнями

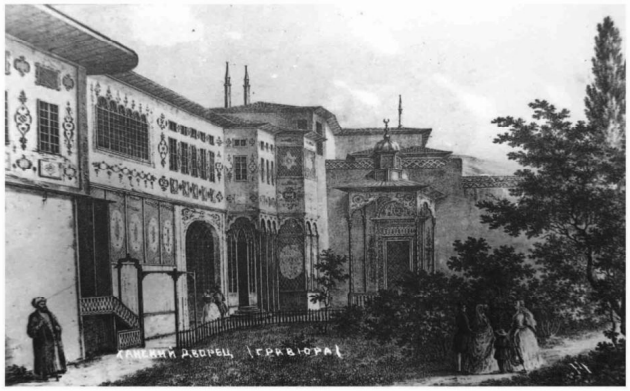

Рис. 2. Гравюра XIX века. Ханский дворец.

Во времена Адиль-Сахиб-Гирея площадь дворцового комплекса составляла 18 гектаров. К ограде и западным воротам дворца прилегали сады, давшие имя городу. «Бахчисарай» - слово тюркского происхождения, в переводе означает «дворец-сад», или «дворец в саду». До наших дней от былого великолепия XVI века тут сохранились только Зал Совета и Суда, а также

Малая дворцовая мечеть. Остальные постройки дошли до нас далеко не в первоначальном виде.

Мартин Броневский, посол Стефана Батория, посетивший Крым задолго до Эвлия Челеби в 1578 году, так описывает Бахчисарай: «Там есть небольшой городок и первый каменный дом, в котором живет Хан, называется Бахчисарай. Возле города построены каменная мечеть и гробницы ханов…» [2].

Очевидно, в этот период Бахчисарай, как столица крымских ханов, только строился. Возможно, сначала строились культовые сооружения, а затем - жилые, поэтому небольшой по размерам город имел площадь возле дворца, на которой стояла мечеть.

Так же сохранилось описание дворца капитаном Манштейном. В 1736 году во время войны Крымского ханства с Россией Бахчисарай был взят войсками Российской армии фельдмаршала Кристофа Миниха. Он приказал сжечь ханскую столицу и дворец. Перед этим, однако, он дал капитану Манштейну поручение сделать описание дворца.

По описанию капитана Манштейна, «на Ханский большой двор ход сделан каменным мостом, перекинутым через небольшую реку Чурук-Су»[3], что в переводе на русский означает «Гнилая вода». Берега этого ручья, который омывает дворец, были выложены камнем. Дворцовый двор представляет довольно обширный квадрат, окруженный со всех сторон другими строениями. В правой стороне двора находился старый дворец шаха, вход в который вели большие сени. Отсюда был вход в большой зал с белым мраморным бассейном посредине. Из этого зала широкая лестница вела в большой зал верхнего этажа. «На том же дворе стоят другие палаты, с большой лестницей. На которой имеются периллы и столбы для подпоры кровли, которая футов на 5 или 6 (1,5 – 1,8 метра) выдалась по обыкновению китайскому. По сторону палат большие ворота на другой двор, на котором стена левая изрядно украшена мрамором белым, посреди ея фонтан под кровлею, из которого истекает вода в бассейн белого мрамору. По правую сторону сад и новый дом Ханский, в который входишь по большой лестнице…» [3] Далее Манштейн описывает женскую баню и переднюю палату с большим мраморным бассейном, дюрбе, сад, резервуар для воды, ханскую большую баню, ханские конюшни, подробно описывает парадные помещения дворца. Не упоминается мечеть дворца Хан-Джами, а также Фонтанный дворик, который в настоящем виде появился после пожара 1737 года.

Эрнст Миних так говорит о разрушении дворца: «Дворец хана…в целости не оставлен. Он построен на турецкий вкус весьма красиво. Столы и скамьи в комнатах были опрятны, цветки обмалёванные, другие опять вызолоченные или вылакированные. На среднем дворе стояла баня мраморная,

в которой самая чистая вода фонтаном била. Все сие великолепные здания в несколько часов разграблено и в пепел обращено» [4]. Но реставрация 1960 года обнаружила, что дворец не сильно пострадал.

«По удалению русских дворец был построен снова, для какой цели были посланы Портой из Константинополя строевой материал, архитекторы и красильщики.»[5] (В. Гернгросс)

Когда Крым стал частью обширной российской империи, граф Г. А. Потемкин, стараясь поразить Екатерину II достоинствами нового края, решил в 1783-1787 гг. подправить и подкрасить дворец ханов Работами руководили не профессионалы – капитан Томашевский, а затем де-Рибас. Сведений о ремонтах этих лет к сожалению нет. В результате дворец потерял свой первоначальный облик, и его восточный колорит был сильно искажен. Целым рядом последующих ремонтов истинный вид бахчисарайского дворца крымских ханов еще больше искажался, и он уже слабо напоминал свое былое великолепие. Стенные росписи были испорчены, старые орнаменты и старые краски заменены новыми, некоторые части здания и вовсе были уничтожены.

Путешественники, посетившие в это время Ханский дворец подробно перечисляют строения Главного двора, портал Алевиза, Фонтанный дворик, Зал Дивана и летнюю беседку и т.д.

В 1818 году начался очередной ремонт ханского дворца в Бахчисарае, но два года прошло в пререканиях о том, кто должен составлять план и смету: Новороссийский генерал-губернатор. Таврический губернатор или Строительная комиссия. В это время дворец был в большом запустении, в котором его и застал А. С. Пушкин. В письме к А. Дельвигу поэт так писал о своем посещении Бахчисарайского дворца: «Я обошел дворец с большой досадою на небрежение, в котором он истлевает, и на полуевропейские переделки некоторых комнат».

В 1820 году дело о реставрации ханского дворца было передано архитектору И. Ф. Колодину, и через два года он уже доносил об «успешной» разборке Старого ханского дворца, Персидского дворца и Гарема, перестройке северной и южной надвратных башен. На их месте возводились новые постройки и фонтаны, но слухи об этой невежественной перестройке дошли до М. С. Воронцова, и он в 1823 году прислал в Бахчисарай адъютанта и архитектора. Те сообщили ему, «что воля Государя Императора, дабы дворец был выстроен в арабском вкусе, не исполнена, ибо многие части оного совершенно по европейской архитектуре сооружаются. Многие материалы дурны, украшения некрасивы и не в восточном вкусе».

В 1894 году академик Г. И. Котов начал изучение дворца для составления проекта реставрации. Он обнаружил, что помещение гарема

ремонтировалось менее других, сохранив отделку здания, выявил первоначальную окраску в ряде помещений дворца, изменения фасада над воротами. Проект Котова был отклонен президентом Академии художеств в 1897 г.

С 1900 по 1908 гг. историк византийского и древнерусского искусства, профессор Н.П. Кондаков занимается изучением Бахчисарайского дворца. Он так описывает дворец: «Починка и подмалевка, переделка и перестройка различных частей дворца никогда не сопровождалась археологическим руководством… В сороковых и шестидесятых годах весь дворец снаружи и внутри получил аляповатую размалёвку арматурами, букетами и плодами»[7].

Выводы:

1. Отсутствие научных исследований по проблемам Бахчисарайского дворцового комплекса вызывает необходимость рассмотрения вопросов последовательно по историческим этапам его застройки.
2. Изучение истории возникновения и развития Бахчисарайского дворцового комплекса имеет важное значение для возрождения его архитектурно-художественного образа.
3. Краеведческая литература и более ранние дошедшие до нас письменные источники – труды путешественников имеют популярный, описательный, а не исследовательский характер.
4. Реставрация Бахчисарайского ханского дворца в различные периоды привела к искажению его первоначального облика.
5. Для разработки рекомендаций по восстановлению Бахчисарайского дворцового комплекса, его сооружений с архитектурными особенностями отделки экстерьеров, интерьеров и внутреннего убранства, необходимо вести исследовательский процесс в различных направлениях.

Литература

1. Челеби Э. Книга путешествия. Крым и сопредельные области. Извлечения из сочинения турецкого путешественника XVII века: Пер. с тур. Е. В. Бахревского – Симферополь, 2008. – 272 с.
2. Броневский М. Описание Крыма в 1578 году. Записки Одесского общества истории древностей, 1867. – Т. 6. – С. 333-367.
3. Манштейн Х. Г. Описание столичного города Бахчисарая и ханских палат, учиненное капитаном Манштейном по взятии фельдмаршалом Минихом оного полуострова, 1737г. // Отечественные записки. – 1895. - №31. – 32 с.
4. Миних Э. Б. Россия и русский двор в первой половине XVIII века. – СПб., 1891. – 342 с.

5. Гернгросс В. Ханский дворец в Бахчисарае // Старые годы. – 1912. - №4 – С. 1-32.
6. Котов Г. И. Бахчисарайский дворец // Зодчий. –1896. - №1. – С. 1-5.
7. Кондаков Н. П. Бахчисарайский дворец и его реставрация // Искусство и художественная промышленность. – 1899. - №6. – С. 435-452.

Анотація

У статті поставлена проблема з дослідження процесу формування Бахчисарайського палацового комплексу, починаючи з часу його створення і до теперішнього періоду. Дана характеристика основних етапів його забудови.

Ключові слова: Бахчисарайський палацовий комплекс, пам'ятник архітектури, Ханський палац, Головний двір, Фонтанний дворик, Зал Дивана, Гарем, Хан-Джамі, Мала мечеть, декоративно-прикладне мистецтво.

Annotation

Investigation of Bakhchisaray palace complex formation process beginning with palace creation till nowdays is carried out. The main characteristics of palace building stages are considered.

Keywords: Bakhchisaray palace complex, monument of architecture, Khan palace, Main courtyard, Fountain court, Hall of Divan, Harem, Khan-Dzhamy, Small mosque, decorative-applied art.

УДК 7.05:766:725

О. М. Панько,
доцент, к.т.н., КНУБА

ПРИЙНЯТТЯ АРХІТЕКТУРНИХ І ДИЗАЙНЕРСЬКИХ РІШЕНЬ НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСНОЇ СИСТЕМИ ОЦІНКИ ЯКОСТЕЙ

Анотація: розглядається питання можливості та факторів що впливають на прийняття рішень в архітектурній та дизайнерській діяльності.

Ключові слова: прийняття рішень, комплексна оцінка, якість.

Прийняття рішень в задачах творчої невизначеності і суб’єктивності завжди викликає труднощі і дискусії. Звичайно краще і зрозуміліше вибудовувати доказову базу прийняття рішень спираючись на формалізовані та однорозмірні критерії. Це складно, вимагає велику кількість часу та ресурсів, в більшості випадків неефективно і просто неможливо. Тим не менш спроби

об'єктивувати процес прийняття рішень продовжуються і з кожною спробою є невеличкий, поступовий але цілеспрямований рух до визначення – прийняття оптимальних рішень. Зробимо цей крок і ми.

Налічується кілька «загальносвітових» і десятки національних стилів архітектури і дизайну. Виділяються окремі напрямки ландшафтного дизайну та дизайну інтер'єру. У різні історичні епохи були модними специфічні підходи до планування приміщень. Можна сказати, що існує безліч «інтерфейсів» взаємодії житла з людиною та оточуючим середовищем. Відтак, завжди актуальною буде проблема гармонізації різнопланових рішень, їх узгодження з потребами людини та наявними ресурсами, тобто оптимізації. Автором було запропоновано використовувати для цього кількісну систему оцінки якостей житла (КСОЯЖ) [1,5]. Розглянемо це більш конкретно, групуючи архітектурні і дизайнерські рішення за трьома категоріями:

- взаємодії з навколишнім середовищем і самодостатність;
- об'ємно-планувальні рішення;
- сенсорний комфорт.

Таке групування є зручним, оскільки відповідає ієрархії потреб, відповідно, духовних, інтелектуальних та чуттєвих.

Сучасні школи архітектури та дизайну найбільшу увагу приділяють утилітарним питанням, таким, як безпека, забезпечення фізіологічного комфорту чи ергономічності інтер'єру. У давнину ж свідомість людей була більш відкритою і чуттєвою, ніж зараз. Тому проблемі гармонії приділялося значно більше уваги. Від тих часів до наш дійшли досить розвинені натурфілософські теорії, такі як фен-шуй чи васту, у рамках яких склалися усталені традиції будівництва. Залучення раціональної складової таких традицій для оцінки взаємодій з навколишнім середовищем доповнює сучасні підходи і видається доцільним. Додатковим аргументом є те, що новітня архітектура Китаю, Японії, Індії та багатьох інших країн демонструє життєздатність цієї практики. Тому, використовуючи сучасний набір показників взаємодії із навколишнім середовищем як основний, будемо доповнювати його деякими традиційними оцінками.

Єдність із Всесвітом, у сучасній інтерпретації, оцінюється за екологічними, геолого-гідрологічними, кліматичними умовами. Крім того, враховуються рельєф місцевості, наявність рік, озер та інших водних джерел, характер рослинності, навколишня забудова, зручність розташування ділянки та комунікаційні можливості. Розглянемо їх послідовно, визначаючи кореляції з проектними рішеннями.

Екологічні фактори. Згідно [2], екологічна обстановка оцінюється за наступними параметрами:

1) хімічне забруднення;
2) радіаційне забруднення;
3) нераціональне використання природних ресурсів, проблема відходів;
4) забруднення водного басейну Землі;
5) ерозія ґрунту;
6) забруднення ґрунту;
7) зникнення видів живих організмів;
8) проблема використання космосу;
9) шумове забруднення;
10) проблема змін клімату;
11) поява озонових дірок.

Цей перелік є комплексним та неоднорідним; показники відносяться до різних рівнів системи «людина – житло – середовище» і орієнтовані на здебільшого фізіологічні канали впливу; деякі з них (7, 8 та 11) мають лише опосередковане значення для абсолютної більшості випадків реального будівництва. В сучасних умовах особливого значення набуває також доступність до продуктів харчування, які не є генетично модифіковані чи забруднені хімічними речовинами. Слід також враховувати ступінь законодавчого регулювання екологічних норм, що дозволить прогнозувати екологічний стан на протязі тривалого часу. Діючий «нормативний» підхід можна вважати задовільним при оцінці впливу цих факторів на стан людини.

Оптимізація полягає у наступному.

Нормативні значення виступають у ролі обмежень і умов оптимізації.

Ціллю оптимізації є введення всіх контрольованих показників у зону припустимих значень.

Стратегія оптимізації є реалізацією «інноваційної оптимізації», з тою відмінністю, що у ролі інновацій виступають окремі запобіжні або відновлювані рішення.

Оцінками сукупності рішень на кожній стадії виступають оцінки ефективності. Як приклад, наведемо кілька рекомендацій загального характеру.

Так, недоцільно, окрім особливих випадків, проводити житлове будівництво на хімічно чи радіаційно забруднених територіях, оскільки їх очищення є вартісним і в багатьох випадках не забезпеченим технологічно.

З іншого боку, капіталовкладення з метою очищення ґрунту і водних джерел від забруднення, запобігання ерозії ґрунту, використання відходів гірничих виробіток, піску від поглиблення річок чи каналів тощо для формування штучного рельєфу можуть бути ефективними, оскільки впливають не тільки на безпосереднє місце забудови, але й на всю оточуючу місцевість.

Вплив на кліматичні умови шляхом енергозбереження, а також відмова від застосування так званих парникових газів у побутових цілях також є досить ефективними, оскільки ефект від цих заходів має не тільки локальну, але й глобальну складову. Враховуючи існуюче законодавство, відповідні рішення мають бути обов'язковими.

Більш локальне значення має шумове забруднення. Ця проблема задовільно вирішується завдяки застосуванню сучасних шумопоглинаючих і шумоізолюючих матеріалів. У ряді випадків доцільним є зведення шумозахисних насипів чи встановлення спеціальної огорожі. Вибір ділянки забудови і зонування міста у рамках генерального плану розвитку також мають значення у цьому контексті.

Геолого-гідрологічні умови. Раціональні міркування, такі як небажаність розташування споруд у зонах підвищеної сейсмічної активності, геологічних розломах, місцях потенційних паводків чи зсувів ґрунту є обмеженнями оптимізації. Якщо немає можливості уникнути будівництва у таких місцях, компенсаційні заходи розробляються окремо. Оскільки вони, як правило, вартісні, мають локально-запобіжний характер і не впливають на глобальні властивості місцевості, їх ефективність є низькою.

Слід відзначити існування так званих несприятливих, «геопатогенних», або «згиблих» місцевостей, що підтверджується у ряді випадків статистикою смертності і стану здоров'я мешканців. Найбільш ймовірні гіпотези пов'язують їх виникнення саме з геолого-гідрологічними умовами (телуричне випромінювання у розломах, глибинні водні потоки, сітка Хартмана тощо). Наявність таких зон знаходить відображення у місцевому фольклорі, виражається у відсутності забудови або покинутості поселень, пригніченості рослинності, відсутності птахів і тварин у певних місцях. Оскільки природа несприятливих впливів у таких зонах достеменно невідома, боротьба з ними неможлива, і їх слід уникати.

Клімат. Вплив клімату оцінюється за наступними показниками: середньорічні та екстремальні температури, вологість повітря, тривалість та інтенсивність сонячного випромінювання, кількість і види атмосферних осадків (зокрема, кількість грозових днів), направлення і характер вітрів (небажана наявність ураганів, основні напрями рози вітрів не мають приносити забруднення від промислових підприємств, великих автомагістралей тощо).

Суттєвим є зв'язок кліматичних та етнічно-культурних характеристик, традиційних стилів та будівельних технологій. Урахування цього дозволяє «вписати» будівлю в існуюче середовище; крім того, наслідування перевірених традицій є певною запорукою якості проектних рішень щодо кліматичних умов.

Вплив кліматичних умов на вибір місця будівництва, орієнтацію будівлі, рішення по освітленню не є «категоричним», проте урахування кліматичних умов є однією із задач оптимізації та оцінки проекту.

Одним з найскладніших питань будівельної кліматології є вибір масштабу представлення клімату, а також відповідна зміна характеру прямих і зворотних зв'язків у системі. Можна виділити наступні обставини.

Клімат впливає на використання земель і загальну агрономічну культуру території. В свою чергу, невдалі варіанти використання земель призводять до зміни клімату – спустошення через вирубування лісів, засолення ґрунту через надмірний полив, а також більш локальні (мікрокліматичні) зміни, такі, як зміна вологості через озеленення, є прикладами такого впливу.

Далі, застосування будівельних матеріалів і тих чи інших архітектурно-дизайнерських рішень має безумовне кліматичне підґрунтя. Наприклад, одно- і двоповерхові будинки з вікнами, що виходять на подвір'я, плоскі крівлі, масивні стіни, що поглинають сонячне випромінювання вдень і віддають тепло уночі, характерні для сухих пустельних районів із різким континентальним кліматом. Традиційні будинки з каміння та дерева на узбережжі Чорного моря традиційно розташовувалися на певній відстані від берега, на схилах пагорбів чи гір, у садах і т.д.

Рельєф має забезпечувати не тільки зручність розташування і доступність району будівництва, але й бути красивим, «величним» і трохи «загадковим», забезпечувати відкритість краєвиду. Це дає можливість задовольнити естетичні потреби, а також дослідницьку поведінку людини.

У найбільшій мірі це забезпечується, коли природний ландшафт включає гори чи пагорби, ріки, озера, моря, ліси та степи.

Ландшафтний дизайн може значно поліпшити вплив природного рельєфу, додавши до нього відсутні якості. Його вплив може бути досить масштабним, аж до локальних змін клімату. Сучасним прикладом є проекти намивних островів «Пальма» і «Світ», що реалізуються у ОАЕ.

Навіть невеликі зміни – створення штучних каналів, басейнів, пагорбів – дають суттєвий ефект, підвищуючи оцінку єдності системи.

Має оцінюватися, передусім, ступінь гармонійності будівлі та рельєфу з точки зору відповідності форм і матеріалів.

Порівнюючи значення клімату та рельєфу для вибору тих чи інших рішень, слід відзначити їх приблизно рівну вагу.

Наявність рік, озер та водних джерел. Ставки і фонтани сприяють кращому самопочуттю людини. Гарно, коли поруч з будинком є джерело чи невелика річка з рівною течею. Такі фактори підвищують оцінку житла. В той

же час, вид на велику водойму інколи може створювати гнітюче враження «простору, що не є доступним».

Наявність та характер рослинності. Наявність лісів, парків чи садів завжди була сприятливим фактором. Окрім впливу рослин на якість повітря, має значення їх захисна роль від сильних вітрів. Те, що вони дають притулок птахам, що, в свою чергу, сприяє акустичному комфорту, підсилює їх вплив. Певне значення має і асоціативний зв'язок – рослини, особливо вічнозелені, символізують юність і довголіття. При цьому найкраще, коли парк розташовано навпроти фасаду, а будинок не є занадто високим.

В свою чергу, наявність густого затінення або високих дерев з довгими суковатими вітками, скаліченими чи поламаними стовбурами, «диких хащів» знижує цю оцінку, оскільки асоціюється з небезпекою.

Характеристики оточуючої забудови. враховуються, масштаб прилеглих будівель і відстань до них, ефекти форми і кольору, вплив на інсоляцію і вітровий режим.

Слід відзначити, що з різних причин допускається негармонійна забудова, що складається із об’єктів різних розмірів, форм, призначення з ділянками, позбавленими світу сонця, в результаті чого втрачається енергія, необхідна для трави і рослин. Людина в таких місцях почувається незатишно ще й тому, що вона позбавлена можливості спостерігати природні ландшафти. Має місце відчуження від будинків, що подавляють своїми розмірами, сенсорний голод від споглядання безкінечних рядів однакових та геометрично правильних вікон, що може спричинити навіть психічні розлади.

Високі будинки спричиняють суттєву зміну вітрового режиму; з’являються великі швидкості, вихрі, турбулентність, ефект «аеродинамічної труби», збільшується кількість опадів. Змінюється також температурний режим.

Приклади вдалої висотної забудови (наприклад, Москви у 40-50 роках XX століття) показують, що гармонія досягається тоді, коли хмарочоси стають архітектурними домінантами і утворюють єдиний ансамбль на порівняно великій території, а їй функціональне значення збігається із масштабом споруди.

При оцінці ділянки під забудову в першу чергу оцінюється наявність великих об’єктів, а також їх віддаленість від місця майбутньої споруди. Якщо ці фактори явно несприятливі, подальша оцінка втрачає сенс.

Малі архітектурні форми (до них можна віднести й рекламні щити, дорожні указатели тощо) мають значно менший вплив, за винятком тих випадків, коли їх символічне або змістовне значення породжують сильну індивідуальну асоціацію, що може мати серйозні психологічні наслідки.

Далі доцільно деталізувати психологічний вплив функціонального призначення споруд. Так спортивні споруди чи навчальні заклади асоціюються з молодістю і їх вплив вважається сприятливим. Навпаки, штаб-квартири військових чи міліцейських підрозділів, а також в'язниці асоціюються з насильством, промислові об'єкти – з «механістичністю», «бездушністю», і їх вплив слід оцінити як негативний.

Сприятливими вважаються об'єкти скривлених форм, а несприятливими такі, що мають гострі кути, негармонійні виступи тощо.

Великі трубопроводи, високовольтні електричні мережі вважаються несприятливими.

Вплив кольору і матеріалу, а також шумовий фон також вносять свій внесок у загальну оцінку забудови.

Престижність та зручність розташування місця будівництва не потребує особливих коментарів і може бути оцінена у балах пропорційно ринковій вартості землі.

Комунікативність розуміється не тільки як наявність під'їзних шляхів, але й розгалужених мереж забезпечення та зв'язку. Вага останнього з факторів у інформаційну епоху постійно зростає.

Узагальнюючи сучасний підхід до оцінювання впливу оточуючого середовища, підкреслимо орієнтацію переважно на кількісні показники, такі, які можна виміряти і нормувати. Загалом він має запобіжний, «захисний» характер. Забезпечення єдності розуміється як «комунікативність» і є справою скоріше інтуїції та таланту архітектора, аніж методично усталеного підходу.

На противагу цьому, традиційний підхід більше орієнтований на психологічні та духовні потреби людини. Аналізуючи подібні «теоретичні» положення, а також пам'ятки архітектури і сучасні споруди, побудовані за традиційними принципами, можна виділити наступні загальновідомі прийоми:

1. *Розташування споруд за астрономічними (астрологічними) констеляціями.* Таким чином, за принципом «що зверху, то і знизу» організовувався безпосередній, причому визначений і специфічний вплив сузір'їв або планет на земні події. Перш за все це стосується культових споруд (комплекс Ангкор Ват у Комбоджі, піраміди у Гізі) та адміністративних будівель (палац імператора у Пекіні). У деяких випадках можна говорити про планування цілих міст, таких, як Тіауанако або Теотіуакан.

2. *Розташування споруд за астрономічними подіями* забезпечувало циклічність впливу космосу у часі. Г. Вірт вважав переживання людиною змін зимового і літнього сонцестоянь, пори року, дня і ночі основою всіх релігій. Цей принцип простежується, наприклад, у знаменитому Стоунхенджі, який недарма порівнюють із обсерваторією.

3. *Розташування споруд за міфічними послідовностями* простежується у Західній Європі у системі прямих ліній (лей), на які «нанизувалися» значимі, перш за все культові, споруди. Таким чином організовувався лінійний вплив космологічних подій у часі. Інколи географічно віддалені споруди утворюють більш складні геометричні фігури.

4. *Розташування споруд по сторонам світу* мало забезпечувати «покровительство» одних істот і «захист» від інших, оскільки вважалося, що кожна з них володарює над певною частиною світу. Цей принцип зберігся навіть при планування християнських храмів.

5. *Сакралізація ландшафту.* Для майстрів фен-шуй мали місце такі метафори. Гори асоціювалися з пасивною енергією і вважалися місцем зустрічі Землі і Неба, отже, будь-яка будівля на схилах гори набувала сакрального статусу. Пасивна енергія гір мала урівноважуватися активною енергією води. Різні форми рельєфу асоціювалися з міфологічними тваринами – Драконом, Тигром, Черепахою, Феніксом – і справляли на обізнаних мешканців відповідний, цілком розрахований вплив.

6. *Використання символіки* доповнює цей перелік, забезпечуючи «канали зв'язку». Практика засвідчує різні форми – від побудови споруди, як єдиного символу, закінчуючи вписуванням символіки в елементи інтер'єру чи побутові речі.

Наскільки актуальним є застосування подібних прийомів у сучасному будівництві? Залишаючи питання об'єктивності впливів поза межами наукового розгляду, відзначимо безумовний психологічний вплив, оскільки людина живе в межах певної традиції, де циркулює відповідна інформація. Таким чином незадоволення «духовної» потреби, хоча б вона мала ілюзорний характер, позначається на стані людини. Отже, наявність чи відсутність перелічених засобів також має бути оцінено.

Відносна оцінка ефективності оптимізаційних заходів. За аналогією, можна сказати, що оточуюче середовище, зокрема й навколишню забудову, можна оцінювати за тими же рівнями і каналами впливу на стан людини, що і житло. Відповідно, вагові коефіцієнти перерахованих вище факторів можуть бути взяті з цієї ж таблиці.

Слід відзначити високу ефективність тих прийомів, які ґрунтуються на психологічних взаємодіях. Наприклад, використання символіки, пропагування місцевих легенд та міфів тощо у рекламних компаніях є дешевим, проте може мати суттєвий вплив на індивідуальну значимість житла.

Самодостатність житла оцінюється за наступними показниками:

1. естетика та єдність стилю;

2. безпека;

3. автономність;
4. адаптивність;
5. престижність.

Розглянемо послідовно їх зміст і кореляції. Доповнимо сучасні уявлення традиційними поглядами на самодостатність житла.

Естетика та єдність стилю споруди. Якщо на попередніх сторінках естетичні фактори виступали як показник гармонійності з оточуючою забудовою і навколишнім світом, то тепер вони мають підкреслити виділеність споруди на загальному тлі. В обох випадках вони мають бути сорозмірні людині і забезпечувати їх гармонійні взаємовідносини.

Виділеність споруди досягається різноманітними архітектурними засобами, які залежать від рельєфу, оточуючої забудови, функціонального призначення споруди. Наведемо кілька прикладів.

Для створення виразного образу можуть бути використані різні прийоми, наприклад: поверхня моря утворює контраст з висотною спорудою; створено штучний острів, який віддаляє споруду від узбережжя з його забудовою; незвична форма підкреслює унікальність споруди; система пропорцій забезпечує її внутрішню гармонійність; присутній контраст кольорів з оточуючою місцевістю; застосовані матеріали і конструкції підкреслюють сучасний характер споруди; назва готелю теж натякає на його незвичність. Автономність споруди, її комунікаційні можливості, інтер'єр та обладнання, а також рекламна компанія відповідають її статусу.

Опера в Сіднеї вважається однією з найкрасивіших споруд світу. Такий ефект досягнуто за рахунок, перш за все, незвичної форми, яка, втім, відповідає призначенню і статусу споруди. Форма споруди виділяє її на фоні забудівлі порту; за рахунок розташування на узбережжі досягається ефект «візитної картки» міста. Вдалі пропорції поєднують в єдине ціле окремі складові частини, а матеріали підкреслюють сучасність споруди.

При будівництві музею Соломона Р. Гугенхейма не було можливості змінити рельєф або навколишню забудову. Функціональне призначення будинку не передбачало його висотності. Але і в цьому випадку за рахунок незвичної форми було досягнуто ефекту виділеності та естетичної виразності.

Перелічені та деякі інші прийоми не тільки забезпечують виділеність споруди на оточуючому фоні, але й, за умови правильного використання і продовження на нижчих рівнях, утворюють стилістичну єдність, притаманну або окремій споруді, або певному напряму архітектури і дизайну. Хоча поняття напряму архітектури і дизайну включає певний відбір засобів та прийомів відповідно до традицій стилю, але й тут припустимі різноманітні варіації. Отже, доцільно визначити основні стилі з максимальною загальністю. Зрозуміло, що

не можна прямо порівнювати різні стилі; їх відповідність до смаків і психологічних особливостей кожної особи може бути визначена шляхом тестування. З іншого боку, стилістичні рішення для конкретного об'єкту припускають проведення експертного оцінювання.

Зазначимо, що кожний з основних стилів включає велику кількість напрямків, аналізувати які в рамках даного дослідження не виявляється можливим.

Безпека житла, у сучасному розумінні включає:

- забезпечення індивідуальної відстороненості членів сім'ї від сусідів та один від одного;
- захист від крадіїв;
- захист від інформаційного втручання;
- захист від неправильного використання техніки, заходи запобігання пожеж тощо;
- захист від небажаного впливу оточуючого середовища.

Для нормального здоров'я всі члени сім'ї мають користуватися певним затишком, що розуміється як надання їм індивідуальних кімнат, а також заходи по забезпеченню звукоізоляції та зорової непрозорості приміщень. Зрозуміло, що квартира в цілому має забезпечувати усунення шуму від сусідів, а також зорову непроникність вікон завдяки занавіскам, жалюзі чи ставням.

Людина не може спокійно спати, якщо житло не захищено від проникнення сторонніх осіб. Захист потрібен і його майну. Тому конче необхідними є заходи безпеки, які можуть включати:

- огорожу квартири, будинку чи подвір'я;
- решітки на проймах;
- бронювання дверей і встановлення надійних замків;
- перегородження балконів, спільних для кількох квартир, непроникненими перегородками;
- встановлення сигналізації;
- встановлення камер спостереження.

Якщо є потреба у посиленій безпеці, то слід приділяти цьому увагу ще на стадії розробки об'ємно-планувальних рішень, наприклад, передбачати вихід вікон тільки на внутрішнє подвір'я, приміщення для зберігання зброї, приміщення для охорони тощо.

Захист від інформаційного втручання передбачає запобігання встановленню підслуховуючи пристроїв, несанкціонованому доступу до пристроїв збереження інформації, захист каналів зв'язку, особливо, мереж Інтернету і т.п.

Захист від неправильного використання побутової та іншої техніки включає як конструктивні рішення самих пристроїв, що запобігають виникненню пожеж або ураженню електричним струмом, так і додаткові заходи, такі, як раціональне розміщення техніки у приміщеннях відповідної категорії, установлення датчиків задимленості, засобів пожаротушіння і т.д.

Нарешті, захист від шкідливих впливів навколишнього середовища може включати системи опалення і кондиціонування, фільтрації, зволоження, озонування повітря, звукоізоляції, захисту від надмірного сонячного випромінювання та вітру. Останнє передбачає свідомий вибір орієнтації та конфігурації будинку з обов'язковим урахуванням навколишнього рельєфу, рози вітрів та оточуючої забудови. Зрозуміло, що приміщення, розташовані з навітреної сторони, мають мати підвищені теплоізоляційні властивості.

Слід відзначити, що традиційні уявлення про безпеку житла додавали до цього переліку досить колоритні деталі.

Оцінюючи ефективність різних прийомів, слід сказати, що оскільки їх психологічний вплив є суттєвим, а вартість невелика, то вони є досить ефективними регуляторами психічного стану людини та інструментом задоволення багатьох потреб.

Автономність житла передбачає, перш за все, наявність незалежних джерел водо- та теплопостачання, а також електроенергії. Якщо автономне теплопостачання відоме ще із стародавніх часів (печі, каміни і т.п.), а автономність водопостачання може бути досягнуто у більшості випадків порівняно простими засобами, то незалежність енергопостачання стає реальністю лише зараз, з появою пристроїв перетворення енергії сонця, вітру, течій на електричну, появою теплових насосів та сонячних колекторів.

Але цього замало: автономність, у сучасному розумінні, передбачає можливість гнучкого управління всією сукупністю технічних (а почасти, й виразних) засобів житла. Необхідність цього виразилася у створенні спочатку експериментальних, а тепер вже й досить поширених цифрових або розумних будинків. Коротко опишемо сучасні і перспективні можливості таких систем.

Подальша еволюція розумного будинку призведе до розширення функціональності та зменшення вартості таких систем. Проте уже зараз доцільно включати наявність чи відсутність подібних технологій у загальну оцінку житла.

Престижність є останнім параметром, по якому пропонується оцінка самодостатності житла. Ця характеристика пропорційна ринковій вартості житла. Відзначимо, що такі «психологічні» фактори, як історія будинку чи його видатних мешканців впливають на підвищення цієї характеристики. Навіть вигадані історії міфологічного (наявність «власного» приводу) чи рекламного

характеру можуть суттєво підняти цю характеристику, і тому їх можна віднести до ефективних заходів підвищення оцінки житла.

Таблиця

Рівень	Потреби
1	єдність з навколишнім середовищем
2	збереження гомеостазу, психічна самодостатність
3	самореалізація, самоповага
4	пізнання, упорядкованість
5	сенсорний комфорт, підтримка тонусу
6	те ж
7	те ж

Відносні оцінки ваги факторів єдності та самодостатності випливають із таблиці. Із порівняння видно, що забезпеченню єдності слід приділяти більшу увагу, оскільки її вплив має більш фундаментальний характер і задовольняє більш глибинні потреби. Те ж зауваження стосується і окремих показників рівнів. Очевидним є й те, що заходами нижнього рівня не можна компенсувати невдалих рішень вищих рівнів. Проте слід не допускати явно провальних рішень навіть і по показникам із відносно невеликими ваговими коефіцієнтами, оскільки це приведе до негармонійності, а отже і відсутності єдності системи «людина – житло – середовище» і має знижувати оцінку на першому рівні, тобто в максимальній мірі.

Література

1. Панько О.М. Комплексна оцінка якості житла. Автореф. дис. к.т.н. 18.00.01 (КНУБА) – К., 2008, 18с.
2. Кушніренко М.М. Методи перед проектного аналізу в містобудування Навч. посіб. для студентів спец. «Архітектура» / КНУБА. К.: 1996. – С.89.
3. Методические рекомендации по оценке эффективности инвестиционных проектов и их отбору для финансирования. – М.: Официальное издание. – 1994.
4. Лаврик Г.И. Качество проектирования жилища. - К.: Будівельник, 1976 – С.128 : ил.
5. Панько О.М. Системний аналіз та узгоджена оцінка дизайн-проектів стосовно задач формування інтер'єрів // Тези доповідей науково-практичної конференції КНУБА. – К.: КНУБА, 2005. – с. 77 – 78.

Аннотация

Рассматриваются вопросы возможности и факторов которые влияют на принятие решений в архитектурной и дизайнерской деятельности.

Ключевые слова: принятие решений, комплексная оценка, качество.

Abstract

The questions of opportunities and factors that affect the decision-making in architecture and design activities. Keywords: decision making, integrated assessment, quality

УДК 727.7:069

Нгуен Дак Дат
студ. 6 к. архіт. фак. КНУБА
С. Б. Зиміна
кандидат архітектури доцент каф. основ архітектури і АП КНУБА

ЭКОМУЗЕЙ В ОБЩЕЙ КЛАССИФИКАЦИИ МУЗЕЕВ

Анотація: в статті наводиться класифікація музеїв за різними ознаками, виявлено місце екомузею, як типу, розглянута архітектура існуючого екомузею в Ханої, В'єтнам.

Ключові слова: музей, класифікація, екомузей, архітектура.

Музей — учреждение, занимающееся собиранием, изучением, хранением и экспонированием предметов - памятников естественной истории, материальной и духовной культуры, а также просветительской и популяризаторской деятельностью. В Греции музеи были святилищами, или храмами муз, воздвигавшимися в честь искусств и наук, что в те времена было неразделимо.

Сначала это понятие обозначало коллекцию предметов (экспонатов) по искусству и науке, затем, с XVIII века, оно включает в себя также здание, где располагаются экспонаты. С XIX века присоединилась научно-исследовательская работа, проводимая в музеях. А с шестидесятых годов XX века началась педагогическая деятельность музеев (специальные проекты для детей, подростков и взрослых).

Классификация музеев – это их группировка по признакам, существенным для организации и развития музейной сети и для осуществления музейной деятельности. Современное музееведение знает несколько систем классификации музеев: **по масштабам деятельности** (музеи центральные, региональные, местные); **по форме собственности** (государственные, ведомственные, общественные, частные); по административно-территориальному признаку (республиканские, краевые, областные, городские, районные и т.п.). **По профилю** (**исторические:** общеисторические музеи (широкого профиля); археологические музеи; этнографические музеи; военно-исторические музеи; музеи политической истории; музеи истории религии; историко-бытовые музеи, воссоздающие или сохраняющие картину быта различных слоев населения, при этом в отличие от этнографических музеев они документируют не этнические, а социально-психологические особенности быта, которые наиболее ярко проявляются в интерьерах жилищ; монографические музеи, посвященные конкретному лицу, событию,

учреждению, коллективу; прочие исторические музеи; **художественные:** изобразительного искусства (национального и зарубежного); музеи декоративно-прикладного искусства; музеи народного искусства; монографические; прочие художественные музеи; естественно-научные: палеонтологические, антропологические, биологические (широкого профиля), ботанические, зоологические, минералогические, геологические, географические и прочие музеи). **По типу деятельности (**исследовательские, учебные, просветительские). (Рис. 1)

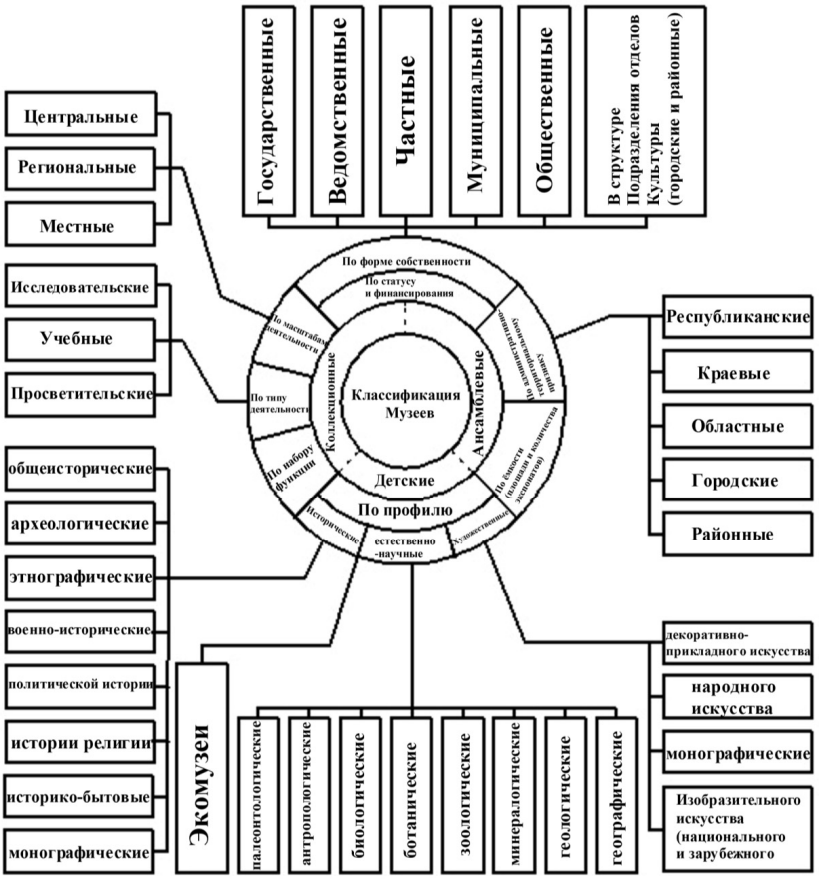

Рис. 1. Классификация музеев по различным признакам

Экомузей посвящен человеку, его природному и культурному окружению. Одно из его самых существенных условий заключается в том, что он создается, поддерживается и используется совместно жителями района и местными органами власти. Формы такого участия могут быть самыми различными. Местные жители передают музею представляющие интерес и ценность предметы, сообщают сотрудникам информацию о них, участвуют в их реставрации и создании экспозиции, помогают вести исследовательскую и популяризаторскую работу.

В составе экомузея могут находиться коллекции традиционного типа, то есть государственные фонды, подлежащие обычному контролю и хранению. Но все-таки основное достояние экомузея — это орудия труда и предметы обихода, вещи повседневные и серийные. Некоторые из них после изучения и инвентаризации вновь возвращаются владельцам и попадают в свое обычное окружение. Ведь деятельность экомузея состоит не только в музеефикации объектов, но и в сохранении умений, навыков, технического мастерства.

Формы деятельности экомузея могут быть самыми различными. Являясь центром исследований и обмена знаниями, он проводит семинары и коллоквиумы, открывает временные и постоянные выставки, проводит экскурсии, открывает филиалы для жителей близлежащих кварталов или селений, публикует монографии и работы краеведов. Как правило, экомузей выходит за рамки чисто познавательной деятельности. В итоге работа экомузея не только развивает интерес жителей к своему району и культуре, но и обеспечивает их участие в планировании своего будущего.

На основе опыта, накопленного экомузеями, музеями общин и другими новыми типами музеев, основанными на широком участии населения в их работе, возникло и стало развиваться направление, получившее название «новая музеология». Сторонники и участники определяют его как нечто большее, нежели просто движение, призванное содействовать постоянным поискам нового в музейном деле. Оно выступает за радикальный пересмотр целей музеологии и ее социализацию, изменение психологии и взглядов музейных работников.

Объединившиеся в группу специалисты собрались в 1984 г. в Квебеке на Первый международный семинар «Экомузей и новая музеология», где была выработана единая позиция по общим вопросам и принята декларация о целях и основных принципах нового движения.

Авторы Квебекской декларации, выступая за поворот музеологии к социальным и политическим проблемам, считают, что «в современном мире, который стремится использовать для своего развития все средства, музеи должны выйти за пределы традиционных задач и функций: идентификации,

консервации и просвещения — и перейти к осуществлению более широких программ, которые позволят им активнее участвовать в жизни общества и полнее интегрироваться в окружающую среду».

Декларация подтвердила первостепенное значение социальной миссии музея по сравнению с его традиционными функциями. Во второй половине XX в. активные поиски путей обновления и демократизации традиционного музея способствовали его качественной трансформации. Появились новые, более доступные для восприятия способы подачи музейного материала, разрабатывались инновационные программы культурно-образовательной деятельности, стало уделяться внимание особым категориям посетителей — людям с ограниченными возможностями и детям, работа с которыми требует специальных профессиональных навыков. Возникли новые типы музейных учреждений, вызванные к жизни, наряду с прочими факторами, усложнением понятия «культурное наследие», распространением его на те области и исторические периоды, по отношению к которым оно раньше не употреблялось. Одновременно осуществлялась и конкретная деятельность, направленная на более глубокую интеграцию музея в современный социум. Экомузеи основываются на местном природном и культурном наследии, и являются способом его сохранения, культивирования и экспонирования.

1. Экомузеи базируются на аутентичных элементах наследия, для его переработки и оживления.

2. Экомузеи создаются и управляются «снизу» (например, местной/региональной организацией или учреждением).

3. Экомузеи пропагандируют технологии и транспортные средства, благоприятные для окружающей среды.

4. Экомузеи интегрируют все ключевые элементы: информационный центр с документацией, места и объекты, расположенные на территории региона, «живые» мастер-классы и показы, сеть маршрутов и троп, события на маршруте – в объединенный турпродукт.

5. Экомузеи помогают появлению и укреплению национального самосознания и активизации местных сообществ.

6. Экомузеи создаются и развиваются на партнерской основе местного уровня.

Основные элементы экомузея.

1. **Информационный центр с документацией**, ответственный за координацию, развитие, продвижение, создание турпродукта, а также проведение научно-исследовательской, издательской, документальной и информационной деятельности.

2. **Список достопримечательностей (экспонатов), расположенных на территории**, или коллекция объектов и мест, которые говорят о характере и уникальности региона, т.е. составляют сущность экомузея. К этой группе относятся, в том числе, костелы, замки, помещичьи усадьбы, часовни, характерные застройки, ареалы расположения местных видов флоры и фауны, места для обзора, геологические особенности и т.д., в зависимости от того, чем может похвастаться данный регион.

3. **Мастер-классы и демонстрационные показы,** составляющие „живую" презентацию наследия, во время которых народные умельцы и ремесленники демонстрируют творческий и производственный процесс.

4. **Сеть обозначенных маршрутов и троп**, обеспечивающих удобную связь между объектами. Экомузеи пропагандируют немоторизированные средства передвижения, в связи с чем приоритет оказывается пешим тропам, велосипедным дорожкам, конным и водным маршрутам, и т.д.

5. **Циклические и разовые праздники**, организовываемые для повышения привлекательности и привлечения внимания к предложению экомузея, а также с целью ознакомления посетителей с местными обычаями и традициями.

Одним из таких экомузеев во Вьетнаме есть Народно-исторический музей в Ханое. (Рис.2). Он является музеем Нардов Вьетнама, имеет этнографическую, историческую и природоведческую экспозиции, курируется Академией науки и народности. Количество посетителей музея растет с каждым годом: в 1998 году музей посетило 37000, а в 2009 году - 400000 человек. Музей хранит в себе историю и культуру 54 племен народа Вьетнама в сумме 15000 экспонатов, 42000 фильмов и фотографий. Все экспонаты подразделены на разные группы и категории, демонстрирующие всю историю развития страны, культуру и традиции народов и племен Вьетнама.

Медный барабан Донг Шон (VII век до н. э.) – это название одного из национальных символов эпохи Донг Шон древних народов Вьетнама.(Рис. 2). В основном, такие барабаны использовались для церемоний при проведении больших мероприятий, потому их габариты столь грандиозны (диаметр барабана 90 см, высота 70 см, а вес 100кг.) Барабан имеет богатое декоративное украшение, а симметричная форма подчеркивает стройность общей композиции. В центре солнце - символ жизни и плодородия, вокруг него вращается все живое. Декоративная лента большой окружности выложена узором, в ней раскрываются периоды развития народа Вьетнама, перечисляются ремесла племен, разновидности животных и растений. Символика круга и цилиндра использована в архитектурных формах Народно-исторического музея в Ханое.

Рис. 2 Внешний вид входной части в музей и медный барабан Донг Шон. (Авторы проекта - народный архитектор Ха Дык Линг и французский архитектором Véronique Dollfus.)

Комплекс музея разделен на три части: первая – собственно здание музея, вторая - открытый парк с народными экспонатами на природе (включает в себе 10 разных архитектурных сооружений принадлежащих различным этнографическим группам), третья часть - Юго-Восточная Азиатская зона єкспонатов, начавшая демонстрацию с 2008 года. Кроме перечисленного есть административная зона, включающая научный центр, библиотеку, складские помещения и зону реставрации экспозиции.

А. **Б.**

Рис.3. Экспозиция этнографической части музея под открытым небом.

На рис. 3 А представлен дом Едейцев семьи торговцев племени Буон Ма Туот города Дак Лак. Дом имеет общую длину 42 метра, однако, изначально он не был таким длинным, но когда дети стали подрастать и образовывать свою

семью, они продолжали жить с родителями и площадь дома увеличивалась за счет его длины. Особенностью племени являлось то, что не мужчина приводит жену в семью, а наоборот, вследствие этого дом становился длиннее у того, в чьей семье было больше дочерей. Также можно заметить, что у дома только один вход но 2 лестницы: мужская - слева, - женская - справа.

На рис. 3Б изображен дом «Nha San», что в переводе означает «воздушный пол». Особенность данного дома состоит в том, что он построен в джунглях и стоит на деревянных столбах для того, что бы хозяева могли внизу держать свой домашний скот (свиней, коров, иногда слонов и собак). Ярко выраженная крыша говорит о статусе хозяина дома – чем выше крыша, тем выше его статус в племени (самая высокая у старейшины, вождя). Для того чтоб подняться в дом, надо вскарабкаться почти по вертикальной лестнице (их всего 4, для каждого члена семьи и гостей).

Народно-исторический музей в Ханое хранит в себе историю и культуру 54 племен народа Вьетнама и насчитывает в сумме 15000 экспонатов, 42000 фильмов и фотографий, 2190 пленок, 273 кассет диктофона репортажей, музыки 373 документальных фильмов и 25 дисков. Все экспонаты подразделены на разные группы и категории. Демонстрирующие всю историю развития страны, традиции народов и культуры племен.

Література

1. Р.Р.Кликс. Художественное проектирование экспозиций: Монография – М.: Высш. Школа, 1978 г.
2. Ревякин В.И. Художественные музеи, Справочное пособие. - М.: Стройиздат,1974 г.
3. Ревякин В.И. Новые музеи.- М: ЦНТИ. 1973
4. Ревякин В.И. Рекомендации по проектированию музеев. - М.: Стройиздат, 1987 г.
5. Юренева Т. Ю. Музееведение. М., 2003. Шифр 70 Ю691 Глава Музей как социокультурный институт.
6. www.vme.org.vn

Аннотация

В статье дана классификация музеев по различным признакам, виявлено место экомузея, як типа, рассмотрена архитектура существующего екомузея в Ханое, Вьетнам.

Ключевые слова: музей, классификация, экомузей, архитектура.

Annotation

Article has classification of museums by various signs. The place is found in classification for new type of a museum – ecomuseum. One of such museums is in Hanoi, in Vietnam.

Keywords: A museum, classification, ecomuseum, architecture.

УДК 711.582

О.О. Поперечна,
аспірантка кафедри ДАС
Київського національного університету будівництва і архітектури

ПОНЯТТЯ ЕЛЕМЕНТАРНОЇ ЦІЛІСНОЇ ОДИНИЦІ ЖИТЛОВОГО СЕРЕДОВИЩА В ТЕОРІЇ МІСТОБУДУВАННЯ

Анотація: стаття присвячена розвитку уявлень про елементарні цілісні одиниці житлового середовища. Пропонуються нові підходи до проектування елементарних одиниць житлового середовища.

Ключові слова: поняття, квартал, мікрорайон, житлове утворення, житлова забудова, житлове середовище.

Метою даної статті є аналіз розвитку поняття елементарної цілісної одиниці житлового середовища.

Розв'язанням цього питання займались такі автори: Бунін А. В., Крашенінніков А. В., Рябушин А. В., Саваренська Т. Ф., Хараборська Ю. А., Филанова Т. В., Яргіна З. В.

Наразі знову постало питання організації житлового середовища. Щоб вирішити його потрібно проаналізувати і прослідкувати становлення поняття елементарної цілісної одиниці житлового середовища: «кварталу», «мікрорайону», «житлової забудови», «міжмагістральної території», «житлового утворення», «цілісного житлового утворення», «локально-соціально-територіального утворення». Поняття елементарної цілісної одиниці житлового середовища знаходиться у стадії постійного розвитку, проте до цього часу не має чіткого формулювання і однозначного переліку його складових елементів.

Необхідно запропонувати нову трактовку поняття елементарної цілісної одиниці житлового середовища, яке було б орієнтовано на врахування соціальних особливостей певних груп споживачів, що дозволить створити більш комфортне, гармонічне, естетичне та життєпридатне середовище, яке буде розраховане не на середньостатистичного споживача, а на конкретні соціальні групи, для яких характерні певні особливості проведення дозвілля, образу життя, поведінки, менталітету тощо.

Розгляд поняття «квартал» наприкінці XIX - на початку XX ст. в зв'язку із транспортною та житловою (переущільнення житла, порушенню санітарно-гігієнічний норм) кризою, швидким розвитком міст, подовженням комунікацій необхідно було упорядкувати територію міста шляхом поділу його на квартали. Спочатку під поняттям «квартал» розумілась територія, яка була обмежена

проїздами і складалась із окремих ділянок для будівництва, які в більшості випадків знаходились у приватному володінні. Тому в містобудівних документах «саме ділянка для будівництва (а не територія кварталу в цілому) фігурувала в якості первинної планувальної одиниці» [5, ст. 61]. На основі механістичного підсумовування відбувалось об'єднання житлових будинків у житлові квартали, забудова відбувалась по периметру території. Поступово відбувся перехід до розуміння житлового кварталу як «сукупності житлових будинків», які були об'єднані за планувальною і соціальною ознакою; квартал «переставав бути «збірним», лоскутним комплексом, і все більше ставав єдиним і неподільним цілим» [5, ст. 21] (рис 1.1).

Напротязі 20-тих років відбулись суттєві зміни в розумінні поняття «житловий квартал» (рис. 1.1). На основі праць О. Рея, В. Гропіуса, Ле Корбюз'є та інших архітекторів квартали зводитися «з просторими внутрішніми дворами, з відокремленою периметральною і стрічковою забудовою, різноманітними вежовими будівлями, а інколи і поодинокими будинками-комбінатами» [5].

Проте з часом, квартал перестав задовольняти потреби суспільства, оскільки крім вирішення житлової функції виникло питання з розміщенням комунального обслуговування і дитячих установ.

Значний внесок у розвиток планувальної одиниці міста зробив Е.Говард (Англія) у роботі «Міста-сади завтрашнього дня» (1898р) [6]. Його ідеї щодо створення житла серед парків, зон відпочинку у безпосередній близькості до робітничих районів і громадських центрів були використані в основі формування мікрорайону. Але міста-сади Говарда були розраховані на малоповерхову забудову.

В 20-тих роках в СССР були спроби архітекторами А. С. Весніним, С. Е. Чернишевим, Н. Я. Коллі побудувати квартал з широким спектром комунального обслуговування. Проте найбільш повну відповідь на це питання дав С. Г. Струмилін, який намагався «віднайти гармонію в відносинах економіки, транспорту і побуту», і визначив поняття мікрорайону [5, ст. 72].

На початку XX ст. людина стала «жертвою великих відстаней»[5]. Вирішення проблеми зв'язку промисловості і житлових масивів, була втілена американськими архітекторами для районного планування Нью-Йорку. Під керівництвом англійського теоретика містобудування Томаса Адамса американський планувальник Кларенс Артур Перррі розробив теорію мікрорайону (1929 р).

Він звернув увагу на особливу роль школи, як центру соціального зв'язку в житловому середовищі і акцентував увагу на формуванні «духу сусідства». Основною перевагою «сусідств» була організація громадського

обслуговування. За задумом К.Перрі радіус обслуговування школи і громадського центру визначав межі території «сусідств», при цьому вулиці і магістралі не могли пересікати житлові території (рис. 1.2). Формуючи «безпечну пішохідну доступність шкіл без пересікання дитиною небезпечних транзитних магістралей»[5, ст.76] Перрі помістив школу в самому центрі району, при максимальному радіусі обслуговування 800 м [5,9]. Магазини і інші установи побутового обслуговування розміщувались вздовж магістралей і біля перехресть. Приділивши велику увагу транспортній організації мікрорайону, К. Перрі ввів класифікацію міських вулиць за функціональним призначенням. Крім того К. Перрі планував об'єднати населення різних слоїв за територіальною ознакою для покращання «добро сусідських відносин».

Приблизно в цей же час в СССР виникла ідея будинку-комуни, яка була

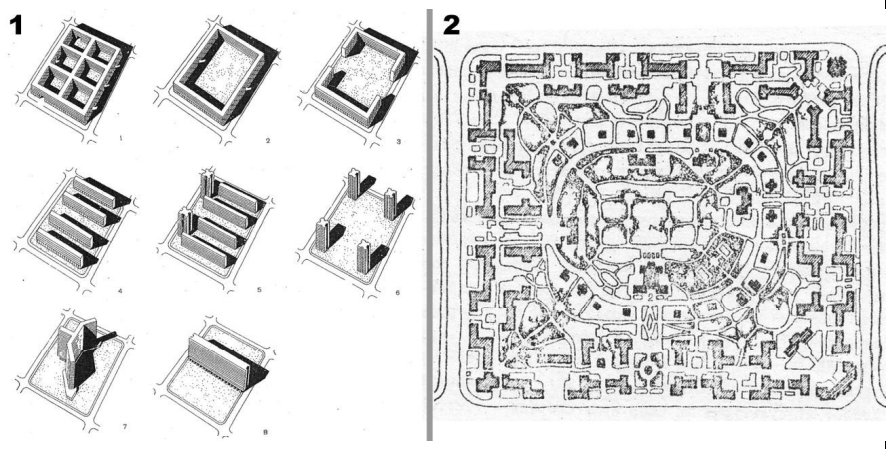

Рис. 1.1.: Трансформація забудови житлового кварталу: 1 – типовий житловий квартал кінця XIX – початку XX ст.; 2 – відмова від подрібнення кварталу на окремі ділянки, які були у приватному володінні, і перетворення внутрішнього двору в простір загального користування; 3 – покращення аерації кварталу шляхом розривів в забудові; 4 – відмова від суцільної забудови квартала по периметру і розташування будівель по геліотермічній осі; 5 – поєднання горизонтальної стрічкової забудови з вежами; 6 – вежова забудова; 7,8 – різноманітні варіанти багатоповерхової забудови серед зеленні. Бунін А. В.

Рис. 1.2.: Схема мікрорайону, запропонованого Томасом Адамсом. За задумкою автора в центрі має розміщуватися школа,навкруги якої парк. Біля виїздів з мікрорайону вісім «відокремлених» магазинів. Схема була використана в плануванні м. Редборна (США). Бунін А. В

розвинута до ідеї мікрорайону. Будівництво житла будинку-комуни відбувалось для робітничого класу, територія не залежала від транзиту, надавався весь спектр культурно-побутового обслуговування.

В 70-ті роки на зміну поняттю мікрорайон приходить поняття «житлового утворення», яке являє більш «високий рівень цілісності та комфортності» [4].

Яргіна З.Н., Косицький Я.В. в книзі «Основи містобудівної теорії» (1986р.) говорять про «житлові комплекси», які формуються на основі функціонального і просторового об'єднання груп житлових будинків по обслуговуванню і спільному використанню території. Існує три типи житлових комплексів: малої, середньої та великої місткості (рис. 2.1): «житлові комплекси малої місткості формуються в умовах низької інтенсивності освоєння територій - у малих містах, селищах, на периферії міст, при формуванні забудови малоповерховими будинками, часто з присадибними ділянками. До таких комплексів відносять житло на території дачних і садових ділянок. Житлові комплекси середньої сельбищної місткості включають житлові утворення, де не використовується підземний простір, забудова різноманітна за кількістю поверхів: змішана - від 2..3 поверхів до багатоповерхових будинків. Тут рекомендовані варіанти суміщення центрів періодичного та повсякденного обслуговування. Житлові комплекси високої сельбищної місткості характеризуються високою щільністю «брутто» 7000…9000 м ^{2}/га, високою концентрацією меж обслуговування та використання підземного простору для транспортних шляхів, споруд та з іншою метою» [10, ст.83].

Крашенінніков А. В. (1988р.) пропонує моделі мікропростору, мезопростору і макропростору - соціально-просторових комплексів. Ядром макропростору слугує група житлових будинків, об'єднаних загальною, тільки для них призначеною територією (двір, прохідний двір, сад, загальний двір). Поза ядром - на периферії - розміщуються функціональні елементи житлової забудови: школи, громадські центри, спортивні споруди. Розміри макропростору співпадають з величиною міжмагістральних територій в сучасній житловій забудові чи житлового кварталу в історичній частині міста.

В залежності від багатофункціональності будівель і доступності територій базовими моделями простору стають: житлова одиниця, житлова група, громадський житловий комплекс. «Житлова одиниця (садиба, кондомініум)- відокремлене ядро макропростору, призначене для використання тільки мешканцями, які входять до цієї території. Діаметр ядра до 150-200м (рис. 2.3 а). Житлова група (група житлових будівель + обслуговування + рекреація). Частково відокремлене ядро макропростору, призначене для використання всіма мешканцями, які находяться в зоні пішохідної доступності.

Формується в умовах закритого житлового середовища; включає крім прибудинкової території - ділянки шкіл і дитячих садків; представляє широкий вибір умов для різних видів діяльності за виключенням багатолюдних і пов'язаних із інтенсивним пішохідним рухом ділянок. Діаметр ядра до 300-400м (рис. 2.3 б). Громадський житловий комплекс (житлові будинки + ділова зона + обслуговування + рекреація) - макропростір, призначений для використання своїм і поряд розташованим населенням. Формується в умовах інтегрованого житлового середовища; включає прибудинкові території, ділянки шкіл, пішохідні простори громадського центру, створює умови для різноманітних соціально-функціональних програм освоєння житлового середовища . Діаметр ядра =Р периферії = 500-700м (2.3. в) [7, ст.47].

В незалежній Україні в документі Правила та порядок розподілу території житлового кварталу (мікрорайону) [2] зустрічається назва «Квартал (мікрорайон)» - частина території забудови, обмежена червоними лініями або лініями регулювання забудови, з установленим на підставі місцевих правил забудови (при їх відсутності на підставі містобудівної документації) режимом землевикористання. Цей документ наразі не є діючим, замість нього в ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень» від 2002 р. виділяються такі структурні елементи міста, як житловий квартал (житловий комплекс) 20-50 га, житловий район - 80-400 га та сельбищ ний район (житловий масив) - понад 400 га.

Житловий квартал (житловий комплекс) - первісний структурний елемент житлового середовища, обмежений магістральними або житловими вулицями, проїздами, природними межами тощо, площею до 20-50 га з повним комплексом установ і підприємств обслуговування місцевого значення (збільшений квартал, мікрорайон) і до 20 га з неповним комплексом [1].

Поступово архітектори відходять від поняття «житлових кварталів», «житлової забудови», «мікрорайонів», «міжмагістральної території», і більше орієнтуються на проектування «житлових утвореннь». В 2006 році Хараборська Ю. А. запропонувала поняття «цілісне житлове утворення» (ЦЖК) рис 2.2. Акцент зроблений на те, що «мікро образ міста» є цілісним і системним, йому характерна ієрархічність структури. Розроблена методика вартісної і системної оцінки мінімального житлового утворення орієнтуючись на соціально-демографічні показники [4]. В 2009 р. Філанова Т. В. запропонувала поняття «локально-соціально-територіальні утворення», яке було розроблене для історично сформованого великого міста Самара. В роботі акцент зроблений на співучасть населення з проектувальниками, розглядається проблема вдосконалення методів самоуправління в містах, охарактеризовані методи, критерії та умови формування локально-соціально-територіального

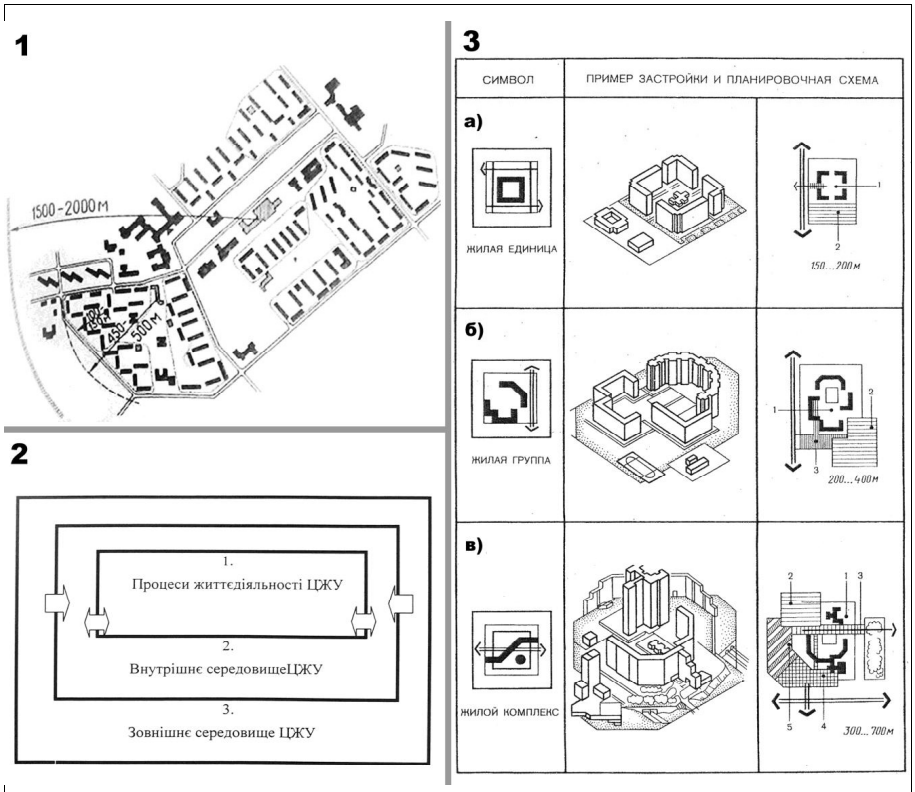

<u>Рис. 2.1:</u> Організація обслуговування житлових комплексів Новосибірське академмістечко. Яргіна З. В.;

<u>Рис.2.2:</u> Схема цілісного житлового утворення. Хараборська Ю. А.

<u>Рис. 2.3:</u> Схема макропростору: (а) житлова одиниця,б) житлова група, в) житловий комплекс): 1-внутрішньоквартальна територія, 2- територія зелених насаджень, шкільні майданчики(зелені майданчики), 3 - міжквартальна територія, 4– зона громадського центру, 5 – адміністративно-промислова зона. Крашеніников А. В.

утворення [3]. Проте дані дослідження проводяться для конкретного міста Самари в Росії та для конкретних ситуацій. Крім того, Філанова Т. В. та Хараборська Ю. А. не займались питанням встановлення відповідності між елементарними одиницями житлового утворення і типами соціальних груп їх мешканців.

Орієнтація людини і цілих соціальних груп на пошук інформації, готовність до швидкої зміни соціального середовища і просторового

місцеперебування, її мобільність стає основою для громадського суспільства. Модель спроектованих раніше кварталів (мікрорайонів) із стабільним і малорухливим способом життя, розрахованих на споживача з постійним рівнем запиту, чітко прив'язаного до свого житла і не маючого широкого діапазону соціальних і просторових контактів стала не актуальною. «Зі зміною устрою життя, форм спілкування, мотивів і способів поведінки, структури потреб»[8, ст. 254], необхідна зміна того первісного структурного елементу житлового утворення. Обслуговування має основуватись не на основі ділення території міста на певні закриті чарунки, а сусідські зв'язки не мають бути сформовані за територіальною ознакою. Крім того ні пол, ні вік, ні час проживання в даному районі не впливають на інтенсивність сусідських зв'язків. Важливими стають сусідські зв'язки на основі «рівня освіченості», соціального статусу, етнічних, майнових, професійних ознак, характеру проведення вільного часу [10, 11].

Формування житлового середовища з врахуванням соціальних особливостей мешканців дозволить уникнути конфліктів серед мешканців, буде сприяти інтенсифікації сусідських відносин, підвищенню ефективності та раціональності використання території шляхом формування рекреації та об'єктів культурно-побутового обслуговування відповідно до особливостей мешканців даної одиниці житлового середовища, покращанню соціально-психологічного мікроклімату житлового середовища.

Характер сусідських контактів потребує певних просторових форм організації середовища. При чому актуально не тільки повернення до старих прийомів (вулиця, двір, сквер, бульвар), а й пошук нових. Аналіз зазначених джерел показав, що в сучасній теорії архітектури і містобудування питання житлового середовища вивчено недостатньо. На особливу увагу заслуговує розгляд таких питань: вивчення типу соціальної групи житлового середовища і розробка моделей елементарних цілісних житлових утворень з врахуванням соціальних особливостей споживачів житлового середовища.

Список використаної літератури:

1. ДБН 360-92** «Містобудування. Планування і забудова міських і сільських поселень» . - К. Держбуд України 2002 . - 108 с.
2. Правила та порядок розподілу території житлового кварталу (мікрорайону) .- К. Держбуд України 16.09.1999.
3. Филанова Т. В. Формирование локальных социально-территориальных образований в крупнейшем сложившемся городе (на примере г. Самары): дис. ... канд. арх. : 18.00.04 / Филанова Т. В.. - Санкт-Петербург, 2009.- 157 с.

4. Хараборська Ю. О. Методи оцінки і вибору рішень у процесі архітектурних досліджень сельбищних територій міст: дис. ... канд. арх.: 18.00.01 / Хараборська Ю. О.. - К., 2005. - 165с.: іл.
5. Бунин А. В. История градостроительного искусства: [Монография]: Т 2 / Бунин А. В., Саваренская Т. Ф.. - 2. изд. - М.: Стройиздат, 1979. - 411с.: ил.
6. Губіна М. В. Формування житлової забудови в містах: Навч. Посібник для студентів «Міське буд-во і госп-во»/ ІСДО Харків, Ін-т інж. міського гос-ва. - К., 1994. - 136с.: іл.
7. Крашенинников А. В. Жилые кварталы: Учебное пособие для вузов. - М.: Высшая школа, 1988р. - 87с.: ил.
8. Рябушин А. В. Творческие противоречия в новейшей архитектуре Запада. / Рябушин А. В., Шукурова А. Н.. - М.: Стройиздат., 1986. – 68 с.: ил.
9. Тімохін В. О. Основи містобудування / навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1996. - 216 с.: ил.
10. Яргина З. В. Социальные основы архитектурного проектирования/ Учебник для вузов/ Яргина З. В., Хачатрянц К. - М.: Стройиздат, 1990. - 343 с.: ил.
11. Яргина З. В. Основы теории градостроительства/ Яргина З. В., Косицкий Я. В., Владимиров В. В., Гутнов Э. А..- М.: Стройиздат., 1986. - 326 с.: ил.
12. Крашенинников А. В. Градостроительное развитие жилой застройки: исследование опыта западных стран/ М., Архитектура-С, 2005.

Аннотация

Статья посвящена развитию понимания о элементарной целостной единице жилой среды. Предлагаются новые подходы к проектированию элементарных целостных единиц жилой среды.

Ключевые слова: термин, квартал, микрорайон, жилое образование, жилая застройка, жилая среда.

Annotation

The article is devoted to the concept of an elementary integrated unit of housing environment. New approaches to the design of elementary unit housing environment are offered.

Keywords: concept, quarter, community, housing formation, dwelling buildings, living environment.

УДК 72.01

В. О. Праслова
канд. арх., асистент каф. ДАС, КНУБА

КАТЕГОРІЇ «ІДЕЇ» ТА «ТЕМИ» В ХУДОЖНЬОМУ ПРОЕКТУВАННІ

Анотація: розглядаються категорії «ідеї» і «теми» в художньому проектуванні як інструмент аналізу та формування архітектурно-дизайнерської композиції середовищного комплексу.

Ключові слова: «ідея», «тема», художнє проектування, композиція, середовищний комплекс.

Метою даної статті є дослідження особливостей розвитку «ідей» і «тем» як інструмент формування архітектурно-дизайнерської композиції та як засіб створення відтінків того емоційно-художнього ефекту, котрого прагне досягти автор середовищного комплексу в художньому проектуванні.

Аналіз останнніх досліджень і публікацій: Серед досліджень і публікацій наукові роботи, що присвячені середовищному проектуванню та дизайну архітектурного середовища на кафедрі ДАС, КНУБА під керівництвом проф. В.О. Тімохіна та в Московскому архітектурному інституті (Державній академії) під керівництвом В. Т. Шимко, А. А. Гавриліної.

Виділення невирішеної раніше частини проблеми. На сьогодні в технології середовищної композиції в межах поняття цілістність необхідно дати відповідь на два запитання: що саме - в яких межах та який зміст може організувати, передати, повідомити глядачу середовищна композиція; як, якими засобами організувати цей зміст, щоб він досяг глядача таким, яким його замислив автор.

Актуальність теми полягає у необхідності поділу цілісної середовищної «картини» на візуальні фрагменти. Це: дозволяє вирішити, з яких елементів складається «ціле»; встановлює, які з них є головними, а які грають ролі другого чи третього плану; допомагає шукати закономірності поєднання окремих тем в зорові комбінації та угрупування.

Основна частина досліджень. Виділяють три функції копонентів організації середовищних форм:

1. зацікавити - компоненти повинні: вступити в легко помітний глядачем конфлікт (протиріччя кольору, розмірів);
2. з’єднати набір окремих частин у єдине ціле - утворювати візуальні «ідеї» і «теми»;
3. виявити в цьому цілому емоційно-чуттєвий зміст, близький спостерігачеві - нести емоційну й естетичну інформацію.

«Ідея» містить принцип (просторовий, логічний, колористичний), що зводить у цілісність кілька окремих **«тем»** (образотворчих, пластичних, декоративних). Причому кожна з тем може стати свого роду засобом, ідеєю візуальної організації їх власних фрагментів і деталей - «тем» нижчого порядку (Рис. 1).

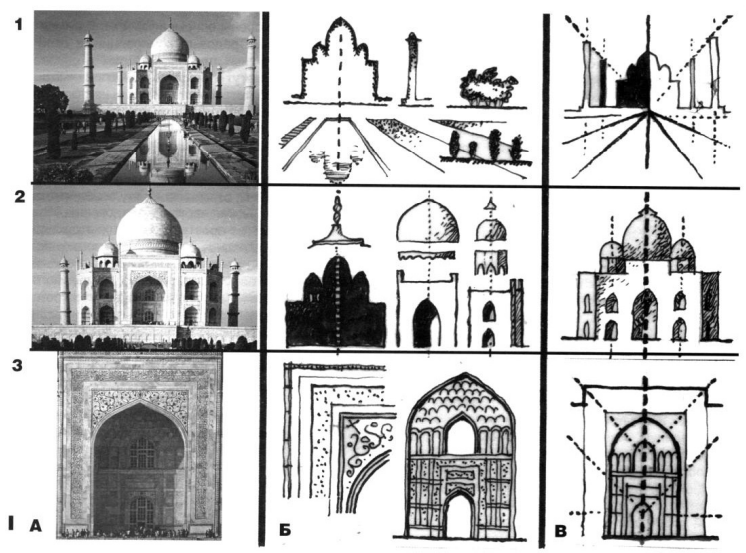

Рис. 1. Категорії «ідея» і «теми» як інструмент аналізу та формування архітектурно-дизайнерської композиції (за Шимко В. Т.).
Розкладання візуального цілого на складові (ансамбль мавзолею Тадж-Махал, Індія, 1648 р.)
«по вертикалі» (рівні сприйняття): 1 - загальна середовищна ситуація;
2 - одиничний середовищний об'єкт (одна з «тем» ситуації);
3 - фрагмент або деталь (одна з «тем») об'єкту;
«по горизонталі»: А - загальний вигляд цілого («картинка»); Б - набір утворюючих єдине ціле «тем»; В - «ідея» композиції (принцип з'єднання «тем» у ціле).

Умовне розкладання цілісної середовищної «картини» на візуально значимі фрагменти й форми:

- дозволяє зрозуміти, з яких індивідуальних елементів складається зовнішній вигляд цілого;
- встановлює, які з них є головними, максимально помітними, а які відіграють ролі другого або третього плану;

• допомагає шукати закономірності, що з'єднують окремі «теми» в зорові комбінації й угруповання.

«Теми», в свою чергу, можуть змінюватися не тільки в часі, але й просторово - через переміщення, динамічність або зміни форм наповнення, використання засобів трансформації. Нове дизайн-обладнання може з'явитися в середовищі в процесі експлуатації при зміні форм інформаційного наповнення як результат заздалегідь запланованих варіантів трансформації (ліфти й лотки для багажу на вокзалі Д'орсе - нині перероблений у музей, Париж).

У середовищній ситуації «теми» мають різну природу:
- «архітектурну» (об'ємно-просторову, конструктивну);
- «дизайнерську» (елементи освітлення, декору, інформації, мобільного наповнення).

З іншого боку, «теми» різного походження й рангу здатні формувати в середовищі самостійні комбінації й комплекси, що утворюють вузли й системи його композиційної структури (вокзал у Франкфурті, 1888 р.).

Архітектор-дизайнер сприймає всі ці засоби як абстрактно-пластичні форми, що повинні привернути увагу глядача. Ми створюємо з «тем» єдину конструкцію, і під час промальовування - уточнюємо її зміст можливостями окремих співставних - спочатку «працюють» збільшені зовнішні комбінації, потім виникають подробиці - на тлі яких розвиваються ці збільшені комбінації (Рис. 2).

Поняття цілісності образу середовища формується підпорядкуванням її співставних, які в житті можуть сприйматися в різній послідовності - залежно від настрою або менталітету глядача. Тому кінцеве трактування образу не може й не повинне бути однозначним. Але деякі із цих супідрядностей домінують у структурі середовища й будуть підштовхувати свідомість глядача до потрібного автору враження.

Варто користуватись під час створення середовищного об’єкту тим, що «теми» у структурі середовищної композиції поділяються на дві форми:
- одиничні (самостійні) - ті, що беруть участь в окремих візуальних угрупованнях (функціональних і художніх);
- наскрізні – ті, що пронизують візуальну конструкцію середовищного ансамблю на всіх рівнях або повторюються на якомусь одному, визначаючи головне враження від вигляду середовища.

Під час створення проекту архітектором-дизайнером на заключному етапі проводиться робота з удосконалення окремих «тем» середовищного комплексу – таким чином споруді надаються відтінки того емоційно-художнього ефекту, якого прагне досягти проектувальник. При цьому важливо, якій групі засобів буде доручена домінантна роль у кінцевій композиції (Рис. 3).

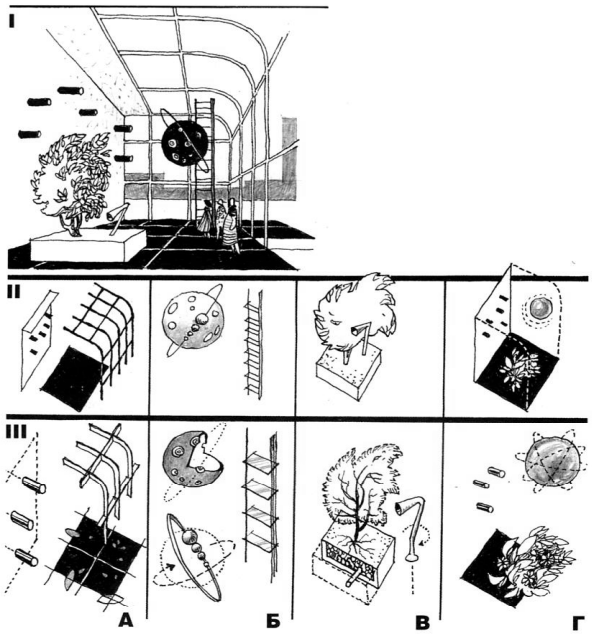

Рис. 2. «Ідеї» і «теми» середовищного комплексу як багатошарова структура, що інтегрує дію її співставних (за Шимко В. Т.).
Яруси візуальної організації комплексу:
I - об'єкт в цілому, II - його фрагменти, III - деталювання фрагментів.
Основні групи співставних середовищного вигляду: А - просторові форми, Б - елементи обладнання, В - природні компоненти, Г -декоративно-пластичні комбінації.

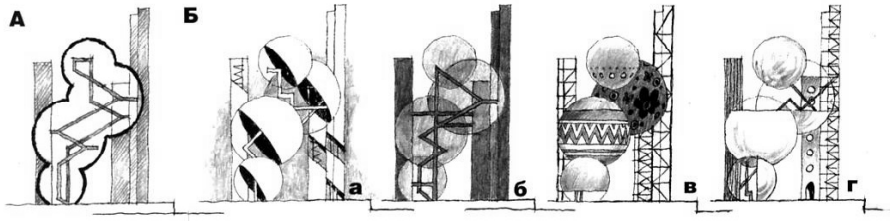

Рис. 3. Конструктивні версії об'ємно-просторової схеми як засіб вибору характеристик образу (навчальний проект музею) (за Шимко В. Т.).
А - вихідна форма; Б – варіанти розробки: а - залізобетонна «скульптура»; б - засклені сфери залів, бетонні вертикалі опор; в - «прозорий» каркас опор, фарбований бетон залів; г - опори різного типу (бетон, металевий каркас, «скляна» шахта) і «дзеркальне» облицювання залів.

Висновки. Таким чином, конфліктна ситуація (зіткнення вертикальних та горизонтальних ритмів, контраст світлого і темного тощо) створює композиційні «ідеї» і «теми», а засіб вирішення конфлікту визначає зміст, художній зміст кінцевої композиції, яка диктує людині її відчуття і - як результат - лінію її поведінки.

Бібліографічний список:

1. Дизайн архитектурной среды: Учеб. Для вузов / Г. Б. Минервин, А. П. Ермолаев, В. Т. Шимко, А. В. Ефимов, Н. И. Щепетков, А. А. Гаврилина, Н. К. Кудряшев. - М.: Архитектура-С, 2006. - 504 с.
2. Иллюстрированная энциклопедия символов / сост. А. Егазаров. - М.: АСТ Астрель, 2003. - 728 с.
3. Нестеренко О. И. Краткая энциклопедия дизайна. - М.: Молодая гвардия, 1994. - 315 с.
4. Основи дизайну архітектурного середовища / В. О. Тімохін, Н. М. Шебек, Т. В. Малік, Н. Ю. Житкова та ін. - К.: КНУБА, 2009 - 433 с.
5. Шаповал Н. Г. Прикладна теорія архітектурної композиції: Навч. посібник. - К.: КНУБА, 2000. - 372 с.
6. Шимко В. Т. Архитектурно-дизайнерское проектирование. Основы теории (средовой подход): Учебник) / В. Т. Шимко, 2-е издание, дополненное и исправленное. М.: «Архитектура-С», 2009. – 408 с., ил.

Аннотация

Рассматриваются категории «идеи» и «темы» в художественном проектировании как инструмент анализа и формирования архитектурно-дизайнерской композиции средового комплекса.

Ключевые слова: «идея», «тема», художественное проектирование, композиция, средовой комплекс.

Annotation

The categories of “idea” and “subject” in environmental design are considered as an analysis and formation tool for the designing composition of environmental complex.

Keywords: “idea”, “subject”, environmental design, composition, environmental complex.

УДК 7.05

О. С. Пушня
аспірантка КНУКіМ

МЕТОДИКА КОМПОЗИЦІЙНО-КОЛОРИСТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ІНТЕР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ

Анотація: в статті розкривається актуальність питання про створення гармонійного, функціонально зорієнтованого колористичного простору інтер'єра, виявлено і класифіковано закономірності відтворення колірних природних палітр в інтер'єрі, а також запропонована методика композиційно-колористичного моделювання інтер'єру, яка полягає у свідомому використанні природних колірних співвідношень, за допомогою їх обробки і перенесення, засобами інформаційних технологій.

Ключові слова: інтер'єр, природне середовище, колористичне моделювання, гармонізація.

Актуальним аспектом сьогодення є відтворення цілісного, гармонійного, функціонально зорієнтованого колористичного простору інтер'єра. Це вимагає нових рішень і підходів. Питання кольоровідтворення в штучному середовищі бентежить найпровідніші голови останніх століть. Численні праці присвячені цій проблемі. В області дослідження кольору маємо велику кількість інформації, теорій і методів. На сучасному етапі розвитку людства виникає багато нових можливостей, а з ними – велика кількість відкритих не вирішених питань. [1-5]

Швидкий прогрес електроніки і розвиток комп’ютерних технологій докорінно змінюють уявлення про засоби впровадження кольору в штучному середовищі, а також дають можливість створювати нові методи і підходи до впровадження кольору в предметно-просторове оточення.

Також не в перше ставиться питання про цілеспрямоване використання колірної палітри природного середовища. [3-15]

Отже такий підхід вже існує, і давно. Але вище згадане, кольоровідтворення в штучному середовищі має інтуїтивний, емпіричний, характер. Застосування природних кольорових співвідношень повинне ставати більш системним, методологічним. [2-8]

Постановка задачі.

Зважаючи на це, авторкою ставиться комплексна задача – розробити методику застосування кольору в штучному середовищі (в інтер’єрі), на основі

дослідження і порівняльного аналізу ролі кольору в природному середовищі та впливу кольору на оцінку естетичних якостей штучного середовища, а також за допомогою сучасних цифрових засобів.

Особистий вклад авторки.

Для вирішення цієї задачі було досліджено процес історичного формування колористичного аспекту середотворення:

- Тісний зв'язок колористичного простору природного та штучного середовищ.
- Константність процесів кольоровідтворення на протязі історичного розвитку.
- Еволюційні зміни в створенні колірного штучного простору.
- Обумовленість процесів кольоровідтворення в штучному архітектурному середовищі.

В результаті чого була доведена:

- Необхідність свідомого застосування колористичних принципів природного середовища при відтворенні колористичного простору штучного архітектурного середовища.
- Необхідність спрощення процесу перенесення колористики природного середовища в штучне середовище.
- Необхідність розробки формалізованої моделі перенесення.
- Необхідність створення технічних засобів для перенесення колірних поєднань природного середовища в штучне архітектурне середовище.

В процесі дослідження було виявлено і класифіковано закономірності відтворення колірних природних палітр в інтер'єрі.

Колористико-композиційне вирішення інтер'єру було класифіковано за ознаками відповідності колористиці природного середовища. Ця відповідність може бути: повною, н'юансною, неповною, частковою, такою що доповнює, контрастною, або такою, що є протилежною.

На малюнку 1. схематично відображена така класифікація за відповідністю між інтер'єром та природним середовищем.

Визначивши, яка саме відповідність потрібна для відтворення кольорового простору інтер'єру, потрібно перейти до проектування цього простору використовуючи запропоновану методику композиційно-колористичного моделювання.

Для полегшення процесу проектування розроблено алгоритм перенесення колористики природного середовища в інтер'єр, який включає в себе дану методику. (Малюнок 2).

Висновки.

Отже, авторкою запропонована методика композиційно-колористичного моделювання інтер'єру, яка полягає у свідомому використанні природних колірних співвідношень, за допомогою їх обробки і перенесення, засобами інформаційних технологій. Кінцевим результатом, після застосування методики, є формування гармонійного, комфортного, і такого що відповідає всім вимогам людини, простору інтер'єра.

Штучнене середовище.	Природне середовище.
Інтер'єр.	Відтворення колористики природного середовища.
Відповідність.	Природа ⇔ Інтер'єр.
Повна.	Природа = Інтер'єр.
Нюанс.	Природа ~ Інтер'єр.
Неповна.	Природа ~ Інтер'єр.
Часткова.	Природа < Інтер'єр.
Доповнення.	Природа → Інтер'єр.
Контраст.	Природа ↔ Інтер'єр.
Протиставлення.	Природа ≠ Інтер'єр.

Малюнок 1.

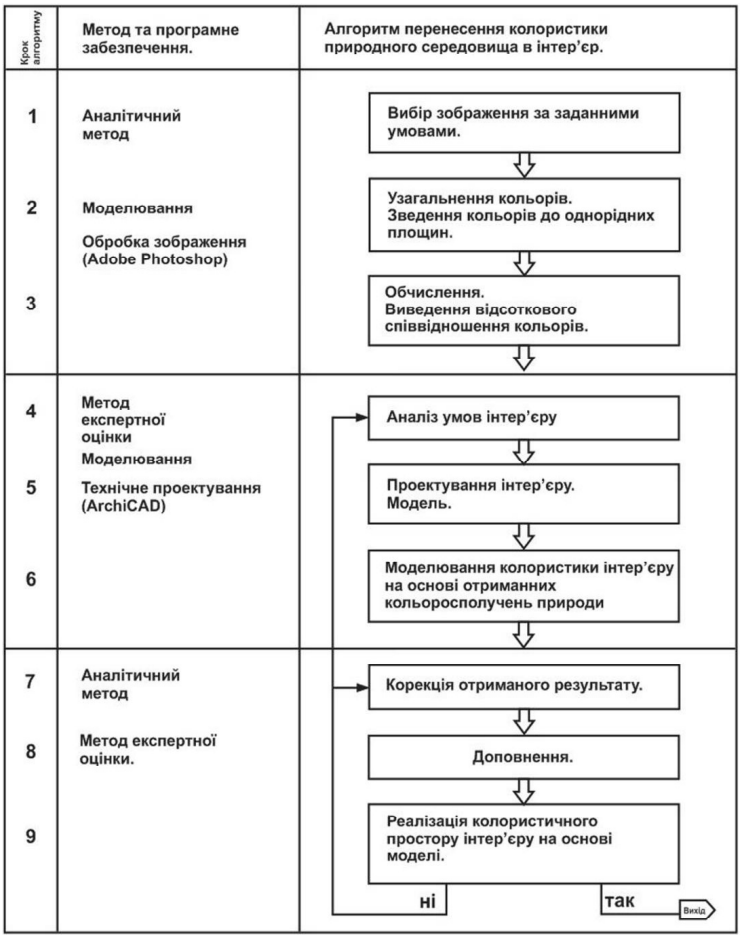

Малюнок 2.

Алгоритм перенесення колористики природного середовища в інтер'єр.

Література:

1. Кащенко А.В., Михайленко В.Е. «Природа – геометрия – архітектура.» Будивэльнык – К.:1988 – 176 с.
2. Лаврик Г. И. «Настоящее и будущее архитектурной науки». «Сучасні проблеми архітектури та містобудування». Вип.1 КДТУБА – К.: 1997 – 25 с.
3. Степанов Н.Н. «Цвет в интерьере» Вища щкола. – К.: 1985 – 96с.
4. Эйвис М., Эйвис Дж. «Интерьер: выбираем цветовой дизайн» Ниола-Пресс. – М.: 1997 – 187с

АННОТАЦИЯ

В статье раскрывается актуальность вопроса о создании гармоничного, колористического пространства интерьера, классифицированы закономерности воспроизведения цветовых палитр природы в интерьере, а также предложена методика моделирования интерьера, которая заключается в сознательном использовании природных цветовых соотношений.

Ключевые слова: интерьер, природная среда, колористическое моделирование, гармонизация.

ABSTRACT

A question opens up in the article, about the use of color of nature, at planning of interior, and the for this purpose developed method of transference of color is offered. This method was developed in order to make the color of the interior a more harmonious.

Keywords: interior, natural environment, colour model, harmonization.

УДК 728.1/477.85’’192/199’’; Х.45

Н. О. Хілько
асистент кафедри будівництва та архітектури,
Чернівецький національний університет ім. Ю.Федьковича

АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНА СПАДЩИНА ЧЕРНІВЦІВ АВСТРІЙСЬКОГО ТА РУМУНСЬКОГО ПЕРІОДУ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – 30-ті РОКИ XX СТ.)

Анотація: у статті розглядається вплив стильової різноманітності європейських держав, естетичних концепцій та будівельних технологій на розвиток архітектури м. Чернівці в австрійський та румунський періоди у другій половині XIX – 1930-тих роках XX ст.

Ключові слова: архітектурно-містобудівна спадщина, стилістика, регіональні особливості, конструктивізм, ар-нуво, неорумунський стиль.

Постановка проблеми. Актуальність статті обумовлена дослідженням ролі регіонів в культурній спадщині України, їх інтеграції в загальний Європейський культурний простір зі збереженням своєї неповторної ідентичності.

Серед різних аспектів проблеми архітектурно-містобудівної спадщини Чернівців австрійського та румунського періоду (друга половина XIX – 1930-і

роки ХХ ст.) варто розробити загальну теоретично-структурну модель історико-архітектурних процесів, що дозволить розкрити її багатогранність, виявити загальні закономірності і принципи, межі часових етапів існування стилів та течій. *Архітектурно-містобудівна спадщина Чернівців досліджуваного періоду є повноцінною складовою вітчизняного і світового історико-архітектурного процесу.*

Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволяє дійти висновку, що архітектура Чернівців австрійського та румунського періоду досліджувалась науковцями у різних ракурсах. Теоретичною базою дослідження є наукові праці відомих вчених в галузі архітектурної науки, в яких розкриваються головні питання сучасної архітектури та історії.

Вивченню розвитку архітектурної спадщини вітчизняної архітектури присвячені наукові праці і монографічні роботи відомих вчених: Г. Павлуцького, М. Покровського, Є. Сіцінського, та інших.

Проблеми розвитку регіональної архітектури розкрито в наукових працях: Гої Б.В., Лисенко О.Ю., Лукомської З.В., Мельник Н.В., Сапунової М.Ю., Сільник О.І. та ін. За останні десятиліття значно збільшилось досліджень з питань історії архітектури Чернівців (дослідження Біленкової С.[1], Вандюк Л., Копильняк І., Коротун І. [4.,5], та ін.). Зокрема публікації з проблем охорони культурної спадщини Чернівців розкриваються в наукових публікаціях Коротун І.; вивчення загальних принципів, за якими будувався простір та організовувалась діяльність національних культурно-просвітницьких закладів освіти в Чернівцях, висвітлено у дослідженнях Копильняк І.

Базою для нашого дослідження були матеріали Чернівецького обласного державного архіву, наукової бібліотеки Чернівецького національного університету імені Ю. Федьковича, особистих архівів архітекторів, краєзнавців, істориків, натурні дослідження будинків і споруд Чернівців.

Постановка завдання. У даному дослідженні ми ставимо за мету *розкрити питання архітектурно-містобудівної спадщини Чернівців австрійського та румунського періоду (друга половина XIX – 1930-і роки XX ст.).*

Виклад основного матеріалу:

Архітектура Чернівців другої половини XIX – 1930-тих років XX ст. у порівнянні з попередніми століттями характеризується різноманітними експериментами в галузі архітектурної стилістики, типології, розвитку конструктивних ідей того часу, що в свою чергу сприяло створенню яскравих регіональних стилістичних течій, нових архітектурних ансамблів.

Сучасна історія української архітектури потребує детального вивчення широкого кола типових явищ архітектурної практики в буковинському краї. Вивчення архітектури Чернівців відбувається у порівнянні з столичними містами – Відень, Бухарест, Львів, так як вони були на той час головними центрами формування нових архітектурних стилів, в цих містах концентрувалися самі прогресивні на той час архітектурні сили країни.

Однак недостатня дослідженість процесів, які відбувалися в регіонах, впливає і на загальний рівень знань, шляхів розвитку української архітектури, і європейської в цілому. Розмірковуючи про роль регіонів в світовій культурній інтеграції, виникає питання, наскільки регіональна архітектура, зокрема Чернівців, зберігає свою ідентичність в європейській архітектурі, наскільки важливими були впливи ззовні.

Історико–архітектурна заповідна територія – центр міста Чернівці - унікальний комплекс міської забудови, загальною площею 226 га. Архітектура історичного центру утворює єдиний містобудівний ансамбль історичної забудови з винятковою художньою та естетичною якістю [4,с.5.].

Аналіз архітектури Чернівців другої половини XIX – 1930-тих років XX ст. *відрізнявся самобутнім шляхом розвитку*, не дивлячись на те, що в цілому вона розвивалась в руслі формування європейської архітектури. Цей шлях об’єднував у собі риси великих культурних центрів, які по-особливому переплелись з регіональними особливостями, що в подальшому і визначило своєрідність архітектурного стану міста. Чернівецькі архітектори переосмислювали і переробляли архітектурні форми, композиційні прийоми і принципи, конструктивні системи, які були вироблені в Європі. Вони використовували в будівлях деталі, декор з народної архітектури Буковини, який відомий своїми народними промислами, що надавало йому певної самобутності.

Стилістичний аналіз архітектури Чернівців досліджуваного періоду дозволяє нам говорити, що основними напрямками тут були еклектика та різноманітні її різновиди у виді стилізації, *яка була характерна для народного мистецтва та архітектури,* прийоми класицизму (Кафедральний собор у Чернівцях (1844-1864), будівля Буковинського крайового сейму (1875). Тогочасна європейська архітектура і стилізаторство містили варіації середньовічних стилів – готики, романського та класичного стилів. В спорудах Чернівців, виконаних в еклектиці, було характерно більш стримане, чим в Європі, декоруванні фасадів житлових і громадських споруд, в чому відображався певно прагматичний підхід замовників до архітектурного оформлення фасадів будинків (фасад польського будинку).

Аналіз архітектури Чернівців досліджуваного періоду дозволяє виокремити її відмінності від європейських і столичних взірців, які полягають у відсутності точного копіювання відомих зразків вибраних стилів; спрощення об'ємно-просторових і планувальних структур будинків (прибуткові будинки). Будинки не перевищували трьох - чотирьох поверхів. Вулиці у передмісті забудовувалися одноповерховими будинками (цей тип забудови частково прослідковується і в наш час (вул. Руська, Червоноармійська). Вулиці і площі центра міста до кінця XIX ст. набули імпозантного вигляду.

Найпоширенішими формами і деталями, які використовувалися при оформленні фасадів, були різноманітні атики, виступаючі еркери. Скульптурні елементи (атланти, каріатиди, амури та ін.) переважно були на фасадах окремих житлових будинків (Центральна площа, вулиці: Головна, Й. Гете, М. Лисенка та ін), та громадських спорудах (Головний поштамт, Дім спілки медиків, Єврейський дім, Споруда колишньої Сільськогосподарської школи та ін.) розташованих в центрі міста.

Дослідниця архітектури Чернівців С. Біленкова зазначає, що стилізований неоренесанс став на той час одним із найбільш поширених стильових напрямків еклектики в Чернівцях (Концертний зал - нині обласна філармонія, Державна школа художніх ремесел - нині школа №4, гімназія №2, споруда промислового музею - нині «Укрсоцбанк», споруда крайового управління - нині обласна адміністрація) та ін. Цей неостиль проявився у декількох різновидах, що відповідало особливостям самого історичного прототипу – стилю італійської архітектури епохи Відродження XV-XVI століть [2,с.22].

Будівництво в Чернівцях досліджуваного періоду характеризувалась високим рівнем професіоналізму зодчих, що було яскраво представлено різними зразками європейських архітектурних стилів того часу. В другій половині XIX – початку XX століття Чернівці були найбільш інтегровані в європейський архітектурний процес. Порівняння європейського і зарубіжного досвіду в історії архітектури Чернівців демонструє нам відмінності архітектури Чернівців від європейської, яка містила риси національних і регіональних стилістичних пошуків. Загальним для розвитку архітектури Чернівців того часу є прояв полістилізації.

Головним напрямком стильової еволюції архітектури Чернівців у першому десятиріччі XX століття стає плавно набуваючий розвиток, перехід від пізньої еклектики до раннього модерну [3.с.64].

Еволюційний розвиток архітектури Чернівців був перерваний історичними подіями початку XX століття, (розпад Австро-Угорської імперії, Перша світова війна, захоплення Буковини Румунією), що в свою чергу створило передумови для виникнення нової стилістики в архітектурі міста.

Насамперед, у 1920-1930 рр. XX ст. на архітектуру Чернівців вплинув неорумунський стиль, який об'єднував в собі риси пізнього модерну та європейської архітектури 1920-х років. Архітектура міста 1920-х років відзначається поширенням прогресивного на той час напрямку конструктивізму (вул. Шкільна, 8, вул. Турецька, 6, вул. Г. Сковороди, буд.№13 і 15 та ін.).

Перебування Північної Буковини в складі Румунського королівства зумовило появу в архітектурі міста багатьох особливих, специфічних стильових напрямів – аналогічних тим, які розвивалися в архітектурі Бухареста [2,с.96].

Відомо, що офіційний румунський стиль неокласика, в Чернівцях не набув великого поширення. Однак, варто відзначити, що в Чернівцях в 1930-х роках XX ст. набув свого поширення різновид румунського варіанту «ар-деко» з його стилізованими геометричними орнаментами. Особливе місце в архітектурі міста першої третини XX ст. зайняв «неорумунський» стиль в спорудженні житлових та громадських споруд (вул. Коцюбинського 7, вул. Суворова, 6, вул. Університетська, 15 та ін.).

В рамках нашої статті щодо архітектури Чернівців (другої половини XIX - 1930-тих років XX ст.) варто наголосити і на тих тенденціях, що визначали регіональні особливості Буковинської архітектури. Насамперед це помітно в оформлені ряду фасадів міста стилізованими квітами, високими дахами і стилізованими під народну архітектуру вікнами, фронтони прикрашали різьбленими деталями (вул. Вавілова, 5, вул. Саксаганського, 15, вул. Лесі Українки, 5, вул. Орловська, 10).

Підсумовуючи архітектурно-містобудівну спадщину Чернівців румунського періоду можна стверджувати, що будівництво велось в уже сформованих середовищах, в центрі міста було збудовано ряд важливих громадських споруд: Палац культури, хімічний та біологічний конкурс національного університету, медичні заклади, аеропорт, критий ринок та ін.

Чернівецькі будівлі румунського періоду 1920-1930-х років XX ст. демонструють зв'язок пізнього модерну та ар-деко, а неорумунський стиль в архітектурі міста використовував композиційні прийоми румунської архітектури XVI-XVIIIст.

Висновки та перспективи подальшого дослідження:

Аналіз архітектурно-містобудівної спадщини Чернівців австрійського та румунського періоду (друга половина XIX – 1930-і роки XX ст.) з'ясував, що *забудова центру міста визначає сучасне архітектурне обличчя міста*. При цьому архітектура демонструє співрозмірний з людиною масштаб, відсутність столичної монументальності, оформлення фасадів характеризується мілкою пластикою, наявністю переважно симетричних композиційних схем в плануванні житлових та громадських споруд, виразний силует.

Нами встановлено, що найбільший вплив на розвиток архітектури в Чернівцях у другій половині XIX – 1930-тих роках XX ст. мало перебування міста в складі двох держав, що не могло не вплинути на естетичні концепції, інженерну думку, будівельні технології, технічні можливості, стильові різноманіття стилістики і якості архітектури в Чернівцях, що сприяло достатньо високому рівню архітектури міста, виконаних за проектами столичних та місцевих зодчих.

Перспективою подальшого дослідження є питання *регіональної ідентичності «Буковинського стилю» в архітектурі Чернівців*.

Список використаних джерел:

1. Биленкова С. Архитектура Черновиц XIX - первой половины XX века: Исследование стилистических особенностей архитектуры города и процесса её стилевой эволюции. -С-Пб., 2004. С.315
2. Біленкова С. Архітектура Чернівців XIX – першої половини XX століть. – Чернівці: «Букрек», 2009.- 440с.
3. Біленкова С. Архітектурна спадщина Чернівців Австрійської доби: Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 1-4 жовтня 2001р.,) - Чернівці: «Золоті литаври», 2003. – с.64.
4. Коротун І. Принципи архітектурно-планувальної організації ансамблевої забудови: автореф. дис. канд. архітектури: 18.00.02 - 2006.
5. Коротун І.В. Ренесансна школа в архітектурі Чернівців (кінець 18 – початок 19 ст.) // Матеріали Міжнародної наукової конференції. Чернівці, 1999 р. МПіНУ, ЧНУ. Чернівці: Золоті литаври, 2001. С. 376 - 379.

Державний архів Чернівецької області(ДАЧО).

6. ДАЧО.-Ф.3.-Оп. 2. Справа 2596. Арк..2-9. Устав товариства архітекторів м. Чернівці 1909р.

Аннотация

В статье рассматривается влияние стилевого разнообразия европейских государств, эстетических концепций и строительных технологий на развитие архитектуры г. Черновцы в австрийский и румынский периоды во второй половине XIX - 1930-е годы XX века.

Ключевые слова: архитектурно-градостроительный наследие, стилистика, региональные особенности, конструктивизм, ар-нуво, неорумунський стиль.

The summary

The influence of the stylistic diversity of the European states of aesthetic concepts and building technologies in the development of architecture in the Austrian city of Chernivtsi and Romania during the second half of XIX - the 1930 years of the twentieth century.

УДК 711.4.72

Ю. О. Харабоpська
канд. арх., доц. .каф. теорії архітектури КНУБА

СОФІЯ КИЇВСЬКА – МИНУЛЕ І ДІЙСНІСТЬ

Анотація: в статті «Софія Київська – минуле і дійсність» йдеться про значення збереження пам'яток архітектури для народу та держави. А також про те що пам'ятки такої цінності, якою є Софія Київська, не можуть бути передані ні у власність, ні в користування ніяким релігійним організаціям, оскільки це призведе до їх знищення.

Ключові слова: Софія Київська, століття, історія, пам'ятка архітектури.

Київ – місто вічної юності… Місто, історія якого нараховує близько двох тисяч років. Місто, де поряд живуть легенди та дійсність. Пам'ятки архітектури далекого минулого – свідки та безпосередні учасники життя Києва на протязі багатьох віків. Вони пережили нашестя орд степовиків в 1240 році, періоди запустіння і відродження міста в XIV – XVI століттях, бачили національно-визвольну боротьбу українського народу під керівництвом Богдана Хмельницького проти польсько-литовських феодалів в XVII столітті, голод і руйнування IX – XX століть, були свідками проголошення незалежності в 1991 році.

Однією з найвизначніших пам'яток архітектури Києва є Софія. У всі часи вона захоплювала і продовжує захоплювати людей як видатний витвір мистецтва. Софія Київська протягом віків відігравала роль найбільшої святині Києва, тоді як Києво-Печерська лавра відігравала роль найбільшої святині України. У 1776 році імператриця Катерина II своїм указом закрила Софійський собор та передала його митрополитові під резиденцію. Через нецерковний стан Софії, у XX столітті їй вдалося уникнути долі інших великих соборів та церков.

Ніхто достеменно не знає, коли й як було засновано Софійський собор. Деякі історичні джерела стверджують, що Софійську церкву збудували ще за часів княгині Ольги на тому ж самому місці, де здіймається й сучасний Софійський собор. Але князь Володимир Великий наказав перебудувати храм, та все ще храм був дерев'яний. Відтак, дерев'яний храм згорів внаслідок чергової навали печенігів. За літописними свідченнями, Софійський собор збудував або в 1012, або у 1017 році Ярослав Мудрий на честь перемоги над печенігами на тому місці, де відбулася битва, як стверджує легенда. Невідомо, коли почалося будівництво. Відомо лише те, що храм було закладено на початку червня. Про це свідчить напрямок головної осі споруди. За три роки храм ззовні був готовий. Стіни, фундамент, підземелля та куполи будували іверійські майстри, розписували майстри з Візантії та Київської Русі. Усередині храм протягом усього дня переливався барвами, адже мозаїки було покладено так, щоб будь коли протягом дня вони відблискували світлом. Так, внутрішнє оздоблення храму тривало п'ять років. Після чого храм урочисто освятили у присутності самого князя. "Софія" у перекладі з грецької означає "премудрість Божа". Саме цю цитату й викладено мозаїкою на фронтоні собору, де написано "Божия сила та Божия мудрість Софія". І справді, Софія Київська стала символом світла і розуму. Софійський собор у давнину був не лише головним митрополичим храмом Київської Русі, а й головним культурним осередком. Тут князь Ярослав заснував першу на Русі бібліотеку, школу, тут велося літописання, переписування і перекладання книг, відбувались церемонії "посадження" князів на київський престол - коронації, прийоми іноземних послів. Софійський собор був також князівською усипальницею, де поховані князь Ярослав та його син Всеволод, князь Володимир Мономах та інші. До наших днів зберігся лише саркофаг Ярослава Мудрого.

Жодна споруда XI століття в усій Європі не могла рівнятися з цим київським собором. Для порівняння, Вестмінстерське абатство, збудоване двадцятьма роками пізніше, за розмірами та величністю не поступається Софії. Софія - це величезний п'ятинефний храм довжиною (без виступів) 37, а шириною - 55 метрів. Завершували собор тринадцять куполів.

Фасади Софії оздоблені декоративними нішами, орнаментом, мозаїкою, живописом. Крім фресок і мозаїк, собор прикрашали численні різьблені деталі з мармуру та шиферу. Софійський собор став зразком для спорудження однойменних храмів у Новгороді та Полоцьку.

За своє майже тисячолітнє існування Софія зазнала ворожих навал, пограбувань, часткових руйнувань, добудов та перебудов. В XI-XIII століттях собор неодноразово був розорений — половцями, печенігами, а особливо нищівному руйнуванню він піддався при захопленні Києва в 1240 році татаро-

монголами на чолі з ханом Батиєм. Софія Київська була зруйнована, але все-таки не знищена — війська Батия "пощадили її чудову красу". Серед оригіналів, що донесли до нас з XI століття велич життя є і Оранта - безцінний зразок мозаїки. Не менш визначним шедевром є сцена "Євхаристія", що розміщена на стіні абсиді під Орантою, лік Христа-Пантократора (Вседержителя) на внутрішньому боці головної бані.

Загроза руйнування нависла над прадавнім храмовим комплексом в XX сторіччі. На початку 1930х років радянська влада прийняла рішення про знищення Софії, лише втручання Франції, яка пам'ятала про те, що королева Ганна (дружина Генріха I) була дочкою засновника храму Ярослава Мудрого, не дозволило знищити цю реліквію. Комуністи побоялися міжнародного скандалу — так з'явився заснований в 1934 році Софійський музей-заповідник, тут були початі науково-дослідні й реставраційні роботи

Древні стіни Софії ще й досі зберігають чимало таємниць, тому тут ведеться пошуково-дослідницька діяльність. Так, досі не вивчені складні підвали Софії та не знайдена славетна бібліотека Ярослава Мудрого, яка, за легендою, знаходилася саме у Софійському соборі.

Мозаїки та фрески Софійського собору були створені в середині XI століття спеціально запрошеними Ярославом Мудрим з Константинополя візантійськими майстрами. Мозаїки спочатку займали величезну площу, однак збереглася лише їх третя частина. Мозаїчна палітра нараховує 177 відтінків. Синій колір складається з 21 відтінків, зелений з 34, жовтий з 23, червоний з 19, золотий з 25, срібний з 9, що свідчить про високий професійний рівень майстрів. Шматочки смальти, що викладаються по сирій штукатурці, ставилися під різним нахилом таким чином, що промені світла, падаючи на них, відбивалися під різними кутами й створювали поверхню, що іскриться, це надає мозаїкам собору особливу виразність

Мозаїки головного вівтаря, передалтарних колон і головного купола — шедевр мистецтва. Центром цієї прекрасної композиції от уже багато сторіч є мозаїчна ікона Богоматері, відома під назвою «Нерушима стіна». Багато століть у народі існує повір'я, що поки не буде зруйнована «Нерушима стіна», стояти і Києву.

Софія неодноразово горіла, перебудовувалася — усе це згубно позначилося на фресках собору. До наших днів з 5000 м² фресок створених в XI столітті вціліло ледве більш двох тисяч. Наприкінці XVII століття стародавні фрески були забілені вапном і були знову випадково виявлені в 1843 році коли відвалився шматок штукатурки з олійним живописом, і відкрився стінопис XI століття. Однак розчищення стін велося не професійно, робітники подекуди вилучили й фресковий розпис.

У час, коли в Україні йде процес державотворення, пробудження національної свідомості народу, повернення його до духовних цінностей предків, Софія Київська знову і знову набуває рис незаперечного символу нації. Її покликання сьогодні - об'єднати народ український навколо ідеї державності, незалежності, соборності України, принести порозуміння в ряди представників різних конфесій православ'я.

Ми зобов'язані вбирати в себе ці духовні витоки, дорогоцінні набутки минулих віків, бо це - пам'ять для нас і наших дітей, бо це - дух наших предків, який допомагає нам усвідомити себе як етнос, пройнятися гордістю за свою велич і вистояти, примножити надбання минулого і передати це майбутнім поколінням. Тому колектив Національного заповідника «Софія Київська» звернувся до Президента із закликом захистити найбільшу християнську святиню України від знищення. Про це йдеться у листі, під яким стоять сотні підписів, у тому числі від іноземних науковців, що приєдналися до звернення. Колектив заповідника стривожений інформацією про підготовку Указу Президента України щодо передачі музеїв та заповідників, які підпорядковані Міністерству регіонального розвитку, до сфери управління Міністерства культури України. На думку підписантів, перепідпорядкування Софії «призведе до дестабілізації роботи музеїв заповідника, руйнування існуючої ефективної системи управління та поставить під загрозу збереження світової ті національної культурної спадщини».

За Софійський собор уже давно сперечаються православні церкви Київського та Московського патріархатів. Обидві конфесії звернулись до Президента Віктора Януковича з проханням дозволити їм проводити у храмовому комплексі Софії Київської богослужіння. Передача Софії Київської у користування церкви знищить цю пам'ятку, попереджають фахівці. На їхню думку, суперечки православних конфесій за можливість проведення

богослужінь на території Святої Софії можуть призвести до нестабільності в українському релігійному просторі. При цьому позиція Московського патріархату категорична – проти почергового проведення богослужінь із УПЦ Київського патріархату.

Передача одній із конфесій Софії Київської може похитнути нестійкий міжконфесійний баланс, який склався в Україні. Сьогодні Україна перестає бути православною країною: всі православні конфесії, за даними Держкомрелігії, складають менше від половини українців.

Член парламентського Комітету з питань культури і духовності, Ярослав Кендзьор вбачає у заявах стосовно передачі Софійського собору в користування УПЦ (МП) політичний підтекст. На його думку, таким чином російська церква хоче перетягнути на себе вплив на українських православних вірян.

Національний заповідник «Софія Київська» входить до переліку пам’яток ЮНЕСКО і діє як державний музей. На думку релігієзнавця Людмили Філіпович, передача храмового комплексу в користування якійсь із конфесій може знищити цю пам’ятку архітектури, бо її утримання обходиться дуже дорого навіть для держави.

«Пам’ятки такої цінності, якою є Софія Київська, не можуть бути передані ні у власність, ні в користування релігійним організаціям, оскільки вони не зможуть забезпечити там ні температурний, ні інший режими. Ми просто втратимо цю пам’ятку», – сказала Людмила Філіпович.

Що очікує Софію, можна бачити на прикладі сумної долі заповідника "Києво-Печерська Лавра":

1. Руйнування пам'яток та передача їх УПЦ (МП). Стан печер у Лаврі, котрі передані у користування УПЦ (МП) викликає серйозне занепокоєння у експертів міжнародний організацій, зокрема, ІКОМОСу, що відображено у їх звітах. Зруйновано пам'ятку архітектури – Західні в'їзні ворота Лаври. Територія Лаври використовується для побудови адміністративних будівель для духовенства УПЦ (МП), що прямо заборонено відповідно до Конвенції про охорону об'єктів всесвітньої спадщини, ратифікованої Україною. Монастирем на території Лаври активно проводиться комерційна та господарська діяльність.

2. Виселення музеїв та звільнення наукових кадрів. Зараз за участі міністерства культури формуються плани щодо виселення найбільш важливих для України музеїв з території Лаври. З подачі керівництва заповідника здійснюється масове звільнення найбільш кваліфікованих наукових кадрів, таким чином руйнуючи наукову роботу у заповіднику.

3. Забудова буферної зони. Мінкульт погоджує дозволи на усі будівництва, що відбуваються у охоронній зоні об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Представники міністерства, всупереч обов'язкам України у відповідності до Конвенції про охорону всесвітньої спадщини, в судах допомагають забудовникам реалізовувати свої плани.

Рішення, чи передавати заповідник у користування церкві, має право ухвалити Міністерство культури і туризму. Це питання зараз там обговорюють.

До списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО в Україні входять Національний історико-культурний Києво-Печерський заповідник (Києво-Печерська лавра), Національний заповідник Софія Київська, історичний центр Львова, букові ліси в Карпатах і частина геодезичної дуги Струве, що проходить через територію країни. Причому Софія і Лавра йдуть під одним номером. Так, якщо виключають один об'єкт, викреслений буде і інший. Включення цих об'єктів до списку культурної спадщини ЮНЕСКО сприяє їх популяризації та забезпечує пріоритетність у залученні коштів для підтримання їх у належному стані.

Примножити лави всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО Україні не вдається, натомість її Софія Київська вже за крок від попадання у «чорний» список об’єктів, які перебувають під загрозою руйнації. Комітет ЮНЕСКО на 34-ій сесії, яка зараз відбувається в Бразилії, відхилив пропозицію Національної комісії України по справах ЮНЕСКО включити до списку всесвітньої культурної спадщини Андріївську церкву та церкву Святих Кирила і Афанасія Олександрійських у Києві, мотивувавши це тим, що Україна не надала достатньої кількості інформації про ці об'єкти. За словами прес-секретаря ЮНЕСКО Сью Вільямса, це не остаточна відмова, а час українській стороні на відповідну підготовку.

А саме часу, щоб уникнути потрапляння до ганебного «чорного» списку ЮНЕСКО в України все менше. Комітет всесвітньої спадщини розглядає можливість внесення Національного заповідника Софія Київська до переліку об'єктів, що перебувають під загрозою руйнування. Причина занепокоєння ЮНЕСКО – хаотичне і незаконне зведення елітних житлових будинків на вул. Гончара і Пейзажній алеї, які розташовані у прилеглих до заповідника буферних зонах, і де будівництво заборонено. Якщо Софію внесуть у цей чорний список, згідно з правилами ЮНЕСКО до реєстру всесвітньої спадщини більше не можна буде додати будь-які інші об'єкти, розташовані на території України. Також комітет попереджає, що, якщо і після внесення Софії Київської у чорний список забудова навколо неї не припиниться, заповідник можуть виключити зі списку всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО.

Нещодавно до Києва приїздив заступник директора ЮНЕСКО Франческо Бандарін. " Деякі забудови, очевидно, невдалі. Через це, на мій погляд, є необхідність в програмі так званої "урбаністичної реабілітації". Багато об'єктів, які я бачив в буферній зоні, насправді дуже погані ", - зізнався він. Проблеми викликає забудова, яка йде в буферній зоні історичних пам'яток. Будинки доводять до аварійного стану, зносять, а на їх місці зводять сучасні - як, наприклад, готель, побудований в охоронній зоні Софії Київської.

Будівля, яку зводять у буферній зоні Софії Київської, частково перекриє хрести святої Софії. Це є прямим порушенням і підставою для запису Україні до Червоної книги ЮНЕСКО. Але директор заповідника демонструє лояльність до забудовника.

"У зоні можна будувати і потрібно будувати", - говорить генеральний директор заповідника "Софія Київська" Неля Куковальська.

Діючий гендиректор Національного Києво-Печерського заповідника Марина Громова також впевнена: "На сьогодні питання, яке дуже гостро обговорюється мас-медіа, про виключення, це питання не стоїть".

Зате екс-директор заповідника Сергій Кролевець не виключає, що об'єкт можуть виключити зі списку культурної спадщини.

Однак візит Франческо Бандарін був скоріше дипломатичним. Остаточний висновок ЮНЕСКО обіцяє зробити ще до червня 2011року.

Література

1. Івакін Г.Ю. Оповіді про Стародавній Київ. – К.:Радянська школа, 1982.– С.61-70.
2. Красильний М.Й. Софійський заповідник у Києві. – К.: Держбудвидав УРСР, 1960.
3. Офіційні сайти НЗ «Софія Київська» та Мінкульт України.

Аннотация

В статье «София Киевская – прошлое и реальность» говорится о значении сохранения памятников архитектуры для народа и государства. А также о том что такие памятники как София Киевская, не могут быть переданы ни в собственность ни в пользование никаким религиозным организациям, поскольку это приведет к их уничтожению.

Ключевые слова: София Киевская, века, история, памятник архитектуры.

Abstract

In the article "Sophia Cathedral - the past and reality" referred to the importance of preservation of monuments for the nation and state. And also the fact that such monuments as the Sophia Cathedral, can not be transferred to any property of any use of any religious organizations because it would lead to their destruction.

Keywords: Sophia Cathedral, the age, history, architectural monument.

УДК 72.01

Н. М. Шебек,
кандидат архітектури, доцент кафедри дизайну архітектурного середовища Київського національного університету будівництва і архітектури

ФІЛОСОФСЬКІ ПІДҐРУНТЯ ГАРМОНІЗАЦІЇ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: загальні закони світобудови розглядаються як фундамент теорії гармонізації архітектурного середовища.

Ключові слова: гармонізація архітектурного середовища, загальні закони світобудови.

Більшість архітекторів погодиться з тезою, що архітектурне середовище, в якому живе і функціонує людина, потребує постійної, безперервної і нескінченної гармонізації. Мета архітектурної діяльності полягає в максимальному покращенні умов соціального відтворення, фізичного й духовного вдосконалення людини. Отже, актуальність проблеми пошуку нових більш довершених способів організації штучного довкілля не зменшується ані з роками, ані зі збільшенням кількості публікацій на цю тему. Разом з тим, кожний учений зосереджує увагу на різних аспектах гармонізації, в залежності від власної трактовки цього поняття і від тої бази, на яку спираються його переконання.

Переважна кількість дослідників розуміють гармонізацію як цілеспрямований процес руху від менш гармонічних станів об’єкту до більш гармонічних. Відповідно, гармонізація архітектурного середовища розглядається як процес послідовного удосконалення останнього в результаті цілеспрямованої діяльності людини. Зміст поняття «гармонізація» наближається до змісту поняття «еволюція». Адже під еволюцією розуміють поступовий розвиток будь-якого прояву дійсності, в процесі якого він підіймається з нижчої сходинки досконалості на вищу, зберігаючи власну індивідуальність. Принципова відмінність між цими двома поняттями полягає у тому, що поняття «еволюція» розкриває стихійні зміни, які відбуваються переважно в природних об’єктах і під визначальним впливом природних сил; поняття ж «гармонізація» позначає процес трансформації штучного довкілля, на який людина намагається впливати свідомо.

Запорукою життєздатності теорії гармонізації архітектурного середовища стає міцність фундаменту, обраного для її побудови. Надійним підґрунтям для побудови такої теорії мають стати загальні закони світобудови, які розкривають зміст природного процесу еволюції усіх проявів дійсності. З одного боку, це

обумовлено тим, що архітектурне середовище є частиною об'єктивної реальності, і беззаперечно підкоряється дії усіх об'єктивних законів світу. З іншого боку, архітектурне середовище є відтвореною людиною спрощеною моделлю реальності. Тому у штучному довкіллі, окрім природних законів, діють закони привнесені людиною. Проте ці «вторинні» закони не можуть суперечити «первинним». Тобто закони побудови архітектурного середовища мають ґрунтуватися на об'єктивних законах світобудови. Відповідно, закони гармонізації архітектурного середовища повинні наслідувати загальні закони еволюції універсуму.

Над відкриттям універсальних законів світобудови людство працювало з часів появи у його представників здатності до мислення. Результати цих пошуків у формі, доступній для сприйняття сучасниками, оприлюднювалися у вигляді творів архітектури та народного ужиткового мистецтва, обрядів та ритуалів, усних переказів. Нажаль, більша частина цих архаїчних знань була втрачена. Проте деякі уявлення людини про основи світобудови збереглися у лоні герметизму – впливового учення, основаного на релігійно-філософській та природничо-науковій теорії створення світу, яке поєднало у собі мудрість давнього світу (Єгипту, Греції, Близького Сходу), у часи Середньовіччя підкорило Європу, а в епоху Просвітництва почало перетворюватися на сучасні науки (теологію, філософію, медицину, хімію, астрономію тощо) [1]. Герметична філософія сполучила в собі взаємодоповнюючі синкретичні системи гностицизму та неоплатонізму. Теоретичні основи герметизму сформувалися в надрах давньогрецької натурфілософії в V ст. до н. е.; духовні основи герметизму укріпилися на початку III ст. до н. е. після поєднання давньогрецьких релігійних культів з єгипетськими містеріями в єгипетській Александрії; практичний досвід, знання техніки, системи кодування та алегоричних образів розроблялися в межах єврейської та арабської культур [4].

Вихідні положення філософії герметизму узагальнені в книзі анонімних авторів, що була видана під назвою Кібаліон у 1908 р. До них належать *принцип менталізму*, який трактує Всесвіт та його окремі частини як мислені утворення різного ступеню кристалізації; *принцип відповідності (аналогії)*, що встановлює відповідність між різноплановими законами і явищами; *принцип вібрації*, відповідно до якого все проявлене та неявне (матерія та енергія, розум та дух) здійснює постійні коливальні рухи різної інтенсивності; *принцип полярності*, згідно якому все має свою протилежність (опозиції є крайностями чогось єдиного); *принцип ритму*, який стверджує, що маятникоподібні коливальні рухи між двома полюсами врівноважують один одного; *принцип причин і наслідків*, який проголошує, що все у світі здійснюється у відповідності до законів (випадкове є результатом дії невідомих законів); *принцип статі*, що

засвідчує присутність чоловічого і жіночого початків у будь-якому явищі дійсності (усяка творчість є результатом взаємодії цих двох початків) [5].

Основні положення багатьох сучасних наук та міжгалузевих напрямів наукових досліджень, у яких сформульовані універсальні закони природи в їх сучасному розумінні, мають спільні риси з герметичними максимами. Це дає підстави розглядати герметичні принципи як систему світосприйняття, яка у найбільш концентрованому та узагальненому вигляді розкриває універсальні закони світобудови, і використовувати їх як своєрідну канву для побудови теорії гармонізації архітектурного середовища.

Діалектика – у первісному значенні, в епоху античності, – мистецтво полеміки, метод встановлення істини шляхом обговорення протилежних поглядів на об'єкти та явища. У філософії нового часу – цілісна філософська концепція розвитку, найбільш опрацьована Д. Гегелем, основана на ідеї єдності протилежностей, які одночасно передбачають і виключають одні одних. За Д. Гегелем протиріччя створюють імпульс до сходження духа з нижчих сходинок розвитку на вищі. У філософії марксизму діалектика розглядається як учення про закономірні зв'язки між об'єктами та явищами і про найзагальніші закони становлення та розвитку буття і пізнання. До вихідних положень діалектичного матеріалізму належать закони єдності та боротьби суперечностей, подвійного заперечення, взаємного переходу кількісних змін у якісні.

Закон єдності і боротьби суперечностей роз'ясняє об'єктивне внутрішнє джерело будь-якого руху. Кожний прояв дійсності містить у собі суперечності, що знаходяться у непорушній єдності, проникають одна в одну та виключають одна одну. Розвиток природи, суспільства і мислення ініціюється в процесі розв'язання протиріч між суперечностями через їх боротьбу.

Відповідно до закону подвійного заперечення в системах природи, суспільства і мислення здійснюється постійний рух між їх полярними станами і властивостями. Будь-який розвиток відбувається вздовж спіралі, на кожному наступному витку якої темпи удосконалення систем прискорюються. На кожному етапі свого розвитку система відмовляється від зайвого старого і, зберігаючи усе позитивне та життєздатне, підіймається на наступну сходинку досконалості. З часом процес повторюється, і система вже на якісно новому рівні повертається до стану, який вона колись покинула. Таким чином, забезпечується збереження індивідуальних властивостей системи в процесі її безперервного якісного зростання.

Закон взаємного переходу кількісних змін у якісні розкриває механізм розвитку природи, суспільства і мислення. Згідно з ним розвиток здійснюється шляхом накопичення кількісних змін параметрів системи, що призводить до

порушення стану її рівноваги та стрибкоподібному перетворенню на якісно нову систему.

Негативні наслідки організації штучного довкілля виключно за законами діалектики продемонстрував досвід «сучасного руху» в архітектурі. Справедлива і вичерпна критика такого підходу здійснена прихильниками ідеології постмодернізму. Ними ж, зокрема Р. Вентурі та його послідовниками, сформульовані тези альтернативного «включного підходу», який відмовляється від захоплення протистоянням, закликає проектувальників до лояльності та толерантності [11]. Для побудови теорії гармонізації архітектурного середовища важливою є теза діалектики про висхідний спіралеподібний нескінченний рух до досконалості властивий усім об'єктам, що розвиваються. Проте, джерелом цього руху виступає не боротьба протилежних проявів дійсності, а поява з'єднувальних ланок між об'єктами та явищами, що доповнюють одні одних.

Тектологія – загальна організаційна наука, що розроблялася О. О. Богдановим у 20-х роках XX ст. [2]. Тектологія виходить з ідеї єдності закономірностей будови і розвитку різноманітних систем (фізичних і психічних, біологічних і соціальних, сформованих стихійними силами і свідомою діяльністю людини). З цього припущення зросла гіпотеза про можливість виявлення єдиних методів організації різних проявів дійсності.

Відповідно до закону чергування фаз коливальних змін позитивного і негативного прогресивного підбору та стагнації консервативного підбору будь-яка система переживає періоди консервативного підбору, в процесі якого вона лишається незмінною, та прогресивного підбору, коли відбуваються зміни системи та розвиток її структури. На етапі прогресивного підбору система переживає послідовну зміну напрямів руху: у випадку позитивного підбору в системі зростає неоднорідність компонентів та кількість внутрішніх зв'язків (таким чином, підвищується її складність та ступінь автономії частин), що призводить до зростання її нестійкості; під час негативного підбору підвищується порядок та однорідність системи, рівень централізації та координації окремих дій, проте знижується її функціональна ефективність.

Закон динамічної рівноваги систем, розвиток яких є результатом боротьби протилежностей, проголошує, що системи здійснюють постійні переходи від рівноважних до нерівноважних станів. Проявами означеної закономірності є чергування процесів кон'югації (злиття комплексів), інгресії (входження одного комплексу в інший) та дезінгресії (розпаду комплексів). Зміна структури будь-якої системи розглядається О. О. Богдановим як результат боротьби протилежностей.

В основі закону залежності стабільності системи від стабільності її найуразливішого компоненту покладена ідея про те, що ступінь непорушності системи визначає сталість її найслабшої ланки.

Переконання О. О. Богданова про можливість виявлення спільних законів розвитку «речей», «людей» та «ідей» надихнули В. О. Тімохіна на дослідження «причин і наслідків самоорганізації і гармонічного розвитку окремо існуючих і разом співіснуючих територіально-планувальних форм («речей»), структур містобудівної діяльності («людей»), тектоніки просторово-часової організації («ідей») і системної еволюції («законів») у взаємозв'язку морфо-, структуро-, текто- і системогенезу у континуальному просторі-часі урбосфери» [12, с. 102]. Теорія гармонізації архітектурного середовища подібним чином прагне встановити взаємозв'язки між речовинно-пустотними структурами середовищних утворень, суб'єктами середовищної діяльності, середовищними концепціями та принципами гармонізації штучного довкілля.

Холізм – учення про цілісність, започатковане Я. Сметсоном та Дж. С. Холдейном у 20-30-х роках XX ст. Холізм виходить з уявлення про всеохоплюючу цілісність світу, яка проявляється у фізичній, біологічній та психологічній сферах дійсності. Основні положення холізму узагальнені в принципах абсолютизації цілого, творчої еволюції, цілісності світу [13].

Принцип абсолютизації цілого виходить з твердження, що ціле більше суми його частин, тобто визнає первинність цілого по відношенню до частин, неможливість зведення цілого до його частин. В межах холізму ціле трактується як вище філософське поняття, що інтегрує в собі матеріальне та ідеальне, об'єктивне і суб'єктивне. Вищою конкретною формою органічної цілісності визнається людська особистість.

Принцип творчої еволюції визнає створення та видозмінення цілісностей рушійною силою загального розвитку. Процес еволюції розгортається по висхідній від речовини через життя до розуму і духу. Цей процес неперервний у тому розумінні, що застарілі цілісності не відкидаються, а стають початковими елементами нових, більш досконалих. В процесі еволюції цілісності перетворюються і оновлюються, ніколи не лишаючись постійними. Інваріантність цілісностей зберігається завдяки існуванню навколо них невідчутного матеріального поля, що лишається незмінним при будь-яких їх трансформаціях.

Згідно з принципом цілісності світу, остання визнається вищим онтологічним ідеалом, що розглядається в якісному та організаційному відношеннях у психологічному, біологічному, фізичному ракурсах.

Вихідна ідея холізму про неможливість пояснення особливостей існування складних біологічних, психічних, соціальних, економічних та інших

систем шляхом вивчення властивостей їх складових частин дала поштовх до утворення в різних галузях знань (біології, медицині, психології, філософії, економіці тощо) спеціалізованих холістичних напрямів досліджень.

Поняття цілісності є вихідною категорією архітектурної композиції, мета якої полягає у поєднанні окремих складових архітектурної форми в єдину цілісну об'ємно-просторову структуру. Найбільш послідовно концепція цілісності виражена в творах органічної архітектури [15] та органічних концепціях організації містобудівної форми [9]. Проте, способи досягнення цілісності архітектурної форми досі зупинялися на межі встановлення аналогій між структурою та способом функціонування окремого середовищного об'єкта і живою істотою. Ідеї холізму можуть допомогти теорії гармонізації архітектурного середовища узгодити закони розвитку штучного довкілля з універсальним принципом цілісності світу.

Теорія систем – міждисциплінарний напрям наукових досліджень, що бере свій початок від загальної теорії систем, запропонованої Л. Берталанфі у 30-х роках XX ст. Теорія систем розглядає поведінку і взаємодію різноманітних систем в природі, суспільстві і науці з метою виявлення загальних принципів їх функціонування. Принцип еквіфіналітета, сформульований Л. Берталанфі, полягає у тому, що в живих системах один і той же стан може бути досягнутим, виходячи з різних початкових умов і різними шляхами. Це відрізняє відкриті живі системи від замкнених фізико-хімічних, де кінцевий стан системи детермінується початковими умовами. Л. Берталанфі визначає еквіфіналітет як загальну властивість відкритих систем, що прагнуть динамічної рівноваги.

В. Т. Мещеряков зосередився на дослідженні аспекту гармонічного розвитку і розробив загальну теорію гармонічного розвитку систем. В її основу були покладені принцип унікальності умов розвитку кожної конкретної системи, принцип впливу внутрішніх і зовнішніх причин на зміни будь-якої конкретної системи, принцип переходу від попереднього стану системи до наступного під переважною дією внутрішніх причин [10].

Перші дослідження середовищних утворень з позицій системного підходу здійснив Г. І. Лаврик, започаткувавши новий напрям архітектурної теорії – демоекологію. В межах цього напряму увага науковців мала зосереджуватися на демоекосистемах – системах взаємодії населення і середовища його життєдіяльності. Результати аналізу реально існуючих систем передбачалося враховувати при управління середовищем життєдіяльності людини. Серед основних положень демоекології названі принцип компактності, згідно з яким «просторова форма архітектурної системи, що повністю відповідає призначенню цієї системи, набуває найбільшої компактності» [8, с. 14]; принцип визначальних ознак, у відповідності до якого при дослідженні

архітектурних систем необхідно оперувати лише найбільш істотною вихідною інформацією; принцип інваріантності, згідно з яким «функціональна структура усіх без винятку цілісних архітектурних об'єктів (систем) інваріантна при кількісних і якісних перетвореннях компонентів цих систем» [8, с. 15].

Системні дослідження архітектурного середовища дозволяють у цілісному вигляді викласти уявлення людини про штучне довкілля. При цьому, описові системи упорядковують інформацію про особливості розвитку вже існуючих середовищних об'єктів, а управлінські системи характеризують основні властивості ідеальних (бажаних) станів цих об'єктів у майбутньому. Застосовуючи системний підхід у дослідженнях архітектурного середовища, необхідно пам'ятати, що побудова будь-якої системи неможлива без штучного обмеження і суттєвого спрощення дійсності. Тому при побудові теорії гармонізації архітектурного середовища системний підхід має бути доповнений середовищним підходом. Адже, як відомо, хід розвитку надскладного утворення можуть змінити, на перший погляд, неварті уваги події.

Синергетика – міждисциплінарний напрям наукових досліджень процесів самоорганізації та самодезорганізації у відкритих нелінійних середовищах, започаткований у 70-х роках XX ст. Г. Хакеном та І. Пригожиним. Вихідними положеннями синергетики є ідеї нелінійності, самоорганізації та зв'язності складних систем в природі і суспільстві.

Синергетичне світосприйняття ґрунтується на висновку, що більшість реальних систем є нелінійними, а лінійні системи існують лише як виняток із загального правила. У математичному розумінні розвиток нелінійних систем може бути описаним нелінійними рівняннями (такими що мають кілька якісно відмінних рішень). У світоглядному розумінні розвиток нелінійних систем характеризується багатоваріантністю шляхів еволюції, наявністю вибору з альтернативних шляхів розвитку, незворотністю еволюційних процесів та періодичним чергуванням протилежних проявів розгортання цих процесів. Явище самоорганізації відображає процеси спонтанного упорядкування (переходу від хаосу до порядку), виникнення та еволюції відкритих нелінійних систем. Ідея зв'язності світу випливає з визнання внутрішнього зв'язку елементів дійсності. Такий зв'язок встановлюється через флуктуації – випадкові відхилення показників процесів, що відбуваються на макрорівні системи, від їх середніх значень. У відкритому нелінійному середовищі на стадії дії режимів локалізації структур мікрофлуктуації можуть впливати на прояви буття вищих рівнів організації.

До основних принципів синергетичного світосприйняття належать закономірності зростання складних структур з малих флуктуацій (хаосу), принципи об'єднання відносно простих структур у складні еволюційні

цілісності та принципи управління розвитком складних структур [7]. Серед принципів синергетики можна виділити такі, що за змістом наближаються до герметичних уявлень про гармонію світобудови.

Зокрема, принцип зростання складних структур з малих флуктуацій (хаосу) розкриває механізм появи відносно сталих утворень у відкритих нелінійних середовищах і пояснює співіснування передбаченого і випадкового в процесі їх розвитку. У кожному середовищі реалізується не будь-які структури, а лише ті, що обумовлені його властивостями – внутрішніми потенціями. Такі сталі структури стають аттракторами, на які виходять процеси еволюції (природного неспотвореного розвитку) цього середовища. Аттрактори можуть бути ототожнені з цілями еволюції – станами системи, яких вона прагне досягти в результаті свого розвитку. «В складноорганізованих системах аттрактори, як правило, прості і красиві» [7, с. 143]. Кожний аттрактор – це досконала форма організації певного середовища, певний першозразок, архетип, до подібності з яким бажають наблизитися реальні структури недосконалого світу.

Принцип об’єднання відносно простих структур, що знаходяться на різних стадіях розвитку, в складні еволюційні цілісності через встановлення загального темпу їх розвитку передбачає синхронізацію розвитку лише тих структур, які відповідають тенденціям організації середовища, і області локалізації яких певним чином перекриваються.

Принцип інформативності складних структур пояснює їх здатність у перетвореному вигляді зберігати усі етапи власної еволюції. Сьогодення у деяких своїх фрагментах відтворює процеси розвитку, що були притаманні всій системі у минулому; в інших фрагментах теперішньої системи процеси розгортаються так, як вони будуть протікати в усій системі в майбутньому.

Принцип спонтанного випливання структур пам’яті полягає у тому, що досвід набутий системою в минулому, та уявлення про майбутні форми її організації (цілі розвитку), що присутні в середовищі сьогодення у прихованому вигляді, можуть мимовільно актуалізуватися під впливом коливальної зміни режимів згортання (локалізації) і розсіювання (дисипації).

Принцип взаємопроникнення складних структур, що належать різним темпосвітам говорить про те, що на певних стадіях розвитку в певних місцях простору може відбуватися асимптотичне зближення світів, що перебувають на різних сходинках еволюції. При цьому більш розвинуті форми дійсності можуть інтенсивно впливати на менш розвинуті, активізуючи їх рух до досконалості.

Принцип можливості прискорення еволюції цілого полягає у тому, що людина може сприяти інтенсифікації процесу удосконалення природних,

когнітивних та соціальних систем шляхом ефективного управління їх розвитком. Ефективне управління складними системами можливе лише за умов його узгодження з власними тенденціями еволюції цих систем. Ефективне управління складними системами передбачає використання малих, але топологічно вірних впливів на них з метою резонансного збудження у нелінійному середовищі структур, близьких до аттракторів еволюції.

Синергетичні принципи у містобудуванні одним з перших застосував Г. А. Гольц при дослідженні процесів адаптації міського населення до змін просторового оточення [3]. Сьогодні ідеї синергетиків активно збагачують архітектурну [14] та містобудівну [12] науку. Побудова сучасної теорії гармонізації архітектурного середовища неможлива без здобутків синергетики, адже саме вони відкривають можливість використання внутрішнього потенціалу середовищних об'єктів, що розвиваються у межах аттракторів – універсальних законів світобудови.

Тоталлогія – учення про оновлення тотальностей – різноманітних природних і соціальних об'єктів та пізнавальних процесів, які трансформуючись лишаються ідентичними собі. Становлення тоталлогії було ініційовано В. В. Кизимою у 90-х роках XX ст. в межах розвитку постнекласичної методології. Принцип самодетермінації проявляється у збереженні тотальністю порівняно сталих співвідношень між частинами і цілим завдяки сигізії – підтриманню відповідності між змінами взаємовпливів частин і цілого. В результаті, «кожний фактор, як суб'єкт дії виступає і як об'єкт власної активності» [6, с. 197]. Принцип деверсізації стверджує, що будь-яке місце тотальності за певних умов може розгортатися в іншу тотальність – субтотальність. Принцип парсично-генерологічних переходів між станами тотальностей розкриває хвилеподібний характер руху проявів дійсності між двома однаково ймовірними можливостями. Тотальності проявляють себе і як завершені, актуалізовані, визначені, стабільні генерологічні елементи (дискрети), і як незавершені, потенційні, невизначені, латентні утворення (парси). Взаємопереходи між генерологічними і парсичними станами здійснюються із збереженням топологічної спадковості тоталлогічних форм.

Тоталлогія сьогодні перебуває в стадії активного розвитку. Напевно, теоретичні узагальнення цього учення можуть збагатити теорію гармонізації архітектурного середовища, тим більше, що засновник тоталлогії В. В. Кизима сам окреслив досить широкі горизонти їх використання у сфері архітектури [6].

Узагальнюючи результати проведеного аналізу, слід підкреслити, що теорія гармонізації архітектурного середовища спирається на міцний фундамент засадничих положень герметизму, діалектики, тектології, холізму, теорії систем, загальної теорії гармонічного розвитку систем, демоекології,

синергетики і тоталлогії, які узагальнюють уявлення людства про універсальні закони світобудови, розвитку суспільства та штучного середовища його життєдіяльності.

Ідеї холістичного бачення, системного підходу і синергетичного світосприйняття були покладені в основу концепції універсального (глобального) еволюціонізму, яка з кінця 80-х років XX ст. закладає підвалини сучасної загальнонаукової картини світу і створює умови для досягнення синтезу різноманітних наукових дисциплін, спрямованих на пошук найбільш загальних закономірностей еволюції фізичної, соціальної та ментальної реальності. Теорія гармонічної організації архітектурного середовища розбудовується в руслі сучасної загальнонаукової картини світу, проте, ця теорія не повинна жорстко окреслюватися межами виключно наукових концепцій. Навпаки, вона має бути збагачена усіма аспектами суспільного досвіду, що стосуються питань формування штучного довкілля.

Теорія гармонічної організації архітектурного середовища у наш час перебуває на початковому етапі свого становлення. Ще не сформувалися умови для розробки стрункіх і всеохоплюючих моделей, які б чіткою мовою математики могли описати розмаїття процесів, що розгортаються в штучному довкіллі. На сьогодні актуальним завданням стає окреслення напрямів дослідження механізмів формування архітектурного середовища, закономірностей його розвитку та засад гармонізації. На нинішньому синкретичному етапі формування уявлень про основи гармонізації архітектурного середовища відчувається потреба в узагальненому описі методологічних підходів до розв'язання цієї проблеми та розробці загальної стратегії розбудови такої теорії хоча б на світоглядному рівні. Опорними пунктами на цьому шляху можуть стати принципи герметизму, навколо яких поступово постане логічно несуперечлива та теоретично обґрунтована система поглядів на розвиток архітектурного середовища, що буде органічно пов'язана з іншими галузями знань у загальнонаукову картину світу.

Література

1. Бейджент М., Ли Р. Эликсир и камень: Традиции магии и алхимии / Пер. с англ. Ю. Я. Гольдберга. – М.: Эксмо, 2007. – 416 с.
2. Богданов А. А. Тектология: Всеобщая организационная наука. В 2-х книгах. – М.: Экономика, 1989.
3. Гольц Г. А. Транспорт и расселение. – М.: Наука, 1981. – 248с.
4. Гермес Трисмегист и герметическая традиция Востока и Запада: Сост., коммент., пер. с др.-греч., лат., фр., англ., нем., польск. К. Богуцкого. - К.: Ирис; М.: Алетейа, 1998. - 623 с.

5. Кибалион: Учение трех посвященных о герметической философии Древнего Египта и Греции. – М.: Изд-во Ассоциации Духовного Единения «Золотой Век», 1993. – 88 с.
6. Кизима В. В. Тоталлогия (философия обновления). – К.: Издатель ПАРАПАН, 2005. – 272 с.
7. Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основания синергетики (Синергетическое мировидение). – М.: КомКнига, 2005. – 240 с.
8. Лаврик Г. И. Методологические проблемы исследования архитектурных систем: Автореф. дис. … докт. арх.: 18.00.01 / ЦНИИ теории и истории архитектуры. – М., 1979. – 36 с.
9. Линч К. Совершенная форма в градостроительстве / Пер. с англ. В. Л. Глазычева; Под ред. А. В. Иконникова. – М.: Стройиздат, 1986. – 264 с.
10. Мещеряков В. Т. Гармония и гармоническое развитие. – Л.: Наука, 1976. – 120 с.
11. Стародубцева Л. В. Архітектура постмодернізму: Історія. Теорія. Практика: Посіб. Для студентів архіт. спец. вищ. навч. закл. – К.: Спалах, 1998. – 208 с.
12. Тімохін В. О. Архітектура міського розвитку. 7 книг з теорії містобудування / В. О. Тімохін. – К.: КНУБіА, 2008. – 629 с., 158 іл.
13. Цехмистро И. З., Штанько В. И. и др. Концепция целостности. – Харьков: Издательское объединение «Вища школа», Изд-во Харьковского гос. ун-та., 1987 – 223 с.
14. Шубенков М. В. Структурные закономерности архитектурного формообразования: Учеб. пособие. – М.: Архитектура-С, 2006 – 320 с., ил.
15. Pearson D. New Organic Architecture: The Breaking Wave. – London: Gaia Books Ltd., 2001. – 224 p.

Аннотация

Общие законы мироздания рассматриваются как фундамент теории гармонизации архитектурной среды.

Ключевые слова: гармонизация архитектурной среды, общие законы мироздания.

Annotation

The general laws of the universe are considered as foundation of architectural environment harmonization theory.

Keywords: harmonization of architectural environment; the general laws of the universe.

УДК 711

Н.Г. Шалошвили
аспирант, Национальная академия природоохранного и курортного строительства, (г. Симферополь)

К ВОПРОСУ О СОВРЕМЕННЫХ ПОДХОДАХ К ОРГАНИЗАЦИИ ВЫСШЕГО АРХИТЕКТУРНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация: в статье рассматриваются формирование системы учреждений архитектурного образования с использованием современных подходов к организации высшего архитектурного образования, структура архитектурного образования, а также концепции его развития.

Ключевые слова: структура, система учреждений архитектурного образования, формирование, сохранение, развитие.

Становление архитектурного образования в Украине, а также цели и задачи высшей архитектурной школы предопределяются спецификой работы архитектора и его творческой деятельности.

Содержание архитектурной профессии изменяется с развитием общества, с повышением эффективности общественного производства, социально-экономическими преобразованиями, с ускорением перевода экономики на путь развития, прогрессом культуры, науки и техники.

Архитектурное образование (как один из наиболее социализируемых видов образования) и общество всегда сосуществуют как две стороны одного целого[2].

Проблемой исследования является процесс формирования системы учреждений архитектурного образования с использованием современных подходов к организации высшего архитектурного образования.

Актуальность исследования проблемы подтверждается следующими положениями:

1. Образование в целом и архитектурное образование в частности является стратегическим курсом развития мирового сообщества, главным субъектом которого является человек, личность, творец.
2. Система образования обеспечивает развитие потенциального уровня профессионального интеллекта страны. Особая роль принадлежит архитектурному образованию как основе любой созидательной деятельности. Архитектор своим творчеством выполняет социальный заказ общества.
3. Формирование архитектурного образования для студентов должно происходить через организацию системы учреждений непрерывного назначения с обеспечением современной культурной и информационной среды.

Цель исследования: рассмотреть современные подходы к организации системы учреждений архитектурного образования согласно новым направлениям в архитектурном образовании.

В соответствии с целью были поставлены следующие задачи:

1. Рассмотреть существующую на территории СНГ структуру архитектурного образования.
2. Рассмотреть концепции архитектурного образования в СССР
3. Рассмотреть основные направления современной организации системы учреждений архитектурного образования согласно новым направлениям в архитектурном образовании.

Анализ последних исследований и публикаций:

Вопрос формирования системы учреждений архитектурного образования в Крыму требует рассмотрения градостроительных, архитектурно-эстетических, технологических, социально-экономических, культурологических, идейных и других вопросов. При написании этой статьи использовались достижения в области общетеоретических проблем архитектуры, истории архитектуры, культурологи, психологии, отраженные в научных работах.

Архитектурное образование является одной из древнейших наук. Однако, академическое архитектурное образование насчитывает всего несколько столетий. Так, первые государственные архитектурные школы появились только в VI веке нашей эры в Византии, при Юстиниане. Реформы Петра I привели к образованию первых академических школ, где изучали архитектуру в Санкт-Петербурге и Москве. В Украине же одним из первых учебных учреждений, где изучали художественное мастерство стала Киево - Могилянская коллегия; а в 1885 г. открылся Харьковский Технологический институт. Здесь обучение архитектуре велось по развернутой программе.

В основу архитектурного образования заложена идея непрерывного образования, зачатки которой можно обнаружить в трудах Конфуция, Сократа, Аристотеля, Сенеки, а позже и во взглядах Вольтера, Гете, Руссо.

В 1972 году решением ЮНЕСКО непрерывное образование признано в качестве основного принципа реформ образования. Центральной идеей непрерывного образования является категория постоянного развития человека как субъекта деятельности и общения на всем протяжении его жизни.

Структура введения в архитектурное образование (пропедевтика), по мнению Н.Ф. Метленкова [2], включает различные образовательные учреждения: 1) университеты культуры, где просветительски преподается архитектура; 2) художественные и архитектурные студии, где в основном практически ведется работа с детьми; 3) специализированные школы, лицеи, гимназии, где архитектура вводится в расписание занятий;

4) общеобразовательные школы, где архитектура вводится как предмет дополнительного (факультативного) образования; 5) образовательные центры при архитектурных вузах по целенаправленному культивированию у детей архитектурного творческого подхода просветительско-практическими методами; 6) подготовительные курсы при архитектурных вузах, подготавливающих абитуриентов к поступлению; 7) подготовительные отделения при архитектурных вузах, работающие на правах нулевых курсов вуза. [2].

В настоящее время в мире функционируют более 800 высших архитектурных школ, из них восемь в Украине. Каждая из них имеет свои особенности организации архитектурного образования, в числе которых отличительные:

1. Концепция постановки образовательного процесса

2. Градостроительное расположение архитектурной школы.

Важнейшая проблема соединения научно-технической и художественно-композиционной подготовки приобретает специфику в зависимости от типа учебного заведения, в котором обучается архитектор. Территориальное расположение архитектурной школы в свою очередь накладывает отпечаток на особенности образовательного процесса [1].

Концепция высшего архитектурного образования СССР

Опираясь на труды Б.Г. Бархина, одного из идеологов архитектурного образования в СССР, можно характеризовать архитектурное образование в СССР как: комплексное художественно-композиционное и научно-техническое образование на общей широкой гуманитарной основе, которое осуществляется в процессе непрерывного архитектурного образования.

На этой основе можно выявить следующие подходы:

1. Подход состоит в необходимости формировать архитектора в двух связанных между собой планах - в теоретическом и практическом.

2. Подход состоит в рассмотрении обучения и воспитания как двух сторон единого процесса формирования гармонично развитого специалиста и личности.

Резюмируя, следует отметить, что эти подходы являлись вариациями закрытого образования, которое являлось неизменной моделью высшего архитектурного образования до последнего времени, и реализовывала представление об архитекторе как о техническом исполнителе социального заказа, поступающего извне [1].

Основное внимание уделяется проектированию (по концепции Б.Г. Бархина и других); главным обучающим средством предстает проектная деятельность. Подход объединения теории с практикой в обучении выдвигает

архитектурное проектирование в качестве ведущей стержневой дисциплины, вокруг которой формируется система общенаучных и инженерно-технических знаний. Основной дидактической проблемой является увеличение времени на эту дисциплину. Эта концепция остается основополагающей и в настоящее время.

Основным недостатком монотипного закрытого образования является его неизменность, по мнению Кудрявцева А. П., Метленкова Н. Ф.[2].

Концепции современных подходов к организации высшего архитектурного образования.

Носителей архитектурного образования — множество, но естественно не может быть и одного единого подхода к пониманию сути и организационных принципов архитектурного образования. К этому же выводу мы приходим и через анализ менталитета. В сфере образования, в свете этого, наступает период атомистической модели суверенных личностей, то есть авторских школ, которые могут находить или создавать себе различные «крыши» (или развиваться в стенах государственных вузов, или — в стенах частных учебных заведений). Главное, именно они определяют собой сегодня суть вновь складывающейся модели творческого образования в архитектуре. На первый план выходят такие понятия, как Творец, Автор, Личность: и по отношению к ученику, и по отношению к учителю [2].

Опираясь на труды Метленкова Н. Ф., Кудрявцева А. П., Степанова А. В., можно выделить два концептуальных подхода к организации современного архитектурного образования как концепцию движения к двум основным качествам: к образованию открытому, гражданскому и к образованию креативному, творческому.

Гражданское образование - образование открытое к изменениям в социальном содержании, заказе, открытое для общества. Оно противостоит закрытому образованию и представляет собой прежде всего полимодельное образование, где у каждого учащегося были бы возможности максимально использовать свои природные творческие особенности.

Креативное образование означает, что студенты будут самостоятельно образовываться в творческом пространстве. Самообразование в архитектуре станет главным дидактическим методом, и это качественно изменит формы и содержание образования.

Архитектурное образование станет поисково-экспериментальным производством, сродни современным производительным сферам, например, космостроению или машиностроению. В этом смысле и архитектурное образование XXI века будет стремиться обрести вторую, жизненно необходимую и довольно мощную поисково-экспериментальную линиею.

Педагогам новая модель будет предоставлять значительно большие возможности для создания авторских школ: разнохарактерных, суверенных, равноправных.

Эти учебные заведения заставят по-новому взглянуть на существующие проблемы региона в целом и проблемы в архитектурном образовании в частности.

Одной из важнейших проблем в процессе сохранения и развития архитектурно-художественного образования Крыма является взаимосвязь и взаимодействие социально-культурных, культурно-досуговых и образовательных учреждений, которые могут на основе национальных традиций воспитать личность ученика в различных контекстах. Кроме этого, необходимо рассмотреть проблему диверсификации теории, истории и практики народного декоративно-прикладного творчества.

Актуальными проблемами архитектурного образования были и остаются оторванность теории от производства, а также проблема информационного взрыва.

Содержание архитектурного образования изменяется в связи с научным прогрессом в области информации. Технический прогресс не стоит на месте и архитектурное образование должно не только успевать впитывать все плоды его, но и предопределять новые достижения. Согласно Н.Ф. Метленкову, основная задача и главная проблема современности построения образования как опережающей сферы в развитии профессии и общества[2].

На сегодняшний день и в ближайшие годы актуальными проблемами, для решения которых в Крыму необходимы местные кадры архитекторов, являются следующие: - архитектурная организация реконструируемых предприятий; - решение вопросов в области ландшафтной архитектуры; - улучшение художественного оформления города и др. Сложившаяся в последнее десятилетие урбанистическая среда обострила отставание культурной сферы и социальной инфраструктуры. Необходимость развития своей местной школы архитектуры представляется единственным способом противостоять обвалу в развитии культуры в округе и области в целом.

Согласно концепции развития архитектурного образования может быть внедрена многоступенчатая структура высшего образования в виде единого синтетического образовательного комплекса которая состоит из следующих подсистем: система дошкольного образования, система дополнительного образования, система профессионального образования: начальное профессиональное образование, система культурно-развлекательных центров, профессиональные союзы, система бытового обслуживания, производственная сфера.

Основной путь решения проблем развития отечественного образования на современном этапе мы видим не в создании для всех школ единой модели функционирования, а создание условий для свободного саморазвития образовательной системы и составляющих ее школ по различным региональным и индивидуальным моделям [2].

Выводы

1. Ввиду существующих проблем в области образования, градостроительства, культуры, требуется реорганизация системы архитектурно-художественного образования. Преобразования должны носить постоянный эволюционирующий характер и осуществляться непосредственно педагогами и студентами.
2. Изменение концептуальной направленности образования с «формирования специалиста» (как квалифицированной рабочей силы) для народного хозяйства на «развитие творческой личности». В основе образовательного процесса должна быть саморазвивающаяся и тем самым самообразовывающаяся личность, а не средства обучения [2].
3. В основе архитектурного образования должен быть принцип открытого образования, который даст возможность для возникновения и развития различных оригинальных образовательных моделей в архитектурных школах.
4. Сущностный смысл использования плодов архитектурно-художественного образования как уникального способа социально-культурного влияния на стабилизацию общества и осознания государством его как приоритета в консолидации вокруг него государственных и общественных структур.
5. Главными факторами развития системы учреждений архитектурно-художественного образования всегда являлись региональные особенности градостроительной структуры и демографии учебных заведений, определяющие тип заведения, его вместимость и организационно-педагогическую структуру.

Список литературы:

1. Бархин, Б.Г. методика архитектурного проектирования. учебно-метод. пособие для архитекторов./Б.Г. Бархин.- Изд. 2-е.- М.: Стройиздат, 1982.- 230 с.: ил.
2. Кудрявцев, А.П. Архитектурное образование: Проблемы развития / А. П. Кудрявцев, А. В. Степанов, Н. Ф. Метленков, Ю. П. Волчок. - М.: Эдиториал УРСС, 2002. - 132с: ил.

3. Кауда Татьяна Михайловна. Формирование проектной культуры в системе архитектурно-художественного образования: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01: Великий Новгород, 2000. – С. 10.
4. Хартия ЮНЕСКО/МСА по архитектурному образованию. – Стамбул, 2005.
5. Газизова А.Т. Архитектурная типология учреждений системы непрерывного архитектурно-художественного образования (на примере Самарской области). // А.Т.Газизова. Архитектон: изв. вузов. №3(2006). С. -21

Анотація

У статті розглядаються формування системи закладів архітектурної освіти з використанням сучасних підходів до організації вищої архітектурної освіти, структура архітектурної освіти, а також концепції його розвитку.

Ключові слова: структура, система установ архітектурної освіти, формування, збереження, розвиток.

Annotation

The article deals with the formation of institutions of architectural education, using modern approaches to the organization of higher architectural education, the structure of architectural education, as well as the concept of its development.

Keywords: structure, system of institutions of architectural education, creation, preservation, development.

МІСТОБУДУВАННЯ

УДК 711.7

А.С. Андрощук
асистент кафедри ДАС КНУБА

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКО - ТРАНСПОРТНИХ ЦЕНТРІВ У ВУЗЛАХ ПЛАНУВАЛЬНОГО КАРКАСУ МІСТА

Анотація: у статті досліджуються можливості реорганізації вузлових елементів планувального каркасу. Визначені основні напрями розробки сучасних багатофункціональних структурних компонентів міських центрів.

Ключові слова: вузлові елементи планувального каркасу, примагістральні території, альтернативні джерела енергії, екологічний транспорт.

Нераціональне розташування і насичення вузлів і зв'язків містобудівної системи спричиняє ряд незручностей, які впливають на функціонування міста. Тому актуальним напрямом в містобудуванні є пошук шляхів розвитку вузлових елементів міських каркасів, які б акумулювали в собі більшість необхідних місту функцій.

Примагістральні території містять в собі резерви для розвитку каркасу міста. Вони можуть інтегрувати зони торгово-розважальних комплексів, адміністративно-офісні зони, оскільки знаходяться в місцях масового зосередження людських потоків.

У вузлових зонах мережі планувального каркасу доречно формувати багатофункціональні зони концентрації активності населення [1]. В периферійній зоні центра міста, на перехрещені кільцевих і вилітних магістралей поблизу залізничних станцій, станції метро, зупинок наземного та річкового громадського транспорту доцільно розміщувати перехоплюючі парковки для збереження приватних транспортних засобів (транспортні засоби, які їдуть з приміської зони і які не доцільно пропускати у центральну зону міста). Перехоплюючі парковки дозволяють зменшити завантаженість автотранспортної системи міста, звільнивши її від частини особистого автотранспорту.

Багатофункціональні структури, що плануються розміщувати у вузлах планувального каркасу міста повинні вирішуватись у кількох рівнях.

В підземному рівні слід розміщати зони комунікацій, зони персонального авто, вело, електротранспорту, зони руху міського транспорту, підземні переходи, мережу метрополітену, місця для заправки електромобілів, велопарковки.

В підземному рівні можуть частково розміщуватись склади торгових комплексів, допускається проектувати без природного освітлення актові зали, конференц-зали, лекційні аудиторії та кулуари, торговельні зали магазинів, салони для відвідувачів підприємств побутового обслуговування, демонстраційні, спортивно-демонстраційні та зали багатоцільового призначення та ковзанки, кімнати інструкторського та тренерського складу, приміщення масажних, парильних, приміщення для стоянки машин, буфетні та інші приміщення, що регламентуються відповідними нормативами за видами будинків та споруд [5,6,7].

В надземному просторі багатошарової структури доцільно проектувати зупинки загальноміського рейкового транспорту, створювати розподільчі зони еко-коридорів, влаштовувати громадські простори з благоустроєм території, з використанням геопластики. В надземному просторі слід розміщати адміністративно-офісні будівлі, торгово-розважальні комплекси, готелі, кінотеатри, об'єкти громадського харчування, велопарковки [3]. Всі об'єкти мають бути між собою поєднані горизонтальними і вертикальними комунікаціями. Простори для велотранспорту доцільно розташовувати на рівні руху пішоходів або вище.

В об'єкті може бути застосована сучасна система екологічного і громадського транспорту [4]. В таку систему може входити велосипедний, екологічний автомобільний транспорт, монорельс, вуличні ескалатори, тротуари, що рухаються тощо.

Рельсовий транспорт може використовувати залізничну інфраструктуру, що істотно знижує рівень капітальних вкладень в розвиток транспортної системи міста. Санітарні зони залізничних шляхів можуть розглядатись, як важливий резерв для прокладки нових ліній комунікацій. Залізничні комунікаційні коридори, що походять територією міста дозволять сформувати високоурбанізовані простори.

Вузли багаторівневої структури міського каркасу можуть стати композиційними і символічними домінантам міста. Основним під'їздам до центру міста можна надати символічного значення, використовуючи образ «воріт міського центру» подібних до запропонованих К. Танге у проекті міста Скоп'є [2]. Розташування архітектурно-планувальних ансамблів вздовж магістралей, що окреслюють центральну частину міста дозволить сформувати силует і панораму міського центру.

Формуючи образ об'єкту важливо враховувати його масштабність. Величні домінанти міського каркасу, для цілісного сприйняття людиною потрібно насичувати деталями. Художньої виразності об'єкта можна досягти застосовуючи такі композиційні засоби як: пропорції, метро-ритмічні закономірності, симетрія, асиметрія, колір, фактура, текстура.

На художній образ об'єкту істотно впливає вибрана конструктивна система. Для багатофункціональної структури примагістральних територій рекомендуються безкаркасні, каркасні та комбіновані конструктивні системи, а також, за належного обґрунтування, блочні. Для великопрогонних зальних приміщень громадських будинків рекомендуються для застосування площинні конструкції (балки, рами, ферми різноманітної конфігурації, арки); сітчасті покриття; просторові конструкції (склепіння, куполи, оболонки, вантові покриття). Для рейкового транспорту доцільно використовувати вантові або решітчасті естакади. Матеріали утеплювача у конструкціях покриття та покрівлі повинні бути негорючими.

За рахунок використання енергії сонця, вітру і води примагістральні території можуть стати повністю незалежним від непоновлюваних джерел енергії. Акцент на озелененні, раціональна забудова і сучасна система громадського транспорту дозволять мінімізувати викиди вуглекислого газу.

В місцях руху транспорту на палеві можна використовувати термоелектричні генератори, пристрої, призначені для перетворення тепла від вихлопних газів двигуна в електроенергію.

Накопичувати енергію можна при використанні п'єзоелектричних матеріалів в покриттях доріг з великим потоком машин. П'єзоелектрика це здатність речовин виробляти електричну енергію під впливом механічної сили, в даному випадку це рух машин по поверхні дороги.

Можна використовувати людське тепло, для обігріву приміщень, як наприклад в центральному вокзалі Стокгольма. За допомогою теплообмінників у вентиляційній системі вокзалу надмірне тепло перетворюється в гарячу воду, яка потім перекачується в опалювальну систему сусідньої будівлі.

Наприклад, Тягу Баррос і Хорхе Перейра запропонували використовувати підсилений потік повітря від машини, які проїжджають під мостом. Нічне освітлення моста здійснюватиметься за допомогою генерації електроенергії з потоків повітря від машин, що проїжджають вдень під цим мостом [8].

Канали природної вентиляції, які розміщені через певні відстані можуть бути використані для підвищення художньо-образних властивостей об'єкту.

Належить передбачати конструктивно-планувальні, будівельно-акустичні заходи спрямовані на зниження рівня шуму, а також враховувати звукоізоляційні властивості огороджувальних конструкцій та віконних отворів.

Зелені стіни і дах можуть створити покриття, яке служитиме для ізоляції інтер'єрного простору і зниження рівня шуму.

При проектуванні багатофункціональної структури необхідно забезпечити можливість проїзду пожежних машин вздовж об'єкту та забезпечити поперечні проїзди. Потрібно забезпечити евакуацію людей зі споруди або їх рятування в інший спосіб та безпеку рятувальних команд. Приміщення громадських будинків, їх конструкції, планувальні рішення, обладнання та опорядження повинні відповідати протипожежним вимогам [7].

В багатофункціональній структурі повинні бути передбачені санвузли, розширені коридори, місця в залах для глядачів для людей з особливими потребами. А також спеціальні інформативні системи: візуальні,тактильні знаки, звукові сигнали тощо. Пристрої і заходи, призначені для людей з особливими потребами, не повинні знижувати ефективності експлуатації споруди, а також зручності одержання послуги іншими категоріями відвідувачів.

Закордонна практика проектування подібних багатошарових структур демонструє велику різноманітність їх характеристик за місцем розташування, насиченням об'єктами обслуговування, способом використання підземного простору.

Як приклад можна розглянути реконструкцію площі Рамзеса в Каїрі. Воронка-спіраль служить транспортною розв'язкою для нерегульованої світлофорами швидкісної магістралі. Магістраль прокладена в чотирьохрівневій «трубці», підвішеній на мосту. На першому рівні розміщені лінії легкого метро, на другому рівні розміщені міські, транзитні комунікації (вода, газ, електрика, цифровий зв'язок та ін.), третій і четвертий рівні відведені під рух автомобілів (рис.).

Висновки. У вузлах планувального каркасу мають бути розміщені багаторівневі структури, що акумулюють найбільш важливі для міста функції.

Такі структури мають гармонічно вписуватися в архітектурне середовище підкреслювати своєрідність кожного міста.

Конструктивна система багатофункціональної структури має бути стійкою, безпечною при експлуатації, сучасною, з використанням модульних і уніфікованих елементів, які б забезпечили можливість її трансформації. При проектуванні необхідно передбачити заходи для поліпшення і оздоровлення навколишнього середовища (очищення повітря, зниження рівня шуму, вібрації) зокрема, обов'язковим є застосування нових технологій, що вимагають менших затрат енергії, і дозволяють отримувати ресурси з альтернативних джерел енергії.

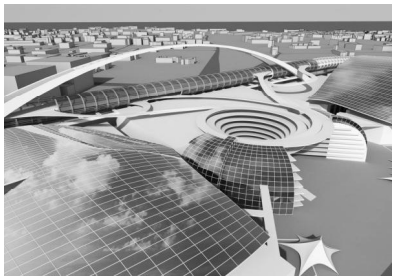

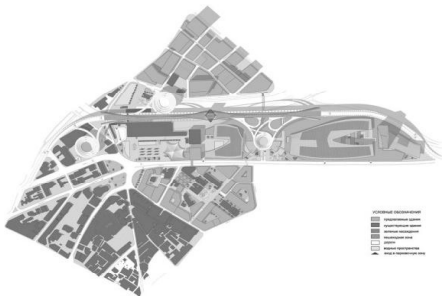

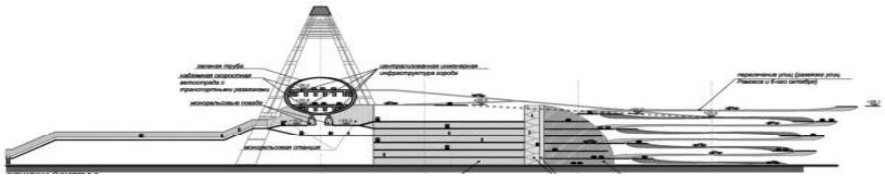

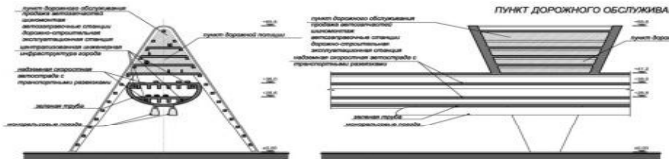

Рис. Реконструкція площі Рамзеса в Каїрі

Об'єкт повинен бути безпечним і комфортним для перебування людей за рахунок використання сучасних систем вентиляції та кондиціонування, інсоляції і аерації приміщень, застосування теплоізоляційних, звукоізоляційних та енергозберігаючих матеріалів.

Подальші дослідження плануються у напрямку розроблення методики пропорціонування і ритмізації структурних елементів міських планувальних каркасів.

Список використаних джерел:

1. Гутнов А.Э. Эволюция градостроительства. - М.: Стройиздат, 1984. – 256 с, ил.
2. Кендзо Танге. Архитектура Японии. Сборник статей / Пер. с англ. И.С. Глускер, А.В. Иконников, А.Е. Сумеркин Сост. А. В. Иконников; Под ред. В.А. Костин.— М.: изд-во «Прогресс».1976
3. Тімохін В.О. Основи містобудування/ Навч. Посібник. – К.:ІЗМН, 1996. – 216 с.
4. For Urban Design. Massachusetts, USA.- Time-Saver Standards: 2003 , 3.2-1 863
5. Генеральний план міста Києва на період до 2020 року.- К. :Київпроект, 2002.
6. ДБН 360-92**«Містобудування. Планування і забудова міських і сільских поселень»
7. ДБН В.2.2-9-2009 Громадські будинки та споруди
8. http://alt-energy.org.ua/

Аннотация

В статье исследуются возможности реорганизации узловых элементов планировочного каркаса. Определены основные направления разработки современных многофункциональных структурных компонентов городских центров.

Ключевые слова: узловые элементы планировочного каркаса, примагистральные территории, альтернативные источники энергии, экологический транспорт.

Annotation

In the article possibilities of reorganization of key elements are probed plan framework. Basic directions of development of modern multifunction structural components of city centers are certain.

Keywords: key elements plan framework, highway territories, alternative energy sources, ecological transport.

УДК 711.4:504.05

А. В. Захарова,
аспірант кафедри містобудування,
Київський національний університет будівництва та архітектури

НОВИЙ ЕЛЕМЕНТ РОЗСЕЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ ДОСЯГНЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ КРАЇНИ

Анотація: в статті викладено результати аналізу розвитку прирічкового розселення. Розглянуто приклади вітчизняних екополісів. Запропоновано місцерозташування просторової концепції нового елемента розселення.

Ключові слова: урбанізація, новий елемент розселення, прирічкова територія, екополіс.

Виникнення і розвиток систем розселення в Придніпров'ї пов'язане з вигідним географічним місцерозташуванням, наявністю помірного клімату, водних ресурсів, родючих ґрунтів, різноманіттям тваринного та рослинного світу. Річні артерії ще здавна розглядались не тільки джерелом питної води, але й екологічною основою формування водної транспортної мережі (шлях з Варяг у Греки) та поселень на їх берегах, характеру держав: від політики до соціальної організації суспільства. Територія України має достатньо щільну річкову систему, яка містить у собі дев'ять головних річкових басейнів (Дніпро,Вісла, Дунай, Дністер, Південний Буг, Сіверський Донець, річки Приазов'я, Причорномор'я, Криму). Характер річкової сітки для більшості річкових басейнів відноситься до деревоподібного (Дніпро, Сіверський Донець) та рівнобіжного (Дністер, Дунай) типу. Дніпро – головна водна артерія України. За площею басейну на європейському континенті він є третьою річкою, а за довжиною – четвертою [1].

Протягом десятиліть у басейні Дніпра складалася територіальна структура промисловості, в якій нині переважають паливно-енергетична, металургійна, оборонна, хімічна, вугільна галузі, важке машинобудування. Означене призвело до розвитку у Придніпров'ї найзначніших та значних міст - промислових центрів. Зростання міст та формування агломерацій, будівництво каскаду водосховищ змінило умови водообміну та стан прирічкових територій, вплинуло на спроможність ріки самовідновлюватися. Через це в басейні Дніпра склалася кризова ситуація, яка є наслідком порушення екологічної рівноваги. Означене певною мірою є проявом урбанізації, яка, у свою чергу, є процесом незворотним (рис.1).

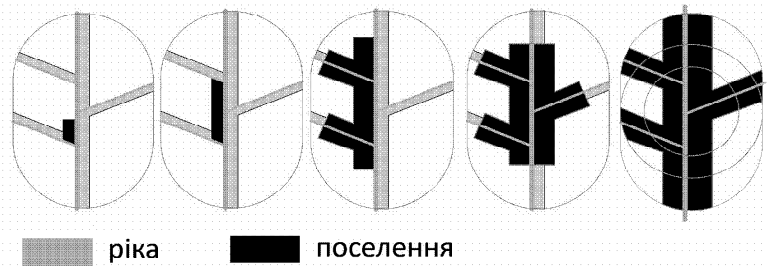

Рис.1. *Етапність розвитку прирічкового поселення: незворотність динаміки процесу урбанізації*

Процес урбанізації приводить до порушення умов функціонування біогеоценозів. Однак сучасній людині вже в рівній мірі потрібні й природне, й урбанізоване середовища. З цієї точки зору при гармонізації середовища існування людини важливим стає пошук еколого орієнтованих регулюючих засад урбанізації, що дасть можливість для цілеспрямованих змін у напрямку відновлення рівноваги співіснування людини й довкілля. Означене певною мірою може бути здійснено при створенні планувальних умов щодо перетворення сучасних міст в екополіси [2-5].

Ідея створення екологічно сприятливого міста – екополісу виникла ще здавна й активно розвивалася. Спочатку вона мала назву «ідеальне місто», потім – «місто-сад» (можлива ностальгія за Едемським Садом). Сьогодні під «екополісом» можна розуміти й урбанізований ареал, середовище якого формують як природні, так й антропогенні елементи у межах симбіотичних та мутуалістичних відносин, що створює умови їх сталої коеволюції [4-8].

Міста минулого не називали екополісами. Проте, на відміну від сучасних міст, вони ще мали певні екологічні властивості: незарегульованість водної артерії; не перетворені степові, лугові, лісові ландшафти; незначна щільність забудови; використання гужового та водного транспорту; відсутність шкідливого виробництва; тощо.

Сучасне розселення в світі є результатом історичних процесів, які спокопвіку протікали вдовж річок, що обумовлено, як вже згадувалось, багатьма чинниками: природно-кліматичними, економічними, політичними, соціальними, психологічними. Означене більшою мірою виявилось у східній частині європейського континенту, де формувались перші суспільства річкових цивілізацій. Феномен річкової цивілізації виник поступово від точкового, локального до зонально-регіонального типу освоєння прибережної території (рис.2).

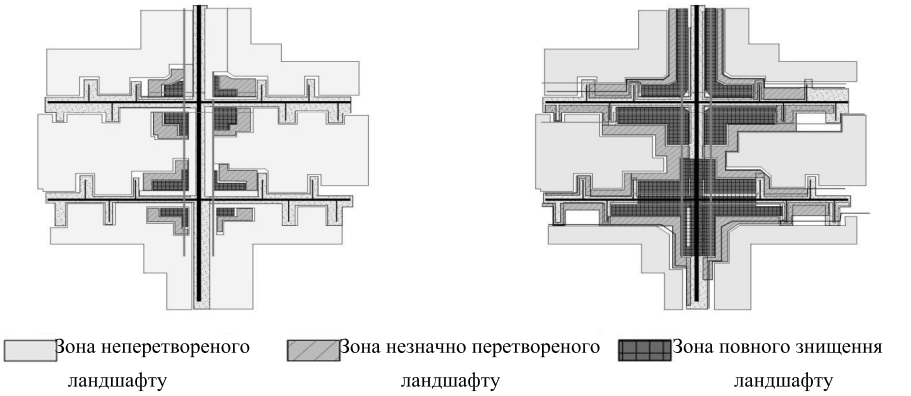

Рис. 2. *Порівняльні моделі минулого та сучасного типів розселення вдовж водної артерії.*

Як свідчать історичні карти-схеми, на території сучасної України населення спочатку теж селилося вздовж річок. Отже однією екологічних властивостей історичних та сучасних світових міст є їх розташування вздовж річок (Єрихон, Ур, Мемфіс, Фіви, Київ, Москва, Прага, Будапешт, Рим, Лондон та багато інших) [9,10].

Сьогодні при обранні місця для втілення ідеї екополісу на Україні також доцільно розглянути прирічкову територію. Створення екополісів, як нових елементів розселення – це спроба усвідомити природні процеси світоутворення, збалансувати із ними людську діяльність та створити умови сталого розвитку в сучасних системах розселення. Новий елемент розселення має враховувати й новий спосіб життя, й нове світосприйняття, в якому виробнича діяльність й духовна потреба людини узгоджена з природними процесами.

Як не дивно, Україна має досвід створення екополісів. За свідченнями вчених В.Н. Авдасева та Л.Г. Мельника, на території Сумської області ще наприкінці XIX- початку XX ст. існувало Воздвіженське Трудове Братство, яке є прикладом еклогічної організації суспільства в певних територіальних межах. Напротязі 40 років за рахунок використання найновітніших технологій Братство розвинуло агрокультуру, що давало змогу досягти врожайність у 2,5 рази вищу, ніж середній тогочасний показник по губернії. Це екологічне поселення мало потужну господарську інфраструктуру: рільництво, садівництво, бджільництво, луківництво, тваринництво, лісове господарство, лісопильний завод, цегляний завод, млин, індустріальні майстерні, телефонну мережу, електростанцію. Такий розвиток був обумовлений соціальною організацією технологічних комплексів, що базувалась на інтеграції навчальної, наукової та виробничої діяльності. Саме в Братстві було закладено основи

сталого розвитку, про що свідчить використання десятипільної системи обробки землі, яка дозволила підвищити продуктивність та зберегти родючість грунтів, високий рівень виробництва інформаційних факторів знизив матеріало- та енергоємкість виробництва, обережність у ставленні людини до природного середовища. Отже, екологічно сприятливий елемент розселення існував на території України й в ближчі до нас часи, а з ним було історично закладено й принципи його створення. Певною мірою екополіс є національною особливістю розселення українців, а його відродження – поверненням до організації квазі сільськогосподарського укладу життя з використанням передових інноваційних технологій. В основі екополісу закладено сталий розвиток, який грунтується на поновлені та самовідтворені природних ресурсів. Зважаючи на те, що Україна багата родючими ґрунтами, можна стверджувати, що екополіс має бути направлений на відродження духовності та розвиток саме агродіяльності [11,12].

Пізніше, в радянські часи, щось накшталт екополісів створювали на основі невеликих міст – супутників, наукоградів, академмістечок (Дубна, Зеленоград, Черноголівка, Зоряне містечко, Пущіно та інші). «Радянські екополіси» мали назву соцмістечок. Сьогодні на Україні з'являються проекти створення екополісів: конкурсний проект системи розселення вздовж Дніпра «Дніпро-91. Відрождення»; концептуальний проект «Античорнобиль XXI. Конкордія»; дипломні роботи студентів [3].

Процеси винекнення та розвитку міст у світі історично обумовлені потребою у нових напрямках функціонування суспільства. Першочергові екологічні властивості у містобудуванні, закладені породною основою самої людини, заміщалися технологічними функціями промисловості: замість ідеї міста-сада постає робоче селище та промислове місто. Це відобразилося й у нових елементах розселення, типологію яких можна побудувати за багатьма параметрами: природно-кліматичними, соціально-політичними, економічними, культурно-релегійними, психологічними. Накопичення та розростання промислово зорієнтованих функціональних зон поставило сучасні міста та поселення у складні екологічні умови, які можна певною мірою вирішити за допомогою створення нових елементів розселення із переважанням екологічних функцій: екополісів на нових територіях, у зонах впливу існуючих міст, екокварталів в їх середині.

Використовуючи ідею екополісу, як експериментальну модель оновлення сучасного міста, в його територіально – планувальній та просторовій організації мають бути певним чином вирішені головні проблеми сучасності: погіршення екологічної ситуації; наростання енергетичної кризи; політична нестабільність; погіршення демографічної ситуації; дисбаланс між біоємкістю та людськими

потребами; погіршення якості життя. В містобудівній сфері: обмеження залежності людства від природних копалин може відбутися за рахунок використання відновлюючих джерел енергії; а агро-економічній: відновлення плодючості ґрунтів та повноводдя річок за допомогою використання новітніх технологій; в санітарно-гігієнічній та естетичній: збільшення зелених насаджень за рахунок рекультивації земель, експлуатації покрівель будинків та споруд; в екофільной: екологізації транспорту, рекуперації органічних відходів та використання сил природи у виробництві енергії. За висловом В.Л.Глазичева, «екополіс – не форма, не схема форми і навіть не програма, його не створюють, а розпізнають у наявній території; це не якась нова мета, а нове ставлення до містобудівного, взагалі архітектурного завдання» [2]. З міркувань, що означено, для опрацювання ідеї екополісу обрано територію вздовж Дніпра – від Дніпропетровська до Запоріжжя. В межах України ця ділянка має критичний рівень урбанізації (рис.3.А). Тому розробка на цих теренах просторової концепції екополісу може стати прикладом відновлення екологічно сприятливого та збалансованого із законами природного розвитку розселення (рис.3.Б).

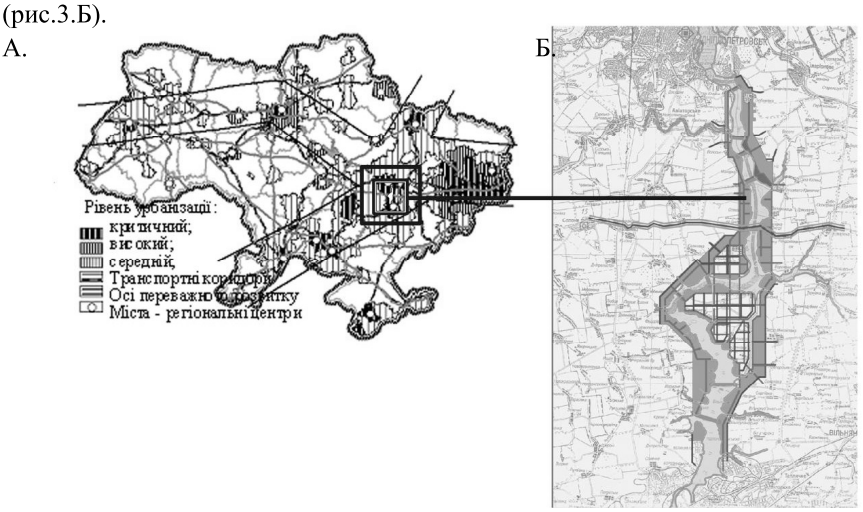

Рис.3. *Опорний каркас розселення України (А) (за матеріалами «Діпроміста», 2001), пропозиція щодо розробки екополісу «Придніпровська Венеція» (Б).*

При опрацюванні цієї ідеї можна спиратися на Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції створення та розвитку соціотехнополісів» та Постанову Верховної Ради України «Про національну програму екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води», серед основних цілей яких:

- розв'язання житлових проблем, модернізація будівельної галузі та створення умов для поліпшення соціально-економічного становища регіону, де реалізується проект;
- поліпшення демографічної ситуації в регіоні;
- зменшення антропогенного навантаження на водні об'єкти;
- забезпечення екологічно сталого функціонування водного об'єкта як елемента природного середовища із збереженням властивості водних екосистем відновлювати якість води;
- впровадження басейнового принципу управління водокористуванням, охорона вод та відтворення водних ресурсів [13,14].

В означених документах недостатньою мірою розкрито містобудівний аспект вирішення питання. Проте екологічного оздоровлення басейну Дніпра у просторовому сенсі не можна досягти без розробки спеціальних містобудівних програм та заходів, до яких належать й нормативно-методичні, й інженерно-технічні, й архітектурно-ландшафтні. Забезпечення умов сталого розвитку регіонів та реконструкції міст України може стати створення мережі «водно-зелених коридорів», орієнтованих на збір та використання дощової та талої води, біологічне очищення стічних вод. Останнє, в умовах глобальної зміни клімату та глобального потепління, набуває особливої ваги – за прогнозом українських вчених у 2010-2060 роках температура теплого півріччя по Україні буде підвищуватись, а кількість опадів й показники вологозабезпеченості – знижуватись.

Від екологічного вдосконалення сформованої нині системи міст та доповнення неї принципово новими елементами розселення, у нашому випадку екополісом Придніпров'я, у широкому розумінні цієї ознаки, залежить й досягнення умов сталого розвитку країни як на регіональному, так і на національному рівнях її цілісності.

Список літератури:

1. Вадимов В.М. Город и река (планировочные аспекты) / В.М. Вадимов. – Полтава: Археология, 2000. – 214 с.
2. Гутнов А.Е. Мир архитектуры: Лицо города / А.Е. Гутнов, В.Л. Глазычев. – М.: Мол. гвардия, 1990. -350с.
3. „Чуден Днепр'?...:Конкурс «Днепр-91» // Архітектура України, №6, 1991. – С. 15-30.
4. Устінова І.І. Визначення еколого-містобудівних засад формування Екополісу: Завдання та методичні вказівки до виконання практичної роботи / Уклад.: І. І. Устінова. – К.: КНУБА, 2006, – 14 с.
5. Воробьёв В.В. Эколого-градостроительные концепции на современном этапе / Воробьёв В.В., Захарова А.В. - Вісник Придніпровської державної

академії будівництва та архітектури. – червень-липень 2008. - № 6-7 – С. 99 - 103.
6. Реймерс Н. Ф. Охрана природы и окружающей человека среды: словарь – справочник / Реймерс Н. Ф. – М. : Просвещение, 1992. – 319 с.
7. Одум Ю. Экология / Ю. Одум. – М.: Мир, 1986. – Т.1. – 328 с.
8. Устінова І.І. Еколого-містобудівне обґрунтування сталого розвитку урбанізованих територій України. Автореф. дис… к. архіт.: 18.00.04 / КНУБА – К., 2005.-19 с.
9. Винокур І.С. Археологія України: [навч. посібник] / І.С. Винокур, Д.Я. Телегін. – К.: Вища школа, 1994. – 318с.
10. Саваренская Т.Ф. История градостроительного искусства. Рабовладельческий и феодальный периоды / Т.Ф. Саваренская. – М.: Архитектура – С, 2006. – 376с.
11. Л. Г. Мельник. Воспроизводство социальной памяти как решающий фактор развития экономических систем: эксперимент Н.Н. Неплюева, опередивший время / Мельник Л. Г. // Механізм регулювання економіки. – 2003. – С. 171-203.
12. Л. Г. Мельник. Науково-методичні підходи до формування ЕКОПОЛІСу / Л. Г. Мельник, І.М. Бурлакова, І.Б. Дегтярьова // Механізм регулювання економіки. – 2008. – С. 78-88.
13. Постанова «Національна програма екологічного оздоровлення басейну Дніпра та поліпшення якості питної води» від 27.02.1997 [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу до док.: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi
14. Розпорядження «Про схвалення Концепції створення та розвитку соціотехнополісів» від 22.02.2006. №104-р [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. - Режим доступу до док.: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi

Аннотация

В статье изложены результаты анализа развития приречного расселения. Рассмотрены примеры отечественных экополисов. Предложено месторасположение пространственной концепции нового элемента расселения.

Ключевые слова: урбанизация, новый элемент расселения, приречная территория, экополис.

Annotation

Article presents an analysis of riparian settlement. Examples of domestic Ecopolis. Proposed location of the spatial concept of a new element of settlement.

Keywords: urbanization, new element of settlement, riverine area, Ecopolis.

УДК 712-025

И. А. Лавлинская
ассистент кафедры градостроительства Национальная академия природоохранного и курортного строительства (г. Симферополь)

МЕТОДИКА ОПРЕДЕЛЕНИЯ НАПРАВЛЕНИЙ КОМПОЗИЦИОННОГО ФОРМИРОВАНИЯ САДОВО-ПАРКОВЫХ ОБЪЕКТОВ ЮЖНОГО БЕРЕГА КРЫМА

Аннотация: в статье рассмотрена методика определения направлений композиционного формирования садово-парковых объектов. Представлен анализ архитектурно-композиционного формирования парка «Массандровский» (ЮБК). Выявлены главные компоненты архитектурно-композиционной системы парковых пространств. Предложена рекомендуемая структура архитектурно-композиционного анализа для проектирования парков в условиях ландшафта ЮБК.

Ключевые слова: композиционно-пространственная структура парка, центр композиции.

Постановка проблемы. С учётом перспективных тенденций развития садово-паркового строительства в Крыму, в частности на его южном побережье, для создания гармоничной архитектурно-ландшафтной среды необходима разработка методических рекомендаций по формированию садово-парковых объектов в условиях ландшафта Южного берега Крыма, в которых представлены взаимосвязи основных способов и категорий в формировании пространственной композиции.

Для определения системы, по которой были сформированы существующие садово-парковые объекты, необходимо выявить принципиальные модели построения композиционно-пространственной структуры парков.

Связь работы с научными программами. Статья написана по теме и материалам диссертационной работы, согласно индивидуальному плану.

Цель публикации – определение направлений архитектурно-композиционного формирования садово-парковых объектов Южного берега Крыма, а также рекомендаций по использованию приоритетных способов ландшафтного проектирования в условиях ландшафта Южного берега Крыма.

Важной задачей паркостроительной теории является определение связей и последовательных стадий проектирования, разработка единых методов и моделей, позволяющих осуществить передачу информации в общей цепи

садово-паркового проектирования: от разработки малых садово-парковых объектов до взаимосвязи системы парковых пространств [1].

Выходной методологической базой данного исследования является научное определение и систематизация требований, которые выдвигаются по отношению к качеству архитектурно-композиционного формирования садово-парковых объектов на Южном берегу Крыма. Важной методологической основой параметризации исследуемых объектов является учёт основных структурных компонентов, природно-ландшафтных и историко-культурных факторов, которые отвечают принятым территориальным параметрам.

Структура садово-парковых объектов определяется составом и композиционно-пространственными связями элементов. Элемент – часть системы, рассматриваемая в данном проекте или исследовании как составляющая единого целого [2]. Для описания парковой структуры в данном случае используется ряд взаимосвязанных терминов: композиционный центр (узел), композиционная ось, ядро, дорожно-тропиночная сеть и так далее.

Композиционный центр парка представляет собой главный композиционный фокус системы и одновременно – точка концентрации какого-либо признака.

Центр парковой композиции формируется, как правило, в виде природных доминант или доминантных сооружений.

Как показали исследования, наиболее целесообразным для анализа архитектурно-композиционного формирования садово-парковых объектов является метод моделирования.

На основе проведённого исследования и анализа композиционно-пространственных схем парков Южного берега Крыма автором была построена и применена к конкретному парку модель архитектурно-композиционного формирования объекта исследования (Рис. 1).

Структура модели формируется основными взаимодействующими составляющими: схемой архитектурно-композиционного анализа; схемой функциональных зон; схемой визуально – пространственных связей.

Разработанная модель предполагает содержание логики развития процесса архитектурно-композиционного моделирования конкретного садово-паркового объекта и может быть использована в качестве аналога на стадии предпроектного анализа.

Автором выявлены пять основных этапов архитектурно-композиционного формирования садово-паркового объекта на основе выявления его композиционного каркаса: I – ландшафтно-пространственный анализ (анализ композиционной структуры природного ландшафта); II – анализ обзорно-пространственной структуры парка; III – анализ существующего растительного

покрова территории; IV- функциональный каркас территории; V – архитектурно-композиционный анализ. На каждом этапе главный объект исследования и проектирования определяется как система, которая состоит из взаимосвязанных элементов, объединённых системообразующими связями и может быть охарактеризована определёнными архитектурно-композиционными и функциональными параметрами.

Планировочная организация парка определяется не только задачами, поставленными в программе предпроектного анализа, но и территориальными условиями размещения объекта проектирования.

Таким образом, разработка методики архитектурно-композиционного формирования представляет собой процесс, который развивается в последовательных этапах, каждый из которых имеет свою внутреннюю структуру.

Рекомендуемая структура композиционного анализа для проектирования парков в ландшафтных условиях Южного берега Крыма следующая:

1) выявление геометрической формы участка; определение совокупности форм природного ландшафта при сложной конфигурации участка, их композиционной взаимосвязи;

2) выявление осей участка, которые предполагают размещение связей – главные и второстепенные композиционные оси;

3) учёт вертикальных плоскостей, ограничивающих участок (здания, зелёные насаждения), их конфигурация;

4) определение пространственной структуры участка: характер рельефа, экспозиция склона; открытые, обзорно-пространственная структура: точки восприятия пространств (точки обзора), видовые раскрытия, видовой фронт; отображение воспринимаемых пространств во время движения зрителя;

5) поиск гармонической уравновешенности пространственной структуры - соотношение и соподчинение пространств, масштабность;

6) определение главных и второстепенных композиционных элементов; построение композиционно-пространственной структуры парка;

7) выделение основных и второстепенных центров композиции данного участка;

8) выявление главных и второстепенных доминант - внешних и местных (находящихся непосредственно на участке).

Выводы. Предложенная в работе методика, основанная на принципах системного подхода, позволяет широко использовать её для выбора наиболее целесообразных с эстетической и функциональной точек зрения решений архитектурно-композиционного формирования садово-парковых объектов Южного берега Крыма.

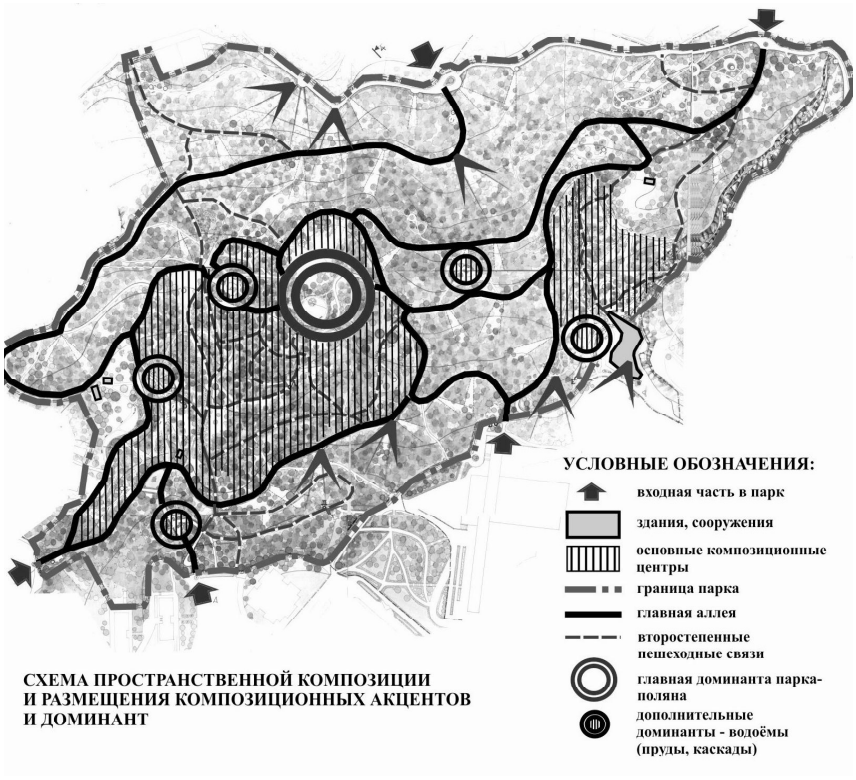

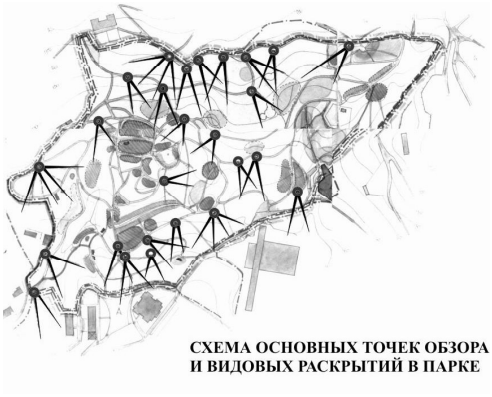

Рис. 1 Схемы архитектурно-композиционного формирования Массандровского парка (Южный берег Крыма)

Благодаря разработанной методике возможно:

- провести оценку архитектурно-композиционного формирования садово-парковых объектов Южного берега Крыма;
- предоставить рекомендации относительно наиболее правильного размещения основных и второстепенных композиционных центров, основных доминант;
- выбрать оптимальную модель архитектурно-композиционного построения садово-парковых объектов Южного берега Крыма на стадии проектного предложения.

Литература

1. Методические рекомендации по изыскательским работам для проектирования зелёных объектов в Крыму.- Ялта, 1984.
2. Основы теории градостроительства: Учеб. для вузов. Спец. «Архитектура» / Яргина З.Н., Косицкий Я.В., Владимиров В.В. и др.; под ред. Яргиной З.Н. – М.: Стройиздат, 1986.-326 с.

Анотація

В статті розглянуто методику визначення напрямків композиційного формування садибно-паркових об`єктів. Представлено аналіз архітектурно-композиційного формування парка «Масандрівський» (Південний берег Криму). Виявлені головні компоненти архітектурно-композиційної системи паркових просторів. Запропонована рекомендована структура архітектурно-композиційного аналізу для проектування парків в умовах ландшафту Південного берега Криму.

Ключові слова: композиційно - просторова структура парку, композиційний центр

Abstract

In clause the technique of definition of directions of composite formation of park objects is considered. The analysis of architectural - composite formation of park "Massandrovskiy" (Southern coast of Crimea) is submitted. The main components of architectural - composite system of park spaces are revealed. The recommended structure of the architectural - composite analysis for designing parks in conditions of a landscape of a Southern coast of Crimea is offered.

Keywords: composite - spatial structure of park, the centre of a composition.

УДК 725.87

С. О. Ніканоров
кандидат архітектури,
асистент каф. основ архітектури і архітектурного проектування КНУБА

ОРГАНІЗАЦІЯ ТЕРИТОРІЙ ПРИ ВОДНО-ТУРИСТИЧНОМУ КОМПЛЕКСІ ДЛЯ ЗАНЯТЬ ВОДНИМИ ВИДАМИ СПОРТУ І РОЗВАГ НА ВОДІ

Анотація: в статті розглянуто зонування територій для занять водними видами спорту і розваг при водно-туристичному комплексі.

Ключові слова: басейни, спортивно-розважальна зона, водно-туристичний комплекс, флотель, флотокемпінг.

Територія для занять водними видами спорту і територія для розваг на воді з басейнами та водними атракціонами тісно взаємозв'язана з водно-туристичним комплексом, організацією активного відпочинку людей та утворює спортивно-розважальну зону з єдиною вхідною групою приміщень і обслуговуванням. Без наявності добре обладнаної території для занять водними видами спорту неможлива організація активного відпочинку.

Флотель – плавучий готель (великий готель на воді). Спеціально обладнане судно із широким набором послуг для організації активного відпочинку, що включає: басейни, водні лижі, снасті для риболовлі, тренажерні зали, відеотеки, зали для конгресів та концертів, бібліотеки. У флотелі є приміщення для організації тимчасових офісів, засоби оперативного зв'язку: телефон, факс, розмножувальна техніка тощо. Флотель використовують з метою організації спеціалізованих подорожей, таких як бізнес-тури, конгрес-тури, тури з навчанням тощо.

В Україні визначені державні будівельні норми та правила, які регламентують проектування спортивних споруд (ДБН В.2.2-13-03). Однак, для будівництва споруд для водних розваг з розміщенням у них водних атракціонів в Україні поки що не розроблені норми на проектування, тому вітчизняним проектувальникам доводиться вивчати зарубіжні норми та рекомендації [6,7].

Усі споруди для водних видів спорту і розваг повинні мати допоміжні та господарські, адміністративно-службові та інші приміщення, а також місця для глядачів, зручні підходи та огородження, необхідну кількість роздягалень і душових, туалетів і умивальників, приміщень для зберігання навчального і тренувального спортивного інвентарю. Спортивно-розважальну зону електрифікують, радіофікують та оснащують пристроями для дистанційного управління.

До складу спортивно-розважальної зони можуть входити: яхт-клуб, водноспортивний клуб, станція для човнів, причали; майданчики для пляжного футболу, волейболу, бейсболу, софтболу; басейни для водного поло, сауни; облаштовані місця для риболовлі, підводного плавання, стрибків у воду.

По периметру земельної ділянки відкритих спортивних споруд слід передбачати вітро- і пилозахисні смуги деревних і чагарникових насаджень шириною 5 м з боку проїздів місцевого значення і до 10 м – з боку швидкісних магістральних доріг з інтенсивним рухом транспорту. По периметру окремих груп відкритих площинних спортивних споруд, що входять до комплексу, та відкритих ванн басейнів слід передбачати смугу чагарникових насаджень шириною не менше ніж 3 м.

Ділянки спортивних басейнів повинні захищатись від несприятливих вітрів, пилу, шкідливих промислових і транспортних викидів, добре інсолюватись і провітрюватись. Відкриті ванни та майданчики для підготовчих занять не повинні розташовуватись у першому ряду примагістральної забудови, а в разі її відсутності – відступати від червоної лінії забудови не менше ніж на 15 м за умови організації смуги зелених насаджень шириною 4 м. [6].

При плануванні спортивно-розважальної території повинно бути враховано взаємне розташування майданчиків для забезпечення можливості одночасного проведення занять на них.

Ігрові майданчики бажано розташовувати довгою стороною паралельно до поздовжньої осі всього ВТК або до меж ділянки. Таке розміщення поліпшує планування, є зручним для розпланування та експлуатації, дозволяє озеленити до 30 % території спортивної зони [1, 9].

Організація сучасної спортивно-розважальної зони в структурі ВТК видається складною та багатоаспектною проблемою, від вирішення якої залежить її зовнішній вигляд, стан навколишнього середовища, умови масового відпочинку людей.

Особливого значення набувають питання кількісної оцінки взаємозв'язків спортивно-розважальної зони з природним оточенням і методи архітектурно-ландшафтного аналізу ситуації як найважливішого елементу ландшафтного проектування [8].

У залежності від основного призначення басейни спортивно-розважальної зони розподіляються на купальні, навчальні (дитячі), спортивні та змішані. Такий розподіл, багато в чому, умовний, оскільки в останні десятиліття намітилася стабільна тенденція до багатоцільової експлуатації басейнів.

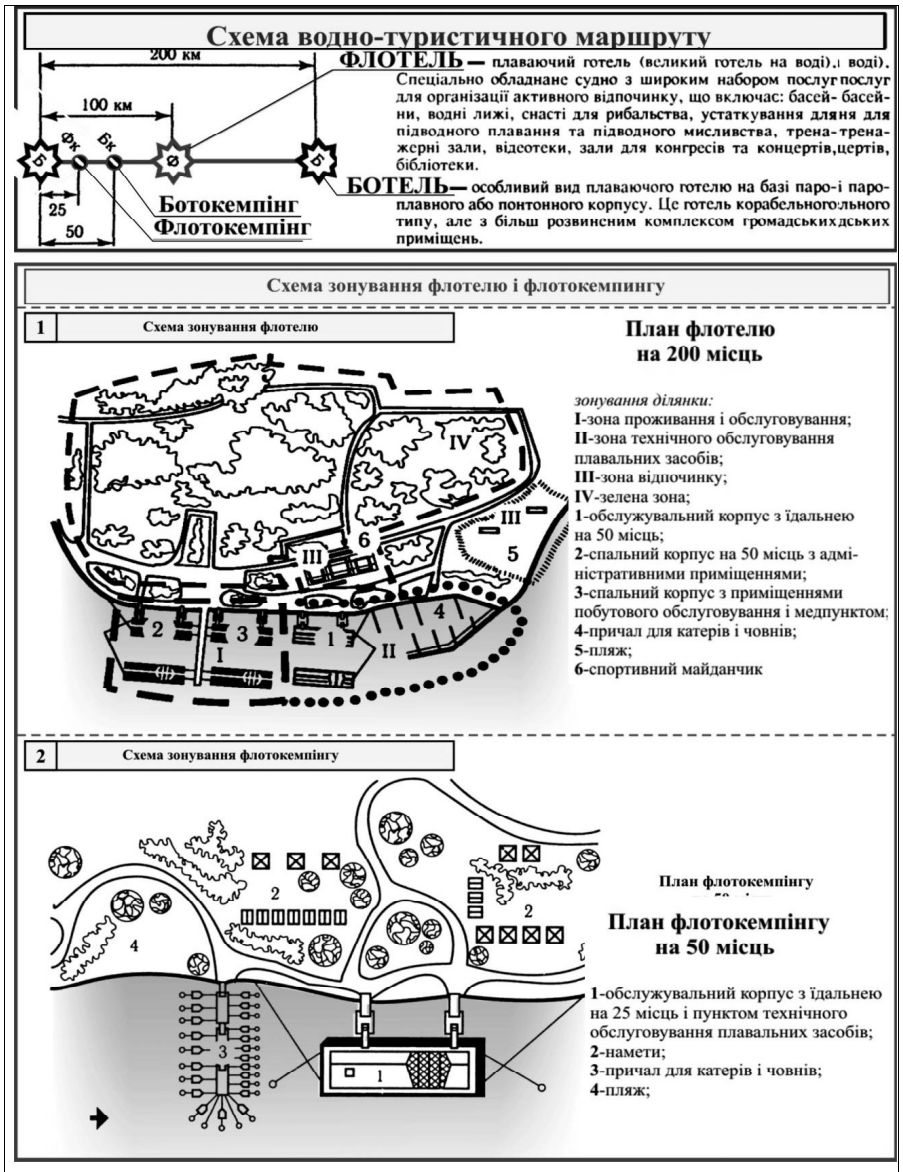

Рис. 1. Схема водно-туристичного маршруту

Купальні басейни мають, головним чином, оздоровчі цілі, пов'язані з обслуговуванням неорганізованих разових відвідувачів. Але і в цьому випадку разом з основною ванною масового купання, зазвичай влаштовують ванни для плескання та навчальні ванни для дітей.

Навчальні (дитячі) басейни використовуються для залучання дітей до води, навчання плаванню, для масового купання і розваг на воді, а також для занять у спортивних секціях і проведення змагань у період відпочинку у ВТК.

Спортивні басейни призначені для навчально-тренувальної роботи, проведення змагань, навчання плаванню та організованого оздоровчого плавання.

Змішані басейни – це або об'єднання в одному комплексі купальні та ванни для організації розваг на воді, спортивного і навчального плавання, або включення в акваторію купального басейну ділянок для навчально-тренувальної роботи та навчання.

З усіх видів басейнів багатоманітності функціональних вимог найбільше відповідають спортивні басейни. Вони з однаковим успіхом і найбільш стабільно здатні одночасно вирішувати оздоровчі, навчальні та спортивні завдання, бути постійною базою оздоровчої роботи, центром масового розвитку водних видів спорту та удосконалення спортивної майстерності [1, 2].

При ВТК у спортивно-розважальній зоні басейни поділяються на такі, що влаштовані на природних акваторіях (приморські), та штучні.

Басейни на природних акваторіях (приморські) являють собою, зазвичай, прості споруди, де на палях або понтонах укладені ходові містки, що відгороджують частину акваторії. Нетривалість літнього сезону, нестійкі метеорологічні умови, хвилювання моря, вітер дуже обмежують можливості їх експлуатації.

Штучні басейни, у порівнянні з басейнами на природних акваторіях, мають численні переваги, що полягають, головним чином, у більш високій санітарно-технічній культурі та стабільності експлуатації. Регламентована якість і температура води, мікрокліматичні та гігієнічні умови занять зробили штучні басейни основою розвитку водних видів спорту.

Штучні басейни, поділяються на відкриті, криті, комплексні і такі, що трансформуються.

Відкритий басейн – споруда, де основна ванна розташована на відкритому повітрі. За характером експлуатації відкриті басейни поділяються на сезонні (без підігрівання води) та цілорічні [4].

Критий басейн – будівля, в якій ванна або декілька ванн розташовані у спеціальних залах.

Комплексні басейни включають стаціонарні відкриті та криті ванни. У ряді випадків відкрита ванна поєднує спортивні та купальні функції.

Басейн, що трансформується – споруда, де, в залежності від пори року, шляхом трансформації огороджувальних конструкцій (покриття, стін) ванна може бути попеременно відкритою або критою [3, 4, 5].

Спортивна територія при ВТК включає в себе організацію туристичних маршрутів.

Туристичні маршрути розрізняють:

– *за видами природного комплексу:* наземні, водні (рис. 1), повітряні, комбіновані;

– *за характером і способом пересування туристів* можуть бути маршрути: наземні – пішохідні, лижні, санні, кінні, мотовелосипедні, автобусні, залізничні; водні – веслові, вітрильні, моторні, теплохідні; повітряні – літакові, вертолітні, за допомогою дирижабля або аеростата;

– *за видом територіальної конфігурації* розрізняють маршрути лінійні, радіальні, кільцеві, петлясті, змішані (лінійно-радіальні, лінійно-кільцеві, радіально-петлясті);

– *за призначенням* розрізняють маршрути: культурно-пізнавальні, спортивно-оздоровчі та спеціалізовані (наприклад, маршрут весільної подорожі).

Граничні значення радіусів пересування протягом дня залежать від способу пересування на маршруті. Наприклад, пішохідні – 2,5 км; веслові – 30 км; велосипедні – 60 – 70 км; автомобільні – 200 – 300 км, що впливає на періодичність розміщення туристичних закладів на маршруті.

Лінійні, кільцеві, лінійно-кільцеві та лінійно-радіальні маршрути починаються і закінчуються головними туристськими закладами (туристські готелі – у місті; туристські бази – в передмісті, у туристичній зоні).

На радіальних, петлястих і радіально-петлястих маршрутах головними є, в основному, туристські бази.

У проміжних пунктах маршрутів можуть розміщуватись туристські станції, притулки, хижки.

При спортивно-розважальній зоні водно-туристичного комплексу (за умови наявності акваторії) можливе розміщення **флотелю і флотокемпінгу (**рис. 1**).**

Вибір типу туристського закладу визначається також способом пересування на маршруті. Для пішохідного маршруту головним туристським закладом є *туристська база*, проміжним – *притулок і хижка*; для автомобільного маршруту головними є *мотелі та кемпінги*, проміжними

можуть бути *трейлерні парки*; для водного маршруту головні – *ботелі*, проміжні – *флотокемпінги*.

Література

1. Кистяковский А.Ю. Проектирование спортивных сооружений. – М.: Высшая школа, 1980. – с. 188-249.
2. Неферт Э. Строительное проектирование: Пер. с нем. – М.: Стройиздат, 1965. Т. 2 – С. 369–378.
3. Спортивные сооружения. Проектирование и строительство / Под ред. Р. Вершило: Пер. с польск. – Варшава: Аркады, 1968. – С. 70, 72, 201–227, 361–364, 367–400.
4. Фельдман-Бабак Т.П. Открытые искусственные бассейны для плавания. – 2-е изд. – Киев: Будівельник, 1963. – 150 с.
5. Спортивные сооружения: материалы для проектирования и строительства / Под ред. В.Е. Быкова и А.И. Опочинской. – М.: Госстройиздат, 1963. – С. 158–203.
6. Спортивні та фізкультурно-оздоровчі споруди. ДБН В.2.2.-13-2003. К.: Держбуд України, 2004. – 102 с.
7. Ясный Г.В. Спортивные сооружения XXП Олимпиады. – М.: Стройиздат, 1985. – 406 с.
8. Резников Н.М. Комплексные спортивные сооружения. – М.: Стройиздат, 1975. – С. 298–357.
9. Николаенко А.В. Спортивные сооружения. – М.: Просвещение, 1976. – С. 165–180.

Аннотация

В статье рассмотрено зонирование территорий для занятий водными видами спорта и развлечений при водно-туристическом комплексе.

Ключевые слова: бассейны, спортивно-развлекательная зона, воднотурический комплекс, флотель, флотокемпинг.

Annotation

The article deals with zoning for water sports and entertainment with a water-tourist complex.

Keywords: swimming pools, sports and entertainment zone, a water-tourist complex, Floatel, flotokemping.

УДК 711: 17.022.1

Г. О. Осиченко,
к. арх., доцент ПолтНТУ імені Ю. Кондратюка

НОРМАТИВНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕСТЕТИЧНИХ ЯКОСТЕЙ МІСТА

Анотація: у статті розглядаються нормативні підходи до оцінки естетики міського середовища, показаний вплив системи цінностей на естетичну оцінку містобудівних об'єктів.

Ключові слова: система цінностей, естетичні цінності, нормативні підходи, естетичні якості, естетична оцінка.

Постановка проблеми. Актуальність теми визначається сучасним станом теорії й практики містобудування України, де узагальнення досвіду проходило дещо фрагментарно, внаслідок чого спостерігається недостатній рівень естетичних якостей міст. Містобудівні об'єкти як об'єкти дослідження характеризуються наявністю великої кількості властивостей, параметрів їх опису, слабкою структурованістю інформації. Стосовно вивчення естетичних якостей до вище вказаного слід додати відсутність загальної номенклатури естетичних ознак містобудівних об'єктів, складність формалізації задач та багатокритеріальність їх вивчення. Такий стан визначається також тим, що естетичні властивості містобудівних об'єктів – це система взаємодії людини й середовища, тому для їх вивчення необхідно залучення знань з мистецтвознавства, культурології, психології, естетики та ін. Наявність невирішеної теоретичної проблеми відображається на містобудівній практиці. Відсутність науково-обгрунтованих рекомендацій призводить до того, що естетичний вигляд міста залежить від професійних рівнів авторських колективів, персональних здібностей і вподобань. У той же час дослідження суміжних наук (психології, екології людини та ін.) свідчать про необхідність високих естетичних якостей міста, що сприяє соціально прийнятної поведінки людей, їх психологічному та фізичному здоров'ю. Вище вказане визначає практичну й теоретичну актуальність дослідження підходів і теорій, що вивчали естетичні якості міста та естетичну оцінку міського середовища.

Зв'язок роботи з науковими програмами, темами. Проведене дослідження є складовою частиною плану НДР кафедри дизайну архітектурного середовища та містобудування ПолтНТУ з наукової проблеми «Оптимізація архітектурно-містобудівного середовища в природному довкіллі».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Автором серед зарубіжних досліджень виділено декілька підходів до оцінки естетики міста: еволюційні, когнітивні, нормативні, синтаксичні та семантичні. Серед них нормативні підходи - є найбільш традиційними для містобудування. У рамках цих підходів естетична оцінка міста людиною обумовлена системою її цінностей, що визначають, яким міське середовище *повинно бути*.

Методологічні основи вивчення проблеми естетичної цінності міста розглядалися в працях А.В. Иконнікова, З.М. Яргіної, К. Лінча [1-4]. Естетики архітектури присвячено праці А. Мардера [5], Р. Скрутона [7], естетичним ідеям «нової архітектури» - праця В.І. Тасалова [8]. Але в зазначених працях не класифіковано підходи до естетичної оцінки міста, також не розглядаються особливості нормативних теорій в містобудуванні. В той же час накопичений матеріал дає можливість виділити нормативні теорії в окремий підхід та дослідити їх особливості.

Мета статті – розглянути нормативні підходи до оцінки естетичної якості міст. В межах цієї статі серед соціокультурних факторів розглянутий лише вплив системи цінностей людей на естетичну оцінку міського середовища.

Виклад основного матеріалу. Будучи частиною культури, система цінностей і уявлень людей носить конкретно-історичний характер. У той же час в певний історичний період система цінностей і ідеалів різноманітна й різномасштабна (але не находиться в залежності прямої ієрархії), оскільки суб'єктом ціннісних відносин виступає як особистість, так і соціальна група (мікрогрупа або макрогрупа), соціум і людство в цілому. Цінності існують і функціонують об'єктивно в практиці реальних соціальних відносин, і суб'єктивно усвідомлюються й переживаються як ціннісні категорії, норми, цілі й ідеали. У свою чергу, система цінностей через свідомість, дію й духовно-емоційний стан людини й соціальних спільностей впливає на всі сфери людського життя, у тому числі й на формування міського середовища.

Повна класифікація систем цінностей ще не одержала наукового обґрунтування. С. Каган, наприклад, виділяє типи цінностей, залежно від особливостей об'єкта, особливостей ціннісного відношення й особливостей предмета оцінки, що виділяється суб'єктом в об'єкті. Відповідно до цього він розрізняє цінності природних явищ (естетична, релігійна); цінності людини (моральна, естетична, релігійна); цінності соціальних інститутів і відносин (політична, юридична, релігійна); і цінності явищ культури (естетична, релігійна, художня й т.д.) [3]. Але для містобудування інтерес становлять типи цінностей середовища, як, наприклад, класифікація Ю.Г. Вешнінського [11] (2000 р.) або типи цінностей отримані в результаті досліджень В.И. Іовлєва (1996-2000 р.) [6] (рис. 1).

СИСТЕМА ЦІННОСТЕЙ, ЩО МАЄ ЯВНИЙ ПРОСТОРОВИЙ АСПЕКТ
(за матеріалами Ю.Г. Вешнінського, 2006рр.)

ДЕРЖАВНО-ПОЛІТИЧНІ ВІЙСЬКОВО- СИЛОВІ, ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВІ	Цінності, що відповідають поняттям сила, безпека, справедлівість, законність і т.д.
ІСТОРИЧНІ ЦІННОСТІ	Все те, що персоніфікує й символізує «зв'язок» часів, культурну й історичну пам'ять, спадкоємність традицій, місце людини або соціальної спільності в ряді поколінь
КОМУНІТАРНІ ЦІННОСТІ	Цінності саморозчинення в колективі або громаді
«НАТУРАЛЬНІ» або ПРИРОДНІ ЦІННОСТІ	Цінності, що звичайно пов'язуються з екологією:чисте повітря, чиста вода, здоров'я і довголіття населення,збереженність природного комплексу і т.д.
НАУКОВО - КОГНІТИВНІ ЦІННОСТІ	Знання і професійна «якість» населення, а також інфраструктура одержання, зберігання і розповсюдження знань: системи освіти, бібліотеки, бази даних, ЗМІ і т.д.
ПЕРСОНАЛІСТСЬКІ	Цінності особистої самореалізації
РЕЛІГІЙНО-КОНФЕСІОНАЛЬНІ	Релігійні етичні норми, символи, священі тексти, обряди, а також храми,предмети культу,церковна музика,релігійний живопис і т.д
СОЦІАЛЬНО - СТРАТИФІКОВАНІ ЦІННОСТІ	Цінності, що виражаються в опозиціях: аристократизм - народність, аристократизм - міщанство, елітарність - масовість, інтелігентність - хамство, пролетарське -буржуазне і т.д.
ХУДОЖНЬО - ЕСТЕТИЧНІ	Цінності творів мистецтва
ЦІННОСТІ УРБАНІСТИЧНИХ ЛОКАЛЬНО- ТЕРИТОРІАЛЬНИХ СПІВТОВАРИСТВ	«Душа Петербурга», «дух Арбата»,«дух Дерибасівської»,«дух Львіва» і т.д.
ЕКОНОМІЧНІ ЦІННОСТІ	Господарські навички, предметно-речове середовище,сировинні ресурси, золотой запас і т. д. , тобто багатство в вузькому смислі слова
ЕТИЧНІ ЦІННОСТІ	Цінності моралі
ЕТНІЧНІ ЦІННОСТІ	Мова, фольклор, звичаї, форми ментальності, що доміюють, а також приписувані етносам суспільною думкою властивості (французький шарм, німецька акуратність, російська широта і т.д.)

Рис. 1. Різноманіття класифікацій цінностей

У системі цінностей естетичні цінності є духовними цінностями, пов'язаними з виявленням, переживанням і створенням гармонії: гармонії відносин людини до світу, до інших людей і до самого себе. Естетичні цінності втілюють ідеальні уявлення про належне, про досконалість, прекрасне, про цілісність і доцільність. Естетичні цінності являють собою синтез трьох основних значень: матеріально-предметного, психологічного, соціального. Матеріально-предметне значення містить у собі характеристику зовнішніх властивостей речей і предметів, що виступають як об'єкт ціннісного відношення. Друге значення характеризує психологічні якості людини як суб'єкта ціннісних відносин. Соціальне значення вказує на відношення між людьми, завдяки яким цінності набувають загальнозначущий характер. Кожний історичний тип суспільної свідомості демонструє ієрархічний зв'язок типів цінностей: технократичне й сцієнтичне мислення XX століття стверджує вищу цінність НТР, романтична епоха XIX століття - цінності природи, епоха класицизму з монархічними наддержавами - цінності державної влади. Але духовні цінності по праву вважають вищими, тому що вони багато в чому визначають поведінку людини в інших системах цінностей. Наприклад, Макс Шелер (1874-1928) обґрунтовує ранги цінностей актом переваги людей при пізнанні, визначаючи ранг цінностей довговічністю, неподільністю й глибиною задоволення. Тому у Шелера цінності «прекрасного» і пізнавальні набагато вище матеріальних, а вищої, по Шелеру, є цінність «святого» або божественного.

Слід відзначити, що архітектура й містобудування історично були канонізованими видами мистецтв, якщо під каноном розуміти всю суму регламентуючих умов, що спрямовують розвиток міста не довільно, а в певних, властивих даному мистецтву границях - типологічних, тектонічних, стильових і т.д., а також у межах закономірностей розвитку природи й суспільства, освоєних наукою й практикою. Загальна тенденція містобудування до нормативності реально оформлялася через різні, конкретні для певної історичної ситуації канони, регламенти, правові встановлення, нормативи поза художнього порядку, наукові рекомендації, ДБН, а також і чисто художні канони, стилі, моди й т.д. В історії містобудування широко відомо законодавче регулювання естетичних якостей міста шляхом канонізації композиційних правил, прийомів забудови, шляхом нав'язування одного стилю й т.д. Наприклад, у Росії - це плани перебудови міст в епоху класицизму, проекти «зразкових фасадів» будинків арх. А. Захарова, В. Гесте, А. Руска; проекти «зразкових кварталів» арх. В. Гесте, зразки огороджень і воріт арх. В. Стасова. Але навіть, якщо не існувало певних законодавчих актів, творці ансамблів і міст у тім або іншому ступені відбивали у своїх роботах естетичні ідеали, системи

цінностей епохи або формували нові цінності й ідеали. Активний вплив науки на формування цінностей ми спостерігаємо в наш час, але при цьому не нормуються естетичні якості об'єктів, хоча естетичні переваги архітекторів прочитуються в їхніх творах.

Ідеал - це утопія, мрія, а закріплена в проектній практиці нормативна теорія - це «міст між мрією й реальністю» [1, с. 73], тобто ідеал і норма співвідносяться як «бажане» і «належне». Тому більшість дослідників містобудування канони певної історичної епохи, як і утопічні ідеї відносять до нормативних теорій [1-2]. Слід відмітити, що нормативні теорії не зводяться до містобудівних законодавчих норм, це сучасні норми спираються на наукові знання, систему загальнолюдських цінностей та історичний професійний досвід.

Головна ідея нормативних підходів естетичної оцінки міст полягає в ***принципі взаємозв'язку*** системи людських цінностей з естетичними якостями міста. Історична конкретність нормативних теорій міста показана в роботі А.И. Іконнікова [2, с.19-76]. Кевін Лінч виділяє, у свою чергу, три моделі формоутворення в історії містобудування, на які були зорієнтовані нормативні теорії: *космічна, механічна й органічна* [1]. *Космічні теорії* розглядали місто як модель Всесвіту (ідеальне місто Платона, міста Древньої Греції, Древнього Рима, міста Середньовіччя). *Механічні теорії*, сформовані під впливом сцієнтизму й техніцизму, звели місто до величезного функціонуючого механізму – машини (це міста XX століття - епохи модернізму, утопічні ідеї міст Сент -Еліа, П. Шеербаха, Лє Корбюзье, П. Солєрі, групи Аркігрем і ін.) *Органічні теорії* розглядають місто як живий організм (Э. Говард, Ф.Л. Райт, К. Танге, К. Курокава й ін.). У рамках виділених нормативних теорій еталон *прекрасного* змінювався ще швидше, підпорядковуючись закономірності відкидання попереднього еталона.

Невідповідність містобудівної форми ідеалу або системі цінностей сприймається негативно. Тому один містобудівний об'єкт може отримати протилежні естетичні оцінки в різних людей. Цим можна пояснити частково й зневажливі оцінки архітектурних ансамблів Петербурга, дані французом Маркізом де Костюкіним в 1839 році [10]. В архітектурі Петербурга він побачив виявлення деспотизму й реакційного самодержавства, що не відповідало політичним цінностям іноземця, вихованого в дусі європейської свободи, і привело до негативної естетичної оцінці. Неодноразово у своїх коментарях він акцентує момент відсутності свободи в країні. Цим же пояснюється й негативне відношення до Петербурга Ф.М. Достоєвського, що називав Петербург найнавмиснішим і найабстрактнішим містом світу. Зараз ми спостерігаємо зміну ідеалів і цінностей, які викликають негативну реакцію на

механічну модель формоутворення міста модернізму. Ідеал краси простих геометричних форм епохи модернізму зазнає критики за спрощеність, схематизм, одноманітність. Попередній аналіз літературних джерел і висловлень про міста й архітектурні ансамблі підтверджує *метаціннostний характер естетичних цінностей*, які інтегрують у собі всі типи цінностей, невідповідність кожному з типів цінності істотно знижує або приводить до негативної естетичної оцінці.

Виникає правомірне питання: які якості міста мають загальнозначущий характер. Іншими словами, чи існують загальні властивості середовища, які викликають позитивну естетичну оцінку в людей різних культур у різні історичні періоди. На це питання спробував відповісти К. Лінч [1]. Проаналізувавши нормативні теорії в містобудуванні, Кевін Лінч виділив універсальні критерії якості міського середовища, які будуть сприйматися позитивно у всіх типах культур і для всіх типів особистостей. Кевін Лінч виділів 5 показників якості міста: ***життєпридатність, свідомість, відповідність, доступність, контрольованість*** [1] (рис.2). Ці п'ять критеріїв визначаються прямими відносинами між людською діяльністю і її безпосереднім оточенням і перебувають у межах безпосереднього сприйняття. Лінч наводить якісні показники, хоча підкреслює необхідність установлення кількісних норм і пошуку оптимумів.

І в наш час тривають пошуки універсальних критеріїв якості міста. Так В.И. Іовлєв серед естетичних якостей головним виділяє ***екологічність*** міського середовища**,** яку можна виміряти кількісними показниками: *щільність, ресурсність, інтенсивність, антропологичність, природозбереженість* [6]. Містобудівники, спираючись на наукові знання, працюють над створенням нормативних теорій, що відповідають сучасним умовам. Система цінностей сучасної епохи відображається в моделях розвитку міст, концепціях і глобальних стратегіях (наприклад, універсальна модель ЕКІСТИКІ К. Доксіадіса). У сучасних нормативних теоріях екологічні цінності виходять на перший план, наприклад – це стратегія сталого розвитку міст (Декларація Ріо 1992р.; розширена модель міського метаболізму; список індикаторів сталого розвитку міста, запропонований ООН). Розширена модель міського метаболізму вводить універсальний показник - ***життєздатність*** міста [9] (див. рис. 2).

Висновок. Взаємозв’язок системи цінностей з міським середовищем проявляється у декількох аспектах: а) оцінка міського середовища «споживачем» залежить від особистої системи цінностей; б) конкретно-історична система цінностей визначає формування містобудівних нормативних теорій певного історичного періоду; в) містобудівник діє в рамках професійних

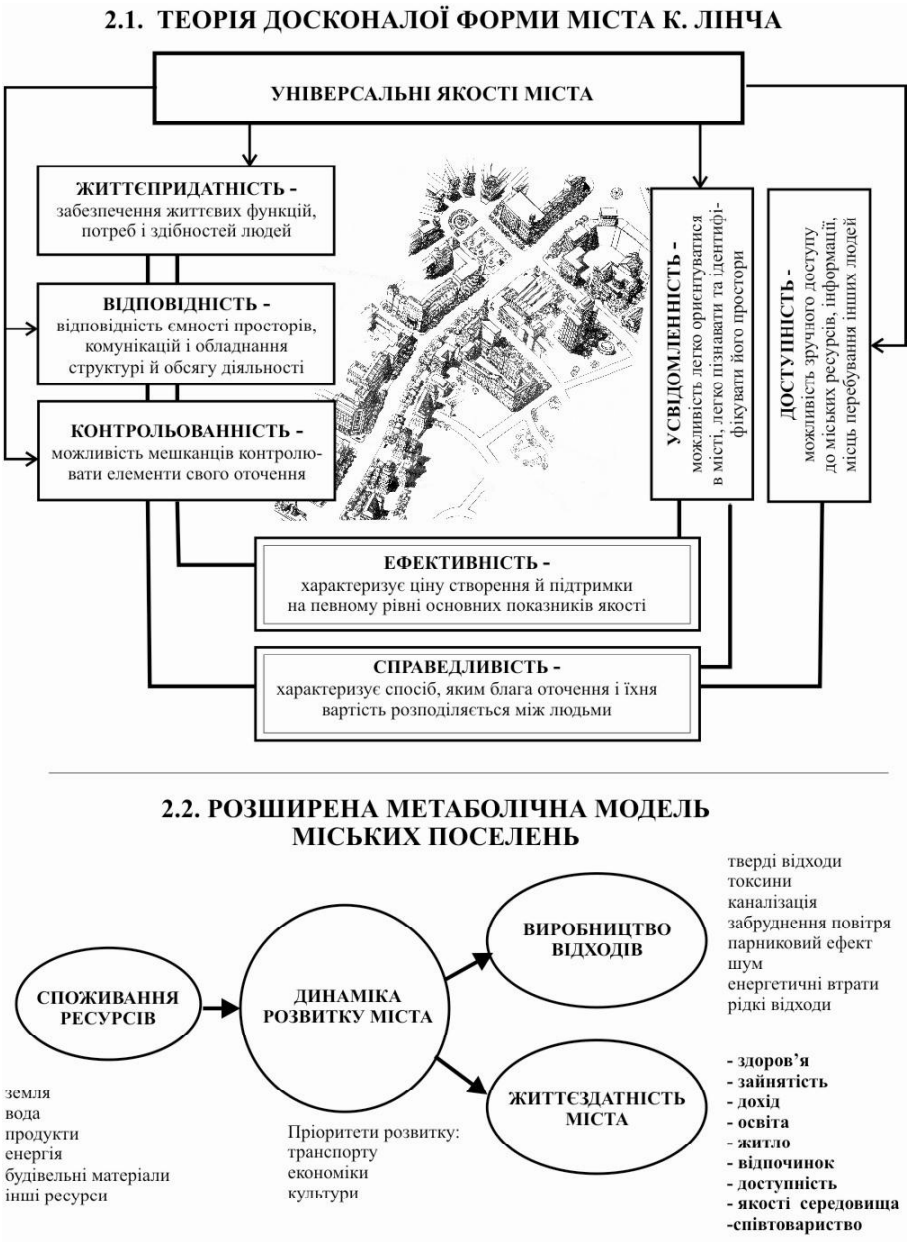

Рис.2. Сучасні нормативні теорії у містобудуванні: 2.1. Теорія досконалої форми міста К. Лінча (1981 р.); 2.2. Розширена метаболічна модель міських поселень (2000 рр.)

нормативних теорій, що визначають вибір цілей і засобів удосконалення міського середовища (рис.3).

Рис.3. Взаємозв'язок системи цінностей з естетичними якостями міста

В ході досліджень виявлено: 1) залежність негативної естетичної оцінки від невідповідності міського середовища системі цінностей і ідеалів людини; 2) доцільність визначення універсальних показників естетичної якості міського середовища, прийнятних для всіх типів культур; 3) естетичні цінності мають метацінностний характер і для міського середовища; 4) містобудування продовжує залишатися нормативним мистецтвом, але прагне до наукового обґрунтування проектних рішень і нормативів, в тому числі і універсальних показників естетичної цінності міського середовища.

Виникає також завдання визначення кількісних критеріїв опису естетичної якості міста та дослідження впливу вже визначених універсальних показників безпосередньо на естетичну оцінку міста сучасниками, що й становить **перспективу подальших досліджень**.

Література

1. Кевин Линч. Совершенная форма в градостроительстве / Кевин Линч; [пер. с англ. В. Л. Глазычева / Под ред. А. В. Иконникова]. - М.: Стройиздат, 1986. - 264с.: ил.
2. Иконников А.В. Искусство, среда, время. Эстетическая организация городской среды / Иконников А.В. – М.: Советский художник, 1984.- 336с.: ил.
3. Эстетические ценности предметно-пространственной среды/ А.В. Иконников, М.С. Каган, В.Р. Пилипенко и др.: Под общ. ред. А.В. Иконникова; ВНИИ техн. эстетики. – М.: Стройиздат, 1990. – 335с.: ил.
4. Яргина З.Н. Эстетика города / Яргина З.Н.. - М.: Стройиздат, 1991. - 366с.: ил.
5. А.П. Мардер. Эстетика архитектуры. Теоретические проблемы архитектурного творчества / Мардер А.П. – М.: Стройиздат, 1988. – 216 с.: ил.
6. Иовлев В.И. Экопсихология для архитекторов: процесс и форма: Учеб. пособие. / Иовлев В.И. – Екатеринбург: Архитектон, 1996. – 304 с.
7. R. Scruton. The aesthetics of architecture / R. Scruton - Methuen@ Co.LTD London, 1979. – 302 p.
8. Тасалов В.И. Очерк эстетических идей архитектуры капиталистического общества / Тасалов В.И. - М.: Издательство «Наука», 1979. – 335 с.
9. Питер Ньюман. Устойчивое развитие города. Часть 1./ Питер Ньюман. – АСС № 2, 2007. – с.102-107.
10. Записки о России маркиза де Костюкина [пер. с фр.] – М.: СП Интерпринт, 1990. –144 с.
11. Ю. Г. Вешнинский. Аксиология постсоветского культурного пространства (имиджи территорий и мест)/ Ю. Г. Вешнинский. [Електроний ресурс]// «Имидж Москвы – имидж российской столицы»: круглый стол 28 февраля 2004 г.: докл. - Режим доступу: http://www.academim.narod.ru/art/vesh_2.html

Аннотация

В статье рассматриваются нормативные подходы к оценке эстетики городской среды, показано влияние системы ценностей на эстетическую оценку градостроительных объектов.

Ключевые слова: система ценностей, эстетическая ценность, нормативные подходы, эстетические качества, эстетическая оценка.

Annotation

The article deals with approaches to evaluation aesthetics of the urban environment, shows the influence of system of valuables on the aesthetic evaluation of urban objects.

Keywords: system of values, aesthetic value, normative approach, aesthetic quality, aesthetic evaluation.

УДК 711.122+711.13:504

А. В. Пономарьова,
аспірант кафедри містобудування,
Київський національний університет будівництва та архітектури

МІСТОБУДІВНА РЕНОВАЦІЯ ПОРУШЕНИХ ПРОМИСЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ В ЄВРОПІ

Анотація: викладено сутність поняття «порушені території» та специфіка визначення в різних країнах та в різні часи. Проаналізовано декілька прикладів вдалої реновації порушених промислових територій в різних країнах Європи з рамках розвитку міст. Виявлені загальні ідеї процесів, пов'язаних з реновацією цих територій.

Ключові слова: порушені промислові території, екологічна рівновага, урбанізаційне середовище.

Сьогодні дуже гостро стає питання оптимізації взаємовідношень суспільства та природи. Особливо гостро ця проблема відчувається у великих містах, де тиск урбанізаційного середовища на людину найбільший. Важливим для покращення ситуації стає відтворення та підтримка природного середовища. Подібні дії спроможні відновити екологічну рівновагу [1]. Під екологічною рівновагою ми будемо розуміти такий динамічний стан природного середовища, при якому забезпечується саморегуляція та відтворення основних її компонентів [2, стр. 46]. Одним з ефективних засобів досягнення екологічної рівноваги є еколого-містобудівна реновація порушених територій [3,7]. Необхідно визначити яке смислове навантаження несе в собі термін «*порушені території*». Термін «порушені території» почав застосовуватися приблизно від 1945 року, та набув деяких змін у своєму визначенні. Спочатку під цими територіями розуміли землі, які мали неприглядний вигляд внаслідок промислової (в загальному плані вуглеробної та металургійної промисловості) та іншої антропогенної діяльності (вчені Beaver, Coates, Oxenham, Bush) [8]. На сьогодні більш розритим є визначення І.В. Лазаревої, згідно якому під *порушенням території* слід вважати порогову, або надкритичну зміну одної із характеристик інженерно-геологічних умов території, яке обмежує конкретне функціональне використання без здійснення рекультивації, тобто комплексу робіт, зосереджених на відновлення біологічних та народно-господарських цінностей порушених земель [2, стр. 85]. В закордонній практиці "порушені території" - це ділянки земної поверхні ушкоджені, забруднені, або виведені з господарського обороту в результаті антропогенного і техногенного впливу, реабілітація яких відбувається для

поліпшення якості міського середовища потреб [4]. В Європі та Америці застосовуються наступні терміні для визначення таких територій: derelict land, brownfield site, contaminated land. Оприлюднений в США у 1992 р. термін «*коричневі зони*» (*brownfield-антонім слову greenfield)* визначає як промислову та комерційну власність, яка залишається занедбаною або недостатньо використаною внаслідок забруднення навколишнього середовища або є загрозою такого забруднення (визначення терміна можуть змінюватись в залежності від програми) [Glossary of Terms for Brownfields" (URL). Environmental Law Institute. Retrieved 2009-11-29]. Та також ці території визначаються як занедбані ділянки, що недостатньо використовуються з реальною або можливою проблемою забруднення, які створюють перешкоду на шляху до розвитку міста. Відзначаємо дещо різній підхід до визначення порушених територій в нашій країні та країнах Європи та США. В країнах Європі мне існує єдиного європейського визначення (згідно даним CABERNET). В різних країнах ЄС існує своя регіональна специфіка визначення, та в свою чергу не у всіх країнах ці визначення мають офіційне формулювання (в Україні згідно ГОСТ 17.5.1.02-85 та ДБН 360-92**). Це формує деякі непорозуміння у роботі з цими територіями, оскільки реновація подібних територій набуває інтернаціональних масштабів.

В статті об'єктом уваги стають порушені промислові території (надалі ППР)– так звані «промышленные залежки» (В.І.Вершинін), забруднені, неперспективні промислові території або промислові території що занепали, ті які розташовані в межах міста.

ППР негативно сприймаються як елементи міського ландшафту та є основним чинником зміни якості міського середовища. Загальновизнано на офіційному рівні (OECD-Organization of economic and cooperation development, 1998), що наявність таких земель справляє негативний вплив не тільки на навколишнє середовище, але і на економічне і соціальне здоров'я міста. Еколого-містобудівна реабілітація цих територій водночас може вирішити проблему пошуку нових будівельних ділянок, поліпшити загальний екологічний стан міста та покращити естетичні якості міського середовища. Особливо актуально це питання постає у зв'язку з пошуком внутрішніх територіальних резервів у місті, яке активно розвивається [9]. Цей підхід носить вже глобальний характер згідно якому світова практика рухається у напрямку від політики забудови нових територій у приміській зоні до комплексної реконструкції вже опанованих територій [3].

Проблеми, пов'язані ППР відкрито постали приблизно з 1970 р. Більш гостро вони постали у старих містах, де важка промисловість і порти занепали і де місцева економіка була недостатньо динамічною або гнучкою, щоб

поглинати землі під новітні галузі застосування. Це міста Великобританії, і, в меншій мірі Північної Америки, Франції, Німеччині і навіть Австралії. У Великобританії, порушені території були невід'ємною частиною внутрішньої проблеми міста. Ця проблема мала політичні та соціальні аспекти, але, перш за все, вона стала символізувати зниження старої міської економіки протягом двох десятиліть після 1970 року [3]. Багато країн стикнулися з проблемою цих територій, які займають за приблизними даними в Німеччина (близько 128 000 га), Нідерландах (між 9000 та 11 000 га), Бельгії /Валлонії (близько 9000 га). Промислові та комунально-складські території Києва займають 24% від загальної площі міста (рис.1).

Згідно Концепції стратегічного розвитку генерального плану міста Києва 2025 майже половина підприємств, яка знаходяться на цих територіях неперспективні [10].

Реновація ППР в Європі широко визнається в якості одного з основних інструментів для досягнення стійкого розвитку. Після рекультивації вони можуть використовуватися, або консервуються внаслідок критичного забруднення [4]. Проаналізуємо практику містобудівної реновації та розглянемо приклади подальшого використання цих територій.

ППР становлять міські проблеми та водночас і деякі можливості.

Зацікавленість інвесторів та влади до цих територій виникає на підставі наступних факторів:

- розташування у стратегічно важливих місцях, які мають попит на нове житло, офіси, комерційні площі;
- території є потенційним джерелом доходів і податків;
- становлять перспективу ліквідації міського занепаду;
- прискорення очищення і відновлення існуючих забруднень та досягнення більш високих екологічних стандартів;
- зменшення попиту на нове будівництво з нуля;
- існуюча інфраструктура коло ППР (дороги, залізні дороги, громадський транспорт, вода, каналізація, електрика і т.д.).

Головні потенційні проблеми реновації ППР:

- відсутність фахівців у питанні реновації (правових, екологічних, фінансових, технічних, планувальних);
- стагнація чи скорочення економіки і відсутність ринкового попиту на нові розробки [4].

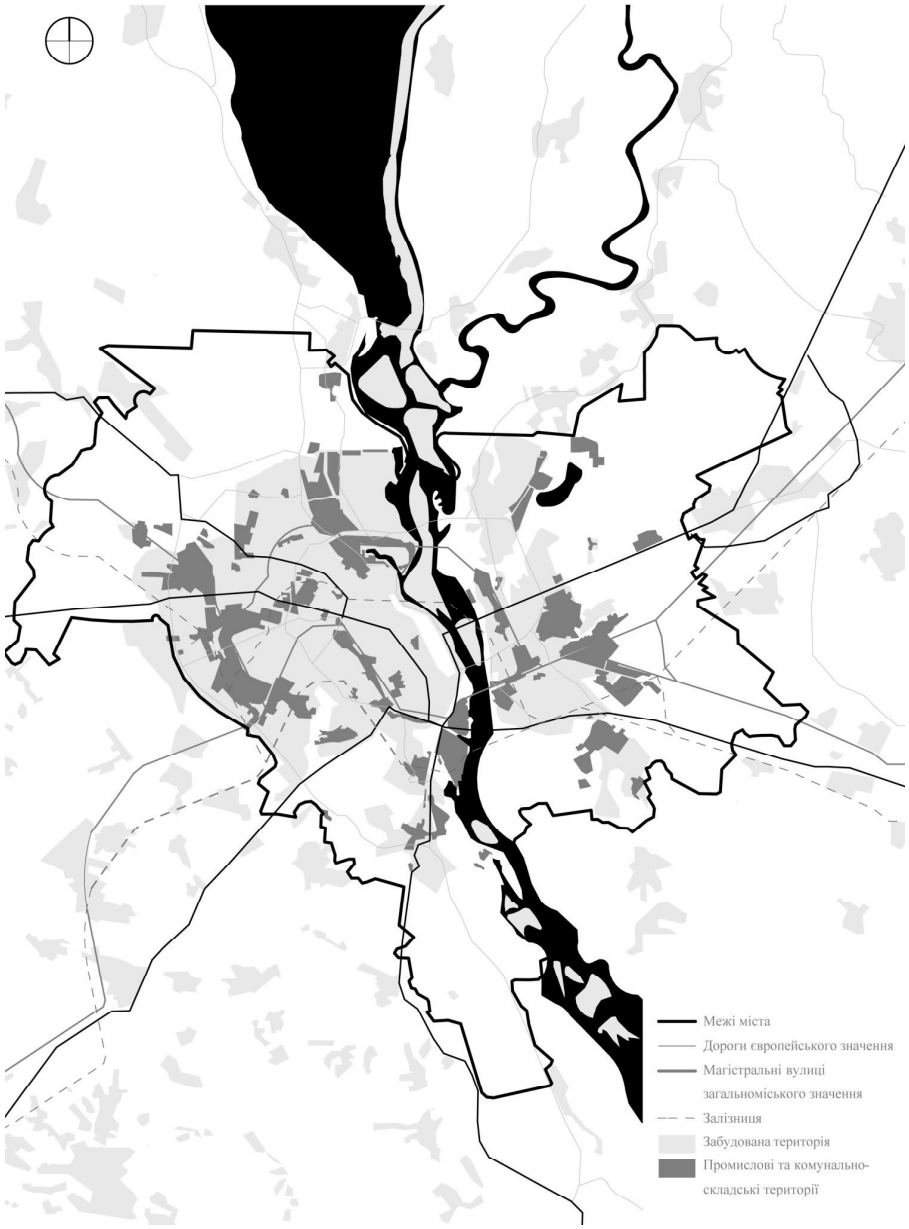

Рис.1. Промислові та комунально-складські території у м. Київ.
Реновація Докленду у Лондоні (Англія) приклад довготривалого проекту.

Докленд (Docklands: територія, район, земля доків) напівофіційна назва регіону на Півдні, Південному Сході міста Лондон. Він включає території декількох районів Лондона: Southwark, Tower Hamlets, Newham, Greenwich. Ідея реновації з'явилася у 1971 році і одразу була втілена у державному акті, що декларував основні принципи подальшого розвитку. Чітких планів не було, тож акт розглядався лише як поштовх для формуванні більш ясних принципів реновації. На основі ретельного аналізу подій з тривалої реновації Докленду (17 років) та висновків Корпорацію з Регенерації Територій Доків (London Docklands Development Corporation- LDDC) маємо визнати вражаючи результати:

- 25 мл.кв.м комерційної та промислової території забудовано;
- 1,984 акрів землі порушених територій відновлені;
- побудовано 24,046 нових будинків;
- 83, 000 людей тепер живуть у Докленді;
- 53, 000 людей працюють у Докленді;
- 1,066 акрів землі продано під забудову [5].

Та маємо визначити я деякі недоліки:

- не існувало залізних планів з регенерації. Протягом будівництва змінювалась і щільність забудови і її поверховість.;
- проект зароджувався, як соціально орієнтований. Проте зведення нового бізнесового центру, додало акцент на дороге житло люксового класу,що призвело до дисбалансу соціального контингенту.

Цілком реновацію Докленду можна розглядати як класичний приклад створення ділових і промислових парків, забезпеченням новим житлом та створення робочих місць.

Проект реновації промислової території Bayernoil Refinery в Інгольштадті (Німеччина) розпочався після закриття виробництва у 2005р. Концепція нового генплану включає будівництво житлового району на відокремленій території (на 1,600 - 3,000 мешканців), розміщення нового футбольного стадіону, влаштування комерційної функції, та будівництво нових доріг. Еколого-містобудівні пропозиції базувалися на ретельному еколого-містобудівному аналізі (проводився аналіз стану ґрунтових вод) та відображають, як приклад, у вигляді вторинного використання промислових будівель.

Приклад ще одного вторинного використання знаходиться на колишніх промислових територіях Відня. Чотири з семи водосховищ газу метану були збережені і перетворені на багатофункціональний комплекс, який включає в себе житло, торгові приміщення, офіси, кінотеатр, і музичний зал.

Реновація однієї з найбільш старих промислових зон Glud Marstrand у Копенгагені (Данія), була спрямована на реконструкцію під егідою партнерства

між приватним забудовником та місцеві мешканцями. Кінцевим продуктом реновації став новий парк і нового житла. Витрати на розробку були розділені між приватним спонсорами (69%) та державним фінансуванням (31%) [8].

Реновація промислового комплексу Semanatoarea в Бухаресті (Румунія) гарний приклад поетапного розвитку. Цей підхід дозволив приватним інвесторам отримати кошти для продовження робіт на території. В першу чергу будівництва увійшли дві офісні вежі, на пізній етап реалізації залишилася торгівля та житло[4].

Висновки:

В результат вивчення закордонного досвіду реновації порушених промислових територій виявлені наступні особливості:

- вдала реновація можлива тільки при наявності загальної стратегічної спрямованості країни до подібних дій;
- закономірність вибору нової функції залежно від місця розміщення та первинної галузевої спрямованості території;
- дотримання принципу адресної реконструкції та реалізації ідей ad hoke містобудівної, екологічної, геологічної, соціальної та історичної ситуації;
- зв'язок з екологічним і соціальним імперативом, враховуючи загрозу, яку становлять ці територій для навколишнього середовища.

Список літератури:

1. Владимиров В.В. Расселение и экология. – М. Стройздат, 1998г.
2. Чистякова С.Б. Охрана окружающей среды – М.: Стойиздат, 1988.-272с.
3. Kevil, Philip. Land in the city: pattern and process of urban change.p.153-177 / 1993.
4. Urban brownfield in Europe. Detlef Grimski and Uwe Ferber.
5. LDDC Monograph. / http://www.lddc-history.org.uk/beforelddc/index.html
6. The management of brownfields redevelopment. A Guidance Note. World bank Europe and Central Asia ECSSD.
7. Чемакіна О. В. Системні принципи реабілітації порушеного міського середовища. / http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VKhDADM/2008-14/08cosbce.pdf
8. Таболина Т.В. Нарушенные территории в городской среде. Проблеми містобудування та архітектури. Вісник Донбаської державної академії будівництва і архітектури. Збірник наукових праць. – Випуск 2002-6(37). – с. 51-53
9. White papers. Adapting to climate change: Towards of European framework for action. Brussels, 1.4.2009 COM (2009)147 final.

10. Концепція стратегічного розвитку генерального плану міста Києва 2025 (перша стадія генерального плану розвитку міста Києва). Центр містобудування та архітектури.

Аннотация

Градостроительная реновация нарушенных промышленных территорий в Европе. Изложена суть понятия «нарушенные территории» и специфика его определения в разных странах и в разное время. Проанализировано несколько примеров удачной реновации нарушенных промышленных территорий в разных странах Европы в условиях развития города. Определены общие процессы, связанные с реновацией этих территорий.

Ключевые слова: нарушенные промышленные территории, экологическое равновесие, урбанизированная среда.

Annotation

Urban renovation of brawnfields in Europe. Expounded definition of brawnfield and specific of his explanation in different countries. Made the analyze of several examples of successful renovation of branfields in different countries of Europe according the urban grows. Defined overall process witch connected with renovation of brawnfields.

Keywords: brawnfields, ecological balance, urbanized environment.

УДК 711.13:504.38

І. П. Козятник
аспірантка кафедри містобудування,
архітектурного факультету КНУБА

ДІЯЛЬНА ПОВЕРХНЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ МІКРОКЛІМАТУ ЖИТЛОВИХ ТЕРИТОРІЙ

Анотація: розглянуто питання формування екологічно безбар'єрного середовища сучасного міста. Наведено аналіз поняття діяльної поверхні міста, її властивостей, шляхів формування та впливу на мікроклімат житлових територій.

Ключеві слова: мікроклімат, житлові території, інсоляція, діяльна поверхня, архітектурно-планувальне регулювання.

Потепління клімату – одна з найбільш актуальних на сьогодні проблем, перед котрою постало людство. Наслідком потепління клімату є збільшення числа днів з аномально високою температурою влітку. Під час такої спеки росте число смертей серед населення [1]. В світлі таких подій в Нью-Йорку 2007/2008 відбувся Саміт 40 найбільших міст із проблем кліматичних змін, де прозвучала доповіді про розвиток людини, в ході якої сформульовано, що зміни клімату – один із самих серйозних викликів, з яким зіштовхнулося людство, і що самі вразливі верстви населення перебувають під загрозою. На основі зазначеного оприлюднено план боротьби із глобальним потеплінням, котрий складається з 127 ініціатив, спрямованих, серед інших, на зниження забруднення повітря й води, очищення засміченої землі, будівництво екологічно чистого житла, переобладнання автомобілів для гібридного пального. В результаті була сформована програма, котра базується на досвіді: Лондона, Стокгольма й Сінгапуру по зниженню дорожніх заторів; Берліна по освоєнню поновлюваних джерел енергії й озелененню дахів; Гонконгу, Шанхая й Делі у впровадженні й передачі інновацій; Копенгагена та Парижу по обладнанню вулиць для пішоходів і велосипедистів; досвід Чикаго й Лос-Анжелеса по висадці дерев [2]. Роботи по дослідженню змін клімату ведуться і по Україні (Донецьк, Запоріжжя, Херсон, Солом'янський район м. Київ) за підтримки Світового банку.

Практично всі країни, котрі входять до Всесвітньої метеорологічної організації (ВМО) підготували Національні доповіді по зміні клімату, в тому числі, й з особливостей їх впливу на здоров'я населення. Цими країнами було підготовлені Національні плани дій по зниженню ризиків, пов'язаних зі змінами клімату для здоров'я населення. У Франції було видано план дій на випадок літнього перегріву, що передбачає створення спеціальних кімнат відпочинку для людей похилого віку з комфортним мікрокліматом, пропаганду засобів захисту в період літнього перегріву та інші заходи. Зміна клімату стає все більш відчутним несприятливим фактором оточуючого середовища, що суттєво й негативно впливає на комфортність перебування людей в умовах міста, а відповідно і на здоров'я населення [1].

В цих умовах перед архітекторами і містобудівниками постає питання, щодо регулювання мікроклімату, який формується саме в теплий період року, задля поліпшення відповідних планувальних засобів, що знижують негативні прояви мікроклімату й підсилюють корисні його прояви, пов'язані із сонячною його складовою, яку покладено в основу нормування інсоляції [3, *с. 3, 5*]. Сумарна сонячна радіація складається з: прямої сонячної радіації (інсоляція); розсіяної, що поступає від всього небосхилу; короткохвильової радіації,

відбитої поверхнями та довгохвильового теплового випромінювання нагрітих природних та штучних поверхонь [4].

Мікроклімат утворюється в приземному шарі повітря під впливом сонячних променів та у відповідності із властивостями діяльної поверхні: ґрунт, асфальт, газон. Він поєднує явища, що відбуваються на самому дні повітряного океану які спостерігаються на рівні від 1,5-2,0 м і підсилюються в міру наближення до діяльної поверхні. Мікрокліматичні властивості слабшають в міру віддалення від діяльної поверхні й на рівні 200 см практично вже не проявляються. Людина живе, росте, передвигається дихає саме в цьому шарі повітря, тому тепловідчуття людини визначаються в сонячну погоду саме умовами мікроклімату. У похмуру погоду все нівелюється й мікроклімат не відрізняється від мезоклімату [5].

Якщо покриття алей, доріг, площ, облицювання інженерних та архітектурних споруд, малих архітектурних форм та інші об'єкти підлягають прямому сонячному опроміненню та нагріваються, то після заходу сонця вони ще тривалий час випромінюють тепло, яке істотно впливає на мікроклімат, викликає перегрів оточуючого середовища та підвищення температури повітря. Випромінювання до 65^0С штучного покриття складає 0,48кал/см^2, що майже дорівнює половині інтенсивності сонячної радіації. Дуже велике значення має тепловіддача дорожніх покриттів. Літом температура повітря у міській забудові значно вища чим серед рослинності [4].

З вище зазначеного постає, що техногенне середовище створює своєрідну діяльну поверхню, яка сприймає, перерозподіляє й трансформує сонячні промені в теплову енергію міста. Основна ж особливість діяльної поверхні міста - створювати передумови формування мікроклімату його окремих зон, відмінних від загального міського клімату та мікроклімату природного середовища.

Для архітектурно-планувального регулювання мікроклімату важливо виділити деякі особливості діяльної поверхні. Першою особливістю діяльної поверхні є те, що вона складається з безлічі напівзамкнутих просторів утворених забудовою. Різноманіття конфігурацій цих просторів зумовлене планувальними факторами. У кожному із цих просторів відбувається взаємоопромінення вертикальних і горизонтальних поверхонь на відміну від умов у природному середовищі, де діяльна поверхня є майже необмеженою горизонтальною площиною. Цю особливість діяльної поверхні можна охарактеризувати локальною закритістю обрію. Закритість обрію - величина на яку скорочується площа видимої з даної точки поверхні обрію і відповідно збільшується видима площа діяльної поверхні за рахунок стін будинків. Закритість обрію при 5-9 - поверховій забудові коливається приблизно від 28-

30 % до 60-65 % в залежності від композиції забудови та місця знаходження точки спостереження. У геометричному центрі вільного простору, оточеного забудовою закритість обрію найменша й перебуває в прямій пропорційній залежності від відсотка забудови. По мірі наближення до якого-небудь будинку закритість обрію збільшується а з відстані від стіни в 10-12 м різко зростає досягаючи максимуму біля стіни будинку з наближенням до внутрішнього кута Г-подібного будинку закритість обрію досягає 75 % [5, 6].

Другою особливістю діяльної поверхні міста являється значна теплоємність і низька відбивна здатність поверхні, для сонячних і теплових довгохвильових променів, що характеризуються коефіцієнтом «альбедо» (співвідношення відбитого потоку до падаючого і виражається у відсотках або долях одиниці). Чим сильніше поверхня відбиває радіаційну енергію, тим менше вона нагрівається і тим більше її альбедо. Альбедо одних і тих же матеріалів залежить від фактури обробленої поверхні та її стану (вологості, запиленості, ступеню зношеності). Якщо в природних умовах альбедо поверхні 20-25% або 0,2-0,25, то в місті воно не перевищує 12-15% або 0,12-0,15, тобто інтенсивність відбитої радіації знижується приблизно на 40 %. Низьке альбедо пояснюється не лише теплотехнічними властивостями штучних матеріалів та покриттів, що використовуються в будівництві та благоустрої, що складають велику частину діяльної поверхні (крім озеленених ділянок і водних поверхонь), але й пилом, що осідає усюди в місті і забруднює всі поверхні [4, 5].

Відповідно чим менше променів відбиває поверхня тим більше енергії вона в собі накопичує і в подальшому віддає в оточуюче середовище. Розподіл радіального тепла між компонентами теплового балансу в основному визначається властивостями діяльної поверхні і наявністю в ній вологи. Витрата тепла на випар вологи вдень природного середовища становить 54% (на лузі) - 17% (у пустелі) від радіаційного балансу. З огляду на той факт, що значні площі, що мають водонепроникні покриття практично зовсім не накопичують вологи (що відповідає умовам пустелі), а інші накопичують не більше 50% від можливої норми, у штучному середовищі витрата тепла на випаровування складе 17-27% від інтенсивності радіаційного балансу. Решта тепла (83-73%) поступає на нагрівання діяльної поверхні і прилягаючих до неї шарів повітря, формуючи в приземному шарі повітря відповідний мікроклімат [4, 5].

Таким чином, штучне середовище істотно впливає на зміну компонентів радіаційного, водного й теплового балансів. Температура водонепроникних покриттів, як наслідок, має саму високу температуру із всіх, що зустрічаються в місті. Так, температура асфальтобетону може перевищувати температуру повітря в містах на 25-30°С, а температура бетону - на 15-20°С відповідно

(порівняння звичайно роблять - з температурою повітря наданою гідрометеоцентром, заміряною на висоті, де вона не піддається мікроколиванням). Перегріта поверхня віддає тепло омиваючим шарам повітря, і чим далі від поверхні шар повітря, тим нижча його температура, тим менше відчувається вплив перегрітого покриття. Температура повітря в приземному шарі над газоном при прямому сонячному опроміненні на 4-5^{0}С нижча чим над асфальтом. Якщо на відкритій ділянці різниця температур поверхні газону та асфальту складають 8-10^{0}С, то газон в тіні має на 22^{0}С нижче. Навіть відкритий незатінений газон має температуру поверхні на 6^{0}С нижче чим затінений асфальт [4, 5].

Для підтвердження, вже зазначених властивостей міських діяльних поверхонь та їх впливу на мікроклімат середовища перебування людини, влітку 2010 року на території міста Київ було проведено дослідження, завдяки яким встановлено наступні значення. Різниця, між показниками температур, наданих гідрометеоцентром і температур, заміряних на цей час біля діяльних поверхонь на відстані 1,5 м від них, становила від 1-12^{0}С, а температура накалювання сягала 20^{0}С. Результати обрахунків щодо комфортності тепловідчуттів людини, в таких умовах, перевищують рекомендовану норму 32,2 – 33,2°С (зокрема, при зафіксованій температурі 44,85^{0}С показники комфортності перевищуються на 11,65^{0}С). Встановлено, що на температуру середовища впливає величина швидкості вітру (зафіксовано, що при 1м/с температура становить 51,95^{0}С, а при 3м/с – 44,85^{0}С) та близькість забудови (у міру віддалення від споруд температура поступово зменшується, але несуттєво, наприклад, на відстані 1м – 37,6^{0}С, на відстані 30м від забудови – 37,3^{0}С).

Вологість повітря на ділянках з водонепроникними покриттям нижча, чим на інших територіях (на 10-15 % нижче, чим на озеленених ділянках). Зміна вологості по висоті в зоні росту людини не суттєва. Швидкість вітру в приземному шарі значно понижується, особливо в міру приближення до діяльної поверхні. Так, при швидкості вітру 5 м/сек заміряної на висоті 15 м (метеостанція) швидкість вітру на рівні І,5-2,0 м не перевищує в той же час 1-1,2 м/сек. Крім того, перегріті покриття і стіни будинків випромінюють тепло, стаючи джерелом додаткової довгохвильової теплової радіації. Взаємоопромінення горизонтальних і вертикальних поверхонь приводить до тривалої затримки тепла штучним середовищем і в спекотні дні робить особливо несприятливий вплив на людину. Стіни будинків мають температуру, близьку до температури водонепроникних покриттів при тривалості інсаляції більше 1 години. Зона "впливу" інсольованих стін поширюється до 8-10 м, а температура повітря, починаючи із цієї відстані, підвищується в міру наближення до стіни на 1°С біля східної, на 1,5°С - біля західної і на 3°С – біля

південної стіни [5]. Зазначене підтверджується вже наведеними показниками натурних обстежень.

Третьою особливістю діяльної поверхні міста являється практична водонепроникність, більшої частини її площі. Дійсно окрім стін будинків водонепроникними являються всі ділянки міської території, що мають асфальтові, бетонні плиточні та інші водонепроникні покриття, тобто площі, тротуари, проїжджі частини вулиць, різноманітні площадки. Із властивостей діяльної поверхні встановлено, що більше половини її площі становлять водонепроникні поверхні. Крім того, пониження рівня ґрунтових вод до норм осушення, запускання у колектори невеликих водотоків, прокладка густої мережі інженерних комунікацій, додатково дренуючих ґрунт, організація швидкого стоку дощових і талих вод шляхом вертикального планування, ліквідації дрібних знижень й улоговин, будівництво розвинутої мережі зливової каналізації, вивід і сплав снігу із частини міської території, швидке танення забрудненого снігу в місті - все це приводить до різкого зниження підземного стоку й відповідному збільшенню поверхневого стоку, в результаті діяльна поверхня висушується, не накопичуючи вологи. Можна прийняти, що в місті накопичується діяльним шаром вологи на 50 % менше, чим у природному середовищі [5]. Встановлено, що здатність поверхні вбирати вологу, накопичувати її, визначає й характер мікроклімату. Тому ті ділянки міста, які мають штучні покриття характеризуються жарким мікрокліматом дуже відмінним від мікроклімату ділянок зелених насадженні.

Перераховані особливості діяльної поверхні штучного міського середовища істотно впливають на радіаційний, водний і тепловий баланс, що зумовлює певні кліматичні та мікрокліматичні умови в місті. Таким чином, під впливом особливостей діяльної поверхні штучного середовища й забруднення атмосфери збільшується прихід тепла від сонячних променів у місті. Відомо, що кількість тепла, що поступає в повітря, визначається не тільки радіаційним балансом, але й витратою тепла на випаровування. Спека пустель пояснюється саме різким скороченням витрати тепла на випаровування. З огляду на зміни складових радіаційного балансу, в результаті одержуємо, що інтенсивність радіаційного балансу в місті на 12-20 % вище, ніж у природному середовищі [5]. Із сказаного стає зрозуміло, що клімат міста стає «островом тепла», тому в місті знижений фон вологості повітря. У деформації комфортного теплового, водного й радіаційного балансів криються причини формування некомфортного мікроклімату міських територій, особливо влітку.

З вище зазначеного стає зрозуміло, що діяльна поверхня міста має ще одну особливість — "строкатість", тобто вона являє собою мозаїку з елементів різної конфігурації, розміру, експозиції, водопроникності, кольору, фактури,

теплоємності. Це проїзди й тротуари, газони, зелені насадження, різні площадки, покрівлі та стіни будинків. Кожному типу діяльної поверхні (покриття) відповідає при рівних умовах свій мікроклімат [5].

З означеного постає, що мікроклімат, котрий формується на ділянках з водонепроникними покриттями, відрізняється наступними особливостями: різким збільшенням температури повітря в міру наближення до діяльної поверхні (і горизонтальної й вертикальної); відповідне зниження абсолютної та відносної вологості повітря; послаблення швидкості вітру в міру наближення до діяльної поверхні; інтенсивне теплове довгохвильове випромінювання горизонтальних і вертикальних нагрітих поверхонь робить суттєвий вплив на тепловідчуття людини. У прохолодну погоду такий мікроклімат захищає людину, а в теплу і спекотну - діє пригнічуючи, створює перегрів і відчуття «духоти».

Особливо важливу роль в оздоровленні середовища та створенні найбільш сприятливих мікрокліматичних умов у місті відіграють зелені насадження та оводнення. Вони формують свій мікроклімат, відмінний від інших ділянок. Зелені насадження впливають на інтегральну температуру діяльної поверхні міського середовища, яка залежить від співвідношення площі водонепроникних покриттів і зелених насаджень (рекомендованим співвідношенням є 1:1). У формуванні сприятливого мікроклімату житлових територій роль зелених насаджень винятково велика: зменшення сонячної радіації, затінення території; зменшення радіаційної температури зелених поверхонь (листя, стовбурів і гілки, трав'яного покриву ґрунту); зниженням температури повітря; збільшенням абсолютної й відносної вологості повітря; регулюють аерацію територій. В результаті чого середовище перебування людини робиться більш помірним, м’яким, сприятливим для здоров’я та самопочуття Особливу роль у місті грають газони. Газони сприятливо впливають на навколишнє міське середовище. Не знижуючи вітру та інтенсивності сонячної радіації, газон є найвищою мірою "здоровим" покриттям, що регулює водно-тепловий режим у штучному середовищі [4, 7]. Таким чином, зелені насадження є одним з головних факторів оздоровлення міського середовища і формують оазис найбільш сприятливого мікроклімату для людини в умовах міської забудови [3].

Отже, містобудівними засобами можна значно знизити несприятливий вплив мікроклімату на людину. Регулюючі архітектурно-планувальні засоби повинні бути спрямовані на нейтралізацію несприятливих факторів (перегрів, зниження вологості, відсутність провітрювання) й активізацію сприятливих (забезпечення комфортної температури, зволоження повітря, аерація території) та використання покращуючих умов зовнішнього середовища міста. Можна

буде застосовувати основні засоби: зонування території, поверховість та орієнтація будинків, їх конфігурація та фарбування, характер рельєфу ділянки. Якщо ці засоби не достатньо вирішують завдання, що поставлено, то додатково обирають раціональні стаціонарні сонцезахисні пристрої (козирки, екрани, навіси, перголи й т.ін.) [3, 5, 8].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Климат, качество атмосферного воздуха и здоровье москвичей / [Под ред. Проф. Б. А. Ревича]. – М., 2006. - 246с
2. Human Development Report 2007/2008. Fighting climate change: Human solidarity in a divided world. Copyright © 2007 by the United Nations Development Programme 1 UN Plaza, New York, New York, 10017, USA. – 384p.
3. Устінова І. І. Еколого-містобудівні заходи щодо формування мікроклімату житлових територій: завдання та методичні вказівки / Устінова І.І. – К.: КНУБА, 2008.–16с.
4. Горохов В. А. Зеленая природа города: учебн. [для высш. учеб. зав. спец.] / Горохов В. А. // издание 2-е, доп. перераб. – М.: Архитектура - С, 2005. – 528с.
5. Леонтьева К. С. Влияние застройки и элементов благоустройства на микроклимат жилой территории / Леонтьева К. С. – М.: центр научно-технической информации по гражданскому строительству и архитектуре. 1968. – 18 с.
6. Лицкевич В. К. Архитектурная физика / Лицкевич В. К., Макриненко Л. И., Мигалина И. В. и др.: учебн. [для высш. учеб. зав. спец. «Архитектура» / под ред. Н.В. Оболенского]. – М.: «Архитектура-С», 2007. – 448с.
7. Римша А. Н. Горд и жаркий климат / Римша А. Н. – М.: Стройиздат, 1975. - 280 с.
8. Оболенский Н. В. Архитектура и солнце / Оболенский Н. В. – М.: Стройиздат, 1988. - 207с.
9. Маркус Т.А. Здания, климат и энергия / Маркус Т.А., Моррис Э.Н. [перевод с англ. под ред. Кобышевой Н. В., Малявиной Е.Г.]. – Ленинград: Гидрометеоиздат, 1985. – 542с.

Аннотация

Рассмотрены вопросы формирования экологически безбарьерной среды современного города. Приведен анализ понятия деятельной поверхности города, ее свойств, путей формирования и влияния на микроклимат жилых территорий.

Ключевые слова: микроклимат, жилые территории, инсоляция, деятельная поверхность, архитектурно-планировочное регулирование.

Annotation

It was considered the environmentally friendly barrierless formation of the modern city environment. The analysis of the concept of active surface of the city, its properties, ways of formation and influence on the microclimate of residential areas was done.

Key words: microclimate, residential area, insolation, active surface, architectural and planning regulations.

УДК 711.4.01

В. В. Сидорова
аспирант кафедры градостроительства Национальная академия природоохранного и курортного строительства (г. Симферополь)

К ВОПРОСУ О ГРАДОСТРОИТЕЛЬНОЙ ТИПОЛОГИИ ПРИМОРСКИХ ТЕРРИТОРИЙ НА ПРИМЕРЕ БОЛЬШОЙ АЛУШТЫ

Аннотация: в статье рассматривается существующее положение по градостроительной типологии приморских территорий. Сделана попытка выявить типологические данные, характеризующие территории Большой Алушты.

Ключевые слова: градостроительная типология, поясное зонирование, курортная зона, Большая Алушта, функциональные зоны.

Постановка проблемы. В работах и исследованиях различных авторов даются типологические определения приморских территорий. Данная проблема по нашему мнению должна быть исследована дополнительно.

Цель статьи – дать развёрнутую характеристику курортным территориям Большой Алушты в соответствии с типологией приморских территорий. Выделить основные функциональные зоны приморских курортов.

В процессе исследования были выявлены и проанализированы базовые термины в различных научных источниках [1-10]. Ниже перечислены по нашему мнению наиболее полные и приемлемые термины:

В ДБН 360-92** определено, что курортные зоны (курорты) должны размещаться на территориях, обладающих природными лечебными ресурсами, наиболее благоприятными микроклиматическими, ландшафтными и санитарно-гигиеническими условиями.

Курортом называется населённое место, создаваемое в границах территории, имеющей природные лечебные средства и благоприятные природно-климатические условия, используемые для санаторно-курортного лечения, профилактики и отдыха, и признанное курортом в соответствии с действующим законодательством [2,с.6].

Группа курортов, размещённая вдоль побережья и объединённая общими природно-географическими условиями и курортными ресурсами, системой расселения и обслуживания, образует **курортный район**. Он характеризуется интенсивным использованием ресурсов для санаторного лечения и отдыха. При наличии двух-трёх центров курортный район может состоять из нескольких

подрайонов[4]. Например, южный берег Крыма разделяется на Большую Ялту и Большую Алушту.

Приморское поселение – территориально целостный компактный ареал концентрации населения в составе приморского района; по численности населения, функциональным значением и хозяйственным профилем приморские поселения разделяют на городские (наикрупнейшие, крупные, большие, средние, малые и сёла городского типа) и сельские (крупные, большие, средние, малые) [7].

Приморский город – поселение, расположенное в составе приморского региона, с наличием прибрежной полосы моря, с развитой функционально-планировочной структурой, которая связана с морехозяйственной, транспортной, административно-культурной и культурно-рекреационной деятельностью [7].

В состав городов и посёлков различного народно-хозяйственного профиля входят **курортные зоны** – часть территории города, которая является одной из функциональных зон городской территории (наравне с промышленной, коммунально-складской и т.д.), где осуществляется строительство курортно-рекреационных учреждений.

Курортно-рекреационные комплексы – группы курортно-рекреационных учреждений, имеющие единое архитектурно-планировочное решение и объединяемые общей системой культурно-бытового обслуживания и инженерного оборудования [5].

Пляжная зона – часть прибрежной защитной полосы морей (как на суше, так и на морской акватории), планировка, размеры, границы и режим использования которой определяется в соответствии с требованиями Закона Украины «Про курорты» и ДБН 360-92** «Градостроительство. Планировка и застройка городских и сельских поселений».

Перейдём к характеристике Большой Алушты (рис.1) в соответствии с градостроительной типологией приморских территорий и городов.

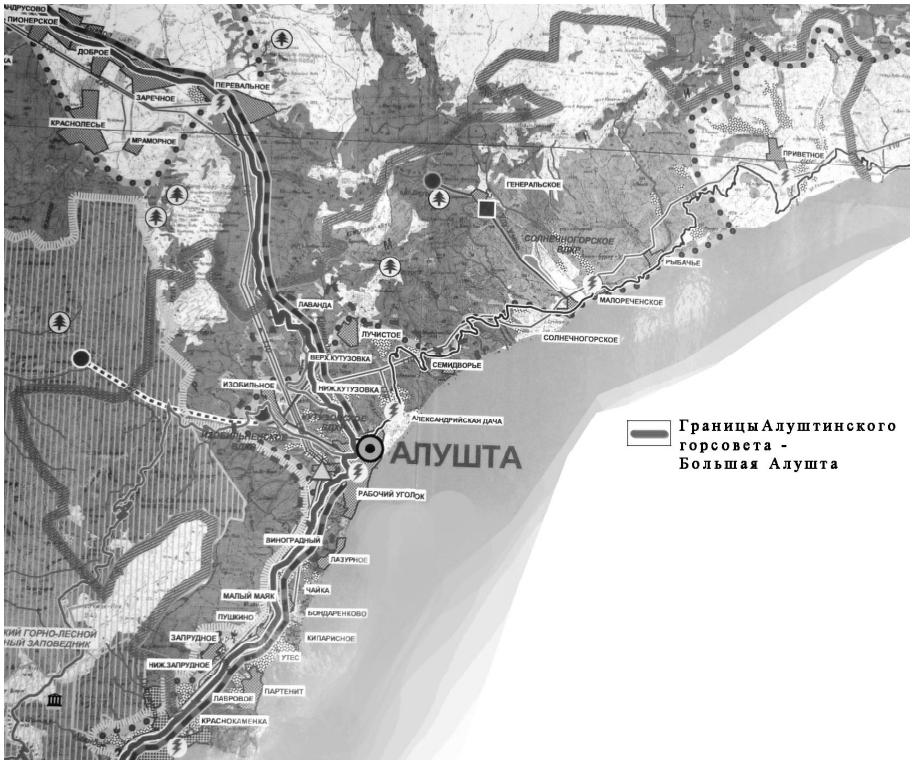

Рис. 1. Границы Алуштинского горсовета - Большая Алушта (карта).

По характеру расселения Большая Алушта относится к приморской «городской агломерации». По градостроительным признакам – к курортополису [6].

По планировочной структуре г. Алушта относится к типу приморского города с линейно-узловой структурой.

По степени урбанизации (освоенности) южный берег Крыма относится к высокоурбанизированным территориям.

Согласно теории курортологии [9] г.Алушта относится к климатическому приморскому предгорному курорту средиземноморского типа АР Крым. Расположен город Алушта в 50 км от г.Симферополя и 43 км от г.Ялты. Лето жаркое (в июле $+23^0$), зима мягкая (в феврале $+3^0$), осень тёплая. Температура воды в море в июне от +18 до $+19^0$, в июле- августе – сентябре от +22 до $+22,7^0$.

По данным «Діпроміста», согласно медицинскому зонированию, на приморских территориях ЮБК (Большая Ялта и Большая Алушта) рекомендуется размещение преимущественно санаторно-курортных и оздоровительных учреждений отдыха разных типов.

Курортные территории в системе приморских районов имеют весьма небольшой удельный вес – 1,5-2% - в горных условиях. Остальную территорию занимают земли, используемые по другому назначению и имеющие косвенное отношение к курортным зонам.

Протяжённость береговой линии Алуштинского района составляет 45 км. Протяжённость пляжей – 28 км.

Преимущественное размещение курортного строительства, в расчёте на наиболее полное использование курортных ресурсов побережья, определяется слабыми связями с территорией полуострова, невысоким уровнем хозяйственного освоения территории под строительство других объектов. По природным условиям приморские территории Большой Алушты относится к территориям с горным рельефом.

Глубина освоения приморской территории на южном побережье Крыма достигает 1,5-3 км [4, с.5]. Однако нужно учесть, что сброс яйлы ограничивает глубину побережья до 0,8-1,5 км, то есть горный рельеф ограничивает распространение хозяйственных связей. Рассматривая побережье как особый ландшафтный регион, выделяют следующее поясное зонирование приморских территорий: первый пояс – прибрежная полоса (до 1,5-3 км), второй пояс – расположенная непосредственно за прибрежной полосой приморская территория (от 5 до 30 км), третий пояс – внешняя зона регулируемого режима (60-80 км).

Рассмотрим более подробно первый пояс – прибрежную полосу. Глубина её освоения – до 1,5-3 км. Используется она для курортной отрасли, а также, частично, для размещения портовых сооружений, приморских населённых пунктов, рыбных промыслов и других объектов, связанных с использованием ресурсов моря. К прибрежной полосе тяготеет часть суши, рельеф, который образует морской водосборный бассейн. Линия водосборного бассейна зависит от расположения рек, впадающих в море [4, с 6-7].

Для курортной зоны, находящейся в условиях сложного рельефа (например, ЮБК и ЮВБК), характерно членение побережья как по горизонтали, учитывающие особенности береговой линии, так и по вертикали, что создаёт возможности использования горного рельефа для размещения курортно-оздоровительных учреждений с учётом микроклиматических особенностей приморской территории [4, с.62].

В схеме районной планировки южного берега Крыма курортная зона по горизонтали делится на: западную, центральную и восточную подзоны, отличающиеся по физико- географическим параметрам, а по вертикали – на приморскую (до отметки 300м), среднегорную (до 300-700м) и горную (выше 700м над уровнем моря).

Курортные зоны, находящиеся в условиях побережья с горными образованиями (например, ЮБК и ЮВБК), целесообразно организовывать по поясному принципу со ступенчатым размещением структурных элементов.

В районной планировке Большой Алушты выделим следующие пояса:

- первый пояс – прибрежная рекреационная зона шириной 1-3 км, которая включает пляжи, курортные комплексы, прибрежные парки, участки охраняемых ландшафтов и отдельные участки садов и виноградников;
- второй пояс – зона обслуживания шириной также 1-3 км. Здесь размещаются населённые пункты, коммунально-хозяйственные территории, лесопарки, сельскохозяйственные и лесные угодья;
- третий пояс – среднегорная рекреационная зона шириной 2-6 км, включающая лесопарки, лесные угодья, учреждения отдыха и туризма;
- четвёртый пояс – природный парк на плосковершинных горных массивах (Чатыр-Даг, Демерджи, Караби-Яйла) шириной 8-10 км.

В отечественной практике, согласно функциональному зонированию приморских территорий, выделяют следующие зоны:

1. Курортная зона (курорт), рекреационная зона (курортно-рекреационная);
2. Селитебная зона (зона населённых пунктов);
3. Промышленно-производственная зона (промышленно-портовая);
4. Сельскохозяйственная лесохозяйственная зона;
5. Природоохранная зона;
6. Туристическая зона.

В условиях курортов наибольшее внимание уделим рекреационной зоне. Для приморских курортов местом притяжения населения и отдыхающих являются прибрежные территории.

Прибрежные территории – узкая полоса суши многофункционального назначения в границах охранных зон моря.

Выделим основные функциональные зоны в условиях прибрежных территорий:

1. Акваториальная зона, которая в свою очередь подразделяется на следующие сектора: купания, детский, спортивный, рыболовства;

2. Пляжная зона. Она подразделяется на следующие сектора: солярия – аэрария, обслуживания и пешеходных коммуникаций, детский, спортивный, отдых на озеленённых участках;

3. Припляжная зона, которая в свою очередь подразделяется на следующие сектора: административно-хозяйственный, спасательно-медицинский, обслуживания и пешеходных коммуникаций, спортивный, отдых на озеленённых участках;

4. Зона набережной. В этой зоне выделим следующие подзоны:

- Тихого отдыха.

В подзоне тихого отдыха предлагаем выделить следующие сектора: прогулочный, созерцательный, тихих игр, чтения и другие.

- Активного отдыха.

В подзоне активного отдыха выделим сектора: спорта, развлечений, детский.

- Подзона бытового обслуживания.
- Культурно-просветительская подзона.
- Хозяйственная подзона.

5. Зона зелёных насаждений (скверы, приморский парк, лес и т.п.)

6. Зона учреждений отдыха и оздоровления.

Соотношение, расчёты и взаиморазмещение вышеуказанных зон и подзон необходимо обосновывать. Данная проблема требует дальнейших научных исследований.

Выводы:

1. Градостроительная типология приморских территорий является основой для планировочной организации приморских городов и поселений, определения их параметров и функционального зонирования.
2. При рассмотрении отдельных территорий выявляется узкая специфика, удаётся дать более полную характеристику приморским территориям согласно положениям градостроительной терминологии. В статье дана развёрнутая характеристика курортных территорий Большой Алушты согласно типологии приморских территорий.
3. Для курортов Большой Алушты (южный берег Крыма) характерно поясное зонирование приморских территорий, как по горизонтали, так и по вертикали.
4. В дополнение к общепринятому функциональному зонированию приморских территорий сделана попытка выделить основные функциональные зоны, подзоны и сектора прибрежных территорий в условиях приморских курортов.

Список литературы:

1. Закон України «Про курорти» від 05.10.2000 р. № 2026-III. - Відомості ВР України. – 2000. - N 50, ст. 435. - з наступними змінами.
2. Ионов И.И. Градостроительные проблемы черноморских курортов. - М.: Стройиздат, 1979. – 127 с., ил.74.
3. Карамушка В.І. Територіальне планування розвитку прибережної смуги морів в Україні: Аналітичний огляд / Карамушка В.І. – К.: Університет менеджменту освіти АПН України, 2008. - 53 с.
4. Методические рекомендации по комплексной планировочной организации приморских территорий / Госком СМ УССР по делам строительства КиевНИИПградостроительства Госгражданстроя; ред. кол.: Е. Е. Клюшниченко (гл. ред.) и др.- К., 1978. - 69 с.
5. Методические рекомендации по развитию приморских курортно-рекреационных образований. Киев, / КиевНИИПградостроительства/ Госгражданстрой, 1973. – 108 с.
6. Панченко Т.Ф. Містобудівна типологія приморських територій та міст / Т. Ф. Панченко, В. М. Онищенко // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2009. - № 21. – С. 209-220.
7. Панченко Т.Ф. «Рекомендації з планування території прибережної смуги морів.»-К.: Фонд ЕС, 2009. - 32 с.
8. Принципи і методи функціонально-територіальної організації берегової зони Одеської області. Автореф. дис. канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 / Л.В. Хомич. - О., 2000. - 19 с.
9. Справочник по курортологии и курортотерапии / Под ред. Ю. Е. Данилова, П. Г. Царфиса – М.: «Медицина», 1973. – 320с.
10. Студенніков І. В., Дьяков О. А. Інтегроване управління приморською зоною: базові поняття, принципи і значення для сталого розвитку України [електронний ресурс] // Стратегічна панорама. Щоквартальний журнал Ради національної безпеки і оборони України. – Київ, 2005. – № 3. – С. 107 – 116; режим доступу до журн.: http://www.niisp.gov. ua/vydanna/panorama/issue.php?s=epol2&issue=2005_3

Анотація

У статті розглядається існуючий стан містобудівної типології приморських територій. Зроблена спроба виявити типологічні дані, що характеризують території Великої Алушти.

Ключові слова: містобудівна типологія, поясне зонування, курортна зона, Велика Алушта, функціональні зони.

Annotation

The existent state of town-planning typology of seashore territories is examined in the article. Given it a shot to expose typology data, characterizing territories of Large Alushta. It is necessary to use it for creation of typology of seashore territories.

Keywords: town-planning typology, half-length zoning, resort area, Large Alushta, functional areas.

УДК 72.03 (477.8)

І.В. Потапчук
к.арх. Національний університет водного господарства та природокористування (м. Рівне)

ПРИРОДНО-ЛАНДШАФТНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ТЕРИТОРІЇ МІСТА ЖИТОМИРА

Анотація: у статті визначено вплив природно-ландшафтної ситуації на послідовність та напрям освоєння місцевості Житомира на кожному етапі формування території міста (замок – посад – передмістя). Запропонована диференціація місцевості за особливістю ландшафтної підоснови на різні типи локалізаційного потенціалу. Розроблена природно-розпланувальну модель поселення. Сформульовані напрямки подальших досліджень даної тематики історичного міста.

Ключові слова: Природно-ландшафтні фактори (ПЛФ), локалізаційний потенціал (ЛП), замок, посад, місто, передмістя, тип просторового розвитку, тип архітектурно-розпланувальної структури.

Місцевість, яка була обрана для закладання і розвитку Житомира, що є одним з найстаріших історичних і культурних міст України володіє високою природно-ландшафтною виразністю, що і впливало протягом століть на особливості та послідовність формування архітектурно-просторової структури міста, зокрема формування його території. Гідрографія та рельєф - річки, болота, струмки, штучні канали та рови, підвищення, пагорби, яри активно впливали на еволюцію міста (особливо на перших етапах його розвитку). Житомир є одним з найцікавіших та показових прикладів взаємодії природно-ландшафтного і міського середовища. Тому актуальним постає питання визначення специфіки, так званої «формули» природно-ландшафтної підоснови поселення з метою виявлення ступеня її збереженості в сучасній структурі міста, можливості відтворення певних її складових компонентів як важливих естетичних чинників (гідрографія, особливості рельєфу). Актуальність проблеми вбачається також в визначенні перспективних напрямків освоєння нових територій міста з врахуванням історичних особливостей, традицій формування розпланувальної композиції міста, що були закладені в минулі століття і є одним з визначальних чинників поселення як історичного містобудівного утворення.

Дослідженням територіального розвитку міста Житомира з точки зору впливу природно-ландшафтних факторів (ПЛФ) присвячені праці таких

науковців, як Л. Рафальского [8], М. Теодоровича [9], О. Цинкаловського [10], М. Кострици [2-4], Г. Мокрицького [7] та ін. В своїх працях автори зачіпали в певній мірі аспекти даного питання, а тому їх доробки слугують вихідним теоретичним матеріалом для поглибленого вивчення проблеми.

Мета дослідження полягає в розкритті «формули» природно-ландшафтного середовища (ПЛС) міста, яке лежало в основі заснування Житомира; дослідженні впливу природно-ландшафтних чинників на напрям та послідовність освоєння місцевості, формування типу просторового розвитку та архітектурно-розпланувальної структури, форми міста. Методика дослідження включає: визначення стану вивчення проблеми, опрацювання картографічних джерел, аналіз старовинних планів, розроблення природно-розпланувальної моделі поселення.

Досліджуючи особливості природно-ландшафтної підоснови Житомира, який вперше згадується в давньоруських літописах 1240-го року [1, с. 574], можна зазначити, що місто розташоване на межі лісової і лісостепової смуг України над крутими берегами судноплавної річки Тетерева та її притоки Кам'янки, які належать до басейну Дніпра [1, с. 573]. Поверхня території поселення – хвиляста рівнина, розчленована ярами та балками з загальним похилом до долини ріки. Перевищення відносних висот складає 70м, русло Тетерева в межах міста звивисте та нерозгалужене [1, с. 405].

Житомир був заснований при річці Тетерев біля впадіння в неї річки Кам'янки. Саме тут на високому скелистому березі останньої був побудований укріплений замок [9, с. 54]. За даними М. Теодоровича люстрація Житомирського староства, яка описує місто в 1622 році, повідомляє, що замок на той час знаходився в хорошому стані і був оточений з однієї сторони валом, а з іншої – підвищувалась крута, майже неприступна гора, біля підніжжя якої протікала річка Кам'янка [9, с. 56]. Про існування ландшафтного чинника штучного походження дізнаємося з цих же описів: навколо замку йшов глибокий рів, що заповнювався водою. А вже станом на 1880-ті роки від самого замку та його оточуючої забудови (під замком знаходився королівський палац), збереглися лише одна помітна частина валу, Замкова гора і два глибокі оборонні рови. [9, с. 56].

Іншим невід'ємним компонентом гідрографії історичного поселення був такий природно-ландшафтний чинник, як болота, які знаходилися не лише в місцях низинних, але і на підвищеннях, причиною чому могли слугувати типи грунтів, що погано поглинали воду [8, с. 21]. В окремих частинах міста, що станом на кінець XIX століття вже були забудовані раніше знаходились болота і озера, які зникли в результаті насипів грунту і влаштування відповідного водоскиду. За даними Л. Рафальського на перетинах окремих вулиць міста були

левади або болотні луки, вулиці могли перетинатися струмком [8, с. 22]. В Житомирі навіть серед міського ринку («торжок»), який знаходився поблизу замку була частково заболочена територія [9, с. 57].

Характеризуючи природно-ландшафтні особливості місцевості Житомира, необхідно згадати про такий чинник як ліси, що за часом існування є порівняно стабільним фактором (на відміну від гідрографії). З усіх сторін місто було оточене лісами [9, с. 57], які навіть в минулому «вривались» в передмістя Житомира, про що свідчить те, що станом ще на кінець XIX століття ліси знаходились в безпосередній близькості до поселення [8, с. 22].

В цілому житомирська місцевість знаходилася серед глибоких ярів і річкових кам'янистих впадин (струмків) [9, с. 54], які розчленовували територію на окремі частини і впливали на ступінь її освоєння.

Отже, проаналізувавши старовинні та сучасні плани, описи місцевості можемо зробити висновок, що до ПЛФ, які вплинули на заснування та подальший розвиток міста Житомира відносяться: гідрографія (головна (Тетерев) та другорядна (Кам'янка) водойми, струмки, болота), рельєф (пагорб-висока замкова скеля, підвищений берег річок, рівнинна підвищена територія лівобережжя, низинна територія правого берегу водойм, яри), рослинність (ліси, лукові заболочені ділянки). Необхідно зауважити, що поділ водойм на головну та другорядну здійснено на основі гідрологічних та гідрографічних характеристик річок. Факт того, що місто розвивалося вздовж берегів Кам'янки дозволяє надати даній водоймі статусу головної природно-композиційної осі.

Враховуючи вище згадані ПЛФ всю територію, що була обрана для поселення умовно можна поділити на ділянки з різним ступенем локалізаційного потенціалу (ЛП): адаптивні, нейтральні та резистентні. Адаптивні ділянки характеризуються найвищим ЛП і мають підвищену поверхню по відношенню до водойм або височіють серед рівнин (замковий пагорб, лівий берег Кам'янки), розташовані в безпосередній близькості до водних об'єктів (прибережна територія лівого берегу Кам'янки). Території з адаптивним ЛП освоюються в першу чергу, далі забудовуються ділянки, з нейтральним ЛП. Це місцевість, що має рівнинний або дещо пересічний рельєф (лівий берег Кам'янки порізаний струмками та ярами), віддаленість від водойм (лівий берег Кам'янки за прибережною смугою). Резистентні ділянки – це заболочені території (правий берег Кам'янки та Тетерева, окремі ділянки лівобережжя), місцевості з низькими відмітками (праві береги річок), яри) і такі, що перерізувалися струмками та ярами (лівобережжя Кам'янки). Вони або залишилися взагалі не освоєними або забудувалися значно пізніше з використанням методів інженерної підготовки.

Варто зазначити, що існує два випадки визначення межі між територіями з

різними ЛП. Перший – межа чітко фіксується і визначається перепадом рельєфу або особливістю гідрографічної мережі. Наприклад, територія замкового пагорбу (адаптивний ЛП) зафіксована перепадами висот, територія посаду (адаптивний ЛП) в якості межі має водні об'єкти (русло Кам'янки, струмок) та компонент рельєфу (яр – можливо в минулому теж струмок). В другому випадку межа є доволі умовною, чітко не фіксується, один вид ЛП поступово переходить в інший. Прикладом може бути територія передмість (адаптивний ЛП поступово по мірі віддалення від водойми переходить в нейтральний ЛП).

Територія, що формувала головне композиційне ядро поселення, де знаходився первісний містобудівний осередок характеризується адаптивним ЛП найвищого ступеня, оскільки це був високий пагорб над річкою (одночасно наявні дві ознаки даного ЛП). Саме ця ділянка слугували вихідним «пунктом» в формуванні території майбутнього міста. Назвемо це першим етапом розвитку поселення. (Рис.1).

На другому етапі містобудівної еволюції – утворення території посаду (який станом на кінець XVIII століття називається «містом») відбувається освоєння території з адаптивним ЛП, а еволюційний вектор при цьому спрямований відповідно в двох напрямках від замку – на схід та південь. Територія посаду, як зазначалося вище, має межі, що визначаються ПЛФ: два гідрографічні об'єкти (Кам'янка та струмок) і рельєф (яр). Саме ця місцевість була найбільш сприятливою та придатною для освоєння, оскільки крім вказаного ЛП володіла оборонними властивостями, які в добу середньовіччя були одними з визначальними чинниками як при виборі місцевості для заснування поселень, так і для подальшого їх розвитку. При цьому ширина русла Кам'янки в даному місці коливалась в межах 10-40м, протяжність водних кордонів міста складала 1610м (960м – кордон річки, 650м - струмка), а суходільних – 900м. З утворенням території посаду була освоєна місцевість, що максимально віддалялася від річки на 590 м. Як бачимо місто розвивалося в значній залежності від гідрографічної мережі того часу, і відповідно даний ПЛФ був як такий, що певний час обмежував розвиток території міста (тут спостерігається найвища щільність забудови).

На третьому етапі – формування території передмість були подолані окремі природні перешкоди (струмок та яр), оскільки за ними знаходились території придатні для забудови. Так, еволюційний вектор отримав спрямування в трьох напрямках від замку та посаду – на північ, схід та південь. В результаті була освоєна територія, що володіла адаптивним ЛП (прибережна лівобережна смуга Кам'янки та Тетерева) та місцевість з нейтральним ЛП (на схід від посаду та в напрямі від водойм). Ширина русла Кам'янки, вздовж якого виникла забудова

становила 10 – 50 м (найбільша величина стосується невеликого ставу, що був утворений шляхом влаштування греблі перед місцем злиття двох річок). Тетерев в даному місці мав ширину русла 25 – 60 м (більший розмір – в місці злиття водойм). Величина водних кордонів на даному етапі формування території становила 3180 м. Освоєння прибережної смуги склало в довжину 2320 м від посаду в двох напрямках (1100 м на північ та 1120 м на південь), в ширину – 930-2090 м. Прибережна смуга, яка була освоєна і яка володіла адаптивним ЛП має чіткі межі, оскільки фіксується перепадом рельєфу. Ширина даної прибережної смуги - 130-240 м.

При подальшому формуванні території Житомира – четвертий етап еволюції (розширення території передмість, що відбувалося на протязі XIX-XX століть) крім територій з адаптивним та нейтральним ЛП (прибережна лівобережна смуга обох річок та територія, що все далі віддалялася від водойм) були задіяні ділянки з резистентним ЛП (правий низинний заболочений берег Кам'янки). Тут відбулося подолання ще однієї природної перешкоди в результаті чого була освоєна територія міжріччя, а еволюційний вектор отримав чотири напрямки (за усіма сторонами світу від замку). Хоча дана правобережна територія і володіла резистентним характером ЛП, все ж таки з огляду на близькість до водойм вона володіла естетичним та художньо-композиційним потенціалом.

В контексті дослідження впливу особливостей гідрографії на еволюцію та формування міста Житомира можна встановити тип розвитку території по відношенню до водойм. Отже, станом на кінець XVIII століття поселення відноситься до одноберегового з огляду як на головну водойму (Тетерев), так і другорядну (Кам'янка). На сучасному етапі – це одноберегове місто по відношенню до головного водного об'єкту, та двоберегове по відношенню до другорядної водойми. Поселення тяжіє територією до обох гідрографічних об'єктів, хоча ще у XVIII столітті річка Тетерев утворювала доволі незначний водний кордон з самим містом (протяжність кордону – 620 м).

Форма території поселення також в певній мірі була обумовлена ПЛФ. Станом на кінець XVIII століття для міста були притаманні два типи форми території, які умовно можна назвати концентричний та напівконцентричний. Зараз поселення утворює концентричну форму території.

Використовуючи принципи типологізації історичних міст М. Мамакова [6, с. 89] можна визначити тип просторового розвитку Житомира. Він являє собою еволюцію міста на одному з берегів річки у всіх напрямах з наступним подолання водної перешкоди меншого порядку (другорядної водойми), а також визначає місто як диференційоване водними об'єктами, територія якого не є одним цілим.

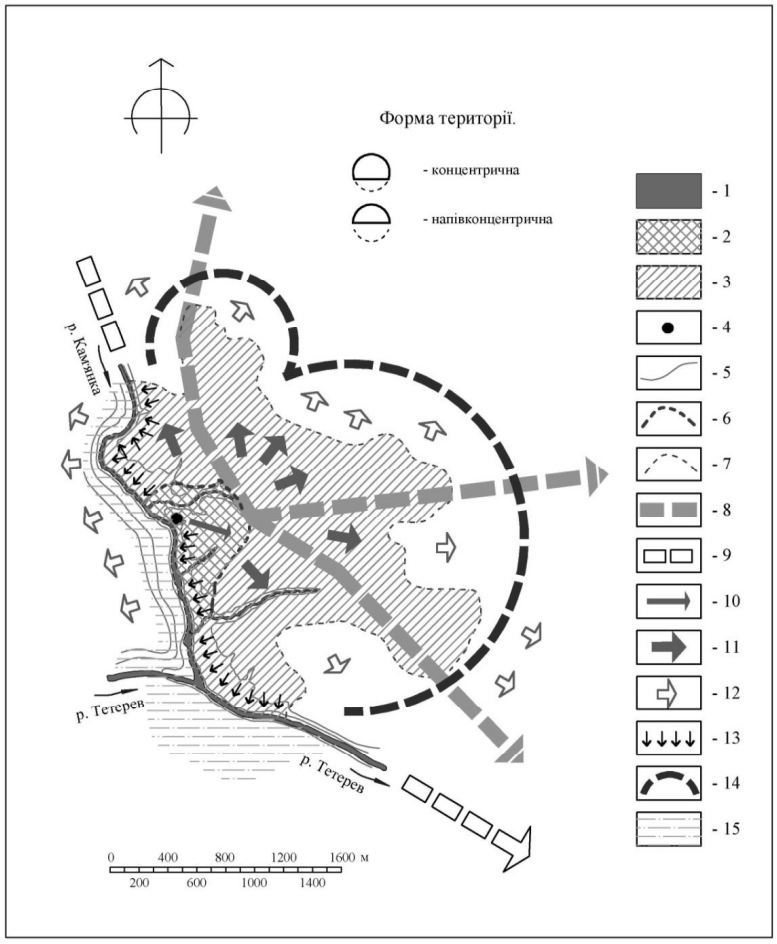

Рис. 1 Природно-ландшафтний фактор в формуванні території міста Житомира (за планом кінця XVIII століття)

1 - водойма, 2 - територія міста, 3 - територія передмість, 4 - місце локації замку, 5 - кромки схилів (горизонталі), 6 - межі території міста, 7 - межі території міста з передмістями, 8 - головні планувальні осі, 9 - головна природно-композиційна вісь, 10 - напрямок другого етапу формування території, 11 - напрямок третього етапу формування території, 12 - напрямок четвертого етапу формування території, 13 - візуальна орієнтація територій на водойми, 14 - уявно-наближена форма просторового розвитку міста, 15 – заболочена територія.

Потрібно додати, що взаєморозміщення водойм та міста є основним фактором, який визначає тип архітектурно-розпланувальної структури

поселення: лінійний, компактний, розчленований, що мають свої підтипи [5, с. 50]. Так, для Житомира на другому етапі еволюції характерним був компактний суцільний тип, який уже на третьому етапі змінюється на компактний розчленований. Даний тип є притаманним і для сучасного етапу розвитку міста.

Отже, в контексті підведення підсумків необхідно зазначити, що в процесі еволюції території Житомира водні кордони збільшувались (поселення розвивалось вздовж водойми) та водночас місто розвивалось в радіальному напрямку від первісного містобудівельного осередку, що пояснюється особливостями ЛП місцевості. Тобто поселення тяжіло до водних об'єктів і одночасно розвивалось автономно без тяжіння до водойми. Це спостерігається вже на другому етапі еволюції та в продовж подальшого розвитку. «Формула» природно-ландшафтної підоснови Житомира не має суттєвих змін від початку заснування міста. З ПЛФ, які були притаманні першопочатково і визначали формування території, розвиток розпланувальної структури та обличчя міста відсутніми в «формулі» є водний рів, струмки, яри, окремі заболочені території. Проте визначальні ПЛФ (Кам'янка, Тетерев, особливості рельєфу) є наявними в сучасному місті, що відносить Житомир до тієї категорії поселень, які не втратили природно-ландшафтної ідентичності (на відміну від ряду інших історичних міст, що отримали спрощену гідрографічну мережу і в результаті порушену ландшафтну своєрідність – м. Рівне, Дубно, Луцьк та ін.).

Проведений аналіз дозволяє запропонувати перспективні напрямки розвитку міста з огляду на особливості ЛП прилеглих територій та специфіку історичного розвитку. Так, наявні резервні території міста володіють нейтральним та нейтральним з включенням резистентних ділянок ЛП. Найбільш сприятливою в даному відношенні є місцевість на схід та північ від міста і правобережна територія Тетерева. Менш придатними виступають ділянки на заході та частково на півночі – це лісопаркові частково заболочені території, освоєння яких вимагає проведення належного благоустрою та заходів інженерної підготовки.

Напрямок подальших досліджень може передбачати визначення особливостей локалізації архітектурних домінант в природно-ландшафтному аспекті, специфіки формування панорами та архітектурно-просторової композиції міста Житомира.

Використана література

1. Географічна енциклопедія України в 3 т. – К.: Укр. Радянська Енциклопедія, 1989-1993. Т.1, 1989. – 416с.
2. Кострица М. Ю. Рідний край — Житомирщина. Київ: Мапа, 2005. — 160с.

3. Кострица М. Історико-культурна спадщина Житомирщини - важливий об'єкт туризму/ М. Кострица // Історія музейництва, пам'яткоохоронної справи, краєзнавства і туризму в м. Острозі і на Волині: Наук. зб. - Острог, 2006. - Вип.1. - С. 140-148.
4. Кострица, М. Ю. Житомир : підручна книга з краєзнавства / М. Ю. Кострица, Р. Ю. Кондратюк. - Вид. 2-ге, випр. і допов. - Житомир: Косенко, 2007. - 464 с.: ілюстр. - Бібліогр.: с. 443-456.
5. Леснов О. Застройка приречных территорий города. – К.: Будівельник, 1977. – 72 с.
6. Мамаков Н. Город: опыт композиционного анализа. – Казань, 1990. – 192с.
7. Мокрицький, Георгій. Житомир : архітектурно-краєзнав. ілюстр. путівник-довід. / Мокрицький, Георгій Павлович ; [за заг. ред. авт. ; пер. англ. О. Табунщика ; фотознімки авт.]. – Житомир : Волинь, 2007. – 224 с. : ілюстр., фотогр.
8. Рафальский Л. Исторический очерк г. Житомира // ВЕВ, 1887, № 1-2. - С. 21-29.
9. Теодорович Н. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии: В 5 т. – Почаев; Житомир, 1888-1903. Т. 1 – Почаев, 1888. – 436 с.
10. Цинкаловський О. Стара Волинь і Волинське Полісся в 2 т. – Вінніпег – Канада, 1984-1986. Т. 2. – 1986. – 579 с.

Аннотация

В статье определено влияние природно-ландшафтной ситуации на последовательность и направление освоения местности Житомира на каждом этапе формирования территории города (замок – посад - предместье). Предложена дифференциация местности в зависимости от особенностей ландшафтного основания на разные типы локализационного потенциала. Разработана природно-планировочная модель поселения. Сформулированы направления дальнейших исследований этой тематики исторического города.

Summary

The influence of a prirodno-landscape situation on sequence and a direction of development of district of Zhitomir at each stage of formation of a city territory (the castle - town - suburb) is defined in the article. The differentiation of district depending on features of the landscape basis on different types localization potential is offered. The natural-planning settlement models is made. The directions of the further researches of these subjects of a historical city are formulated.

УДК 72.03

П. А. Ричков
доктор архітектури, професор,
О. В. Бачунов
асистент кафедри архітектури,
Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне

ЕВОЛЮЦІЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ПРИБУТКОВИХ БУДИНКІВ І МІСТОБУДІВНИЙ КОНТЕКСТ

Анотація: проведено аналіз прибуткових житлових будинків, збудованих в різний час в Україні та за кордоном. Виявлено конкретні функціональні елементи їх структурування в контексті історичного розвитку під впливом містобудівельних чинників.

Ключові слова: прибутковий будинок, житло, прибуткова нерухомість функціональна структура, внутрішній двір.

Історія прибуткових будинків в Україні налічує не один десяток років. Поява таких будинків зумовлена передусім намаганням забезпечити тимчасовим житлом активне міське населення, що прибуло з сільських населених пунктів або з інших міст. Найпоширенішим прибуткові будинки з самого початку були у крупних містах. Наприклад, в Києві значного розповсюдження прибуткові будинки набули під час «будівельної лихоманки» середини 1890-х років, яка була зумовлена економічним піднесенням.[5, с.13]

Сьогодні загальновживаним визначенням прибуткового будинку є багатоквартирний будинок, житло в якому надається в тимчасове володіння або користування на підставі договорів оренди й комерційного наймання. Будівництво і використання такого роду будинків - успішний і розповсюджений бізнес в усьому світі. В Україні ж ця сфера поки залишається практично незатребуваною.

Безумовно, для подальшого розвитку і вдосконалення сучасного житла важливим є **досвід** "піонерів" архітектурної теорії та практики. Їхні напрацювання мають фундаментальне методологічне значення, хоча з огляду на історичні зміни не завжди відповідають критеріям досконалості.

Одним із таких піонерів сучасного зодчества по праву вважається Ле Корбюз'є - архітектор, який одним із перших почав працювати над створенням нового типу житла. Особливої ваги в 20-му столітті набули широко відомі його "п'ять відправних точок сучасної архітектури", в яких по суті були

сформульовані основні принципи модернізму. До них, як відомо, відносяться конструктивні опори – стовпи, що дає змогу підняти будинок над землею, дахи – сади, які дозволяють забезпечити рекреаційні вигоди подалі від рівня землі і від перевантажених транспортом вулиць, а також вільне розпланування будинку, розташування так званих "стрічкових" вікон вздовж по фасаду, вільний фасад.

Принцип вільного розпланування передбачає, що стіни будинку перестають бути його несучими елементами, внаслідок чого розпланування будинку стає незалежним від стін. На зовнішніх фасадах поверхи більше не відокремлюються візуально один від одного. Звідси – суттєве підвищення гнучкості при обранні проектних рішень, відчутна оптимізація життєвого простору, раціональне використання кожного кубічного метра внутрішнього середовища, помітна економія матеріальних засобів.

Розташування стрічкових вікон уздовж по фасаду дає змогу вільно трактувати зв'язок з оточуючим світом. Вікна можуть бути протягнені уздовж усього фасаду, від одного кінця до іншого, виконуючи при цьому роль зовнішньої світлопрозорої огороджуючої конструкції. З конструктивної точки зору створення вільного фасаду досягається за рахунок переміщення опор усередину будинку [4].

Всі ці 5 пунктів є фундаментальними для сучасного будівництва. Їхнє дотримання сприяє урізноманітненню планувальних і структурних рішень житлових будівель, а особливо прибуткових. Вільне потрактування житлового простору і можливість швидкого перепланування є важливим аспектом в сучасному будівництві.

У 1947 - 1952 роки на окраїні Марселя був побудований будинок під назвою "Житлова одиниця". Марсельці називають його часто "будинком Ле Корбюз'є". Новаторство проекту полягало в урізноманітненні його суспільних функцій і в інтеграції їх до загальної архітектурно-просторової структури. Наприклад, торговий центр розміщено приблизно в середині по висоті будинку. З архітектурної точки зору пластичні якості "Житлової одиниці" роблять її своєрідним видовищем. У руках Ле Корбюз'є аморфний грубий бетон здобув ознаки природного каменю. Ця споруда цілком може претендувати на базовий прототип житла і житлової філософії в цілому.

Помічено, що **головною проблемою** сучасного прибуткового будинку є відповідність апартаментів різноманітним потребам людей, які там будуть проживати. Не останнє місце займає величина сім'ї або потенційна кількість мешканців, для яких апартаменти будуть запроектовані. Отже, саме принцип бетонного каркасу є найбільш раціональним для використання в цьому

випадку, оскільки він покликаний забезпечити варіативність планувальних рішень.

Як для масового, так і для дохідного житлового будівництва вільне планування житлових просторів має першорядне значення, тому що дозволяє враховувати персоніфіковані потреби, стиль життя і рід занять мешканців, які будуть проживати в квартирі.

Прибутковим будинком прийнято називати особливий тип архітектурного спорудження - багатоквартирний житловий будинок, побудований спеціально для здачі квартир в оренду. Процеси оновлення забудови і масового поширення прибуткового житла були загальними для усіх європейських регіонів. Припадаючи на період індустріального підйому, вони відбувались у різних країнах з незначним розходженням у часі. І хоча прибутковий будинок як тип архітектурний був започаткований у Східній Європі ще наприкінці XVIII ст., час його розквіту припав на другу половину XIX ст. Образ міського ансамблю, чим далі, тим виразніше, формується масовими спорудами - прибутковими будинками. Зазвичай прибутковий будинок займав по периметру всю приналежному домовласникові ділянку. Незабудованим залишався тільки невеликий внутрішній двір. Прибуткові будинки мали своєрідну просторову структуру - однорідні по плануванню квартири групувалися навколо сходових кліток або коридорів (рис.1). Ці будинки не відрізнялися особливою красою.

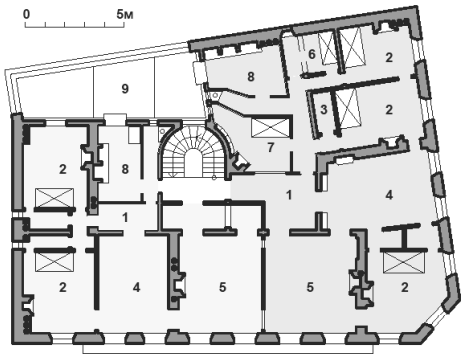

Рис.1. Париж. Типовий багатоквартирний прибутковий будинок середини XIX ст.

1. Передпокій
2. Спальня
3. Гардеробна
4. Столова
5. Гостьова
6. Дитяча
7. Кімната прислуги
8. Кухня
9. Внутрішній двір

Слід зазначити, що в історичній традиції архітектурними елементами прикрашали тільки парадний вуличний фасад. У цілому ж зовнішній вигляд дохідного будинку не мав функціонального характеру, а декоративні елементи не були пов'язані з конструкцією будинку.

На сьогоднішній день відповідний тип житлових будинків має популярність в найрозвиненіших містах світу. Що стосується України, то діючі сучасні прибуткові будинки є тільки в Києві. Всі вони належать до категорії житла елітного класу й розташовані переважно в центрі міста. Здебільшого це реконструйовані особняки.

Зведених з нуля нових прибуткових будинків у Києві поки що немає, що очевидно, пояснюється **нерозвиненістю ринку** прибуткового житла в наш час. Однак за прогнозами експертів, у найближчі рік-два інвестори підуть до наближених до центру районів, де споруджуватимуть будинки площею близько 10 тис. кв. м з відносно невисокими орендними ставками — $400-500 на місяць за квартиру.

Зауважимо, що найближчими до прибуткових будинків за функціональним типом є гуртожитки, готелі, так звані «малосімейки». Приватні готелі, як один із типів житла в найм, розвиваються переважно в курортних зонах. Однак, ці об'єкти в умовах України мають істотний недолік - більшу частину року вони простоюють і приносять дохід своїм власникам тільки в розпал курортного сезону. Обслуговування ж таких об'єктів вимагає цілорічних витрат, а муніципальним комунальним службам населених пунктів, де вони розташовані, доводиться поставляти комунальні послуги, за які, як правило, ніхто не платить. Зовсім інша справа гуртожитки. Вони розташовані і функціонують, в основному, при навчальних закладах різних рівнів чи великих підприємствах. Заповненість гуртожитків досить значна.

На сучасному етапі певний **ринок прибуткової нерухомості** існує, але переважно у вигляді неорганізованої, «дикої» здачі помешкань окремими власниками в найм.

Створюючи новий тип житла – прибутковий будинок, необхідно враховувати потребу ринку в орендному житлі. При цьому особливий акцент слід зробити на розташуванні такого типу житла в контексті міського середовища.

Добре відомо, що сучасне місто – це досить складна по своїй структурі і функціональних зв'язках одиниця середовища, в якому проживають люди. Для міста характерні історично сформовані транспортні і пішохідні зв’язки, а також функціональна інфраструктура. Кожен тип будівель житлового чи не житлового призначення уже зайняв свою історично сформовану нішу, згрупувавши навколо себе елементи інфраструктури і побуту. Розпочинати кардинальне

втручання у цей злагоджений механізм необхідно з детального аналізу всіх цих факторів.

Можна вважати, що **формування нових типів** і форм житла викликається не тільки суспільною необхідністю, але й техніко-економічними умовами. Проаналізувавши історичний досвід і врахувавши сучасну світову ситуацію в будівництві житла, можна з впевненістю розглядати прибуткове житло не лише як окрему будівлю з квартирами, а як багатофункціональне містобудівельне утворення, яке б включало в себе різноманітні функції. Це цілком забезпечило б автономне існування мешканців таких апартаментів в середовищі міста. Оскільки призначається прибуткове житло і для іногородніх, тому це має стати дуже сприятливою передумовою для їх адаптації в міському середовищі.

Використання простору, що відповідає вимогам комплексної економії в межах усього міста, може бути досягнуто лише завдяки оптимальній комбінації функцій, а також раціональному рішенню проблеми транспорту. В умовах сучасного міста вона є досить актуальною, адже існує дефіцит місць для паркування і середовище сформоване так, що створення заїздів і виїздів до об’єктів є складним.

Отже, провівши аналіз минулого історичного досвіду і сучасної архітектури, отримуємо змогу підсумувати і узагальнити концептуальне бачення прибуткового будинку як формотворчого елементу міського середовища сформувавши такі **концептуальні аспекти:**

1. Прибутковий будинок як містобудівний акцент;
2. Прибутковий будинок як елемент інфраструктури;
3. Прибутковий будинок як житлове середовище для людей;
4. Прибутковий будинок як засіб комунікації в системі «людина-природа»;
5. Внутрішні двори як елемент ізольованого простору.

Від самого початку своєї історії прибуткові будинки будувалися на кошти заможних людей в основному в центральних частинах міста. Найбільш заможні часто зводили такі будинки на перехрестях вулиць. Їх композиція орієнтувалася на перехрестя, що надавало будинку статусу акцентуючого елементу в середовищі вулиці.

сучасні прибуткові будинки такого типу розташування за кордоном є нетиповим явищем. Нові прибуткові будинки будуються переважно в середовищі нових житлових районів, де вони стають одним із елементів масової забудови. Однак, не можна не відзначити, що такий підхід пов’язаний із втратою індивідуальності будівлі.

Прогнозована концепція навпаки може полягати в тому, щоб надати прибутковому будинку індивідуальності і виразності в середовищі міста. Це досить легко досягти вибором вигідного місця розташування, наприклад на розі вулиці або в тих місцях, де будинок буде мати незалежне індивідуальне сприйняття на фоні решти будівель.

В умовах сучасного урбанізованого міста інфраструктура відіграє важливу роль в житті кожного його мешканця. До **елементів інфраструктури**, які мають важливе значення в проектуванні прибуткових будинків, належать:

- громадський транспорт (автобуси, тролейбуси, трамваї, маршрутки), які сприяють зручному переміщенню мешканців як в межах населеного пункту так і за його межі;
- система транспортних шляхів;
- система паркувальних місць;
- комплекс інженерних комунікацій (системи водо-тепло-газо-електрозабезпечення) всередині будинку;
- вертикальні комунікаційні звя'зки (ліфти, сходові марші);
- сучасні комунікаційні мережі (інтернет, телебачення, телефонний зв'язок);
- заклади громадського харчування;
- заклади відпочинку;
- зали для занять спортом (тренажерні зали, фітнесцентри, басейни).

Наявність або відсутність даних елементів є важливим фактором при виборі місця проектування прибуткового будинку. Проте мова може йти не лише про використання мешканцями вже існуючих інфраструктурних елементів. Задача, яка ставиться перед таким видом житлового будинку, полягає у створенні або вдосконаленні вже існуючої структури. Тут можна розглянути варіанти інтеграції в структуру такого типу будинку додаткових функцій. Такі приклади досить широко були поширені на протязі всієї історії дохідного житлового будівництва. Мова йде про створення зручного паркування, організації під'їздів громадського транспорту в район забудови. В структуру комплексу можна включити як офісні так і торгові площі, а також заклади громадського харчування, спортивні зали, які б обслуговували не лише мешканців будинку, а й широке коло відвідувачів.

Такий **симбіоз функцій** зміг би збільшити рентабельність та приносити дохід навіть при неповному заселенні прибуткових апартаментів.

Зараз ми вже маємо певні поодинокі приклади створення поліфункціональних комплексів на базі готелів. Проте такі спроби є досить неорганізованими і мають хаотичний характер. Для прикладу можна навести

готель «Україна» в м. Рівне, де основна функція була взагалі знівельована і майже всі апартаменти в центрі міста були віддані в оренду дрібним підприємцям для облаштування офісів. Ще одним прикладом є готель «Турист», на вул. Соборній в м. Рівному. Його приміщення ресторану, кафе, тренажерного залу віддані в руки різних власників, що аж ніяк не є позитивним фактором.

В середовищі технізованому і модернізованому, яке автори вважають "машинним раєм", де все занадто прямолінійно і холодно, людина відчує себе рабом техніки, рабом порядку. Однак потрібно, щоб будинок, був не тільки "машиною для житла". Це "місце наших дум, міркувань і, нарешті, це, житло краси, що приносить нашому розуму настільки необхідне йому заспокоєння" [3]. Справжній архітектор - це не тільки інженер, будівельник, але і лікар, психолог і обов'язково художник і поет. Так вважав Ле Корбюз'є і такий принцип, як показує сучасна практика, є правильний у підході до будівництва, адже людина – це частина одного великого механізму, який перебуває в постійному русі. Без людини той рух неможливий. Тому, при проектуванні житла необхідно враховувати всі чинники для того, щоб забезпечити кожен функціональний елемент житлового "механізму" достатніми можливостями для гарного відпочинку і побуту. Це є запорукою подальшого руху.

Ще одним фактором, що позитивно вплинув на життя людини став внутрішній двір прибуткового будинку. Наявність внутрішнього двору є характерною особливістю прибуткових будинків з початку їхнього існування. Такі двори дали можливість створити відкритий простір для дозвілля людини прямо всередині будинку, що створювало відокремлену від зовнішнього впливу затишну атмосферу (рис.3). Тому, створюючи сучасний прибутковий будинок, було б доцільним застосувати такий прийом. Проте, в такому сенсі, як то робилося колись, внутрішній двір створювати недоцільно, щоб не робити масу незручностей мешканцям. Внутрішній двір сучасного прибуткового будинку - це простір, який хоча б однією стороною мусить мати вихід назовні. Проте, щоб створити замкнутість внутрішнього дворового простору можливі варіанти засклення вітражами, або частковим розділенням зовнішнього та внутрішнього простору.

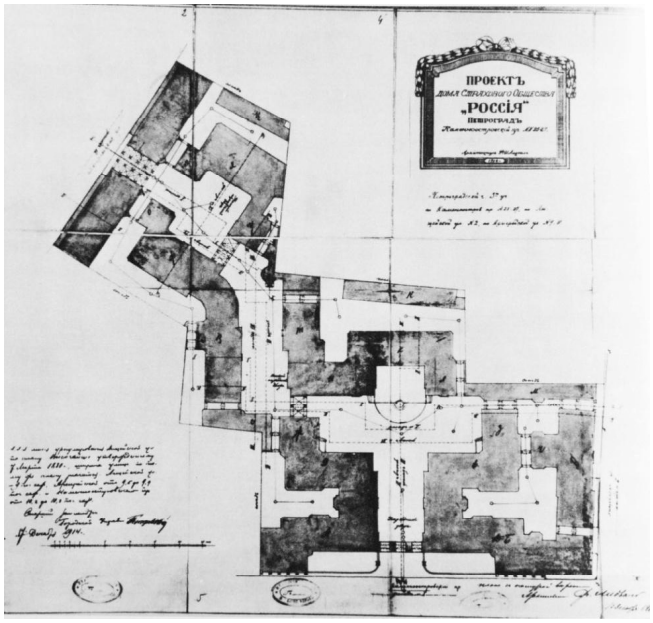

Рис.2 Проект прибуткового будинку стахового товариства «Росія», Камяностроительный пр. в Петербурзі, 1914р., арх.Ф.І.Лідваль.

Отже, можна дійти такого визначення, що повноцінний дохідний будинок в сучасних умовах – це багатоквартирний житловий будинок, розташований на відособленій земельній ділянці в комплексі з будовами й спорудами, що забезпечують його життєдіяльність, що використається власником (власниками) з метою отримання прибутку або іншої вигоди шляхом надання юридичним або фізичним особам за договором оренди або наймання для тимчасового проживання відособлені приміщення без обмеження їхніх розмірів.

Із цього визначення випливають основні відмінності власника дохідного будинку від власника квартири в звичайному багатоквартирному будинку:

- власник квартири має опосередковане відношення до землі й інженерних споруджень, тоді як власник дохідного будинку у свою власність одержує також зазначені елементи об'єкти нерухомості;

- власник квартири вправі вибирати форму використання житла - для власного проживання або для здачі в оренду;

- власник дохідного будинку інвестує кошти в будівництво дохідного будинку для отримання прибутку від здачі приміщень в оренду.

Як **висновок:** на даний час можна констатувати факт відсутності на житловому ринку України більш-менш відчутної пропозиції помешкань для тимчасової оренди в спеціально запроектованих і споруджених прибуткових

житлових будинках. Попит на тимчасове житло задовольняється майже повністю "дикими" орендодавцями, у власності котрих знаходяться окремі помешкання (квартири). Однак по мірі зростання вимог до тимчасово орендованого житла і, головне, з врахуванням таких вимог проектувальниками прибутковий багатоквартирний житловий будинок матиме шанс набути статус цілком автономної типологічної категорії.

Література

1. Асеев Ю.С. Стили в архитектуре Украины. - К.: Будивэльнык, 1989. – 104 с.
2. Король В.П. Архітектурне проектування житла: Навчальний посібник. – К.: ФЕНІКС, 2006. – 208 с.
3. Ле Корбюзье. Архитектура XX века / Пер. с фр. В.Н.Зайцевой, В.В. Фрязинова; Под ред. и послесл. К.Т. Топуридзе. – 2-е изд. – М.: Прогресс, 1977. – 303 с.
4. Ле Корбюзье. Пять отправных точек современной архитектуры. – М., 1982.
5. Малаков Д. Прибуткові будинки Києва. – К., 2009. – 384 с.
6. Сільник О.І. Розвиток архітектури прибуткових будинків Львова. Автореферат дис. … канд. арх.- Львів, 2008. – 20 с.
7. Ясиевич В.Е. Архитектура Украины на рубеже XIX-XX веков. - К., 1988. – 184 с.

Аннотация

Проведено анализ доходных жилых домов, построенных в разное время в Украине и за рубежом. Определены конкретные функциональные элементы их структурирование в контексте исторического развития под влиянием градостроительных факторов.

Ключевые слова: доходный дом, жилье, доходная недвижимость, функциональная структура, внутренний двор.

Annotation

There were analyzed the rented apartment houses built in the Ukraine and abroad at different times. Specific functional elements of their structurization were iscovered in the context of historical development under influence of town-planning factors.

Key words: rented house, housing, rented real estate, functional structure, inner yard.

УДК 711.122+711.13:504

І. І. Устінова
кандидат архітектури,
доцент кафедри містобудування КНУБА

ЕКОФІЗИЧНІ ЗАСАДИ ТА СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

Анотація: викладено результати дослідження засад та стратегій сталого розвитку людства в екофізичному сенсі цього явища.

Ключові слова: сталий розвиток, екосистемна саморегуляція, екологічна рівновага, демографічна ємність, еколого-містобудівні системи.

Досягнення умов сталості розвитку, після конференцій ООН із навколишнього середовища, набуло ознак основного орієнтиру гуманітарної діяльності міжнародного співтовариства. Означена проблема актуальна для України, депопуляція якої відбувається на тлі подальшого зростання території міст. Сьогодні під сталим розвитком, як правило, розуміють визначення, яке надано йому в доповіді Комісії ООН із довкілля „Наше спільне майбутнє ” (Г. Брундландт, 1989): „...це розвиток, який дає змогу на довгостроковій основі забезпечити стабільне економічне зростання, що не призводить до деградаційних змін у навколишньому природному середовищі; вихід на рівень стійкого розвитку розрахований на задоволення потреб як сучасного, так і майбутніх поколінь...” [1, *с.4*]. З означеного постає економічна спрямованість сучасної ідеології сталості. Проте, існує й інша думка.

Відповідно до “Меж зростання ” (Д. Медоуз, 1972) – першої доповіді „Римському клубові ”, світовий розвиток визначається по-різному на різних його етапах. Спочатку – усталеним кількісним зростанням системних параметрів (чисельність населення, споживання природних ресурсів, що не поновлюються, виробництво продуктів харчування та товарів промисловості, забруднення середовища), потім – глобальною ресурсною кризою та інерційним періодом зростання населення в умовах загострення екологічної та економічної криз і, як імовірний результат, – глобальним демографічним колапсом. Висновком доповіді є попередження людства щодо екологічної обмеженості економічного піднесення внаслідок існування меж зростання та необхідності підтримки в цих межах глобальної рівноваги, яка можлива лише за умови стабілізації („нульового ” росту) народонаселення та капіталу [2, *с.10*].

І тут починаються труднощі, оскільки термінологічна невизначеність сутності поняття «сталість розвитку» зводить нанівець зусилля з управління в цій сфері. Як відомо із фізики, певні дефініції вирішальним чином змінювали зміст її теорії. Досить згадати відомий приклад з визначенням поняття «одночасність» в

класичній фізиці та теорії відносності. Неоднозначність поняття «сталість» (кількісне зростання – розвиток у певних межах) є наслідком сучасного стану в науці, в якій відбувається зміна парадигм мислення. У цьому аспекті директор інституту Європейської екологічної політики Ульріх фон Вайцзекер зазначає, що "ми живемо напередодні нової парадигми, так що економічна парадигма незабаром повинна поступитися місцем екологічній" [3,*с.27*]. Брак ресурсів планети змушує світову спільноту відмовитися від економічної, кількісно орієнтованої в наш час парадигми, що походить від прагнення підвищити рівень споживання у як можливо більшої кількості людей, й перейти до екологічної, якісно орієнтованої парадигми, яка виходить з необхідності забезпечення умов виживання людства як біологічного виду в умовах середовища, що змінюється під впливом його ж діяльності, й життєзабезпечувальні функції якого внаслідок виснаження природних ресурсів можуть стати неадекватними потребам й можливостям адаптації [3-5].

Означений стан у суспільних науках початку XXI століття певною мірою нагадує ситуацію у фізиці початку століття XX, коли відбувалася зміна її концептуальних рамок та доповнення класичної фізики квантовою. У цих умовах важливим стає пошук відповідних концептуальних засад прийняття національних та регіональних програм сталого розвитку. Для визначення шуканих засад та стратегій був проведений порівняльний аналіз загальних тенденцій екофізичного розвитку етнічних, екологічних, демографічних та містобудівних систем різного рівня їх ієрархічної цілісності.

Відповідно до концепції етногенезу Л. Гумєльова, життєвий цикл етносу, рис. 1.А складає певну послідовність етапів: зростання (I етап), нетривкої стабілізації (II), занепаду (III, IV) та відродження (V). Цей цикл, як правило, триває 1000-1200 років. Проте, в наш прискорений час СРСР пройшов його за 74 роки. Наприкінці циклу етнос або щезає, внаслідок депопуляції, або розпадається на декілька етнічних угрупувань або входить у фазу гомеостазу (V), на якій може пізнати й етнічну регенерацію [6, *с.46,73,121*].

Щодо екологічної теорії. Експериментально встановлено закономірність саморегульованого розвитку екосистем, відповідно до якої популяції будь-яких видів, потрапивши у сприятливі умови середовища, можуть швидко збільшувати свою чисельність, рис. 1.Б, I етап [7]. За рахунок інерції чисельність значно перевищує виміри ємності середовища (Ia), що стає причиною екологічної кризи та деградації довкілля. У період кризи (II) умови середовища стають несприятливими для зростання чисельності, що викликає її зниження до більш низького рівня, ніж рівень ємності (III). Настає депопуляція, під час якої середовище поступово відновлюється. Його умови знову стають сприятливими (IV), в наслідок чого зростає й чисельність (V). Популяція може увійти в фазу

стабілізації (VI) – стан динамічної екологічної рівноваги, за умови більш повільного зростання чисельності. У стані рівноваги – екологічно збалансованого та сталого розвитку – можливе умовно нескінченне у часі, існування популяції на даній території за умови коливання її чисельності у припустимому сталістю екосистеми діапазоні на рівні її ємності за рахунок самовідновлення ресурсів середовища [4, *с.165,195*; 5, *с.130*].

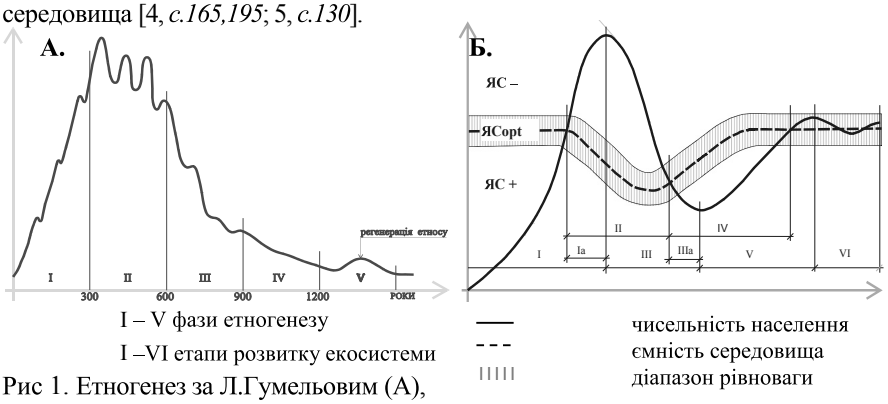

Рис 1. Етногенез за Л.Гумельовим (А), екосистемна саморегуляція за В.Дольником (Б).

Подібне явище, так званий «демографічний перехід», пізнає в наш людство. Означена подія спочатку виявляється різким зростанням населення, потім настільки ж стрімким його зменшенням та стабілізацією чисельності, рис. 2.А. Демографічний перехід супроводжується економічним піднесенням, урбанізацією та постарінням населення. Цей перехід завершився вже у розвинених країнах світу, в наш він довершується у країнах, що розвиваються. Результатом переходу має стати новий режим розвитку людства [8].

Збіжні етапи розвитку виділено й Дж.Форестером у досліджуваній ним динаміці розвитку міста, як соціальної системи, що розташована у «…безкраїм зовнішнім середовищі» [9, *с.13,14,26*]. Відповідно до його результатів, урбанізована територія – система, в якій взаємодіють населення, підприємництво та житловий фонд – є саморегульованою системою, що прагне до стану рівноваги [9, *с.118,139*]. При цьому, поки місто проходить свій 250-ти річний цикл: від зростання через стагнацію до рівноваги, його структурно-функціональні елементи зазнають якісних та кількісних змін, рис. 2.Б [9, *с.15,16*].

Порівняльний аналіз загальних тенденцій розвитку етно-, еко-, демо- та урбосистем засвідчив, що в усіх моделях присутні етапи бурхливого зростання, ресурсної кризи, занепаду та стабілізації, які супроводжуються послідовною зміною умов розвитку та чисельності населення. Себто в основі розвитку лежить єдина термодинамічна модель, що виявляється у послідовній зміні фаз та фазових

переходів. Поняття ж «етнічний гомеостаз», «стабільне населення» та «рівновага урбанізованих територій» розкривають суть єдиного явища – екологічну рівновагу у взаємодії населення із середовищем. Розвиток розглянутих систем є коливальним процесом, у якому відсутній критерій кращого, є ритм зміни станів, більша або менша напруженість, швидкість та потенціал розвитку.

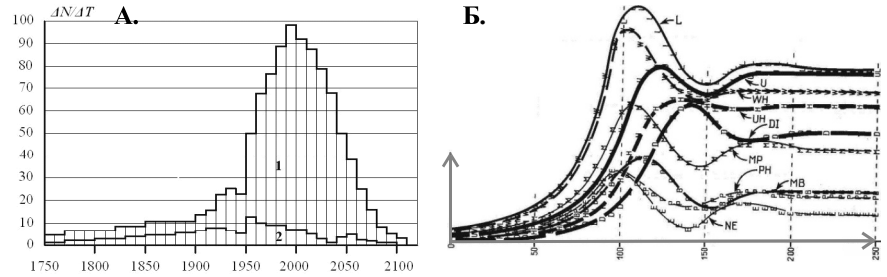

1 – країни, що розвиваються, 2 – розвинені

Рис. 2. Демографічний перехід за даними ООН (А), розвиток міст за Дж.Форестером (Б).

Щодо кількісного визначення означеного потенціалу, який, як з'ясовано, зумовлено характером взаємодії населення із середовищем, то слід зауважити, що загальною мірою взаємодії є енергія (*enérgeia* – від грецької дія, діяльність). У фізиці, як відомо, існують дві «великі формули» визначення енергії. Перша, це – формула Ейнштейна, згідно з якою, енергія зростає разом зі зростанням маси тіла: $E = mC^2$. Друга, це – формула Планка, відповідно до якої, енергія зростає разом зі зростанням частоти випромінювання: $E = hv$ [10, *с.160*]. Й звернення тут до фізики не є випадковим [11-14]. При уважному розгляді графіків, рис. 1, 2 можна помітити, що динаміка початкових етапів розвитку порівнюваних систем нагадує зростання енергії за законом $E = mC^2$. Динаміку ж останніх етапів можна порівняти зі зростанням енергії за законом $E = hv$. Цей умовивід співпадає із феноменологічною теорією С.Капиці [8].

Щодо аналогії із фізикою релятивізму. За результатами досліджень С.Капиці, зростання населення Землі має вибуховий, гіперболічний характер, рис. 3.А [8]. В обох випадках діють нелінійні закони зростання у режимі із загостренням. В теорії відносності має місце загострення по швидкості, у феноменологічній теорії – загострення по часу (2012 – 2025 роки). Зростання населення планети завжди йшло за квадратичним законом, наприкінці ж часу вибухового зросту, настає критичний період зміни парадигм та стратегій розвитку. Перехід до нової парадигм має призвести до глибоких якісних змін світосприйняття та нової стратегії розвитку людства [8]. Схожі результати отримано й в Інституті прикладного системного аналізу НАН України, рис.3.Б [15]. За даними

М. Згуровского, у період із 705 року до нашої ери по теперішній час, світовий розвиток нараховує шість хвиль системних світових конфліктів, тривалість яких з часом зменшується, а інтенсивність зростає за гіперболічним законом. Співвідношення тривалості хвиль коливаються навколо значень «золотої пропорції», а їх плин підпорядкований закону зміни елементів рядів Фібоначі [15, *с.33-34*]. Сьома хвиля або «конфлікт XXI століття», може мати (якщо дозволить нам час) проміжок із 2010 по 2092 рік [15, *с.35*]. Однак, при $n>6$ для C_n хвиль конфліктів послідовність Фібоначі вироджується. Природно виникає питання: що може відбутися з людством? Можливо, настає завершальний цикл якогось еволюційного ряду і тому «…історичний час стискається у винятково короткий інтервал...» [8, *с.10*].

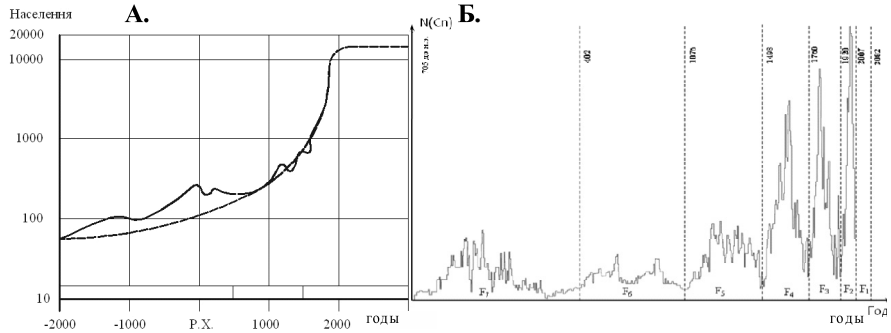

Рис. 3. Математична модель зросту населення Світу за С. Капіцею (А), хвилі світових системних конфліктів за М. Згуровским (Б).

Щодо квантових аналогій: «стискання» часу у період демографічного переходу зумовлює «стикування» релятивістської та квантової механік. За С.Капицею, перехід до квантових уявлень відбувається тоді, коли безперервність зміни стану системи визначається квантовими умовами. У випадку зі «...зростанням населення це відбувається, коли час зміни системи стає порядку характерного часу людини...» [8, *с.10*]. В умовах, коли швидкість приросту протягом покоління стає порівняною із чисельністю населення світу, самоподібність зростання порушується, демографічна система набуває нестаціонарного стану й виникає критичний перехід від гіперболічного типу розвитку із режимом з загостренням до іншого (може макроквантового?). Математичний аналіз С.Капиці свідчить, що після переходу стабілізований розвиток людства стає асимптотично сталим [8].

З вищевикладеного постає, що кількісне зростання властиве лише початковим етапам розвитку екосистем, на яке ними витрачається майже весь доступний для цього потік енергії [4, *с.213*]. Означене зумовлює збіг мети економічного

піднесення з інтересами розвитку „молодих ” екосистем. Для „зрілих ” же систем, сприятливою стає стабілізація кількісного зростання й адаптація до розвитку в умовах обмеженості ресурсів. На цьому етапі, який, як вже зазначалось, може тривати невизначено довго у часі, стратегія кількісного зростання змінюється стратегією максимальної схоронності екосистемної цілісності. Відтепер майже увесь потік доступної енергії витрачається на підтримку екосистеми [4, *с.213-215*]. На цьому етапі екологічне стає економічним [5, *с.164*]. Отже наявність двох визначень сталості не є випадковим. Економічне розуміння сталості відображає тенденцію кількісного зростання екосистем в умовах запасу їх ємності. Екологічне уявлення – тенденцію якісних перетворень в умовах вичерпання ємності. За неоднозначністю ж ідеологій сталості та зміною парадигм мислення прихована оберненість етапів у циклах коливального розвитку екосистем.

Щодо управлінських стратегій. Слід зазначити, що вирішення екологічних проблем ускладнено сьогодні й тим, що предмет екології, як правило, підмінений предметом охорони середовища й за лавиною інформації про забруднення та деградацію компонентів середовища ховаються знання про те, як улаштована Природа і які процеси роблять її придатною для життя. Розгляд загальних тенденцій екосистемного розвитку на різних рівнях їх структурно-функціональної цілісності: від окремих міст та етносів до людства в цілому, виявило певні паралелі із процесами, що належать до «різних фізик» [11-14].

Фізика, в рамках предметно орієнтованого знання, є наукою про природу; біологія – наукою про живу природу; екологія, у буквальному значенні – наукою про організми у себе вдома, що вивчає властивості та встановлює закономірності об'єднаної взаємодії живої та неживої природи [4,5]. Себто по суті, екологія є «теорією великого об'єднання» біотичної та абіотичної взаємодії [12-14]. Фізична теорія, що прагне на єдиній основі описати всі чотири фундаментальні фізичні взаємодії: сильне, слабке, електромагнітне та гравітаційне дістала назву теорії суперсиметрії або супергравітації [16, *с.44*].

За В. Вернадським, глобальна екосистема Землі перебуває у стані динамічної рівноваги й характеризується повільною зміною своїх системних параметрів [17]. Аналогічне постулює й сучасна фізика, згідно з якою «…стабільність основних структурних елементів Всесвіту – ядер атомів, зірок і галактик – украй критична, стосовно числових значень констант», порівняно невеликі зміни яких «могли б призвести до формування якісно іншого світу, в якому, зокрема, було б неможливим утворення…життя» [16, *с.4*].

Як з’ясовано, закономірність саморегуляції визначає й розвиток урбанізованих територій [9,11]. У цьому аспекті освоєння територій стає цілеспрямованим й прогнозованим, а, отже, й керованим процесом із заданими параметрами цілі – сталий розвиток у діапазоні екологічної рівноваги [12-14].

Стан рівноваги описується відношенням симетрії – пропорцією 1:1 між чисельністю населення та ємністю середовища (у припустимому 10 % діапазоні відхилення [5, *с.194*]). Співвідношення ж 1:1 є фундаментальною безрозмірною константою сильної взаємодії у фізиці [16, *с.202*].

Щодо слабкої взаємодії, яка відповідальна за радіоактивний розпад ядер та помірне горіння Сонця (джерела енергії та рушійної сили екосистеми Землі): в період демографічного переходу синхронізація часів людини й людства призводить до порушення самоподоби зростання. Надмірна не стаціонарність поблизу моменту загострення призводить до загрози стохастичного, «радіоактивного» розпаду складних структур [18, *с.23*].

Щодо гравітації. В екологічній теорії процес урбанізації є подібним стратегії утворення безпечних поселень, відповідно до якої, збирання в природному місті має для популяції свої переваги у вигляді підвищеної життєздатності групи (обумовлені кооперацією) та свої недоліки у вигляді стресів (викликані переущільненням місцеперебування, посиленням конкуренції за ресурси середовища, його забрудненням і деградацією) [4, *с.64*]. Згідно із принципом екологічно оптимальної щільності, недонаселеність простору існування несприятлива для стабільності популяції, як і його перенаселеність [4,*с.62*; 5, *с.85*]. Отже, урбанізація сприятлива для населення лише у певному діапазоні, межі якого, як з'ясовано, обумовлені демографічної ємністю середовища (згідно Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» *ст.51,59,* визначення цієї ємності є обов'язковим при плануванні розвитку міст та регіонів).

Подібне постулює й антропологічний принцип сучасної фізики, який вимагає, щоб середня щільність речовини у Всесвіті була близька до критичної $\rho \approx \rho_{кр}$. Оскільки при $\rho « \rho_{кр}$ не було б конденсації речовини у зірки й галактики, а при $\rho » \rho_{кр}$ час існування Метагалактики був б настільки малим, що в ній не встигло б розвинутися життя [16, *с.225*]. Отже, антропологічний принцип і принцип екологічно оптимальної щільності по суті тотожні. «Як не дивно, але між біологічною еволюцією й еволюцією Всесвіту є багато спільного. Формування біологічних видів і створення планет – це створення нової інформації… Конкуренція ж та природний добір властиві як живий, так і неживій природі. Гравітаційні неоднорідності, що дали поштовх формуванню зірок та планетарних систем, конкурували один з одним за матеріал, що конденсується» [16, *с.224*]. Збіжним чином за населення прилеглих територій конкурують й міста: «…коли умови в місті сприятливіші ніж, у навколишнім середовищі, тоді в ньому концентруються люди й підприємницька діяльність» [9, *с.28*]. Потік людей у місто «…буде тривати доти, доки не наступить перенаселення. Будучи не в змозі впоратися з перенаселеністю, місто втрачає свою привабливість…» [9, *с.128*]. Й отут за його населення починають «конкурувати» інші міста, регіони, країни [14].

В екологічному аспекті, зростання – скорочення чисельності відповідає вичерпанню – відновленню демографічної ємності. У містобудівній площині, означений процес виявляється у збільшенні – зменшенні щільності населення. В екологічному сенсі сприятливі умови економічного піднесення зумовлені запасом ємності середовища, «недонаселеністю» території; несприятливі – вичерпанням ємності, її перенаселеністю. Сприятливі умови мають певний «магнетизм», що приваблює населення й призводить до зростання чисельності (природного, механічного). Відповідно, несприятливі умови – «відштовхують» населення, що виявляється у зниженні чисельності [12,14].

Щодо електромагнетизму. Досліджуючи властивості й математично описуючи тенденції розвитку урбанізованих територій, як еколого-містобудівних систем (ЕМС), встановлено певний збіг періодичності змін її ключових параметрів та інших фізичних величин, які мають хвильову природу [10,12]. Здавалось би, коливання маятника нічим не схожі на розряд конденсатора через котушку індуктивності, і, тим більше, на динаміку розвитку регіонів. Утім урбоекологічні процеси, механічні й електромагнітні коливання коряться однаковим кількісним законам. Означене виявляється тоді, коли цікавитися не тим, що коливається: вантаж на пружині, струм в електричному колі або чисельність населення регіону, а тим як відбуваються коливання. Подібність відноситься не до природи величин, що періодично змінюються, а до процесів їх змін [10,18].

За етапами розвитку ЕМС періодично змінюються співвідношення ємності та чисельності населення (E/H), а також динаміка чисельності ($_{\Delta}H$), рис. 1.Б. При вільних механічних коливаннях тіла, що є закріпленим на пружині, періодично змінюються його координата (x) та проекція швидкості (v_x), при електромагнітних – заряд конденсатора (q) та сила струму (i), рис. 4 [10, *с.28*].

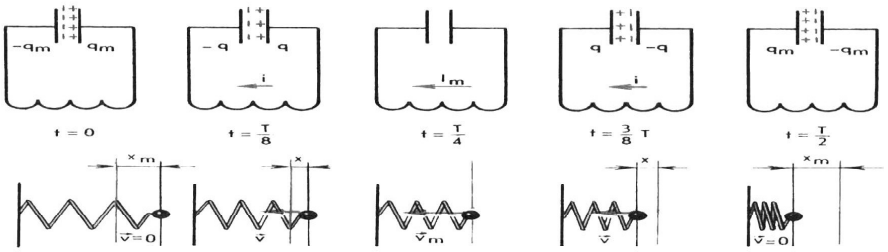

Рис. 4. Аналогія між механічними та електромагнітними коливаннями

Неживі фізичні системи є врівноваженими одвіку. Зі стану рівноваги вони виводяться: у механіці – за допомогою відхилення; в електричному контурі – в процесі зарядки конденсатора. Живі системи спочатку не є врівноваженими, проте досягнення рівноваги, як правило, є метою їх розвитку [4-7]. Повернення тіла на

пружині до рівноваги викликається силою пружності (F_x=-kx), яка пропорційна зсуву тіла від положення рівноваги. Коефіцієнтом пропорційності тут є жорсткість пружини (k). Розрядка конденсатора (поява струму) обумовлена напругою (u) між пластинами конденсатора, яка пропорційна заряду (q). Оскільки (u=q/C), то коефіцієнтом пропорційності тут стає величина зворотна ємності (*1/C*) [10, *с.28*].

Освоєння території призводить до вичерпання її демографічної ємності та зростання чисельності населення, що може бути порівняне із розрядкою конденсатора та появою струму в електричному колі. Зростання чисельності зумовлене резервом ємності (наявністю ресурсної можливості середовища вмістити й нагодувати певну чисельність стабільного населення [6,7,11]). Отже зростання чисельності обумовлене своєрідною напругою – різницею потенціалів між можливим екологічним (ємність) та реалізованим демографічним (чисельність населення) потенціалами території. Повернення ЕМС до стану рівноваги викликається опором середовища (*1-H/E* [4, *с.34*]). Цей опір породжується своєрідною індуктивністю зростання чисельності й посилюється у міру того, як виміри чисельності наближаються й перевищують виміри ємності. Коефіцієнтом пропорційності тут стає співвідношення (*1/E*), яке визначає й «жорсткість середовища» [4, *т.1,с.60*], Означене виявляється мінливістю малих та відносною сталістю великих екосистем [4,5]. Себто поступове збільшення територіальних меж містобудівного об'єкту: від окремого міста, міської агломерації до регіонів, їх груп та територій країн є своєрідним «регулюючим пом'якшенням» середовища існування людини містобудівними заходами.

Внаслідок інертності, тіло лише поступово збільшує швидкість під дією сили й ця швидкість не відразу стає рівною нулю після припинення дії сили. Аналогічно й електричний струм у котушці, за рахунок самоіндукції, збільшується під дією напруги поступово та не зникає відразу, коли ця напруга стає рівною нулю, рис. 4 [10, *с.28*]. Так само й чисельність населення в сприятливих умовах середовища, що зумовлені запасом ємності, зростає поступово і не скорочується (стабілізується) одразу, коли ємність вже вичерпано, рис.2.Б. Запізнення в часі процесів зростання-скорочення чисельності в сприятливих-несприятливих умовах середовища обумовлене інерційністю ЕМС. Означена затримка властива усім популяціям, які мають складні життєві цикли та тривалий період індивідуального розвитку [4, *с.35*].

Отже індуктивність контуру (L) виконує ту ж саму функцію, що й маса тіла (m) в механіці, в ЕМС їх аналогом є чисельність населення (H). Відповідно до цього, кінетичній енергії тіла ($mv_x^2/2$) відповідає енергія магнітного поля струму ($Li^2/2$) й реалізована енергія ЕМС ($H_\Delta H^2/2$). Зарядці конденсатора відповідає повідомлення тілу, що є скріпленим із пружиною, потенційної енергії ($kx_m^2/2$) при зсуві його від положення рівноваги на відстань (x_m). В конденсаторі цій енергії

відповідає енергія електричного поля ($q_m^2/2C$) [10, *с.29*]. У явищі саморегуляції початковій координаті (x_m) відповідають кінцеві – цільові параметри екологічно безпечного, збалансованого та сталого розвитку ЕМС – максимальна чисельність її стабільного населення (H_m), яку визначають виміри демографічної ємності (E). Себто територія є своєрідним «природним конденсатором енергії Сонця», що має певний максимальний заряд (q_m) або демографічну ємність (E). Моменту, коли конденсатор розрядиться ($q=0$) й сила струму досягне максимуму (i_m), відповідає проходження тіла, що є скріпленим із пружиною, через положення рівноваги з максимальною швидкістю (v_m). Далі конденсатор починає перезаряджатися $(+q \rightarrow -q)$, а тіло – зміщатися у протилежну сторону. По закінченні половини періоду ($T/2$) конденсатор повністю перезарядиться $(+q_m \rightarrow -q_m)$ і сила струму стане рівною нулю ($i=0$). Цьому стану відповідає відхилення тіла в граничне, стосовно первісного, положення де його швидкість також стає рівною нулю, рис. 4. Перезарядження конденсатора відповідає зміні параметрів запасу – вичерпання ємності та характеристик якості середовища (±). Коли умови середовища «перезаряджаються» та стають екологічно несприятливими, динаміка чисельності спочатку стає рівною нулю ($_{\Delta}H=0$), а потім набуде й від'ємних значень ($_{\Delta}H<0$), див. рис. 1.Б. Відповідності, що розглянуто, зведено в таблиці 1.

Таблиця 1.

Аналогія між механічними та електричними величинами та показниками розвитку еколого-містобудівних систем (ЕМС)

Механічні	Електричні величини	Показники розвитку ЕМС
маса (m)	індуктивність (L)	чисельність населення (H)
координата (x)	заряд (q)	ємність = максимальна чисельність стабільного населення ($E=H_m$)
швидкість ($v_x = x'$)	сила струму ($i = q'$)	динаміка чисельності ($_{\Delta}H$ *чи* H')
прискорення ($a_x = x''$)	електромагнітні коливання у контурі ($q'' = - q /LC$)	швидкість зростання-скорочення чисельності ($_{\Delta}H'$ *чи* H'')
сила пружності ($F_x = -kx$)	опір контуру (R)	опір середовища ($1 -H/E$)
жорсткість пружини (k)	величина зворотна ємності ($1/C$)	жорсткість середовища ($1/E$)
потенційна енергія ($k x^2/2$)	енергія електричного поля ($q^2/2C$)	потенційна енергія ($E/2$) [1]
кінетична енергія ($mv_x^2/2$)	енергія магнітного поля ($Li2/2$)	реалізована енергія ($H_{\Delta}H^2/2$) [2]

Примітки. 1. Узгоджується із даними Ю.Одума: «оптимальна підтримуюча ємність, яка здатна зберігатися довгий час, незважаючи на примхи середовища, нижче теоретично максимальної, можливо, на цілих 50%» [4, *m.1,c.180*];

2. Може певною мірою пояснити згадувану вже привабливість урбанізованої території.

Якби не було втрат енергії, коливальний процес в електричному контурі тривав би скільки завгодно у часі, й коливання були б незатухаючими. Означена дефініція схожа із наведеним раніше визначенням екологічної рівноваги. В дійсності ж втрати енергії неминучі. Вони зумовлені опором контуру, в якому відбувається перетворення енергії електромагнітного поля у внутрішню енергію провідника. При відсутності опору, повна енергія електромагнітного поля зберігалася б й дорівнювала (див. табл.1) [10, *с.28*]:

$$W = Li^2/2 + q^2/2C = q_m^2/2C = Li_m^2/2 \quad (1).$$

І тут доречна ще одна аналогія. Як відомо, електромагнітні хвилі існують тому, що змінне магнітне поле породжує змінне електричне поле й навпаки [10, *с.20-21*]. Як зазначено, кожна територія має певну демографічну ємність, запас якої зумовлює зростання, а вичерпання – скорочення чисельності населення (вірогідно це й породжує своєрідні «хвилі розвитку», рис. 1-3). При освоєнні території її ємність вичерпується – «конденсатор розряджається», а чисельність населення, кількість та привабливість міст зростає (до певної межі). Відбувається своєрідне перетворення потенційної енергії території регіону в реалізовану енергію його міст, які ніби «кристалізуються» із часом у просторі. Отже «електричне поле» регіону своєрідним чином породжує «магнітне поле» мережі його населених міст. За аналогією із повною енергією електромагнітного поля, формула (1), повна енергія ЕМС може бути визначена наступним чином:

$$W_{EMC} = H_\Delta H^2/2 + E/2 = E = H_\Delta H_m^2/2.$$

Вищевикладене узгоджується із головним постулатом теорії відносності, згідно з яким, у всіх інерційних системах відліку всі процеси плинуть однаково й в усіх таких системах фізичні закони мають однакову форму [10, *с.135*]. Означене вказує на можливість наукового прогнозування, планування та цілеспрямованого управління розвитком урбанізованих територій.

Аналогії, що викладено, свідчать про те, що:

- екосистемна саморегуляція, яка певною мірою схожа на «самоіндукцію просторово-часового розвитку», властива й розвиткові урбанізованих територій, як еколого-містобудівних систем;

- екологічні проблеми урбанізації є природним етапом життєвого циклу коливального розвитку екосистеми населення–середовище, що прагне до стану рівноваги – головної умови сталого розвитку, мети та кінцевого етапу певного циклу, який може тривати невизначено довго у часі перед початком нового циклу розвитку на іншому рівні її ієрархічної цілісності;

- екосистеми, які є надскладними системами, лише метастабільно сталі, щоб підтримувати свою цілісність й періодично долати тенденцію до стохастичного розпаду, вони мають існувати в коливальному режимі, який дозволяє гальмувати процеси та встановлювати загальний темп розвитку компонентів усередині цих систем;

- в екодинаміці розвитку регіону, як у будь-якому коливальному процесі, відсутній критерій кращого, є тільки ритм зміни станів, більша або менша напруга, швидкість та потенціал розвитку, означений потенціал визначено його екологічним віком, який, у свою чергу, зумовлюють параметри запасу–вичерпання демографічної ємності;

- в екофізичному контексті, явище урбанізації має й певні «супергравітаційні» властивості «великого об'єднання» чотирьох типів фундаментальної взаємодії у фізиці.

Стратегії екологічно сталого просторово-часового розвитку урбанізованих територій (більше половини населення Світу й майже 70% населення України мешкає у містах) пропонується будувати на засадах відповідності:

- фази розвитку (початкова – зростаюча, кінцева – що трансформується) та рівня територіальної цілісності екосистеми населення-середовище, що регулюється (регіон, країна);

- економічних програм та екологічних стратегій розвитку, що змінюються у часі та просторі й зумовлені вимірами демографічної ємності території;

- темпів коливального розвитку екосистеми населення–середовище та її структурних компонентів – територіальних землегосподарських, соціальних, демографічних та містобудівних систем.

Ґрунтуючись на вищевикладеному, національні та регіональні стратегії екологічно безпечного, збалансованого та сталого розвитку пропонується розробляти з урахуванням потенціалів природного зросту регіонів «молодих екологічних віків», що мають запас демографічної ємності. Означені регіони було виявлено при дослідженні можливостей, напрямків і параметрів сталого розвитку України. Екологічний вік та потенціал «мозаїчності асинхронного розвитку» регіонів, як еколого-містобудівних систем, визначено на засадах порівняння чисельності населення із параметрами їх демографічної ємності (розраховано за методикою автора). Означене дозволило провести регіоналізацію території України (рис. 5.А) й запропонувати принципову модель трансформації планувального каркаса розселення (рис. 5.Б), що забезпечує просторові умови екологічно сталого, збалансованого й безпечного розвитку країни, для якої питання стабілізації чисельності населення набуває ознак провідного орієнтиру й у сфері її національної безпеки.

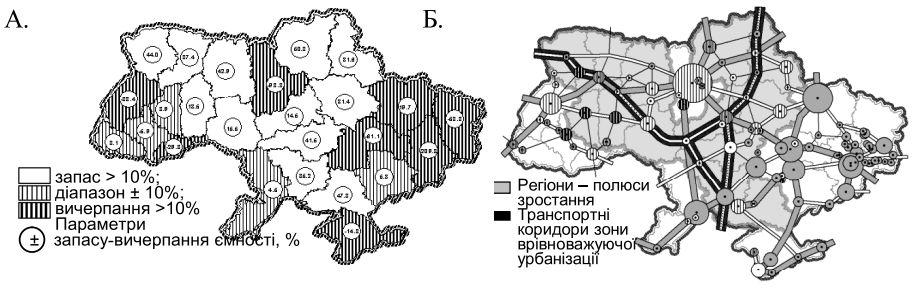

Рис.5. Еколого-містобудівна регіоналізація території України (А) та планувальний каркас зони врівноважуючої урбанізації (Б)

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., Костіков І.Ю., Основи екології: Підручник. –К.: Либідь, 2004. – 408 с.
2. Кавтарадзе Д. Природа: от охраны - к заботе? // Знание-сила. - 1990. - 3. - С. 9-13.
3. Хесле В. Философия и экология: Пер. с нем. - М.: АО «Ками», 1994. - 192 с.
4. Одум Ю. Экология: В 2 т.: Пер. с англ. – М.: Мир,1986.–328+376 с., Т. 2.
5. Реймерс Н. Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы). – М.: Журнал «Россия молодая», 1994. - 367 с.
6. Гумилев Л.Н. География этноса в исторический период. - Л.: Наука, 1990. 270 с.
7. Дольник В. Р. Существуют ли биологические механизмы регуляции численности людей? // Природа. -1992. - № 6. - С. 3-16.
8. Капица С.П. Синергетика и демография http://www.uni-dubna.ru/~mazny/ students/ site2/ ideal_6.htm
9. Форрестер Дж. Динамика развития города: Пер. с англ. -М.: Прогресс, 1974.-286 с.
10. Мякишев Г.Я., Буховцев Б.Б. Физика: Учеб. для 11 кл. ср. шк. –М.: Просвещ., 1993. -254с.
11. Устінова І.І. Еколого-містобудівне обґрунтування сталого розвитку урбанізованих територій України. Автореф. Дис.к.арх.: 18.00.04 / КНУБА -К., 2005.-19 с.
12. Устінова І.І. Екологічні паралелі фізичних законів у процесах розвитку еколого-містобудівних систем // Сучасні проблеми архітектури та містобудування. -К. :КНУБА. -2007. Вип.18. -С.184-191.
13. Устінова І.І. Фізичні паралелі екологічно безпечного розвитку // Сучасні проблеми архітектури та містобудування.-К.: КНУБА.-2008. Вип.20.-С. 229-233.
14. Устінова І.І. Еко-фізичні подібності процесу урбанізації // Сучасні проблеми архітектури та містобудування.-К.: КНУБА. -2009. Вип.22. – С.293-298.

15. Згуровский М.З., Гвишиани А.Д. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития в контексте качества и безопасности жизни людей (2005-2007/2008 годы). -К.: Издательство «Политехника», 2008. - 331с.
16. Спиридонов О.П. Фундаментальные физические постоянные: Учебное пособие для вузов. - М.: Высшая школа, 1991. - 238 с.
17. Вернадский В. И. Живое вещество. - М.: Наука, 1978. - 358 с.
18. Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основания синергетики. М.: КомКнига, 2005.-240 с.

АННОТАЦИЯ

Изложены результаты исследования основ и стратегий устойчивого развития человечества в экофизическом значении этого явления.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экосистемная саморегуляция, экологическое равновесие, демографическая емкость, эколого-градостроительные системы.

ANNOTATION

The research results of bases and strategy of a sustainable development of humanity in ecophysical meaning of this phenomenon are stated.

Key words: sustainable development, self-control, ecological balance, demographic capacity, ecology-town-planning systems.

УДК 711.455

С. В. Шешукова
архітектор НДПІ містобудування

ЗАВДАННЯ ТА ПРИНЦИПИ ПЛАНУВАЛЬНОГО ФОРМУВАННЯ СИСТЕМ ГРОМАДСЬКОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ В КУРОРТНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ЗОНАХ

Анотація: в статті розглянуто принципи формування систем громадського обслуговування, їх планувальна структура, наведено сценарні моделі курортно-рекреаційного процесу, проаналізовано архітектурно-ландшафтні прийоми організації середовища громадського обслуговування для кожної системи.

Ключові слова: система громадського обслуговування, сценографія, візуальні одиниці ландшафту.

Планувальна структура системи громадського обслуговування та її просторові форми мають індивідуальний характер в залежності від розміру курортно-рекреаційної зони, профільного напрямку розвитку (лікування, туризм, екскурсії, дитячий та молодіжний відпочинок тощо), містобудівної

ситуації, умов природного оточення тощо. Вона визначається характером користування природно-територіальними умовами, функціональною організацією та пов'язана із системою забудови, системою зелених насаджень, мережею транспортних та пішохідних доріг тощо. Планувальна структура системи громадського обслуговування залежить від значущості курортно-рекреаційної зони в системі розселення (група поселень, місто, селище, тощо), складу її елементів, їх місцерозташування в умовах приморських територій, а також від специфіки об'єктів обслуговування (для лікування, відпочинку, спорту, дозвілля дітей тощо) [1].

Аналіз досвіду планувального формування приморських курортно-рекреаційних зон Азово-Чорноморського узбережжя (Великої Ялти, Великої Алушти тощо) свідчить про те, що на даний час зберігається негативна тенденція суцільної урбанізації прибережної смуги, відсутній комплексний підхід як до організації забудови так і до формування систем об'єктів громадського обслуговування.

В зв'язку з цим, при вирішенні завдань формування планувальної структури систем громадського обслуговування необхідно враховувати умови їх розміщення безпосередньо в планувальній структурі курортно-рекреаційних зон, наявність територіальних резервів, а також значення елементів обслуговуючої сфери (закрита чи відкрита мережа, загальнокурортний чи загальноміський центр, інші особливості).

На основі вищенаведених умов та чинників, аналізу проектних рішень, сучасних світових тенденцій організації сфери обслуговування у приморський курортно-рекреаційних зонах запропоновано три принципи формування системи громадського обслуговування, що можуть бути застосовані при різних природних умовах та для різних містобудівних ситуацій (рис. 1):

1. *"Принцип формування цілісного середовища"* системи об'єктів громадського обслуговування передбачає формування єдиного відкритого простору для розміщення в ньому мережі об'єктів обслуговування. Така система формується за законами *дисперсної системи*, де структурні елементи виступають як одиничні самостійні фрагменти – розрізнені або згруповані об'єкти обслуговування. Тобто, це відкрита територія (зелена зона, парк), через яку здійснюється зв'язок між закладами проживання та прибережною смугою – основний маршрут рекреантів. Система може мати декілька варіантів в залежності від кількості об'єктів обслуговування та ступеню дисперсності.

Головним композиційним завданням при побудові такої системи є необхідність показати приналежність візуально ізольованих одиничних об'єктів загальній системі. Серед основних просторово-композиційних прийомів такої системи є створення системи орієнтирів та акцентування структурних

елементів. Передбачається максимальне включення об'єктів обслуговування до озелененої частини курортно-рекреаційної території, де самі об'єкти та зелена зона взаємодіють як єдине ціле.

Таку систему обслуговування можна впроваджувати при формуванні нових курортно-рекреаційних зон без жорстких містобудівних прив'язок та територіальних обмежень або частково її застосовувати у вже сформованих курортно-рекреаційних зонах з метою їх більшого насичення об'єктами громадського обслуговування. Розвиток такої системи залежить від територіальних резервів та можливості ущільнення мережі закладів обслуговування.

2. *"Принцип формування комунікаційних коридорів"* системи об'єктів громадського обслуговування передбачає створення суцільних просторових видовжених структур вздовж напрямків руху (алей, набережних, вулиць тощо). Цей принцип формується за законами *лінійної системи*, де видовжене просторове утворення об'єднує ряд різних функцій. Основною закономірністю при просторовій побудові цієї системи є ритмічна організація структурних елементів. До найбільш характерних варіантів розміщення комунікаційних коридорів відносяться паралельний або перпендикулярний їх розвиток по відношенню до морського узбережжя. Зона зелених насаджень в цьому випадку відокремлена від зони обслуговування.

Формування комунікаційних коридорів є доцільним при наявності специфічних природних умов (ярів, перепадів рельєфу тощо) або з метою більш раціонального використання території шляхом створення обслуговуючих пішохідних артерій або розміщенням об'єктів обслуговування в перших поверхах вже сформованих вулиць. Розвиток таких систем можливий при сприятливій містобудівній ситуації для перспективного продовження обслуговуючого коридору або шляхом нарощування додаткових функцій та закладів обслуговування до існуючих.

3. *"Принцип формування ядерно-мережевої системи"* об'єктів громадського обслуговування передбачає групування об'єктів обслуговування за певними ознаками в поліфункціональні центри та створення на їх основі мережі центрів громадського обслуговування. Система будується за принципом *поліцентричної системи*, де кожен структурний елемент (центр обслуговування) є самостійним ядром в своїй функціональній ланці, але підпорядкований загальній мережі. Самі центри є вузловими елементами системи та формують композиційні ядра.

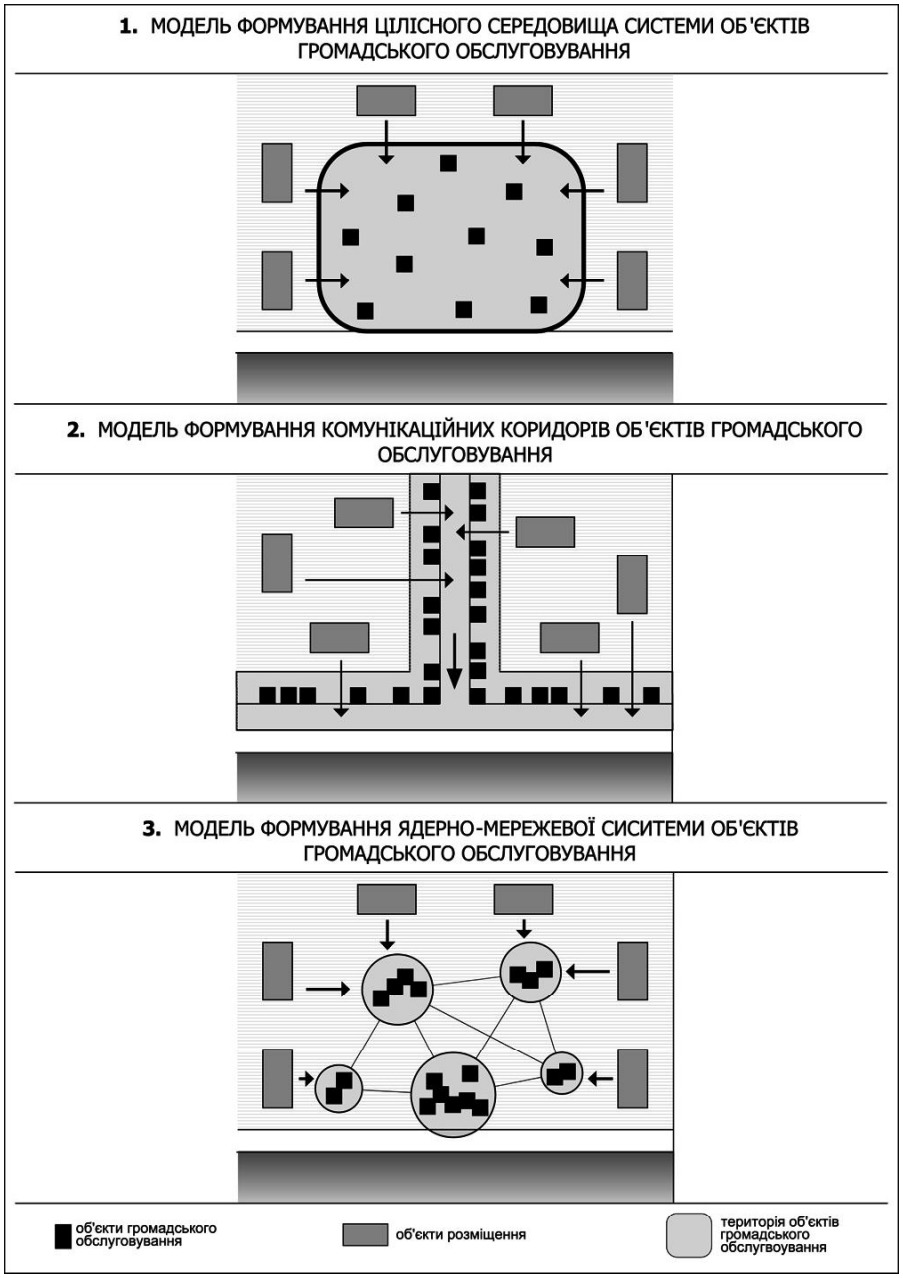

Рис. 1 **Планувальні моделі формування систем громадського обслуговування**.

Ядерно-мережеві системи громадського обслуговування доцільно впроваджувати в приморських курортно-рекреаційних зонах та приморських поселеннях з великою кількістю постійного і тимчасового населення або при наявності окремо розташованих ділянок території для формування системи центрів. Подальший розвиток таких систем можливий при наявності вільних ділянок, достатніх для формування громадських центрів та територій навколо них.

Кожен з наведених принципів формування систем громадського обслуговування може бути застосовано в курортно-рекреаційних зонах як самостійно, так і в поєднанні з іншим, в залежності від конкретних містобудівних умов, передбачуваних особливостей експлуатації та з метою вирішення певних просторово-планувальних та архітектурно-композиційних задач.

Особливим питанням при формуванні різних варіантів систем громадського обслуговування є питання *сценографії*, тобто ефективної організації як побутових послуг, так і естетичних вирішень середовища обслуговування. Сценографія є невід'ємною складовою курортно-рекреаційного відпочинку, адже багатство сценаріїв має прямий вплив на якість відпочинку, психоемоційний стан рекреантів, кількісну оцінку вражень, здобуту під час відпочинку. Таким чином, розроблено моделі сценографії курортно-рекреаційних процесів відповідно до запропонованих систем громадського обслуговування (рис. 2):

1. *Довільна сценографія*. При формуванні цілісного середовища об'єктів обслуговування сценарій курортно-рекреаційного процесу має дуже гнучкий та вільний характер, досягається багатоваріантність доступу до об'єктів обслуговування, розвинена мережа пішохідних та транспортних шляхів з можливістю безпосереднього (прямого) включення об'єктів обслуговування до ландшафтного оточення.

2. *Запрограмована сценографія.* При формуванні комунікаційних коридорів сценарій курортно-рекреаційного процесу має запрограмований та більш жорсткий характер, при отриманні послуг кількість маршрутів обмежена, мережа пішохідних зв'язків до об'єктів обслуговування слабо розвинута.

3. *Змішана сценографія*. При формуванні ядерно-мережевої системи сценарій курортно-рекреаційного процесу має достатньо гнучкий характер, мережа шляхів сполучення розвинута. Таким чином досягається ефективне поєднання комплексності обслуговування та варіантності сценарних процесів.

При розміщенні структурних елементів в системах громадського обслуговування курортно-рекреаційних зон повинні виконуватись вимоги зручності їх повсякденного використання як з точки зору відвідувачів, так і для

обслуговування транспортом. В якості одного із показників зручного розміщення об'єктів на практиці приймаються загальні витрати часу відпочиваючих на переміщення для отримання певних послуг. Цей показник при зручному розміщенні об'єктів обслуговування повинен бути мінімальним (не більше 20 хвилин). Також необхідно враховувати санітарно-гігієнічні характеристики ділянки, витрати на розміщення забудови, що залежать від рельєфу, геології та інших її властивостей, відвідуваність закладів та найбільш вірогідні маршрути відвідувачів [1].

Окрім планувальних особливостей курортно-рекреаційних утворень необхідно враховувати особливості планувальної організації систем громадського обслуговування у зв'язку з вирішенням такого явища як "пульсація рекреаційних навантажень" у вихідні дні. Специфічними, в цьому випадку, є Приазовський субрегіон та деякі території Причорноморського субрегіону (узбережжя Одеси, Херсонської та Миколаївської областей), де поряд з використанням узбережжя для розвитку тривалого відпочинку та лікування необхідно враховувати його значення в організації короткочасного відпочинку для населення інших міст, що знаходяться в зоні 2–3–годинної транспортної доступності від моря. Цей фактор має враховуватись не тільки в планувальній структурі курортно-рекреаційних зон таких районів, але й відображатись у нормативних показниках, що повинні враховувати необхідні резервні території для кororткочасного відпочинку, розгортання громадського обслуговування та підвищення вимог до організації транспортних зв'язків.

При формуванні систем громадського обслуговування в приморських курортно-рекреаційних зонах необхідно враховувати збільшення потужності деяких об'єктів в літній період, передбачати ділянки для літнього розгортання цілорічних закладів обслуговування. Їх сумарна площа залежить від кількості сезонного тимчасового населення в літній місяць "пік" та визначається з розрахунку 1м^2 на одного сезонного відпочиваючого. При цьому об'єкти цілорічного функціонування слід об'єднувати в компактні зони, локалізуючи їх в цілорічні ядра, об'єкти сезонного – в окремі зони. Місткість цілорічних та сезонних закладів розраховується за максимальною місткістю курортно-рекреаційної зони в літній місяць "пік".

Композиційні прийоми планування та забудови приморських курортно-рекреаційних зон в значній мірі визначаються природно-кліматичними умовами – рельєфом місцевості, наявністю унікальних природних ландшафтних утворень, умовами інсоляції та аерації, вологістю, температурою повітря тощо. Курортно-рекреаційні зони Азово-Чорноморського регіону розміщені в різних природних зонах, де є морські узбережжя з рівнинним та гірським рельєфом, ріки, озера, лісові масиви.

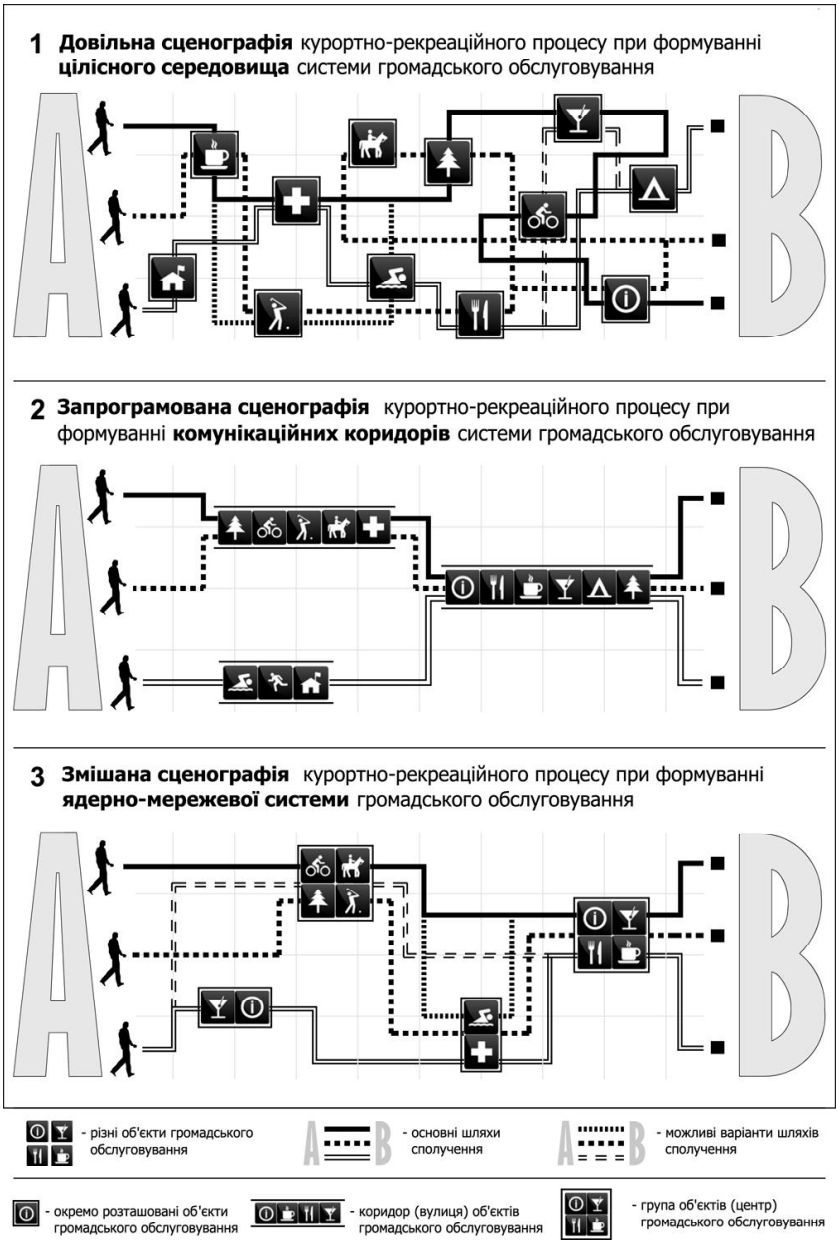

Рис. 2 **Сценарні моделі курортно-рекреаційного процесу в системі громадського обслуговування**.

Тому природний каркас створює умови для невичерпного різноманіття містобудівних рішень та архітектурно-просторової композиції як самих курортно-рекреаційних зон, так і систем громадського обслуговування.

Серед композиційних прийомів планування територій систем об'єктів громадського призначення основними є такі:

- розосереджене розміщення забудови по всій території без чіткого виділення меж між групами будівель та споруд;
- вільне розміщення сконцентрованих груп будівель та споруд з зеленими розривами між ними;
- регулярне компактне чи розосереджене розміщення об'єктів з поєднанням різних прийомів композиції [2].

Серед варіантів розміщення об'єктів громадського обслуговування, що складають систему існують такі форми як стаціонарні, вбудовано-прибудовані безпосередньо в забудову зони проживання, окремо розміщені та об'єкти сезонного обслуговування.

При планувальній організації та виборі засобів забудови в умовах Азово-Чорноморського узбережжя дуже важливо вирішити завдання формування композиційного взаємозв'язку архітектури та ландшафту в широких просторових межах, що включають різні види забудови. Показовим в цьому відношенні є саме об'єкти громадського обслуговування курортів та зон відпочинку, міст-курортів, в яких зосереджуються найважливіші функції, а значить основні архітектурні засоби виразності. Отже, метою при формуванні систем громадського обслуговування є створення насиченого відповідними об'єктами архітектурно-ландшафтного середовища, досягнення багатоваріантного числа сформованих просторів.

Композиційні задачі, що вирішуються в межах територіальних кордонів об'єкта, що проектується, повинні враховувати просторові кордони, що утворюються природними формами рельєфу, межами берегової лінії тощо.

Для кожного відносно самостійного простору необхідно розробляти концепції забудови, що враховують особливості природного оточення та містобудівні передумови.

Ще однією задачею формування архітектурно-планувальної структури системи громадського обслуговування є органічне включення її елементів до оточуючого середовища. Так, в залежності від виразності ландшафту забудова об'єктами обслуговування повинна підкреслювати цінні природні особливості території або, навпаки, при невиразному ландшафтному оточенні, надавати йому скульптурність та створювати нову конфігурацію силуету.

На основі аналізу існуючих типів візуальних просторових одиниць ландшафту [3] встановлено, що формування різних за характером та

композиційною основою систем громадського обслуговування створює різні типи штучно створеного простору, а саме:

- *Відкриту* просторову одиницю ландшафту, основою якої є поверхня, що має візуальний зв'язок в усіх напрямках з середніми та дальніми (довгими) планами.
- *Дифузну* просторову одиницю ландшафту, природні елементи якої не мають чітко окреслених меж, а цілісність поля видимості частково порушується об'ємними формами;
- *Прохідну (*коридороподібну) просторову одиницю ландшафту, що є обмеженою за відповідним напрямком, довжина якої значно більше її ширини (відстані між обмежуючими бар'єрами).

Діапазон композиційних прийомів та архітектурних форм центрів та об'єктів обслуговування є дуже широким: від живописно-пластичних композицій, повністю підвладних особливостям топографії території, до контрастних по відношенню до оточуючого ландшафту споруд з підкреслено геометричними формами. При розміщенні об'єктів громадського обслуговування на передньому плані, тобто безпосередньо біля узбережжя, вони грають головну роль у формуванні панорам, а головною вирішальною умовою в такому варіанті є композиційний взаємозв'язок окремих об'єктів та ландшафту, в тому числі з береговою лінією, акваторією моря, різними поверхнями схилів.

Окрім фронтально розміщеної забудови (вздовж моря) існує можливість глибинного розміщення об'єктів громадських центрів з використанням просторів, що розкриваються – середніх, дальніх планів, поступово зростаючого рельєфу.

За особливостями взаємозв'язку об'єктів обслуговування з природним ландшафтним оточенням з урахуванням їх відповідності соціальним потребам можна виділити наступні принципи:

- *принцип взаємопов'язаності*, який передбачає розвиток та розміщення об'єктів громадського обслуговування в умовах сформованої та перспективної системи громадського обслуговування;
- *принцип відповідності*, що враховує природно-рекреаційні умови, та функціонально-містобудівні вимоги як базис побудови системи обслуговування;
- *принцип різноманітності*, що забезпечує створення максимально можливої кількості послуг в межах курортно-рекреаційної зони;
- *принцип гнучкості*, який побудовано на мобільному розгортанні закладів обслуговування в залежності від сезонних потреб;

- *принцип орієнтованості* на споживача, яким досягається відповідність спеціалізації об'єктів обслуговування сучасним запитам відпочиваючих [4].

Ландшафти з глибинним розкриттям передбачають відповідний вибір прийомів архітектурно-просторової композиції забудови. При цьому використовуються можливості рельєфу для створення більш динамічного простору з підкресленням глибинних вісей, перпендикулярних загальному напрямку всієї курортно-рекреаційної забудови. Як фронтальна, так і глибинна забудова громадських центрів повинні сприяти виразності загального силуету приморського узбережжя.

Таким чином, при архітектурно-просторовому вирішенні систем та центрів громадського обслуговування необхідно врахувати специфічні умови приморських територій, а саме сприйняття забудови: з близьких відстаней; з верхніх терас; з великих відстаней [4]. Різні умови сприйняття мають вплив на масштаб композиції забудови, у вирішенні якої необхідно враховувати не тільки сприйняття ззовні, але й сприйняття з інтер'єрів закладів обслуговування.

Література

1. Рекомендации по формированию общественных центров курортов / КиевНИИП градостроительства. – М.: Стройиздат, 1985. – 64 с.
2. Хромов Ю.Б., Клюшин Н.А. Организация зон отдыха и туризма на побережье Байкала. – М.: Стройиздат, 1976. – 132 с.
3. Курбатов Ю.И. Архитектурные формы и природный ландшафт: композиционные связи. – Л.: Издательство Ленинградского университета. 1988. – 136 с.
4. Тимченко Р.В. Архитектурно-планировочная организация культурно-бытового обслуживания на климатических приморских курортах: автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. архит.: спец. 18.00.04 / – М.: ЦНИИЭП жилища, 1968. – 16 с.

Аннотация

В статье рассмотрены принципы формирования систем общественного обслуживания, их планировочная структура, приведены сценарные модели курортно-рекреационного процесса, проанализированы архитектурно-ландшафтные приемы организации среды общественного обслуживания для каждой системы.

Ключевые фразы: система общественного обслуживания, сценография, визуальные единицы ландшафта.

Annotation

In the article are examined formation principles of public service systems and their planning structure, are resulted resort and recreational process scenary models, are analyzed architectural and landscape organizing methods of public service environment for each system.

Key Phrases: public service system, scenography, visual landscape units.

УДК 711.6

Н. Г. Чернятевич
асистент каф. дизайну архітектурного середовища, КНУБА

ЕКОЛОГІЧНИЙ, ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЕСТЕТИЧНИЙ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРНИХ ОБ'ЄКТІВ НА ВОДІ

Анотація: розглядаються актуальні підходи у формуванні об'єктів на воді, їх розташування у місті в залежності від функціонального призначення. Визначаються основні види взаємодії архітектури і води.

Ключові слова: антропогенний фактор, природний фактор, екологічні проблеми, середовище, урбанізація, об'єкти на воді, поліморфізм.

Поверхня земної кулі на 3 / 4 покрита водою - це океани, моря; озера, льодовики. У досить великих кількостях вода знаходиться в атмосфері, а також в земній корі. Загальні запаси вільної води на Землі складають 1,4 млрд км3. Основна кількість води міститься в океанах (близько 97,6%), у вигляді льоду на нашій планеті води є 2,14%. Вода річок і озер складає 0,29% і атмосферна вода - 0,0005% [1].

З усіх наслідків глобального потепління населення Землі поки що найбільше турбує підвищення рівня Світового океану.

На протязі минулих 2000 років рівні океанів Землі були практично незмінними. Але останнім часом ми можемо спостерігати їх значне підвищення. За даними, презентованими на Європейській конференції геофізичних досліджень, вони мали такі градації: у XVIII ст. підвищення рівня склало 2см, у XIX ст. рівень підвищився на 6см, а у XX ст. – на 18см [2].

Згідно з припущеннями Наукового комітету із дослідження Антарктики, якщо температура на планеті й надалі підвищуватиметься нинішніми темпами, то наслідки будуть набагато серйознішими, ніж вважали раніше. Зокрема, можуть повністю піти під воду Мальдівські острови в Індійському океані, частково будуть підтоплені такі міста як Калькутта і Дакка, а владі Великобританії, Сполучених Штатів і Китаю доведеться витратити мільярди доларів на заходи з захисту від затоплення Лондона, Нью-Йорка і Шанхая. Нові припущення, як вважають їхні автори, повинні підштовхнути учасників до вжиття рішучіших узгоджених заходів з відвернення глобального потепління.

"У Арктиці потепління відбувається швидше, ніж де-небудь ще на землі. До 2030 року її льодовий щит просто зникне. Кажуть, що Арктика є нашим барометром, але справи ще серйозніші: зміни в Арктиці прискорюють глобальну зміну клімату", - заявив Генеральний секретар ООН Пан Гі Мун. Він зазначив, що швидкість зміни клімату випереджає всі попередні прогнози. Арктика не відбиває, а поглинає тепло, і її лід тане, прискорюючи глобальне

потепління. Глава ООН звернув увагу на потенційну загрозу потрапляння в атмосферу акумульованого у вічній мерзлоті метану, який є парниковим газом, в 20 разів більш агресивним, ніж двоокис вуглецю. Крім того, танення льодів призведе до підвищення рівня моря.

"До кінця цього століття рівень моря може піднятися на 2 м. Сьогодні на територіях, розташованих близько метра над водою, проживають більше 60 млн. чоловік. До кінця століття ця цифра перевищить 130 млн.", - сказав Пан Гі Мун, задав риторичне питання про те, куди бігти жителям прибережних районів, у тому числі таких великих мегаполісів, як Каїр, Шанхай, Токіо та Амстердам.

Підраховано, що 75% мешканців Землі живуть в межах 96 км від моря, тому наслідки глобального потепління можуть бути для них катастрофічними.

Ще однією з найбільш характерних особливостей розвитку сучасного суспільства є також безупинний темп урбанізації, яка впливає на значні соціальні перетворення в історії людства. Міста існували з глибокої давності, однак урбаністична цивілізація виникла лише в нашому столітті. Якщо населення планети в цілому подвоюється за 35 років, то міське населення – за 11 років. Виявлено, що найбільші центри ростуть удвічі швидше невеликих міст. З розвитком найзначніших міст погіршується стан оточуючого природного середовища, порушується відсотковий баланс між природним і антропогенним середовищем і екологічна проблема стає пріоритетною.

У великих містах спостерігаються негативні прояви науково-технічного прогресу й індустріалізації. Серед них – створення середовища з високою концентрацією антропогенних факторів: забруднення атмосферного повітря, високий рівень шуму, електромагнітні випромінювання як безпосередній продукт індустріалізації; зосередження підприємств на обмеженій території, висока щільність населення, міграційні процеси і т.д. – наслідок урбанізації як форми розселення. В умовах великого міста вплив на людину природного компонента ослаблено, а вплив антропогенних факторів різко посилено.

Урбанізація неоднозначно діє на людське суспільство: з одного боку, місто надає людині ряд суспільно-економічних, соціально-побутових і культурних переваг, що позитивно позначається на його інтелектуальному розвитку, дає можливість для кращої реалізації професійних і творчих здібностей, з іншого - людина віддаляється від природи і потрапляє у середовище зі шкідливими впливами - забрудненим повітрям, шумом і вібрацією, обмеженою житлоплощею, залежністю від транспорту, постійним змушеним спілкуванням з безліччю незнайомих людей - усе це несприятливо позначається на його фізичному і психічному здоров'ї.

Становище ускладнюється тим, що міста-гіганти розвивалися стихійно і, як правило, без обліку біологічних потреб і психологічних особливостей людини, придушується її біологічна природа. Втомлений мешканець міста, із властивою йому підвищеною дратівливістю, невмотивованою заклопотаністю, загальною млявістю, шукає звільнення від цього стану на лоні природи.

Закони гармонії живої природи можуть допомогти розкрити і закони гармонійної рівноваги між архітектурними комплексами, що збагачується відмінністю побудови форм - поліморфізмом, у виникненні якого велику роль зіграла нова техніка. Саме жива природа має «умінням» приводити до гармонійної єдності різноманітні форми. Поява об'єктів поблизу водойм здатна подолати одноманітність, надати мальовничість, життєрадісність архітектурному середовищу, наповнити його гармонією форм живої природи.

Стаючи важливою складовою архітектурної концепції, водні споруди набувають закінчену стильову своєрідність. Тому водні споруди в житлових двориках Помпеї, в ренесансних парках Італії, барокових палацах Німеччині - це цілісні архітектурні об'єкти свого часу, його знаки, його художні образи. Але, займаючи своє місце в житлових будинках Помпеї як художній елемент, вода грала не менш важливу екологічну роль. Адже водне дзеркало і супроводжуючі його рослини в жаркому кліматі - це можливість знизити температуру повітря, збільшити його вологість, полегшити дихання, наситити повітря фітонцидами. У цих водяних конструкцій є ще одна особливість - вони ірраціональні, оскільки рух струменів, пульсація бульбашок повітря у воді, гра сонячних відблисків на поверхні неповторні й хаотичні. Ця мінливість та різноманітність дають зміну вражень, сприяючи релаксації людини.

Найпростіша форма води - дзеркальна поверхня водоймища. Як не парадоксально, але заради цієї поверхні ми, в більшості випадків, і будуємо декоративна водойма - особливо це наочно в суворих міських ставках, де є поєднання кам'яної обробки і дзеркала водної поверхні, завжди геометричного і різноманітного через особливості відображати всі видимі предмети, навіть приховані від ока під даним кутом зору. Відображаючи що-небудь вода створює геометрично правильну ілюзію симетрії, крім того, споруджуючи віртуальний додатковий предмет. Вода, відображаючи небо, береги, споруди і рослини як би розширює простір, що особливо цінно в сучасному світі, де важливий кожен квадратний метр. Водна гладь може відображати навіть темряву ночі, поєднуючи це з відблисками місячного світла, особливо при легких брижах, створюючи романтичний стан душі.

В даний час рівень розвитку технологій дозволяє втілювати ті ідеї, які раніше здавалися нездійсненними. Водна поверхня стає основою для будівництва окремих будівель, житлових районів, міст. З'являються ідеї

підводних залізниць і автодоріг в прозорих тунелях, будуються підводні океанаріуми, створюються аквапарки, басейни, гребні канали, крижані готелі. Вже зараз архітектори мріють про міста і під водою і на воді.

Нове століття продовжує низку амбітних проектів використання води. Як приклад можна привести декілька яскравих авторів водної архітектури. Одним із них є відомий бельгійський архітектор Вінсент Калебот (Vincent Callebaut Architecture), який працює не тільки в напрямку створення житлового простору для людства, а також проектування природних та штучних біотопів. Проект міста – острови Lilipad (латаття) – це плаваючий екополіс для кліматичних біженців площею 500000 кв.м. (рис.1); Phisalia – проект плаваючої лабораторії з музеєм (рис.2); центр мистецтв (The eye of the storm) з оперним театром і відкритим концертним залом (рис.3); плаваючі острови (The Floating Islands) в Норвегії з готелем, арктичним центром культури площею 6000 кв.м (рис.4); штучні острови Пуссан для відпочинку площею 450000 кв.м та безліч амбітних утопічних проектів.

Рис.1 Місто-острів Lilipad

Рис.2 Phisalia – амфібія. Сад чищення

Рис.3 Центр мистецтв The eye of the storm

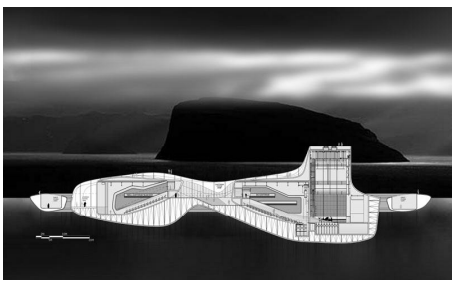

Рис. 4 плаваючі острови The Floating Islands

Сантьяго Калатрава – всесвітньо відомий іспанський архітектор, художник та інженер створив архітектурний комплекс (Citi of and Sciences) з

п'яти будівель на осушеному дні ріки Турія у місті Валенсія (Іспанія) (рис.5). Ця споруда має три поверхи та площу 8000 кв. м. Комплекс є одним з видатних зразків сучасної архітектури. Найбільше здобутків в архітектурі на воді у голандських архітекторів. Першою архітектурною фірмою в світі, яка займається тільки спорудами на воді є Waterstudio.nl. Генератором ідей студії є всесвітньо відомий архітектор Коен Олтхойс (Koen Olthuis). Зберегти світ, будувати на воді – ось, що є основою бізнесу Koen Olthuis у двох словах. Його архітектурна майстерня займається проектуванням водних шкіл, парків, доріг, будинків і майже всі вони побудовані. Olthuis недавно почав працювати над своїм головним проектом в Нідерландах - міський район Нова Вода (The New Water) на 80 гектарах меліорованих земель в муніципалітеті Westland, що незабаром буде повторно затоплено. Половина з 1200 будинків планується побудувати на землі, інша половина на воді. Це перший проект такого масштабу і роду в Нідерландах (рис.6).

Рис.5 Місто мистецтв і наук (Citi of and Sciences) в Валенсії

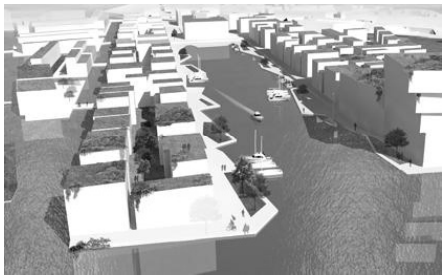

Рис. 6 район Нова Вода (The New Water) Westland Нідерланди

На території країн СНД провідні архітектурні фірми також цікавляться проектуванням на воді, зокрема "майстерская Асадова" спільно з "Гранд Проект Сити" створила низку концептуальних пропозицій по освоєнню акваторії м. Сочі (рис.7). Проект являє собою альтернативу намивному острову, запропоновану для реалізації в будь-якій акваторії - від міських водойм до океанського узбережжя. При подальшій розробці всіх концепцій передбачалося максимальне використання екологічних технологій - альтернативних джерел енергії (сонця, вітру, морських течій), опріснення морської води, інтенсивного озеленення покрівель, максимальної утилізації відходів тощо. Незважаючи на прив'язку до м. Сочі, кожен проект міг би з'явитися в будь-якій акваторії, формуючи екологічні оазиси як у центрі морських курортів, так і в місцях, віддалених від цивілізації.

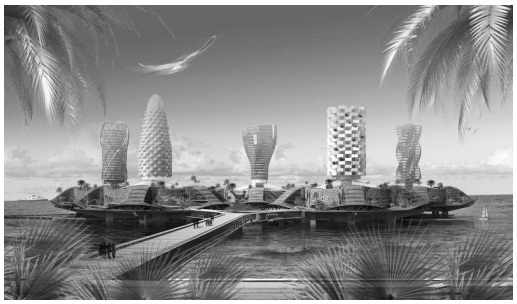

Рис.7 Олімпійські острови. "Острова" – пропозиції по освоєнню акваторії м. Сочі

Буквально кілька десятків років тому дебаркадери сприймалися тільки як стаціонарні баржі, пришвартовані біля причалів водойм. Сьогодні, в умовах високого попиту, старі плавучі пристані трансформуються в престижні і неординарні об'єкти нового формату, а архітектурні ідеї плавучих мегаполісів, островів-держав, гігантських культурно-розважальних і готельних центрів відкривають широкі перспективи розвитку даного напрямку. У країнах Західної Європи, таких як Франція, Італія, Нідерланди, Великобританія, а також Канаді та ОАЕ все більшу популярність здобувають плавучі ресторани, готелі, елітні житлові вілли, котеджні містечка, спортивні споруди, яхт-клуби, що свідчить про переваги цього виду нерухомості перед традиційними наземними об'єктами.

Нерухомість на воді має ряд переваг. По-перше, плавучі споруди, зведені на бетонних або металевих понтонах, можна розташувати практично в будь-якому місці ріки, озера або морського узбережжя. Вони надзвичайно мобільні, що дає можливість досить легко міняти їх місцерозташування. Споруди на воді можуть бути повністю автономні. По-друге, такий вид будов звільнений від податків на землю і нерухомість, а зміна призначення об'єкта здійснюється без погоджень з органами нагляду. Проектування і процес узгодження проектної документації проходить швидше, ніж у випадку з звичайним будовою.

Але проектування значно випереджає розвиток архітектурно – містобудівної теорії. Серед небагатьох публікацій присвячених проблематиці даної теми можна зазначити статтю Шарової Катерина Валерівни магістрант Урал ГАХА "Взаємодія архітектурних об'єктів і водних просторів". В статті досліджується структура і характерні особливості формування водних об'єктів у взаємодії з водним простором, проводиться комплексний аналіз чинників, що впливають на принципи об'ємно-планувальних та композиційно-просторових

рішень даного типу архітектурних об'єктів. Також воду як потенціал організації життєвого простору розглядає в своїй статті Полякова Анастасія Бориславівна, магістрант ВКГТУ м. Усть-Каменогорськ, Казахстан. В її статті "Аквaморфологічні аспекти в архітектурі" розглядаються фізичні стани і властивості води, її агрегатні стани. Вплив різноманітних форм і властивостей води на формоутворення різних типологічних архітектурних об'єктів. Наводяться приклади сучасної архітектури, в яких відображені розглянуті властивості води. Визначається поняття аквaморфології. Досліджуються житлові та громадські архітектурні об'єкти. Гарєва М.Ф. в своїй статті "Просторовий структуралізм: територія води та суші" розглядає просторову організацію території, закономірності утворення поселень в умовах води і суші. Необхідність у створенні концепції містобудівного проектування залежно від змін стану об'єкта дослідження на момент актуалізації прив'язки глобальних соціальних, природних аспектів до питань формоутворення просторової «самоорганізації » людського середовища проживання.

Поки не існує достатньо переконливого обґрунтування споруд на воді. Не вивчені сприятливі умови для життєдіяльності людини в подібних об'єктах, не сформульовані принципи архітектурно – планувальних рішень тощо. Назріла необхідність узагальнення проектного досвіду і розробки об'єктів на воді. Подальші дослідження даної теми потребують створення їх класифікації, розробки типологічних особливостей кожного виду та перспективних прогнозів формування оптимального середовища.

Література:

1. Білявський Г.О., Фурдуй Р.С., / Основи екологічних знань: Підручник. – К.: Либідь, 1997. – 288 с.
2. Четверта доповідь Міжурядової групи експертів зі змін клімату, 2007
3. Тетиор А.Н. Архитектурно-строительная экология/ А. Н. Тетиор. – М.: Академия, 2008. – 368 с.
4. Мазаев Г.В. Прогнозирование вероятного развития градостроительных систем: учеб. Пособие / Г.В. Мазаев. – Екатеринбург: Архитектон, 2005. – 112с.:ил.
5. Нефедов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – Санкт-Петербург, 2002. – 295 с.
6. Ефимов А.В. Дизайн архитектурной среды: Учеб. Для вузов/ Г. Б. Минервин, А. П. Ермолаев, В. Т. Шимко, А. В. Ефимов, Н. И. Щепетков, А. А. Гаврилина, Н. К. Кудряшев. – М.: Архитектура-С, 2006. – 504 с.
7. Блинов В.А. Архитектурная климатология в градостроительном проектировании. – М.: МАРХИ, 1997.

8. Петров К.М. Общая экология: взаимодействие общества и природы: Учебное пособие для вузов. – 2-е изд., стер. – СПб: Химия, 1998. – 352 с., ил.
9. Нефедов В.А. Ландшафтный дизайн и устойчивость среды. – Санкт-Петербург, 2002. – 295 с.
10. Ефимов А.В. Дизайн архитектурной среды: Учеб. Для вузов/ Г. Б. Минервин, А. П. Ермолаев, В. Т. Шимко, А. В. Ефимов, Н. И. Щепетков, А. А. Гаврилина, Н. К. Кудряшев. – М.: Архитектура-С, 2006. – 504 с.

Аннотация

Рассматриваются составляющие системного подхода в формировании предметного пространства. Определяются основные условия влияния окружающей среды на человека и их отражение в поведенческой деятельности: отождествление, превращение, заимствование. Подчеркивается взаимосвязь между функциональными и эстетическими аспектами.

Ключевые слова: Среда, дизайн-проектирование, предметное пространство, психофизиологические особенности, формообразование, образ.

Annotation

Considerate composition parts of system approach in forming of object space. Define general conditions of influence the environment on people and their reflection in behavioral activity: identification, transformation, adoption. Underline the correlation between functional and esthetical aspects.

Key words: environment, design-projecting, object space, psychophysical peculiarities, forming, image.

УДК 72.01, 72:004.9

О. В. Левченко
кандидат архітектури, доцент каф. ІТА, КНУБА.

ДИНАМІЧНЕ ПРОЕКТУВАННЯ ЛАНДШАФТІВ В ПРОГРАМНО-ІНФОРМАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Анотація: У статті представлений огляд комплексу Bryce в роботі архітекторів та ландшафтних дизайнерів за умови залучення BIM технології інформаційного моделювання будівель.

Ключові слова: програма, BIM, Bryce, 3D.

BIM (Building Information Modeling або Building Information Model) - інформаційне моделювання будівництва або інформаційна модель будівництва. BIM технологія також відмічає й працю над складовою усіх проектів в галузі архітектури – ландшафтний дизайн та генерацію рельєфу ділянки будівництва. Сучасний рівень відмічає багаторівневу обробку саме навколишнього середовища та надає велике значення містобудуванню та ландшафтному дизайну. Попереду з аналогів, на думку автора, бажано відмітити генератор середовища Bryce.

Генератор ландшафтів Bryce — була випущена в 1994р. для комп'ютерів Macintosh компанією MetaCreations Bryce 1.0 вона фактично не мала аналогів. Друга версія Bryce 2.0 була випущена в 1996р., включала в себе моделювання гір, джерела світла, прорахунок атмосферних ефектів, примітиви і булеве моделювання, редактор текстур. Програма була також портована на платформу Windows. Більш стабільна версія – Bryce 2.1 вийшла в 1997р. У 1997р. була також випущена версія Bryce 3.1, в яку додали можливість анімації. Версія Bryce 4.0 - містила багато нововведень: управління атмосферою, небом, імпорт та експорт об'єктів.

У 2000р. Bryce був придбаний компанією Corel Corporation. Нова версія 5.0 вийшла в 2001р. з деякими нововведеннями, зокрема, редактором дерев і метаболіт. Версія 5.01 усувала ряд помилок і мала деякі недокументовані функції. Інших поліпшень в програму внесено не було. У 2004р. програма була придбана компанією DAZ 3D. У 2005р. вийшла чергова версія Bryce 5.5, яка містила плагін DAZ Studio Character. Цей плагін дозволяв імпортувати дані з інших продуктів компанії DAZ і Poser. У жовтні 2006р. компанія DAZ випустила Bryce 6 і Bryce 6.1. Нові поліпшення торкнулися імпорту анімації, підтримки двопроцесорних ПК, підтримку HDRI та ін.

У червні 2007р. попередня версія - DAZ Bryce5.5 - стала безкоштовною, що надає переваги вивчення саме цього комплексу порівнянно з аналогами, які мають велику вартість. І сьогодні, через більш ніж 10 років після виходу першої версії, вікно Bryce виглядає практично так само, як наприкінці 90-х. Інтерфейс представлений одним вікном проекції, в якому і відбувається побудова тривимірної сцени. Значну частину вікна займають інструменти для

маніпулювання проектом: віртуальний трекбол і ще кілька елементів управління дозволяють працювати з камерою, поряд знаходяться засоби перемикання між видами у вікні проекції (вид зверху, знизу, з камери, зліва і т.д.). Програма призначена в основному для створення і візуалізації пейзажів. Можливості моделювання представлені. У Bryce є широкі можливості такі які: Моделювання дерев (редагування вбудованого об'єкта), Моделювання гірських ландшафтів та їх експорт, Моделювання дерев, Редагування неба, Імпорт об'єктів з більшості 3d-форматів, Метаболи, Редактор матеріалів і текстур, Анімація, Інтеграція з програмами DAZ 3D, Рендеринг (з алгоритмом raytrace).

Роботу в Bryce варто починати з установки налаштувань проекту. Це можна зробити у вікні File > Document Setup, де вибирається дозвіл вихідного зображення. Якщо у ваші плани входить створення анімації (а її теж можна робити в Bryce), то загляньте й у вікно File > Animation Setup, де вказуються її налаштування, такі як тривалість і частота кадрів в секунду (FPS). За замовчуванням значення цього параметра дорівнює 15, але для отримання якісного відеоролика потрібно встановити принаймні 25.

Для того щоб почати будувати тривимірну сцену, потрібно звернутися до

панелі інструментів у верхній частині вікна програми. Тут можна побачити три вкладки: Create, Edit і Sky & Fog. За замовчуванням активна вкладка Create, яка містить засоби для створення примітивів. Цікаво, що в їх числі є і найпростіші фігури, які можна створити в будь-якому 3D-редакторі (циліндр, тор, конус), і більш складні, характерні тільки для генераторів ландшафтів (камінь, гора, дерево). Крім цього, у розпорядженні користувача є кілька джерел світла, які можна використовувати для загального освітлення сцени або підсвічування деяких об'єктів. Є також чотири типи поверхні - вода, земля, хмари і гірський ландшафт.

У Bryce є досить велика бібліотека готових об'єктів, що включає різні типи дерев, чагарників, трав, варіантів рельєфу і навіть предмети меблів. Для доступу до неї досить клацнути по кнопці у вигляді стрілки, спрямованої вниз, яка розташована біля назви Create. Бібліотека може включати й об'єкти, додані користувачем. Для більш зручного їх розміщення передбачена можливість створення додаткових категорій. У Bryce немає інструментів для полігонального і NURBS-моделювання, за допомогою яких в 3D-редакторах створюються складні моделі, однак у цьому немає нічого дивного - все-таки це генератор ландшафтів, а не 3D-редактор загального призначення. Зате є можливість імпорту 3D-моделей, створених в інших програмах. Bryce

підтримує всі основні формати, які використовуються в популярних 3D-редакторах (.3ds,. Lwo,. Cob,. Dfx,. Obj,. X,. Wrl та інші).

Також не потрібно забувати про інтеграцію Brycе з програмою Daz Studio, яка є основним продуктом нинішнього власника генератора ландшафтів. Daz Studio - це безкоштовна програма для створення тривимірної анімації, робота з якої заснована на використанні готового контенту. Іншими словами, користувач працює з великим набором готових моделей і аксесуарів для них. Daz Studio встановлюється разом з Brycе, і перейти в неї можна прямо з вікна генератора ландшафтів. Контент з Daz Studio легко переноситься в програму, де з ним можна працювати вже засобами Brycе. Варто відзначити, що численні бібліотеки моделей і аксесуарів для Daz Studio розповсюджуються на комерційній основі, проте компанія Daz3D частенько проводить акції, коли ту чи іншу модель протягом певного проміжку часу можна завантажити безкоштовно. Якщо стежити за такими заходами на сайті компанії, можна зібрати непогану бібліотеку.

Для створення деяких типів специфічних об'єктів, таких як дерева і рельєф поверхні, в Brycе є окремі редактори. Редактор дерев Tree Lab дозволяє вибрати заготовку для дерева або чагарнику, а потім змінити параметри, які будуть впливати на його зовнішній вигляд. До них відноситься кількість гілок і їх товщина, товщина стовбура, число листя і ін. Крім цього, можна вибрати розмальовку дерева, для якої можна використовувати матеріал або текстуру (графічний файл).

Редактор форми ландшафтів Terrain дає можливість максимально точно описати рельєф поверхні. Для відкриття редактора необхідно створити об'єкт Terrain у вікні Brycе, після чого натиснути маленьку кнопку з написом «E», яка з'явиться в робочій області поряд з ним. Працюючи з редактором ландшафтів, можна описувати форму рельєфу вручну або ж по карті рельєфу. У першому випадку ви просто можете намалювати необхідну форму гір пензлем, вибрати тип шуму на поверхні, зробити піки згладженими або, навпаки, різкими.

Робота з картами рельєфу не менш цікава. Така карта являє собою звичайний графічний файл (бажано заздалегідь підготувати його в графічному редакторі і зробити чорно-білим). Дані з карти рельєфу інтерпретуються програмою так: чим темніше ділянку фотографії, тим більш плоский рельєф, а чим він світліше, тим вище гірські піки. Вийде, що образ людини, який був зображений на фотографії, буде вгадуватися в рельєфі гірської системи.

Друга вкладка панелі інструментів «Edit» - містить інструменти для редагування тих об'єктів, які вже додано в проект. Використовуючи представлені інструменти, об'єкти можна переміщати, встановлювати їх положення відносно один одного, змінювати розмір, а також повертати. Крім

цього, за допомогою вкладки Edit можна отримати доступ до вікна Materials Lab, яке дає можливість підібрати параметри матеріалів для об'єктів.

Редактор матеріалів Bryce містить досить багато налаштувань для визначення виду кінцевого матеріалу. Можна управляти ступенем прозорості, відображенням і заломленням променів світла в матеріалі, додавати рельєфність, металевий блиск, міняти колір і т.д. У багатьох випадках набагато простіше не підбирати налаштування матеріалів вручну, а використовувати готові матеріали з бібліотеки. В арсеналі програми - матеріали хмар, скель і каменів, піску, туману, листя і т.д. Будь-який готовий матеріал можна змінити, використовуючи для цього всі ті ж параметри.

Дуже важливою категорією інструментів Bryce є Sky & Fog. Ці інструменти призначені для створення атмосфери сцени. Використовуючи інструменти на вкладці Sky & Fog, можна керувати часом доби, висотою хмар, наявністю туману і його кольором, змінювати колір неба і димки. Змінювати ці

параметри досить просто - достатньо встановити курсор на відповідному значку панелі інструментів, натиснути кнопку миші і перемістити її вгору або вниз, вправо або вліво. Навряд чи може викликати труднощі і круглий значок для керування положенням Сонця. Змінюючи параметри атмосфери, ви можете спостерігати за результатом в невеликому віконці попереднього перегляду, розташованому у верхньому лівому кутку вікна програми. У ньому постійно відбувається візуалізація сцени в інтерактивному режимі.

Якщо ви хочете дістати можливість більш тонко настроїти параметри атмосфери, просто натисніть кнопку у вигляді хмари на панелі інструментів. Буде відкрито вікно Sky Lab, що дозволяє змінювати розмір сонця і місяця, додавати в проект зірки та комети і регулювати їх кількість і яскравість. Можна задати фазу Місяця, налаштувати контрастність тіней і визначитися з тим, чи будуть присутні відблиски навколо сонячного диска.

Використовуючи інші вкладки вікна Sky Lab, можна налаштувати щільність хмарного покриву, визначити наявність або відсутність тіней, вказати швидкість і турбулентність хмар, налаштувати щільність і висоту туману і димки. На вкладці Atmosphere можна навіть включити в проект веселку. Нарешті, вкладка IBL дозволяє додати в проект файл у форматі HDR. Такі

файли в тривимірній графіці зазвичай використовуються для створення реалістичного оточення.

Якщо ваш проект задуманий як анімація, то ви можете анімувати будь-які параметри вікна Sky Lab, досягнувши, наприклад, того, що день буде з часом переходити в ніч. Створення анімації виконується безпосередньо у вікні Sky Lab методом ключових кадрів. Це - дуже ефективний метод, використовуючи який, ви задаєте тільки початкове і кінцеве стан атмосфери. Як правило, має сенс додавати кілька ключових кадрів, щоб переходи між ними були більш плавними. Анімувати можна не тільки параметри оточення, а й матеріали для об'єктів сцени, а також рельєф поверхні. Інструменти для створення ключових кадрів є і в редакторі матеріалів, і в редакторі гірських кряжів.

Bryce прораховує сцену в два етапи. Спочатку ви бачите результат чорнового прорахунку, потім виконується більш точний рендеринг. При необхідності можна виконувати проміжну візуалізацію, що дозволяє отримати результат швидше. Також є можливість рендеріть тільки виділені фрагменти сцени, що теж дуже зручно під час настроювання її параметрів.

Висновок: якщо на початку свого шляху Bryce міг розглядатися як перспективне рішення для професіоналів, то сьогодні це, швидше, інструмент для всіх дизайнерів та архітекторів. У Bryce залишається зручний інтерфейс, оригінальні інструменти управління. Тому Bryce, має безліч шанувальників, деяким з яких (наприклад, Majorgaine і Alvin Ylaya) вдається створювати в ньому справжні шедеври комп'ютерної графіки.

Література

1. Тимофеев С.М Ландшафтный дизайн с использованием Bryce 6 / С.М. Тимофеев. - М.: Єксмо, 2009. - 193с.
2. Шэмз Мортиер Трехмерное моделирование в системе Bryce / Шэмз Мортиер. - М.: ДМК Для дизайнеров, 2008. - 432с.
3. С.Э. Китченс и В. Гавенда BRYCE / С.Э. Китченс и В. Гавенда. – СПб.: DiaSoft, 2001. – 530с.
4. http://www.daz3d.com/

Аннотация

В статье представлен обзор комплекса Bryce в работе архитекторов и ландшафтных дизайнеров при условии привлечения БИМ технологии информационного моделирования зданий. Ключевые слова: программа, БИМ, Bryce, 3D.

Summary

The article presents an overview of the complex in the Bryce architects and landscape designers in terms of providing information modeling BIM technology buildings. Keywords: program, BIM, Bryce, 3D.

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД

УДК - 427.82

Є.А.Бевз,
аспірант КиївЗНІЕП

ВПЛИВ КУЛЬТУРНОЇ ПАРАДИГМИ НА ФОРМУВАННЯ ПРОСТОРОВОЇ КОНЦЕПЦІЇ БУДІВЛІ БІБЛІОТЕКИ

Анотація: розглянуто моностилістичну і полістилістичну модель культурних парадигм, наведені їх характерні риси. Визначено такі моделі публічних бібліотек, як просвітницька і комунікаційна. Виявлено, що характерні риси бібліотечних моделей впливають на утворення просторової концепції будівлі бібліотеки.

Ключові слова: культурна парадигма, концепція простору, бібліотечна будівля.

Сучасна епоха є ареною ментальної і технологічної революції: перша пов'язана з процесом глобалізації і формуванням нової культурної парадигми [1], друга - з наслідками інтенсивного розвитку засобів технічних комунікацій. Культура переживає важливу трансформацію, суть якої соціолог і філософ культури Л.Г. Іонін позначив як перехід від моностилістичної до полістилістичної культурної моделі [2].У цьому він слідує традиції Ю. Лотмана і Б. Успенського, що розробили концепцію двох типів художніх стилів, чистого і синтетичного, і що виділили їх специфічні межі. Можна сказати, що ключовими для визначення суті цих типів культури служать поняття одноманітності і різноманіття. Моностилістична культура, що тяжіє до одноманітності і гомогенності,описується Л. Іоніним за допомогою наступних характеристик: ієрархія, канонізація, впорядкованість, тоталізація, виключення, офіційний консенсус, позитивність, телеологія. Полістилістичній культурі властиві деієрархізація, деканонізація, невпорядкованість, детоталізація, включення, диверсифікація, езотерічність, негативність, ателеологія.

Ми розуміємо бібліотеку як інтеграційний соціальний інститут, що має історичну природу, функції якого формуються потребами зовнішнього соціуму. Через це наша модель бібліотеки належить до пояснювального типу [1] і не

претендує на універсальність. Тимчасові рамки її застосовності - європейські бібліотеки XVIII-XIX ст., тип - публічна (масова) бібліотека.

Публічна бібліотека поряд із завданнями формування, збереження і надання в доступ документів, має інші види діяльності, які задовольняють освітні, комунікаційні, культурні, досугові та інші соціальні потреби користувачів, передбачає створення на своїй території відкритих майданчиків для розвитку цивільних ініціатив.

У західній цивілізації можна виділити дві символічні моделі бібліотеки характерні для сучасного суспільства: модель, орієнтовану на «освіту», і модель, орієнтовану на «міжкультурну комунікацію»[3]. У основі ***«просвітницької» бібліотеки*** лежить просвітницький міф «традиціоналістичної», «моностилістичної» культурної парадигми [2], характерної для європейського мислення XVII – сер. XIX ст.

Основні характерні риси «моностилістичної» культурної парадигми:

1) наявність однієї ведучої сенсової ядерної структури;

2) ієрархія цінностей і соціальних «ролей» усередині мікросоціуму;

3) канонізація і ритуалізація традиційних форм поведінки усередині співтовариства;

4) виключення вражих елементів з життя соціуму;

Основною цінністю «просвітницької» бібліотеки є «Книга» (чи документ на будь-якому носієві). Поняття «фонд» рівновелике поняттю «Книга». Часто у бібліотеки подібного типу немає важливішої функції, ніж комплектування і підтримка фонду, а також надання його в користування читачам. Всі інші функції - анімаційна, рекреаційна, комунікаційна - або виключені, або займають явно підлегле місце.

Основні характерні риси «просвітницької» моделі бібліотеки:

1. організація діяльності на «упредметнений» фонд;
2. побудова ієрархічних стосунків;
3. ігнорування спілкування та взаємодії, що існує між людьми;
4. виключення тих хто не читає;

Будівля бібліотеки зводиться на крупній площі або в центрі міста, переважно як окрема монументальна будівля. Вхід в будівлю оформлений, як парадний портал з колонами та фронтононом. Прикраси стін і стелі, символічні фігури, декор і дизайн - все повинно підкреслювати «філософське узагальнення значення знань для людини»[4].

Принципова просторова концепція – «геліоцентрична» система : внутрішній простір бібліотеки організований навколо фонду, до якого групуються суміжні функціональні зони. (Рис. 1)

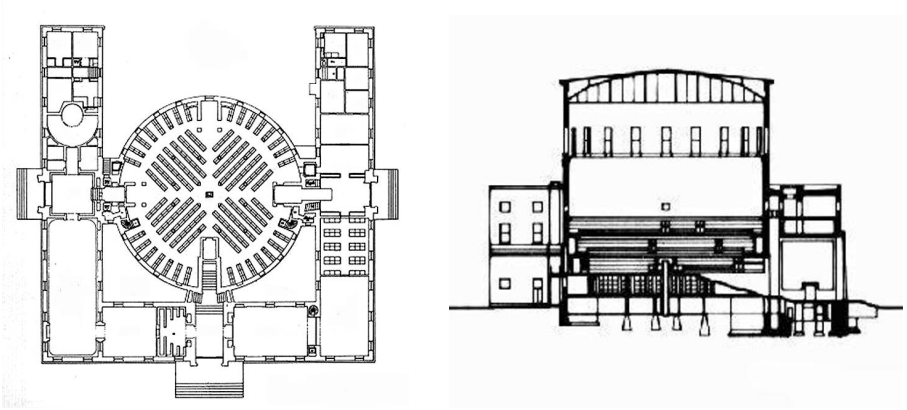

Рис. 1. Міська бібліотека Стокгольму, Швеція.

Фонд - логічний і функціональний центр бібліотеки. Навколо приміщення для збереження фонду (сховища або архіву) розташовані функціональні підрозділи - читальні зали, службові приміщення, рекреаційні зони і інші служби. Усередині сфери розташовані читацькі місця: як правило, це стіл, відокремлений від останніх, с індивідуальним джерелом освітлення.(Рис. 2)

Одним словом, «просвітницька бібліотека» пропонує суспільству обмежену традицією монологічної форму комунікації.

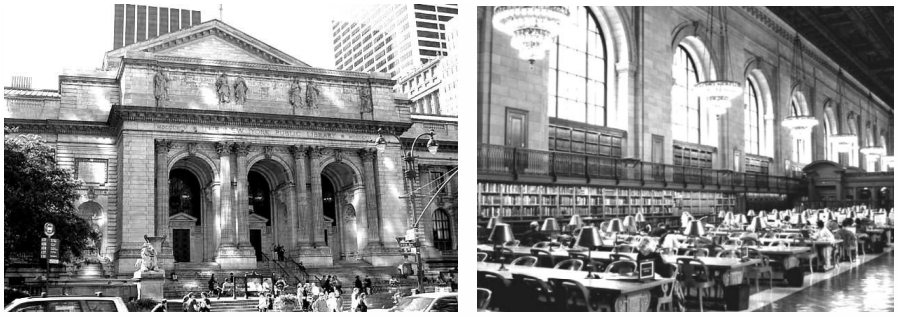

Рис.2. Публічна бібліотека Нью-Йорку, США

Новим типом установи, в якій реалізується плюралістичний світогляд «полістилістичної» культурної парадигми , є ***«полікультурна» бібліотека***»[1]. Вона орієнтована не стільки на збирання інформації, скільки на комунікацію і соціалізацію читачів.

Основні характерні риси «полістилістичної» культурної парадигми:

1) Наявність декількох рівнозначних сенсових структур;
2) Дезієрархізація цінностей і соціальних ролей усередині мікрокосмосу;
3) Деканонізація норм і непідпорядкованість культурних явищ у структурі;
4) Включення полісеміотичних елементів, максимальна культурна терпимість;

Як же може бути організований такий простір, цінністю якого є плюралізм?

Бібліотечні будівлі втрачають сакральний характер, робляться більш функціональними і гнучкими до запитів сучасного суспільства. [6]

Основні характерні риси «полікультурної» моделі бібліотеки:

1) використання всіх каналів інформації, та інших коммунікаційних елементів;
2) міжкультурна безбар'єрна комунікація;
3) включення у комунікацію інших соціальних інститутів ,таких як театр, кіно, музей;
4) допомога у впровадженні полікультурного мислення, допомога у соціалізації маргінальних груп;

Нова планувальна модель «полікультурної бібліотеки» може бути уподібнена галактиці, де на рівних правах співіснують різноманітні функціональні блоки: система комплексних читальних залів; система культурних центрів, спеціалізовані професійні зони зі штучною «ізоляцією». Щодо локальних просторів, то вони постійно «змінюють декорації»: особливу роль при цьому грають виставки розміщені між окремими функціональними блоками, чи у просторі комунікацій. Читальне місце ніяк не виділене, не індивідуалізоване: переважають загальні столи, за якими працюють по 4, 8, 12 чоловік, що дозволяє їм під час роботи вільно спілкуватися, обмінюватися думками. Можна працювати в будь-якому місці - у книжкового стелажу, у кафедри, в зоні виставки, в патіо чи рекреації, навіть у кафетерії.[5] (Рис. 3)

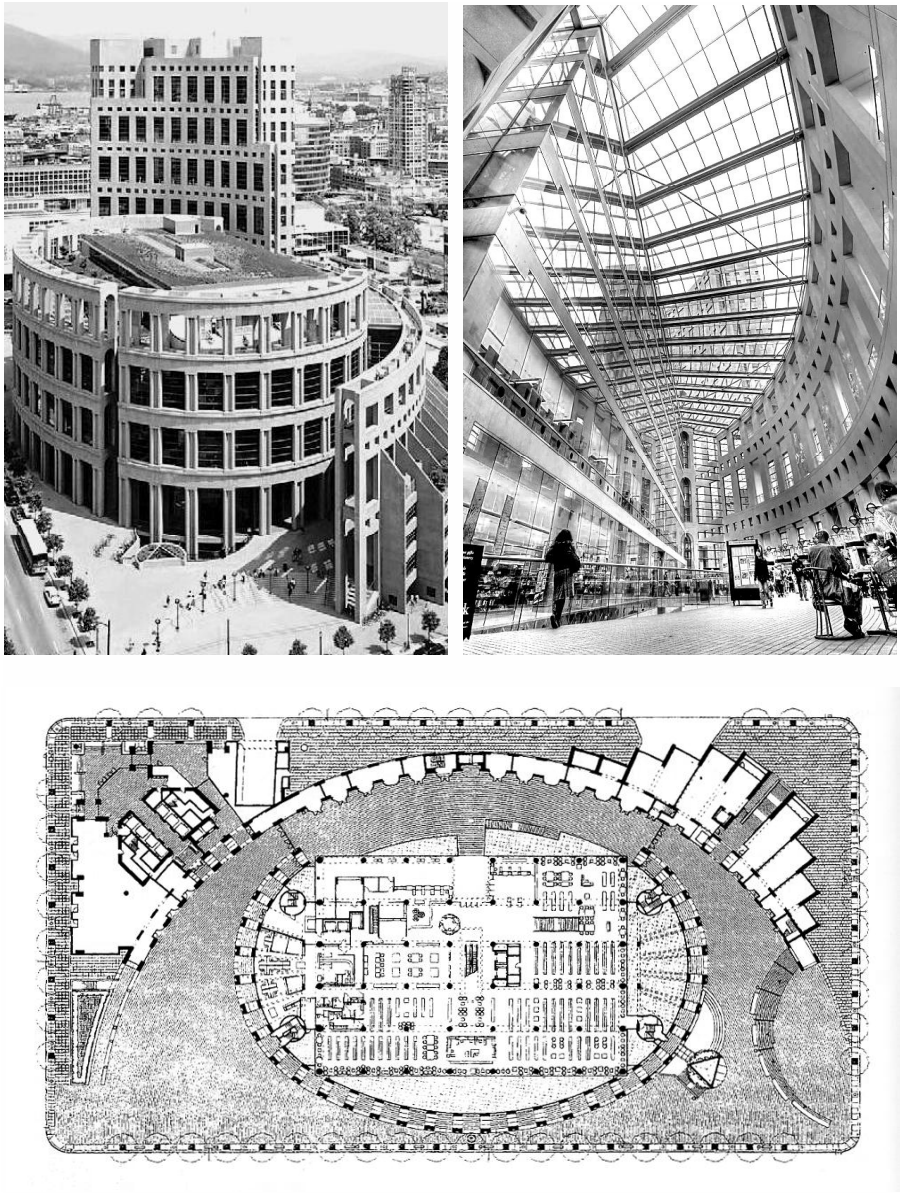

Рис.3. Міська бібліотека Ванкувера, Канада.

Висновок

Перерісши свої традиційні функції бібліотеки вимагають реорганізації просторової структури. Концепція «бібліотеки як центру міжкультурної комунікації» - це складна відкрита система рівнозначних просторів.

Література

1. Гениева Е.Ю. Библиотека как центр межкультурной коммуникации. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2008. – 208 с.
2. Ионин Л.Г. Социология культуры: путь в новое тысячелетие: Учеб. пособие для студентов вузов. - 3-е изд., перераб. и доп. - М.: Логос, 2000. - 431 с.
3. Соколов А. В. Метатеория социальной коммуникации / А. В. Соколов. - СПб.: РНБ, 2001. - 352 с.
4. Б.Ф. Володин. Всемирная история библиотек. — СПб.: Профессия (Серия “Библиотека”), 2002. — 352 с.
5. Libraries and Learning Resource centres. Brian Edwards, 2009
6. Architectural Review; Jan. 1997, v.201(1199), pg 21
7. http://www.asplund-library.org/
8. http://ru.wikipedia.org/

Аннотация

Рассмотрены моностилистическая и полистилистическая типы культурных парадигм, приведены их характерные черты. Выделены такие модели публичных библиотек, как просвещенческая и комуникационная. Выявлено, что характерные черты библиотечных моделей влияют на создание пространственной концепции здания библиотеки.

Ключевые слова: культурная парадигма, концепция пространтва, библиотечное здание.

Annotation

Are considered monostylistic and polystylistic types of cultural paradigms, their characteristic features are resulted. Such models of public libraries, as educational and communicational are allocated. It is revealed that characteristic features of library models influence creation of the spatial concept of a building of library.

Keywords: cultural paradigm, concept of space, library building

УДК 72.477.8

Ю. Л. Богданова
асистент каф. дизайну архітектурного середовища
Національного Університету "Львівська політехніка"
Р. Ю. Коломієць
студент каф. архітектурного проектування
Національного Університету "Львівська політехніка"

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТОК СПОРТИВНИХ ОБ`ЄКТІВ У ЛЬВОВІ МІЖВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Анотація: висвітлено програмні проблеми розвитку спортивної інфраструктури міста. Досліджено історію виникнення та розвитку спортивних об`єктів у Львові 20 - 30-их років XX століття. Описано найвизначніші споруди, пов'язані з фізичним вихованням та активним відпочинком міського населення.

Ключові слова: басейн, стадіон, вишка для стрибків, плавання, водне поло, спортивний клуб, велотрек, автоперегони, тенісні корти, легкоатлетичні доріжки, спортивно-прогулянковий парк.

Актуальність теми дослідження: На сьогоднішній день в умовах масштабних акцій з підготовки до проведення різноманітних міжнародних спортивних форумів (ЄВРО - 2012, Зимова олімпіада 2022 р. та інш.) гостро постало питання будівництва, реконструкції та розвитку спортивної інфраструктури країни. Віддаючи належне тому, що вона має свою давню історію, не можна оминути увагою об'єкти, що поставали на наших теренах одночасно з загальносвітовими зразками. Окрім того велика кількість цих об'єктів надалі залишаються здатними приймати змагання найвищого рівня за умови їхнього вивчення та успішної модернізації.

Стан проблеми: Через недостатню вивченість проблеми мають місце приклади нераціональних дій з будівництва нових об`єктів спортивної інфраструктури, що через брак вільних площ у центральній частині міст, які приймають змагання, змушені розташовуватися на периферії, утруднюючи доступність для відвідувачів та учасників акцій. Такий підхід до вирішення поставлених завдань давно вичерпав себе у світовій практиці і зменшує зацікавлення у цих об'єктах та погіршує їх подальшу експлуатаційну рентабельність. Існуючі історичні комплекси мають ряд переваг, і при залученні їх до загальної мережі спортивних споруд, вони допомогли би раціональніше вирішувати дані проблеми. Така практика у Львові була поширеною у радянський період, що дало змогу рівномірно розвинути мережу закладів фізичної культури у тканині міста.

Новизна дослідження і особистий вклад авторів: Дана стаття є продовженням дослідження, розпочатого у працях львівських науковців О.Ноги, присвячених загальній історії розвитку спорту у Львові та Ю.Богданової – що подавала опис розвитку спортивних об'єктів у міжвоєнний період в контексті інших громадських будівель.

Виклад основного матеріалу: Сьогодні дуже часто можна почути таку думку, що за двадцять років, що пройшли між двома світовими війнами, у місті Львові, окрім великих втрат населення та складної економічної ситуації, нічого більше не відбувалося. Україна програла визвольні змагання, а нова польська влада заледве спроможна була подолати негаразди війни. Прийнято вважати, що після панування Австро-Угорщини на землях Східної Галичини було припинено владами будь-які вагомі прогресивні дії, які би могли не тільки результативно позначитися на образі міста в цілому, але й закласти підвалини на майбутні десятиліття.

Результати Першої світової війни залишили значний негативний слід на економічному та політичному житті Львова. Тому зрозуміло, що з 1919 по 1923 роки, у важких умовах формування нової влади, місту доводилося відновлювати та ремонтувати ті пошкодження, що були завдані війною. Було зруйновано не лише масу будинків, комунікацій, пошту, вокзали, костели, Сейм, але й цілі райони. Велика кількість населення загинула під час бойових дій, а решта масово виїхала на захід в пошуках більш стабільної ситуації і кращих перспектив для проживання. Отже, за цей період Львів втратив близько 40 тисяч осіб. Утворилася страшна економічна прірва, в якій вимушено «опинилося» місто із новою владою і з якої змушене було вийти в найкоротші терміни.

Львів міжвоєнного періоду пережив два пожвавлення будівельного руху: перший - з 1925 по 1928 роки (після закінчення періоду інфляції); другий – з 1934 по 1939 роки. Короткотривала перерва була викликана світовою економічною кризою. Хоча 20-ті роки були для міста дуже складними в економічному плані, все ж вони залишили помітний слід в панорамі міста, та пошуку нових шляхів для розвитку архітектури вцілому.

Увесь час міжвоєнного двадцятиліття Львів намагався увійти у склад Центрального Промислового Округу (Centralny Okręg Przemysłowy - COP), куди спрямовувалася найбільша частина інвестицій. Але незважаючи на значний ріст економіки і будівництва у кінці 30-х років XX століття реалізувати намічені задуми в повному обсязі так і не вдалося. Можливо, на перешкоді стала Друга світова війна, але навіть те, що вдалося зробити (а реалізовано було не більше, ніж 15-30% з планованого), значною мірою визначило обличчя

міста. Плани розбудови міста були розроблені наперед до 1965 р. і у великій мірі використані радянською владою.

У міжвоєнний період, як у старій частині міста, так і на прилеглих приміських територіях, залучених до складу міста, поряд з житловими будинками споруджується цілий ряд громадських будівель та споруд. Не виключенням є об`єкти спортивного спрямування.

Критий басейн на площі Дрешера - Орлича (Петрушевича) 1 (арх. Л. Карасінський і Т. Кухар 1934 р.) Архівне фото.

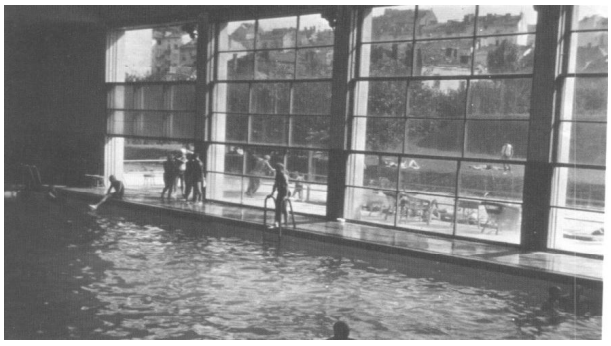

Критий басейн на площі Дрешера - Орлича (Петрушевича) 1 (арх. Л.Карасінський і Т.Кухар 1934 р.) Архівне фото Р. Пухальський. (з книги І. Котлобулатової. Львів на давній поштівці. Miedzynarodowe Centrum Kultury, Краків 2006 р., стр. 163)

Одним з кращих, своєрідною «візитною карткою» став критий басейн на площі Дрешера - Орлича (Петрушевича) 1 (арх. Л. Карасінський і Т. Кухар 1934 р.), збудований міським комітетом військової підготовки і фізичного виховання на орендованій у війська території, з дотації Фонду праці. Він коштував місту 382000 злотих, мав місткість 500 м3 і розміри - 10х25 м, тобто 250 м2 поверхні за найбільшої глибині 3,5 м і мінімальної - 1,3 м. і був виконаний із залізобетону.

Одна зі стін залу басейну має подвійні засклені вікна, котрі влітку піднімалися догори. Тоді публіка мала можливість відпочивати на пісковому пляжі.

Цікавим є проект відкритого басейну на Замарстинові (1934-1935 р.р.), збудованого громадою Львова частково за власні кошти, але головним чином - з дотації Фонду праці коштом близько 370000 злотих. Його було перебудовано у радянський період із значними видозмінами ((сьогодні існує як руїна при вул. Липинського), проекти 1928-1938 р.р.).

Плавальний басейн з дном, викладеним бетонними плитами, складається з об`єму - розміром 50х25 м з глибиною біля трампліну - 5 м та мілкої частини - розміром 75х60 м. Загальна поверхня обох частин - 5750 м^2, місткість - 8000 м^3. Оскільки приток свіжої води протягом десяти годин становить 430 м^3, її вистачає для 2150 відвідувачів. Біля басейну було зведено дерев'яний будинок, в якому були приміщення для керівництва закладу, а також гардероб і ресторан. Дещо далі було розташовано будівлю з помешканням сторожа в партері, помпами у підвалі та резервуаром води на поверсі для душових і санітарного обладнання басейну.

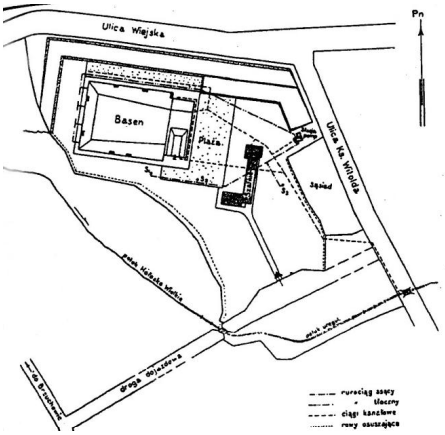

Карта-схема спорткомплексу «Замарстинів» у Львові. (З книги О.Ноги Світ львівського спорту 1900-1939. НВФ «Українські технології» Львів, 2004. стр. 497)

Актуальним і діючим кожного літнього спекотного дня є відкритий басейн «Залізна вода» (сьогодні «Відкрите Динамо», арх. А. Козакевич, Л. Карасінський (1934-1938 р.р.)), споруджений громадою Львова з дотації Фонду праці й частково - комунального фонду коштом 201000 злотих на місці колишнього ставу Камінських [1]. Площа басейну сягає 3000 кв. м. поверхні і складається з басейнів різної глибини - неглибокої частини розмірами 33х60 м і глибшої - 18х50 м. В останній - глибина біля трампліну становить 3,50 м.

Його забезпечують водою два джерела - Рьорінга (під парковим узгір'ям) та Янковського (на Снопкові), що дають 15-18 тисяч літрів води на годину. Комплекс обладнаний спеціальним пристосуванням, що не тільки фільтрує воду, але й вловлює часточки заліза, якими перевантажені води джерел, що витікають з парку Залізна Вода (звідки і його назва).

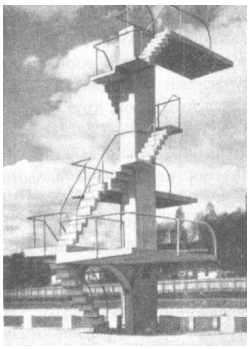

Відкритий басейн "Залізна вода" (сьогодні "Відкрите Динамо", арх. А. Козакевич, Л. Карасінський (1934-1938 р.р.)) Архівні фото 30-х рр.. (з книги Архітектура Львова. Час і стилі XIII-XXI ст. Під ред. Ю. О. Бірюльва «Центр Європи» Львів 2008. Стр. 543.)

У 1931 році на вул. Клепарівській 39[a], за проектом інженера Я.Яроша, було побудовано два басейни для 26 піхотного полку. Після відкриття басейну тут проводились змагання з плавання та водного поло різних спортивних клубів Львова.

Ще один басейн планувався в Будинку спорту, який мав би стати центральним пунктом спортивного парку; останній мали намір створити при сучасній вулиці Медової Печери наприкінці тридцятих років. Проект Будинку спорту розробили А. Мсцівуєвський і Є. Нехай, однак реалізувати його так і не встигли [2].

У місті регулярно проводилися автоперегони, що були праобразом сучасної Формули-1, вони проходили вулицями Пелчинською (Вітовського), Стрийською та Кадетською (Гвардійською), про що сьогодні свідчить меморіальна табличка на будинку № 41 по вул. Вітовського.

У 90-х роках XX ст. йшла жвава дискусія в Європі про параметри та інші вимоги до стадіонів на відкритому просторі. Проходила вона у численних суперечках. Перші акції з організації площадок для активного відпочинку при клубах відбувалися у Англії у 1870-х роках [3]. Цю дату можна вважати початком нової епохи відродження стадіонів і спорту.

Галичина, як тогочасна складова Австро-Угорщини, однією з перших земель України відгукнулась на ці події, використовуючи західноєвропейські здобутки в цьому напрямі. Окрім того 1880-90-х роках устаткування відкритих

стадіонів - "боїск" в Галичині поставлялося німецькими, австрійськими і чеськими фірмами.

Загальноміські споруди у Львові постали в кінці XIX століття у зв'язку з виставкою 1894 року. Тоді на на верхній терасі Стрийського парку був уже стадіон з трибунами. У 1897 році в кінці вул. Піярів (Некрасова) споруджений стадіон «Сокола», найбільший у свій час. Він був виконаний за проектом І.Левинського та Е.Ковача та посаджений амфітеатром в узгір'я Личаківського парку. Споруда була розрахована на 30000 глядачів. В 1898 р. за проектом І. Левинського було збудоване службове приміщення в закопянському стилі.

Стадіон, чи як тоді їх називали "боїско", польського «Сокола» був в кінці XIX - початку XX століть одним з найдосконаліших в спортивному та естетичному відношеннях. Недаремно протягом десятиліть він був гордістю польських спортсменів не тільки у Львові, але і у всій Польщі. На цьому стадіоні проводились у 1910-30-х роках футбольні матчі, різноманітні спортивні змагання та з'їзди учасників польського спортивного товариства «Сокіл».

В 1910-х роках необхідність спортивних об'єктів на відкритому повітрі ні в кого не викликала заперечень. Цьому процесу активно сприяли поляки, австрійці, німці, євреї та українці. Серед останніх на першому місці був професор І. Боберський, який намагався навернути фізичне виховання нашої молоді на загальноєвропейський манер. Він радив використовувати англійські спортивні ігри на свіжому повітрі. В 1906 році його учні заснували в Академічній гімназії спортивний гурток. Займатися спортом молодь тепер ходила на простори Погулянки, «Кайзервальду», а не тільки сиділа в задушливих залах, як це було раніше.

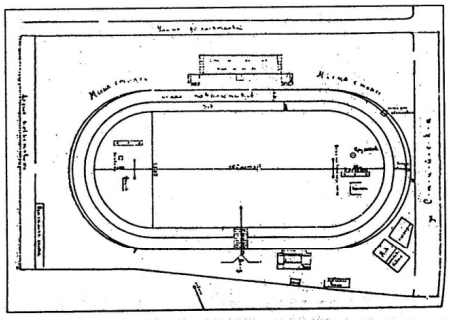

План площі Сокола-Батька у Львові коло Стрийської рогачки. (З книги О.Ноги Світ львівського спорту 1900-1939. НВФ «Українські технології» Львів, 2004. стр. 508)

В районі вул. Стрийської, на місці сучасного будинку Податкової адміністрації, біля Стрийського парку, існував комплекс із трьох стадіонів – спортивного товариства «Чарні», побудований у 1923 р., що мав бігові доріжки,

футбольне поле, велотрек та тенісні корти; біля спортивного комплексу «Чарні» існували ще два стадіони – українського «Сокола» та «Парк товариства рухомих забав» у якому проводились змагання з різних видів спорту – футболу, хокею, тенісу, стрільби з луку та ін.

Відомим у Львові був стадіон 19 полку піхоти на Цитаделі, споруджений у 1923-1925 роках, на якому проходили не тільки змагання з футболу, а ще й карнавальні забави. На давніх Пасіках Личаківських у 1923 р. було збудовано стадіон єврейського спортклубу «Гасмонея», що вміщав 11000 відвідувачів. У 1932 р. цей стадіон згорів і новий було побудовано біля вул. Золотої (сучасний стадіон «Торпедо»). У 1923 р. в кінці вулиць 29 листопада (Коновальця) та А.Потоцького (генерала Чупринки) був побудований стадіон спортклубу «Погонь», де знаходились легкоатлетичні доріжки, велосипедний та санковий треки та тенісні корти. Відомими були стадіони львівського спортивного клубу «Світязь», «Луг» та Робітничого спортивного клубу на Богданівці (біля Любенської дороги (сьогодні – вул. Любінська)), які використовувалися переважно для гри в футбол.

Користувалися великою популярністю і військові стадіони – 40 піхотного полку на Погулянці, Спортивного парку 26 піхотного полку на вул. Клепарівській, PKS на Богданівці, «Світязь» на Замарстинові, «Рекорд» на вул. Джерельній [4].

У планах міської адміністрації було створення на території парку «Залізна вода «Парку Йордана», присвяченого заняттям спортом і фізичними вправами. Так у Галичині називали подібні парки на честь д-ра Г. Йордана, який створив перший такий парк у Кракові. Цей проект так і не було реалізовано, хоча він розглядався ще у 1920-х роках [5].

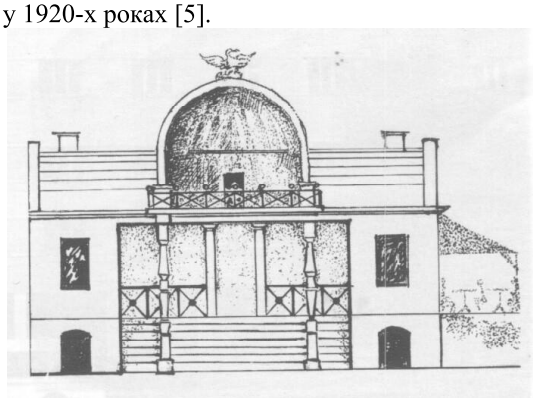

Проект павільйону в «Парку Йордана». 1929 рік. (Зі статті Олейнюк О. Парк «Залізна Вода» // «Галицька брама». – 2001. - № 11-12 (83-84). – С.30.)

На території, де планувалося розмістити «Парк Йордана», від 1933 р. під керівництвом архітектора Т.Врубеля починається будівництво житлової дільниці, що складається з невеликих вілл в оточенні садів. На неї перейшла назва «Новий Львів» від сусіднього району з подібною забудовою, який виник ще перед І-ою світовою війною між сучасними вулицями Тернопільською, Героїв Крут, Карбишева та Угорською; зараз збереглися тільки окремі споруди цього періоду (вул. Литвиненка 7; вул. Тернопільська 15).

Цікавою є ідея створення спортивно-прогулянкового парку із комплексом музеїв та споруд для відпочинку, розваг та занять спортом на горі Цитаделі, для яких частково хотіли використати існуючі фортифікаційні споруди.

Висновки: Спокійне та розмірене життя міста було перерване вибухом Другої світової війни 1 вересня 1939 року. Час швидкоплинних і бурхливих змін у розвитку архітектури, мистецтва, літератури, культури та спорту був раптово зупинений, що негативно відобразилося на спортивній активності суспільства. Але базис, закладений в часі міжвоєнного двадцятиліття, став надійним підґрунтям для подальшої стратегії розвитку міста в наступних історичних періодах.

Література

1. ДАЛО, Ф. 2, оп. 4, спр. 1114.

2. Павло Гранкін нереалізовані проекти 1924-1939: Короткий огляд Short review of unfinished projects in 1924-1939. "Ринок інсталяцій", 2004, № 3. - С. 62-63.

3. Кун Л. Всеобщая история физической культуры и спорта. Под ред. В.В. Столбова. – Москва: Радуга, 1982. – с. 199.

4. Нога О. Світ львівського спорту 1900-1939. – НВФ «Українські технології», Львів, 2004. – С. 478-495.

5. Олейнюк О. Парк «Залізна Вода» // «Галицька брама». – 2001. - № 11-12 (83-84). –С.30.

Аннотация

Раскрыто программные проблемы развития спортивной инфраструктуры города. Подано историю возникновения и развития спортивных объектов во Львове 20 – 30-ых годов XX столетия. Описано самые значительные сооружения, предназначенные для занятий физической культурой и активного отдыха городского населения.

Ключевые слова: бассейн, стадион, вышка для прыжков, плавание, водное поло, спортивный клуб, велотрек, автогонки, теннисные корты, легкоатлетические дорожки, спортивно-прогулочный парк.

Summary

It is opened program problems of development of a sports infrastructure of a city. It is submitted history of occurrence and development of sports objects in Lvov 20 - 30-s' years XX centuries. It is described the most considerable constructions intended for employment by physical training and productive leisure of urban population.

Keywords: pool, stadium, a tower for jumps, swimming, water polo, sports club, a bicycle track, an auto racing, tennis courts, track and field athletics paths, sports-walking park.

УДК 711.455

І. Д. Ватрич,
асистент кафедри інформаційних технологій в архітектурі КНУБА

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ САНАТОРНИХ КОМПЛЕКСІВ В УКРАЇНИ

Анотація: у статті розглянутий соціально-економічний фактор формування Бальнеологічних санаторних комплексів (БСК) в Україні. Запропонована класифікація БСК за соціально-економічним чинником.

Ключові слова: бальнеологічні заклади, соціально-економічний чинник.

Можливість відпочинку, оздоровлення, цікавого і корисного проведення вільного часу – це риси характерні для розвиненої держави і розвиненого суспільства. Масове оздоровлення, лікування, реабілітація та відпочинок, які стали можливі лише в минулому столітті, впливають на розвиток курортної справи в Україні.

Курортологія і бальнеологія, як галузі почали інтенсивно розвиватись після Жовтневої Революції, коли В.І. Леніним були підписані декрети про лікування працюючих, про лікувальні місцевості та інші. В основному – це стосувалося Криму та районів узбережжя Чорного моря. За новітніх часів Крим того часу можна назвати міжнародним курортом і бальнеологічного лікування людей, що проживали на територіях без будь-яких бальнеологічних ресурсів.

В основному для цілей оздоровлення і лікування пристосовувались чи реконструювались дачі, палаци та націоналізовані будинки. В Криму – це Лівадія, Алупка(палаци), Симеїї (дачі), Одеса(дачі, будинки).

Після Великої Вітчизняної Війни, коли пройшли роки бідності і відбудови господарства знову постало питання планової організації лікування та оздоровлення населення в спеціальних закладах.

Постанови Партії КПРС і Держави СРСР стосувались необхідності охорони екосистеми, включення в рекреаційне планування крупно масштабних територій з біогеоценологічним комплексом, що було просто виконати в умовах планового господарювання і управління.

Розробка принципів планування рекреаційних зон, як самостійних містобудівних утворень з централізованим культурно-побутовим обслуговуванням, комплексним розташуванням інженерних споруд і мереж привело до проектування і будівництва величезних курортно-оздоровчих комплексів (на 1000 – 1500 місць).

Після розпаду СРСР і руйнування планової системи господарювання, відсутність достатнього бюджетного фінансування, санаторно-курортна галузь почала занепадати. Економічний стан держави, безсистемне роздержавлення та приватизація окремих бальнеологічних санаторіїв або їх частин з подальшим випадковим перепрофілюванням ускладнює розбудову галузі і її вихід на міжнародний рівень.

За останній час увага державних органів була звернута до проблем курортології, курортних зон, родовищ бальнеологічних ресурсів, реконструкції санаторіїв і відродження лікувально-оздоровчої галузі. Про це свідчать постанови Кабінету Міністрів №805 « Про Затвердження загального положення про санаторно-курортний заклад», №133 « Про затвердження Програми розвитку Криму як цілорічного загальнодержавного та міжнародного курортно-рекреаційного і туристичного центру» та інші.

Перебудова економічного господарювання в Україні значно змінила розподіл вільного часу населення. Тепер вільний час, який люди можуть витратити на лікування, оздоровлення чи відпочинок не є таким сталим і прогнозованим, як за радянських часів планового господарювання. Люди можуть лікуватись, підтримувати здоров’я профілактично і відпочивати кожного сезону, за своїми вподобаннями і можливостями. З’явилась широка диференціація в якості і різноманітності послуг. VIP персоні потребують більшого комфорту і більшого усамітнення, що приводить до появи невеликих бальнеологічних закладів, які відповідають таким умовам.

Але основними, масовими користувачами бальнео-послуг є люди середнього класу, пересічні громадяни, які розраховують на якісне лікування і оздоровлення за доступні кошти з максимальним ефектом і з врахуванням нових можливостей які породжені прогресом.

Класифікація Бальнеологічних санаторних комплексів (БСК) за соціально-економічним чинником

Хронологічний етап	Соціально-Економічний стан в Україні	Тип БСК	
		Переваги	Недоліки
1917 – 1940 р.	Побудова нового типу господарювання в УРСР, декрети В.І.Леніна	Прототипи бальнеологічних закладів	
		Поява нового типу будівель, відкриття, формування наукової бази проектування БСК	Перебудова, реконструкція існуючих будівель, відсутність норм проектування БСК
1950 – 1990 р.	Достатня політична та економічна стабільність в УРСР, плановій розвиток курортної галузі	БСК великої потужності	
		БСК, як самостійний елемент містобудування, масовий розвиток, наукові узагальнення, закладка перспектив	Типове проектування без врахування історичних та національних особливостей архітектури в Україні
1990 – 2005 р.	Незалежність України та економічна перебудова, занепад галузі, відсутність коштів	Роздрібнення БСК за функціональними потребами	
		Поява нового типу міні комплексів з приватною системою господарювання	Недобудовані потужні БСК, які вже застаріли. Відсутність системного підходу до проектування та будівництва в галузі
2005р. – новітній час	Незалежність України, початок підйому економіки, Постанови Кабінету Міністрів України про санаторії та курортні зони	Мережі та системи БСК з різноманітною номенклатурою оздоровчих закладів	
		Реконструкція недобудов з урахуванням нових досягнень науки і техніки, диференціація номенклатури БСК: - мережі БСК; - середній рівень комфортності закладів; - VIP заклади; - заклади короткочасного перебування	Відсутність системного підходу до проектування та будівництва в галузі, відсутність законодавчої бази по використанню землі і бальнеологічних ресурсів

Ще одна з послуг, яка виникла і набула популярності в новітній час – це короткочасне перебування в бальнеологічному закладі (на вихідні). Отримання кваліфікаційних послуг з лікувальним, профілактичним чи косметичним ефектом за один, або декілька днів з можливим регулярним повтором. Такі бальнеологічні санаторні заклади повинні бути розташовані максимально близько до великих міст, основного проживання і роботи людей. Парадокс сформульований Л. Шабо ще в 70 роки, коли міста породжують проблему відпочинку і реабілітації на природі, а відпочинок на природі породжує необхідність її урбанізації.

Суспільно-економічний фактор сприяє виникненню великих БСК(1000-1500 місць), але з новим різноманітним набором типів будівель, за кількістю відпочиваючих, за часом перебування, за комфортністю послуг.

Література

1. Очерки географии городов. Шабо Л., Боже-Гранье. Москва «Прогресс», 1967г. – 204с.
2. Проектирование курортов и зон отдыха. Т.Ф.Панченко. Киев «Будівельник» 1983г. – 102с.
3. Профсоюзные здравницы Украины. И. Г. Шалковский, Т. Д. Голуб, Л. Т. Жарникова. Киев «Здоров'я» 1987г. – 332с.
4. Рекреаційні ресурси та курортологія. Фоменко Н.В. К. Центр навчальної літератури 2007р. – 312с. http://tourlib.net/books_ukr/fomenko.htm

Аннотация

В статье рассмотрен социально-экономический фактор формирования бальнеологических санаторных комплексов (БСК) в Украине. Предложена классификация БСК по социально-экономическому фактору.

Ключевые слова: Бальнеологический санаторный комплекс, социально-экономический фактор.

Annotation

The article examines socio-economic factor in the development of balneotherapy sanatorium complexes (BSC) in Ukraine. Classification BSC by socio-economic factor is introduced.

Keywords: balneological sanatorium complex, socio-economic factor.

УДК 728.222

І. П. Гнесь,
Г. О. Гнат
Національний університет «Львівська політехніка»

МЕТОДОЛОГІЧНІ НАПРЯМКИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ КВАРТИР СОЦІАЛЬНОГО І ДОСТУПНОГО ЖИТЛА

Анотація: розглядаються питання планувальної організації квартир соціального і доступного житла. Приводяться результати оцінки гіпотетичних моделей різних типів квартир реальними і потенційними споживачами. На основі проведених соціологічних досліджень визначаються найбільш популярні планувальні рішення квартир, параметри окремих приміщень квартир.

Ключові слова: соціальне і доступне житло, політика, квартира, приміщення, площа, планування, варіанти, споживач, опитування, недоліки, проектні норми.

Постановка проблеми. Питання забезпечення доступним по ціні житлом широких верств населення є чи не найактуальнішою проблемою сьогодення в Україні. На сучасному етапі вирішення проблеми забезпечення житлом тих верств населення, які потребують покращення житлових умов, як правило зводиться до вартості квадратного метра квартири, обсягів і джерел фінансування, пільгових позик, земельних ділянок. Судячи із публікацій і ЗМІ, складається враження, що в питаннях, як проектувати соціальне і доступне житло, немає жодних проблем. Однак дублювання проектних рішень квартир існуючого житлового фонду для соціального та доступного житла може мати ряд негативних наслідків:

Таблиця 1.

Кількісний склад сім'ї	Загальна площа квартири, м² (максимальна)	
	Норма заселення соціального житла [7] 22+9,3(N-2) м²	Доступне житло [6] 21xN +10,5 м²
1	**6** (житлова в соціальному гуртожитку)	31,5
2	22	52,5
3	31,3	73,5
4	40,6	94,5
5	49,9	115,5
6	59,2	136,5

1 – чинні норми забезпечення та заселення соціального і доступного житла передбачають обмеження верхньої і нижньої загальної площі квартир [6;7]. Дотримання цих обмежень в соціальному житлі (таблиця 1) для одиноких та сімей із 2-х осіб будуть протирічити чинним сьогодні проектним нормам (ДБН

В.2.2.-15-2005,п.2.22). Тож неухильне дотримання одночасно і чинних проектних норм, і постанов Кабінету міністрів залишить ці сім'ї без житла, а сім'ї з 3-х і більше осіб будуть жити в дуже стиснених умовах [4];

2 – заселення в сучасні квартири, що пропонуються первинним ринком житла, призведе до значної перевитрати площ, або до відновлення комунального (покімнатного) заселення квартир одинокими;

3 - проведене вивчення попиту серед потенційних споживачів доступного житла свідчить про значне зацікавлення квартирами, площа яких суттєво менша за директивну норму доступного житла (21м^2 загальної площі на 1 особу та додатково 10,5 м^2 на сім'ю[6]).

Водночас, аналіз зарубіжного досвіду і спостереження результатів самочинної реконструкції і перепланувань вітчизняних квартир свідчить про існування значних резервів ефективної планувальної організації квартир в умовах обмеженої загальної площі.

Таким чином, існує проблема розробки рекомендацій стосовно проектування квартир соціального і доступного житла, адекватних чинним нормам заселення, які б максимально відображали можливості і потреби сімей, з урахуванням сучасного вітчизняного і зарубіжного досвіду в цій сфері.

Стан дослідженості проблеми. Дослідженню взаємозв'язків сім'ї та житлової одиниці особливо багато уваги приділялось у 80-х роках XX ст. Соціально-психологічними та функціонально-типологічними проблемами житла займались І.П. Гнесь, П.О. Гриценко, В.Ю. Дурманов, К.В. Кияненко, Ю. Круусвалл, К.К. Карташова, П.Б. Орлов, З.К. Петрова, Г.Д. Платонов, Ю.Г. Рєпін, Б.Р. Рубанєнко, В.Л. Ружже, В. Смотріковський, М. Хейдметс, М.А. Шепільовський, Д. Яблонський та ін. В 90-х роках інтерес науковців до проблем житла помітно знизився, а поодинокі роботи були зосереджені навколо комерційного житла. Однак в останнє десятиліття питанням проектування соціального і доступного житла в Україні стало приділятись значно більше уваги. Нормуванню житла присвячені роботи Куцевича В.В. і Омельяненка М.В., типологічним аспектам – роботи Бачинської О.В., Зозулі Ю.Л., Єжова О.І., Євсєєвої Є.Ю., Короля В.П., Рєпіна Ю.Г., Рогожнікова Е.Е., Яблонської А.Д.; соціальне і доступне житло розглядалось в роботах Гнеся І.П., Кушнірука І.О., Матвіюка Ю.В., Моркляник О.І., Свиридюка Ю.В., Товбича В.В.; питанням інтегрованої оцінки якісних і економічних характеристик житла присвячені роботи Василенко Л.В., Лаврика Г.І., Літошенко Г.В., Росковшенко А.Ю., Сандуленко Е.Л., Товбича В.В., Харабурської Ю.О., Яблонської А.Д.; архітектурно-композиційні – в працях Рєпіна Ю.Г., Козлової Н.В.

Необхідно однак відмітити, що питання оптимізації функціональної структури квартир на основі результатів соціологічного дослідження потенційних споживачів на даний момент поки що не знайшли відображення в наукових працях.

Мета роботи - ознайомити фахівців в сфері проектування житла з результатами спеціальних соціологічних досліджень серед мешканців, які складають аудиторію споживачів соціального чи доступного житла, а саме:

- узагальнення реальної житлової ситуації через виявлення структури першочергових недоліків, потреб і вимог до власної квартири з боку мешканців;
- виявлення преференцій стосовно різних параметрів основних приміщень квартир, варіантів планувальної організації квартир, в залежності від формули заселення і рівня житлової забезпеченості, демографічного складу сімей.

Методика дослідження

Дослідження проведені в 2007-2010 роках науковцями кафедри архітектурного проектування Національного університету «Львівська політехніка» [1;2;3;4]. Анкетне опитування проводилось методом інтервювання і супроводжувалось натурним обстеженням квартир. Анкетним опитуванням охоплено 500 сімей переважно у Львові, а також в Івано-Франківську, Чернівцях, Тернополі. Особлива увага приділялася:

- обстеженню існуючих квартир з планувальними елементами, що суперечать діючим державним будівельним нормам, з подальшим опитуванням їх мешканців на предмет з'ясування недоліків або переваг такого планування;
- виявленню першочергових потреб ***мешканців*** перенаселених квартир, тобто таких, що фактично зараз заселені по нормі соціального житла;
- встановленню основних пріоритетів ***мешканців*** в умовах житлової забезпеченості, що відповідає чинним нормам забезпечення доступним житлом.

Також суттєвий інтерес представляла категорія респондентів, які є безпосередньо зацікавленою стороною, як ***потенційні споживачі*** - сім'ї, що потребують покращення житлових умов, або перебувають на квартирному обліку і претендують на безкоштовну квартиру або на доступне житло.

Цільова вибірка включала наступні категорії респондентів:

1 – сім'ї заселені по нормі, близькій до соціального житла;

2 – сім'ї, заселені згідно норми забезпечення доступним житлом;

3 – сім'ї (громадяни), які перебувають на квартирному обліку як такі, що потребують покращення житлових умов - чекають на соціальне житло, або претендують на доступне (незалежно від умов їх теперішнього проживання).

Надалі демографічні характеристики, статево-віковий склад сімей, планувальні характеристики квартир, кімнатність та інші аспекти, які представляли інтерес для дослідження, уточнювались в процесі особистого інтерв'ювання.

В основу дослідження лягли гіпотези про доцільність розробки спеціальних планувальних типів квартир соціального та доступного житла, які полягали:

- у широкому застосуванні специфічних прийомів планування у межах діючих норм (прохідна кухня-їдальня-вітальня, темні кухні в 1-кімнатних квартирах, поліфункційність внутрішньо-квартирних комунікацій);
- у застосуванні планувальних прийомів, які, зважаючи на суттєві обмеження площі соціальних квартир, можуть суперечити діючим нормам (влаштування суміщених санвузлів замість роздільних у дво- і в 3-кімнатних квартирах, темних кухонь в 2-3–кімнатних квартирах; спалень площею близько 7,5 м^2 і спарених пів-кімнат (~6,5 м^2); відсутність літніх приміщень і загальної кімнати, з перенесенням її функцій у зону кухні-їдальні-вітальні).

Допустимість і доцільність застосування цих елементів в оцінці потенційних споживачів і мало з'ясувати основне опитування, таким чином підтвердивши або спростувавши висунуті гіпотези.

Аналіз результатів дослідження.

Оцінка мешканцями реального використання зон і приміщень квартир, аналіз потреб і вимог до планувальної організації квартир соціального і доступного житла, дали чітке розуміння того, що для вирішення нагальних житлових питань недостатньо спектру типів квартир зі звиклою планувальною структурою, представлених на ринку житла. Встановлено, що застосування планувальних прийомів, які давно і широко застосовуються в зарубіжній проектній практиці, але не відповідають або суперечать вітчизняним нормам, є з погляду реального споживача не лише допустиме, а в деяких випадках бажане і доцільне для досягнення максимально можливого рівня комфортності малометражних квартир. Такі результати отримані як в процесі анкетування, так і шляхом порівняльної оцінки респондентами варіантів моделей квартир рівних за площею, але з різним плануванням.

Прохідні приміщення. Згідно п.2.25 ДБН В.2.2-15-2005, житлові кімнати не можуть бути прохідними, за винятком 4- і 5-ти кімнатних квартир, у яких через загальну кімнату може передбачатись вхід до однієї зі спалень або кабінету.

При анкетному опитуванні більшість (56%) респондентів, в квартирах яких є прохідні кімнати із спальними місцями, визначають її як один з найбільших недоліків своєї квартири. Однак, при виборі майбутнього житла більшість з них

(39%) взагалі ***не вважають прохідну кімнату проблемою, якщо всі члени сім'ї мають окремі спальні***. І тільки 6% - в жодному разі не обрали б квартиру з прохідною кімнатою.

В процесі інтерв'ювання, і при розгляді наступних блоків анкети, пов'язаних із вибором бажаного планування серед моделей квартир, ідентичних за площею до квартири респондента, з'ясувалося: багато з тих, хто вважав недопустимим наявність прохідних кімнат в квартирі (а таких 30% з загальної кількості опитаних), і при виборі нового житла першочерговою вимогою висувають відсутність прохідних приміщень (а таких 22%) – у наступному блоці питань обирають квартири власне із прохідною кухнею-їдальнею-вітальнею чи загальною кімнатою. Тільки 25% респондентів, в чиїх квартирах є прохідні кімнати, визначають відсутність таких як важливу умову комфорту житла.

Аналіз вікового складу респондентів свідчить, що переважна більшість осіб, які не сприймають прохідні приміщення – це особи віком старше 45-50 років, які чекають на покращення житлових. Негативне сприйняття ними прохідних приміщень часто пов'язано з попереднім негативним досвідом проживання у квартирах перших масових серій типових проектів і, зважаючи на умови розселення (менше 10 м^2 загальної площі на 1 особу), з наявністю спальних місць в прохідних кімнатах. Серед молодих сімей (віком до 35 років) 80% не бачать в прохідних приміщеннях без спальних місць жодних проблем.

З усього вище сказаного можна зробити наступний висновок: ***допустимість чи недопустимість прохідної житлової кімнати в оцінці споживачів визначається наявністю або відсутністю там спальних місць. І якщо застосування даного планувального прийому дозволяє задовольнити найголовніші вимоги щодо комфорту помешкання (забезпечення подружжя і всіх інших членів сім'ї окремими спальнями, збільшення кухні, санвузлів до бажаних розмірів, забезпечення достатньої вмістимості гардеробних і комірок), то можна вважати його цілком виправданим, доцільним, і часто є єдино-можливим виходом при вирішенні поставлених задач в умовах жорсткого дефіциту площі.***

Відсутність загальної кімнати, перенесення її функцій у велику кухню-їдальню.

У зв'язку із суттєвими обмеженнями площі соціальних квартир, які не дозволяють влаштувати окрему вітальню вільну від спальних місць, серед запропонованих для вибору моделей пропонується вітальню зменшити до розмірів спальні і використовувати її як спальню, натомість площу кухні збільшити до 14-20-25 м^2 і використовувати її як кухню-їдальню-вітальню.

Даний планувальний прийом позитивно сприймається як споживачами соціальних квартир, так і потенційними споживачами доступного житла (з різницею в площі запропонованих приміщень). Особливо важливим цей висновок є для категорії респондентів, які зараз мешкають за нормою соціального житла або на нього претендують. Встановлено, що 67% всіх опитаних сімей не мають реально вітальні в її класичному розумінні, як кімнати для колективного відпочинку і спілкування сім'ї, прийому гостей і т.п., вільної від спальних місць. А враховуючи норми заселення соціальних квартир, не будуть її мати і ті сім'ї, які претендують на соціальне житло. Таким чином важливо було вияснити пріоритети розподілу площ у зацікавлених категорій респондентів, які зараз заселені за даною нормою, та які претендують на таке житло, перебувають на соціальній черзі і т.п. *(в таблицях позиціонуються як «реальні споживачі» і «потенційні»).* Серед сімей, заселених відповідно до норми соціального житла, тільки 4% мають вітальню, вільну від спальних місць, та й ті лише в силу демографічних особливостей сім'ї (наприклад, сім'ї з дітьми дошкільного віку, які не потребують окремої кімнати).

Тож у відповідях споживачів чітко простежується закономірність, що для них ***значно важливішим є забезпечення комфорту індивідуальних зон сну, відпочинку і праці для кожного члена сім'ї, аніж наявність в класичному розумінні окремої, вільної від спальних місць вітальні.*** Причому ціна такої вітальні – 2-3 спальних місця в спальнях. І хоча 48% респондентів вважають відсутність вітальні недоліком, 60% сімей зазначають, що ***в разі збільшення кухні до розмірів, які б дозволили використання її як кухні-вітальні (16-20м^2) проблема відсутності вітальні стає неактуальною.*** Більше того, при виборі майбутнього житла – тільки для 13% респондентів наявність вітальні є важливою умовою комфорту. Такі результати перестають бути дивними, якщо зауважити, що в сучасних умовах кількість функціональних процесів, що відбуваються у вітальні поступово але стабільно зменшується: великі сімейні торжества все частіше відмічають в кафе і ресторанах, невеличкі застілля, спілкування між членами сім'ї відбуваються на кухні, перегляд телепередач також став вибірковим і індивідуальним в спальнях і на кухні.

Кухні без прямого природного освітлення (темні) у всіх типах квартир

Згідно п.2.26 ДБН В.2.2-15-2005 "Житлові будинки. Основні положення", застосування неосвітлених кухонь допускається тільки в 1-кімнатних квартирах за умови обладнання їх електроплитами і влаштуванням примусової витяжної вентиляції; або в 1-кімнатних квартирах замість кухонь допускається передбачати кухні-ніші за умови їх обладнання електроплитами та влаштування в них примусової вентиляції.

В процесі натурного обстеження житла було опитано мешканців квартир з кухнями без прямого освітлення, з яких 40% - 4 кімнатні, 27% - 3-кімнатні, 25%- 2-кімнатні, решта 8% - однокімнатні квартири. У 38% обстежених квартир мешканці самі позбавили кухню прямого освітлення **і зробили прохідною** в результаті перепланування, бажаючи досягти інших, важливих на їх думку переваг – зробити непрохідною спальню, влаштувати додаткову спальню в результаті добудови та ін. Решта 62% квартир з темними кухнями – це колишні великі квартири в прибуткових будинках дорадянського періоду будівництва (до 1939р.), перепланові і розділені за радянських часів на кілька менших.

Серед опитаних респондентів справді значний відсоток (72%) відзначає темну кухню як недолік. У половини з них кухня є прохідною. Але при цьому 60% сімей при виборі планувальних схем обирають якраз квартири з великими прохідними кухнями із зоною приготування їжі в глибині квартири (без прямого природного освітлення), які об'єднані з передпокоєм і виконують одночасно функцію загальної кімнати і внутрішньоквартирного холу. В цілому застосування «темних кухонь» знаходить підтримку 86% мешканців, ***при умові, якщо їх застосування дозволить отримати в квартирі додаткову спальню.*** Відсутність природного освітлення кухні само по собі не складає великої проблеми, за умови встановлення відповідного технічного обладнання і забезпечення зручності процесів приготування і прийому їжі. При цьому для респондентів важливіше збільшити кухню до 14-20 м^2 і надати їй функції кухні-їдальні-вітальні, а ніж власне забезпечити кухні природне освітлення.

Суміщені санвузли замість роздільних в 2-3-кімнатних квартирах.

Згідно чинних норм, влаштування суміщеного санвузла допускається тільки в однокімнатних квартирах. У дво-, трикімнатних квартирах обох категорій слід передбачати роздільні санвузли (ванна з умивальником і вбиральня з унітазом та умивальником). У квартирах, де чотири і більше кімнат, повинно бути не менше двох суміщених санвузлів. При цьому нормуються мінімальні розміри площ санвузлів: суміщеного 3,8 м^2 , роздільного 3,3 м^2 (ванна) і 1,5 м^2 (туалет) (п.2.27 ДБН В.2.2-15-2005)

Серед обстежених квартир із суміщеними санвузлами 6% складали 4-кімнатні квартири, 14% - 3-кімнатні, 57% - 2-кімнатні, 23% - 1-кімнатні квартири. Причому в 3-4-кімнатних квартирах всі суміщені санвузли були влаштовані самими мешканцями або попередніми власниками квартир в процесі перепланування. Опитування мешканців квартир з суміщеними санвузлами засвідчило, що тільки 33% сімей вважають це недоліком, причому тільки половина з них при нагоді бажали б розділити ванну і туалет, і то при умові збільшення сумарної площі санвузла. Необхідно також відмітити, що в ієрархії першочергових елементів, що формують комфорт квартир, недоліки

санвузла займають 5 місце (після малої кількості кімнат, замалої площі кухні, недостатньої загальної площі квартири, відсутності чи нестачі місця для зберігання речей: гардеробних, комірок...).

Водночас, серед мешканців квартир з роздільними санвузлами 20% сімей бажали б об'єднати ванну і туалет. Причому 57% з них живе в 3-кімнатних квартирах, 29% – у 2-кімнатних і 7% в 4-кімнатних квартирах.

Опираючись на дані обстеження і оцінку даного питання реальними споживачами, а також враховуючи, що дотримання нормативних обмежень площі соціальних квартир несумісне з виконанням усіх вимог чинних ДБН, ***можна рекомендувати застосування суміщених санвузлів у квартирах соціального житла для сімей із 3-х і 4-х осіб.***

Відсутність літніх приміщень.

При виборі нового житла 21% респондентів вітали б наявність балкону, але після виконання першочергових умов: окрема спальня для кожного члена сім'ї і подружжя (82%), велика кухня-їдальня (52%) і наявність місця для зберігання речей (50%).

Наявність літніх приміщень безумовно є позитивом з позиції планувальних якостей квартири. Проте, коли йдеться про забезпечення комфорту проживання у скромних квартирах соціального житла, переважна більшість споживачів відмовились би від балкону задля збільшення площі квартири чи окремих приміщень. Наприклад, 37% опитаних хотіли б приєднати балкон до кухні або однієї з кімнат, бажаючи збільшити площу цих приміщень. Таким чином, в ***квартирах соціального житла можливо замість традиційних літніх приміщень, які зазвичай складають біля 15% площі квартири, передбачати «французькі балкони», при умові, якщо площу квартир збільшити на 5%.***

Спальні площею 7,5-8 м^2

Аналіз вагомості різних компонентів якості житла свідчить про те, що для усіх категорій респондентів і особливо для мешканців соціальних квартир, найвагомішою характеристикою якості житла є наявність окремої спальні для подружжя і окремих кімнат для всіх інших членів сім'ї. Із загальної кількості обстежених квартир – 27% мають житлові кімнати менші 8 м^2. Серед сімей, які там мешкають, 42% опитаних відзначають це як недолік, але після таких недоліків як мала загальна площа квартири (57%), мало місця для зберігання речей (52%). При цьому найважливішими умовами комфорту житла дана група відзначає наявність окремої спальні для подружжя і окремої кімнати для кожного члена сім'ї (78%), а також збільшення кухні до 17 м^2 (60%), і лише 2% - наявність великих кімнат.

А серед запропонованих до вибору планувальних схем квартир соціального житла – від 73% - до 98% обирають схеми квартир з маленькими спальнями для

всіх членів сім'ї при їх мінімальних параметрах, на противагу варіантам з такою ж загальною площею, але з великими кімнатами, в яких знаходяться 2 і більше спальних місць. Серед запропонованих схем доступного житла - від 45 до 65% уподобань респондентів припадає на моделі квартир з окремими кімнатами для усіх членів сім'ї і подружжя, незважаючи при цьому на їх мінімальні площі, які не відповідають чинним державним будівельним нормам. І навпаки, серед респондентів, які проживають в квартирах з малою кількістю великих кімнат, 35% опитаних бажали б з усіх можливих покращень планування квартири мати більше кімнат меншої площі для забезпечення всіх членів сім'ї і подружжя окремими спальними кімнатами.

Отож, ***в квартирах соціального і доступного житла цілком можливо передбачати індивідуальні житлові кімнати площею 7,5-8 м^2 .***

Організація зони входу. Гардероб, комірка, інші площі для зберігання речей. Незважаючи на нормування державними будівельними нормами мінімальної ширини коридорів (1,1м) і передпокою (1,5м), в оцінці реальних споживачів важливішим виявляється не так дотримання нормативних параметрів, як можливість цю площу ефективно використати. Справді 33% респондентів відзначають надто вузькі коридори і передпокої як значний недолік їхньої квартири. Причина - значна площа довгих вузьких коридорів використовується лише як транзит до ізольованих кімнат.

Варто також відмітити побажання збільшити площі приміщень для зберігання речей (гардеробу, вбудованих шаф) - 41% респондентів вказали на це як головний недолік своєї квартири. Причому в половини з них в квартирі присутня господарська комірка, однак, як виявилось, цього недостатньо для забезпечення функції зберігання речей. 30% опитаних хотіли б замість комірки мати гардеробну шафу, 15% - ліквідували б комірку для збільшення площі кухні. В багатьох випадках проблема нестачі площ для зберігання одягу і речей втрачає свою гостроту при такій ширині коридору, передпокою, яка дозволяє влаштувати вбудовані шафи, навіть якщо ширина проходу в цій ситуації не перевищуватиме 0,9м.

Порівняльна оцінка гіпотетичних моделей квартир соціального житла.

Оскільки результатом дослідження мали стати пропозиції щодо планувальної організації квартир соціального і доступного житла, особливий інтерес представляло з'ясування преференцій ***потенційного і реального споживача*** при виборі планувальних схем гіпотетичних моделей квартир однакової площі, (яка ідентична площі квартир опитуваних сімей), але з різним плануванням, різним набором і площею окремих приміщень.

Даний блок питань розроблено для сімей з різним чисельним складом, при різних площах квартир зберігався спільний планувальний принцип:

- **схема 1** - відображає планувальну структуру квартир сучасних новобудов (в даному випадку 1-кімнатної, оскільки нормативна площа соціальної квартири для 5 осіб складає ~50 м^2, а для 4-ох осіб ~40 м^2). Склад приміщень квартири, їх площі – згідно нормативних вимог: простора кухня-їдальня, площа якої в залежності від конкретної схеми складає від 15 до 20м^2 і велика житлова кімната (~22м^2). Спальні місця для всіх членів сім'ї - у житлові кімнаті;
- **схема 2** - моделі квартир, розроблених авторами дослідження на основі зарубіжного досвіду і узагальнення практики самочинних перепланувань існуючих квартир в Україні, тобто із застосуванням прийомів, що по багатьох напрямках суперечать чинним нормам (прохідна, об'єднана з передньою кухня-їдальня-вітальня, суміщений санвузол у 2-кімнатних і в деяких випадках в 3-кімнатних квартирах, «темні кухні» в 2-3–кімнатних квартирах; спальні площею близько 7,5 м^2, спарені пів-кімнати (близько 6,5м^2);
- **схема 3**, відтворює планувальну структуру квартири існуючого житлового фонду забудови 70-80 років, з меншою кухнею (ніж схема 1) але більшою кількістю невеликих кімнат (в даному випадку 2 кімнати).

Дослідження показало разючу одностайність реальних і потенційних споживачів соціального житла в їх повному неприйнятті сучасних квартир для вирішення проблем соціального житла (схеми 1); виявилось, що потенціал квартир існуючого житлового фонду 70-80-х років ще далеко не вичерпано (схема 3); квартири соціального житла доцільно проектувати на основі схеми 2, що свідчить про нагальну потребу в коригуванні чинних проектних норм.

Таблиця 2. Преференції у виборі моделей квартир соціального житла

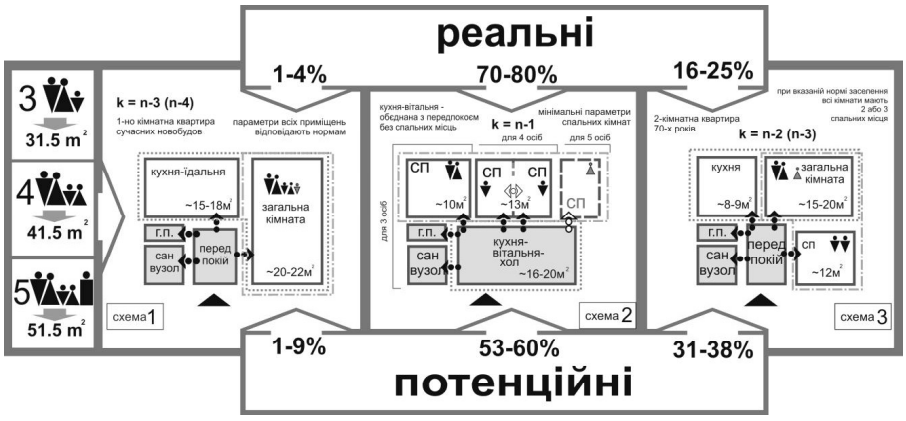

Таблиця 3.

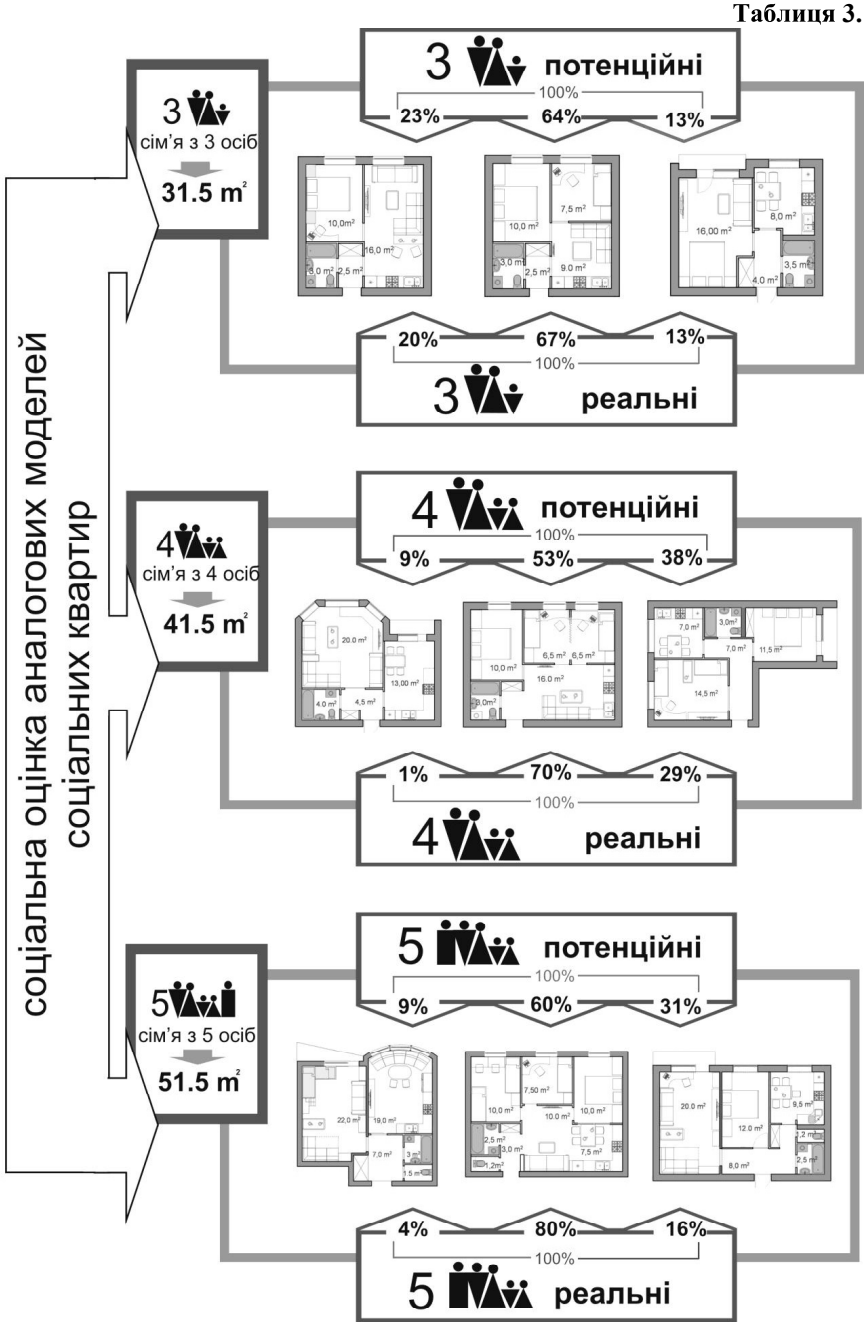
соціальна оцінка аналогових моделей
соціальних квартир
3
сім'я з 3 осіб
31.5 m²
3 потенційні
100%
23%
64%
13%
20%
67%
13%
100%
3 реальні
4
сім'я з 4 осіб
41.5 m²
4 потенційні
100%
9%
53%
38%
1%
70%
29%
100%
4 реальні
5
сім'я з 5 осіб
51.5 m²
5 потенційні
100%
9%
60%
31%
4%
80%
16%
100%
5 реальні

Порівняльна оцінка гіпотетичних моделей квартир доступного житла.

Оцінка моделей квартир доступного житла проводилась, як серед респондентів, які є ***реальними*** їх користувачами (рівень їх житлової забезпеченості відповідав нормі доступного житла, а площа квартир дорівнював розрахунковій для даного типу), так і ***потенційними*** – тобто такими що претендують на отримання житла за державною програмою. Для порівняння респондентам було запропоновано 4 схеми квартир, однакової загальної площі з різною планувальною організацією, кількістю кімнат і розподілом площі приміщень (таблиці 4 і 5):

Схема 1: квартира сучасних новобудов з просторими приміщеннями, часто з двома санвузлами і кількістю кімнат, що на 1 менша за кількість членів сім'ї (k=n-1), що як правило означає присутність у вітальні одного спального місця. Наприклад, для сім'ї з 3 осіб – 2-кімнатна квартира площею 73,5 м^2, для сім'ї з 4-ох – 3-кімнатна і т.д;

Схема 2: квартира з мікрорайонів 80-х рр. з кількістю кімнат, що дорівнює чисельному складу сім'ї (k=n). Вітальня – вільна від спальних місць, всі члени сім'ї і подружжя мають окремі спальні кімнати. Наприклад, для сім'ї з 3 осіб – 3-кімнатна;

Схема 3: квартира з мікрорайонів 70-х рр. за набором приміщень повторює 2 схему, але має додатково кабінет або ще одну резервну спальню (k=n+1). Тобто для сім'ї з 3-ох осіб – 4 кімнати: вітальня + 2 спальні + кабінет (спальня);

Схема 4: квартири, розроблені авторами дослідження на основі зарубіжного досвіду, містять кухню-їдальню-вітальню, спальню для подружньої пари і окремі спальні для інших членів сім'ї, резервну кімнату (кабінет або спальню).

Виявилось, що найбільшим попитом користується ***схема 4*** (Табл.4 і 5). Слід зазначити, що преференції сімей з однаковим чисельним, але різним демографічним і статево-віковим складом, а також у різній фазі розвитку сімей дещо відрізняються. І попри те, що в цілому домінує преференція квартир на основі схеми 4, не можна ігнорувати також наявності певного відсотка респондентів, які схиляються до традиційного розподілу зон і приміщень в квартирі. До них належать сім'ї з особами старшими, схильними до звиклого способу ведення домогосподарства, які проводять значну частину часу в квартирі, а також складні сім'ї з 3 і більше поколінь. Молоді сім'ї, навпаки, значну перевагу віддають 4 типу запропонованих моделей квартир.

В цілому проведене дослідження показало, що сьогодні уявлення про квартиру як про набір необхідних окремих приміщень, пов'язаних коридором, зазнає суттєвих трансформацій. З одного боку, епіцентр спілкування і відпочинку сім'ї помітно зміщується в бік великого, часто прохідного,

поліфункціональнооого приміщення кухні-їдальні-вітальні-холу, яке очевидно підсвідомо асоціюється в мешканців з древнім родинним вогнищем.

З іншого боку чітко простежується усвідомлене мешканцями бажання забезпечити кожного члена сім'ї і подружню пару окремими кімнатами для індивідуального відпочинку і роботи, а при можливості – вичленувати в квартирі спеціальне приміщення або куточок для роботи (кабінет). Причому потреба в таких індивідуальних приміщеннях настільки велика, що в умовах жорсткого дефіциту площі квартири сім'ї готові жертвувати заради них цілим рядом здавалось би непохитних якостей квартири: природнім освітленням кухні, традиційною непрохідною вітальнею, роздільним санвузлом... Цікаво, що площа індивідуальних приміщень, на думку опитаних, може бути значно меншою від мінімальних нормативних 10 м^2, порядка 6,5-7,5 м^2. Такий незвичний, на перший погляд, висновок виглядає менш крамольним, якщо зауважити, що з 1971 по 2005 р. в Україні будувалось житло по нормах, які передбачали мінімальну площу житлової кімнати на одну особу 8 м^2. В Росії ця норма досі чинна, а в багатьох значно заможніших за Україну країнах мінімальна площа житлової кімнати на одну особу ще менша: в Японії 6-8 м^2, в Німеччині - 7,5 м^2 , в США - 4,7 м^2[8, табл.1]...

Таблиця 4. Преференції у виборі моделей квартир доступного житла

Таблиця 5. Преференції споживачів доступного житла стосовно квартир однакової площі але з різним плануванням

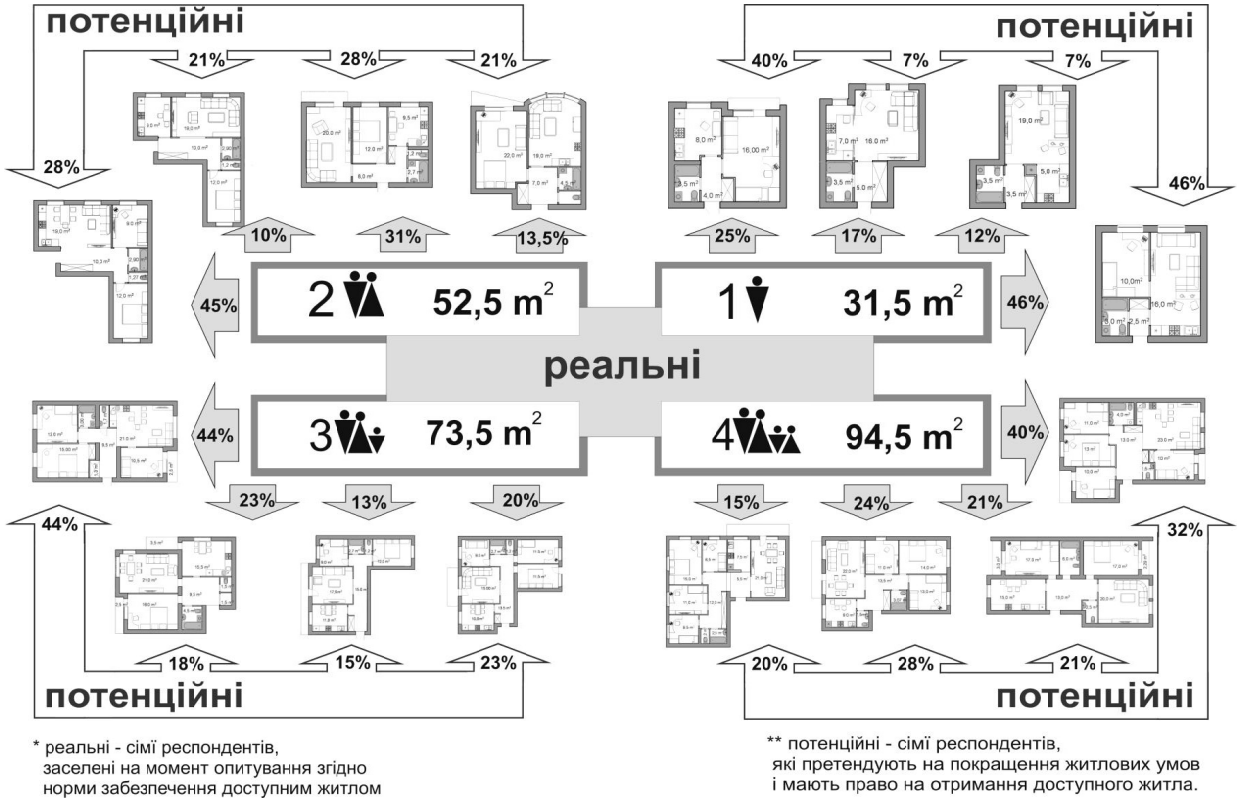

* реальні - сімї респондентів, заселені на момент опитування згідно норми забезпечення доступним житлом

** потенційні - сімї респондентів, які претендують на покращення житлових умов і мають право на отримання доступного житла.

Висновки

1. ***При проектуванні квартир соціального житла*** по нормі, запропонованій КМ України, яка передбачає 22 м^2 загальної площі квартири на сім'ю з 2-х осіб плюс 9,3 м^2 на кожного наступного члена сім'ї, для максимально ефективного використання вкрай обмеженої площі квартир (для створення більш-менш комфортного планувального рішення) неминучі відхилення від чинних проектних норм. Ці відхилення стосуються як площ окремих приміщень, так і планувальної організації всієї квартири.

2. ***При проектуванні квартир доступного житла*** для кожного демографічного типу сім'ї рекомендується застосування 3-4 планувальних типів (варіантів) квартир з однаковою загальною площею, для врахування реально існуючих різних типів життєдіяльності сімей. Співвідношення різних типів квартир може змінюватись для різних міст України, в залежності від попиту. Впровадження варіантного проектування також потребує серйозної корекції чинних ДБН.

3. Рівень комфорту квартири визначається умовами для нормального перебігу всіх процесів життєдіяльності сім'ї, а не наявністю у квартирі всіх елементів, які за своїм складом і параметрами відповідають ДБН**.** І якщо бажані рішення досягаються планувальними прийомами, які суперечать чинним проектним нормам, то варто припустити доцільність їхнього застосування, принаймі перевірити в експериментальному порядку, для початку при розробці квартир соціального і доступного житла.

Література

1. Закон України „Про житловий фонд соціального призначення ". Від 12 січня 2006 р. N 3334-IV.
2. Постанова Кабінету Міністрів України №140 Про порядок надання державної підтримки для забезпечення громадян доступним житлом від 11 лютого 2009 р.
3. Постанова КМУ від 19 березня 2008р. №219 Про встановлення тимчасових мінімальних норм забезпечення соціальним житлом.

Аннотация

Рассматриваются вопросы планировочной организации квартир социального и доступного жилья. Приводятся результаты оценки гипотетических моделей различных типов квартир реальными и потенциальными потребителями. На основе проведенных социологических исследований определяются наиболее популярные планировочные решения квартир, параметры отдельных помещений квартир.

Ключевые слова: социальное и доступное жилье, политика, квартира, помещение, площадь, планировка, варианты, потребитель, опрос, недостатки, проектные нормы.

Annotation

In this article the author investigates a problem of social and affordable apartments planification. Assessing suppositional apartment plans during experimental projecting by real and potential customers. Defining priorities for selecting apartment planification solutions based on results of the conducted survey by questionnaire. Special features of particular apartment planification elements.

Key words: social housing, affordable housing, dwelling area, housing policy, planning organization of apartments, social housing fund, planning disadvantages.

УДК 504.054(045)

Л. К. Єременко,
старший викладач каф. КТД НАУ (м. Київ)

ЗДОРОВИЙ ОФІС

Анотація: стаття присвячена висвітленню світових тенденцій в організації офісної роботи та шляхам забезпечення здорових умов праці офісних працівників в нашій країні.

Ключові слова: офіс, екологія.

Практика експлуатації офісів в нашій країні свідчить про відсутність належної уваги та системних підходів до вирішення проблем офісної екології. Головними причинами цього є побутуючі у нас уявлення про офісну роботу як не пов'язану з ризиками для здоров'я працюючих, та практично неосяжний масив чинників, що впливають на якість робочих середовищ офісів.

Основними завданнями офісних персоналів є збір та обробка інформації, а найголовніше з них – прийняття управлінських рішень [01]. Іншими словами офіс – це мозок фірми, від справного функціонування якого залежить доля всього підприємства, а то і цілої країни, коли йдеться про державну установу.

Отже, забезпечення здорових умов праці офісних колективів є суспільно важливим завданням, вирішення якого вимагає урахування світових тенденцій розвитку офісної справи.

Ідея віддаленої роботи – телероботи (Teleworking), висунута американцем Джеком Ніллесом ще у 1972 році, стала геніальним передбаченням розвитку ІТ-

технологій та телекомунікацій, неминучим результатом якого стане тотальний перехід до безлюдних виробництв.

І саме офісна робота якнайкраще підійшла для перших впроваджень нової ідеї. У 2008 році віддалено працювали вже 33,7 млн. американців, які мали постійну роботу. Вигоди від запровадження телероботи представлені на сайті teleworkva.org (штат Вірджинія):

- зростання продуктивності праці – 22%,
- скорочення плинності кадрів – 20%,
- зменшення втрат робочого часу – 60%.

До того ж, людина, котра працює поза офісом своєї компанії, заощаджує їй щонайменше $10 тис. на рік.

Джерела економії – зменшення витрат на оренду робочих офісних площ та супутні послуги. Глобальна економічна криза лише пришвидшила процеси переходу до нових форм організації праці [02]. Кожен, хто проводить робочі дні в офісі біля комп'ютера, рано чи пізно запитує себе: чому я не можу виконувати ту саму роботу вдома на своєму комп'ютері, підключеному до Інтернету [02]?

Сучасний технологічний поступ має ще один важливий наслідок – загальне скорочення частки робочого часу в житті трудящих. На загал, працююча людина віддає роботі третину доби, що давно не відповідає світовим тенденціям. В кінці 1980-х років у Німеччині, в її так званих «старих землях», сталося те, що назвали «революцією дозвілля». Сьогодні там відбувається перехід на чотириденний 32-годинний робочий тиждень, а оплачувана праця має займати всього 16% від річного бюджету часу середнього працівника в народному господарстві Німеччини» [03].

Світові тенденції до розгортання віддалених форм праці та загального скорочення робочого часу дозволяють напевно стверджувати що офіси майбутнього – це мінімальна чисельність постійного персоналу та короткий робочий тиждень і/або день.

В Україні ж, де виробництво в занепаді, а навчальна галузь навмання продукує дипломованих безробітних, «робота в офісі» стає все більш популярною професією.

Дійсно, навіть працюючим не платять гідно за роботу, то чи не краще займатися нею в більш-менш комфортних умовах. «Робота дорівнює офіс – так виглядає формула сучасного працевлаштування в Україні, що застрягла на порозі постіндустріальної епохи» [02]. У великих наших містах кількість офісів, зайнятих збором та обробкою інформації – тисячі! У часи, коли вартість будівельних площ у Києві стрімко зростала, офіси купувалися та орендувалися ще на стадії будівництва. І хоч криза збила ціни на оренду площ, комунальні платежі та супутні витрати на утримання офісів підвищуються, як і раніше.

Майбутнє ж зростання орендної плати є неминучим, тільки-но ринки оживуть знову, бо проблема загального дефіциту площ залишається не вирішеною [02].

Отже, здавалося б, і у нас слід очікувати інтенсивного розвитку телероботи, проте перешкоджає цьому цілий ряд передсудів. Телеробота – це незвично для працівника, йому страшно випасти з поля зору начальства і колег. Керівництво ж боїться втратити візуальний контроль над «трудовою дисципліною» своїх підлеглих, бо відсутні інші критерії оцінки їхньої роботи. До того ж: «А як же без колективу!».

Головними ж об'єктивними проблемами переходу до дистанційної роботи, є забезпечення безперебійної роботи обладнання телепрацівників, та виділення робочих місць у них вдома, що в наших перенаселених квартирках практично неможливо тоді, як для багатьох видів робіт кухонний стіл з ноутбуком не є вдалим рішенням. Потрібно мати невеличку, зате окрему кімнату – домашній офіс [02]. Тому масова телеробота з усіма її економічними та соціальними вигодами для нас – поки що далеке майбутнє, хоч і невідворотне.

Сьогодні ж мусимо змиритися з існуванням величезної кількості дрібних офісів низьких класів – «С» та «D», для котрих сучасні стандарти організації праці та комфорту ще довго залишатимуться недосяжною розкішшю [04].

Отже не маємо також підстав очікувати оздоровлення умов праці наших офісних персоналів.

Може видатися дивним, але до головних ризиків офісної роботи все частіше відносять психофізіологічні.

Офісна несправедливість – недавно усвідомлене явище, котре скорочує життя співробітників на роки, провокує ішемічну хворобу серця. Англійські медики встановили, що працівники, котрі вважають свого шефа несправедливим, на 70% більше схильні до серцевих хвороб – основної причини смерті у промислово розвинених країнах [05].

Останнім часом світова медицина виділила синдром хронічної втоми (СХВ) як нове «офісне» захворювання: загальна слабкість, «гудіння» в голові, плутанина в думках, і все це – ще на початку робочого дня! Прояви хвороби спостерігаються вже до 30 років, причому жінки хворіють удвічі частіше, аніж чоловіки. Постійна напруга, монотонна робота, образи та інтриги, брак свіжого повітря і десяток чашок міцної кави щодня стають причинами захворювання. Додавши сюди численні фобії, а найперше – страх втратити роботу, фахівці стверджують: життя офісного працівника і важке, і небезпечне [05].

Окрім СХВ, що вкорочує життя працюючих в офісах, фахівці виділяють також «синдром вигоряння» – різновид втоми, породжений ставленням до роботи «незамінних працівників». В Японії, де «синдром вигоряння» став проблемою державного масштабу, десятки телепередач, буклетів журналів і

книг вчать працюючих громадян розслаблятися і розважатися. Головний принцип – позбутися синдрому «незамінності». Навіть президентів обирають на 4 роки, то чи такий вже незамінний п'ятий помічник заступника директора з господарських питань [05].

Та чи не найбільшого співчуття заслуговують наші бюджетники – працівники державних установ. Їхнє життя отруюється не стільки низькою платнею, як керівництвом, котре складається з людей вимогливих, але некомпетентних, що взагалі властиво бюрократичним структурам, де місце та фахова цінність людини не може визначатися кінцевим результатом її діяльності.

Усі можливі чинники, здатні отруювати наше життя не тільки на роботі, але і в наших помешканнях, до кінця не визначені тому, вважаючи, що психологічна екологія нашого офісу склалася благополучно, зупинимося лише на тих загрозах здоров'ю персоналу, котрі є найпоширенішими і які можливо усунути технічними засобами.

Розпочати напевно слід з двох, негативно взаємодіючих і маловідомих обставин: «Більшість мешканців північної півкулі від 70, до 90% свого життя проводять удома або на роботі, а більшість будинків – це загроза здоров'ю людей» [06]. А найголовніші складові цієї загрози приховуються у повітрі наших приміщень.

Якість повітря.

Хто не пам'ятає першого враження, коли заходиш з вулиці у не провітрене приміщення? Перше, що ми відчуваємо – це специфічний «меблевий запах». Пари фенол-формальдегіду із деревостружкових плит постійно надходять у повітря, викликаючи у нас алергічні реакції, дерматити та екземи, викликають спадкові мутації, завдають шкоди репродуктивним органам. До того ж формальдегід – канцероген, а фенол – нервова отрута, що вражає центральну нервову та серцево-судинну системи, шлунково-кишковий тракт, порушує загальний обмін речовин в організмі.

Причиною присутності в наших приміщеннях сотень видів матеріалів – джерел хімічного забруднення повітря є їхня дешевизна і практична безальтернативність [07].

Другу – біологічну категорію забруднень повітря становлять патогенні мікроорганізми, основними з яких є бактерії, цвілеві гриби, та пилові кліщі [06].

Та чи не найбільшої нашої уваги заслуговує багатющий світ побутового пилу з мікрофауною, що в ньому мешкає. До основного складу пилової суміші офісів входять паперова целюлоза, бавовна, шерсть, спори цвілевих грибів, бактерії та мікроорганізми. Та чого найбільше, у будь-якому пилу, так це

злущених часток шкіри людей – епідермісу, котрий слугує основним харчовим матеріалом для кліщів-сапрофітів (Saprophyte) – невидимих людським оком мікроорганізмів, котрі харчуються мертвими тканинами рослин та тварин.

Продукти життєдіяльності сапрофітів є основними алергенами побутового пилу, котрий легко здіймається в повітря і не осідає протягом 20÷30 хвилин щоб потрапити зрештою до наших легень. У грамі пилу мешкає до15 тисяч кліщів. За чотири місяці життя самки встигають відкласти до 300 яєць кожна. Ось чому практично неможливо повністю звільнити наші приміщення від сапрофітів [08]. Залишається одне – постійно їх вилучати та знешкоджувати. Для цього згодяться і перевірені засоби наших бабусь – щоденні вологе прибирання, та провітрювання, і сучасне санітарне приладдя: пилососи для видалення пилу з важкодоступних зон, лампи ультрафіолетового опромінення, котре за 2 години повністю знешкоджує продукти життєдіяльності кліщів, іонізатори повітря, котрі знищують не тільки сапрофітів, але і інші мікроорганізми [06].

Ще однією з найпоширеніших небезпек, хоч і не дуже відомою загалу, є просочування підземного радіоактивного газу Радону (^{222}Rn) з підвалів у приміщення перших поверхів, через завжди існуючі нещільності та мікротріщини в перекриттях. Вважається, що радон другий за частотою (після куріння) фактор, що викликає рак легенів [09]. Тому найкраще рішення – взагалі не розміщувати офіси (як і житло) над підвалами [06].

Електромагнітні поля (ЕМП).

Коливання електромагнітних полів – радіохвилі відомі людству вже понад 100 років, як і їх шкідливі впливи на живі організми, особливо це стосується короткохвильового або жорсткого випромінювання. Цивілізація породжує дедалі більше джерел таких випромінювань: лінії електропередач, радіолокаційні станції, електронно-променеві екрани, мобільні телефони та ретранслятори мереж стільникового зв’язку [10]. Навіть оточуючі нас струми з побутовою частотою 50 Гц здатні чинити суттєвий електромагнітний тиск на організми людей і тварин, особливо неправильно сполучені або несправні електропроводки [11]. Доведено, що потужні електромагнітні поля вражають кришталики очей, мозок, кишковий та сечостатевий тракти, призводять до серцево-судинних та нервово-психічних захворювань, імунних та гормональних порушень, імпотенції [12].

Акустичний шум.

Шум – загальновідомий шкідливий фактор нашого оточення, що важко піддається однозначному визначенню, тому приймемо на віру наступний:

«Шум – будь-який неприємний звук чи сукупність звуків, котрі заважають сприйняттю корисних сигналів, порушують тишу, справляють подразливу дію на людину, знижують її працездатність» [06]. Не зупиняючись на різноманітті шкідливих впливів шуму на людину, котрі об'єднуються в симптоматичний комплекс «шумової хвороби», слід наголосити: «Шум – значний стресовий фактор, адаптуватися до якого практично неможливо». Тобто, коли нам здається, що ми вже звикли до якогось шуму і він на нас не впливає, то насправді це далеко не так [13].

Рекомендації.

З наведених прогнозів майбутнього стану офісів в нашій країні випливає, що всупереч світовій тенденції переходу на віддалені форми роботи та загального скорочення офісних площ, надмірна кількість офісів, зокрема дрібних, ще довго залишатиметься нашою реальністю, а питання забезпечення належних умов праці персоналів буде загострюватися зі зростанням вартості оренди площ.

Загальні рекомендації керівникам офісних установ можна звести до двох принципових положень.

По-перше, слід пам’ятати – від стану офісної екології залежить здоров’я не тільки персоналу, але і успішність усього закладу [07]. При цьому, психологічна атмосфера офісу потребує постійної уваги, як базова складова загального успіху.

По-друге, багатоманітність можливих загроз здоров’ю офісних працівників, настільки велика, що впоратися з ними самотужки – справа практично безнадійна. Тому практикою сучасного офісного адміністратора має стати постійне співробітництво з фахівцями-екологами. Наше сьогоднішнє законодавство дозволяє кожному користуватися послугами як державних, так і громадських санітарно-екологічних організацій і навіть приватних фахівців [14].

Література:

1. http://uk.wikipedia.org/wiki/Офіс
2. http://kadrovik.ua/content/robota-na-v-dstan Робота на відстані. 12.08.2010 За даними Кейт Лістер, старшого наукового співробітника дослідної мережі Telework Research Network Автор Сергій Рачинський. Джерело: ut.net.ua Bookmark/Search this post with
3. http://www.nz-online.ru/index.phtml? Хлєбніков Б.М. Економіка і культура: Німецький варіант.

4. http://www.elvorti.com.ua/about.html Общая классификация бизнес-центров в мире.
5. http://prof.osvita.org.ua/uk/determine/articles/27.html Крок до самовизначення 16.04.2008 Переклад статті «Убийцы офисных работников. Рейтинг стрессовых профессий», Джерело: times.liga.ne
6. Бердышев Г.Д., Уланов Н.М. ГАРМОНИЯ ДОМА И ЧЕЛОВЕКА КАК ОСНОВА ЗДОРОВЬЯ В XXI ВЕКЕ. Украинский Фитосоциоцентр Киев – 2002. – 233 с.
7. http://uasol.com/index.php?aid=1445 Екологія офісу.
8. http://vivamarket.com.ua/index.php?show_aux_page=9 Пылевые клещи сапрофиты и методу борьбы с ними.
9. http://ru.wikipedia.org/wiki/Радон.
10. http://www.rav.com.ua/ua/mobile Про шкоду мобільного зв'язку.
11. www.businesslook.ru Татьяна Никитина Руководство по организации бизнеса.
12. http://www.culeader.kiev.ua/?p=155 Захист від електромагнітних випромінювань.
13. http://dk.stop- street.org.ua/?lang=ru&page=public&show=85 Акустичний бруд призводить до стресів.
14. http://h.ua/art.php?id=5636 Закон України «Про екологічну експертизу» від 9 лютого 1995 р. N 45/95-ВР».

Аннотация

Статья посвящена освещению мировых тенденций в организации офисной работы и путям обеспечения здоровых условий труда офисных работников в нашей стране.

Ключевые слова: офис, экология.

Abstract

The article is devoted to coverage of global trends in the organization of office work and ways to ensure healthy working conditions of office workers in our country.

Keywords: the office, and ecology.

УДК.727. 1-4

Л. М. Закрепа
аспірант кафедри АПЦБіС,
Київського національного університету
будівництва і архітектури

ПРИЙОМИ РЕКОНСТРУКЦІЇ БУДІВЕЛЬ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація: в даній статті розглядається необхідність вирішення масштабних задач оновлення існуючого фонду будівель професійно-технічної освіти. Визначені напрямки удосконалення будівель професійно-технічних навчальних закладів та прийоми розвитку реконструкції, з метою підвищення якості архітектурно-планувальних рішень даних типів будівель.

Ключові слова: реконструкція, перепланування, прибудова, місткість, багатофункціональність, модернізація.

Безупинно зростаючі вимоги освітніх реформ та змін професійної школи привели до помітного функціонально-планувального старіння багатьох типів будівель профтехосвіти. Тобто сучасні умови вимагають перегляду деяких положень, особливо таких як розмір навчального закладу (тобто його характеристика по величині) та організація основної планувальної зони – навчальної зони, а також зростаючі вимоги до функціонально-планувальної організації в умовах реформування освіти в Україні. Всі ці обставини диктують необхідність розширення практично всіх функціональних груп приміщень.

Отже розміщення професійно-технічного навчального закладу (ПТНЗ) в структурі міста, його взаємозв'язок з об'єктами дозвілля, визначає можливість і необхідність розгляду навчального закладу як невід'ємного об'єкту соціокультурного обслуговування населення. Це зумовлює необхідність реконструкції ПТНЗ з можливістю використання існуючої групи приміщень, для жителів району, в якому передбачаються додаткові спортзали, басейни, виставкові зали, їдальні та ряд інших приміщень.

В галузі проектування будівель професійно-технічної освіти розглядались, загальні питання удосконалення матеріально-технічної бази професійно-технічної освіти, в тому числі її модернізації та реконструкції і були відображені в окремих працях відділу професійних та середніх спеціальних навчальних закладів ЦНИИЭП навчальних будівель та ВАТ КиївЗНДІЕП навчальних закладів, а зокрема в публікаціях Наумова С. Ф., Гарнець А. М., Ковальського Л. Н., Ветровой Г. Ю., Рубанович О. М., Станіславської Р. Я., Фешіной Л. К., Єлісеєвої Т. А., Аліксеєвої Т. А.,

Івшиної Л. І., Поліщук В. П., Воробйова І. Г. та ін. Але дані рішення не можуть бути в повній мірі застосовані в сучасних соціально – педагогічних умовах.

На основі аналізу всіх вимог до функціонально-планувальної організації закладів профтехосвіти встановлено, що вибір напрямів перетворення існуючих будівель визначається їх соціально-економічними і містобудівними параметрами. Такими як фактичний контингент учнів, слухачів і проектна місткість комплексу, галузева спрямованість закладу, склад і кількість професій, запланована потреба в кваліфікованих робітниках базового підприємства з врахуванням інших форм підготовки та можливість включення училища в систему міжвідомчої підготовки кадрів [6,2].

Розміщення підрозділів в будівлі закладу професійно-технічної освіти повинно проводитись з урахуванням технології навчально-виробничого процесу, а розміщення учнів та співробітників у середині підрозділів – з урахуванням їх функціональної підлеглості, навчально-виробничих операцій, виду обладнання та забезпечення оптимальних взаємозв’язків.

Тому зводяться нові блоки, реконструюються існуючі навчально-виробничі приміщення закладів професійно-технічної освіти. У зв’язку з постійно зростаючими нормативними показниками та новітнім обладнанням і процесам, що протікають в планувальній структурі закладу, які у більшій мірі, не відповідають сучасним вимогам організації та технології навчально-виробничого процесу. При обладнанні навчальних місць, не враховуються специфічні особливості та характер робіт, що виконуються. Дуже часто норма площі на одне робоче місце набагато нижче нормативної, стан приміщень та умови праці не забезпечують високопродуктивної творчої діяльності (освітленість робочих місць не відповідає прийнятим нормам, відсутня проточна вентиляція, підвищений рівень шуму) [3,4].

Очевидно, що повноцінне оновлення матеріальної бази професійно-технічних навчальних закладів шляхом модернізації можливо лише при скороченні фактичної чисельності учнів, розміщенні приміщень яких бракує за рахунок навчальних місць, що звільняться. При збереженні або розширенні контингенту учнів необхідна реконструкція будівель. Вивчення і узагальнення досвіду реконструкції в країні і за кордоном дозволило виявити її основні види, напрямки і прийоми. В залежності від масштабів завдань які вирішуються, реконструкція може бути локальною (частковою) або комплексною (повною); по функціонально-планувальних рішеннях - із збільшенням, зменшенням і збереженням місткості, по архітектурно-композиційних - "пасивною" та "активною"[7]. Враховуючи необхідність вирішення масштабних задач оновлення існуючого фонду будівель визначені напрямки удосконалення будівель ПТНЗ (рис. 1, 2):

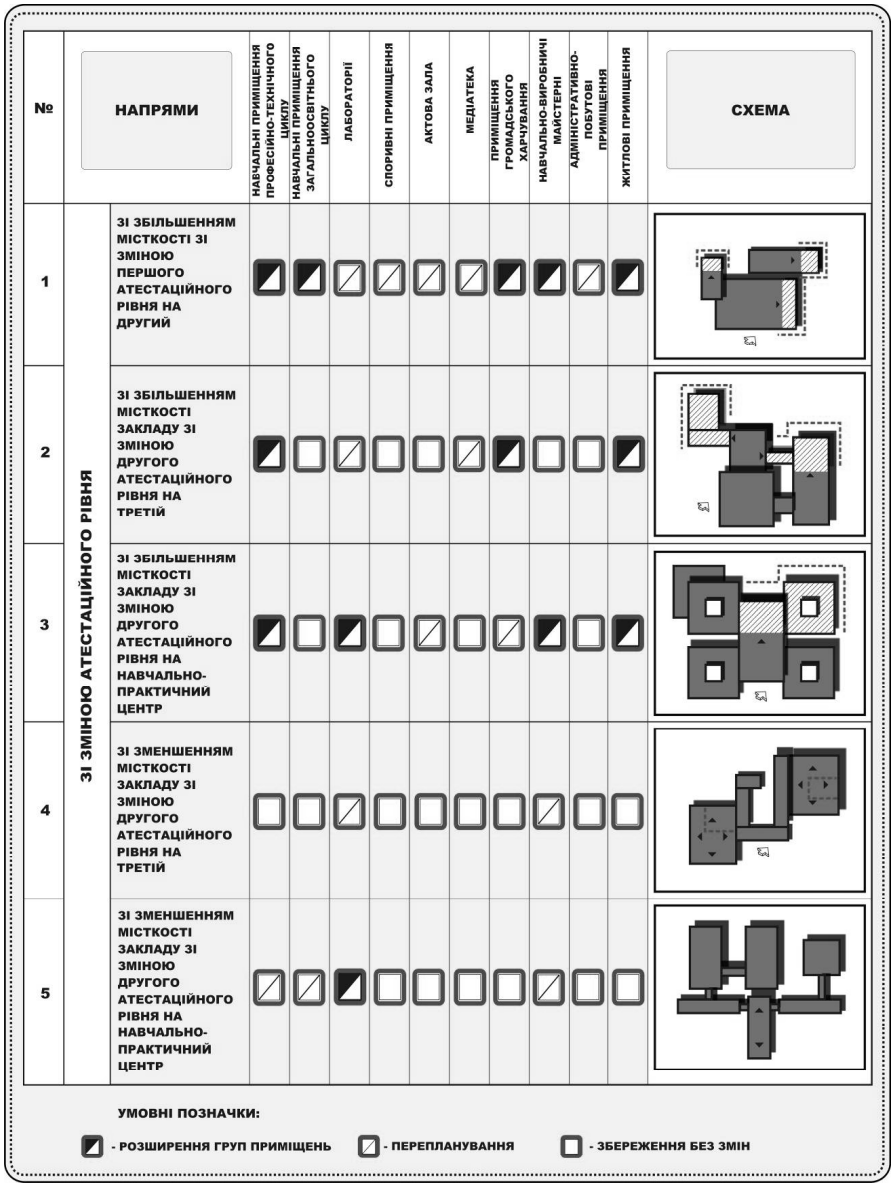

Рис 1. Напрямки та прийоми реконструкції професійно-технічних навчальних закладів

- реконструкція зі зміною атестаційного рівня (зі зменшенням місткості, зі збільшенням місткості закладу),
- реконструкція без зміни атестаційного рівня (зі зменшенням місткості, зі збільшенням місткості , без зміни місткості закладу).

На основі аналізу несприятливих містобудівних ситуацій, що часто зустрічаються, існуючих об'ємно-планувальних рішень закладів професійно-технічної освіти, виявлення дефіциту площ встановлено, що масовий характер в оновленні будівель ПТНЗ матимуть реконструкції із зменшенням і збільшенням та збереженням проектної місткості закладів. Для вказаних напрямів розроблені універсальні прийоми розширення навчальних і громадсько-побутових блоків: прибудова додаткових блоків, перепланування, надбудова на один поверх існуючих будівель, зведення нових об'ємів в структурі комплексу. Основою формування названих об'ємів, що додаються, служить конкретно виявлений дефіцит нормативної площі закладів.

Після виконання реконструкції модернізованих об'єктів профтехосвіти, педагогічні вимоги є визначальними у функціонально-планувальному вирішенні закладів. Разом з кількісним розширенням складу і площ приміщень, слід забезпечити їх раціональне взаєморозміщення відповідно до структури навчально-виховного процесу, згрупувати навчальні кабінети по спорідненості дисциплін, ідентичності форм і методів навчання; вирішити технологічні й інженерно-технічні питання з метою широкого впровадження автоматизації і комп'ютеризації навчання.

Також повноцінне оновлення будівель професійно-технічних навчальних закладів неможливе без вдосконалення їх архітектурно-художніх і санітарно-гігієнічних параметрів з метою підвищення естетичного рівня фасадів та інтер'єрів, створення комфортних психологічних умов навчання і виховання кадрового потенціалу країни [1].

Габарити і конфігурація ділянки, характер довколишньої забудови - специфіка містобудівної ситуації диктує вибір прийомів реконструкції: розвиток комплексу по горизонталі або вертикалі, розширення його за допомогою використання сусідніх об'єктів – обумовлює характер об'ємно-просторової композиції закладу, що реконструюється.

Для визначених напрямків реконструкції запропоновані прийоми розширення функціональних груп приміщень (рис. 2):

- надбудова існуючих будівель,
- добудова додаткових блоків,
- окреме розташування.
- перепланування

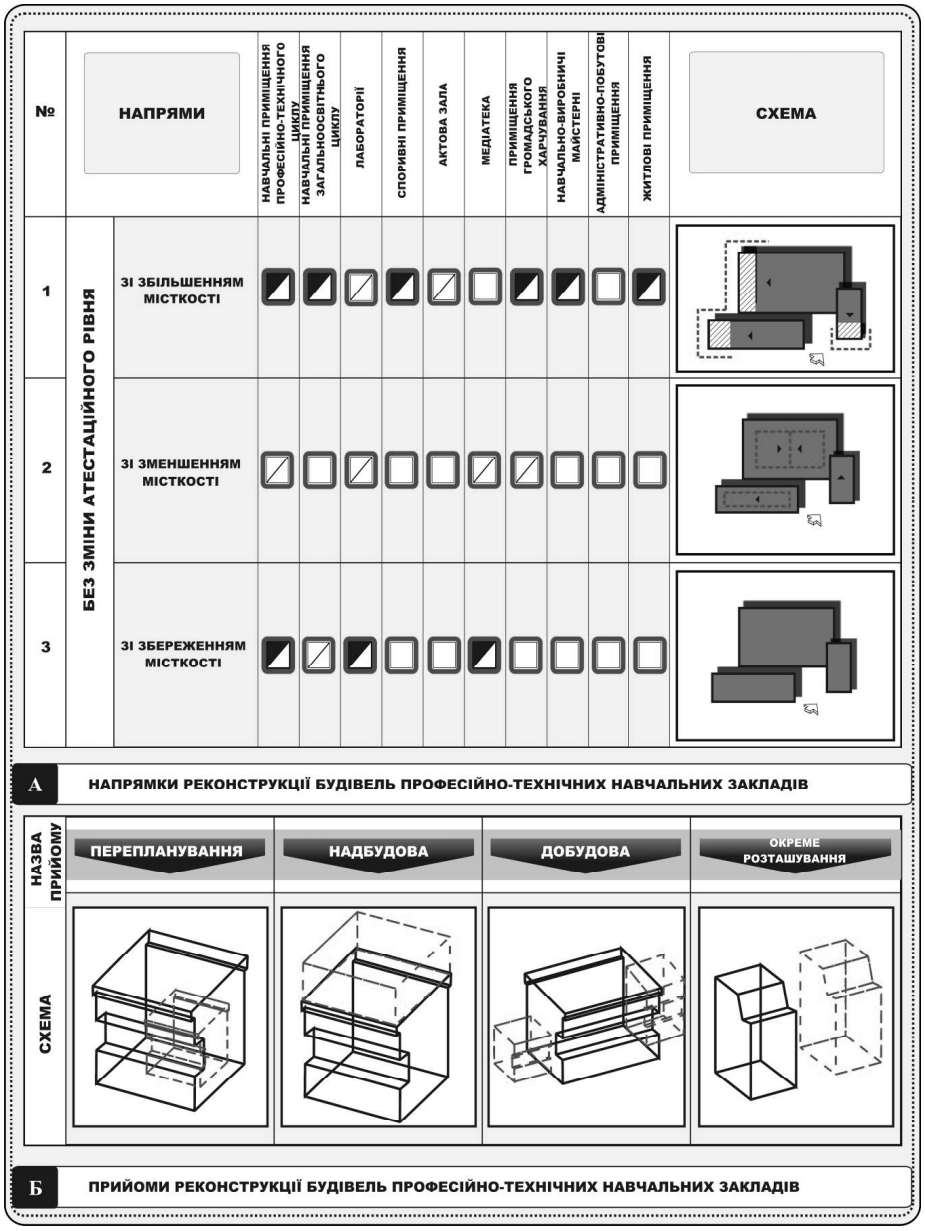

Рис 2. Напрямки та прийоми реконструкції професійно-технічних навчальних закладів

Як поетапний прийом рекомендовано надбудову громадсько-побутових блоків при реконструкції із збільшенням проектного числа навчальних місць та організацією зміни атестаційного рівня. Надбудова поверхів є основним прийомом реконструкції для навчальних закладів, що не мають, через щільну містобудівну ситуацію, можливості розвитку будівлі по горизонтальній площині ділянки. Визначена послідовність надбудови блоків з метою реконструкції комплексу без зупинки процесу його експлуатації: в першу чергу - надбудова блоку навчально-виробничих майстерень для розміщення кабінетів і лабораторій спецтехнології, потім громадсько-побутового, і в останню чергу - навчального блоку та житлового [7].

Добудова додаткових блоків рекомендована в якості основного прийому розширення будівлі, за умов наявності резервних територій ділянки, переважне будівництво нових, окремих корпусів, можливе їх об'єднання за допомогою теплих переходів, перепланування та модернізації навчального закладу.

Концентрація вказаних та допоміжних приміщень, оптимальна конструктивна структура блоків, наявність інженерних комунікацій і передбачена можливість їх доповнення - дозволять в майбутньому, в процесі вдосконалення засобів і методів навчання, легко модернізувати запропоновані блоки, організувати на їх основі зони інтенсивного навчання та активного дозвілля.

Література

1. Ковальський Л. Н. Архитектура учебно-воспитательных зданий [Текст] / Л. Н. Ковальський .– К.: Будивэльнык, 1988, - 144 с.
2. Наумов С. Ф. Профессионально – технические училища [Текст] / Наумов С. Ф.- М., 1976.
3. Наумов С.Ф. Проблемы архитектурной типологии зданий и комплексов професионально-технического и среднего специального образования.: [в форме научного доклада] дис. на соискание науч. степени доктора архит. наук: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений.» / Сергей Федорович Наумов. - М., 1994. - 61с.5.
4. ДБН. В.2.2-3-97. Будинки та споруди навчальних закладів. - К.: Укрархбудінформ, 1997. - 50с.
5. Бугерко А.А. Організація навчально-виробничого процесу у вищому професійному училищі – агрофірмі [Текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. педагог. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». /А. А. Бугерко.– К., - 1999.- 23 с.
6. Ніколаєнко С.М. Інноваційний розвиток професійно-технічної освіти в Україні [Текст] / Ніколаєнко С.М. – К.: 2007.-232с.

7. Ившина Л.И. Направления совершенствования существующих зданий профессионально-технических училищ [Текст]: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. архит.: спец. 18.00.02 «Архитектура зданий и сооружений» / Л.И. Ившина.- К., 1988. - 24с.

Аннотация

В данной статье рассматриваются необходимость решения масштабных задач обновления существующего фонда зданий профессионально-технического образования. Определены направления усовершенствования зданий профессионально-технических учебных заведений и приемы развития реконструкции, с целью повышения качества архитектурно планировочных решений данных типов зданий.

Ключевые слова: реконструкция, перепланировка, пристройка, вместимость, многофункциональность, модернизация.

Annotation

The necessity of the solution of major problems of updating of existing fund of vocational training buildings is considered in this article. Directions of improvement of professional educational institution buildings and examples of reconstruction development, for the purpose of improvement of architecturally planning solutions quality of given types of buildings are defined.

Key words: reconstruction, replanning, an extension, capacity, multifunctionality, modernization.

УДК 721/727.55/727.57/727.64/727.912/712.31

П. В. Кірнос
аспірант кафедри ІТА КНУБіА

СТРУКТУРНО-МОРФОЛОГІЧНІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ БІОКЛІМАТИЧНИХ БУДІВЕЛЬ

Анотація: в умовах глобальної екологічної кризи з'являється необхідність створення енергетично-ефективних та екологічно чистих архітектурних систем. В результаті проведеного аналізу світового досвіду проектування та наукових розробок в області екологічної архітектури виявлено чотири напрями організації архітектурного простору: аркотектурне моделювання, архітектурно-біонічне моделювання, біотектурне формування архітектурних об'єктів, архітектонічне моделювання енергоефективної огороджуючої оболонки архітектурного об'єкту.

Структурно-системні властивості організації простору архітектурних об'єктів лежать в основі загальних закономірностей існування архітектурного середовища: категорій диференціювання простору, циркуляторності, комунікації, цілісності, еволюційності.

Архітектурна сутність запропонованої **моделі біокліматичної архітектури** заключається у відтворенні процесів структури самоорганізації трьох взаємодіючих архітектурних систем: **тектонічної** (внутрішній простір будівлі), **аркотектурної** (просторова оболонка будівлі), **біосинатропної** (інтегровані фрагменти та елементи природних ландшафтів). Формоутворення здійснюється (подібно потоку інформації) у трьохвекторному абстрагованому просторі, представленому у вигляді безкінечних просторових решіток шляхом інтеграції локумів приміщень) в чарунки відповідно циркуляційним правилам.

Структурно-морфологічні закономірності формоутворення біокліматичних будівель базуються на природничо-наукових методах дослідження, які передбачають цілісно-структурний аналіз взаємодії на рівні систем та на рівні елементів.

Заключний етап дослідження передбачає розробку структурогенезу біокліматичних будівель з врахуванням біокліматичних факторів: особливостей артеприродних ландшафтів та містобудівної ситуації, який доцільно адаптувати в інформаційно-математичні моделі геометризованих об'єктів і топології просторових форм **для комп'ютеризованих архітектурних програм генерації об'єктів біокліматичної архітектури.**

Ключові слова: архітектонічна сутність просторово-впорядкованої структури. Енергоінформаційна ландшафтно-біосферна сутність. Мембанно-аркологічна сутність. Просторово-планувальні кванти. Ерготектонічна система

будівлі. Біосинатропна система будівлі. Аркотектурна система будівлі. Алгоритм структурогенезу біокліматичної будівлі.

Постановка проблеми. Архітектурний об'єкт являється складною системою, штучно створеною людиною для багатофункціональних цілей просторового, соціального, культурологічного, фізіологічного існування. Не можна відкидати роль руйнівного впливу штучно створених технічних об'єктів (архітектурно-містобудівних в т.ч.) на навколишнє природне середовище, який приводить до катастрофічних наслідків глобального характеру:

- виснаження територіально-рекреаційних ресурсів навколишніх ландшафтів;
- виснаження енергетичних та матеріальних ресурсів;
- забруднення біосфери відходами життєдіяльності та промисловими відходами;
- порушення природного балансу екологічних систем.

Проблеми сумісного існування людини та природного середовища заставляють змінювати споживацькі погляди на природу, визнаючи необхідність цілісного бачення світу – штучного та природного. Новий світогляд відноситься і до архітектурної діяльності, тому що вона повністю проявляється через формотворчість людей. В таких умовах стає актуальним підхід до організації такого архітектурного середовища, яке гармонічно функціонує в навколишньому природному середовищі, мінімізує антропогенні впливи на природні ландшафти, і, разом з тим, створює комфортні умови для здорового життя і творчої діяльності людей.

Аналіз останніх досліджень. Різні комбінаторні варіанти взаємодії архітектурного об'єкту та природного довкілля обумовили появу енергетично ефективних та екологічно чистих архітектурних систем, які в тій чи іншій мірі зменшують урбоантропогенний тиск на природу. Виходячи з певного способу диференціювання простору, (основна властивість архітектурного середовища). існують наступні напрями організації екологічно чистих архітектурних систем (Рис. 1):

1. **Аркотектурне формування об'ємно-просторової структури архітектурного середовища** (аркологія, сонячна архітектура –Льє Корбюзьє, Дж. Солєрі, Вольфанг Файот). Системокреативний чинник – енергетичне поле сонячного випромінювання, яке визначає відповідну форму оболонки будівлі

АРКОТЕКТУРНЕ ФОРМУВАННЯ ОБ"ЄМНО-ПРОСТОРОВОЇ СТРУКТУРИ АРХІТЕКТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Форма та об'ємно-планувальна структура обумовлені дією механізму перетворення сонячної енергії в теплову, електричну та регуляції сонячних надходжень у відповідності з погодно-кліматичними умовами (сонцезахист). Використовуються екотехнології на основі відновлюваних джерел енергії у вигляді інтегративних енергомодулів. Геліоархітектура (архітектурні технології-пасивна структура) Енергоактивна архітектура. Аркологічна архітектура.

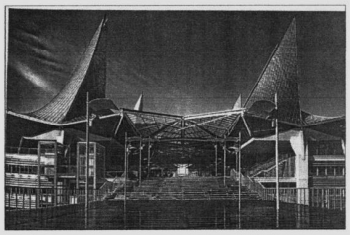

СИСТЕМНО-МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	
ЕЛЕМЕНТИ	Архітектурні просторово - диференційовані елементи структури Архітектурно-об'ємні компоненти Енергетично-екотехнологічні модульні компоненти
СТРУКТУРА	Форма обумовлена дією енергетичних полів відновлюваних джерел енергії та геокліматичними факторами довкілля Циркуляторні потоки корегуються енерго модульними компонентами
ВЗАЄМОДІЯ	Архітектурно- функціональна організація циркуляторних потоків людей Архітектурно- поліфункціональна організація простору будівлі в полі сонячного випромінювання
КОМУНІКАЦІЇ	Комунікаційно-інформаційні фактори архітектурного формоутворення - енергопотенціал відновлюваних джерел енергії , природні ландшафти, клімат, містобудівн ситуація

Рис. 1. Аналіз світового досвіду архітектурних науково-прикладних та теоретичних досліджень в області екологізації артеприродного середовища.

АРХІТЕКТОНІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФОРМИ І СТРУКТУРИ ЕНЕРГОАКТИВНОЇ ОБОЛОНКИ АРХІТЕКТУРНОГО ОБ"ЄКТУ

Форма та структура енергоактивної мембранно-огороджуючої оболонки будівлі обумовлені дією буферного механізму регуляції потоками речовини(термосифонний повітреобмін, кліматозахист), енергії(теплозахист,інтегровані геліомодулі,сонцезахист), інформації(світлонадходження, віртуалізація зовнішнього простору) у взаємодії архітектурного об'єкту з клімато-ландшафтним середовищем. Архітектурно-енергозберігаюча концепція енергоактивних мембранно-огороджуючих оболонок будівель.

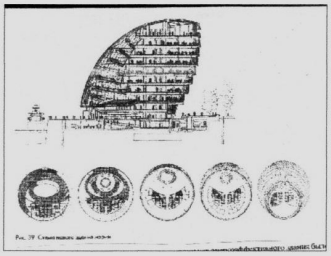

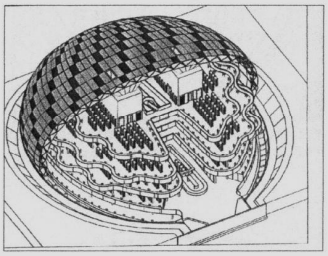

СИСТЕМНО-МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ		
ЕЛЕМЕНТИ	Архітектурно-просторово регулюючі мембранно буферні оболончаті структури Просторово інтегровані , енергетично-модульні компоненти та просторово-віртуалізовані елементи	
СТРУКТУРА	Форма обумовлена дією енергетичного поля сонячного випромінювання та геокліматичними факторами довкілля Циркуляторні потоки формуються незалежно від форми мембранної оболонки	
ВЗАЄМОДІЯ	Віртуально- функціональна організація циркуляторних потоків людей Регуляторно-буферна функція потоків речовини , енергії, інформації	
КОМУНІКАЦІЇ	Комунікаційно-інформаційні фактори архітектурного формоутворення - енергопотенціал сонячної енергії, природне середовище , клімат,містобудівна ситуація	Віртуалізація форми оболонки включення в неї архітектурних об'ємних компонентів ,які забезпечують інформаційні потоки довкілля

Рис. 2. Аналіз світового досвіду архітектурних науково-прикладних та теоретичних досліджень в області екологізації артеприродного середовища.

АРХІТЕКТУРНО-БІОНІЧНЕ МОДЕЛЮВАННЯ ФОРМИ І ТЕКТОНІКИ АРХІТЕКТУРНИХ ОБ"ЄКТІВ

Форма та об'ємно-планувальна структура обумовлені закономірностями форми,росту та розвитку живих організмів (ідентично трансформовані моделі) з врахуванням принципів дії біоконструкцій і властивостей біоматеріалів живої матерії .

Біонічна архітектура - біонічне освоєння форми будівель, споруд. Біотектоніка- створення цілісних архітектурно - тектонічних структур на основі аналогових систем в живій природі.

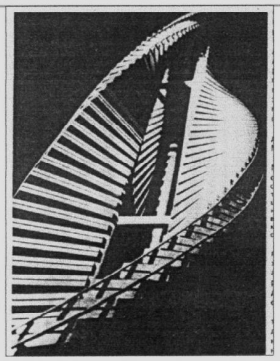

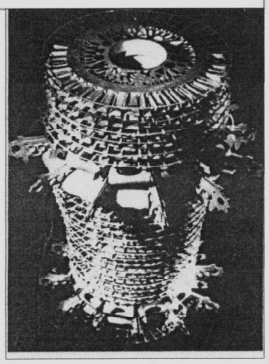

СИСТЕМНО-МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	
ЕЛЕМЕНТИ	Архітектурні просторово диференційовані елементи структури Архітектурно - біонічний каркас Архітектурно-об'ємні компоненти аналогових біонічних структур
СТРУКТУРА	Форма обумовлена закономірностями форми,росту і розвитку живих організмів з врахуванням принципів дії біоконструкцій та властивостей біоматеріалів живої матерії
ВЗАЄМОДІЯ	Архітектурно- функціональна організація циркуляторних потоків людей відповідно біонічному механізму функціональних процесів взаємодії аналогового біоорганізму з природнім середовищем. Архітектурно-поліфункціональна організація простору будівлі в системі біонічно модифікованих аналогів біоконструкцій і біоматеріалів і біоматеріалів.
КОМУНІКАЦІЇ	Комунікаційно-інформаційні фактори архітектурного формоутворення базуються на принципах взаємодії та інформаційного обміну біосистем і окремих організмів з навколишнім природним середовищем

Рис. 3. Аналіз світового досвіду архітектурних науково-прикладних та теоретичних досліджень в області екологізації артеприродного середовища.

технологічно обумовлює внутрішній простір. Сонячна енергія відіграє роль регулятора процесів обігріву, охолодження, інсоляції та вентиляції аналогічно природним системам.

2. **Архітектонічне моделювання форми та структури енергоактивної огороджуючої оболонки архітектурного об'єкту,**

(« Sustainable building» Нормана Форестера сонячні енергоактивні будинки Селіванова, passive building Вольфанга Файота). Архітектурно-енергозберігаюча концепція енергоефективних будівель, яка будується на терморегулюючих та енергоефективних технологіях зовнішніх огороджень будівель та технологіях регулювання надходження сонячного світла.

3. **Архітектурно-біонічне моделювання структури, форми та тектоніки архітектурних об'єктів** (засновники теорії – Ю. С. Лєбєдєв, И. Шевельєв. Біонічна архітектура, біотектоніка, біоматеріалознавство). Створення біонічних архітектурних об'єктів на основі принципів саморегуляції в живій природі, закономірностей росту та розвитку живих організмів.

4. **Біотектурне формування об'ємно-просторової структури архітектурних об'єктів** на основі принципів «органічної цілісності» архітектурно-природних ландшафтів («органічна – архітектура» – Гріно, Саліван, Говард, Ллойд Райт, Норман Фостер – автор концепції «sustainable building»). Ідеї «органічної архітектури» поглибив та розвинув Райт, стверджуючи, що «споруда повинна належати природному середовищу, як її живий елемент, не порушуючи особливостей навколишнього ландшафту».

Мета дослідження. Будову архітектурного об'єкту можна уявити як певним чином організовану структуру, об'єднану в системи по критеріям **цілісності впорядкування та стійкості.** Задача полягає у відпрацюванні інформаційно-графічних форм опису цих структур, поясненню процесів взаємодії, які відбуваються в структурах, просторовому моделюванні причинно-наслідкових зв'язків, які визначають різні форми їх утворення. Загальні властивості архітектурних систем визначені як категорії **диференціювання простору, циркуляторності, комунікації, цілісності (структурно-елементний аспект), еволюційності (інтеграційно-синтезуючі процеси, генерація об'ємів та простору).**

Для більш точного визначення та організації архітектурного об'єму та простору, як цілісного організму, що включає: штучне та природне, живі організми та штучні компоненти, динаміку та статику, необхідний новий архітектурно-системний підхід.

Таким концептуальним підходом являється біокліматична архітектура, яка базується на синергетичних принципах організації просторових структур, обумовлених спонтанним виникненням впорядкованих станів в складних

системах по аналогії з процесами самоорганізації в живих природних системах, як прояву еволюційних законів природних екологічних систем.

В основі запропонованої автором **концептуальної моделі біокліматичного архітектурного об'єкту** (розглядається генерація просторових структур науково-дослідницьких закладів) лежить припущення, що архітектурні об'єкти, як абстраговані форми людської діяльності мають у своїх аспектах цілісності, впорядкованості, стійкості дві складові: **архітектонічна сутність просторово-впорядкованої структури окремих елементів та енергоінформаційну біосферно-ландшафтну сутність, яка являється частиною навколишнього природного середовища** (Рис. 2).

Регулятором взаємодії двох сутностей для організації потоків речовини, енергії та інформації являється **мембранно-аркологічна сутність** (огороджуюча оболонка архітектурного об'єкту разом з просторово-структурованими елементами фасадів та покрівель).

Для біокліматичної архітектури характерне поняття структури як форми системних взаємозв'язків, тому структурно-морфологічні закономірності базуються на природно-наукових методах дослідження: синергетичний метод, системно-структурний аналіз, формалізовані методи дослідження та моделювання архітектурних систем, графоаналітичні та тополого-геометричні методи.

Структура розглядається не стільки як каркас, а сукупність правил трансформації, по яким із одного об'єкту можна отримати інший шляхом переміщення по чарункам абстрактно-векторної решітки на основі комбінаторних принципів та симетричних перетворень. Структурні дослідження просторової організації архітектурних об'єктів передбачають такий їх аналіз, котрий дозволяє виділити узагальнені інваріантні одиниці - особливі **просторово-планувальні кванти** та співставити їх з конкретними планувальними ситуаціями на основі закономірностей архітектурно-функціонального формування об'ємно-просторового об'єкту.

Розглянемо взаємодію трьох вищевказаних сутностей на рівні систем та на рівні елементів. Теоретики архітектури (Льє Корбюз'є, И. Шевелєв, М. В. Шубенков, М. Зейтун, Ллойд Райт) виявили, що структурна організація позиційною роллю в структурі архітектурного об'єкту, обумовленою типом коридорно-комунікаційних зв'язків.

Існують наступні морфотипи циркуляційних зв'язків в архітектурних системах біокліматичних адміністративних будівель (в т.ч. будівлях науково-дослідницьких закладів):

БІОТЕКТУРНЕ ФОРМУВАННЯ ОБ"ЄМНО-ПРОСТОРОВОЇ СТРУКТУРИ АРХІТЕКТУРНИХ ОБ"ЄКТІВ

Форма та об'ємно-планувальна структура обумовлені віртуально-ландшафтними закономірностями взаємодії систем в енергетичному полі сонячного випромінювання врахуванням особливостей навколишніх природніх ландшафтів та тектоніки підземного простору . Екоархітектурна концепція "sastainable building"- екологічна рівновага з людиною і довкіллям (відновлювані джерела енергії, збереження водних ресурсів,повторні будматеріали,екологія людини). Геотектонічна архітектура-освоєння підземного простору .

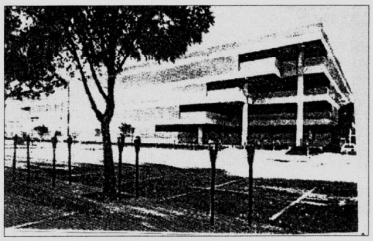

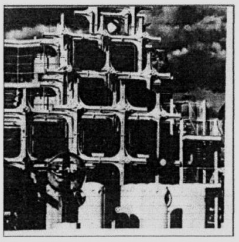

СИСТЕМНО-МОРФОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ	
ЕЛЕМЕНТИ	Архітектурні просторово диференційовані елементи структури . Архітектурно-об'ємні компоненти Архітектурно інтегровані ландшафтні компоненти Архітектурні геопросторові компоненти (геоархітектура підземного простору)
СТРУКТУРА	Форма обумовлена віртуально -ландшафтними закономірностями взаємодії в енергетичному полі сонячного випромінювання з врахуванням особливостей навколишніх природних ландшафтів та тектонічних підземних пластів землі
ВЗАЄМОДІЯ	Архітектурно-функціональна організація циркуляторних потоків людей з врахуванням принципів віртуалізації підземного архпростору з врахуванням клімато - ландшафтних параметрів. Клімато-ландшафтна монофункціональна організація простору будівлі відкритого (органічна) або закритого (підземна-геоархітектура) типу
КОМУНІКАЦІЇ	Комунікаційно-інформаційні фактори архітектурного формоутворення - енергопотенціал відновлюваних джерел енергії , природні ланд-шафти, клімат, геотектоніка територій забудови . структура рельєфу

Рис. 4. Аналіз світового досвіду архітектурних науково-прикладних та теоретичних досліджень в області екологізації артеприродного середовища.

коридорно-лінійний,
коридорно-атріумний,
коридорно-хрестовий,
коридорно-гілчастий,
коридорно-решітковий, коридорно-коловоротний, які відображають системно-структурну класифікацію на єдиній основі узагальнених об'ємно-планувальних властивостей. Доцільно ввести термінологічні назви архітектурних сутностей будівлі, які відображають системний характер розглядуваних явищ.

Архітектурна сутність внутрішнього функціонально-архітектурного простору або **ерготектонічна система будівлі,** заключається в результуючій дії наступних процесів:

- диференціювання простору на локуми, енерголокуми, тектони;
- організації просторово-векторних систем плоско-об'ємних решіток;
- генерації архітектурних форм шляхом інтеграції локумів в задану решітку на основі морфотипічних правил циркуляції людських потоків.

Архітектурний об'єкт має антропогенний вплив на складові біосфери землі, який виражається в характерних ознаках:

- порушення природних ландшафтів;
- зменшення земельних ресурсів в т.ч. сільськогосподарських угідь;
- порушення екологічної рівноваги природних біоценозів;

зменшення рекреаційних територій, територій лісів, парків, садів.

Ці процеси відбуваються в результаті взаємодіючих потоків речовини, енергії та інформації. Тому, з точки зору загальної теорії систем, і, концептуально виражаючи другу базову аксіому, що біокліматична архітектурна надсистема вважається аналогом природної біосфери системи в тому випадку, коли якась її частина функціонально та просторово інтегрована в архітектурне середовище та становить ландшафтно-біосферну енергоінформаційну сутність архітектурної біосинатропної системи. **Біосинатропна система будівлі** становить сукупність штучно створених в обмеженому просторі, співрозмірному геометричним параметрам даного архітектурного середовища, фрагментів природних ландшафтів або екологічних біооб'єктів, які інтегративно входять в архітектурну структуру будівлі з метою встановлення екологічної та енергетичної рівноваги з навколишнім природним середовищем або енергетичної та екологічної автономності.

Ландшафтні компоненти біосинатропної архітектурної системи – **біотектони та тектобіоми** (авт.) – голографічно відтворюють частину ландшафту певного геокліматичного району та займають визначений

геометричний простір всередині архітектурного об'єкту. **Біотектони** топологічно пронизують оболонку будівлі та мають безпосередній зв'язок з навколишнім природним оточенням. **Тектобіоми** – компоненти, призначенні для автономного розміщення в структурі архітектурного об'єкту і становлять собою сукупність різних груп організмів (біоми) та середовище їх проживання відповідної географічної зони.

Дендротаксони (авт.) – окремі представники деревної та чагарникової рослинності, інтегровані в окремі чарунки ерготектонічної архітектурної системи або огороджуючої оболонки будівлі. Мікрокліматичні умови існування дендротаксонів подібні до природних умов природного середовища.

Біоінтегратори (авт.) – штучно створені системи, топологічно розміщені поза межами ерготектонічної системи будівлі, в яких відбувається очищення стічних вод, переробка органічних відходів, утилізація біолінтів способами, які ґрунтуються на біохімічному руйнуванні органічних речовин за допомогою життєдіяльності водоростей та бактерій.

Цілісність архітектурної біосинатропної системи забезпечує запуск процесів саморегуляції при одночасному початковому ресурсі речовин та енергії (грунт, вода, об'єм, повітря, сонячне випромінювання, органічні та мінеральні добрива) в адекватно-інтегрованому просторі архітектурного середовища.

Взаємодія просторових елементів ерготектонічної та біосинатропної систем базується на принципах **комплементарності та фрактальності**. Разом з тим, циркуляторні зв'язки (переміщення людських мас) забезпечують посилення **цілісності та стійкості** обох систем і здійснюються топологічно як у самому просторі компонентів, так і через переміщення в мережах комунікаційних зв'язків (коридорами, ліфтами, рекреацією, атріумами, терасами та галереями), функціонально забезпечуючи передачу віртуальної інформації та збільшуючи ступінь громадських контактів. Це є підтвердженням покращення екологічного комфорту біокліматичного архітектурного середовища.

Мембранно-буферний принцип регулювання потоків речовини, енергії, інформації із зовнішнього середовища (енергетичного, кліматичного, біосферного, урбанізованого техносферного) у внутрішній – ерготектонічний, здійснюється за допомогою **аркотектурної системи будівлі**, компоненти якої топологічно розміщені в структурі огороджуючої оболонки архітектурного об'єкту.

Кліматомембрани (авт.) - компоненти, які регулюють кліматичні впливи, потоки енергії та речовини через керовані топологічні оболонки: стіни огородження, покриття дахів, просторово-організовані оболонки дахів,

тонкостінні оболонки, висячі покриття та просторові оболонки. Геліомодулі (буферна функція) – регулюють надходження сонячного випромінювання до внутрішнього простору будівлі, а також теплозахисна функція: світлопрозорі та непрозорі огородження, засклені просторові частини будівлі (веранди, атріуми, лоджії, світлові ліхтарі, сонячні теплиці).

Аркомодулі (авт.) – регулятори потоків інформації (віртуальне ландшафтне середовище); просторово-архітектурні системні елементи, геометрично зв'язані з ерготектонічною системою циркуляторними зв'язками за рахунок входів – виходів до локумів. Цілісність аркотектурної системи забезпечується геометрією плоских або опукло – вигнутих двовимірних решіток, топологію яких визначає характер та співвідношення сформованих об'ємно-просторових елементів ерготектонічної та біосинатропної системи, а також біокліматичні фактори навколишнього середовища (природні ландшафти, клімат та мікроклімат урбоекологічні фактори), формоенергетичні фактори (відновлювані джерела енергії), містобудівні фактори навколишньої забудови.(Рис.5)

Основні результати дослідження. Основний фактор розвитку сучасного архітектурного моделювання заключається у використанні відповідних методологій, які дозволяють відслідковувати причинно-наслідкові зв'язки, використовуючи накопичені раніше професійні знання в науково-дослідницькій діяльності природничих наук. Біокліматичний підхід в архітектурі підвищує можливості сучасного рівня архітектурного моделювання особливо ті його напрями, які на базі розвинутих комп'ютерних технологій випереджають фізіологічні можливості людей по адаптації невідомих та незвичних просторових відчуттів.

Алгоритм процесу генерації біокліматичних будівель, як архітектурний механізм моделювання, що ґрунтується на загальній теорії систем, можливо адаптувати в алгоритм математичних моделей геометризованих об'єктів і топології просторових форм для комп'ютеризованих архітектурних програм генерації об'єктів біокліматичної архітектури.

Алгоритм генерування архітектурних форм біокліматичної будівлі

	Крок генерування		Системні властивості
Ерготектонічна система	1	Вибір площинно-топологічної решітки. Параметри решітки.	Просторово-інформаційна матриця архітектурних форм
	2	Моделювання локумів (приміщень). Параметри та зв'язки.	На основі квантів простору-ергономічні характеристики.
	3	Циркуляційні схеми зв'язків. Типи циркуляційних схем (морфотипи).	Блок-схеми функціональних процесів в будівлі.
	4	Побудова тривимірних решіток. Багатовимірна просторова система на основі топологічних законів.	Комунікаційний аспект системи. Вертикальні та горизонтальні комунікації.
	5	Генерування ерготектонічних форм шляхом вбудови в двовимірну, потім в тривимірну решітку елементів та компонентів систем.	Біокліматичні фактори. Характеристики властивостей природних екосистем.
Аркотектурна система	6	Вибір форми оболонки огороджуючих стін архітектурного об'єкту.	Топологія замкнених плоских решіток. Аналіз біокліматичних факторів довкілля та критерії впливів на об'єкт
	7	Вибір типу кліматомембран. Конструкції та матеріали огороджень.	Критерії та принципи теплозахисту. Врахування кліматичних параметрів.
	8	Вибір типу, геометрії та топологічне вирішення геліомодулів на решітках, які формують оболонку.	Аналіз інсоляційних характеристик об'єкту, Орієнтація архітектурного об'єкту.
	9	Вибір типу, геометрії та топологічне вирішення аркомодулів.	Відповідність структурі та циркуляційним зв'язкам ерготектонічної системи.
Біосинатропна система	10	Визначення критеріїв екологічної гармонізації архітектурного об'єкту.	Аналіз антропогенного навантаження на територію забудови.
	11	Визначення характеристик компонентів системи, їх взаємодію з ерготектонічною та аркотектонічною системами.	Розрахунок очікуваних результатів після інтегрування біотектурних компонентів системи.
	12	Інтеграція компонентів біотектурної системи в ерготектонічну систему будівлі.	Принципи генерування об'ємно-просторової моделі будівлі з врахуванням природного ландшафту.
	13	Інтеграція компонентів біотектурної системи в аркотектурну систему будівлі.	Принципи генерування-об'ємно просторової моделі будівлі з врахуванням природно-дендрологічних систем.

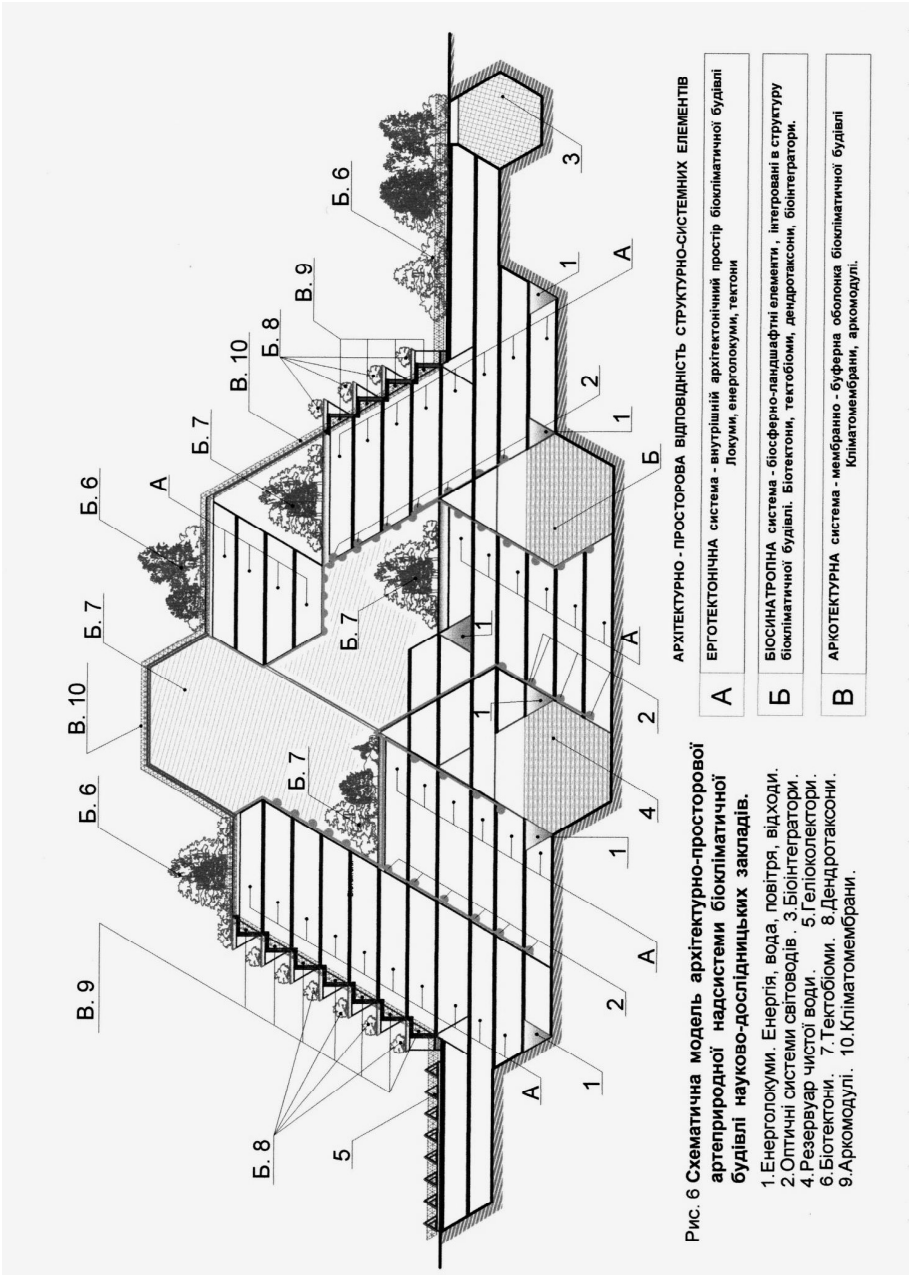

Рис. 6 **Схематична модель архітектурно-просторової артеприродної надсистеми біокліматичної будівлі науково-дослідницьких закладів.**

1.Енерголокуми. Енергія, вода, повітря, відходи.
2.Оптичні системи світоводів . 3.Біоінтегратори.
4.Резервуар чистої води. 5.Геліоколектори.
6.Біотектони. 7.Тектобіоми. 8.Дендротаксони.
9.Аркомодулі. 10.Кліматомембрани.

ВИСНОВКИ

Людство, як частина біосфери, продовжує бути залежним від природи. Якщо методи формування людиною штучного середовища відрізняється від природних, то це підтверджує тільки його недосконаліть. В природі еволюційний розвиток зумовлений не силою дії ззовні, а правильною топологічною конфігурацією, певною архітектурою інформаційних потоків на складну самоорганізовану біологічну систему.

Архітектурна сутність біокліматичної будівлі заключається у відтворенні процесів самоорганізації трьох взаємодіючих архітектурно-просторових систем: **ерготектонічної** (внутрішній простір будівлі), **аркотектурної** (буферно-огороджуюча оболонка), **біосинатропної** (інтегровані фрагменти та елементи природних ландшафтів). **Формоутворення** здійснюється подібно потоку інформації в абстрагованому просторі, представленому у вигляді регулярних просторових безкінечних тривимірних решіток. Генерація архітектурних форм біокліматичної будівлі відбувається шляхом набору попередньо визначених локумів (приміщень) відповідно циркуляційно-морфотипічним правилам людських потоків та необхідності просторового здійснення громадських контактів.

Біокліматичний підхід в архітектурі дозволяє пояснити:

- механізми організації архітектурного простору біокліматичних будівель у відповідності з принципом самоорганізації еволюціонуючих природних систем на основі побудови формалізованих моделей архітектурних об’єктів (загальна теорія систем);

- механізми генерації архітектурно-біокліматичних форм з врахуванням біокліматичних, формоенергетичних, формоеніотектонічних факторів, особливостей локальних артеприродних ландшафтів та містобудівної ситуації.

Використані джерела

1. Зейтун Ж. Организация внутренней структуры проектируемых архитектурных систем / [Зейтун Ж.]; под ред к.т.н. Э.П. Григорьева. - М.: Стройиздат, 1984 - 158 с.
2. Зоколей С.В. Архитектурное проектирование, эксплуатация объектов, их связь с окружающей средой / Зоколей С.В. – М.: Стройиздат, 1985. – 667 с.
3. Кірнос П.В. Біокліматичний підхід в архітектурі будівель та споруд – оптимізація архітектурно-екологічного середовища / Кірнос В.П. – Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2006, № 4 (30).
4. Мхитарян Н.М. Человек и комфорт / Мхитарян Н. М. . – К.: Наукова думка, 2005. - 394 с.

5. Оболенский Н.В. Архитектура и солнце / Оболенский Н.В. – М.: Стройиздат, 1998. - 213 с.
6. Федоров Е.С. Правильное деление плоскости и пространства / Федоров Е.С. - Ленинград : Наука, 1979 - 271 с.
7. Фридман И. Научные методы в архитектуре / Фридман И.. – М.: Стройиздат, 1983 - 160 с.
8. Хорафас Д.Н. Системы и моделирование / Хорафас Д.Н. – М. : Мир, 1967 - 600 с.
9. Шевелев И.Ш. Золотое сечение в книге «Три взгляда на природу гармонии» / Шевелев И.Ш. – М.: Стройиздат, 1990. - 343 с.
10. Шевельев И. Число и форма в живой природе. Искусство архитектуры / Шевельев И. - Кострома: Диля, 1995.
11. Шубенков М.В. Структурные закономерности архитектурного формообразования / Шубенков М.В. – М.: Архитектура-С, 2006. - 305 с.
12. Энергия окружающей среды и строительное проектирование. Под ред. проф. В.Н. Богословского. – М.: Стройиздат, 1983. - 132 с.

Аннотация

В условиях глобального экологического кризиса появляется необходимость создания энергетически эффективных и экологически чистых архитектурных систем. В результате проведенного анализа мирового опыта проектирования и научных разработок в области экологической архитектуры выявлено четыре направления организации архитектурного пространства; аркотектурное моделирование, архитектурно-бионическое моделирование, биотектурное формирование архитектурных объектов, архитектоническое моделирование энергоактивной ограждающей оболочки архитектурного объекта.

Структурно-системные свойства организации пространства архитектурных объектов лежат в основе общих закономерностей существования архитектурной среды: категорий дифференцирования пространства, циркуляторности, коммуникации, целостности, эволюционности.

Архитектурная сущность предложенной модели **биоклиматической архитектуры** заключается в воспроизведении процессов структурной самоорганизации трех взаимодействующих архитектурных систем: **эрготектонической** (внутреннее пространство здания), **аркотектурной** (пространственная оболочка здания), **биосинатропной** (интегрированные фрагменты и элементы природных ландшафтов). Формообразование осуществляется (по подобию потоков информации) в трехвекторном абстрагированом пространстве, представленном в виде бесконечных

пространственных решеток путем интеграции локумов (помещений) в ячейки соотвественно циркуляционным правилам.

Структурно-морфологические закономерности формообразования биоклиматических зданий базируются на естественно-научных методах исследования, предусматривающие целостно-структурный анализ взаимодействия на уровне систем и на уровне элементов.

Заключительный этап исследования предусматривает разработку алгоритма структурогенеза биоклиматических зданий с учетом биоклиматических факторов: особенностей артеприродних ландшафтов и градостроительной ситуации, который целесообразно адаптировать в информационно-математическкую модель геометризируемых объектов и топологии пространственных форм для компьютеризованных архитектурных **программ генерации объектов биоклиматической архитектуры.**

Ключевые слова: архитектоническая сущность пространственно-упорядоченной структуры. Энергоинформационная ландшафтно-биосферная сущность. Мембранно-аркологическая сущность. Пространственно-планировочные кванты. Эрготектоническая система здания. Биосинатропная система здания. Алгоритм структурогенеза биоклиматического здания.

Abstract

Under conditions of global ecological crisis there has been a rise in the necessity of creating energy-effective and ecological architectural systems. As a result of analysis performed by global experience in designing and scientific research in the sphere of the Ecological Arcotecture, four directions of architectural space organization have been determined: Architectural Modeling, Architectural-Bionic Modeling, Biotectural Building Modeling and Architectonical Modeling in Energy-Active Building Shells.

Structural-systemic principles of architectural objects space organization is the basis on universal principles of architectural surrounding existence: space differentiation, public stream circulation, communications, systemic integrity and systemic evolution.

The architectural essence of the proposed bioclimatic architectural model consists of reproducing the process of structural sell-organization interacting with three architectural systems: Ergotectonical (entering building space), Arcotectural (building space shell), Biosinatropical (integrating fragments and natural landscape's elements). Structural generation is implemented (similar to informational streams) into three-dimensional vector abstracted space which has been presented as endless space grids by integrating locums (the rooms) into the space cells according to circulation rules.

Structural-morphological constructions of structural generation of bioclimatic buildings are based on natural-scientific research which has been provided for integral-structural analyses of interaction on the layer of system and on the layer of elements.

The conclusive step of research provides the development of the algorithm of structural generation of bioclimatic buildings with taking into account bioclimatic factors, singularity of art-natural landscapes and town-planning situations. It is necessary that there be an adapting algorithm for informational-mathematical models of geometrical objects and of space-formed topology for computerized architectural programs of bioclimatic architectural objects generation.

Key words: the architectonical essence of space-orderable structure. The energy-informational landskap-biosherical essence. The membrane-arcotectural essence. The space-planning quantums. The Ergotectonical system of building. The Arcotectoral system of building. The Biosinatropical system of building. The Algorithm of structural generation of bioclimatic buildings.

УДК 725.578.012(045)

А. В. Коваль-Цепова
аспірантка кафедри комп'ютерних технологій дизайну, НАУ, м. Київ

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНТЕР'ЄРНОГО ПРОСТОРУ ЗАКЛАДІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ДІТЕЙ, З УРАХУВАННЯМ ПЕРВІСНОЇ ФУНКЦІЇ БУДІВЛІ

Анотація: в статті розглядається особливості формування інтер'єрного простору закладів для дітей, що потребують соціального захисту, згідно первісної функції будівель та напряму будівництва даних установ. Аналізуються характерні елементи дизайну інтер'єрів для спеціально збудованих установ та для закладів, що пристосовані під нові функції.

Ключові слова: дизайн, інтер'єр, соціальна реабілітація, бездоглядні діти, первісна функція, будівля, психічний розвиток дітей.

Постановка проблеми. Зростання кількості безпритульних дітей довгі роки залишалося болючим питанням для України. Разом з тим, протягом останніх чотирьох років таке соціальне явище, як бездоглядність та безпритульність дітей, значно змінилося. Кількість дітей, що перебувають в стані безпритульності, вдвічі зменшилась [1]. Дана ситуація говорить про те, що державна політика, направлена на боротьбу з дитячою безпритульністю,

дає конкретні позитивні результати. Важливим також є те, що для допомоги дітям, що мешкають в закладах соціального захисту, залучається багато державних і недержавних організацій, котрі намагаються покращити існуючий стан приміщень, де проживають та відпочивають діти.

Фахівцями підтверджено, що важливим виховним фактором є оточуюче середовище дитини. Тому інтер'єр, в якому проводить багато часу дитина, повинен мати позитивний вплив, бути інформативним, цікавим, доброзичливим та психологічно комфортним. Актуальність даної теми визначається тим, що інтер'єри спеціалізованих закладів останнім часом змінюються, в залежності від еволюції системи соціального захисту безпритульних дітей. Інтер'єри даних установ потребують подальшого вдосконалення, а теоретичне підґрунтя є маловивченим та потребує більш ґрунтовного дослідження і систематизації.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Робота виконана у відповідності до держбюджетної кафедральної науково – дослідницької роботи №83/10.03.03 на тему: "Засади формування гармонійного предметно – просторового середовища міських утворень", у Національному авіаційному університеті на кафедрі комп'ютерних технологій дизайну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Однією з перших спроб наукового обґрунтування архітектурних та функціонально-планувальних рекомендацій по організації сучасних притулків для неповнолітніх було зроблено в Українському науково-дослідному та проектному інституті по цивільному будівництву Київ ЗНДІЕП. У 1999 році опубліковані "Предложения по архитектурно-планировочным решениям приютов для несовершеннолетних", включають ряд важливих рекомендацій, що використовуються при розробці дизайну інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей і сьогодні.[2].

Важливе науково-практичне значення мають дослідження з питань архітектури навчальних закладів, по проектуванню та удосконаленню роботи закладів щодо виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування – Кабанова І. В., Мубаракшиної Ф. Д.[3]; архітектурній організації дитячого рекреаційного середовища присвячені роботи Крижановської Н. Я., Солодилової Л. А, Петровської О. В [4].

Мета роботи: проаналізувати вплив первісної функції будівель на подальший дизайн інтер'єру закладів соціального захисту дітей, визначити найбільш актуальні тенденції; розглянути характерні приклади прийомів дизайну в уже існуючих спеціалізованих закладах різних країн та у різних за типами будівництва споруд. У даній статті визначено характерні елементи

дизайну інтер'єрів у спеціально збудованих закладах та у типових спорудах, що пристосовані під нові функції на основі вже існуючих будівель.

Основний зміст. Архітектурні особливості закладів є вагомим чинником для формування подальшої концепції у дизайні. Тому для вивірених та лаконічних ліній у інтер'єрах необхідно враховувати архітектурно-планувальну організацію, первісну функцію будівель та напрям будівництва.

Напрями будівництва спеціалізованих закладів для дітей доцільно розглядати паралельно з будівництвом навчальних закладів, так як останніми роками вони розвивались за подібними напрямами, а саме:

- реконструкція існуючих будівель, розташованих в історичному ядрі міста; можливості розширення таких комплексів обмежені, так як можуть виконуватися за рахунок внутрішніх резервів території (модернізація матеріальної бази та її ущільнення);

- реконструкція й розширення закладів, розташованих поза історичною зоною міста, за рахунок розширення їх території (зносу малоцінної забудови міста);

- нове будівництво закладів на нових майданчиках, розміщених у межах міста, передбачених генпланом під будівництво;

- винесення із спеціалізованих комплексів на нові майданчики, за межі міста, якщо відсутня можливість подальшого розвитку матеріальної бази на існуючому майданчику[5].

Розглянуті вище напрями будівництва є характерними для закладів з різною первісною функцією. Проте, для спеціалізованих закладів для дітей, останнім часом досить актуальним напрямом є реконструкція й розширення закладів, розташованих поза історичною зоною міста, за рахунок розширення їх території та нове будівництво закладів та комплексів на нових майданчиках, розміщених за межами міста.

Яскравим прикладом такого комплексу є „Отчий Дім" у селищі Петрівське, Києво-Святошинського р-н., Київської обл. Даний комплекс включає спеціально збудований Дитячий Будинок сімейного типу, та Соціально-Реабілітаційний Центр, який розташовано у існуючий будівлі. Даний комплекс надає можливість соціально-незахищеним дітям пройти дев'ятимісячний реабілітаційний період в Соціально-Реабілітаційному Центрі. Потім, за згодою дітей вони продовжують своє проживання в прийомній родині у Дитячому Будинку сімейного типу до 18 років, де забезпечують оптимальні умови їх життєдіяльності.

Важливим є будівництво не тільки окремих закладів, але й значних за розмірами комплексів. Зокрема, започатковано будівництво дитячих селищ. Для України та Росії це новий вид допомоги дітям-сиротам. В Україні довгий

час створювалися переважно проекти для подальшого будівництва дитячих селищ, але сьогодні вже існує декілька "Дитячих селищ". Яскравим прикладом такого комплексу є "СОС Дитяче містечко", що входить до складу SOS Kinderdorf International – міжнародної неурядової організації, яка захищає інтереси і права знедолених дітей у 132-х країнах. В Росії будівництво установ даної організації було розпочато раніше ніж у нашій державі, сьогодні є позитивним те, що до благодійної допомоги закордонних організацій приєднуються також місцеві меценати. Зокрема у Костромі – на Ігрицькому подвір'ї Свято-Троїцького Іпатіївського монастиря передбачено поселення багатодітних родин з всиновленими дітьми у "Дитячому селищі". Допомагати таким родинам будуть держава, церква й місцеві добродійники. У селищі передбачено храм, медпункт, трапезна, ігрові майданчики, навчальні майстерні й навіть гостьові будиночки. Мета проекту, полягає в тому, щоб у кожної дитини, що опинилася у важкій життєвій ситуації, була впевненість, що поруч із нею завжди будуть близькі люди, готові її підтримати. У дитяче селище, на відміну від дитбудинку, кожний вихованець зможе повернутися в будь-який момент свого, вже дорослого життя.

Такі селища вже давно успішно працюють у Європі й Америці. Саме там бере витоки дана форма житла дітей. У 1880 році в Англії були засновані перші дитячі селища для покинутих дітей. Вони називалися “Національними дитячими будинками ”. Одночасно перебувало там від 100 до 300 дітей. Селища мали чітку структуру та були розділені на різновікові групи по 7-10 чоловік. За кожною групою була закріплена сестра-вихователька та її помічниця. Діти жили в окремих котеджах родинами. Англійські педагоги вважали такий тип дитячих установ досить позитивним. Час показав, що це дійсно так. “Національні дитячі будинки ” працюють дотепер; саме вони послужили прототипом знаменитих установ “SOS – Кіндердорф”. До кінця XIX століття в Англії провідною була тенденція до створення великих виховно-освітніх комплексів для безпритульних дітей.

“Республіка Молоді” Вільяма Джорджа стала вагомим внеском для боротьби з проблемою безпритульних дітей. Американський педагог організував літній табір для дітей біля м. Ітака , що згодом і став “Республікою Молоді”. Її громадянами були юнаки й дівчата від 16 до 21 року. 170 підлітків жили в 15 двоповерхових котеджах, де слідкували за порядком спеціально запрошені жінки. Там були: церква, початкова школа, загальноосвітня школа, будівля для спортивних занять; булочні, меблева фабрика й швальні, ферма. Продукція майстерень і ферми мала великий попит в окрузі, завдяки чому в дітей був постійний заробіток і кишенькові гроші. Дана установа існувала на кошти, зароблені підлітками. Контроль над дітьми був мінімальним, а успіх

діяльності “Республіки” – феноменальний. Подібні установи стали виникати по всій країні. На початку 1920-х років їх було більше 10, а в середині 20-х стала працювати “Національна асоціація “Республік Молоді”, котра здружила юних громадян і допомагала їхнім співгромадянам-педагогам в організації роботи.

Пізніше в США стали відкриватися й інші установи для дітей і підлітків, наприклад, “Дитяче селище” у штаті Нью-Йорк. Воно було призначене виключно для малолітніх правопорушників. Діти жили сімейними групами в 33 котеджах, у яких був тільки “батько котеджу ”. Робота з дітьми велася за тим же принципом, що і в “Республіках Молоді”: самоврядування, праця, навчання, відпочинок, спорт.

Створення невеликих дитячих селищ було характерним для Польщі й тоді ще єдиної Чехословаччини у першій половині XIX ст. Перше таке селище було побудовано й відкрито в 1870 р. Створено воно було на суспільні кошти. Відразу після його відкриття в країні стало виникати безліч “сирітських селищ ”, “сімейних селищ ” і “косцюшківських сіл ” – названих за іменем Тадеуша Косцюшко. Останні були відкриті в 1917 році на столітню річницю від дня смерті цього національного героя. Ініціатором їхнього створення був Казимеж Єжевський. Будівництво й робота “косцюшківських сіл” активно йшли й в 20 - 30-ті роки XX в. У даних установах виховання було наближено до сімейного. Діти одержували освіту й професію, потім їх влаштовували на роботу. Випускники підтримували зв'язок зі своїми названими батьками. Вищезазначені історичні аспекти розкривають характерні особливості і переваги даної форми піклування за дітьми. Закордонний досвід допомагає надалі за даними моделями побудувати дитячі селища і в Україні.

Дизайн інтер’єрів спеціалізованих закладів для дітей, залежить від типу та напряму будівництва споруд. Для подальшого аналізу виділимо два типи будівництва споруд: спеціально збудовані споруди, та пристосовані споруди на основі вже існуючих будівель. Можливості організації дизайну у даних типах закладів принципово відрізняються. Якщо експлуатація приміщень йде у спеціально збудованих спорудах, дизайн інтер’єрів має виразний та динамічний характер, архітектурно-планувальні рішення тут є фундаментом для подальшого декорування. Виразні архітектурні прийоми знаходять своє продовження у меблях, перегородках, декоративних елементах інтер’єрів. Для даного типу споруд характерними є динамічні, чітко виражені декоративні площини різні за фактурою, кольором, та освітлені різними джерелами світла.

Одним з вдалих прикладів органічного і водночас ефектного взаємозв’язку архітектури та дизайну інтер’єрів є заклад для дітей, що належить до типу спеціально збудованих споруд – перший у Росії Центр реабілітації дітей, що страждають раннім аутизмом. Керував архітектурно-дизайнерською

майстернею, що розробила цей унікальний об'єкт член-кореспондент Міжнародної академії архітектури Андрій Олександрович Черніхов.

За статистичними даними проблема дітей-аутистів є характерною для Росії. Однак рання діагностика, своєчасна корекція й навчання дають вагомі результати. Досвіду будівництва спеціальної архітектури для аутичних дітей практично не існувало. У пошуках рішення Черніхов знайомився з безліччю наукових досліджень, постійно спілкувався з фахівцями, намагався відчути замкнутість внутрішнього світу, у якому живуть аутичні діти. Найважливішою знахідкою стало використання універсальної мови геометричних фігур. Несподівана графіка фасадів і інтер'єрів збуджує фантазію дитини й підштовхує до пізнання. Зовнішній вигляд будинку, немов написаний дитячою рукою, говорить про те, що навколишній світ досить умовний, як малюнки в альбомі маляти. Величезний вітраж, двоярусна оранжерея з венеціанським сонцем-місяцем, крита вуличка з ліхтарями всередині будівлі, та м'яке й ласкаве світло, що ллється звідусіль. Цей будинок проектували, як втілення ідей і відомостей з маленької архітектурної енциклопедії і все це спонукало до спілкування.

Працюючи над проектом, архітектори дотримувалися принципу синкретизму, при якому відбувається “перетікання ” з єства в єство, даний принцип був властивий первісному мистецтву, коли, наприклад, танець, спів і музика існували в єдності. Архітекторами і дизайнерами було створено такого простору школи, в якому, гуляючи по внутрішніх галереях, дитина буде отримувати почуття людини, “подорожуючої навколо ”, “проникаючої наскрізь ” і “ спостерігаючої зсередини ”. Тут відіграє роль усе. Відстані між колонами, їхня маса й ритмічний порядок, у якому вони вибудувані, взаємини порожнеч і обсягів, співвідношення по вертикалі й по горизонталі в просторі. Архітектура може провокувати відчуття прозорості, світлості, відчуття того, що в її просторі можна якось виявити себе [6].

Передбачається, що в даному просторі в дитини може на підсвідомому рівні виникнути бажання поділитися його радістю. Дані архітектурні засоби та дизайнерські прийоми сприяють до виходу з глухого кута замкнутості аутичних дітей.

На противагу вищезазначеному типу споруд, пристосовані споруди на основі вже існуючих будівель дещо обмежують можливості дизайнерів, так як головним завдання тут є зменшення або уникнення недоліків котрі мали місце у планувальних рішеннях. В переважній більшості прийоми дизайну мають обмежений, локальний характер. Функцію фрагментарного декорування виконує дизайн у даних спорудах.

Ферганський Будинок дитини , що знаходиться в Узбекистані почав своє існування з 1932 року. Даний заклад розрахований на 125 місць. Виховуються в

ньому діти від народження до 7 річного віку. Діти розподілені в 9 вікових групах. Даний заклад є прикладом пристосованої споруди на основі вже існуючої будівлі під нові функції та потреби. У цей час Будинок дитини розміщено у двоповерховому будинку, побудованому за індивідуальним проектом, де були створені всі необхідні умови для гармонійного розвитку дітей, позбавлених батьківського даху. Проте час невпинно вносить свої корективи в спосіб нашого життя та в оточуюче нас середовище. Саме тому побудований за індивідуальним проектом заклад в далекому минулому, не може відповідати повною мірою тим потребам дитини та якості життя, які характерні для сьогодення. Крім основних житлових корпусів є господарський блок – кухня, пральня, медичне відділення, де розміщені ізолятор, фіз. кабінет, процедурна, кабінет лікаря й аптека. У дворі розміщені дитячі майданчики, басейн, розбиті квіткові клумби та фруктовий сад. Все це безперечно є досить суттєвою базою для втілення сучасних потреб життя дітей. Проте, навіть вирішення питання капітального ремонту поки не є можливим. Щорічно виникають труднощі у ремонті опалювальної системи, санвузлів, придбання медичної техніки й оргтехніки. З огляду на дані проблеми питання дизайну інтер'єрів тут сьогодні не розглядається.

Висновки. Визначено, що для спеціально збудованих закладів для дітей, що потребують соціальної адаптації характерні такі засоби дизайну інтер'єрів, як великі за розміром твори декоративного мистецтва , кольорові акценти як на площинах стін та підлоги так і в елементах меблів.

Для типових споруд, що пристосовані під нові функції на основі вже існуючих будівель, характерними є невеликі за розміром декоративні елементи та твори мистецтва, так як для даних споруд характерні невеликі площі самих приміщень.

Слід зазначити, що у теоретичних дослідженнях питання дизайну інтер'єрів спеціалізованих закладів для неповнолітніх, функціонально-планувальні рішення та принципи організації предметно-просторового середовища закладів розглядалися фрагментарно. Більшість сучасних вітчизняних публікацій присвячені суміжним до даної теми: архітектурним принципам планування, проектуванню та будівництву дошкільних, шкільних та позашкільних закладів, закладів з традиційними формами піклування самотньою дитиною. Найбільш ґрунтовними виступають психологічні, соціальні та правові дослідження життєдіяльності дітей. Саме тому необхідним є продовження дослідження маловивчених аспектів по даній темі, в коло яких входить дизайн інтер'єрів спеціалізованих закладів для дітей з урахуванням первісної функції будівлі.

Література

1. Комплексна допомого бездоглядним та безпритульним дітям :метод. посіб. / [О. В. Безпалько, Л. П. Гурковська,Т. В. Журавель та ін.] – К.: Видавничий дім “Калита”, 2010. – 376 с. – (Науково-методичне видання).
2. Предложения по архитектурно-планировочным решениям приютов для несовершеннолетних / В. В. Куцевич, Б. Н. Губов, Л. А. Филатова и др. – К.: КиевЗНИИЭП, 1999. – 69 с.
3. Мубаракшина Ф.Д. Принципы архитектурного формирования детских домов семейного типа с помещениями для трудовой деятельности: автореф. дис. на достиженин. науч. степени канд. арх.: спец. 18.00.02 “Арх. зданий и сооружений. Творч. концепции арх. деятельности”/ Ф.Д. Мубаракшина. – Москва, 1997.– 24с.
4. Крижановская Н.Я. Методологические основы градостроительного проектирования рекреационной среды для детей: дис. ... д-ра арх.: 18.00.04 / Крижановская Нелли Яковлевна. – К., 1996. – 349 с.
5. Солобай П.А. Структурно-функціональне і композиційне моделювання навчальних комплексів (на прикладі університету): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. арх.: спец. 18.00.01 “Теор. та істор. арх., реставр. та реконстр. історико-архітектурної садщини”/ П.А. Солобай – Х., 2001. – 18 с.
6. Алексеева А. Жизнь в ауте. Архитектор Андрей Чернихов дарит надежду на возвращение в людское общество. // Литературная газета. – 2-8 февр. 2000 г.: статья – М., 2000. – С. 4.

Аннотация

В статье рассматриваются особенности формирования иинтерьерного пространства заведений социальной защиты детей, согласно первоначальной функции зданий, и направления строительства данных учреждений. Анализируются характерные элементы дизайна интерьеров в специально построенных учреждениях и в сооружениях, которые приспособлены под новые функции.

Ключевые слова: дизайн, интерьер, социальная реабилитация, безпризорные дети, первоначальная функция, здание, психическое развитие детей.

Abstract

In the article are considered characteristic singularities of the application of formation interiors spaces of institutions for children who require social protection according to initial function of buildings and directions of construction of given institutions. It is analyzed characteristic elements of interiors design in specially constructed establishments and in constructions which are adapted for new functions

Keywords: design, interior, social rehabilitation, homeless children, initial function, building, child’s mental health.

УДК 725.219.3

А. Я. Костенко,
кандидат архитектуры,
доцент каф.основ архитектуры и архитектурного проектирования КНУСА
С. В. Семка,
кандидат архитектуры,
доцент каф.основ архитектуры и архитектурного проектирования КНУСА

КОМПОЗИЦИЯ. ПРОСТРАНСТВО. ИНФОРМАЦИЯ

Аннотация: в статье затронуты некоторые вопросы композиционно-пространственных решений медиасистем и информативности современной городской среды.

Ключевые слова: композиция плоскости, линейная структура, локализация, движение и виртуальность, акцент, медиазоны пешеходных пространств, интерактивность и медиальность.

Трудно представить современный город без средств транспортной, рекламной, торговой, культурной и других видов информации, которые стали неотъемлемыми элементами городской среды. На смену традиционным архитектурным, скульптурным и изобразительным элементам пришли постоянно изменяющиеся средства полиграфии, электроники и светотехники.

Значение информации особенно велико в городских центрах, общественных зонах, торговых комплексах, где человек, располагая лимитом времени, острее ощущает нехватку необходимой информации для принятия решений. В соответствии с обширными планами внедрения новых технологических систем, применения прогрессивных методов обслуживания населения, в архитектуру включаются все новые и новые виды информации и новые принципы их композиционной и пространственной организации.

Композиция плоскости. Витрина торгового здания. Торговый фасад преображался примерно так: возникла оконная закрытая витрина, потом сплошное остекление, остекление первого этажа было отнесено вглубь здания и организована пешеходная галерея. Второй этап - на протяжении которого были организованы открытые вестибюли и отдельно стоящие витрины, выделен первый этаж для информирования и рекламы путем создания демонстрационных и выставочных залов - не только преобразил облик зданий, но и внес существенные изменения в их планировочную структуру.

Линейная структура. Полоса остекления. Устройство сплошного остекления, так называемых открытых, просматривающихся витрин, быстро создает у прохожих впечатление о характере магазина, приближает торговый

зал к тротуару, открывает оживленную картину деятельности торгового предприятия, вызывая желание войти в магазин (рис.1). Применяется прием отнесения витрины вглубь здания, а также устройство ее как отдельно стоящей. В первом случае создается пешеходная галерея, паралельно пешеходной зоне улицы и этим обеспечиваются оптимальные условия для восприятия информации посетителями [1, 2].

Локализация. Открытые вестибюли. Новой эффективной формой являются открытые вестибюли, которые устраиваются в пространстве первых этажей. Их применение наиболее целесообразно для сравнительно небольших встроенных магазинов. Вход в такой магазин расположен в глубине открытого вестибюля и покупателю для того, чтобы попасть в торговое предприятие, нужно пройти мимо выставок с образцами товаров.

Прием открытого вестибюля, как места сосредоточения визуальной информации, применяется при перепрофилировании промышленных и реконструкции торговых предприятий, кинотеатров, административных зданий. Для крупных предприятий, в составе торговых комплексов, характерен прием объединения открытых вестибюлей с общей пешеходной эспланадой комплекса.

Входная группа должна вписываться в существующую модульную структуру комплекса и создавать вид единого целого для офиса, магазина или здания. Над входом может располагаться логотип или название, выполненные в виде объёмных букв с неоновой подсветкой, букв из нержавеющей стали или световых коробов разнообразных видов и форм (рис.2).

Многофункциональная неопределенность комплекса. Многофункциональность становится одной из главных черт зданий обслуживания. Наиболее серьезным недостатком большинства комплексов обслуживания является их перегруженность разноплановой информацией, которая относится к отдельным предприятиям, но воспринимается на уровне всего комплекса. В торговых комплексах значительная часть информации размещается на внешних фасадах зданий и зачастую вступает в противоречие с архитектурными декоративно-художественными средствами. Их разнохарактерное решение и неупорядоченность по отношению к элементам фасадов вызваны, как правило, конкуренцией предприятий-арендаторов. Стремление вынести на фасад информацию с названиями почти всех предприятий, входящих в состав комплекса, без учета их значимости, приводит к дезориентации потребителя.

Движение и виртуальность. Восприятие информации с транспорта. Формирование торговых комплексов в связи с транспортными магистралями вызвало необходимость вынесения информационных средств на транспортные

магистрали, а также поиска путей их выразительности и читаемости. Акцентирование внимания на рекламных элементах достигается использованием плоскостей фасада для их размещения. Для комплексов обслуживания характерно вынесение информации на значительное расстояние от здания. Включение вертикальных информационных элементов значительных размеров в общую композицию комплекса значительно повышает его образную выразительность. Информационные установки, расположенные между пешеходной зоной и транспортной магистралью, воспринимаются одновременно пешеходами и пассажирами транспорта [2, 3].

Доминирование и акцент. Высотные здания информируют. Устойчивой тенденцией формирования общественных центров городов является включение в их пространственную структуру высотных зданий, доминирующих в окружающей застройке. Высотные здания становятся элементами композиции административных и культурных комплексов, их объемно-пространственным акцентом. Они как бы принимают на себя часть той роли, которая прежде в городской структуре безраздельно принадлежала общественным зданиям с большими объемами, куполами, колокольнями, минаретами подобно тому, как в классической архитектуре здания, обладающие особой социальной значимостью, обычно доминировали, выделяясь массой, высотой, сложностью силуэта, служили главными ориентирами благодаря индивидуальности формы, крупномасштабности членения структуры (рис. 3). Стремление вынести главную информацию, отображающую функциональное содержание комплекса, на доминирующие объемы поставило задачу архитектурного решения информационных элементов, венчающих фасады.

Модульность и мобильность. Фасад подземного пространства. На современном этапе урбанизации городов возникает необходимость освоения подземных пространств. Сложные подземные структуры крупных городов, развиваясь по вертикали и горизонтали, достигают значительных размеров и требуют размещения дополнительной информации. Городская информация - это главный элемент фасада подземного пространства. Находясь внизу на станции метро, мы только тогда можем сказать, что нас окружает комфортная среда, если мы в достаточной степени знаем, что находится сверху. И на оборот - при размещении объектов обслуживания под землей, находясь на улицах города мы должны знать их местоположение и функциональное назначение [3, 4].

Концентрация и рассредоточение. Информация центра и периферии.

Общегородская информация неравномерно размещается в структуре города. Ее концентрация наблюдается в центральной исторически сложившейся

части, где сосредоточены зоны наивысшей активности городских функций с большой интенсивностью пешеходного движения, высокой плотностью размещения объектов городского обслуживания, концентрацией культурно-зрелищных учреждений.

Архитекторы, ищут пути комплексного решения архитектурных и информационных средств. Основой этого опыта является создание самостоятельных отдельно стоящих структур, создавая своеобразные информационные зоны. Их размещение взаимосвязано с общим функциональным зонированием территории, планировочным решением системы главных потоков пешеходов и транспорта (рис. 4 - 5).

Линейная организация торговых пассажей, торговых улиц. Развитие пассажей объясняется целым рядом их преимуществ перед другими формами торговли и прежде всего их особой привлекательностью для людей благодаря комфорту и комплексности обслуживания, сочетанию в себе различных функций. Грандиозное по размерам внутреннее пространство приобретает характер настоящей улицы с множеством элементов дизайн-систем и разнообразных средств информационного и эстетического воздействия. Прием композиционной линейности специально организованного информационного ядра, связанного с постоянными и массовыми потоками посетителей, позволяет широко использовать аудиовизуальные средства. Кино, диапроекция, телевидение, различные фонограммные информаторы, предоставляя разнообразные сообщения, информируют посетителей (рис. 4).

Медиазоны пешеходных пространств. Медиазоны пешеходных пространств представляют собой обширный класс графических, архитектурных и технических средств, с помощью которых информация передается человеку для визуального восприятия (рис.5). Используя функции информирования и рекламы, медиазоны получили самостоятельные формы организации. На смену традиционным элементам пришли средства электроники и светотехники. Медиапространства, как элементы общественных комплексов, являются новым типом оборудования, где человек может, используя компьютер, монитор и теле-информатор, получать сведения о наполнении архитектурной среды [2,3,4,5].

Интерактивность и медиальность. Медиафасады — новейшая технология, новаторский шаг по сравнению с уже ставшими обычными уличными экранами. Со стороны медиафасад выглядит как гигантский телевизионный экран, внутренняя конструкция почти незаметна. Медиафасад конструктивно представляет следующее. Гермотрубка со светодиодными лампами внутри, вставляется в направляющий профиль и жестко закрепляется на вертикальных несущих тросах. Получается сетка, которая монтируется на фасад здания и абсолютно не обременяет его своим конструктивным

присутствием. Основные преимущества данной конструкции: герметичность, легкость, любые размеры изображения и его разрешения, возможность установки на различные поверхности, в том числе криволинейные (рис.6).

Рис.1. Местом размещения информации и рекламы являются витрины сплошного остекления.

Рис.2. Примеры решения текстовых вывесок из объемных элементов.

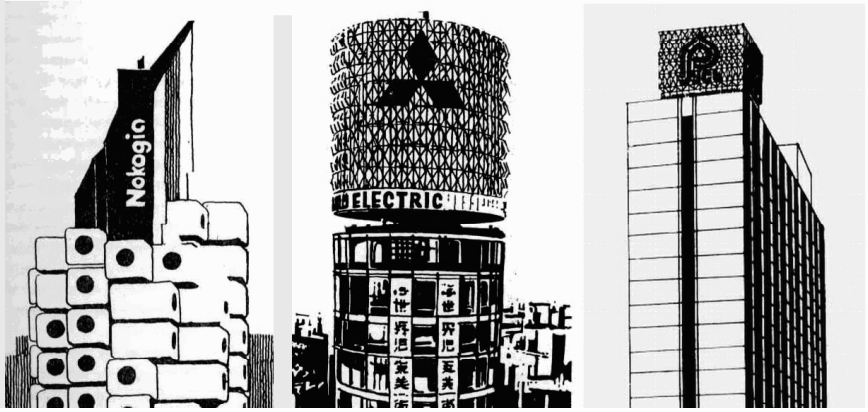

Рис. 3. Информационные установки высотных зданий.

Рис.4. Видеоэкраны - новая технология, которая динамично развивается в архитектуре общественных зданий.

Рис.5. Медиазоны торговых улиц больших общественных комплексов. Польша.

Рис.6. Медиа фасады - новая технология, которая динамично развивается в архитектуре общественных зданий.

Приведенные примеры иллюстрируют новые тенденции в формировании средств информации как элементов многофункциональных пространств, которые характеризуют общее повышение их эстетического значения в городе.

Список литературы:

1. Ежов С.В. Архитектура общественно-торговых комплексов (Формирование информационно-распределительных прострастов). – Киев, 1988. - 104 с.
2. Костенко А.Я. Средства информации в архитектуре. – Киев, 1984. – 112 с.
3. Костенко А.Я. Информационные зоны в архитектуре общественного комплекса. – Киев, 1978.- вып. 14 – С. 47-51.
4. Media fasades. ag4. – London, 2006. – 174 с.
5. Сьомка С.В. Архітектурна композиція // Методичні вказівки до вивчення дисципліни та практичних занять. Київ: КНУБА. – 2005. – 24 с.

Анотація

В статті розглянуті деякі питання композиційно-просторових рішень прогресивних медіа систем і інформативності сучасного міського середовища.

Ключові слова: композиція площини, лінійна структура, локалізація, рух і віртуальність, акцент, медіа зони пішохідного простору, інтерактивність та медіальність.

Annotation

The article deals with some issues of compositional and spatial solutions for progressive-media systems and informing the modern urban environment.

Key words: composition plane, linear structure, localization, motion and virtuality, emphasis, media area pedestrian space, interactivity and medialnist.

УДК 725:72.012.183(045)

С. С. Кисіль,
магістр архітектури, НАУ
Л. М. Бармашина
кандидат архітектури

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРІВ ПРОМИСЛОВИХ БУДІВЕЛЬ, ЩО НЕ ВИКОРИСТОВУЮТЬСЯ ЗА ОСНОВНИМ ФУНКЦІОНАЛЬНИМ ПРИЗНАЧЕННЯМ ТА БУЛИ ПІДДАНІ РЕНОВАЦІЇ

Анотація: у даній статті розглядається аналіз формування інтер'єрів приміщень промислових будівель, що не використовуються за основним функціональним призначенням та були піддані реновації й перепрофільовані у житлову чи офісну будівлю. Огляд конструктивних елементів промислової будівлі – колон, балок, ферм, великих вікон тощо, що перейшли у новостворені офісні чи житлові приміщення, та надають деякий шарм утвореному простору.

Ключові слова: реновація, занедбані промислові об'єкти, інтер'єр промислових будівель, що були перепрофільовані в офіси, готелі, квартири-студії, апартаменти.

Постановка проблеми. Після переходу у постіндустріальну епоху, в країні залишилось багато промислових будівель, розміщених у структурі міста, що не використовуються за своєю виробничою функцією, простоюють, не приносячи економіці країни прибутків. На Заході вже давно питання перепрофілювання таких промислових об'єктів зазнало апробації та була доведена вигідність такої операції. При реконструкції, модернізації та надання колишнім промисловим будівлям, нової функції, відбувається накладання простору промислової споруди на простір новоствореного об'єкту – житлових, громадських будівель або ж об'єктів масового відвідування людей – торгівельно-розважальних комплексів, виставкових зал, галерей, тощо. Це яскраво виявляється в інтер'єрі новоствореної будівлі.

Метою статті є висвітлення та аналіз формування інтер'єрів, отриманих після реновації промислових будівель, що не використовуються за своїм призначенням у офіси, апартаменти, квартири-студії, номери готелів.

Аналіз попередніх досліджень. Питання архітектурно-планувальної організації простору промислової будівлі, що була піддана реновації та перепрофільована в громадські об'єкти, а в першу чергу в торгівельні комплекси, було розглянуто у дисертації Супрунович Ю. О. "Об'ємно-просторова організація торгівельних комплексів на основі реновації промислових будівель ", а також теоретичною базою для написання даної статті

стали дослідження проблем розвитку сучасної архітектури та містобудування таких вчених: В. А. Абизова, Ю. П. Бочарова, В. В. Куцевича, О. А. Гайдучені.

Виклад основного матеріалу. При реновації промислових будівель, що втратили свою виробничу функцію, їх аутентичний простір накладається на новостворені житлові чи громадські приміщення. Відбувається синтез двох просторів – колишньої промислової будівлі та нової – житлової чи громадської. Отже, у новостворeному житлі, офісі, готелі, тощо прочитується багато рис, пов'язаних із реновацією виробничого простору, а саме: колон, балок, ферм, великих вікон тощо, що перейшли у новостворені приміщення, та створюють їх шарм, неповторність.

Характерними рисами інтер'єрів колишніх промислових будівель є:

- великі площі - промислові будівлі мають значну ширину виробничих корпусів, досягають 36 метрів (більша глибина корпусу недоцільна, оскільки унеможливлює нормативну інсоляцію виробничих процесів.) Дана характеристика створює певні особливості при перепрофілюванні виробничих будівель у житло з квартирами-студіями, апартаментами тощо, пов'язані з інсоляцією певних груп приміщень, розташованих у глибині такої квартири;
- високі стелі;
- внутрішній простір розкривається по діагоналі;
- простір невигідної витягнутої форми;
- природне освітлення організовано по периметру будівлі;
- міцні зовнішні та внутрішні стіни;
- монолітне перекриття;
- вікна великі на всю площину стіни;
- великі відстані між колонами;
- незашиті ферми та балки, що прочитуються в інтер'єрі.

Промислові будівлі, про які йде мова в даній статті, проектувались в радянські часи та будувалася за типовими проектами. Вони є уніфікованими, тобто їх конструктивні елементи вироблені за типовими зразками на індустріальному виробництві. Несучі каркаси промислових будівель виконувались у вигляді рамних схем чи колон із сталі та залізобетону. Від зовнішнього середовища приміщення промислових будівель опоряджуються стінами з величезними вікнами. Крок крайніх та середніх колон може бути 6м, 12м та комбінованим – 6х12м, 6х18м. У зв'язку з масовим виробництвом 6-метрових стінових та віконних панелей у крайніх рядах колон переважає 6-метровий крок. Отже, основними габаритами промислових будівель, що підлягають реновації, є такі: 9х12м, 12х12м, 12х18м, 12х24м, 12х36м, 18х24м, 18х36м. Висота промислової будівлі може бути до 12 поверхів і більше. Висота поверху 3,3м; 3,6м; 4,2м; 4,8м. Колони висотою один та два поверхи в перерізі

0,4х0,4м. Багатоповерхові промислові будівлі можуть бути з близькою до квадрату сіткою колон, котра інколи розріджується на верхньому поверсі та представляє чарунковий тип. Сітка колон, як правило, приймається 6х6м і 6х9м. В окремих випадках при коридорній системі планування ширина будівлі приймається 15 м, щоб сітка колон була 6+3+6 м.

Промислові будівлі, як правило, прямокутні в плані без перепадів висот в інтер'єрі, що є необхідною умовою для функціонування виробничого обладнання.

Архітектурно-планувальна композиція інтер'єрів приміщень колишніх промислових будівель, що втратили свою виробничу функцію, визначається їх планувальною структурою, пропорціями окремих частин внутрішнього простору і їх зв'язками між собою.

Квартири-студії, апартаменти, що були створені при перепрофілюванні промислової будівлі є просторими, їх композиційну основу складає приміщення-студія з декількома спальнями, найчастіше у різних рівнях (рис.1). Весь простір квартири проглядається по діагоналі, залишається вільним від будь-яких перегородок, а зонування здійснюється за допомогою меблів і декоративних елементів – ширм, штор тощо.

Рис. 1. Квартира-студія в корпусі виробничої будівлі

У новоствореному інтер'єрі проглядаються конструктивні елементи, залишені від адаптованого виробничого простору: чавунні чи бетонні колони, металеві, інколи дерев'яні ферми, балки, що слугували для передачі ваги перекриття та промислового обладнання на колони, кількість котрих максимально зменшувалась при цьому, для отримання більш вільного простору, що є таким необхідним для виробництва (рис.2).

Рис. 2. Конструктивні елементи залишені у спадок від колишньої промислової будівлі

Бетонна підлога, сталеві віконні рами, величезні розсувні двері – все це естетика занедбаної промислової будівлі.

При реорганізації нефункціонуючої промислової будівлі необхідно правильно вирішити об'єм квартири витягнутої форми, три із чотирьох сторони якої, є темними і лише одна - освітлена великими вінами. З'являється передня-репрезентативна частина квартири, котра зроблена за принципом **open space** – *(з англ. - відкритий простір); в офісах – велике робоче приміщення, де розміщується більша частина співробітників та немає закритих приміщень, функціональні зони можуть бути виділені за допомогою мобільних перегородок, подіумів; в квартирах – простір з відкритим плануванням, максимум житлового простору відводиться під "громадську зону " – гостьова-кухня-їдальня, а більш скромна частина включає окремі приватні приміщення (спальні, санвузли, кабінети, гардероби). та в якій об'єднуються кухня, їдальня та кабінет* (рис.3).

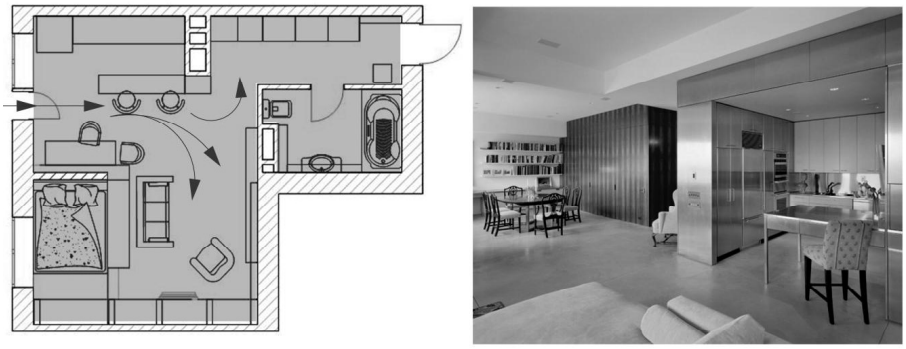

Рис. 3. Приклад вирішення квартири по принципу open space

Декор в стилі ар деко може слугувати прекрасним фоном для будь-яких дизайнерських експериментів. Чи то бути фоном для дизайнерських меблів, чи то самому виступати у ролі композиційного елементу.

Кульмінаційною, свідомо поставленою точкою в плануванні квартири, може стати виокремлення якогось приміщення, наприклад, прозорими перегородками. За допомогою лише розсувних перегородок, ширм можна швидко та легко відокремити приміщення. (рис.4).

Рис. 4. Виокремлення окремого приміщення в інтер'єрі перегородками

Скляні, злегка тоновані стіни, що оточують робоче місце, дадуть змогу хазяїну знаходитись у центрі подій. При цьому можна повністю ізолювати цей простір здвинувши штори по периметру скляних стін.

У середню частину квартири може бути зміщено робочий фронт кухні, яка не відокремлюється від просторої загальної кімнати-студії ніякими додатковими розмежувачами, окрім іноді барної стійки. У цю півострівного або острівного типу стійку часто вбудовуються й електричні плити.

Рис. 5. Півострівне розташування робочого фронту кухні

Площа отриманого перепрофільованого житла настільки велика, що дозволяє створювати змішану форму простору – **житло + бюро/ательє/арт-галереї/виставкові зали/професійні студії/майстерні** тощо. Дане житло є ідеальним для митців, підприємців, адвокатів, лікарів (рис.6).

Рис. 6. Варіанти організації приміщень для реалізації творчої діяльності в житловому просторі

Стиль такої квартири є синтезом, поєднанням конструкцій колишньої промислової будівлі та сучасних техніциських, хай-теківських елементів. У даному інтер'єрі є доречним виставлення напоказ чавунних, металевих конструкцій – елементів техніцизму XIX століття. Інтер'єр таких апартаментів розробляється лаконічно. У його структуру вписуються конструктивні елементи, предмети меблів, декору з епохи кінця XIX-го початку XX ст. періоду розвитку промисловості. Відбувається поєднання колоритних та контрастних за своєю структурою елементів – чавунних колон, дорогих меблів виконаних в стилі арт-нуво та найновішої хай-теківської апаратури, обладнання, вбудованого, наприклад, у зістарений меблевий каркас.

Внутрішній простір апартаментів можуть зонувати як меблі, так і покриття підлоги – килими, паркет, різноманітна плитка. Наприклад, незвичайним є виділення кухонної зони металевими пластинами (антикварні чавунні плити XIX століття теж дуже популярні), а у житлових зонах частіше всього використовується паркет, поверх якого кладуть хутряні шкури, невеликі однотонні килими. Хол та сходи можуть бути оздоблені полірованим каменем або мармуровою плиткою.

Кількість меблів, як правило, зводиться до мінімуму, вони ніби поглинаються великим простором. Освітлення відбувається через великі вікна на всю площину стіни. (рис.7).

Рис. 7. Трібека лофт, Манхетен, США

Мінімалізм облаштування та суворий дизайн часто компенсуються використанням виразних та дорогих, переважно натуральних матеріалів (рис. 8).

Рис. 8. Челсіа лофт, Манхетен, США

1-житлова кімната
2-їдальня
3-спальня
4-спальня господарів(MASTER BEDROOM)
5-кухня
6-санвузол
7-комора
8-гардеробна

Наприклад, меблі у домі можуть бути виконані з досить рідкого тюльпанового дерева з вишуканою текстурою чи з натуральної шкіри. Підлога в зоні кухні та їдальні може бути викладена зістареною плиткою з природного каменю.

Дивани-трансформери, як гігантські гусениці, що згинаються в різних напрямках, крісла, що нагадують лежаки, полиці для книг та апаратури з жорсткими ребрами хромованого каркасу, а все разом - характерні деталі облаштування цього незвичайного житла.

Висновки. При реновації промислових будівель, що втратили свою виробничу функцію, отримуємо синтез простору промислової будівлі, що не використовується за своїм аутентичним призначенням, на який накладається простір квартир-студій, офісів, номерів готелів, апартаментів. У результаті реновації в квартири-студії, виникає великий відкритий простір, що нараховує не одну сотню квадратних метрів, розмежувальну функцію, в якому можуть виконувати як легкі перегородки – гіпсокартонні, скляні, пластикові, так і розсувні ширми, штори, каркас меблів, дивани, декоративні елементи чи колони. Звичайно, отримане після перепрофілювання промислової будівлі велике приміщення залишають не переобтяженим, намагаючись створити перетікаючий простір, що вільно проглядається по діагоналі з одного кута в інший. Характерними рисами створеного інтер'єру є наявність у ньому елементів колишньої промислової будівлі – вікна-вітрини, незашиті металеві балки, ферми, вентиляційні короби, колони з досить великими відстанями між ними (3м, 4,8м, 6м, 9м). В отриманому просторі переважають: метал - чавун, якщо промислова будівля є історичною, скло, пластик, часто зістарена цегляна кладка, залишена в спадок після реорганізації промислової будівлі, що вважається особливим шиком. Такий тип інтер'єру є багатогранним - поєднано декілька епох, стилів, напрямів. У ньому прочитуються відголоски від колишнього виробництва, що провадилось у реорганізованій, перепрофільованій, модернізованій промисловій будівлі. Дані риси проглядаються і в конструктивних елементах, що наповнюють новостворений інтер'єр – чавунних колонах, сталевих фермах, великих вікнах у металевих рамах, високих стелях, фактурі не потинькованих цегляних стін. Це надає неординарність, шарм та неповторність створеному інтер'єру.

Література

1. Блохин В.В. Архитектура интерьера промышленных зданий. - М.: Стройиздат, 1973. - 192 с.
2. Блохин В.В. промышленная архитектура. – М.: Знание, 1974 (Новое в жизни, науке, технике. Серия “Строительство и архитектура”)
3. Житкова Н. Ю. Архітектурна типологія промислових будівель. Теорія архітектури і архітектурного проектування: Конспект лекцій – К., 2002 – 99с.
4. Сербинович П. П., Орловський Б. Я., Абрамов В. К. Архитектурное проектирование промышленных зданий. – М.: Высшая школа, 1972. – 407 с. 5. Супрунович Юлія Олександрівна. Об'ємно-просторова організація торговельних комплексів на основі реновації промислових будівель: дис... канд. архітектури: 18.00.02 / Київський національний університет будівництва і архітектури. — К., 2007.- 188с. іл. - Бібліогр.: с. 160-171.

Аннотация

В данной статье рассматривается анализ формирования интерьеров помещений промышленных сооружений, что не используются за своим функциональным назначением. Были подвержены реновации, перепрофилированы в жилищное или офисное здание. Обзор конструктивных элементов из промышленных сооружений, что перешли в новообразованные офисные или жилищные здания, и придают некоторый шарм данному пространству.

Ключевые слова: реновация, заброшенные промышленные объекты, интерьер промышленных сооружений, что были подвержены реновации, офисы, отели, квартиры-студии, апартаменты.

Annotation

The analysis of forming interiors of apartments of industrial buildings is examined in this article, which not used after the functional setting. Industrial buildings were liable of renovation and reorganized in housing or office building. Review of structural elements from industrial buildings that were passed to offices or housings buildings, and give some charm this space.

Key words: renovation, industrial buildings that became thrown, interior of industrial buildings, offices, hotels, studio apartment, apartments.

УДК 725.21

В. В. Ніколаєнко
асистент кафедри ДАС та М,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка

«ФАКТОРИ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА АРХІТЕКТУРНЕ ФОРМУВАННЯ ОБ'ЄКТІВ ГРОМАДСЬКОГО ХАРЧУВАННЯ»

Анотація: в статті висвітлено загальні фактори, що впливають на архітектурне формування об'єктів громадського харчування, які мають вагомий вплив на формування загальноміської системи громадського харчування. Виявлено ієрархічну структуру факторів, що впливають на формування та функціонування системи громадського харчування.

Ключові слова: підприємства громадського харчування, фактори, загальноміська система громадського харчування.

У сучасній архітектурній науці істотним є поняття фактору. За визначенням, фактор – це причина, рушійна сила процесу що відбувається або є одним з його умов. Фактори поділяються на зовнішні та внутрішні. Будь яка архітектурна система має свої межі та існують у визначеному „зовнішньому ” світі, який знаходиться поза множиною елементів системи що досліджується та має на неї вплив. Цей вплив – зовнішні фактори, що прийняті відповідними елементами системи, - інтерпретуються системою у внутрішні фактори, які і викликають ту або іншу реакцію системи або окремих груп що її складають (підсистем).

Для рівня „0”, тобто для всієї системи в цілому, зовнішні фактори – це вплив зовнішнього світу системи, а для рівня, наприклад, ІІ-го – зовнішніми факторами буде вплив елементів І-го рівня, які формально є для них зовнішнім світом. Таким чином, зовнішніми факторами будемо називати вплив на систему (підсистему) таких об’єктів, які не пов’язані з нею зворотнім зв’язком, тобто не реагують на відповідні дії системи: Фз→С; де знаком (→) позначений прямий зв’язок. У більшості випадків таке допущення робиться з чисто методичних міркувань – для виділення цілісних функціонально-просторових архітектурних об’єктів і-того рівня ієрархії, так як інакше застосування поняття системного зв’язку було б практично непродуктивним.

При організації системи громадського харчування необхідно враховувати всі особливості міста: значення міста в системі розселення та його взаємозв’язки з іншими населеними пунктами, розмір та перспективи розвитку міста, характер його містобудівної бази, особливості поділу на функціональні

зони, планувальну структуру, щільність забудови, системи міського та зовнішнього транспорту та інше.

Так зовнішніми факторами для І-го рівня системи громадського харчування є *історичний та соціально-економічний фактори, природокліматичні та містобудівні умови.*

Істотний вплив на формування структури міста, а звідси і на мережу громадського харчування міста має *історичний фактор* (історичний розвиток міста, його народногосподарський профіль, наявність історично сформованої забудови, інше).

До *соціально-економічних* можна віднести підвищення матеріальних та духовних потреб населення, зріст рівня та зміни структури загальноміської системи громадського харчування, підвищення мобільності населення, що обумовлено соціальними перетвореннями і науково-технічним прогресом.

У тісній взаємодії з соціально-економічними та історичними факторами знаходяться *містобудівні фактори*. Характер функціонування об'єктів системи громадського харчування визначає їх взаємозв'язки з різними структурними елементами міста. На розміщення та формування підприємств громадського харчування великий вплив мають системи міського транспорту та житлових утворень.

Великий вплив на формування мережі громадського харчування мають *природокліматичні фактори*. Вони залежать від інженерно-геологічної характеристики місцевості, її ландшафту і кліматичних характеристик. Інженерно-геологічна характеристика місцевості (наявність територій зі складним рельєфом, просадними ґрунтами, гірськими розробками й ін.), а також її ландшафт є реальною передумовою при організації мережі громадського харчування. Вони впливають на архітектурно-планувальну структуру підприємств, горизонтальний і вертикальний їхній розвиток, створення індивідуального вигляду.

Зовнішніми факторами ІІ рівня –комплекси громадського харчування – *є науково-технічні фактори та інфраструктура системи торговельного обслуговування.*

Науково-технічний прогрес сфери громадського харчування має істотний вплив на розвиток архітектури комплексів громадського харчування. Це обумовлено появою нових технологій виробництва із застосуванням новітніх архітектурно-конструктивних систем, будівельних матеріалів і прогресивних способів обробки будинків. Науково-технічний прогрес веде до підвищення рівня технологічного обладнання та комфортабельності будівлі.

Під впливом науково-технічного прогресу у сфері громадського харчування відбувається зміна технологічних факторів. Розширення

асортименту товарів масового споживання, стандартизація продукції й устаткування, удосконалення технологічних процесів і форм торгівлі, розвиток засобів механізації, автоматизації й зв'язку приводять до значних змін, як в організації мережі громадського харчування, так і в структурних схемах об'єктів громадського харчування.

До *функціонально-типологічних факторів*, що вливають на формування та розвиток підприємств громадського харчування, відносяться: розвиток та розширення функцій обслуговування населення, удосконалення структури функціонально-технологічних процесів та впровадження прогресивних форм обслуговування, зміни вимог до архітектурно-планувальної організації об'єктів системи громадського харчування. При формуванні об'єктів громадського харчування слід враховувати об'ємно-просторовий фактор, який з однієї сторони, повинен характеризуватись мінімальними витратами обігу, а з іншої сторони – забезпечувати найліпші умови обслуговування населення.

Внутрішніми факторами ІІІ-го рівня ієрархії системи громадського харчування – підприємства громадського харчування – є *архітектурно-планувальні, ергономічні та естетичні фактори.*

Архітектурно-планувальні рішення перед усім повинні відповідати функціонально-технологічним вимогам.

У тісні взаємодії з ергономічними та архітектурно-планувальними факторами є естетичні. Від них залежить загальне позитивне сприйняття об'єкту, а звідси і його економічні рентабельності.

Висновки. *В системах, що мають ієрархічну структуру, фактори також мають ієрархічну структуру аналогічну з об'єктом та предметом. Тому потрібно враховувати влив факторів при формуванні та функціонуванні загальноміської системи громадського харчування.*

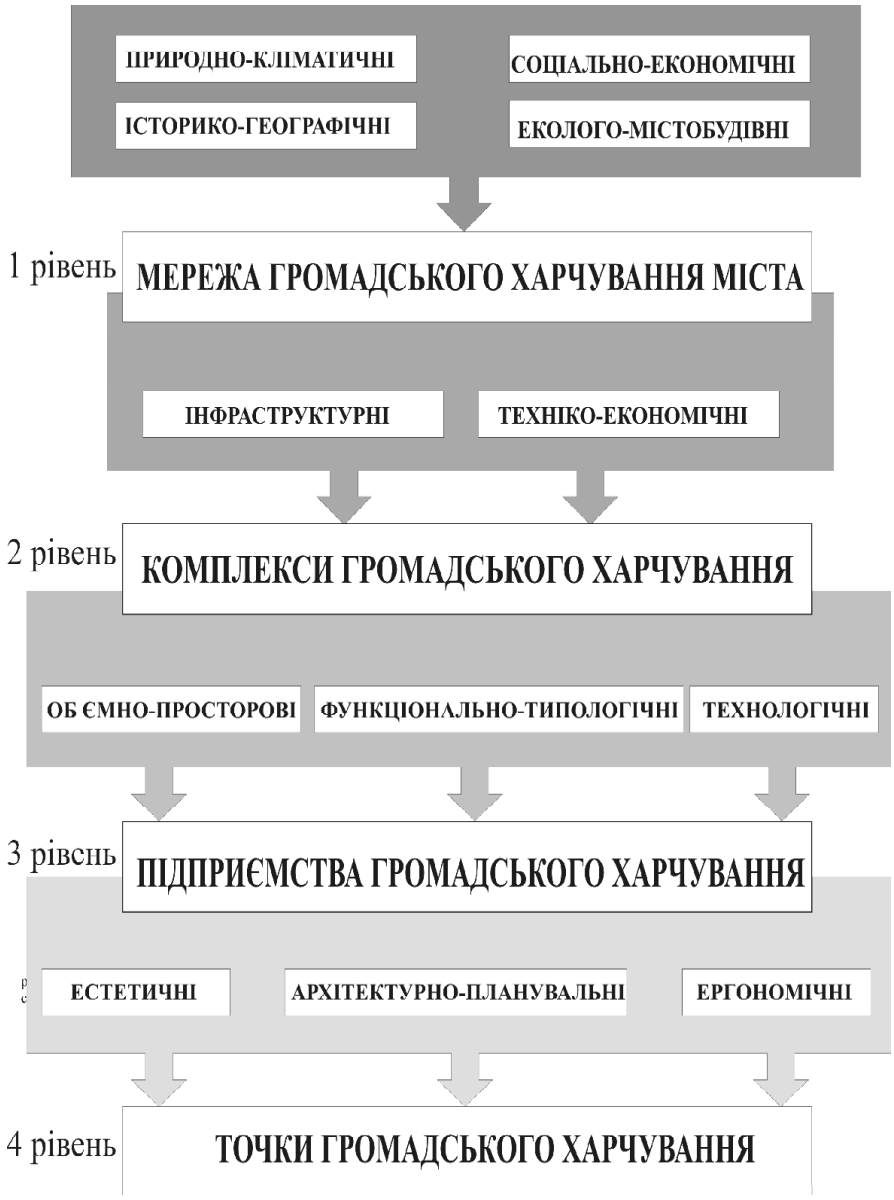

Мал. 1. Ієрархічна структура факторів, що впливають на формування та функціонування системи громадського харчування.

Література

1. Андріанова Г.А. Принципи архітектурно-планувальної організації об'єктів громадського обслуговування в умовах реконструкції житлових кварталів: дис. канд. архітектури: 18.00.02/ Одеська державна академія будівництва та архітектури. – О., 2006.
2. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений / под. Ред. И. Н. Соболева. – М: изд. Литературы по строительству, 1970.
3. Білоконь Ю.М. Управління розвитком територій. Планувальні аспекти / За ред. І. О. Фоміна. - К: Укрархбудінформ.
4. Лаврик Г.И. Методологические проблемы исследования архитектурных систем. Дис. д-ра архітектури: 18.00.01 / Державний НДІ теорії і історії архітектури та містобудування (НДІТІАМ) – К., 1979.
5. Уренев В.П. Принципы комплексного архитектурно-планировочного формирования предприятий общественного питания – Одеса, 1996.

Аннотация

В статье выявлены общин факторы, которые влияют на архитектурное формирование объектов общественного питания и имеют значительное влияние на формирование общегородской системы общественного питания. Выявлено иерархическую структуру факторов, влияющих на формирование и функционирование системы общественного питания.

Ключевые слова: предприятия общественного питания, факторы, общегородская система общественного питания.

Annotation

The article highlight common factors that influence the architecture of catering facilities, which have significant influence on the system-wide catering. Revealed a hierarchical structure of factors that influence the formation and operation of the catering.

Keywords: catering, factors, catering system-wide.

УДК 725.87

С. О. Ніканоров
кандидат архітектури,
асистент каф. основ архітектури і архітектурного проектування КНУБА

ВІТЧИЗНЯНИЙ ДОСВІД ПРОЕКТУВАННЯ ВОДНО-ТУРИСТИЧНИХ КОМПЛЕКСІВ

Анотація: в статті розглянутий вітчизняний досвід архітектурного проектування та історії формування водно-туристичних комплексів.

Ключові слова: водно-туристичний комплекс, рекреаційний комплекс.

Водні ресурси Причорноморської території України (Одеська обл., Миколаївська обл., Херсонська обл. і АР Крим) надають унікальні можливості туристам і відпочивальникам для водо-, грязелікування та реабілітації, організації турів на риболовлю і полювання, а також для розвитку водних видів туризму і формування водно-туристичних комплексів (ВТК) [1].

Водно-туристичний комплекс – відносно самостійний рекреаційний заклад, що складається з об'єктів туристичного обслуговування, призначених для розміщення, організації харчування, відпочинку й розваг на воді, організації культурно-видовищних заходів туристсько-пізнавальних екскурсій. Водно-туристичний комплекс (рис.1) класифікується: за функціями; за географічним розміщенням (приморський, приозерний, прирічковий); за місцем розміщення (приміський, міський, районний); за сезонністю експлуатації (цілорічний і сезонний); за рівнем комфорту (простий, високий і підвищений); за місткістю або потужністю (малі: 120 – 150 місць; середні: 160 – 250 місць і великі: 300 – 500 місць); за об'ємно-просторовим рішенням (на різному рівні – в різних об'ємах і в одному рівні – в окремих об'ємах); за композицією в плані (змішані, лінійні, кутові, компактні, глибинні); за типом конструкцій (залізобетонні конструкції, дерев'яні конструкції та з використанням місцевих матеріалів).

Крим – великий туристичний центр України, край паломництва любителів активного відпочинку, які приїздять з багатьох країн світу. До їх послуг десятки туристично-екскурсійних закладів: комплекси, готелі, турбази, притулки, кемпінги. Захопливі туристичні маршрути: автомобільні, вертолітні, кінні, морські, пішохідні, змішані [2].

Ялта – найзнаменитіше місто Криму та одне з найбільш мальовничих міст світу. Сучасна Ялта – адміністративний, культурний та науковий центр курортів Південного узбережжя, які простяглись на 72 км вздовж берега Чорного моря.

Водно-туристичний комплекс на 250 місць за адресою:
Україна, Одеська обл., с. Бурлача Балка /Архітектор: С. О. Ніканоров/

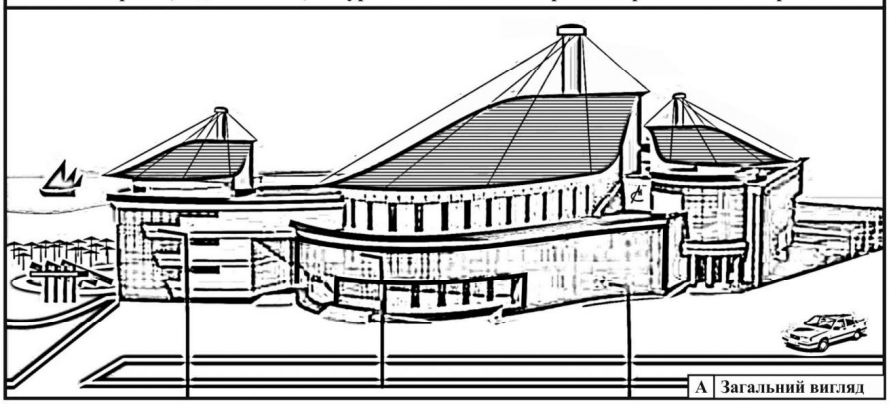

А Загальний вигляд

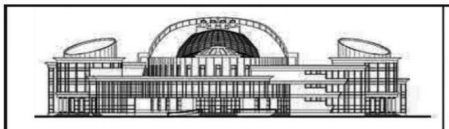

Б Головний фасад

В Боковий фасад

Експлікація	
№	Найменування
1	**Головний корпус водно-розважального комплексу** **1-пов.:** Адміністрація; Спортивно-розважальний корпус цілорічного користування; центр загально-оздоровчого обслуговування; їдальня; **2-пов.:** житлові кімнати
2	**Автостоянка**
3	**Басейн і водні гірки сезонного користування**
4	**Павільйон швидкого харчування**
5	**Павільйон з продажу сувенірів**
6	**Пляж**
7	**Майданчики відпочинку**
8	**Парк**
9	**Флотель або яхт-клуб для організації водних туристичних маршрутів**

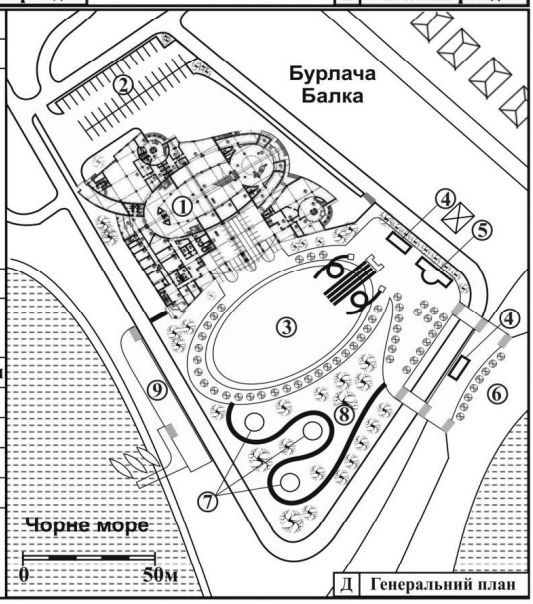

Д Генеральний план

Рис. 1. Водно-туристичний комплекс

Туристично-оздоровчий комплекс «Магнолія» розташований у центральній частині курортної Ялти в Піонерському парку в 700 метрах від набережної. Комплекс «Магнолія» складається з головного цілорічно працюючого корпусу з одно- і тримісними номерами, єврокотеджів і літніх дерев'яних будиночків. На території комплексу розміщені два басейни: для дорослих – 50 м² та дитячий – 12 м². До послуг гостей надаються морські прогулянки та екскурсії, а також: автостоянка, бар, камера схову, масажний кабінет, фітнес-центр, більярд, конференц-зал, туристський кабінет та ін. [3].

У центрі Приморського парку в місті Ялта знаходиться розважальний комплекс «Літо». Це не тільки чотиризірковий готель, але й боулінг-клуб, більярд і літній танцмайданчик на самому березі Чорного моря. Саме завдяки цьому комплекс «Літо» перетворився в улюблене місце відпочинку гостей і жителів України та, більш того – став своєрідною визначною пам'яткою міста.

Це один з найбільш красивих і старіших парків Криму.

Його територія простягається по західному узбережжю Ялтинської бухти на два кілометри і являє собою природне продовження Ялтинської набережної. Під час прогулянки вздовж алей парку можна зустрінути рідкісні, зібрані по всьому світу, види рослин. В основній масі – це вічнозелені рослини, а вік деяких з них досягає 200 років.

Крім того, «Літо» має надзвичайну перевагу: з будь-якого номера готелю, з вікон-вітражів ресторану та боулінг-центру можна милуватися чудовим видом Ялтинської бухти та узбережжям аж до самого Гурзуфа.

У концепцію розвитку розважального комплексу «Літо» входить будівництво нового готельного комплексу, на першому поверсі якого планується створення зони відпочинку на воді – велнесс-зона. Вісь комплексу витягнута вздовж лінії узбережжя, ніби повторюючи її. Функціонально всю велнесс-зону проектованого комплексу можна розділити на дві зони: для відвідувачів і технічного персоналу. Рух по велнесс-зоні починається з просторого холу з магазином косметики та вітамін-баром. Тут можна придбати всі необхідні речі для релаксації, а також просто випити сік та відпочити.

Хочеться звернути увагу на те, що при виході з роздягалень ми потрапляємо в зону активного відпочинку – басейни дитячий і дорослий, з усіма атракціонами та аквабаром. Лікувально-профілактичні кабінети: кімнати грязьової та косметичної терапії, солярій, гідромасажна кабіна, інфрачервона кабіна. Особливість організованого простору полягає в тому, що з пересуванням відвідувача вздовж осі атракціонів відбувається поступове зростання температур і видовищності.

Активний відпочинок велнесс-зони включає в себе: «душ вражень» (імітує перебування під дощем у різних кліматичних зонах); «римська парна»

(розкішне оздоблення у римських традиціях, з фонтаном у центрі; ергономічні полиці з підігрівом); снігова кімната (після лазні – свіже зимове повітря та чистий сніг); ванна з льодом; кімната для мильного турецького масажу «хама» з трав'яним гротом; душ з колірними та звуковими ефектами (ароматизоване повітря та, за бажанням, тропічний дощ або холодна злива). Проект комплексу виконав відомий архітектор П.А. Зюзиков [4].

Севастополь – велике портове місто на Південному заході Криму. Поряд з набережною в центрі міста розташований туристично-оздоровчий комплекс «Крим» на 407 місць. До послуг гостей надаються морські прогулянки та екскурсії, відвідування спортивного комплексу з басейном, стадіоном, тенісними кортами та залами.

Алушта – центр курортної зони Криму, простяглась більше ніж на 80 км від селища Партеніт біля підніжжя Аюдагу на заході до села Привітне на сході. Місто розташовано в найбільшій на Південному узбережжі долині, оточеній горами, які відступають від моря на 5 – 10 км. В Алушті знаходиться більше ніж 15 санаторіїв, близько 30 пансіонатів, понад 40 баз відпочинку, дитячі табори, міні-пансіонати, серед яких можна виділити туристично-оздоровчий комплекс «Восход», розташований в центральній частині міста, звідки відкривається прекрасний вид на море та панораму міста. При комплексі передбачено обладнаний гальковий пляж і басейн з прісною водою площею 180 м², а також до послуг гостей: бар, сауна, більярд, масаж, морські прогулянки, екскурсії та ін.

Туристично-оздоровчий комплекс «Судак» розташований у Південно-східній частині Криму на березі Судакської бухти, оточеної з усіх сторін горами, недалеко від історико-архітектурної пам'ятки – Генуезької фортеці. Комплекс «Судак» – один з найкращих у Криму. У прекрасному парку – пам'ятці садово-паркового мистецтва, який оточує комплекс, зібрані рідкісні та реліктові рослини зі всього світу. Комплекс включає в себе: упорядкований гальковий пляж, тіньову зону, станцію для човнів, сауни, закритий басейн, тенісні корти, тренажерний зал, бібліотеку, дитячі атракціони і т. ін., а також екскурсійне обслуговування по всьому Криму.

Коктебель – курортне селище в Криму у складі Великої Феодосії. Поблизу нього підноситься Карадаг – гірський масив вулканічного походження з химерними і красивими скелями та бухтами, з чистою водою і піщано-гальковими пляжами. На березі моря у селищі Коктебель заходиться туристично-оздоровчий спортивний комплекс «Примор'я». При комплексі є гальковий пляж, обладнаний навісами та шезлонгами, а також: кафе, більярдна,

дискотека, сауна, масажний кабінет, тренажерний зал та ін. До послуг гостей – морські прогулянки та екскурсії по Криму [3].

Тривалий час Південний берег Криму був пов'язаний з рештою його території дорогами, що проходили вздовж русел річок (наприклад, відома римська дорога, що зв'язувала фортецю Харакс із Херсонесом, проходила вздовж річки Календа (лат. Calendae – в римському календарі – перший день місяця). Незважаючи на загальні риси, кожна з кримських річок має свої особливості.

Життя людей завжди було тісно пов'язано з річками, тому в долинах річок є багато об'єктів, які могли б привернути увагу туристів.

Зазвичай, туристичні маршрути спрямовані на Південний берег Криму або в гірську його частину.

Територія рівнинного Криму та Керченський півострів мало використовуються в рекреаційній та, зокрема, в туристичній діяльності, хоча його туристичні ресурси відкривають для цього певні перспективи [5].

Україна має великі, поки ще невикористані, можливості в галузі туризму.

Особливе місце серед туристичних регіонів України належить *Карпатам*. Хоча Карпатський регіон поступається за кількістю туристів і розвитком інфраструктури Криму, але у порівнянні з ним Карпати мають ряд переваг. Головною серед них є те, що, на відміну від Чорноморського узбережжя, де туризм має чітко виражений сезонний характер, Карпати приваблюють туристів у будь-яку пору року.

У першу чергу, Карпати приваблюють відпочивальників своїми унікальними природними, мінеральними та рекреаційними ресурсами, лікувальними можливостями. Оздоровчі комплекси західних областей України відомі не тільки вітчизняним, але й зарубіжним туристам.

По-друге, одночасно з лікуванням у Карпатах існують ресурси для розвитку різних видів спортивного туризму. Тут у будь-яку пору року можна знайти заняття для відпочинку та спорту: катання на лижах, спуск по гірських річках, походи у гори, полювання, риболовство і т.ін. [6].

Відзначені переваги туризму в умовах Карпат можна використовувати при розробці проектів ВТК для умов Причорномор'я.

Із узагальнення досвіду проектування і будівництва туристичних комплексів випливає, що для подальшого їх розвитку, як на Причорноморському узбережжі України, так і за його межами, необхідно розробляти нові експериментальні проекти, які передбачають сучасні науково-практичні досягнення в галузі технології, архітектури та конструкцій, вивчати фактори та умови, що впливають на їх розвиток.

Причорноморська територія України, особливо АР Крим, найбільше підходить для формування ВТК, оскільки є можливість використання акваторії Чорного моря, прибережних ландшафтів і пам'яток історії для проведення пізнавальних екскурсій, організації різних туристичних маршрутів. Однак, аналіз досвіду проектування та будівництва показує на відсутність комплексного наукового дослідження в цьому напрямку, вивчення впливу факторів на проектування ВТК, визначення особливостей функціональної організації, розробки єдиної класифікації зазначених комплексів.

В Україні необхідним є будівництво нових туристичних закладів за світовими стандартами, здійснення реконструкції існуючого рекреаційного фонду у відповідності до соціальних потреб і умов ринкової економіки, що дозволить надавати послуги міжнародного рівня у сфері туристично-екскурсійного обслуговування. Необхідно розробити нову методику вибору місць розміщення туристичних об'єктів з урахуванням концентрації пам'яток історії та культури.

Література

1. Лукьянова Л. Г., Цыбух В. И. Рекреационные комплексы. – К.: Вища школа, 2004. — 346 с.
2. Лобода М. В., Колесник Э. А. Здравницы профсоюзов Украины. – К.: Тамед, 1997. — 344 с.
3. Каталог «Отдых в Украине». К.: Вояж плюс, 2005. – 192 с.
4. Бассейны и сауны Украины. – К.: 05-06/2003. – С. 74–77.
5. Административно-территориальные преобразования в Крыму: 1783–1998. – Симферополь: Таврия-Плюс, 1999. – 458 с.
6. Бейдик О.О., Горбик В.О. Туристично-краєзнавчі дослідження. – Вип. 5. – К., 2004. – 361 с.

Аннотация

В статье рассмотрен отечественный опыт архитектурного проектирования и истории формирования водно-туристических комплексов.

Ключевые слова: водно-туристический комплекс, рекреационный комплекс.

Annotation

Considered the domestic experience in designing of water and tourist complexes.

Key words: water-tourist complex, recreational complex.

УДК 725.826

А. О. Неділько
аспірант кафедри «Основ архітектури і архітектурного проектування»
Київського національного університету будівництва і архітектури

ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ АРХІТЕКТУРИ ІПОДРОМІВ

Анотація: у статті представлені етапи формування архітектури іподрому, розглянута архітектура споруд, що передували виникненню сучасного іподрому. Розкриваються історичні особливості архітектури іподрому, характерні для кожного етапу.

Ключові слова: іподром, періоди, скакові доріжки, манеж, кінний спорт.

Зародившись у часи давньої Греції кінні змагання на іподромах привертають увагу людей по всьому світу. Зазнавши історичних перетворень, іподром із бігового кола з трибунами поступово трансформувався у іподром-комплекс зі складною функціонально-планувальною структурою споруд та приміщень. Результатом уваги найрозвиненіших країн світу до іподромних змагань є перетворення іподромів у сучасні поліфункціональні видовищно-спортивні комплекси, реконструкція та технічна модернізація старих іподромів, а також нове будівництво.

Перспектива розвитку кінного спорту є і в Україні. Але створенню нових сучасних іподромів та модернізації вже існуючих має передувати всебічне наукове вивчення проблеми, в тому числі дослідження історичних періодів розвитку іподрому.

Відтак **мета статті:** розкрити періоди формування іподромів з часів античності до XX сторіччя.

В історії формування іподрому можна виділити такі основні періоди:

1. Перший період (античність) становлення функціонального сценарію кінних перегонів, формування плану іподрому та конструкції трибун.

2. Другий період (XV – XVIII ст.) згасання попиту на іподром, як велику розважальну споруду. На зміну іподрому приходять лицарські турнірні майдани та манежі шкіл верхової їзди.

3. Третій період (XVIII – XX ст.) відновлення іподрому, як спортивно-видовищної споруди, створення сучасного іподрому та його формування, як спортивно-розважального комплексу для кінного спорту.

Виклад основного матеріалу. Історія розвитку іподрому бере початок в епоху архаїчної Греції (VII – VI ст. до н.е.), коли в Олімпії були проведені перші змагання на колісницях (680 р. до н.е.) [1 с.91]. Іподроми споруджувались біля найбільш шановних святилищ Олімпії та мали велике

суспільне значення. На цьому етапі з'являються грецькі «гіподроми», що являли собою витягнуту в плані споруду в середині якої була влаштована арена з формою плану у вигляді літери «U», по периметру зводили трибуни, посередині арени розміщували «спіну» (невисокий видовжений насип) та високі стовпи - «мети», які вказували на повороти [2 с.9-16]. Важливо, що в античний період був сформований також інший варіант розпланування іподрому - це був іподром з амфітеатром, який розміщувався на поперечній вісі бігової арени (рис. 1). [3 с.173].

Античний Рим, перейнявши грецький досвід будівництва гіподромів, почав будувати «цирки» (лат. circus – коло, фігура без кутів). Їх призначенням було не тільки проведення перегонів колісниць, а й влаштування гладіаторських боїв. Римський цирк мав видовжену форму плану за зразком гіподромів та закруглення в плані тільки з однієї сторони, а з іншої, на прямій стороні розташовувались стартові «карцери» для колісниць. На території самого лише міста Рим було чотири цирки: Циркус Максимус, цирк Максенція (цирк Каракалли), цирк Фламінія на Марсовому полі та цирк Нерона (цирк Калігули) [4 с.424]. Отже в античний період було покладено початок формуванню архітектури іподрому.

За римською традицією продовжувала будівництво іподромів і Візантійська імперія. У Константинополі в палацовому комплексі, на південний захід від собору святої Софії, було збудовано великий іподром, на зразок римського цирку.

В середньовічній Європі, на зміну перегонам колісниць, прийшли бойові змагання – лицарські турніри. Призначенням турніру була демонстрація бойових вмінь лицарів, які складали основну воєнну силу середньовічної армії. Спочатку бойовою турнірною ареною слугував круглий, а пізніше прямокутний видовжений майдан – «ристалище» з невеликими трибунами, що розташовувався на території великого міста при королівському палаці, або за його межами (рис. 1.).

Зміна в формах воєнних дій та розвиток військової кінноти призвели до потреби відповідної підготовки та вишколу військових вершників. Так виникли кінні манежі при кавалерійських школах. Але поряд із військовим навчанням в Європі розповсюдилась мода на виїжджених парадних коней. Стали будувати стайні та манежі для утримання та тренування коней андалузької, ліпіціанської, кладрубської, ольденбургської та інших порід. Перша така школа виникла в XIV столітті в Італії (Неаполь), потім, розповсюдившись у Франції, Іспанії та Австрії, школи верхової їзди будувались при княжих дворах та університетах під назвою «Лицарські академії» [5]. Однією з кращих у XVII ст. була Академія верхової їзди в Сомюрі (Франція). На той час виникла велика потреба у

підготовленій кавалерії, до тренування коней почали ставити високі вимоги. До складу кінно-спортивних споруд входив манеж, який являв собою видовжену прямокутну в плані споруду з великим, добре освітленим залом без проміжних опор в інтер'єрі, що на той час було дивом техніки (рис. 2.). Арена манежу мала піщане покриття, навколо неї влаштовували похилі дерев'яні борти, щоб кінь не зміг притиснути вершника до стіни, в центрі манежу встановлювали дерев'яні стовпи – піляри, висотою 2,5 м, розташовані на відстані 1,5 м для більш зручного тренування.

Верхова їзда складала невід'ємну частину життя російської знаті у XVIII - XIX століттях. На зразок Європи Росія будувала манежі для занять з верхової їзди. Перший кам'яний манеж був збудований у 1757-1759 рр. в Санкт-Петербурзі. У XIX столітті манежі почали будувати в Москві за проектами архітекторів Д. Кваренгі, В. Ф. Бренна та К. І. Россі (рис. 2) [6 с. 236-248.].

В третьому періоді формування архітектури іподрому було покладено початок створення сучасного іподрому. Вимоги і потреби армії XIX століття вивели кінноту з манежу на польові тренування – скачки. Вимоги до проведення змагань сформували запит до створення споруди яка б могла проводити випробування коней на швидкість та витривалість та виявлення їх найкращих якостей. Російська імперія брала приклад з Європейської архітектури, яка в основу формування іподрому поклала досвід античної Греції та Риму. В 1826 році в місті Лебедянь було сформовано «Лебедянське товариство любителів кінського бігу», яке поклало початок формування іподромів на території Російської імперії, до складу якої входила Україна. В середині XIX на початку XX століття на Україні було збудовано шість іподромів: в Харкові, Києві, Одесі та Львові.

Висновки. Розглянувши періоди формування іподрому можемо зробити висновок, що іподром у сучасному вигляді – це історично сформована і вдосконалена споруда для проведення кінних змагань та тренувань, а також для влаштування розважально-спортивних заходів, аукціонів та виставок. Він на протязі багатьох століть зазнав значних перетворень в конструктивному рішенні, функціональному призначенні та архітектурному образі. В античний період була створена приблизна форма плану бігового іподрому у вигляді витягнутого еліпса. Тоді трибуни, стайні, стартові стійла та допоміжні приміщення були включені в загальний об'єм споруди. В другому періоді іподром зникає з числа кінних споруд і лише у XVIII ст. поступово відроджується. Змінюючись протягом століть, біговий іподром на період Нового часу зберіг античну форму плану, але в дещо зміненому вигляді. Зміни в правилах проведення змагань визначили дистанції та розміри бігових доріжок.

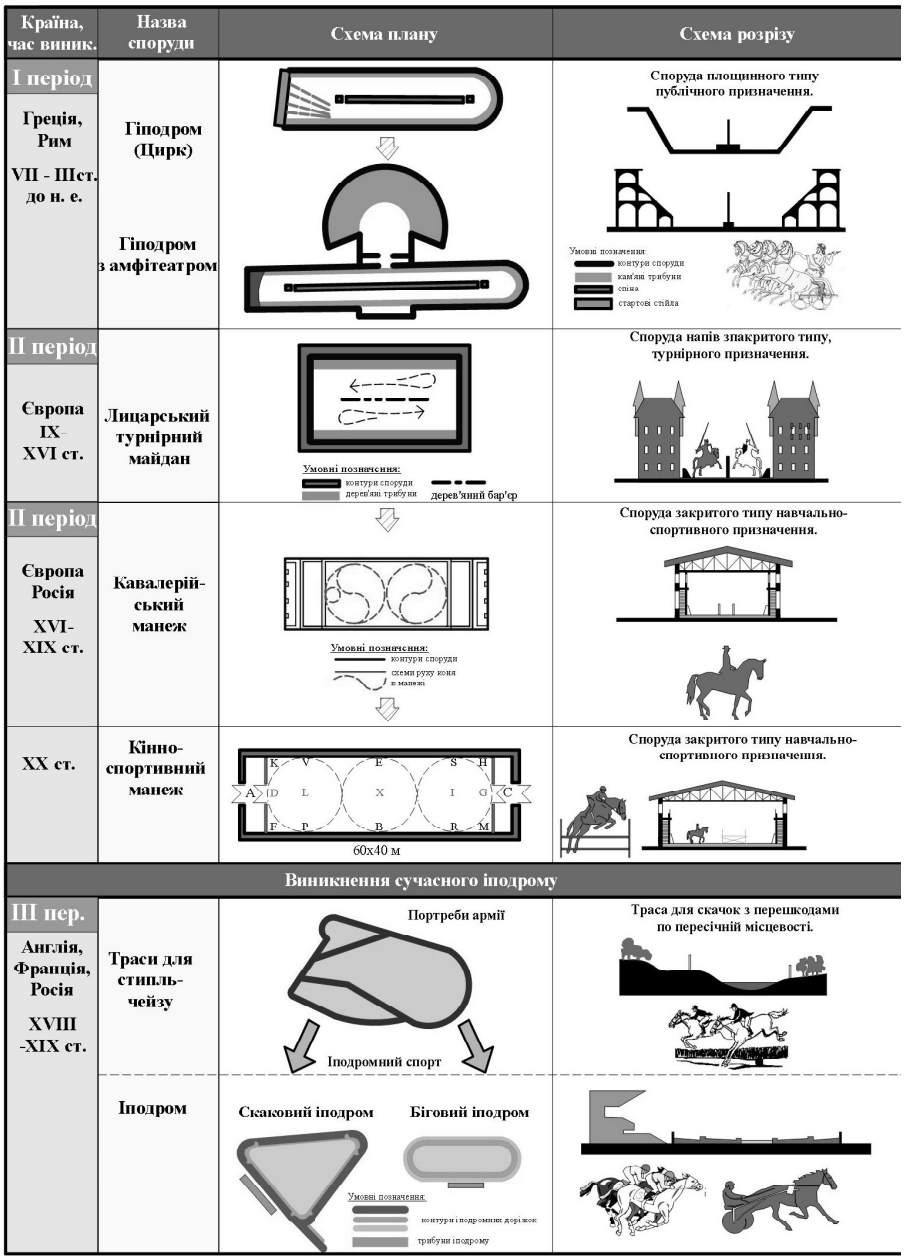

Рис. 1. Історичні етапи формування іподромів

Місце розташуван.	Час виникнення	Зображення	Особливості
Австрія Відень	**XVIII ст.**	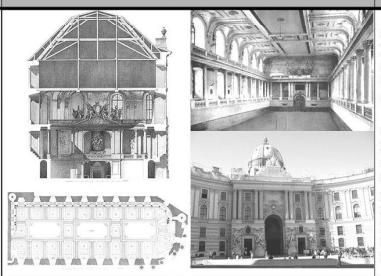	**Відень. Будівля іспанської школи верхової їзди** (1729-1735 рр.) ансамблю Хофбургського палацу збудованого архітектором Йозефом Емануелем Фішером Фон Ерлахом (син Іоганна Бернхарда Фішер фон Эрлаха) в стилі барокко. Будівля манежу іспанської школи верхової їзди являє собою витягнуту в плані двоповерхову споруду з дуже пишним оздобленням інтер'єру та фасаду. Арена манежу має піщане покриття, в центрі розташовані піляри - сповпи висотою 2.5 м для тренування коня. З усіх сторін манежу розташована обхідна двох'ярусна галерея, на першому ярусі прикрашена колонадою коринфського ордеру [7 с. 17-19].
Росія Москва	**XIX ст.**		**Москва. Михайлівський манеж** і стайні були побудовані в 1798-1800 рр. арх. В. Ф. Бренна. У 1823-1824 рр. арх. К. І. Россі провів реконструкцію Манежу і стаєнь. В оформленні фасадів Манежу широко використовувалася декоративна скульптура - військові обладунки, зброя щити з мечами (скульптори С. С. Пименов, В. И. Демут-Малиновский). Інтер'єри будівлі мають прекрасне природне освітлення завдяки 54-м високим вікнам з полуциркульними завершеннями. Зараз манеж слугує залом для виставок [8 с. 144].
	XIX ст.	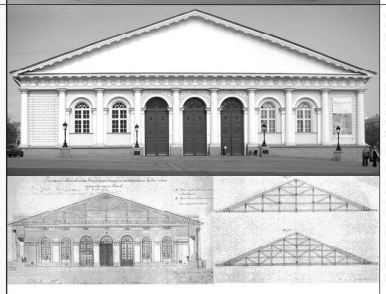	**Москва. Будівля манежу** 1817-1825 рр. Автор проекту архітектор, інженер Августин Бетанкур, а керував будівництвом інженер Лев Карбон'є. Проект фасаду і внутрішнього оздоблення будівлі розробив архітектор Осип Бове. У 1824 році інженером Р. Бауса була перебудована конструкція крокв та стелі з значним вдосконаленням. Унікальність цієї споруди полягає в конструкції 45 дерев'яних ферм, що перекривають зал манежу шириною в 45 метрів без проміжних опор [6 с. 236-248]. Манеж був дуже об'ємним. Тому спочатку в будівлі планували проводити військові огляди, паради і навчання. Але з 1831-го року в Манежі стали проходити виключно "мирні" заходи - художні і промислові виставки, народні гуляння, бали.
Росія Санкт-Петербург	**XIX ст.**	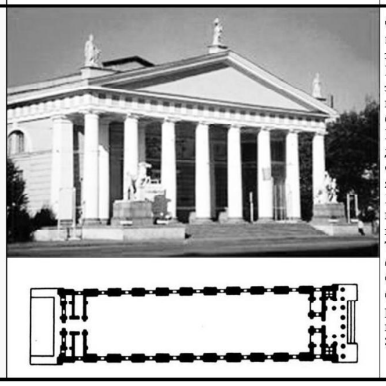	**Санкт-Перербург. Будівля кінногвардійського манежу** 1804-1807 років, за проектом архітектора Д. Кваренні на Конногвардійскому бульварі, котрий знаходиться на місці колишньогоАдміралтійского каналу. Ця будівля входила в комплекс Кінногвардійського полку і використовувалася для верхових занять солдатів і офіцерів в осінню і зимову пору року. Будівля манежу являє собою витягнутий в плані прямокутник. Весь обьем манежу призначений для занять верховою їздою. Фасади та інтер'єр манежу вирішені досить локанічно, без прикрас. Тільки фасад, що виходить на площу має більш виразну архітектуру - доричний портик. Стіні будівлі розмежовуються рустовкою з барел'єфом, що зображує змагання на римському іподромі. Зараз манеж використовується як виставкова зала [8 с. 82-83].

Рис. 2. Архітектура кінних манежів XVIII – XIX ст.

Іподромне поле зберегло конфігурацію у вигляді витягнутого еліпса, замість вузької арени з'являються різнорівневі доріжки з відповідним покриттям та нахилом. З плином часу змінилося й призначення іподрому. Трибуни розташовуються тільки вздовж фінішної прямої та виділені в окрему будівлю. оскільки іподром має окрім спортивної ще і розважальну функцію, до об'єму трибун стали включати зони розваг та відпочинку, гральний зал тоталізатора, кафе, ресторани, конференц-зали та музеї кінного спорту. Стайні й господарські приміщення були винесені в окрему зону подалі від трибун та зон відпочинку. Сьогодні іподроми, розвиваючись перетворюються у полі-функціональні комплекси для проведення масштабних кінних змагань, кінних аукціонів та розважальних заходів.

Список використаних джерел:

1. Всеобщая история архитектуры/Под общ. ред. Д.Е. Аркина и др. – М.: Издательство Академии архитектуры СССР, 1944-1949.- т. II: Архитектура античного рабовладельческого общества/Под ред. В. Д. Блаватского и др. – Кн. 2: Архитектура Древнего Рима.-1948.-432с.: табл.
2. Иванов М. С. Олимпийские игры и конный спорт. – М.: Физкультура и спорт, 1984. - с.9-16.
3. Брунов Н. И. Очерки по истории архитектуры. В 3-х т. – М., Л.: Academia, 1935.-621с.
4. Всеобщая история архитектуры. В 12 т./ Глав. редкол. Н. В. Баранов (гл. ред) и др. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Стройиздат, 1966-1977.- т.2: Архитектура античного мира: Греция, Рим / Под ред. В. Ф. Маркузона и др. – 1973, - 712с.
5. Журнал «Конный мир» №5 за 2003г., текст – Анастасия Наумова.
6. Будылина М. История постройки Манежа в Москве / Мария Будылина // Архитектурное наследство. – 1952.-№2.-С.236-248.
7. Ершова Е. Австрия: танцующие лошади Дунайской империи / Елена Ершова // Золотой мустанг.-2004.-№4.-С.17-19.
8. Петров А. Н. Памятники архитектуры Ленинграда/ Петров А. Н., Борисова Е. А., Науменко А. П.- Изд. 4-е, перераб. Л., Стройиздат, Ленингр. Отд-ние, 1975. -576 с., ил.

Аннотация

В статье представленные этапы формирования архитектуры ипподрома, и рассмотренная архитектура сооружений, которые предшествовали возникновению современного ипподрома. Раскрываются исторические особенности архитектуры ипподрома, характерные для каждого этапа. Также приводятся приложили современных ипподромов.

Ключевые слова: ипподром, конный спорт, трибуны, скаковые дорожки, конный манеж.

Annotation

In the article the presented stages of forming of architecture of hippodrome, and considered architecture of building which was preceded to the origin of modern hippodrome. The historical features of architecture of hippodrome, characteristic for every stage, open up. Also led attached modern hippodromes.

Keywords: racecourse, equestrian sport, tribunes, race paths, horses manage.

УДК 727:551.577.51(477.75)

В. Г. Подольский
аспирант кафедры Градостроительства Национальной академии природоохранного и курортного строительства

ХАРАКТЕРИСТИКА УСЛОВИЙ РАЗМЕЩЕНИЯ УЧЕБНО-ВОСПИТАТЕЛЬНЫХ КОМПЛЕКСОВ (ДЕТСКИЙ САД - НАЧАЛЬНАЯ ШКОЛА) НА СЛОЖНОМ РЕЛЬЕФЕ ЮЖНОГО БЕРЕГА КРЫМА

Аннотация: в статье дается краткая характеристика условий размещения УВК «детский сад - начальная школа» на сложном рельефе ЮБК.

Ключевые слова: учебно-воспитательный комплекс, детский сад, начальная школа, рельеф.

Постановка проблемы. Становление Украины как цивилизованной европейской державы невозможно без развития образования, которое является решающим фактором модернизации экономики, подготовки кадрового потенциала страны.

Чрезвычайно важным является решение проблемы доступности качественного образования для жителей Автономной Республики Крым.

К сожалению, в Украине на сегодня мало исследований и не выявлены особенности проектирования школьных зданий и, особенно, учебно-

воспитательных комплексов (детский сад-начальная школа) в различных условиях, а также фактически отсутствуют учебные пособия и методические рекомендации по данной проблеме в Крыму.

Актуальность исследования проблемы заключается в сложном размещения учебно-воспитательных комплексов в условиях рельефа местности и повышенной сейсмике Южного берега Крыма.

Новизна исследования заключается в том, что необходимо разработать научно обоснованные рекомендации для архитектурно-планировочной организации учебно-воспитательных комплексов (детский сад-начальная школа) в условиях сложного рельефа Южного берега Крыма, которые в настоящее время отсутствуют.

Анализ предыдущих исследований и публикаций. Формированию новых типов школ посвящено исследование В.И. Ежова, в котором рассмотрено архитектурно-планировочная и пространственная организация укрупненных школ и школьных комплексов. Исследования по проектированию учебно-воспитательных заведения с учетом современных технологий обучения проведены Л.Н. Ковальским. Система и типы учебных заведений большого города исследованы В.В. Смирновым. Методологические основы оптимизации сети школьных зданий разработаны С.К. Саркисовым. В диссертации О.С. Слепцова разработаны рекомендации по формированию школьных зданий в сложных инженерно-геологических условиях.

Однако, в настоящее время не разработаны рекомендации по архитектурно-планировочной организации учебно-воспитательных комплексов на сложном рельефе Южного берега Крыма.

Цель данного исследования провести анализ условий размещения учебно-воспитательных комплексов «детский сад - начальная школа» на сложном рельефе Южного берега Крыма. Автором рассматриваются природно-климатические условия Южного берега Крыма, а также организационно-педагогические, производственные и другие факторы, влияющие на размещение учебно-воспитательных комплексов.

Основная часть. Возникновение комплексов «детский сад - начальная школа» было продиктовано самой жизнью. Они появлялись стихийно под влиянием социально-экономических процессов и открывались, в основном, на базе малокомплектных школ. Вначале открытие УВК рассматривалось как единичное временное явление. Однако за 1992-1995 годы количество школ-комплексов резко возросло, наметилась тенденция к открытию учреждений данного типа не только в малых селах, но и на центральных усадьбах хозяйств и даже в городе. В результате появился новый общеобразовательные учреждения - комплекс «детский сад - начальная школа».

Уникальность, неповторимость каждого конкретного учебно-воспитательного комплекса «детский сад - начальная школа» определяется характеристиками внешних (природно-географических, общественных, производственных, культурных) и внутренних (организационно-педагогических) условий его функционирования, что приводит к появлению таких комплексов. Их разнообразие позволяет учитывать интересы детей в получении образования, полнее использовать образующиеся условия для развития каждого ребенка.

Особенностью комплекса является его малокомплектность: как правило, в данном учреждении небольшое количество школьных классов и дошкольных групп, характерная черта которых - малая наполняемость и разновозрастной состав.

Удаленность комплексов от культурных центров, небольшое количество и малая наполняемость дошкольных групп, школьных классов, немногочисленный педагогический состав с одной стороны, имеет свои преимущества: близость педагогических взаимоотношений, коллектив в таком учреждении становится единым объединением, где возможно сотрудничество детей и педагогов, взаимодействие и взаимообучение; но с другой - в условиях небольшого педагогического и разновозрастного коллектива детей появляются свои специфические трудности в организации педагогического процесса (учебной и внеучебной деятельности детей).

Вместе с тем сохраняется и обостряется ряд трудностей и проблем, связанных с особенностями функционирования комплексов.

Анализ практической деятельности данных учреждений позволяет сделать вывод о том, что они остро нуждаются в научно обоснованных рекомендациях, прежде всего, по вопросам организации педагогического процесса.

В рамках обозначенной проблемы изучаются в основном отдельные аспекты образовательного процесса в УВК, а не условия его становления, эффективного функционирования и развития: воспитание детей как в сельском комплексе "Детский сад-школа" так и в условиях больших городов и мегаполисов.

Область Южного берега Крыма охватывает часть горного Крыма, расположенную между яйлинскими, обрывистыми склонами Главной гряды и Черным морем. С юго-запада на северо-восток эта неширокая полоса простирается на 140 км. Площадь Южного берега — 873 кв. км (около 9% территории горного Крыма).

Рис. 1. Геологическая карта Южного берега Крыма

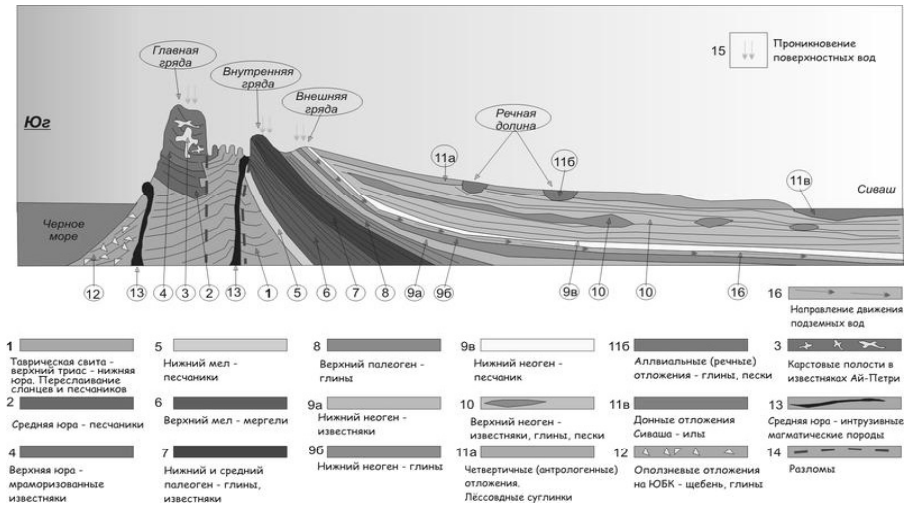

Рис. 2. Геологический разрез Южного берега Крыма

Южный берег Крыма сложен главным образом твердыми водонепроницаемыми глинистыми сланцами (с прослойками песчаников) верхнего триаса — нижней юры и отчасти среднеюрскими сланцами и верхнеюрскими известняками. Некоторое участие в строении Южного берега принимают и магматические породы (диориты, диабазы, порфириты и другие). Коренные породы прикрываются довольно мощным плащом рыхлых делювиальных отложений. Все это обусловило интенсивное развитие водноэрозионных процессов, возникновение оползней, образование яйлинских отторженцев, формирование многочисленных и глубоких оврагов, балок, речных долин и обширных естественных амфитеатров, а в восточной части — мелкогорного рельефа.

В рельефе южнобережья заметную роль играют смещенные по глинисто-сланцевому склону в сторону моря глыбы известняков и песчаников, образующие небольшие хребты и скалы, а также каменные россыпи-хаосы. Толчком к таким смещениям иногда служили землетрясения. Рельефу Южного берега Крыма придают своеобразие также вулканические формы.

Вулканические породы образуют мыски и отдельные горы. Они особенно характерны для района между Гурзуфом и Алуштой.

Сложную мозаику рельефа южнобережья дополняют почти повсеместно наблюдающиеся древние и современные оползни. В результате их образуются сложные формы оползневого рельефа: оползневые террасы, бугры, котловины.

Положение на крайнем юге Крымского полуострова, наличие горной цепи, ограждающей Южный берег с севера от вторжения холодных воздушных масс, определило средиземноморско-субтропические черты климата этой области. Климат здесь - самый теплый на полуострове. Зима почти бесснежная, очень мягкая. Средняя температура самого холодного месяца (в разных местах это январь или февраль) колеблется от +1 до +4,8°. Лето солнечное, сухое и жаркое: средняя температура июля — от +20 до +24,6°. Жара смягчается бризами. Безморозный период продолжается 6 — 8,5 месяцев.

Для Южного берега Крыма характерна большая сумма положительных среднесуточных температур воздуха за период выше 10°. Солнечное сияние продолжается в течение года 2000—2555 часов.

Годовое количество осадков невелико: 300—500 мм (выше по склонам оно местами достигает 700 мм). На летний период приходится около четверти этой суммы, и выпадают они в это время преимущественно в виде ливней. При этом осадков выпадает больше в западной части побережья. Такой характер осадков вызывает нередко бурные паводки на коротких, но имеющих

большой уклон реках, особенно в восточной части Южного берега, возникают селевые потоки.

Территория ЮБК заселена крайне неравномерно. При средней плотности населения 81,8 чел. на кв. км на территории курортных южнобережных горсоветов он поднимается до 100 чел. на кв. км. Для Крымского полуострова характерна специфическая структура расселения. Ее основу составляют несколько базовых элементов. Во-первых, это два крупных центра Симферополь и Севастополь и, во-вторых, две "курортные" групповые формы расселения - Южнобережная и Сакско-Евпаторийская. Сравнительно равномерная и достаточно протяженная однородная сеть расселения наблюдается в степной части полуострова. В двух центрах расселения Крыма и тяготеющих к ним населенных пунктах в общей сложности проживает около трети всего населения Крыма. В пределах Южнобережной лентообразной группы горсоветов концентрируется в общей сложности почти более 17% всего населения республики, или почти 15% всего населения полуострова, включая Севастополь.

Существующая воспитательная система комплекса состоит из двух подсистем (дошкольной и школьной), которые функционируют как самостоятельные по своим программам, плану, режиму. Поэтому наблюдается крайне слабая связь детского сада и школы.

Разновозрастной состав класса (группы) создает трудности в организации педагогического процесса, педагог вынужден заниматься одновременно с детьми нескольких возрастных категорий.

Функционирующие комплексы недооценивают, а следовательно, не используют имеющиеся позитивные условия в организации педагогического процесса, что затрудняет их развитие.

Исходя из того, что разрешить вышеназванные проблемы можно, если создать и реализовать качественно новую модель условии организации педагогического процесса в комплексе, предполагающую работу учреждения по общему плану и режиму в условиях единого разновозрастного детского и педагогического коллективов. Для доказательства данного предположения был проведен формирующий эксперимент.

Учебно-воспитательный комплекс «детский сад - начальная школа» рассмотрен как целостная, динамическая и открытая система, объединяющая педагогические процессы детского сада и начальной школы.

Каждый комплекс - учреждение уникальное, особенности которого определяются характеристиками условий организации педагогического процесса, присущих только ему. Были выделены наиболее распространенные виды комплекса, в основу их классификации положена характеристика

следующих условий (структура и особенности детского коллектива, характер взаимодействия педагогов, режим работы и система планирования, специфика предметной среды).

В основу оценки эффективности условий организации педагогического процесса положены следующие критерии: а) преемственность детского сади и начальной школы; б) наличие единой программы воспитания и обучения детей дошкольного и младшего школьного возраста, обеспечивающей непрерывность педагогического процесса, направленного на развитие личности ребенка; в) формирование общей системы планирования, обеспечивающей разнообразную, содержательную деятельность педагогов и детей дошкольного и младшего школьного возраста; г) педагогический коллектив, использующий единые подходы к организации педагогического процесса.

Состояние морально-психологического климата:

а) преобладающее эмоциональное настроение в коллективе;

б) уровень адаптации первоклассников к школьному обучению.

Исходя из этих материалов можно сделать вывод, что УВК «детский сад - начальная школа» являются новым поколением в образовательной системе.

Размещение их на территории Крыма необходимо.

Выводы:

1. Учебно-воспитательный комплекс – «детский сад – начальная школа» на базе малокомплектных школ возникли под влиянием социально-экономических процессов. В 1922-1995 годы их количество резко возросло и это способствовало открытию учреждений данного типа не только в селах, но и в больших городах.

2. Доступность качественного образования для жителей Автономной Республики Крым стало острой проблемой. К сожалению на сегодня мало исследований по проектированию комплексов «детский сад - начальная школа» в различных условиях.

3. Функционирование таких учебных заведений происходит в специфических климатических условиях и определяется производственными, организационно-педагогическими и другими факторами. Анализ этих факторов и внедрение их в жизнь позволяет учитывать интересы детей в получении образования.

4. Южный берег Крыма отличается значительным уклоном своей поверхности к югу, в сторону моря. Из-за сложного рельефа и повышенной сейсмической активности размещение УВК «детский сад - начальная школа» вызывает определенные трудности.

5. Социально-демографические особенности территории ЮБК так же вызывают определенные трудности: неравномерное заселение, малая наполняемость школ, большие расстояния до учебных заведений.

6. Воспитательная система комплекса представлена двумя подсистемами (дошкольной и школьной). Это объединяет педагогические процессы детского сада и начальной школы как целостную, открытую и динамическую систему.

Литература

1. Особенности педагогического процесса в малокомплектной школе: Из опыта работы / Под ред. П. Т. Фролова. - М., 1991.
2. Организация воспитательной работы в учреждения «школа – детский сад». В 2-х част./ Сост. Н. Ф. Тарловская, Л. В. Прокубовская. – М., 1986-1987.
3. Учебно-воспитательный комплекс - модель новой школы / Сост. Анишина Л.К. - Чебоксары, 1997.
4. Учебно-воспитательный комплекс «Детский сад - школа»: Сб. документов и материалов / Ред. Г. А. Ткачева. - М., 1995.
5. Матвеева Таисия Алексеевна. Организационно-педагогические основы развития учебно-воспитательного комплекса «Детский сад-школа»; в условиях села: Дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01: Москва, 2000 208 с. РГБ ОД, 61:01-13/876-7
6. Тимошенко Людмила Васильевна. Условия организации педагогического процесса в комплексе "Школа-детский сад" : диссертация ... кандидата педагогических наук : 13.00.01 Омск, 1997 202 с. : 61 98-13/23-0
7. ДБН В.2.2.3-97 Будинки та споруди навчальних закладів. – Взамен СНиП 2.08.02-89 и ДБН 365-92; Введ. 01.01.98. – Киев: Держкоммістобудування України, 1997. – 51 с.

Анотація

В статті дається коротка характеристика умов розміщення УВК «дитячий сад - початкова школа» на складному рельєфі ЮБК.

Ключові слова: учбово-виховний комплекс, дитячий сад, початкова школа, рельєф.

Annotation

Brief characteristic of different features of conditions to educational complex “kinder garten – primary school” to be located on specific relief of Southern Crimea shore.

Keywords: educational complex, nursery school, primary school, relief.

УДК 725.8

А. В. Петровська
студ. 6 к. архіт. фак. КНУБА
С. Б. Зиміна
кандидат архітектури доцент каф. основ архітектури і АП КНУБА

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ РЕКОНСТРУКЦІЇ КІНОТЕАТРУ «РОСІЯ» В М. ВІННИЦЯ

Анотація: в статті надаються факти з історії виникнення та розвитку міста Вінниці, розглядаються деякі проблеми, що виникають в процесі реконструкції кінотеатру «Росія», запропоновані варіанти архітектурного об'єму кінотеатру після реконструкції.

Ключові слова: кінотеатр «Росія», м. Вінниця, проблеми реконструкції.

Започаткування літопису Вінниці з 1363 року пов'язане з намаганням Великого Литовського князівства утвердити своє володарювання на Поділлі. Історія міста невід'ємна від історії українського народу, який упродовж усього життя боровся за право бути володарем своєї землі. Нелегко жилося нашим предкам під час міжусобних війн у Литовському князівстві: 30 спустошливих нападів татар зазнала Вінниця з 1400 до 1569 року. Але й за цих важких умов місто розвивалось як економічний і культурний осередок. Найдавніша згадка про вінничанина, студента Краківського університету відома з 1469 року, а про першого ремісника – з 1508 року. У 1545 році у Вінниці налічувалось 273 будинки, через сім років - 429. Зі спорудженням у 1558 році нової фортеці на острові Кемпа виникло «Нове місто» на правому березі Південного Бугу і продовжувало розвиватись «Старе місто» на лівому.

За Люблінською унією Вінниця входила до складу Польщі і з 1598 року була центром Брацлавського воєводства. Про її відчутну роль у господарському житті краю засвідчують надані у 1580, 1593 і у 1634 роках привілеї безмитної торгівлі на всій території польсько-литовської держави і утвердження Магдебурзького права у 1640 році.

Важливі процеси у ті роки протікали у духовному житті її мешканців. Католики у 1617 та 1624 р.р. завершили будівництво двох монастирів, у 1642 р. відкрили єзуїтський колегіум. Серед православних віруючих наростала популярність вінницького братства Кузьми й Дем'яна, яке з останньої чверті XVI століття утримувало українську братську школу. Завдяки зусиллям відомого діяча культури Петра Могили та брацлавського підсудка Михайла Кропивницького у 1632 році відкрито православний колегіум. Визначальною подією цього століття в історії міста був розгром польського війська у березні

1651 року козацькими полками під проводом славетного Івана Богуна. У 1643 та 1653 р.р. Вінницю відвідував Богдан Хмельницький.

Вінниця, панорама міста. Фото початку XX ст.

Важливим стимулом подальшого розвитку міста стало будівництво Києво-Балтської залізниці та відкриття залізничного сполучення Козятин – Здолбунів, завдяки чому відкрились можливості безпосередніх зв'язків з Києвом, Одесою, Москвою, Петербургом, а також Польщею. За останні 40 років XIX століття Вінниця зросла майже у три з половиною рази. Їй належало перше місце в Подільській губернії за розміром товарообігу. Відчутно змінювалось місто на початку XX століття. У 1911 році побудовано першу чергу водогону, встановлено електроосвітлення. У 1912 році відкрито трамвайне сполучення Замостя з центром міста, завершено будівництво суперфосфатного заводу. З 1914 року Вінниця стає адміністративним центром Подільської губернії.

Зараз місто розподілено на три адміністративні райони: **Замостянський**, Ленінський та Староміський. Першотравнева, одна з найдавніших вулиць Вінниці, до XVIII століття вулиця називалася Довгою, пізніше стала Капуцинською (або Дорогою капуцинів). З новою назвою Торгова вона простягнула до 1910 року - до 300-річчя святкування дому Романових її охрестили Романівською. Нинішню назву вулиця отримала в 1921 р. на честь свята всіх пролетарів.

Новий, правобережний, осередок Вінниці мав два, так би мовити, епіцентри — відповідно двом домінуючим тут громадам. Першим епіцентром була ринкова площа. Вона знаходилася на схилі пагорбу — від споруди, де розташовувався кінотеатр "Росія", до вул. Першотравневої. Навколо цієї площі і склався поступово вінницький "штетл" — єврейське містечко, яке в народі називали Єрусалимкою. Другий епіцентр з'явився на південній частині того ж самого пагорбу, який, до речі, тоді не було перерізано нинішньою головною

вулицею міста (її проклали лише в 1830-х роках, а в 1960-х дещо змінили напрямок її узвозу, що йшов вже від нового трамвайно-тролейбусного мосту).

У Вінниці, щоб потрапити з Першотравневої (центр міста) на П'ятничани, ви обов'язково рухатиметеся по вулиці Івана Богуна. І зараз, на превеликий жаль, зараз мало хто пам'ятає, чим же дорога Вінниччині ця людина. Адже на початку визвольної війни, саме цього козака гетьман призначив полковником Вінницького полку, який повинен був охороняти західні межі Вінниччини. Полк Богуна взяв на себе перший удар польських військ і затримав їх на шляху в Україну. Шляхтичі втратили дуже багато чоловік. Саме ця битва уперше прославила Івана Богуна, який виявив себе як мужній воїн, що бився в перших рядах, і розумний полководець.

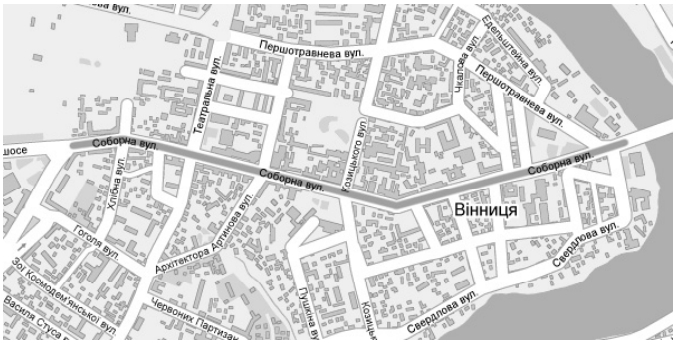

Схема генплану центральної частини міста.

Таким чином, на даній ділянці було б доцільно спроектувати музей козацтва ім. Івана Богуна, так як саме в цьому місті розгорталися бурхливі події сімнадцятого століття. З початку вулиць Першотравневої та Соборної відкривається чудова панорама міста. Великі потоки людей рухаються на даному перехресті, тому кіноконцертний комплекс неодмінно буде привертати увагу населення та туристів, адже він знаходиться в історичному та, водночас, сучасному центрі міста. Рельєф ділянки також сприятиме вигідному, з архітектурної точки зору, сприйняттю. А також дасть можливість вирішити планування в декількох рівнях.

На місці кінотеатру Росія років 100-120 тому була Базарна площа. Навколо ринку тягнувся єврейський райончик під назвою Єрусалимка (до речі, євреї у Вінниці колись складали переважну більшість жителів), тут селилися дрібні крамарі, шинкарі, чоботярі-кравці та інші ремісники. Весь цей житловий масив з безсистемно набудованих, в основному одноповерхових обідраних

будинків був, за словами сучасників, справжнім міським кошмаром і в план обов'язкової екскурсії по місту не входив.

Більшість будинків Вінниці збудована у стилі українського бароко. Кількох років на початку XX століття Вінниці вистачило, аби перетворитися із звичайного провінційного містечка на сучасний модерновий центр. Але за сто років місто змінило свій вигляд і зараз, ми маємо зовсім іншу Вінницю - з іншими будівлями та вулицями, а відповідно - і з іншою атмосферою. З тих часів незмінний вигляд зберігся лише у міської думи, та й та, як кажуть фахівці, потребує серйозної реставрації. Більшість же споруд Радянського часу потребують реконструкції. Так, на містобудівній раді обговорювався проект реконструкції кінотеатру "Росія" у кіноконцертну залу. Одна з пропозицій — облаштування підземного простору під майданом імені Івана Богуна. На цій ділянці планується будівництво двоярусної підземної споруди. Тут можуть розташувати парковку і заклади, які будуть обслуговувати відвідувачів кіноконцертної зали.

Враховуючи цікавий рельєф території, виникає необхідність створення підземного простору практично під усім пагорбом. На першому рівні можна розташувати кафе, розважальні заклади, а на другому — паркінг. Існує можливість створення підземного музею Козацької Слави. Це — невелике підземне приміщення, під меморіалом Івану Богуну.

Підземна урбанізація у Вінниці стала необхідністю. Щоправда, в цьому контексті мова може йти лише про будівництво окремих інженерно-транспортних споруд. Це обумовлено цілою низкою причин. Насамперед — високий рівень ґрунтових вод та велика територія водного фонду (тобто значна кількість річок — Південний Буг та його притоки). Зокрема, через високий рівень ґрунтових вод у підземному переході на залізничному вокзалі цілодобово працюють насоси, які відкачують воду.

Але підземні споруди — це окремі локальні заходи. І, на жаль, скільки-небудь масштабні підземні простори освоїти на території навіть такого невеликого міста яким є Вінниця — проблематично.

На сьогоднішній день має місце транспортна проблема. Місцева влада має намір істотно поліпшити транспортну систему обласного центру. Розробники генплану прогнозують, що в найближчих 20 років кількість автомобілів у Вінниці виросте більш ніж в півтора рази — до 243 машин на тисячу жителів. Існуюча транспортна інфраструктура населеного пункту не розрахована на подібне навантаження. Для того, щоб зменшити навантаження на вулиці, потрібно ввести однобічний рух транспорту, особливо в центральній частині міста. На центральних вулицях вже зараз виникають затори. Щоб вирішити дану проблему, проектанти пропонують чиновникам профінансувати

будівництво транспортних розв'язок на вулицях Київської, Фрунзе, Соборною, Свердлова, 1 Травня і Хмельницькому шосе. Найближчим часом буде проектуватися автодорожній тунель під перехрестям вулиць Соборна-Свердлова-Першотравнева, де і знаходиться кінотеатр «Росія».У майбутньому, це і проектні додаткові пішохідні переходи в декількох місцях в центральній частині міста.

Ще одна причина, за якою освоєння підземель проблематичне — великі капіталовкладення, які потрібно витратити не лише на будівництво об'єктів, але й на їх експлуатацію. За попередніми підрахунками, вартість будівництва підземної транспортної розв'язки перед Центральним мостом коштуватиме майже 40 млн. грн., а спорудження поряд пішохідного підземного переходу "потягне" ще на 8 млн. грн. Отже, проект стане можливим лише у тому випадку, коли його фінансуватимуть не тільки з міського, але й обласного та державного бюджетів. Ця тенденція "коштовності" стосується всіх підземних конструкцій.

Важливим принципом до реконструкції і удосконалення міського середовища в центі міста – є його зв'язок з ландшафтною першоосновою, що створена рельєфом, морфологією поверхні, рослинністю, водними джерелами.

Серйозне занепокоєння викликає ряд невирішених екологічних проблем, серед яких зокрема забруднення поверхневих вод, адже об'єкт реконструкції розташований на березі р. П. Буг. Поряд з ділянкою, де передбачаються проектні роботи знаходяться промислові підприємства. У річці спостерігалися незначні перевищення вмісту органічних речовин. Згідно даних радіологічного контролю радіаційна обстановка поверхневих вод басейну річки Південний Буг благополучна, але потреба очисних споруд залишається актуальною. На більшості підприємств промислової галузі питання очистки стічних вод не вирішується. Покращенню якості поверхневих вод в значній мірі повинно сприяти упорядкування прибережних захисних смуг та водоохоронних зон водних об'єктів. Однак, через відсутність коштів виконання проектних робіт та винесення в натуру прибережних захисних смуг річок та інших водойм практично не ведеться.

Якщо розглядати міське середовище з позиції ландшафтно-архітектурної організації території, слід передбачити наявність на ділянці проектування достатньої кількості зелених насаджень для того, щоб забезпечити виконання санітарно-гігієнічних якостей і не викликати дискомфортне почуття відриву від природи. Привабливість міського ландшафту можна підвищити також шляхом знищення глухих огорож і тим самим ввести ділянку у поле зорового сприйняття. Саме на цьому рівні досягається комфорт міського середовища.

Провідну роль у пізнанні світу людиною має візуальне сприйняття. Саме тому просторове середовище повинне мати високу естетичну та інформативну цінність. Тому проблеми архітектурно-художньої виразності, пошуки нових композиційних прийомів в умовах сьогодення стають усе складнішими у зв'язку з перспективами динамічного розвитку і великими можливостями в сфері будівництва. Разом із економічним зростанням у місті підвищились вимоги населення щодо якості послуг, які включають в себе і архітектурні складові: неординарне композиційне рішення, зручне планування, цікаві художні вирішення інтер'єру та екстер'єру.

Два варіанти проектної пропозиції по реконструкції кінотеатру «Росія». Автор: дипломниця А.В. Петровська.

Якісна реконструкція кінотеатру «Росія» на перехресті вулиць Соборна і Першотравнева передбачає утворення нової домінантної архітектурної одиниці

в історичному центрі м. Вінниця. Композиційне вирішення споруди пов'язане з намаганням поєднати головне, істотне, установити правильні співвідношення головного і другорядного.

Організація і дизайн ділянки і особливо вхідної зони має відповідати настрою відвідувачів як перед відвідуванням видовища, так і після його закінчення. Тому проектування вхідної групи потребує особливої уваги, акцентування, а сама архітектура будівлі має викликати урочисте почуття піднесення та високої духовності. Слід врахувати послідовність сприйняття простору в часі - поступовий розвиток простору щодо людини, що рухається в ньому - як істотну умову художньої виразності.

Реконструкція даної будівлі неодмінно привертатиме увагу усіх верств населення міста, а також стане культурним центром Вінниці. Виключенням не буде і зацікавленість туристів, адже архітектурний об'єкт такого типу може стати своєрідною візитівкою міста, а наявність такого інтересу буде економічно вигідна як місту, так і державі в цілому.

Література

1. Справочник архитектора. Ю. Н. Коваленко. Киев – 1975
2. Строительное проектирование. Э. Нойферт. Москва – 1991
3. ДБН Г.1-1-93. Система стандартизації та нормування в будівництві. Порядок визначення вартості розробки нормативних документів.
4. off-top.com.ua
5. ukraina.turmir.com
6. vinpoisk.com

Аннотация

В статье изложены факты из истории основания и развития г. Винница, рассматриваются некоторые проблемы, возникающие в процессе реконструкции кинотеатра «Россия», предложены варианты архитектурного решения кинотеатра после реконструкции.

Ключевые слова. Кинотеатр «Россия», г. Винница, проблемы реконструкции.

Annotation

In article the facts from history of the basis and development Vinnitsa are stated, some problems arising in the course of reconstruction of a cinema "Russia" are considered, variants of the architectural decision of a cinema after reconstruction are offered.

Keywords: Cinema "Russia", Vinnitsa, reconstruction problems.

УДК 727:712

О. А. Примачок,
магістр кафедри Основ архітектури та АП
Київський національний університет будівництва та архітектури

ПРО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ЗАКЛАДІВ

Анотація: розглянуто значення культурно-просвітницької діяльності у вихованні молоді та вплив сучасних суспільних потреб на формування закладів КПД. Проаналізований сучасний екологічний стан територій для відпочинку. Запропонована можливість інтеграції закладів КПД та рекреаційних зон міста.

Ключові слова: заклади культурно-просвітницької діяльності (КПД), довкілля, рекреаційні зони міста

Останнім часом в поведінці різних соціально-демографічних груп, зокрема, молоді, спостерігається ряд негативних явищ та соціальних проблем. Алкоголізм, наркоманія, злочинність, проституція, залежність від комп'ютерних ігор та Інтернету, пасивність, невихованість та відсутність моральних принципів – далеко не весь перелік проблем, які потребують негайного вирішення та подолання.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я Україна займає одне з провідних місць у світі по вживанню алкоголю (15,6 л абсолютного алкоголю на 1 люд. в рік) [1]. А за результатами «Європейського опитування учнівської молоді щодо вживання алкоголю та наркотичних речовин», проведеного ESPAD у 2007 році майже 60% підлітків у віці 15-16 років регулярно (більше 3 разів на місяць) вживають алкоголь [2]. Також, соціологи занепокоєні обмеженістю інтересів молоді, проявами девіантної й антисоціальної поведінки, небажанням брати участь у суспільно-культурному житті.

Соціальне самопочуття молоді є одним з головних показників розвитку суспільства, а формування її свідомості – однією з провідних проблем у соціології. Для того, щоб формування молоді відбувалося адекватно суспільним процесам, необхідно визначити її роль і місце в суспільстві, з'ясувати труднощі та проблеми (вибір професії, життєвого шляху, самовизначення, професійну мобільність тощо, а також стан здоров'я, освіта молоді, спілкування з дорослими й однолітками).

Для формування гармонійної особистості необхідно підвищити культурний та фізичний рівень, а також виховувати естетичний смак. Важливо, щоб молодь проводила вільний час не за банальними розвагами, а *спрямувала енергію на самовдосконалення та реалізацію свого творчого потенціалу*.

Цьому повинні сприяти культурно-просвітницькі та спортивно-оздоровчі заклади. Адже творча діяльність, яка вкрай необхідна молоді, може при ефективній педагогічній організації інтенсивно сприяти її соціалізації, тобто процесу засвоєння певної системи знань, норм та цінностей, котрі дозволяють функціонувати в якості повноправного члена суспільства, але з перевагами виховного впливу та обмеженням участі у спонтанних процесах.

Протягом тривалого й тернистого шляху становлення сучасного українського суспільства заклади культурно-просвітницької діяльності мали чимало форм та назв. Незважаючи на різноманітність найменувань, направлень та спеціалізацій, мета даних установ єдина – розвиток духовності, укорінення в суспільній свідомості загальнолюдських моральних цінностей та формування здорового способу життя громадян [3].

У XX столітті сформувався ряд достатньо сталих моделей даних установ – клуби, студії, гуртки, Будинки молоді, школяра, піонера, Будинки та Палаци культури тощо. Нажаль, на даний момент всі ці установи морально та фізично застаріли, адже вітчизняний досвід проектування засновується на типології, яка не враховує швидкоплинних змін нинішнього інформаційного середовища. Тому не дивно, що зараз спостерігаються природні процеси перетворення форм клубної діяльності у більш складні й багатошарові системи. А тенденція в сучасній архітектурі до укрупнення та глобалізації диктує вимоги щодо формування багатофункціональних комплексів з гнучкою планувальною структурою, адже постійна зміна та поява нових потреб вимагає від архітектури надзвичайно високих адаптаційних можливостей.

До того ж радикальні зміни, які пережила Україна при становленні незалежності – перехід від авторитарно-тоталітарного устрою до демократичної правової держави – наклали відбиток на всі сфери суспільного життя. Перехід від планової до ринкової економіки поставили заклади культури у складне становище. В умовах конкуренції, фінансування орієнтоване на масову культуру, де зосереджена переважна частина населення, а отже і більша ймовірність отримання прибутку.

Комерціалізація призвела до занепаду елітарної культури, а відповідно до зниження духовності та зміни моральних цінностей. В той час, як масова культура (кінематограф, телебачення, комп'ютерні ігри) нав'язує споживацькі, псевдохудожні й антигуманні стереотипи, пропагуючи розважальність, жорстокість, насильство та секс, справжні духовні потреби людини зводяться до примітивних емоцій і психічних штампів, таких, як страх, спортивний азарт, сексуальний потяг. В сучасних умовах ідейно-політичної кризи поп-культура стала одним із засобів маніпулювання масовою свідомістю. Цей вплив є досить ефективним завдяки ЗМІ, рекламі, індустрії моди та шоу-бізнесу, тому що

здійснюється непомітно і не вимагає значних економічних витрат [4]. Стихійні процеси, що прийшли на противагу плануванню, призвели до втрати мережі закладів КПД й вимагають перегляду сформованих прийомів проектування та нормативної бази.

Отже, проблема формування та реорганізації закладів КПД вимагає ретельного вивчення соціально-психологічних, економічних, технологічних, функціонально-планувальних, містобудівних та ряду інших питань.

Розробкою різних аспектів проектування культурно-просвітницьких закладів займалися такі науково-дослідні інститути і проектні організації, як ЦНДІЕП видовищних будівель та спортивних споруд ім. Б. С. Мезенцева, КиївЗНДІЕП, Київпроект та інші.

На розв'язок проблеми формування культурно-просвітницьких закладів вплинули теоретичні праці відомих вчених-архітекторів. Питання, що стосуються архітектури клубних закладів в період XX ст. досліджували: В. І. Александров, М. Г. Бархін, П. П. Безродний, В. Є. Биков, Ю. П. Гнєдовський, Я. А. Корнфельд, В. Л. Кулага, Є. К. Милашевська, М. Р. Савченко, А. А. Поліщук, М. Є. Прянішников та ін. Питання модернізації клубів та Палаців культури досліджували: В. А. Васильченко, К. Г. Єнахіна.

Значний вклад в науку щодо розвитку типології громадських будівель і методології проектування зробили відомі вчені: В. А. Абизов, В. І. Єжов, Л. М. Ковальський, В. В. Куцевич, В. І. Проскуряков, В. В. Савченко, О. С. Слєпцов, В. І. Соченко, В. П. Уреньов тощо. Питання реновації будівель розглядалися у працях Н. М. Єксарьової, Н. Н. Єрофеєвої, Є. Г. Костіної, К. Т. Черкасової та інших.

Незважаючи на те, що деякі аспекти даної теми були значною мірою досліджені у працях вищеперерахованих вчених, в ній все ж таки залишаються нерозглянуті питання, а поява нових аспектів дає підґрунтя подальшого вивчення з урахуванням сучасних специфічних умов. Та, насамперед, необхідно усунути причини, які стримують розвиток та удосконалення структури культурно-просвітницької діяльності.

По-перше, це вкрай *недостатня матеріально-технічна база*, що перешкоджає створенню відповідних умов для нормального функціонування закладів КПД. Недооцінка нагальних проблем матеріальної бази соціально-культурної сфери може спричинити *зниження культурного-рівня та деградацію суспільства в цілому*. Адже, кількість новозбудованих торгівельних та розважальних закладів (кафе, нічних клубів, більярдних) просто вражає, в той час як культурні та освітні установи знаходяться в старих будівлях з непридатними для навчання умовами.

По-друге, *невідповідність потребам сучасної людини*. В умовах значного росту рівня освіти та удосконалення сучасних засобів передачі інформації, вимоги людей постійно змінюються, а шалений темп науково-технічного прогресу взагалі призводить до появи нових потреб, котрі, на жаль, не знаходять місця реалізації в культурно-просвітницьких закладах. Як наслідок, відсутність належної гнучкості у роботі даних установ.

Ще однією причиною відсутності належних умов проведення культурно-просвітницької діяльності, є недостатність розроблених в архітектурній науці рекомендацій по створенню оптимального архітектурного середовища, яке б відповідало сучасним потребам просвітницького процесу у вільний час.

Все це негативно впливає на престиж закладів КПД і визначає проблему створення якісно нового архітектурного середовища для культурно-просвітницької діяльності. Очевидно, що створення такого середовища неможливе без ретельного вивчення потреб сучасної людини та дослідження проблем дозвілля, з врахуванням специфічних особливостей різних вікових та соціально-демографічних груп.

Особливим об'єктом КПД, що сформувався за радянських часів, є Парки культури та відпочинку. Вони займали чільне місце у структурі населених пунктів та відігравали значну роль у наданні соціокультурних та рекреаційних послуг. Основні завдання, що постають для забезпечення нормального функціонування даних об'єктів, є підвищення комфортності та привабливості, а це неможливо без покращення екологічної та естетичної ситуації.

Питання стану навколишнього середовища, і зокрема, рекреаційних зон, й на сьогодні зберігає свою актуальність. За оцінками спеціалістів, екологічне становище у місті Києві оцінюється як напружене. Це обумовлено великим навантаженням на міські екологічні системи, а також наслідками Чорнобильської катастрофи. Відповідно до інформації КМДА Київ за масштабами забруднення навколишнього середовища входить до 15 найбільш несприятливих для проживання міст України.

Якість природного середовища в Київській агломерації переважно визначається обсягами викидів забруднюючих речовин у атмосферне повітря і скидів забруднених стічних вод у природні поверхневі води. Найбільш забрудненими в місті залишаються райони «Святошин» і «Шулявка», Подільсько-Куренівський та Дарницький промислові вузли, а також центральна частина міста. Через винесення шкідливих виробництв в периферійні райони столиці, в останній час дещо зросла забрудненість приміських населених пунктів, що входять у центральну агломерацію.

Значні обсяги скидів промислових стічних вод в поверхневі водні об'єкти Києва з боку промислових і комунальних підприємств, знижують якість питної

води та рекреаційну привабливість традиційних зон відпочинку людей, скорочується видовий склад рослинного і тваринного світу.

За станом забрудненості води р. Дніпро в межах агломерації належать до 3-го (помірно забруднені), а також локально в межах міста до 4-го класу (брудні), тобто до таких вод, які не рекомендується використовувати для водопостачання. До того ж стан водойм і водостоків незадовільний. Відсутність прибережних водоохоронних смуг, постійне зростання показників забруднення призводять до підвищення концентрації небезпечних сполук хімічних речовин у водних об'єктах столиці. В результаті скидів муніципальних підприємств в природні водойми потрапляють забруднюючі речовини (амонійний азот, сульфати, мідь, фосфор, хлориди, ртуть, цинк, кадмій) та солі важких металів, нафтопродукти, феноли, пестициди, нітрати тощо [5].

По суті екологічний потенціал у Києва досить значний. Столиця України є одним з найзеленіших міст. За даними КО «Київзеленбуду» фактична забезпеченість зеленими насадженнями населення м. Києва становить 215,2 кв. м/чол., а в межах міської забудови – 82,3 кв. м/чол. Територія зелених насаджень у межах міста за звітними даними становить 56,5 тис. га або 67,4 % всієї площі міста, у т. ч. 21,6 тис. га знаходяться в межах міської забудови.

І хоча статистичні дані свідчать, що техногенне навантаження на довкілля дещо пом'якшилося, екологічна ситуація все ще залишається досить складною [6]. Відтак вирішення проблеми полягає у ключових питаннях: як зберегти існуючий зелений фонд і як розвивати екологічні зони столиці. Наприклад, попри велику кількість зелених зон санітарний стан насаджень загального користування (парків, скверів, бульварів) здебільшого не відповідає сучасним вимогам ведення паркового господарства.

Оскільки частка антропогенного та техногенного навантаження на рекреаційні ресурси досить значна, спостерігається поступова деградація всіх його компонентів. Формування умов для ефективного захисту довкілля потребує розробки цілого комплексу природоохоронних заходів, спрямованих на обмеження та ліквідацію дії факторів, які негативно впливають на стан навколишнього середовища, усунення негативних наслідків господарської діяльності. Крім того, погіршення стану рекреаційних ресурсів викликане відсутністю економічних важелів, механізмів контролю та нових норм їх використання. Потрібно передбачити заходи щодо відтворення цінних властивостей рекреаційних ресурсів, розширення мережі природоохоронних об'єктів, перегляду програми меліорації земель, оздоровлення лісових ресурсів з поліпшенням породного складу, зменшення частки викидів в атмосферне повітря та комплексу водоохоронних заходів.

Інтеграція рекреаційних зон та закладів культурно-просвітницької діяльності позитивно позначиться на обох складових. Адже, якщо розглядати питання з точки зору КПД, об'єднання дозволить покращити навчальний процес не лише за рахунок належних умов для відпочинку, а й проведення просвітницького процесу безпосередньо в рекреаційній зоні. З іншого боку, підпорядкування територій для відпочинку закладам КПД покращить контроль та догляд за даними ділянками, що поліпшить екологічну ситуацію в цілому.

Таким чином, створення якісно нового архітектурного середовища культурно-просвітницького призначення, яке б відповідало потребам сучасного суспільства і складалося із закладів культури та природного оточення, що об'єднані в єдине ціле, визначає напрямок подальшої реалізації важливої соціальної функції у будівлях нового типу.

Список використаних джерел:

1. http://www.who.int/en/ (оф. сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я)
2. http://uisr.org.ua/ (оф. сайт Українського інституту соціальних досліджень).
3. Закон України № 2778-VI. Про культуру від 14 грудня 2010 року http://www.president.gov.ua/documents/12852.html (офіційне інтернет-представництво Президента України)
4. В. В. Панталієнко: Проблеми масової та елітарної культури на сучасному етапі. Кафедра культурології НУБІП (http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnau/2009_137/09pvv.pdf)
5. Веб-енциклопедія Києва http://wek.kiev.ua/
6. Ю. М. Остапчук «Довкілля України у 2009 році» http://www.ukrstat.gov.ua/ (офіційний сайт Державного комітету статистики України).

Аннотация

Рассмотрено значение культурно-просветительской деятельности в воспитании молодежи и влияние современных общественных потребностей на формирование учреждений КПД. Проанализировано современное экологическое состояние территорий для отдыха. Предложена возможность интеграции учреждений КПД и рекреационных зон города.

Ключевые слова: учреждения культурно-просветительской деятельности (КПД), окружающая среда, рекреационные зоны города.

The summary

It was considered the importance of cultural and educational activities in the breeding of youth and the influence of modern social needs on forming the institutions of CEA. There was analyzed the present ecological situation of the rest areas. It was offered the possibility of integration of the institutions of CEA and recreational areas of the city.

Keywords: institutions of cultural and educational activities (CEA), environment, recreational areas of the city

УДК 725.578

М. О. Рожок
викладач ККБАД,
відділення «Архітектура»,
спеціальності «Архітектурне
проектування та внутрішній інтер'єр»

ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ЗАКЛАДІВ ДИТЯЧИХ БУДИНКІВ СІМЕЙНОГО ТИПУ В УКРІЇНІ

Анотація: в статті розглядається сучасний стан закладів дитячих будинків сімейного типу в Україні, проблеми їх історичного розвитку та фактори впливу на їх формування. Зазначаються проблеми архітектурної організації закладів дитячих будинків сімейного типу як нового типу соціально-житлової структури.

Ключові слова: дитячі будинки сімейного типу, розвиток ДБСТ.

Метою створення дитячого будинку сімейного типу є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

Дитячий будинок сімейного типу - окрема сім'я, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка не перебуває у шлюбі, які беруть на виховання та спільне проживання не менш як 5 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [1].

Соціальні установи опіки над дітьми-сиротами відомі в нашій країні з давніх-давен. Так, ще в X ст. князь-хреститель Русі Володимир доручив духовенству нагляд за дітьми-сиротами. В XI ст. князь Русі Ярослав Мудрий заснував сирітське училище, в якому навчав 300 юнаків за власні кошти. Піклування сиріт було однією з головних турбот Володимира Мономаха в XII ст., який заповідав своїм дітям: «Усього ж паче – убогих не забувайте, але, наскільки є змога, по силі годуйте і подавайте сироті, і за вдовицю вступитесь самі, а не давайте сильним погубити людину» [5]. Загалом у Київській Русі догляд за дітьми, які в силу обставин лишилися батьківського піклування, було або особистою справою князя, або покладалося на церкву.

За литовсько-польської доби соціальна функція держави із захисту прав дітей залишалась на другому плані порівняно з функціями оборони або підтримання правопорядку. Захисту з боку держави підлягали не всі діти, а винятково діти шляхти.

Соціальну опіку над дітьми певною мірою узяли на себе православні громадські об'єднання – братства, які виникли у Львові, Луцьку та інших містах. Вони на свої кошти відкривали шпиталі, школи та притулки для дітей.

Під час Визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького на перший план виходили інші проблеми, а не соціальний захист населення. Проте, тенденція захисту дітей, які належали до окремих станів, збереглася і в Козацько-гетьманській державі.

Влітку 1632 р. Петро Могила здійснив об'єднання лаврської та Києво-подільської шкіл. Так виник Києво-Могилянський колегіум, розташований при Братському Богоявленському монастирі, де було зведено навчальні корпуси й сирітський притулок.

Формування соціальних державних установ у сфері захисту прав дітей відбувалося надалі непросто, зважаючи на те, що компетенція та ресурси української державності послідовно урізалися, і посилювався владно-правовий вплив держав, до складу яких входили українські землі.

Положення про дитячі притулки від 27 грудня 1829 року, яке було видане за часів правління імператора Павла I, поклало початок створенню системи установ для піклування про дітей бідняків. У столичних містах притулками завідували особливі ради, а в губерніях та повітах – опікунства. Нагляд за всіма притулками здійснював Комітет головного піклування дитячих притулків, до складу якого увійшли видатні державні діячі. Проте, незважаючи на те, що закон про створення дитячих виховних будинків та притулків був виданий у 1829 році, перший дитячий притулок у південних губерніях Російської імперії з'явився лише у 1841 році в Катеринославі, у 1847-му – в Одесі, у 1850-х роках – у Херсоні. Через брак коштів уряд установив обмеження на приймання дітей до дитячих притулків у провінції. До притулків брали тільки немовлят (з 1861 р. – лише протягом 10 днів після народження), скасували плату за принесення до притулку дитини. Дедалі ширше застосовувалася практика передачі дітей на виховання до селянських сімей – прототипів сучасних дитячих будинків сімейного типу.

Загалом до 1917 року в Україні діяло декілька громадських організацій, які опікувалися дітьми. Найзначнішими серед них були Київське товариство землеробських колоній та ремісничих притулків, Чернігівське товариство опікування, Харківське товариство соціальної опіки, Товариство подання хворим у Києві. Вони утримували 99 притулків [3].

Після приходу до влади більшовиків в листопаді 1917г. був створений Наркомат державного піклування. Всі приватні добродійні установи були ліквідовані.

На початку 1920-х років всю територію колишнього Радянського союзу охопила велика проблема: величезна кількість безпритульних дітей на вулицях міст (за офіційними даними, в радянській країні на той час їх налічувалося до 7 млн.). Постановою ВЧК були створені спеціалізовані заклади для догляду та виховання подібних дітей – дитячі будинки.

Другий пік безпритульності в СРСР спостерігався в 1930-х роках, в епоху масових репресій.

В роки Великої Вітчизняної війни (1941-1945 рр.) кількість дитячих будинків зросла. Нові дитячі будинки відкривалися для дітей-сиріт, вивезених з фронтових областей, дітей, які втратили батьків, дітей фронтовиків.

В 50-ті роки відкрилося декілька дитячих будинків для обдарованих дітей-сиріт (в Москві та Києві), куди відбирали талановитих дітей, які поступали в музичні, художні училища, балетні школи.

Після прийняття постанови Ради Міністрів СРСР в 1988 році «Про створення дитячих будинків сімейного типу» піклування про дітей-сиріт набуло більш індивідуального характеру.

90-ті роки стали важким випробуванням для системи дитячих будинків. За даними Держкомстату з 1990 по 2003 рік число дітей - сиріт та дітей - інвалідів у країні збільшилося на 70 %.

Аналіз соціально-демографічної ситуації за період 2003 - 2009 років показав, що число дітей – сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування майже в 20 разів перевищує число усиновлених дітей.

За даними Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, станом на 20 травня 2010 року загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування становить 100,8 тис. Одним з пріоритетів, що знайшли відображення у Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2010 рік [2], затвердженій Законом України від 20.05.2010 № 2278-VI, є реалізація права дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, на виховання в сімейному оточенні, активізація національного усиновлення, запобігання бездоглядності та безпритульності серед дітей, реформування інтернатних закладів. Отже, проектування та будівництво дитячих будинків сімейного типу як нової структури інтернатних закладів є актуальною темою для розгляду.

Дитячі будинки сімейного типу як форма сімейного влаштування найбільш повно забезпечують право дітей, що втратили батьківське піклування, зростати в сім'ї та мати необхідні умови для повноцінного розвитку особистості. На кінець 2010 року в Україні було зареєстровано 342 дитячих будинків сімейного типу (схема 1).

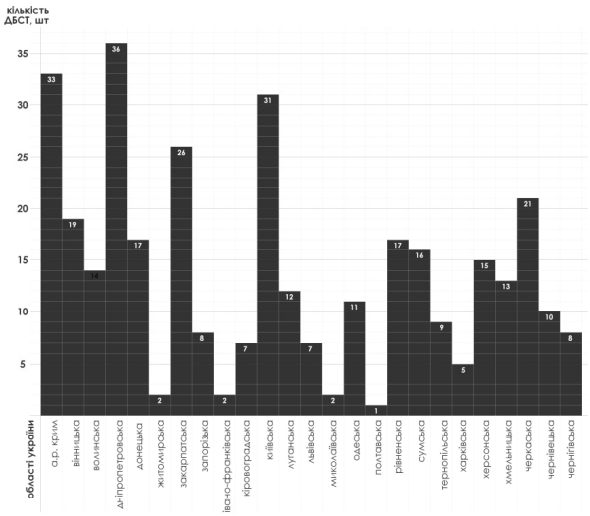

Схема 1. Кількість дитячих будинків сімейного типу в областях України на кінець 2010 р.

Не зважаючи на те, що в Державній програмі економічного і соціального розвитку України на 2010 рік N 2278-VI рекомендована кількість дітей у дитячих будинках сімейного типу становить від 5 до 10 чоловік, в Україні створюються ДБСТ з чисельністю понад зазначену кількість. Аналіз соціально – демографічної ситуації показав, що найбільш розповсюдженими дитячими будинками сімейного типу є такі, в яких кількість дітей становить 10 чоловік (схема 2).

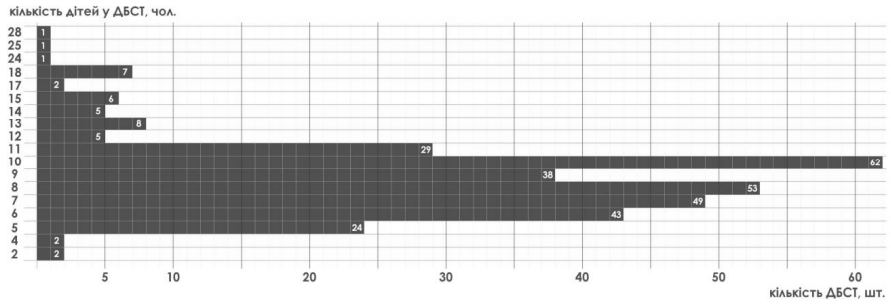

Схема 2. Кількість дітей у дитячих будинках сімейного типу в Україні на кінець 2010 р.

Перший ДБСТ у сучасному вигляді був створений в 1988 році. За даними Держкомстату та Всеукраїнської громадської організації асоціація «Моя родина», в останні роки динаміка розвитку закладів, що досліджуються, надзвичайно зросла. Так, 2006 рік виявився рекордним у відкритті ДБСТ, в цей рік з'явилося сорок чотири нових закладів (схема 3).

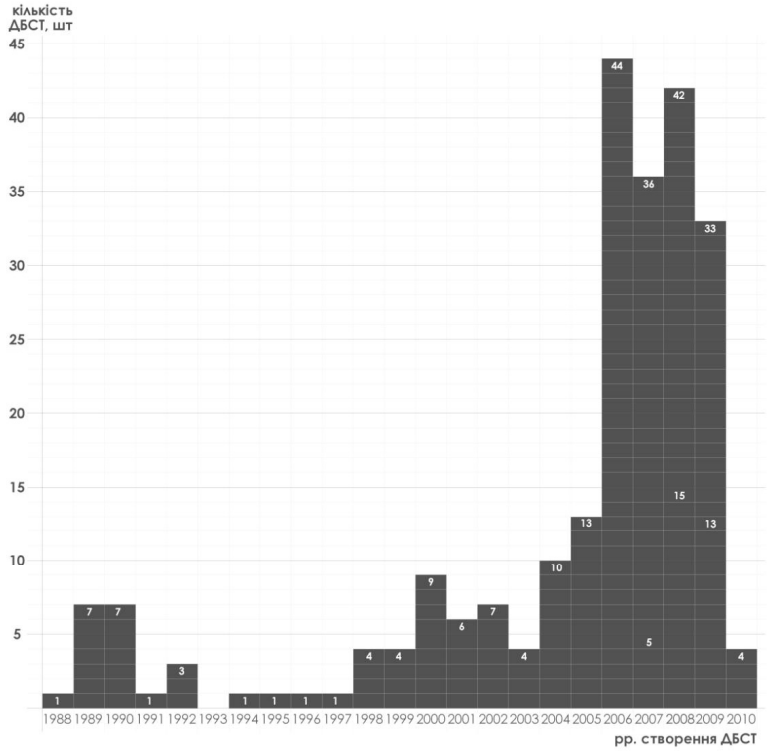

Схема 3. Динаміка розвитку дитячих будинків сімейного типу

Розглянувши наявні дані про дитячі будинки сімейного типу було зроблено наступний висновок: кількість ДБСТ як функціонально – просторових структур, що розміщуються в приватних малоповерхових житлових будинках, відрізняється від кількості ДБСТ, що розміщуються у звичайних квартирах (схема 4). Це пояснюється зручністю проживання, а, отже, і якістю виховання дітей.

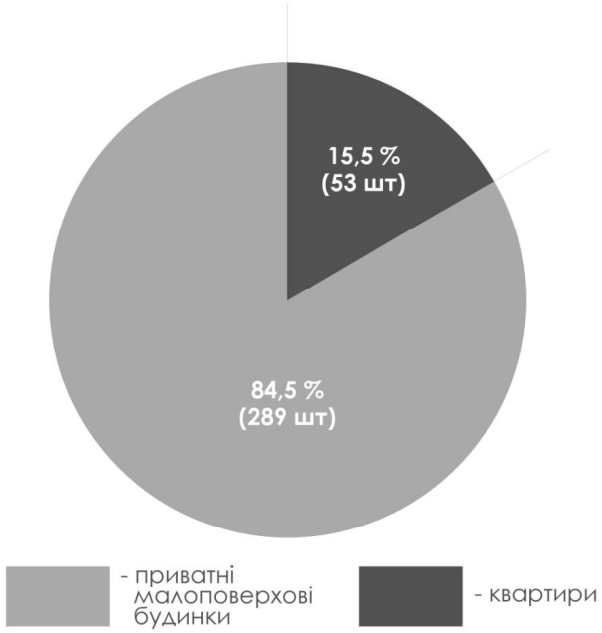

Схема 4. Аналіз розташування закладів дитячих будинків сімейного типу в приватних малоповерхових будинках або квартирах

Серед факторів, які впливають на архітектурне формування дитячих будинків сімейного типу можна виділити основні. (схема 5):

Схема 5. Визначення факторів, які впливають на формування дитячих будинків сімейного типу

Отже, на сьогодні тема формування та розвитку закладів дитячих будинків сімейного типу в Україні є актуальною, популярною та потрібною. Необхідним завданням є постановка питання про створення нових та реорганізацію існуючих дитячих будинків сімейного типу як сучасних дитячих виховних закладів у соціальному значенні та функціонально – просторових структур у архітектурному контексті.

Перелік використаної літератури:

1. Положення про дитячий будинок сімейного типу N 564, затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р., п 1, 2.
2. Закон України N 2278-VI про Державну програму економічного і соціального розвитку України на 2010 рік від 20 травня 2010 року.
3. Денисюк О. М. Роль просвітницьких товариств та громадських організацій кінця XIX – початку XX ст. у попередженні бродяжництва та бездоглядності дітей // Український соціум. – 2003. – № 1(2).
4. В. И. Ежов, С. В. Ежов, Д. В. Ежов. Архитектура общественных зданий и комплексов. К.: ВИСТКА 2006, с.14.
5. Літопис руський /Пер. Л. Махновець; О. В. Мишанич (відп. ред.); Л. Є. Махновець (пер. з давньорус.). – К.: Дніпро, 1989. – XIV, 591 с., 3 арк. дод. – (Давньоруські та давні українські літописи).
6. В. П. Король. Архітектурне проектування житла., К.: «Фенікс», 2006.
7. Інтернет – джерела: http://www.moya-rodyna.org.ua
   http://ebk.net.ua/Book/biographies.htm
   http://www.kmu.gov.ua

Аннотация

В статье рассматривается современное состояние заведений детских домов семейного типа в Украине, проблемы их исторического развития и факторы влияния на их формирование. Отмечаются проблемы архитектурной организации заведений детских домов семейного типа как нового типа социально-жилищной структуры.

Ключевые слова: детские дома семейного типа, развитие ДДСТ.

Annotation

The modern consisting of establishments of child's houses domestic type in Ukraine is examined in the article, problems them historical development and factors of influence on their forming. The problems of architectural organization of establishments of child's houses of domestic type are marked as a new type of social housing structure.

Keywords: child's houses of domestic type, development CHDT.

УДК 729.6:693.6

В. В. Самойлович
д-р техн. наук, професор кафедри теорії архітектури, КНУБА

ФУНКЦІОНАЛЬНО-ЕКСПЛУАТАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО ОПОРЯДЖЕННЯ СТІН І СТЕЛЬ ПРИМІЩЕНЬ ЖИТЛОВИХ І ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ

Анотація: проведено типізацію приміщень житлових і громадських будівель і розроблені вимоги до опорядження стін і стель в різних типах середовища життєдіяльності.

Ключові слова: цивільні будівлі, типізація приміщень, вибір опряджуваня.

Широка номенклатура і асортимент сучасних опоряджувальних матеріалів потребує наукового підходу до їх вибору при оформленні інтер'єрів. Сутність такого підходу полягає в тому, що при виборі опорядження архітектор або дизайнер має користуватися не тільки своїм смаком та інтуїцією, але й науковообгрунтованими даними щодо ролі опорядження у створенні комфортних умов життєдіяльності а також довговічності матеріалів опорядженої поверхні в приміщеннях різного призначення.

Одним із інструментів, за допомогою якого можливо здійснювати раціональний вибір опорядження, є кількісні і якісні показники вимог до опоряджувальних матеріалів. При їх наявності вибір опорядження має здійснюватися шляхом співставлення означених показників вимог із відповідними архітектурно-будівельними характеристиками опоряджувальних матеріалів.

Роль опорядження стін і стель у створенні комфорту і експлуатаційні навантаження, які припадають на опоряджувальну поверхню, в різних формах архітектурного середовища дуже різноманітні. Достатньо співставити такі, різні за призначенням приміщення , як спальня житлової квартири, учбовий клас навчального закладу, лікарняну палату, супермаркет або басейн, щоб уявити, наскільки різноманітні мають бути вимоги до опорядження їх стін і стель.

Враховуючи те, що в наш час існує понад дев'яносто видів житлових і громадських будівель і споруд, кожна з яких має особливий склад приміщень, можна зробити такий висновок: для розробки означених вимог *необхідно провести типізацію приміщень* відносно внутрішнього опорядження поверхонь.

Задача вказаної типізації полягає в тому, щоб визначити ідентичні або схожі між собою функціональні і експлуатаційні вимоги до опорядження поверхонь в різних формах середовища життєдіяльності. Від того, якою мірою будуть задовільнені вказані вимоги, залежить не тільки комфортність, але й необхідна довговічність первісних архітектурно-художніх властивостей інтер'єру. Групи приміщень, які характеризуються ідентичними вимогами щодо опорядження стін і стель, мають скласти типи функціонально-експлуатаційного середовища.

Для визначення типів функціонально-експлуатаційного середовища необхідно розробити критерії, за допомогою яких можливо провести таку роботу. Такими критеріями мають стати ступінь участі опорядження у створенні комфортних умов життєдіяльності приміщень різного призначення, а також у забезпеченні довговічності естетичних властивостей інтер'єрів.

Аналіз функціональних процесів життєдіяльності і умов експлуатації основних приміщень житлових і громадських будівель здійснювався на базі натурних обстежень будівель громадського призначення і застосування методу логічного моделювання.

Одним із прийомів логічного моделювання є сценарний метод. Сценарій задає послідовність переміщення людей у проектованому об'єкті. На кожнім етапі, що відповідає відвідуванню одного з приміщень, виникають визначені функціональні задачі, що обумовлюють відповідні вимоги до організації простору. Як показали дослідження [1; 2; 3], до складових комфортних умов життєдіяльності приміщень різного призначення, які можуть бути забезпечені або скоректовані за допомогою опорядження поверхонь стін і стелі, належать термічна комфортність, акустичний режим, освітленість, відсутність блиску і санітарно-гігієнічні умови.

Схоронність первісних архітектурно-художніх властивостей інтер'єру впродовж необхідного терміну забезпечується раціональним вибором опорядження з такими фізичними властивостями, як стійкість до агресивної дії хімічних речовин, вологого прибирання, високої температури, вогню і води. Крім того, опорядження стін і стель деяких приміщень повинно характеризуватись стійкістю до ударних навантажень, а опорядження стель, крім того, зручністю заміни пошкоджених ділянок або доступу до інтернетних комунікацій (при наявності підвісних стель).

Коректування термічної комфортності необхідно в приміщеннях, в яких людина перебуває довгий час в малорухомому положенні біля зовнішньої стіни. До таких приміщень належать шкільні класи, студентські аудиторії, офіси тощо.

Враховуючи, що різниця між температурою внутрішніх поверхонь зовнішніх стін і температурою повітря приміщень, як правило, вища за допустиму [2], вважається за необхідне для подібних приміщень підбирати такі опоряджувальні матеріали, які б у будь-якому разі забезпечували підвищення температури їх внутрішньої поверхні.

Значна кількість приміщень потребують утворення оптимального акустичного режиму. Для забезпечення такого режиму, крім відомих містобудівних і інженерних заходів, необхідно застосовувати звукопоглинаючі матеріали.

Подібні приміщення поділяються на дві основні групи. До першої групи відносяться такі, що потребують просто нормалізації акустичних властивостей великих за розміром приміщень: аудиторій, фойє або холів видовищних будівель, рекреацій шкільних закладів і т.ін. До другої групи – приміщення, режим експлуатації яких обумовлює обов'язкового застосування акустичних матеріалів з метою створення спеціального акустичного комфорту. Це такі приміщення, які потребують забезпечення якості звучання музики, розбірливості мови, відсутності луни тощо.

Невдалий вибір опорядження поверхонь може значно погіршити освітленість приміщення, що була розрахована в процесі проектування. Існують певні нормативи і рекомендації щодо світлоти і кольору опорядження в окремих приміщеннях, що потребують точної зорової праці. Тому критерієм світлового комфорту є необхідність створення за допомогою опорядження поверхонь світлокольорового режиму, що буде оптимальним для даного функціонального типу приміщення.

Стіни житлових будинків, дитячих садочків, палат лікарень та інших приміщень мають «дихати», тобто бути досить проникними для водяної пари без її конденсації (природна вентиляція). Тому для подібних приміщень вимога щодо паропроникності стін є дуже важливою.

Неможливо не враховувати також необхідність застосування виключно матових поверхонь деяких приміщень, функціональні особливості яких не сумісні з блискучою фактурою кольорової площини. До них відносять операційні, комп'ютерні класи, майстерні по ремонту точних приладів і т.ін.

Певна група приміщень потребує підвищених санітарно-гігієнічних умов: палати лікарень, ігрові дитячих садочків, приміщення приготування їжі будівель громадського харчування тощо. Опорядження поверхонь таких приміщень повинно характеризуватися легкістю прибирання і дезинфекції [5].

Стійкість до вологого прибирання – необхідна властивість опорядження поверхонь приміщень з підвищеними санітарно-гігієнічними вимогами. Як

правило, таке опорядження повинно бути й стійким до миючих засобів, до складу яких входять луги, кислоти й інші хімічні сполучення.

Ударні навантаження на опоряджену поверхню стін слід передбачати в таких приміщеннях, як майстерні професійних учбових закладів, коридори, спортивні зали тощо.

Стійкість до вологісних процесів – це неодмінна властивість опорядження поверхонь багатьох приміщень – душових, ванних кімнат, пралень і т.ін.

Опорядження стін окремих видів приміщень, в яких, наприклад, розташовані печі або каміни, можуть зазнавати руйнівну дію високої температури. Тому в подібних приміщеннях необхідно застосовувати виключно вогнестійкі матеріали, а також такі, що витримують багаторазове коливання температури.

Вогнестійкими повинні бути також і матеріали опорядження стін приміщень, які відносять до евакуаційних – коридори, холи, вестибюлі і т.ін.

Експлуатаційні навантаження на опорядження стель значно менші, ніж на опорядження стін. Проте, опорядження стель, хоча і в меншій мірі, але все ж таки повинно витримувати вологе прибирання, руйнівну дію вологи (наприклад, у спортивній залі).

Для проведення аналізу було обрано вісімдесят приміщень різного функціонального призначення житлових і громадських будівель: офісних, торговельних, громадського харчування та побутового обслуговування, транспорту та засобів зв'язку, лікарень та оздоровчих закладів, публічних виступів, спорту, навчальних і дослідних закладів та готелів.

Таблиця 1.

Типи функціонально-експлуатаційного середовища опорядження приміщень

Умовні позначення		Приміщення з ідентичними вимогами до опорядження
типів	підтипів	
1	2	3
А	**$А_1$**	Спальні житлових будівель, кабінети, спальні двокімнатних номерів готелів, будинків відпочинку, сімейних таборів відпочинку, санаторіїв тощо
	$А_2$	Дитячі кімнати житлових будівель, ігрові і групові дитячих дошкільних закладів, зони занять і ігор класів для дітей шестирічного віку будівель навчальних закладів

Б	**$Б_1$**	Передпокій, загальна кімната багатокімнатної квартири, засклені балкони, лоджії і тераси; коридори житлових будівель; зона відпочинку багатофункціонального житлового приміщення.
	$Б_2$	Передпокій, житлова кімната, вітальня готельних будівель
В	**$В_1$**	Приймальні, кабінети, офісні і адміністративно-побутові приміщення нежитлових будівель; приміщення очікування і виробничі приміщення підприємств побутового обслуговування (виключно механічні майстерні і хімчистки)
	$В_2$	Виробничі зони і зони очікування загальних приміщень підприємств побутового обслуговування; каси, довідкове бюро пасажирських залів будівель транспорту, робочі місця і виробничі приміщення будівель зв'язку, розташованих у загальних приміщеннях. Зони очікування у вестибюлях нежитлових будівель; робочі місця обслуговуючого персоналу у вестибюлях готелів, торговельних будівель, кінотеатрах тощо.
	$В_3$	Кабінети і службові приміщення адмінперсоналу і лікарів, обслуговуючого медперсоналу, палатні і приймальні відділення лікарень, шпиталів, ізоляторів; лікування без водних процедур, відділення фізіотерапії і лікувальної фізкультури.
Г	**$Г_1$**	Шкільні класи і учбові кабінети (крім класів для дітей шестирічного віку) середніх навчальних закладів; невеликі аудиторії і лабораторії (крім хімічних і препараторських) будівель навчальних і дослідних закладів. Відокремлені приміщення прийому і видачі замовлень, виробничі приміщення підприємств побутового обслуговування
	$Г_2$	Шкільні майстерні, лабораторії (крім хімічних), препараторські тощо будівель навчальних і дослідних закладів
	$Г_3$	Хімічні кабінети, лабораторії будівель навчальних закладів; операційний блок і відділення анестезіології і

		реанімації
Д	**$Д_1$**	Коридори і рекреації нежитлових будівель
	$Д_2$	Зали для глядачів, фойє з обладнанням для публічних виступів в кінотеатрах і театрах; багатоцільові зали для публічних виступів; зона розміщення глядачів в багатоцільових і спеціальних залах універсального призначення (місткість 100 місць і більше).
	$Д_3$	Проходи вздовж рядів в залах
Е	**$Е_1$**	Виставкові і конференц-зали офісних будівель; зали для експозиції зразків підприємств побутового обслуговування; торговельні зали універмагів і магазинів продажу товарів легкої промисловості; зали для відвідувачів підприємств зв'язку
	$Е_2$	Торговельні зали супермаркетів, універсамів, магазинів з продажу товарів харчової промисловості; обідні зали підприємств та установ громадського харчування; загальна частина вестибюлів
	$Е_3$	Пасажирські зали будівель транспорту (операційні зали, зали очікування)
	$Е_4$	Торговельні зали магазинів з продажу вибухово-небезпечних товарів (лакофарбових, паливно-мастильних тощо)
Є	**$Є_1$**	Спеціальні спортивні зали для тренувань з настільного тенісу, аеробіки, гімнастики тощо
	$Є_2$	Спеціальні спортивні зали для тренувань з волейболу, гандболу, баскетболу (виключно футбол)
Ж	**$Ж_1$**	Виробничі приміщення підприємств та установ громадського харчування (виключно гарячі цехи)
	$Ж_2$	Кухні, зона приготування їжі багатофункціональних приміщень житлових будівель, гарячі цехи, доготовочні, кондитерські цехи та інші виробничі приміщення, що обладнані плитами для приготування їжі
К	**$К_1$**	Вбиральні в квартирах житлових будинків
	$К_2$	Вбиральні і умивальні нежитлових будинків

	$К_3$	Ванни кімнати, суміщені санвузли і кімнати для прання в квартирах житлових будівель; душові житлових і нежитлових будівель
	$К_4$	Приміщення водогрязелікування будівель лікарень та оздоровчих закладів; спортивні зали з басейнами для тренувань та зони басейну в спортивних залах з басейнами універсального призначення

В результаті проведеного аналізу було визначено дев'ять типів функціонально-експлуатаційного середовища внутрішнього опорядження житлових і громадських будівель (табл. 1). Кожний тип поділяється на кілька підтипів, в яких враховуються окремі особливості того чи іншого середовища.

Для кожного з типів функціонально-експлуатаційного середовища розроблені кількісні і якісні показники вимог до опорядження. Основою для їх визначення стали дані щодо фізико-механічних, хімічних, теплотехнічних та інших характеристик матеріалів; кількісні показники експлуатаційного навантаження на опорядження в різних формах середовища життєдіяльності; нормативні вимоги до елементів інтер'єру і екстер'єру; психологічні, фізіологічні та антропологічні характеристики людини тощо (табл. 2).

Як видно з таблиці, *стійкість до хімічних агентів* опорядження стін поділена на три ступеня.

В приміщеннях з вимогами стійкості першого ступеня можна застосовувати будь-які матеріали з гладенькою, щільною і стійкою до вологого прибирання поверхнею; в приміщеннях з вимогами другого ступеня – опоряджувальні матеріали з деревини, полімерних матеріалів, керамічних глазурованих плиток і виробів з натурального і штучного каменя (керамограніт, гранітогрес тощо); в приміщеннях з вимогами стійкості до хімічних агентів третього ступеня – спеціальні кислотно- і лугостійкі облицювальні плитки.

Вимоги стійкості до вогню обумовлені нормами пожежної безпеки ДБН В.1.1-7-2002 [6].

Стійкість до води або водостійкість опорядження має два ступеня:

I – стійкість до постійного зволоження незначною кількістю води, що потрапляє на поверхню;

II – стійкість до інтенсивного зволожування значною кількістю води, що періодично потрапляє на поверхню.

Вимоги стійкості до води I і II ступеня можна диференціювати за допомогою коефіцієнта розм'якшення або водостійкості, який визначається відношенням міцності насиченого водою матеріалу до його міцності в сухому

стані. Коефіцієнт розм'якшення абсолютно водостійкого матеріалу дорівнює 1. Матеріал опорядження, який буде постійно зволожуватися незначною кількістю води, повинен мати коефіцієнт розм'якшення не менше 0,8. При інтенсивному постійному зволоженні значною кількістю води, що потрапляє на поверхню стіни, цей коефіцієнт повинен перевищувати позначку 0,8.

Інші показники вимог і відповідні характеристики опоряджувальних матеріалів слід визначати за допомогою довідкової літератури, нормативних документів і проспектів фірм-виробників.

Таблиця 2

Кількісні і якісні показники вимог до опорядження стін і стель приміщень житлових і громадських будівель

Вимоги до опорядження поверхонь		Типи функціонально-експлуатаційного середовища																							
		А		Б		В			Г			Д			Е				Є		Ж		К			
		$А_1$	$А_2$	$Б_1$	$Б_2$	$В_1$	$В_2$	$В_3$	$Г_1$	$Г_2$	$Г_3$	$Д_1$	$Д_2$	$Д_3$	$Е_1$	$Е_2$	$Е_3$	$Е_4$	$Є_1$	$Є_2$	$Ж_1$	$Ж_2$	$К_1$	$К_2$	$К_3$	$К_4$
Опорядження стін	Коеф. теплопровідності ≤ 0,05 Вт/(м.К)	+	+			+	+	+	+	+	+														
	Коеф. відбивання поверхні – 60-80%	+	+			+	+	+	+	+	+								+	+	+	+				
	Коеф. паропроникності ≥ $2.24x10^{-8}$ к/(м.с.Па)	+	+	+		+	+	+	+	+																
	Матова жорстка поверхня	+	+			+	+	+	+	+	+	+										+	+	+	+	+	+
	Гладенька поверхня без щілин	+	+					+			+											+	+	+	+	+	+
	Опір удару		+	+			+		+	+		+			+	+		+		+	+	+				
	Стійкість до хімічних агентів																									
	I ступінь	+	+	+	+	+	+		+			+	+	+	+	+	+	+	+	+						
	II ступінь							+		+	+											+	+	+	+	+	+
	III ступінь										+							+								
	Стійкість до вологого тертя	+		+								+							+	+						
	Теплостійкість ≥90^0С																						+		+	+
	Вогнестійкість						+	+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+			+			
	Водостійкість																									
	I ступінь																				+	+		+		
	II ступінь																								+	+
Опорядження стель	Коеф. звукопоглинання																									
	I – 0,2 – 0,6						+								+	+	+		+	+						+
	II - > 0,6												+	+												
	Коеф. відбивання 70-90%	+	+			+	+	+	+	+	+								+	+	+	+				
	Коеф. паропроникності ≥ $2.24x10^{-8}$ к/(м.с.Па)	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+															
	Матова жорстка поверхня	+	+			+	+	+	+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	+						
	Гладенька поверхня без щілин	+	+					+			+										+	+	+	+	+	+
	Опір удару																			+						
	Стійкість до хімічних агентів	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
	Стійкість до вологого тертя	+	+	+	+	+			+	+	+	+	+	+					+	+	+	+	+	+	+	+
	Вогнестійкість							+			+	+	+	+	+	+	+	+	+	+		+				
	Водостійкість													+							+	+			+	+
	Ремонтнопридатність					+	+		+	+		+	+	+	+	+	+	+	+	+		+				+

В результаті проведеної роботи визначені кількісні і якісні показники вимог до опорядження стін і стель приміщень різного призначення, які враховують не тільки естетичні властивості опоряджувальних матеріалів, але й їх вплив на створення комфортних умов середовища життєдіяльності і забезпечення довговічності естетичних властивостей інтер'єру.

Отримані показники вимог є основою для подальшої розробки каталогу опоряджувальних матеріалів з рекомендаціями по їх раціональному застосуванню. Для здійснення поставленої задачі роботу слід продовжити в напрямку розробки вимог до сучасних покриттів підлоги в приміщеннях різного призначення.

Література

1. Крижанівська М.В. Гігієна житлових і громадських будівель / М. В. Крижанівська. – К.: Здоров'я, 1969. – 178 с.
2. Кореневская Е.И. Гигиенические вопросы строительства школьных зданий / Е. И. Кореневская, Л. Г. Рогачевская. – М.: Медицина, 1974. – 202 с.
3. Заривайська Х. А. Гігієна повітряного середовища жител / Х. А. Заривайська. – К.: Здоров'я, 1969. – 215 с.
4. Методические рекомендации по проектированию цветовой и фактурной отделки для строительства в Москве: Отделочные материалы и изделия, эстетические показатели. – М.: 1985. – 49 с.
5. Державні будівельні норми. Будинки і споруди. Заклади охорони здоров'я: ДБН В.2.2. -10-2001. – К.: Державні будівельні норми, 2001. – 328 с.
6. Державні будівельні норми. Пожежна безпека об'єктів будівництва: ДБН В.1.1-7-2002. – К: Державні будівельні норми, 2003. – 42 с.

Аннотация

Проведена типизация помещений жилых и гражданских зданий и разработаны требования к отделке стен и потолков в разных типах среды жизнедеятельности.

Ключові слова: гражданские здания, типизация помещений, выбор отделки.

Annotation

The typisation of residential and public buildings has been held and demandings to the wall and ceiling finishing in different types of living environment have been worked out.

Ключові слова: public buildings, typisation of residential, demanding finishing.

УДК 725.39

О. В. Семикіна
кандидат архітектури,
доцент кафедри інформаційних
технологій в архітектурі КНУБА

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ АЕРОПОРТІВ УКРАЇНИ

Анотація: у статі розглянуто питання щодо необхідності створення прогнозу раціонального розвитку мережі аеропортів України, також створення перспективних планів забудови території аеропортів зокрема.

Ключові слова: аеропорт, пасажирський аеровокзал, авіаційні пасажирські перевезення.

Перехід від індустріального до інформаційного суспільства викликає потребу у великих швидкостях пересування людей та вантажів. Це без сумнівно збільшує потоки найшвидкісного транспорту – авіаційного. За оцінкою фахових організацій міжнародні авіаперевезення по усьому світі щороку зростають та зростатимуть від 4.5 до 6 відсотків до 2020 року.

Посилення інтеграційних процесів в економіці України, також розвиток туризму, як внутрішнього та зовнішнього веде до збільшення авіаперевезень через українські аеропорти. Для економіки України це має дуже велике значення. Збільшення авіаперевезень для України надає можливості:

- участі у великих енергетичних, сировинних, гуманітарних та миротворчих проектах
- збільшення робочих місць, поліпшення соціальних умов життя
- забезпечення додаткових валютних надходження до бюджету країни.

Але збільшення авіаційних перевезень потребує значних грошевих внесків у розвиток інфраструктури транспортних об’єктів. Зокрема велике значення має як розмір грошевих надходжень, так і мета та стратегія цих вкладів. На ці питання могла би відповісти програма розвитку аеропортів, але, на жаль, сучасний розвиток об’єктів громадської авіації має дуже хаотичний, безсистемний характер, що може привести в майбутньому до непередбачуваних наслідків.

Подивимось у недалеке минуле - у спадок Україні від Радянського Союзу дісталась сформована та розвинута мережа аеропортів, вона була найбільш розвинутою серед республік колишньої держави. У 1990 р. було класифіковано 37 аеропортів в Україні, до переліку надходили усі обласні центри, великі промислові міста, деякі міста в зонах курортів та туризму. До першого класу

належали аеропорти – Київ – Бориспіль, Сімферополь, Одеса, Харків, Донецьк; до другого класу - Київ – Жуляни, Дніпропетровськ, Львів, Луганськ, Запоріжжя. Загальна частина аеровокзалів була побудована за типовими проектами, пропускна спроможність, яких відповідала численності населення, статуту місця (столиця, регіональний або обласний центр).

Але аеропорт - це не тільки відповідна злітна – посадкова смуга та будівля аеровокзалу. Також до комплексу аеропорту обов'язково належать супутні підприємства – готель, цех бортхарчування, вантажний та поштовий термінали тощо, а також розвинута службова – технічна територія, яка повинна обслуговувати літаки та аеродром належним чином. Всі ці споруди повинні відповідати класу аеропорту, тобто мати визначену потужність для виконання відповідних операцій та процесів, які вони забезпечують. Ця пропорційність не була на той момент відповідною до необхідного стану аеропорту, десь не вистачало вантажних терміналів, десь готелів і таке інше.

Незалежність України та зміна економічної політики принесла потребу у розвитку міжнародних відношень, та одної з їх важливих форм - авіаційних перевезень. Станом на 1994 р. статус міжнародного аеропорту мали тільки 16 об'єктів, коли за європейськими стандартами один міжнародний аеропорт в співвідношенні до 1,5 млн. населення країни. Що для України відповідно потрібно було мати десь 31 міжнародний аеропорт, але ці показники були нижче вдвічі за норму.

Першім етапом вирішення питання збільшення міжнародних пасажирських перевезень була розпочата реконструкція та пристосування існуючих аеровокзалів обласних та регіональних аеропортів до вимог міжнародних перевезень (наприклад Дніпропетровськ, Львів, Київ-Бориспіль тощо). Ця реконструкція виконувалась найпримітивнішими засобами. Існуюча будівля аеропорту механічно розмежовувалась стінами на дві частини – міжнародний відсік та відсік внутрішніх перевезень, з упорядженням технологічним устаткуванням за відповідним схемами обслуговування. Ця міра була неспроможною, але при наявній на той час економічної ситуації нічого іншого бути не могло.

На жаль, ствердився вираз про те, що ніщо не є таким довговічним як тимчасове. Наприклад, головна пасажирська будівля аеропорту Бориспіль (тепер термінал В), що вважалась пам'яткою радянської архітектури (побудована у 1965 р., арх. А. Добровольський, О. Малиновський та інші) була практично знищена сучасними прибудовами та переробками, як з середини так і ззовні. Від будівлі до тепер залишився тільки фасад з привокзальної площі, все інше не можливо впізнати. Зник двосвітний внутрішній простір.

Перебудова зроблена варварськими методами та виконана неприйнятними для цього простору матеріалами (мал.1.).

Мал. 1 Сучасний внутрішній вигляд пасажирської будівлі аеропорту Бориспіль

Та головне те, що в жодному сучасному проекті реконструкції аеропорту немає думки щодо повернення історичній пасажирській будівлі аеропорту Бориспіль первісного вигляду.

Зрозуміло, що потрібен був комплексний підхід до питання розвитку закордонних пасажирських та вантажних перевезень. У 1995 р. була розроблена Генеральна схема транспортного сполучення (авіації) через державний кордон України. Цей документ аналізував основні авіатранспортні напрямки та прогнозував обсяги перевезень до 2005 р.

У грудні 2006 р. в рамках цієї схеми транспортного сполучення була затверджена програма розвитку аеропорту Бориспіль до 2020р. Головною метою цього документу було передбачити заходи що до розвитку інфраструктури аеропорту Бориспіль не тільки як міжнародного аеропорту, а як важливого трансферного аеропорту (на авіаційному сленгу – хаба) який зв'язав би аеропорти Європи, Америки та Азії. Зміг би конкурувати в цій галузі з важливими аеропортами – Мюнхену, Франкфурту –на –Майні та іншим.

Така потужна мета передбачала будівництво, як сучасних терміналів, так і в край потрібних ще з радянського минулого, готельного комплексу,

майданчика для паркування, офісного центру (будівництво передбачалось 2008-2010р.), також швидкісного залізничної колії Київ – аеропорт Бориспіль (2010-2012), комплексу обслуговування бізнес - авіації (2011 -2013), комплексу борт-харчування (2008 -2010), комплексу вантажних перевезень (2010 -2011).

Програми як одна так і друга потребували значних фінансових внесків державою та приватними інвесторами, але ці надходження не могли дати швидкого ефекту в вигляді негайних прибутків, тому ці проекти не були виконані у зазначення терміни. Також їх виконанню завадила всесвітня економічна криза. Таким чином ці документи залишилися дуже корисним, потрібними, але так і не використаними паперами.

Другий етап розпочався у зв'язку з підготовкою до ЄВРО 2012, у регіональних центрах (Київ, Донецьк, Львів, Харків), де будуть проходити матчі чемпіонату, поспіхом будуються, або вже побудовані пасажирські термінали (сучасні можливості швидкого спорудження таких об'єктів є у наявності). Цей крок можливо розцінити як латання дірок у загальної інфраструктурі авіаційних перевезень у країні, до якої протягу багатьох років не в кого не доходили руки. Але потрібно відмітити і позитивне реконструюються злітно-посадкові смуги.

Знаючі яким поспіхом будуються усі об'єкти до ЄВРО 2012, можливо уявити як проектувались ці пасажирські термінали, а також як визначалось місце їх спорудження на території аеропорту. Наприклад, за спостереженнями експертів Центру дослідження корпоративних відносин новітній термінал F аеропорту Бориспіль немає високої пропускної спроможності, а наступний термінал D немає планування, яке відповідало міжнародному трансферному аеропорту (тобто хабу). Термінал D, на який покладають великі надії не можливо поєднати з діючим терміналом B, що з точки зору обслуговування на такій значній території веде до значних втрат часу пасажирами, що взагалі знищує ідею трансферного аеропорту. Це яскраво доводить, що кошти були використані не достатньо ефективно. Та вже планується компаній «Аеросвіт» побудувати новий терміналу E, який можливо зменшить деякі проблеми з попередніми терміналами. Коли настане черга будівництва необхідних супутніх комплексів тобто готельного, наземного транспорту, вантажних перевезень і таке інше, ці питання на даний момент не дуже визначено.

Що буде наступним етапом? Подальше безсистемне нарощування пасажирських терміналів приведе до хаотичного заняття територій аеропорту, що не безлімітна. Також не варто забувати, що аеропорт це велика система об'єктів, як громадського так і технічного призначення (готелі, офіси авіакомпаній, вантажні термінали та т. ін.).

Яскравим прикладом можливого майбутнього аеропорту Бориспіль є аеропорт Москва – Шереметьєво. Коли не дуже ретельно сплановане нарощування терміналів призвело до заповнення майже всій можливої території аеропорту, що ставить велике питання у подальшому розвитку цього аеропорту (мал.2.).

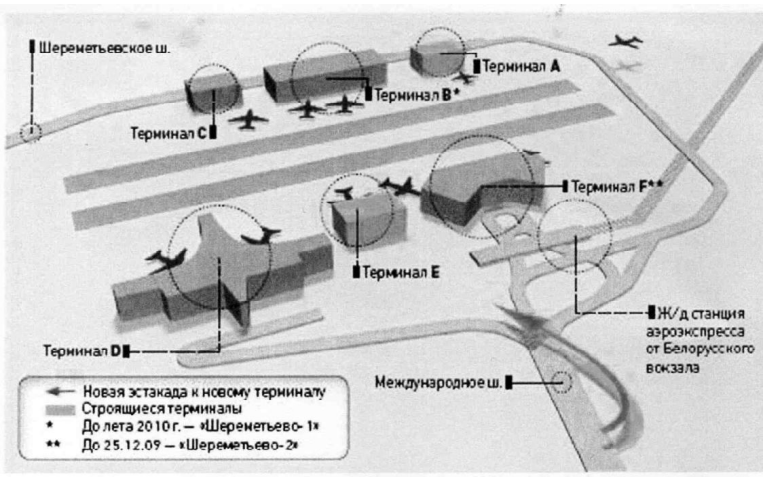

Мал. 2. Схема генплану аеропорту Шереметьєво.

Мал. 3 Сучасний термінал С аеропорту Шереметьєво.

Мал.4. Термінал 2 аеропорту Шереметьєво.

Також разом з функціональними проблемами постають суто архітектурні. Художній образ сучасних терміналів дисонує з дуже відомим образом терміналу 2, ця будівля була побудована до Московської Олімпіади 1980 р. та стала візитною карткою аеропорту Шереметьєво. На сьогодні комплекс цього аеропорту втратив не тільки єдність об'ємно-просторового рішення, та повністю зруйновано будь-який натяк на цілісний архітектурний ансамбль об'єкту (мал. 3 та 4).

З метою не повторювання помилок наших найближчих сусідів потрібно розробити комплексну програму розвитку авіаційного сполучення України з використанням попередніх аналізів і програм, та з урахуванням сучасної ситуації та передбачення її подальшого розвитку. Разом із загальнодержавною програмою розвитку авіаперевезень, як пасажирських так і вантажних, потрібні перспективні програми по кожному регіональному та обласному аеропорту окремо. У цих програмах ретельним чином повинні бути враховані усі компонентів складаючи структуру аеропорту та вони були приведені до загального знаменника пропускної здатності та класифікаційних вимог до кожного аеропорту. Також кожний аеропорт повинен мати перспективні резервні землі та програму їх засвоєння на 10 – 20 та більше років.

У цьому сенсі можливо треба знову обдумати питання створення другого міжнародного аеропорту Києва на базі аеропорту Гостомель, тому що наявність одного аеропорту для великого європейського міста яким є Київ не достатньо. Аеропорт Київ-Жуляни в цьому контексті серйозно розглядатися не можна в силу багатьох причин яки можуть бути приводом до ще одної розмови. Також географічне розташування нашої країни та Києва зокрема дозволяє не відмовлятися від думки про створення трансконтинентального аеропорту що

дало би значний внесок в економіку нашої країни та значно додало б її престижу на міжнародної арені.

Використання нової території дозволило заздалегідь розрахувати усі вказані попереду чинники та зарезервувати території подальшого розвитку аеропорту. Також потрібно було би використати широко розповсюджені у світовій практиці забудови аеропортів прийоми поетапного розвитку такі як формування комплексу пасажирських терміналів за поздовжньою віссю або за модульною системою забудови і таке інше. Таким чином було би створено правильне функціонально–планувальне рішення аеропорту, життєздатне протягом декількох десятків років та можливість легкої трансформації його за необхідністю. Також це дозволило би створити цілісний ансамбль, котрий у подальшому розвитку не втратив своєї художньої якості, з урахування стилістичних особливостей усього ансамблю аеропорту. Це вкрай потрібно ще і тому, що міжнародний аеропорт є важливою візитною карткою будь-якої країни, він створює її імідж. Формує відношення до неї іноземців, тому що перше враження є найбільш потужним та самим не забутнім для будь-якої людини. Створення позитивного враження та позитивного іміджу для нашої країни має велике значення.

Література:

1. Генеральна схема транспортного сполучення (авіації) через державний кордон України. – К.: Мін. Транс. України, 1995.- 42с.
2. Циркуляр ИКАО 236 АТ\95. Потребности в инвестировании парка воздушных судов и инфраструктуры аэропортов, средств и служб на маршруте до 2010 г.- Монреаль: Изд-во ИКАО, 1992.- 39с.
3. M. V. Komsky. Development of airport.\\ Journal of advanced transportation. (Israel) -1995, - № 1. – P. 53-87.
4. Семыкина Е.В. Современные тенденции поэтапного развития аэровокзальных комплексов. Сборник научных трудов Региональные проблемы архитектуры и градостроительства. Одесса «Астропринт» 2005. С.194-199.

Аннотация

В статье рассмотрен вопрос о необходимости создания прогноза, который бы отражал рациональное развитие сети аэропортов Украины, а также создание перспективных планов застройки аэропортов в частности. Ключевые слова: аэропорт, пассажирский аэровокзал, авиационные пассажирские перевозки.

Abstract

The question of creation prognosis development of airport in Ukraine and a creation plan construction each airport. Key word: airport, terminal passenger, air passenger transport.

УДК 725.85

А. В. Соломатіна
аспірантка Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка

АРХІТЕКТУРНО-ПЛАНУВАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ СПОРТИВНО-ТРЕНУВАЛЬНОЇ ГРУПИ В СКЛАДІ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ БАЗ ФУТБОЛЬНИХ КЛУБІВ УКРАЇНИ

Анотація: в межах дослідження проведено обстеження навчально-тренувальних баз футбольних клубів української футбольної Прем'єр-ліги з метою визначення закономірностей формування архітектурно-планувальної організації навчально-тренувальних баз, в тому числі спортивно-тренувальної групи в їх складі.

Ключові слова: навчально-тренувальна база (НТБ), футбольний клуб, українська футбольна Прем'єр-ліга.

Вступ. У галузі фізичної культури та спорту найбільш відомим та популярним є спорт вищих досягнень, який має функціонувати в умовах конкурентоспроможної системи підготовки спортсменів вищої кваліфікації, що передбачає наявність досвідчених тренерських кадрів і провідних спортсменів, а також досконалого фінансового, кадрового, матеріально-технічного, науково-методичного, інформаційного забезпечення та медично-відновлювального обслуговування. З недосконалістю таких умов безпосередньо зіштовхуються професійні футбольні клуби України, які приймають участь в спортивних змаганнях національного, європейського та світового рівня. Частково зазначені проблеми вирішуються шляхом створення в складі футбольних клубів споруд для підготовки спортсменів високого рівня – сучасних навчально-тренувальних баз.

Аналіз відомих досліджень у даній області. Досліджень архітектурно-планувальної організації навчально-тренувальних баз футбольних клубів в Україні та СНД не проводилося. Питання розвитку та типології фізкультурно-спортивних комплексів розкрито у дисертаційній роботі Зобової М. Г. «Принципы архитектурно-градостроительного проектирования и модернизации физкультурно-спортивных комплексов (на примере гор. округа Самара)» [1].

Постановка задачі. Дослідження архітектурно-планувальної організації спортивно-тренувальної групи в складі навчально-тренувальних баз футбольних клубів України.

Перелік обстежених клубів Прем'єр-ліги прийнятий згідно із складом учасників XIX чемпіонату України з футболу сезону 2009-2010 р. Було

обстежено 14 із 16 футбольних клубів (15 навчально-тренувальних баз). Дослідження проводилось за такою структурою:

- загальні відомості (місце знаходження навчально-тренувальної бази, форма власності, рік введення в експлуатацію, місткість бази, команди, на які розрахована база, штат працівників, площа земельної ділянки, площа проїздів, тротуарів, площа озеленення, площа рекреаційної зони, наявність стоянок, гаражів, наявність контрольно-пропускного пункту);
- спортивно-тренувальна група (площа земельної ділянки, площа спортивної зони, коефіцієнт відношення площі спортивної зони до загальної площі земельної ділянки навчально-тренувальної бази, футбольні поля – загальна кількість та їх характеристики, спортивні майданчики, площа під футбольними полями та іншими майданчиками, площа спортивних споруд);
- житлова група (тип (готель, котеджі, гуртожиток), загальна площа, житлова площа, коефіцієнт відношення житлової площі до загальної площі житлової зони, кількість місць проживання, загальна площа на 1 місце, житлова площа на 1 місце, кількість номерів (одномісних, двомісних, тримісних та більше) та їх місткість, коефіцієнт комфортності номерів);
- адміністративна група (офісні приміщення, наукова група, кімната для переговорів, загальна площа адміністративної групи);
- презентативна зона (прес-центр, конференц-зал, музей, інтернет-кафе, VIP-зона, загальна площа зони);
- рекреаційна зона (більярдна, кінозал, кімната психологічного розвантаження, кімната для настільних ігор, зимовий сад, атріум, кімната відпочинку, загальна площа зони);
- харчоблок (тип (їдальня, кафе, ресторан, бар чи буфет при наявності), кількість посадкових місць, зала, кухня, складські приміщення, загальна площа харчоблоку);
-інженерно-технічна зона (теплопостачання, водопостачання, каналізація, трансформаторна підстанція, телефонізація);
- медико-відновлювальна група (кабінет фізіотерапії, лабораторії, маніпуляційна, кабінети лікаря, загальна площа групи);
- SPA-зона (масажна, приміщення термічних процедур, басейн, роздягальні, інші приміщення).

Спортивно-тренувальна група. Площа спортивної зони навчально-тренувальних баз футбольних клубів складається із площі, яку займають футбольні поля та спортивні майданчики. Відношення площі спортивної зони до площі земельної ділянки навчально-тренувальної бази К1 визначає відношення площі спортивних споруд до площі земельної ділянки навчально-тренувальної бази. Це відношення серед обстежених навчально-тренувальних

баз коливається від 0,14 («Кривбас» Кривий Ріг) до 0,60 («Металург» Запоріжжя) і становить в середньому 0,35. Без врахування найменшого та найбільшого значень К1=0,34. Близькі до даного співвідношення навчально-тренувальні бази футбольних клубів «Металіст» Харків (0,36), «Таврія» Сімферополь (0,34), «Металург» Донецьк (0,32), «Ворскла» Полтава (0,30), «Чорноморець» Одеса (навчально-тренувальна база «Люстдорф» 0,41).

Якщо К1 значно більше за оптимальне значення К1=0,34, то це свідчить про інтенсивне використання земельної ділянки з метою влаштування якомога більше футбольних полів в межах існуючої території: «Металург» Запоріжжя К1=0,60, 5 футбольних полів на земельній ділянці площею 7,5 га; «Динамо» Київ К1=0,54, 9 футбольних полів на земельній ділянці площею 10,8 га; «Карпати» Львів К1=0,53, 2 футбольних поля на території площею 2,6 га; «Арсенал» Київ К1=0,52, 3 футбольних поля на території площею 4,0 га.

Якщо К1 менше оптимального значення К1=0,34, це свідчить про недостатню кількість футбольних полів у співвідношенні до площі території навчально-тренувальної бази: «Кривбас» Кривий Ріг К1=0,14, 1 футбольне поле на площі земельної ділянки 6,0 га; «Оболонь» Київ К1=0,19, 2 футбольних поля на площі 7,8 га. Винятком є К1=0,19 для навчально-тренувальної бази футбольного клубу «Шахтар» Донецьк при наявності 9 футбольних полів на площі 32,5 га.

Навчально-тренувальний процес футбольних команд передбачає можливість використання тренувальних полів у різних співвідношеннях команд, які на них можуть одночасно проводити заняття з урахуванням кліматичних та погодних умов, часу доби, характеру тренувань. Найбільш різноманітними та ефективними в цьому аспекті є умови для тренувань, створені на навчально-тренувальних базах футбольних клубів «Шахтар» Донецьк та «Динамо» Київ, що мають по 9 тренувальних полів, з них: з натуральним покриттям (відповідно 8 та 6), із штучним покриттям (відповідно 1 та 3), криті (по одному), з підігрівом (по три), з дренажем (відповідно 8 та 9). Два поля на базі футбольного клубу «Шахтар» обладнані глядацькими трибунами, 8 полів обладнані штучним освітленням, на базі футбольного клубу «Динамо» Київ 4 поля облаштовані глядацькими трибунами, всі тренувальні поля мають штучне освітлення.

Спортивні зони футбольних клубів «Карпати» Львів, «Таврія» Сімферополь, «Оболонь» Київ, «Зоря» Луганськ, «Кривбас» Кривий Ріг не відповідають вимогам УЄФА щодо встановленої мінімальної кількості тренувальних полів на відкритому повітрі на команду або на клуб, яка повинна становити не менше трьох за встановленими розмірами та якістю:

- «Карпати» Львів – 2 тренувальних поля з натуральним покриттям та дренажем;

- «Таврія» Сімферополь – 2 тренувальних поля з натуральним покриттям, з них 1 поле з глядацькими трибунами;

- «Оболонь» Київ – 2 тренувальних поля з натуральним покриттям та дренажем, з них 1 поле з глядацькими трибунами, обидва поля мають штучне освітлення;

- «Зоря» Луганськ – 2 тренувальних поля, з них 1 поле з натуральним та 1 із штучним покриттям, 1 поле з дренажем;

- «Кривбас» Кривий Ріг – 1 тренувальне поле з натуральним покриттям, з дренажем та штучним освітленням.

Навчально-тренувальні бази футбольних клубів «Дніпро» Дніпропетровськ та «Ворскла» Полтава мають відповідно 4 та 5 тренувальних полів з натуральним покриттям та дренажем. Всі поля бази футбольного клубу «Дніпро» мають штучне освітлення, а 2 поля футбольного клубу «Ворскла» обладнані глядацькими трибунами.

Отже, за кількістю тренувальних полів вимогам УЄФА відповідають 9 навчально-тренувальних баз футбольних клубів із розглянутих 15. Всі футбольні клуби мають тренувальні поля з натуральним покриттям від 8 полів («Шахтар» Донецьк) до 1 поля («Зоря» Луганськ, «Кривбас» Кривий Ріг). У семи футбольних клубів є тренувальні поля із штучним покриттям (3 поля має «Динамо» Київ, по одному полю футбольні клуби «Шахтар» Донецьк, «Металіст» Харків, «Арсенал» Київ, «Металург» Запоріжжя, «Зоря» Луганськ, «Чорноморець» Одеса). Інша половина тренувальних баз футбольних клубів не має тренувальних полів із штучним покриттям, що створює певні незручності для тренувань.

Лише 4 навчально-тренувальні бази футбольних клубів («Шахтар» Донецьк, «Динамо» Київ, «Арсенал» Київ та «Кривбас» Кривий Ріг) мають у своєму розпорядженні криті футбольні поля згідно вимозі УЄФА щодо наявності тренувальних полів в закритому приміщенні (на команду або на клуб кількість повинна становити не менше одного критого тренувального поля).

Більшість навчально-тренувальних баз футбольних клубів української футбольної Прем'єр-Ліги мають тренувальні поля з трибунами для глядачів (від 4 полів – «Динамо» Київ, до 1 поля – «Оболонь» Київ, «Таврія» Сімферополь, «Чорноморець» Одеса). Наявність трибун дає змогу проводити футбольні матчі молодіжного складу та відкриті тренування основного складу команди. Штучне освітлення тренувальних футбольних полів, що мають 10 навчально-тренувальних баз, дозволяють проводити тренування та матчі у темний час доби.

Лише половина навчально-тренувальних баз футбольних клубів української футбольної Прем'єр-ліги мають у своєму складі спортивні майданчики для інших видів спорту.

Важливим фактором у загальнофізичній підготовці спортсменів є наявність на навчально-тренувальних базах футбольних клубів спортивних приміщень та споруд. Майже всі досліджені навчально-тренувальні бази, за винятком футбольних клубів «Оболонь» Київ та «Арсенал» Київ, мають у своєму складі тренажерні зали, обладнані необхідним устаткуванням. Площа, а відповідно і кількість тренажерів, коливається від 32 м^2 («Карпати» Львів) до 375 м^2 («Кривбас» Кривий Ріг), середня площа тренажерного залу складає 117,1 м^2, а без найбільшого та найменшого значення 99,8 м^2.

Менша кількість навчально-тренувальних баз, а саме футбольних клуб «Динамо» Київ, «Металіст» Харків, «Металург» Донецьк, «Кривбас» Кривий Ріг, «Чорноморець» Одеса мають спортивні плавальні басейни та зали для ігрових видів спорту («Металург» Донецьк, «Зоря» Луганськ, «Кривбас» Кривий Ріг). У складі усіх навчально-тренувальних баз досліджених футбольних клубів, за винятком «Оболонь» Київ, є кімнати теоретичної підготовки, площа яких коливається в межах від 15 м^2 («Арсенал» Київ, «Кривбас» Кривий Ріг) до 132,4 м^2 («Металург» Донецьк), середня площа складає 61,9 м^2, а без найбільшого та найменшого значення 59,6 м^2.

Важливим і обов'язковим елементом спортивно-тренувальної групи є роздягальні для футболістів у комплексі із санітарними вузлами та душовими. Кількість роздягалень коливається від однієї («Таврія» Сімферополь) до п'яти («Шахтар» Донецьк). Більша кількість допоміжних приміщень дає можливість одночасно користуватися ними кільком різним групам футболістів. Середня площа роздягальні на базі становить 135,3 м^2, а без найбільшого та найменшого значення 132,9 м^2.

Загальна площа критих спортивних приміщень та споруд коливається в межах від 30 м^2 («Арсенал» Київ) до 1311,8 м^2 («Металург» Донецьк) і становить в середньому 467,9 м^2, а без найбільшого та найменшого значення 434,1 м^2.

Підсумовуючи дослідження спортивно-тренувальної групи навчально-тренувальних баз футбольних клубів української футбольної Прем'єр-ліги, виявлено, що лише 2 навчально-тренувальні бази футбольних клубів «Шахтар» Донецьк та «Динамо» Київ повністю відповідають вимогам УЄФА і знаходяться на рівні кращих європейських футбольних клубів. Навчально-тренувальні бази футбольних клубів «Металіст» Харків, «Металург» Донецьк та «Чорноморець» Одеса наближаються до вимог УЄФА і, за умови деякого покращення інфраструктури, можуть досягти високого рівня розвитку. Для

цього зазначеним футбольним клубам необхідно побудувати криті тренувальні поля.

Навчально-тренувальні бази інших футбольних клубів потребують значного розширення спортивно-тренувальної групи за рахунок будівництва додаткових тренувальних полів та їх облаштування. Переважна більшість навчально-тренувальних баз потребує влаштування ігрових спортивних майданчиків.

В сучасних умовах формування архітектурно-планувальної організації навчально-тренувальних баз футбольних клубів відбувається шляхом будівництва, розширення, реконструкції, технічного переоснащення існуючих комплексів.

Висновок. Проведене дослідження архітектурно-планувальної організації спортивно-тренувальної групи в складі15 навчально-тренувальних баз чотирнадцяти футбольних клубів української футбольної Прем'єр-ліги дає змогу зробити висновки про наявність кількох умовних груп за інтегрованим рівнем створених умов для проведення навчально-тренувального процесу.

Література

1. Зобова М.Г. Принципы архитектурно-градостроительного проектирования и модернизации физкультурно-спортивных комплексов: автореф. дис. канд. арх.: спец.18.00.02. – Архитектура зданий и сооружений/ М. Г. Зобова. – Нижний Новгород, 2009. – 21 с.

Аннотация

В пределах исследования проведено обследование учебно-тренировочных баз футбольных клубов украинской футбольной Премьер-лиги с целью определения закономерностей формирования архитектурно-планировочной организации учебно-тренировочных баз, в том числе спортивно-тренировочной группы в их составе.

Ключевые слова: учебно-тренировочная база (УТБ), футбольный клуб, украинская футбольная Премьер-лига.

Annotation

Within the study a survey of training bases of football clubs Ukrainian Premier League in order to determine the patterns of formation of architectural and planning organization of study and training bases, including sports and fitness groups in their composition.

Keywords: study and training bases (STB), football club, Ukrainian Premier League.

УДК 727.1-4

С. В. Сьомка,
кандидат архітектури, доцент
каф. основ архітектури та архітектурного проектування КНУБА

МОВА ПРОПОРЦІЙ В ПОЕЗІЇ АРХІТЕКТУРИ

Анотація: питання, розглянуті в статті, далекі від художніх алегорій, але безпосередньо стосуються досліджень, систематизації і можливості застосування пропорціонування як проектно-аналітичного інструментарію сучасного зодчого.

Ключові слова: пропорції, пропорціонування, архітектурне проектування, композиція, пропорційні системи (ПС), систематизація і класифікація ПС.

Постановка проблеми. Аналіз останніх досліджень і публікацій в даній галузі дає досить цікаві результати. Піфагора прийнято вважати науковцем, який першим заклав фундамент математичного опису гармонійних співзвучностей, опрацював і обґрунтував феномен пропорційної гармонії, співпропорційності та вивчив властивості «золотого перетину» як відправної точки теорії гармонійності через пропорціонування.

Проблеми дослідження закономірностей співвідношень в живій природі з метою перенесення їх характерних форм, співвідношень, закономірностей і систем в архітектуру розглядали в своїх наукових розробках безліч великих філософів і митців, вчених і архітекторів, серед яких: Піфагор, Сократ, його учень Платон, Евклід, Леонардо да Вінчі, Л. Пачолі, Віоле ле Дюк, К. Птолемей, М. Гіка, Ле Корбюзьє, Д. Хембрідж, І. Жолтовський, які в різній мірі аналізували, досліджували і використовували принципи і закони гармонійного пропорціонування на практиці.

Пізніше, в кінці XIX – на початку XX ст. видатними зодчими епохи – І. В. Жолтовським, Г. Д. Гріммом і М. Я. Гінзбургом в Росії, Л. Саллівеном і Ф. Райтом в США, Ле Корбюзьє і О. Перре у Франції, В. Гропіусом, Міс ван дер Рое, Мейєром та іншими архітекторами Баухауза в Німеччині було закладено важливі наукові основи пропорціонування і гармонізації існуючого архітектурного середовища в контексті нового, на той час, функціонального методу проектування. У радянський час питаннями пропорціонування і гармонії в архітектурі і архітектурній композиції займались безліч зодчих і науковців-теоретиків – К. Афанасьєв, В. Биков, Я. Д. Глікін, І. Голосов, Г. Зумблат, Ф. Кандинський, Л. Ладовський, К. Мельников, Б. Михайлов, Д. Хазанов, Д. Чечулін. Великий внесок в аналітику класичних архітектурних форм і перенесення положень «золотого перетину» в практику тогочасного

масового типового проектування зробили видатні радянські вчені І. В. Жолтовський (м. Москва) і О.О.Тіц (м. Харків). Вони вперше змогли «регенерувати» закони класичного гармонійного пропорціонування в раціональність типології з детальним компонуванням уніфікованих деталей фасадів різних серій, що значно поліпшило і урізноманітнило їх архітектуру і суттєво здешевило будівництво.

З наукового доробку праць останніх років, що в тій або іншій мірі стосуються проблем пропорціонування в архітектурі, мистецтві і технічній естетиці, можна перерахувати роботи слідуючих авторів: Г. А. Негай (пропорціонування класичної архітектурної форми на основі інформаційного поля фасаду); О. Я. Боднар (вплив «золотого перерізу» та неевклідової геометрії на формоутворення в архітектурі і мистецтві); А. В. Радзюкевич (методичні основи пропорційного аналізу класичних архітектурних форм – одна з останніх відомих робіт з пропорційного аналізу і графічного виявлення принципів формоутворення в давньогрецькому зодчестві); О. П. Кордунян, який власне написав першу дисертацію на цю тематику українською мовою, в якій детально розглянув основи пропорціонування в архітектурі різних типів громадських будівель і споруд в Україні і, зробив тим самим, перший крок до наукової систематизації і можливої класифікації ПС. Всі ці роботи безумовно є фундаментом для здійснення подальших досліджень.

Виклад основного матеріалу. Пропорції або співвідношення – саме розповсюджене поняття, приклади якого ми можемо спостерігати в живій природі і оточуючому нас світі.

Пропорційні системи є наступною більш складною стадією дослідження звичайних простих пропорцій. Так, на першій стадії аналізу можна говорити про загальні пропорції окремого будинку – пропорційний ряд (ПР), на другій - про пропорційну структуру (ПСт) житлового комплекса, а на третій - про складну пропорційну систему (ПС) панорамної розгортки набережної великого міста, до складу якої входить і будинок, і житловий комплекс, і розгортка по окремій вулиці.

Основою будь-якої пропорційної системи є її **пропорції,** тобто більш дрібні, елементарні частини. Такими елементарними частинами, наприклад, при розгляді тектоніки стіни може бути цеглина (як наймілкорозмірніший елемент), фасаду - вікно, житлового комплексу - окремий будинок тощо.

Пропорції - це характерні співвідношення між основними елементами і деталями розглядуваного об'єкта або предмета. За багато останніх століть людство сформувало деякі канони і стереотипи, що стосуються створення гармонії і краси в образотворчому і прикладному мистецтві, архітектурі, музиці, літературі, живописі, скульптурі тощо.

Гармонійними можна вважати пропорції, які: - по-перше - відповідають сталим уявленням людей про красу, співвідносність і гармонію, які формувались на протязі століть; по-друге - своєю формою і внутрішньою структурою нюансно зливаються з оточенням, не руйнують його композиційний стрій, не контрастні і не домінують над вже існуючими деталями і елементами розглядуваного об'єму, окремого об'єкта, або цілого комплекса, а є складовою його цілісної композиції; по-третє - мають в своїй загальній або внутрішній структурі подібні елементи, форми або співвідношення, які повторюються і віддалено нагадують елементи і пропорції існуючої системи, ідейно і образно «перегукуються» з нею і підтримують її композиційну цілісність.

Більшість митців, архітекторів, художників хотіли б залишити за собою право не через розрахунок або формули, а емпіричним шляхом - через творчий пошук, абстраговану уяву і клаузуру знаходити вдалі оптимальні композиції і гармонійні пропорції, використовуючи свій набутий досвід і сумарний досвід попередніх поколінь. І дійсно, не можливо за допомогою комп'ютерної програми або за допомогою формул і чисел оцінити ступінь краси і вирахувати її цілісність, інтенсивність, гармонійність в будь-якому творі мистецтва (більш красива або менш красива картина, дизайн, архітектура тощо). Але пропорції і їх закономірності - об'єктивна реальність і їх необхідно досліджувати, враховувати і застосовувати результати їх аналізу в створенні нових форм і образів для гармонізації існуючого предметного середовища.

Поняття **гармонії** визначається перш за все поняттям міри, стилю, метроритму, співвідносності, повторюваності, цілісності, симетрії (асиметрії), композиційної рівноваги, а отже всі ці поняття разом досить тісно пов'язані з пропорціонуванням, яке, в свою чергу, описується пропорціями і сумарними пропорційними системами (ПС).

Висновки за результати даного дослідження можна зробити слідуючі: по-перше – **пропорціонуванню** завжди приділялась значна увага вченими-дослідниками в різних галузях науки і, результати цих наукових пошуків цілком можна використовувати в зодчестві і подальших аналітичних працях; по-друге – база подібних досліджень настільки велика, що сьогодні складається нагальна проблема об'єднати їх в окремий науковий напрямок, в якому значна роль відводилася б **пропорціонуванню** як прикладному інструментарію творчого методу архітектора, митця, дизайнера, в формотворенні сучасного предметного середовища; по-третє цілком імовірно, що цим дослідженням автор зможе закласти основи комплексної оцінки ПС в архітектурі будівель і споруд.

Розробка і систематизація ПС може відбуватись на різних напрямках і рівнях. Серед найбільш відомих типів структур і систем, що задіяні в архітектурному формотворенні можна виділити такі структури і системи: містобудівні, функціональні, планувальні, архітектурно-конструктивні, об'ємно-просторові, пропорційні, пропорційно-модульні та біотектонічні. Таким чином, постає питання необхідності їх класифікації в середині кожного підтипу за слідуючими ознаками: за величиною (крупні, великі, середні, малі); за характером розвитку і просторовою організацією (компактна, точкова, центрична, периметральна, комплексна, розгалужена); за рівнем архітектурної організації (індивідуальна зона, приміщення, функціональний блок, будинок, мікрорайон, район, місто); за типологією будівель, щодо яких застосовуються (житлові, громадські, промислові, змішані); за величиною і кількістю наявних модульно-пропорційних сіток (прості, середні, складні); за характером сумарного гармонійного абрис-контуру цілісної композиції («лист», «піраміда», «еліпс», «напівколо»); за геометрією і повторюваністю основних елементів композиції тощо.

Необхідно також відзначити, що аналіз подібних ПС в архітектурі найкраще здійснювати через дослідження вподобаної форми (формальний аналіз), який включає історико-архітектурне, функціонально-структурне і стилістичне дослідження, та через порівняння аналогів (порівняльний аналіз), який передбачає порівняння: архітектурно-планувальних якостей, функціонально-технологічних проектних рішень та естетичних якостей реалізованих об'єктів. При цьому, будуть задіяні слідуючі методи аналізу архітектури, що притаманні дослідженню її ПС: загальнонауковий метод, метод аналізу і систематизації наукової літератури, метод натуральних досліджень, метод експериментального проектування і графічного моделювання, графоаналітичний метод (ритмостенографії), метод структурно-пропорційного аналізу, метод експертних оцінок проектних рішень, метод систематизації і узагальнення розвіданої інформації.

Результатом систематизації ПС і виявлення взаємозв'язків між експериментальними і оптимальними комплексними пропорційними системами, може стати їх диференціація: за характером графіка абрис-контура і пропорційного ряду (ПР); за величиною архітектурного об'єкту і співмасштабністю людині; за типом архітектурних об'єктів, щодо яких застосовується (що передбачає розробку окремих схем-моделей) для кожного типу будівель і споруд); за величиною модуля сітки пропорцій; за видом пропорцій; за характером переважаючих геометрій деталей і об'ємів завершень; за типом і кількістю планувальних сіток (для планів); за типом і кількістю модульних сіток фасадів та систем комплексних розгорток по вулиці.

Література

1. Гинзбург М.Я. Ритм в архитектуре. – М.: «Среди коллекционеров». – 1923. – 119 с.
2. Гликин Я.Д. Методы архитектурной гармонии. – Л.: Стройиздат. – 1979. – 96 с.: ил.
3. Гримм Г.Д. Пропорциональность в архитектуре // проф. Г. Д. Гримм //. – Ленинград – Москва. - Главная Редакция строительной литературы ОНТИ. – 1935. – 148 с.
4. Жолтовский И. В. В сб.: «Мастера советской архитектуры об архитектуре». – К.: Изд-во АН УССР. – 1953.
5. Сьомка С.В. Роль дослідження пропорційних систем існуючої забудови формування архітектурного образу нового міста // «Будівництво України», № 8. – К.- 2009. - С. 36-44.
6. Сьомка С.В. Деякі питання гармонізації міського середовища на основі модульного пропорціонування і підбору оптимальних висот (мас, геометрії) архітектурних об'єктів (їх комплексів) // Сучасні проблеми архітектури та містобудування: науково-технічний збірник. - вип. 14. - К.: КНУБА. 2005. - С. 69-73.
7. Штейнберг А.Я. Методы и инструменты архитектурного проектирования. – К.: «Будівельник». - 1977. – 103 с.

Аннотация

В статье детально рассмотрены задачи и содержание метода пропорционирования в архитектурной композиции и проектировании. Проведен структурно-пропорциональный анализ видов формообразования и проведены параллели между ними и методами преобразований в разнохарактерной архитектуре. Рассмотрены вопросы гармонии в формообразовании новой архитектуры по отношению к существующей застройке и проведена относительная классификация экспериментальных и оптимальных пропорциональных систем (ПС).

Ключевые слова: пропорции, пропорциональная структура, пропорциональный ряд, пропорциональная система (ПС), классификация ПС, экспериментальные ПС, оптимальные пропорциональные системы ОПС.

Abstract

The work contains an integrated systems analysis of the various relations in the world around us (including bionic character), Ana-Lisa various ratios of formal compositions to ordering tools applied architectural composition, and as a consequence of the development methodology of harmonization of the proportions of buildings and structures by development of theoretical and methodological foundations and the scientific principles of proportioning.

УДК 721.+72.012.27

О. К. Тимошенко,
аспірант кафедри Основ архітектури та АП,
Київський національний університет будівництва та архітектури

ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК АРХІТЕКТУРИ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНИХ ВИСОТНИХ ОФІСНИХ БУДІВЕЛЬ

Анотація: в статті аналізується розвиток архітектури висотних офісних будівель. Розглянуто вплив застосування генераторів енергії та економічних конструктивних систем на формування їх архітектурного рішення. Наведені приклади будівель та проектів з використанням енергоефективних технологій.

Ключові слова: висотні офісні будівлі, енергоефективність, ресурсозбереження, архітектурне рішення.

Висотні будівлі мають важливе містобудівне значення, слугуючи домінантами в структурі забудови великих міст. Саме вони формують образ та силует міста, стають його символами, а також основними містобудівними орієнтирами. У попередні етапи розвитку архітектури подібні якості були притаманні сакральним спорудам, таким як храми, погребальні комплекси, маяки тощо. Такі споруди переважно будувались на пагорбах та ставали найвищими точками міст, або мали найбільші розміри у плані відносно основної забудови (рис. 1)

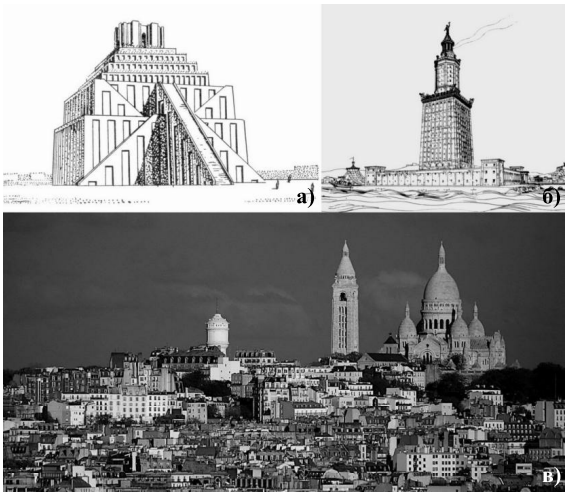

Рис 1. Історичні приклади домінант: а) Вавилонська вежа; б) Фороський маяк у Александрії; в) Базиліка Сакре –Кер (Собор святого серця Ісуса Хреста) на пагорбі Монмартр у Парижі.

Внаслідок зростання кількості населення міст, прискорення технічного прогресу та становлення капіталістичного суспільства виникає потреба у створенні іншого типу домінанти міста, що відповідає новим економічним умовам, відображаючи міць та силу великих корпорацій. Кількість поверхів офісної будівлі зростає прямо-пропорційно статкам компанії. Внаслідок цього, вже в кінці 19 – на початку 20 сторіччя в США, одній з найбільших капіталістичних держав, виникає та починає розвиватись висотне будівництво. У висотних будівлях розміщуються головні офіси крупних корпорацій, серед них Крайслер-Білдінг, Зінгер-Білдінг, Вулворт-Білдінг, Сінгрен-Білдінг, Фуллер-Білдінг у Нью-Йорку, Такома-Білдінг у Чікаго тощо [1]. В першу чергу такий розвиток подій стає можливим завдяки винайденню нових конструктивних систем та розвитку промислового виробництва сталі (рис.2).

Рис 2. Перші висотні офісні споруди: а)Крайслер-Білдінг (Нью-Йорк); б) Зінгер-Білдінг, (Нью-Йорк); в) Сінгрен-Білдінг, (Нью-Йорк); г) Вулворт-Білдінг, (Нью-Йорк); д) Фуллер-Білдінг,(Нью-Йорк); е)Такома-Білдінг (Чікаго)

Проте необхідно зазначити, що збільшення поверховості, окрім ідейної складової - підкреслення міці великих корпорацій, дозволило вирішувати також і функціональні питання. Внаслідок індустріалізації виробництва починає дуже швидко зростати населення промислових міст, що призводить до концентрації працівників на відносно-невеликих територіях. Висотне будівництво в таких обставинах створює оптимальні умови для контролю виробничого процесу.

Швидкий розвиток промисловості призводить до зростання шкідливого навантаження великих виробництв на екологію планети, що порушує її екологічний баланс та, як наслідок, викликає протести екологів у 1970-х роках 20-го сторіччя. До того ж у цей час починається нафтова криза на Близькому Сході, яка стає причиною так званого «енергетичного голоду» на Заході, що призводить до значного зростання цін на енергоносії. Перед великими корпораціями постає необхідність модернізації виробництва для підвищення його енергоефективності, а також створення нової програми відносно впливу на оточення, яка б враховувала вимоги суспільства, оскільки люди змушені жити у екологічно небезпечних умовах, сплачуючи при цьому значні кошти за енергоресурси. Новий підхід мав забезпечити можливість нормального функціонування великих компаній у подальшому, не викликаючи протестів населення. Коротко цей підхід можна звести до впровадження двох принципів: *енергозбереження та екологічність у всіх сферах діяльності компаній.*

Звісно ці принципи почали впроваджуватись і в архітектурі. В зв'язку з тим, що висотні офісні будівлі, в яких розміщувались штаб-квартири крупних фінансових корпорацій, виявилися одними з найбільших споживачів енергоресурсів, та забруднювачів довкілля серед цивільних будівель (як і промислово-виробничі комплекси, що переважно належали тим самим корпораціям), вимоги часу призвели до створення оновленого типу висотних офісних будівель, що вже символізував би не стільки міць та силу крупних корпорацій але й *свідчив про ефективне використання енергоресурсів, уважне ставлення до довкілля і взагалі про демократичність та гуманізм.* У архітектурі це відобразилось через використання новітніх досягнень науково-технічного прогресу (таких, як сонячні батареї, турбінні двигуни, що попередньо використовувалися у космічному будівництві) для створення генераторів енергії, які стали частиною архітектурно-художнього образу висотних офісних будівель [5]. Таким чином, зміцнювались ідейні засади технічного прогресу, який сприяє збереженню довкілля, а не є причиною його руйнування.

Вищенаведені обставини призводять в тому числі і до появи стилю «хай-тек», в якому інженерне обладнання є не лише функціональною складовою будівлі, але й інструментом для створення особливого об'ємно-просторового

вирішення. Проте будівлі, що нагадують за своїм зовнішнім виглядом нафтопереробні заводи із розвиненою інженерією не є фінальною крапкою розвитку архітектури. У подальшому високотехнологічне рішення поєднується з ідеями біокліматичної архітектури, в якій штучно-створене середовище існує у гармонії з природним оточенням, завдяки, у тому числі, і використанню новітніх технологічних рішень (рис 3).

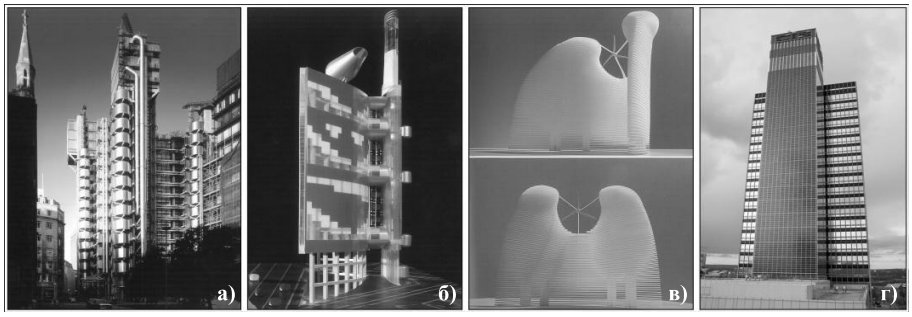

Рис 3. Приклади енергоефективних висотних будівель: а**)** Lloyd of London building, арх. Richard Rogers Partnership; б) Turbine Tower, проект, арх. Richard Rogers Partnership; в) Ventiform, проект, арх. Foster and Partners; г) Солнечная Башня CIS у Манчестері, (реконструкція з облицюванням фасаду сонячними батареями).

Також, в комплексі з проблемою енергозбереження виникає потреба розв'язувати проблему ресурсозбереження. Тобто *наразі не можна вважати енергоефективною будівлю, в якій недостатньо приділена увага раціональному використанню природних ресурсів, а не тільки вирішено питання мінімального споживання електроенергії.* В першу чергу йдеться про використання води. Сучасні енергоефективні висотні офісні будівлі обладнують не лише різноманітними генераторами та колекторами енергії, використовують також системи для збору дощової води, системи повторного використання води тощо, які дозволяють здійснювати полив зимових садів та застосовувати зібрану воду у технічних цілях. Також більшість сучасних енергоефективних висотних офісних будівель проектувальники намагаються обладнати системами «розумний будинок», що допомагають раціоналізувати споживання ресурсів та енергії за рахунок контролю роботи приладів.

Проте навіть впровадження всіх вищенаведених заходів, що використовуються для економії ресурсів та енергії під час експлуатації будівлі, ще не є достатнім для того, щоб вважати будівлю енергоефективною. *Можна казати про енергоефективність будівлі лише при наявності системного підходу, який вимагає врахування витрат ресурсів та енергії на всіх етапах:*

починаючи від виробництва матеріалів для будівництва, під час самого процесу зведення будівлі та, звісно, на етапі її експлуатації.

Провідні компанії, що займаються проектуванням енергоефективних будівель приділяють значну увагу економії ресурсів під час будівництва, у тому числі за рахунок оптимізації конструктивних рішень, що ми можемо спостерігати на прикладі проекту офісної будівлі башні Херст у Нью-Йорку, в якій використовується *сітчаста оболонка* – конструктивне рішення, що дозволяє значно скоротити витрати металу, вперше застосоване у архітектурі російським інженером та архітектором В. Г. Шуховим в 1896 році [2,3]. Проте широке застосування у висотному будівництві таке конструктивне рішення отримало лише у наш час (рис 4).

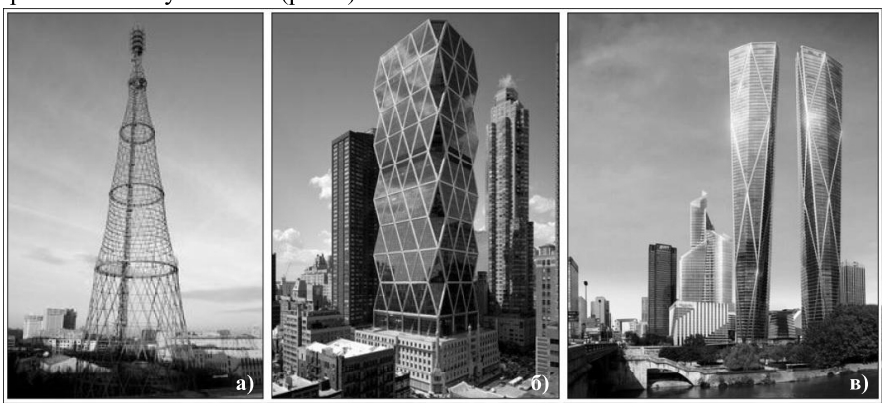

Рис 4. Приклади використання сітчастої оболонки у висотному будівництві: а) Телевізійна вежа на Шаболовці, арх. В.Г. Шухов (Москва); б) Башта Херст, арх. Foster and Partners (Нью-Йорк); в) багатофункціональний комплекс «Ермітаж Плаза», проект, арх. Foster and Partners (Париж)

Узагальнюючи можна казати про те, що енергоефективність будівель – це комплексна проблема, необхідність вирішення якої виникла внаслідок варварського ставленням до природи, неконтрольованого використання природних ресурсів та, як результат забруднення навколишнього середовища. Вирішенню цієї проблеми сприяє правильний вибір конструктивної схеми, а також грамотне розміщення крупногабаритного інженерного обладнання, що в свою чергу створює значний вплив на архітектурно-художню виразність будівель та *стає одним із ключових засобів їх формоутворення*. Перед архітекторами постає завдання гармонійного композиційного розміщення цих нових елементів у структурі об’єму будівель, які у багатьох випадках стають головними у всій композиції, або, якщо мова йде про конструктивну схему,

взагалі визначають форму будівлі. Таким чином, завдяки необхідності вирішення проблеми енергоефективності, сучасна архітектура висотних офісних будівель набуває зовсім нового естетичного характеру значно відрізняючи архітектурні рішення висотних енергоефективних будівлі від архітектурних рішень висотних офісних споруд, при розробці яких не було поставлене завдання вирішення проблеми енергоефективності.

Список використаних джерел:

1. Архитектура. Краткий справочник / ред. Адамчик М. В. Адамчик В. В. та ін. Минск : Харвест, 2004. – 623 с.
2. Башня Херст: симбиоз прошлого, настоящего и будущего./ [Електронний ресурс] // construction today. – Режим доступу до статті: http://ctoday.ru/article/modern_architecture/52/
3. А. Новиков. Онтология сетчатых оболочек. [Електронний ресурс] // Форма. – Режим доступу до статті: http://www.forma.spb.ru/magazine/articles/t_001/main.shtml
4. Небоскребы для Парижа. [Електронний ресурс] // Промметр портал коммерческой недвижимости. – Режим доступу: http://www.prometr.ua/category/projects/world/1747
5. Big and Green./ [Edited by David Gissen]. – NY.: Princeton Architectural Press, 2002. – 192 с.

Аннотация

В статье анализируется развитие архитектуры высотных офисных зданий. Рассмотрено влияние применения генераторов энергии и экономичных конструктивных систем на формирование их архитектурного решения. Приведены примеры зданий и проектов с использованием энергоэффективных технологий.

Ключевые слова: высотные офисные здания, энергоэффективность, ресурсосбережение, архитектурное решение.

Annotation

Article analyzes development of architecture of the high-rise office buildings. Considers the influence of application of generators of energy and economic constructive systems on formation of their architectural decision. Examples of buildings and projects with use of power effective technologies are brought.

Keywords: high-rise office buildings, power efficiency, the savings of resources, the architectural decision.

УДК-72.03

Торкаман Ахмад
аспирант каф. ДАС КНУСА
Т.В.Малик
к. арх. доц. Проректор КДІДПМД ім. М. Бойчука

ФУНКЦИОНАЛЬНО-ПЛАНИРОВОЧНАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ ТОРГОВЫХ КОМПЛЕКСОВ КОММЕРЧЕСКИХ ЯЧЕЕК В ИРАНЕ

Аннотация: рассматривается функционально-планировочная организация торговых комплексов с коммерческими ячейками в Иране. Обозначены разнообразные функциональные блоки, зоны и единицы и указаны необходимые помещении и их особенности. Определены схемы взаимосвязи между ними и разные приемы соединения разных функциональных помещении.

Ключевые слова: архитектура, Иран, функционально-планировочная организация, торговые комплексы, коммерческие ячейки, функциональное зонирование.

Постановка проблемы. Торговле свойственны непрерывные поиски более совершенных форм, предоставляющих дополнительные удобства покупателям, ускоряющих товарооборот, сокращающих издержки обращения. Формы торговли определяют характер и элементы функционального процесса. Функциональная организация среды торговых комплексов – это один из основных проблем современных ТККЯ.

Актуальность темы. Функциональное зонирование позволяет рационально использовать территорию торгового центра, четко организовать транспортные пути и изолировать их от пешеходных потоков, а также определить местоположение каждого объекта с учетом его функциональных особенностей. Основные цели функционального решения ТККЯ состоят в объединении функциональных единиц (ФЕ), функциональных зон (ФЗ) и функциональных блоков (ФБ); выделении различных зон блоков; организации различных зон и блоков (их местоположения и площади) и обеспечении комфортных связей между зонами [2;3;5].

Серия последних публикации. Вопросы о функциональных решении исследованы в работах Лошаков И. И., Ежов И. С., Ежов С. В., Ежов Д. В., Гельфонд А. Л., Канаян К., Канаян Р., Канаян А., Беддингтон Н., Вайт Е., Пакзад Джаханшах, Адамович В. В., Касмаеи Мортеза и других ученых.

Результаты исследования. Каждый функциональный блок состоит из нескольких функциональных зон, которые сами состоят из нескольких функциональных единиц. Четкое определение функциональных единиц, зон и

блоков и соответственно рациональное зонирование приводит к формированию оптимальной объемно-пространственной и интерьерно-декоративной организации ТККЯ. Как показал анализ опыта ТК Ирана определены такие основные функциональные блоки:

административно-коммуникационный; торгово-промышленный; общественный; транспортно-хозяйственный; резервный (рис. 1).

1. Административно-коммуникационный блок – предназначен для организации пешеходных перемещений, вертикальных и горизонтальных связей, рекламы, рекреаций и т.д. Блок состоит из таких зон:

- входной (тамбур, вестибюль, гардероб);
- ожидания и оформления заказов;
- рекламно-информационной (место показа призов, рекламные спектакли, торговые шоу, место показа рекламных фильмов);
- распределительной (холлы, атриумы, коридоры, лифты, лестницы, пожарные выходы);
- административной (офис продажа торговых ячеек, скорая помощь, охрана).

2. Торгово-промышленный блок – предназначен для обслуживания посетителей, организации досуга, информации и развлечений. Исходя из того, что в традициях Ирана, прогулка по ТЦ является одновременно удобным, полезным и приятным времяпровождением, необходимо создание ТК как многофункционального комплекса для комфортных покупок, развлечения и проведения семейного отдыха. Комплексы, объединенные единой идеей «магазины для отдыха», согласно современным концепциям, должны включать в торгово-промышленном блоке такие функциональные зоны:

- торговая (размещение торговых ячеек: малых, средних, больших; мегамаркета; бытовых услуг: химчисток, ремонта обуви, одежды и т.п., парикмахерских и пр.; финансовых услуг: отделений банков, обменных пунктов; жесткие и гибкие торговые ячейки; специализированные магазины и салоны; прием почтовых или интернетных заказов);
- питания (размещение по периметру всего этажа, чаще всего 3-4 сети кафе; мини-ресторанов; фаст-фудов; киосков быстрого питания; фудкортов; столовые самообслуживания);
- рекреационная (возможность расположения открытых террас в летнее время, перекрываемых стеклянным атриумом на зимний период; комплекс зимних садов и фонтанов);

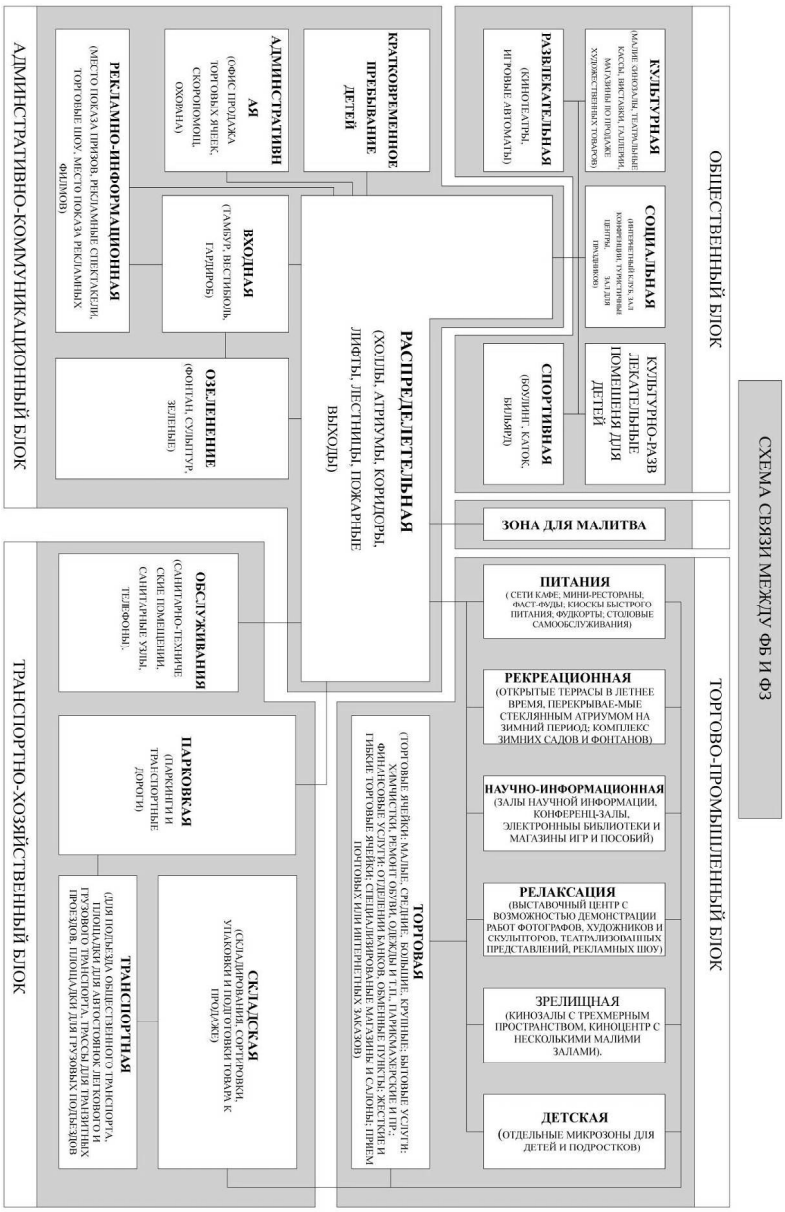

Рис.1 ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ БЛОКИ И ЗОНЫ

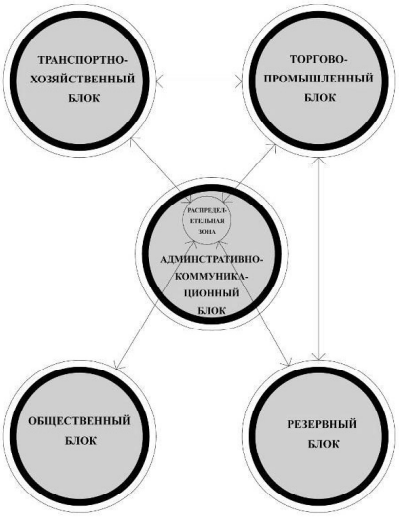

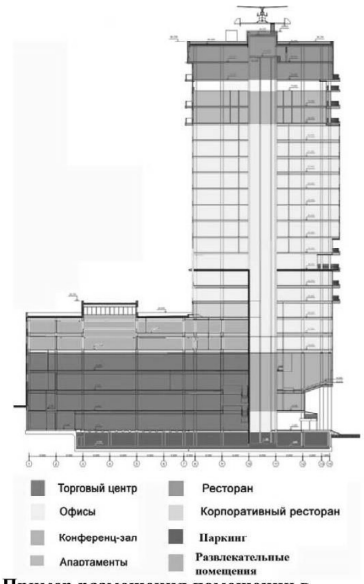

Пример размещения помещении в многофункциональных торговых комплексах

Рис.2 ВЗАИМОСВЯЗИ МЕЖДУ ФУНКЦИОНАЛЬНЫМИ БЛОКАМИ И ЗОНАМИ

- детская (создание отдельных микрозон для детей и подростков);
- релаксации (где предусматривается выставочный центр с возможностью демонстрации работ фотографов, художников и скульпторов, театрализованных представлений, рекламных шоу);
- научно-информационная (с возможностью расположения, залов научной информации, конференц-холлов, электронных библиотек и магазинов игр и пособий);
- зрелищная (с организацией кинозалов с трехмерным пространством, киноцентра с несколькими малыми залами на последних этажах сооружения).

Комплексы с подобным функциональным набором проектируются для всех крупных городов. Отсутствие трёх последних зон в современных ТЦ Ирана, ведёт к уменьшению их посещаемости. Кроме того, исходя из того, что большинство приходящих в ТК, это женщины с детьми необходимо помнить, что отсутствие детской зоны ведёт к быстрому уходу из ТЦ. Опыт создания больших кино залов в Иране показал, что они в большинстве остаются без посетителей, в то же время создание малых кинозалов в ТК приводит к привлечению посетителей как в кинозал, так и в ТК.

3. Общественный блок. В настоящее время торгово-общественные комплексы являются одними из активно развивающихся объектов, залогом развития которых является принципиальное закрепление больших площадей под разные функции, рассчитанные на привлечение возможно большего количества посетителей. Общественное пространство позволяет создать специфическую эмоциональную среду, способствующую интенсификации общественно-торговой деятельности, возникновению контактов посетителей, обеспечению условий для отдыха и развлечений. Объединение торговой, деловой, развлекательной и других функций в одном сооружении приводит к изменению качественных характеристик, параметров, элементов пространственных зон, принципов их организации [7, с.179-180]. Этот блок имеет такие функциональные зоны:

- развлекательная (кинотеатры, игровые автоматы);
- культурная (малые кинозалы, театральные кассы, выставки, галереи, магазины по продаже художественных товаров);
- спортивная (боулинг, каток, бильярд);
- социальная (интернетный клуб, зал конференции, туристические центры, зал для праздников);
- культурно-развлекательная для детей (конкурс рисунков, помещение для прочтения национальных сказок, детские театры).
- зона для молитв (молельная мечеть, место для совершения возу).

Надо отметить, что в Иране при проектировании общественных помещений должны учитываться отдельные места для отдыха всей семьей (в кино, в кафе, в ресторанах и в спортивных помещениях) и напомнить, что все эти помещения должны иметь торговую цель.

4. Транспортно-хозяйственный блок – для производственных и вспомогательных процессов, связанных с торговлей и обслуживанием, доставкой и разгрузкой товаров, а так же организацией подъезда посетителей. Этот блок включает в себя следующие зоны:

- парковочная (паркинги и транспортные дороги);
- транспортная (для подъезда общественного транспорта, площадки для автостоянок легкового и грузового транспорта, трассы для транзитных проездов, площадки для грузовых подъездов, отдел доставки на дом);
- складская (складирование, сортировка, упаковка и подготовка товаров к продаже);
- обслуживания (санитарно-технические помещения, санитарные узлы, телефоны).

5. Резервный блок – предназначен для развития комплекса в будущем. Перспективное расширение может быть вертикальным, горизонтальным и

Типы доступов человека, автомобилей и товаров в центре

№	Типы	Схема	Взаимосвязи
1	Горизентальные доступы. Подходящий для маленьких центров.		
2	Паркинг под зданием. Подходящий для центров с большими количествами клиентов.	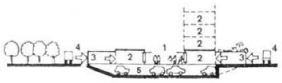	
3	Доступ товара под зданием. Подходящий для центров с большими товародвижения.	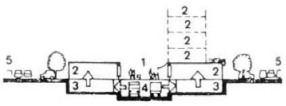	
4	Паркинг и доступ товаров под зданием. Подходящий для центров с большими количествами клиентов и товаров.	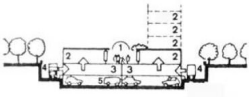	
5	Хороший доступ товаров и клиентов. Подходящий для центров с большими количествами клиентов и товародвижения.	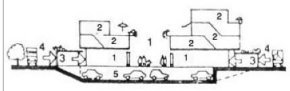	
6	Нужно бестрый вертикальный доступ. Подходящий для больших комплексов.	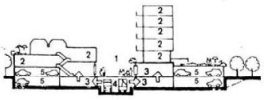	
7	Возможность разные доступы в разных уравнях	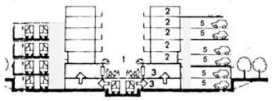	

1- ДОСТУП ЧЕЛОВЕКА 2- ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР 3- СКЛАД 4- ДОСТУП ТОВАРОВ 5- ПАРКИНГ
Г- ГОРИЗЕНТАЛЬНАЯ СВЯЗЬ В- ВЕРТИКАЛЬНАЯ СВЯЗЬ

Рис. 3. Типы доступов человека, автомобилей и товаров в центре

смешанным. Например, в условиях высокоплотной городской застройки предпочтение отдается вертикальному росту. Однако, общее снижение этажности торговых сооружений способствует привлечению посетителей, ликвидации излишних коммуникационных узлов, значительному упрощению всей структуры сооружения, концентрации основных магнитов только в уровне земли, и наконец, повышению рентабельности [4].

Для оптимальной работы блоки должны иметь оптимальные связи между собой. Для четкого определения взаимосвязи между блоками нужно анализировать пути движения посетителей (пешком или транспортом) и товаров. Исходя из этого анализа оказывается, что распределительная зона является точкой пресечения всех путей движения. Хотя необходимость выделенения путей движения товаров и посетителей в больших и крупных ТККЯ приводит к проектированию отдельных распределительных зон для товаров. Поэтому транспортно-хозяйственный блок должен иметь специальные и отдельные взаимосвязи с резервным и торгово-промышленным блоками. Схема взаимосвязи между блоками показана на рис. 2. При обеспечении комфортных связей между указанными блоками существуют два вида функционального зонирования и группировки помещении комплекса: горизонтальное (плоскостное) и вертикальное (многоэтажное). Вертикальное зонирование позволяет сократить общую площадь участка в 2-3 и более раз. На этой основе формируется единая пространственно-непрерывная структура общественно-торгового комплекса. Наиболее распространенным является двух-трехъярусное построение ТК, хотя существует тенденция создания более сложных объемно-пространственных решений в новых комплексах [1].

В подземном пространстве в первую очередь размещают транспортные, парковочные, складские и технические помещения. Использование подземного пространства для торговых залов магазинов, предприятий питания (рестораны, кафетерии и др.), помещений службы быта (экспресс-обслуживание, пункты проката), торговых автоматов, помещений дополнительного обслуживания посетителей, бюро заказов и др. наиболее целесообразно при организации пространственных подходов к торговому центру (подземные переходы через магистрали или паркинг и заглубленные остановки общественного транспорта). При этом входы в различные помещения торгового центра устраиваются как в наземном и надземном, так и в подземном уровнях [1]. Исходя из традиционной архитектуры Ирана для создания помещений в подземных частях, в Иране можно располагать торговую и общественную зону в подземных уровнях. Надо отметить, что эти подземные помещения должны быть рядом с внутренним двором, так как это наиболее целесообразно для климата Ирана [8].

Типы горизентальных доступов(коридоров) в центре			
№	Типы	Схема плана	Схема движения
1	Простый	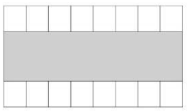	
2	Пульсовой	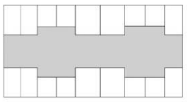	
3	Совместный		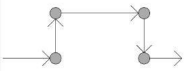
4	Центральный		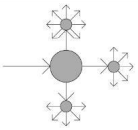
5	Коридорный	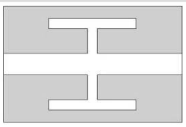	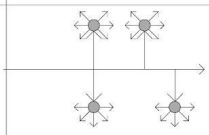
6	Ступенный	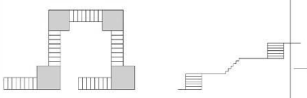	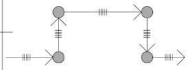
7	С просмотром на зеленый часть	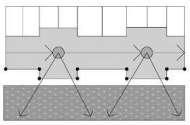	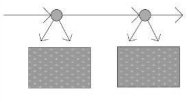
8	С доступом в зеленный часть	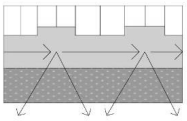	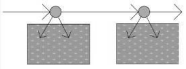

Рис. 4. ТИПЫ ГОРИЗОНТАЛЬНЫХ КОММУНИКАЦИЙ (КОРИДОРОВ) В ТККЯ ИРАНА

Основной пешеходный уровень, который находится на уровне входа на первый этаж распределительной зоны, объединяет торговые ячейки, специализированные магазины и салоны, экспресс-закусочные и другие объекты, обладающие большой притягательной силой и формирующие поток посетителей центра. Рестораны, кафе, предприятия службы быта, различные конторские и другие реже посещаемые предприятия и учреждения располагаются в стороне от основного потока посетителей, выше или ниже главного пешеходного уровня и сообщаются между собой с помощью вертикальных пешеходных коммуникаций – лестниц, эскалаторов, пандусов, лифтов [1].

Организация коммуникации в первую очередь зависит от размещения пяти основных зон в ТККЯ: входной, транспортной, парковкой, складской и торговой зоны первого этажа. По размещению этих зон существует такие приемы: все зоны на одном уровне; парковочная зона под зданием; складская и транспортная зоны под зданием; только торговая и входная зона над зданием; входная и складская и транспортная зоны в одном уровне; только складская и транспортная зоны в одном уровне с возможным наличием вертикальных и горизонтальных связей. Схемы каждого приема приведены на рис. 3 [9].

В процессе развития моделей ТК происходит постепенная дифференциация функциональных зон по уровням, что способствует превращению коммуникаций в важнейший элемент взаимосвязи между зонами [4]. Организация системы движения в комплексе осуществляется с учетом приемов горизонтальных и вертикальных доступов.

Горизонтальные доступы характеризируются взаимосвязью между пешеходными дорогами, зелеными частями и зонами отдыха. В малых ТК возможна организация линейного, пульсового и совместного доступа, отличие их состоит в количестве зон отдыха между разными помещениями. В средних ТЦ существует центричный, коридорный и многоуровневый доступ. Все эти приемы дают возможность разделить пространство на несколько частей, чтобы разместить разные помещения или разные типы магазинов в отдельных пространствах. В больших и крупных ТК можно комбинировать пешеходные дороги с зелеными частями. Визуальная связь с зелеными частями хорошо воспринимается и приводит к большей посещаемости (рис. 4). Тенденция к сокращению количества этажей объясняется тем, что торговая рентабельность обеспечивается не выше второго этажа. Третий этаж может быть использован главным образом под кафе-закусочные, административно-бытовые, технические и другие вспомогательные помещения. Повышение этажности ведет к удлинению вертикальных коммуникаций, сложности передвижения

покупателей и неэкономично при строительстве. По подсчетам специалистов, эксплуатационные расходы на 1 м^2 одноэтажного торгового здания значительно ниже, чем многоэтажного. Это объясняется прежде всего затратами на вертикальное перемещение грузов и покупателей. К недостаткам решений с заниженной этажностью все же следует отнести некоторое увеличение площади застройки, что создает определенные трудности при размещении их в районах со сложившейся плотной застройкой. Поэтому, естественно напрашивается такое решение, которое позволит использовать площадь отведенную под застройку или реконструируемые здания с максимальной выгодой [Барушев].

С другой стороны, с ростом населения и соответственно повышение создания многоэтажных зданий в центре города, в современных условиях, необходимо создавать многоэтажные ТК. Таким образом, вертикальные коммуникации играют очень важную роль в формообразовании ТК.

Вертикальные доступы находящиеся внутри ТК, могут располагаться в углу или в центре атриума, во дворе, отдельно стоящие. Ещё многоуровневые доступы ступенчато соединяют разные части ТК, и открывается широкий обзор с первого уровня на второй. Таким образом, покупатель заходит во все части ТЦ, не замечая движения между этажами [6]. Климат Ирана дает возможность создать вертикальные доступы вне ТК. Размещение коммуникаций в открытых местах, во-первых, способствует привлечению клиентов в ТК. Во-вторых клиент может выбрать, куда хочет идти. Коммуникации могут находиться вокруг здания, отдельно от здания ТК или по разным уровням здания. Таким образом, коммуникации являются эстетическим элементом. Кроме этих приемов, можно размещать вертикальный доступ внутри ТЦ с включением природного компонента (рис. 5).

Особое место в ТЦ, отводится входной зоне, т.к. в условиях конкуренции в современных городах, привлечение клиентов является основной задачей ТЦ. При решении входной зоны надо учитывать, что необходимо: создание комфортного входного пространства; четкое распределение на различные зоны; организация нормального доступа в центр; создание визуальной связи внутренних и внешних пространств и хорошая адаптация оси движения из внешнего пространства во внутреннее.

Исходя из указанного можно определить ряд приёмов переходов от внешнего к внутреннему пространству: простой, уровневый, переход от открытых пространств, переход через дополнительные пространства, лифтовый, паркинговый, транзитный, ступенчатый, повторяющийся [7; 9] (рис. 6).

Простой переход. Этот приём перехода подходит только для малых ТЦ во второстепенных местах. Здесь клиенты непосредственно с улицы входят в

центр. Если застройка протяженная, распределение клиентов при помощи нескольких таких входов является хорошим решением.

Уровневый переход. Такой приём способствует привлечению посетителей в разные уровни и соответственно разные зоны. Используется, если надо направить посетителей в подземные части или на второй этаж ТЦ.

Переход через открытые пространства. Хорошая природно-климатическая ситуация позволяет располагать коммуникационные элементы в открытых местах для протяженных в плане ТЦ [8].

Переход через рекреационные пространства. По традиции Ирана обычно располагаются дополнительные элементы перед входом (озеленение, фонтан, памятники и т.д.). Это пространство может использоваться как развлекательное или рекреационное. Опыт проектирования в Иране показывает, что такие центры имеют больше посетителей. Приятный проход вдоль водопадов, озеленения или других подобных пространств, способствует привлечению посетителей.

Лифтовый. Уменьшение посещаемости и экономической ценности магазинов в верхних этажах, приводит к необходимости организации обратного движения, так что посетители сразу приходят через лифт в верхние этажи и затем постепенно спускаются от верхних к нижним этажам.

Паркинговый. В больших и крупных ТК, находящихся в пригородах, где все покупатели пользуются автомобилями, входы размещаются в паркингах и обычно в подземных частях. В таких центрах важной проблемой является включение в композицию складских, транспортных, обслуживающих и т.п. помещений.

Транзитный. В некоторых ТК, городская пешеходная дорога пересекает ТК, одновременно являясь входом в него. Так даже если люди не хотят ничего покупать посредством целевого движения посещают ТЦ. Комбинирование пешеходных дорог с торговым центром способствует привлечению людей в торговые центры.

Повторяющийся переход от внешнего к внутреннему и от внутреннего к внешнему. В таких торговых центрах такие переходы способствуют более длительному пребыванию посетителей в комплексе. Движение от первого пространства ко второму происходит через смену впечатлений покупателя и кратковременный отдых. Таким образом, можно проектировать пространства с разными функциями для обеспечения контраста восприятия.

Таким образом, основными социальными функциональными задачами внутренней структуры ТЦ являются: активизация общественно-торговой деятельности, повышение комфортности пребывания посетителей, экономия свободного времени, экономия территории и т.д., для решения которых

использоваться средства, влияющие на интенсивность освоения среды, а именно: распределение функций по пространственным зонам, соотношение расчетной и общей площадей, распределение маршрутов посетителей, количества микрозон в пространстве, разнообразие пространственной среды, приведенных выше в соответствии с типологией и приемами коммуникационных связей.

Типы вертикальных доступов (лифт и лестница) в центре

№	Место	Типы	Схема	Характеристики
1	Внутрь здания	Ступенный	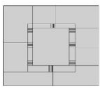	Можно разделить комплекс на несколько частей и заложить разные помешении в кождом из ных. хороший доступ до разных этажей.
2		В угле и в центре рамы	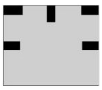	Подходящий для маленьких центров. Большая площадь коридоров.
3		В центре комплекса		Площади занимающие коридоров мало. Хороший доступ от входа.
4		В дворе.		Доступ до разных частей перед входа в центр.
5		Отдельно в центре комплекса.	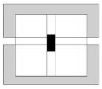	Вертикальный доступ как символичный элемент. Доступ до вертикальных элементов от всех мест.
6		Между открытими и внутренным и частиями	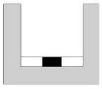	Хорошие соеденения между внутренными и внешными частиями.
7	Внешний здания	Вокруг здания	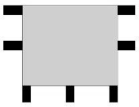	Хороший вид от вертикальных элементов и возможность использования их как символический элемент.
8		Отдельно	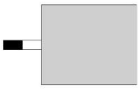	Возможность доступ до разных этажей перед входа в центр.
9		В разных уравниях		Бестрый доступ до каждого этажа. Равномеритьэкономические ценности всех этажей.

Рис. 5. Типы вертикальных доступов(лифт и лестница) в центре

РЯД ПРИЁМОВ ПЕРЕХОДОВ ОТ ВНЕШНЕГО К ВНУТРЕННЕМУ ПРОСТРАНСТВУ				
№	Приемы	Схема (план)	Схема (в разрезе)	Характеристики
1	Простый		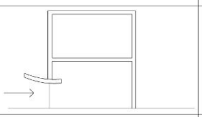	Подходящий для маленьких центров
2	Вход как разделяюший элемент Вход из разных уровень		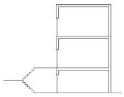	Подходящий для центров с разными частиями
3	Вход от открытах пространствах	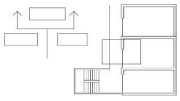	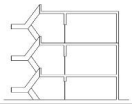	Подходящий для средных центров
4	Между важными элементами	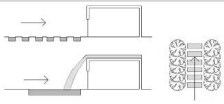		Подходящий для средных центров
5	Вход через лифт		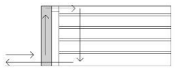	Легкее движения от верх в внизу.
6	Вход через паркинг	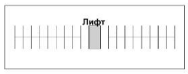	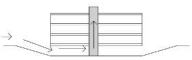	Прямо входить в центр.
7	Вход как пешеходная дорога	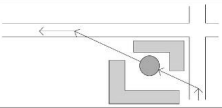	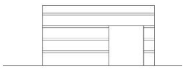	Сущность заимосвязи между городскими и внутренними пространствами здания.
8	Ступенный вход	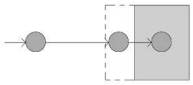		Можно комбинировать комплекс с развеликательными помешениями.
9	Вход от внутри в внешний и от внешний в внутрь повторяется	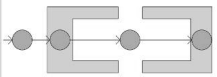		разнообразные и приятния восприятия.
10	Вход из разных уровень	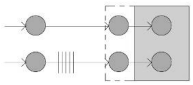		Привлечить клиент в разных уравнях.
11	Просмотр на комплекс перед входа	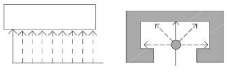		Можно посмотреть комплекс и решать куда идти.

Рис. 6. РЯД ПРИЁМОВ ПЕРЕХОДОВ ОТ ВНЕШНЕГО К ВНУТРЕННЕМУ ПРОСТРАНСТВУ

Литература

1. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений: учебник для вузов/ Адамович В.В. и др. - М.: Стройиздат, 1984. - 543 с.
2. Гельфонд А.Л. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений. Учеб. Пособие. – М.: Архитектура-С,2006. – 280 с., ил.
3. Ежов В. И., Ежов С. В., Ежов Д. В. Архитектура общественных зданий и комплексов.
4. Канаян К., Канаян Р., Канаян А. Проектирование магазинов и торговых центров. – М.: Юнион-Стандарт Консалтинг, 2005. – 424с:ил.
5. Лошаков И. И. Интерьеры предприятий торговли. – К., «будівельник», 1979, с. 104, с. 18.
6. Торкаман Ахмад: Объемно-пространственная организация торговых комплексов коммерческих ячеек Ирана // Организация комфортной среды жительности городских населен, сборник наукових праць, Украинский зональный науково-исследованый и проектный институт по цивильному строительству, -К., ВАТ " КиївЗНДІЕП ", Киев 2008, 257 с., с. 111-117.
7. وایت,ادوارد. مفاهیم پایه در معماری,ترجمه محمد احمدی نژاد, نشر خاک, 2007, 216صفحه (Фарси).

Вайт Е. Основные поняитие в архитектуре. Превод с англ. Ахмадинежад Мохаммад, Нашр Хак, 2007, 216с. (На персидском языке).

8. کسمایی، مرتضی: "اقلیم و معماری"، تهران، 2003، 414 صفحه (Фарси).

Касмаеи Мортеза. Климат и архитектура. Тегеран, 2003, 414с.

9. پاکزاد, جهانشاه. طراحی فضاهای شهری ,دانشگاه شهید بهشتی تهران, 80 صفحه (Фарси).

Пакзад Джаханшах. Проектирование городских пространств. 80 с.

Анотація

Розглядаються функціонально-планувальна організація в торговельних комплексах Ірану з комерційними осередками. Позначено різноманітні функціональні блоки, зони і одиниці і вказані необхідні приміщення і їх особливості. Визначено схеми взаємозв'язку між ними й різні прийоми з'єднання різних функціональних приміщенні.

Ключові слова: Архітектура, Іран, торговельні комплекси, функціонально-планувальна організація, комерційні осередки,функціональне зонування.

Abstract

Considered functional-planning organization in shopping complexes with commercial cells in Iran. Determined the various functional blocks, zones and units and given the necessary facilities and their characters. Defined scheme interrelationship between them and the various techniques of different functional compositions of units. Keywords: Architecture, Iran, functional-planning organization, shopping complexes, commercial cells, functional zoning.

УДК 725.6 – 053.7.011

Ю. В. Третяк,
кандидат архітектури,
доцент кафедри рисунка і живопису КНУБА

НАУКОВІ ЗАСАДИ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ ГРУП ЗАСУДЖЕНИХ В АРХІТЕКТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ПЕНІТЕНЦІАРНОГО ЗАКЛАДУ

Анотація: у статті висвітлено проблеми диференціації колективу засуджених у середовищі виправного закладу. Розподіл і класифікація особистості за різними категоріями надає можливість створення зведеної систематики колективу засуджених і службового персоналу пенітенціарного закладу, вивчення режимів та ритмів їх функціонування у відповідному архітектурному середовищі.

Ключові слова: пенітенціарний заклад, систематика особистості засудженого, архітектурне середовище.

Один із шляхів дослідження складних процесів формування, функціонування та гармонізація архітектурного середовища пенітенціарних закладів, розвиток його типів і видів може бути заснованим на системної взаємодії таких категорій, як «речі, люди, ідеї і закони». У зв'язку із цим вивчення особистості людини взагалі і особистості засудженого та службовця виправного закладу, створення систематики «користувачів» цього специфічного архітектурного середовища сприятиме створенню диференційованих просторів для кожної групи людей, їх гармонізації.

Очевидно, насамперед слід зупинитися на тих теоріях особистості, що базуються на системних принципах, серед яких найважливішим є принцип ієрархії та диференціації, що стає засадничим у визначенні різних груп засуджених та службовців, які співіснують у середовищі пенітенціарних закладів різних типів. Вважається доцільним визначити основні ознаки і критерії, за якими буде формуватися майбутня систематика. При цьому гіпотеза дослідження функціонування різних угруповань особистостей у середовищі виправного закладу полягає у відповідності кожній групі людей, засуджених чи службовців, відповідного типу середовища зі своїм індивідуальним часо-простором.

Ідея типології особистості виникла у давні часи і найбільш яскраво була представлена класичним вченням про типи темпераменту Гіппократа. Трохи пізніше вона охопила характерологію як розділ психології та поведінки, і поступово стала вченням про особистість. Аристотель, визнавши типізацію та індивідуалізацію альтернативами, сформулював свій знаменитий парадокс: чи

можливе пояснення індивідуального з позицій науки, що вивчає типове, якщо індивідуальне є неповторним?

Вчені наступних історичних епох інтерпретували це питання у різних формах. Епоха античності за основу визначення типів особистості поклала процедуру розчинення особистості у споглядальному відношенні до природи [2]. Вчення Ніцше і Шопенгауера спиралося на бачення особистості як активної неповторності, формування якої можливо здійснити за умов нейтралізації дії держави як загального. У результаті виникає визначення особистості, абсолютної у своїй силі, активності, волі [2].

На думку К. А. Альбуханової-Славської «…більшість розроблених типологій особистості залишилися класифікаціями, які побудовані відповідно різним (випадковим, частковим тощо) підставам, оскільки не вдалося виявити причини виникнення, рушійної сили, розвитку й умови зміни того чи іншого типу. Останнє є можливим тільки через розкриття діалектики… загального, особливого, одиничного» [1, с.14].

Типологія особистості, яка була запропонована на початку 1920 –х років швейцарським психологом К. Юнгом стала підставою для подальшої розробки багатьох сучасних теорій соціальної психології. На основі особистої практичної діяльності лікаря-психіатра Юнг визначив типологію, що складалася з 8 типів особистостей, кожен з яких розглядався як вроджений і тому незмінний на протязі усього життя людини. На думку Юнга, реальна людина має усі вісім «психологічних функцій», а тип особистості визначається за допомогою переважання однієї з функцій. На жаль, відсутність методології і досвіду впровадження цих принципів прирекла теорію на десятки років забуття.

Наприкінці 1950-х років з’явилися перші методики визначення «типів за Юнгом». Кількість типів збільшилася до 16, для їх визначення був розроблений психологічний інструмент – тест «Майєрс-Бріггс Індикатор Типу» (MBTI). Сьогодні ця типологія широко застосовується у США для вирішення проблем у сфері соціології та педагогіки [13].

Далі, на основі евристичної типології Юнга, значно розширивши та збагативши її, з’явилося соціологічне знання. У 1970-их роках Аушра Аугустинавічюте запропонувала першу модель інформаційного метаболізму, так звану «модель Ю», названу на честь Юнга, яка стала провісником більш досконалої «моделі А». Остання, на відміну від чотирьох-функціональної моделі Юнга, складається з восьми функцій-компонентів, кожна з яких виконує свою роль у отриманні інформації з навколишнього середовища, обробці її та подальшого зворотного зв’язку у вигляді дій, вчинків та слів. Уся інформація розподіляється на 16 різних видів чи аспектів інформаційного метаболізму, кожний з якого обробляється «своєю» функцією. Співвідношення акцентів і

функцій визначається за допомогою типу інформаційного метаболізму, тобто типу особистості людини. Таким чином, на думку Аугустинавічюте, існує 16 типів особистостей, які визначаються за допомогою чотирьох пар бінарних ознак, таких як ірраціоналізм-раціоналізм, мислення-почуття, інтуїція-відчуття, екстраверсія-інтроверсія. Ці типи носять назви «підприємець», «аналітик», «адміністратор», «інспектор», «наставник», «гуманіст», «політик» та «посередник» [3].

Соціоніка та психолого-педагогічні аспекти цього вчення надають можливість за допомогою спеціальних тестів поділити будь-який колектив на відповідні групи таким чином, щоб він функціонував у «найкращому» режимі, тобто без проблем. Разом з тим, сучасна практика використовує соціонічну типологію з різною кількістю одиниць залежно від складності завдань, які необхідно вирішувати,. Українські вчені В. В. Гуленко та І. В. Іващенко для застосування соціонічної типології у виховному процесі пропонують використовувати не 16, як в «моделі А», а вісім соціонічних типів. Серед них чотири основних, кожний з яких поділяється на дві пари. Так звані «лідери» поділяються на тип F (сенсорний екстраверт) – лідер-практик і на тип I (інтуїтивний екстраверт) – лідер-теоретик. «Виконавці» включають тип S (сенсорний інтроверт) – виконавців-практиків та тип T (інтуїтивний інтроверт) – виконавців-теоретиків. Наступна група особистостей – «комунікатори» - поділяються на тип E (етичний екстраверт) – комунікаторів-лідерів і на тип R (етичні інтроверти) – комунікаторів-виконавців. Нарешті, група «технологів» включає тип P (логічний екстраверт) – технологів-лідерів та тип L (логічний інтроверт) – комунікатори-виконавці [4].

Типологія Гуленко-Іващенко базується на класичних критеріях систематики Юнга і Аугустинавічюте, але є більш пристосованою до реального життя та виховного (виправного) процесу. Цікаво, що за схожими критеріями була розроблена одна з багатьох класифікацій злочинців (засуджених) В. Стариковим, яка включала такі групи, як «теоретики», «спікери», «психологи» і «техніки». Недоліком подібних класифікацій особистості можна назвати абстрактний підхід до конструювання типів, що, виходячи з окремих якостей і властивостей особистості, узяті через порівняння одне з одним без урахування того факту, що особистість є не тільки «внутрішній інтеграл психічних модальностей, але інтеграл життєвих співвідношень, які можливо виявити через взаємодію з обставинами життя, через спосіб життя» [1], тобто через часо-просторові відношення.

Сьогодні систематизація особистості через категорію суб‘єкта життєдіяльності, яка відбувається у відповідному просторі-часі із різною активністю, визначає площину дослідження зовнішніх та внутрішніх тенденцій

цього процесу, тобто реальних рушійних сил життя особистості. Чи співпадають зовнішні та внутрішні тенденції у житті особистості, чи діють вони за принципами дотику, зіткнення, тертя, протидії – усе це, на думку Альбуханової К. О., характеризує спосіб організації життя і тип особистості [1]. Не важко помітити, що у даній теорії використовуються матеріальні «просторові» критерії організації життєдіяльності, які не можуть не існувати поза часового модусу. Очевидно, такі характеристики, як темпоральна енергетичність особистості людини, вміння і здатність структурувати свій час слід також враховувати при створенні систематики «споживачів» середовища виправних закладів різних типів і видів.

Світова практика досліджень особистості людини нараховує небагато типологій, які враховують темпоральний чинник при описі динаміки та розвитку життєдіяльності людини. Так, наприклад, практична типологія Хейманса - Ле Сенна має за основу три основні відмінності у характеристиках темпераментів особистості, такі, як (Е) – емоційність (сильна-слабка), (А) – активність (сильна-слабка) і (В) – вторинність (сильна – слабка). З точки зору темпоральних досліджень нам цікава вторинність – властивість особистості «вторинно» переживати життєвий досвід, жити або минулим, «акумулюючи» настрої, або майбутнім, не спираючись на минулий досвід, або майбутнім у чистому вигляді [5]. Різні комбінації Е, А та В визначають вісім типів темпераменту, які враховують дві класичні дихотомії Юнга екстраверсії-інтроверсії та раціональність – ірраціональність.

У своїй книзі «Етногенез і біосфера Землі» Л. М. Гумільов виділив чотири відчуття часу в етносі та відповідні типи особистості людини, які зустрічаються у будь-якому суспільстві. За вченням Гумільова, це – «пасеїсти», «актуалісти», «футуристи» і ще один тип людей, якому він не дав ніякої назви. В. О. Тімохін у своїй книзі «Архітектура міського розвитку» назвав їх «аномалістами». Пасеїсти живуть минулим, накопичуючи досвід, не маючи особистої зацікавленості у теперішньому, і схильні до жертовності заради ідеї. У теорії міського розвитку В. О. Тімохіна пасеїсти виступають як «городяни» - «реставратори», які розселяються у центральних раритетних частинах історичних міст і створюють традиційне міське середовище [6]. Актуалісти, за Л. Гумільовим, забувають минуле заради теперішнього і своїх інтересів. Вони мужні, енергійні, талановиті, але усюди шукають особистої вигоди та високого положення і влади. Швидко «розбазарюють» те, що накопичувалося попередніми поколіннями. Цьому типу особистостей відповідають «слободяни» (В. Тімохін), які, як правило, оселяються у нових районах поблизу центра міста, більше рухаються і сприяють «підвищенню темпів планувальної

розбудови» [6, с. 285]. Актуалісти – слободяни є безпосередньо «будівниками» архітектурного середовища.

Футуристи, за Л. Гумільовим, або урбодяни, за В. Тімохіним, живуть майбутнім з причини недостатньої комфортності їхнього теперішнього способу життя. Вони ігнорують минуле і теперішнє. Це «мрійники», які є досить небезпечними для навколишнього світу, бо концентроване здійснення їх мрій може привести до загибелі етносу [7]. Відповідні футуристам урбодяни у реальному житті розселяються поблизу громадських центрів, транспортних вузлів та великих магістралей для більш швидкого пересування, «прискорюють і комбінують власний темп життя» [6, с. 286]. Отже, пасеїзм, актуалізм і футуризм відображують три стадії динаміки етносу, але є ще стадія ігнорування часу, що відповідає статичному стану. Люди четвертого типу – «посередності, обиватели», як називає їх Гумільов, живуть у всі часи і стадії, але вони менш помітні, аніж інші типи людей. Аномалісти живуть поза часом і відповідно теорії міського розвитку формують угрупування поселян – жителів периферійних та приміських районів, які є ланкою, що пов‘язує урбанізовані осередки та розосереджене приміське оточення.

Темпоральна класифікація особистостей Л. Гумільова та відповідна диференціація міських жителів В. Тімохіна у часо-просторовому аспекті може бути використана при дослідженні архітектурного середовища пенітенціарних комплексів, засуджені і персонал яких є приналежними до мешканців урбосфери.

На підставах гіпотези про прогресивно-регресивний характер поєднання зовнішніх та внутрішніх тенденцій активності особистостей була побудована типологія організації життя у ціннісно-часовому відношенні [12]. В. І. Ковальов виділив такі чотири типи організації життя і регуляції часу особистістю, як стихійно-буденний, функціонально-дійовий, споглядального відношення до часу життя, споглядально-перетворюючий.

Стихійно-буденний тип регуляції часу життя передбачає залежність особистості від обставин життя та подій. Люди такого типу не встигають за часом, вони керуються ситуацією, течією життя, є схильними до безініціативності. Відповідно теорії Гумільова їх можна віднести до пасеїстичного типу особистості.

Функціонально-дійовому типу регуляції часу життя відповідає активна особистість, яка вміє організовувати хід подій і направляє їх у необхідне русло. Проте активність охоплює тільки власне течію подій, але не їх передумови та наслідки. У такого типу людей відсутня відповідальність як пролонгована регуляція активності [12]. За типологією Гумільова функціонально-дійові особистості відповідають, скоріш за все, актуалістам.

Споглядальний тип регуляції часу, на думку В. Ковальова, виявляється у пасивності, відсутності ініціативи та відповідальності. Такі люди гостро відчувають складності та протиріччя життя, тому не можуть знайти адекватний час і місце для прояву особистої активності [12]. Цей тип особистості співвідноситься із анімалістами – особистостями, які живуть поза часом і байдужі до нього.

Споглядально-перетворюючий тип регуляції часу життя передбачає оптимальне поєднання довготривалої життєвої перспективи з глибоким проникненням у суспільні тенденції. Така особистість є гармонічною, вона володіє часом свого життя, регулює його практично і творчо [12]. Споглядально-перетворюючий тип особистості можна співвіднести з футуристами-реалістами Гумільова.

Типологія В.Ковальова виявляє структурованість життя особистості, демонструє течію часу життєвої позиції, яка може виступати як ціннісно-часова структура. Це дозволяє передбачити, що життєва позиція частини людей може носити функціонально-динамічний характер, інших – статичний [1]. Беручи це до уваги, можна стверджувати, що архітектурне середовище пенітенціарних комплексів за аналогією також може носити диференційований, ієрархічний та динамічний характер, кожний вид якого відповідатиме групі «споживачів».

Особливої уваги у справі диференціації засуджених заслуговує типологія О. Ф. Лазурського, яка була розроблена автором у 1920-і роки. Російський лікар і психолог О. Ф. Лазурський розробив вчення про особистість і типи характеру на основі вроджених особливостей, до яких відносив темперамент і характер (ендопсихіка), а також відношення особистості до навколишнього середовища (екзопсихіка). У зв‘язку з цим Лазурський виділяв три психологічні рівні особистості у залежності від ступеню пристосування людини до середовища. Низький рівень складають погано пристосовані до навколишнього світу люди, тому середовище накладає на них особливо сильний відбиток шляхом пригноблення, не врахування їхніх особистих схильностей і здібностей [9].

Середній психологічний рівень особистості передбачає набуття людиною свого місця у середовищі і використання його для задоволення особистих потреб. Найвищий рівень психології особистості є рівнем творчості, якого досягають люди, що перетворюють навколишнє середовище відповідно своїм потребам. Більш детальна класифікація відповідно психологічним рівням передбачає підрозділ низького рівня на розумовий, афективний та активний підтипи. Середній психологічний рівень включає теоретиків-ідеалістів, які можуть бути вченими, художниками, релігійними споглядачами, а також практиків-реалістів, що підрозділяються на альтруїстів, громадських діячів - владних і господарських. Вищий рівень включає типи-ідеали, якими керуються

люди цього типу, такі, як альтруїзм, індуктивне чи дедуктивне знання, краса, релігія, влада і боротьба [9].

Систематика особистості О.Ф.Лазурського, не зважаючи на свою незакінченість та деяку безсистемність, стала передумовою для подальшого розвитку типологізації і систематики особистості, зокрема теорії пасіонарності Л. Гумільова та класичної типології особистості злочинців С. В. Познишева. За Гумільовим, пасіонарність складає «…характерологічну домінанту особистості, є непоборним внутрішнім прагненням (усвідомленим чи неусвідомленим) до діяльності, яка направлена на здійснення якоїсь мети (часто, ілюзорної)» [10, с. 148]. Модуси пасіонарності є такими різними, що моральні оцінки тут є неприйнятними, бо мова йде про енергію та активність. Вектору пасіонарності протистоїть вектор інстинкту – «розумного егоїзму». Отже, за Гумільовим, ми можемо назвати особу пасіонарною, якщо значення пасіонарного напруження більше, ніж значення імпульсу інстинкту. При умові, коли значення є рівними, особистість можна назвати ідеально гармонічною. Вчення Гумільова передбачає існування третього типу особистості – субпасіонарієв, тих, у кого пасіонарність є меншою за імпульс інстинкту [10].

Порівняння пасіонарної класифікації Л.Гумільова і систематики О. Лазурського виявляє характерну відповідність пасіонарного типу вищому психологічному рівню, коли творча енергія і не дуже добра пристосованість до існуючого середовища штовхає людину на розбудову цього середовища. Цей тип особистості є актуалістами та футуристами-реалістами, що функціонально регулюють час свого життя, слободянами і урбодянами міського середовища.

Гармонічні особистості Л. Гумільова відповідають середньому психологічному рівню О.Лазурського, тобто є особами, які ідеально пристосовані до навколишнього середовища. Такі люди за темпоральною класифікацією відносяться до пасеїстів-актуалістів, за типом міського розселення – до городян і слободян, за типом регулювання часу життя – до споглядально-перетворюючих особистостей, за соціонічною класифікацією – до «виконавців» і «комунікаторів».

Субпасіонарії Гумільова погано пристосовані до середовища, відносяться до низького психологічного типу Лазурського, є аномалістами і поселянами, що розселяються в основному у приміських районах. Вони ведуть споглядальний, пасивний спосіб життя, у соціумі в основному грають ролі «технологів-виконавців». *(Продовження буде).*

Список літератури:

1. Альбуханова-Славская К.А. О путях построения типологии личности. – Психологический журнал, том 4, № 1. - М.,1983
2. Лосев А.Ф. История античной эстетики. - М., 1979.
3. Аугустинавичюте А. Социон. М: «Черная белка», 2007.
4. Гуленко В.В., Иващенко И.В. Соционика в воспитательном процессе//Актуальные проблемы формирования личности. – Харьков, 1995.
5. Робер М.-А., Тильман Ф. Психология индивида и группы. – М., Прогресс, 1988.
6. Тімохін В.О. Архітектура міського розвитку – Київ: КНУБА, 2008
7. Гумилев Л.Н. Этногенез и биосфера Земли. – Ленинград: Гидрометеоиздат, 1990.
8. Ковалев В.И. Психологические особенности личностной организации времени: автор. Дис.к.псих.н. – М., 1979.
9. Лазурский А.Ф. Классификация личности. – Петербург, 1921.
10. Гумилев Л.Н. География этноса в исторический период – Л.: Наука, 1990.
11. Познышев С.В. Основные начала науки уголовного права. – М.,1912
12. Ковалев А.Г. Психологические основы исправления правонарушителей. – М., 1968.
13. Рабочая книга пенитенциарного психолога. Под ред. Мокрецова А.И. – М., 1998.

Annotation

In the article the problems of differentiation of prisoners in the environment of attendance centre are reflected. Distributing and classification of personality after different categories gives possibility of creation of the erected systematization of prisoners and official personnel of establishment in prison, study of the modes and rhythms of their functioning, in the proper architectural environment.

Keywords: attendance centre, systematization of personality of prisoners, architectural environment.

Аннотация

В статье отражены проблемы дифференциации коллектива осужденных в среде исправительного заведения. Дифференциация и классификация личности по разным категориям предоставляет возможность создания сводной систематики коллектива осужденных и служебного персонала пенитенциарного заведения, изучения режимов и ритмов их функционирования в соответствующей архитектурной среде.

Ключевые слова: пенитенциарное учреждение, систематика личности осужденного, архитектурная среда.

УДК 65.015.12: 72.012. 8(045)

В. Г. Чернявський
канд. архіт., доцент, докторант,
Національний авіаційний університет (м. Київ)

КОМПЛЕКС ЕРГОНОМІЧНИХ ВИМОГ, ЩО ВИЗНАЧАЮТЬ КОМФОРТНИЙ РІВЕНЬ СЕРЕДОВИЩА ІНТЕР'ЄРУ ГРОМАДСЬКИХ БУДІВЕЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Анотація: в статті розглядаються ергономічні вимоги, що мають вплив на формування та розвиток інтер'єру громадських будівель соціальної сфери.

Ключові слова: ергономіка, інтер'єр, комфортний рівень, колір, світло, естетика, мистецтво.

У багатьох теоретичних концепціях внутрішнє архітектурне середовище пов'язується не тільки із предметно-просторовим оточенням, а з процесами діяльності й поведінки людей. При створенні матеріального середовища життєдіяльності людей не просто задовольняється комплекс необхідних людських потреб, але й виявляється активний вплив на всі життєво важливі процеси діяльності.

До ергономічних властивостей людини належать антропометричні, фізіологічні та психологічні характеристики людини. Ергономічні властивості забезпечують оптимальні умови експлуатації будинків і споруд, а також допомагають зняти фізичне й психічне навантаження у процесі життєдіяльності. Вони виявляють ефективність діяльності людини в архітектурному середовищі. До ергономічних властивостей системи «людина – архітектурний об'єкт – середовище» можна віднести: *функціональність, експлуатаційність, компактність, придатність для процесів життєдіяльності* [1].

У функціональному процесі, що відбувається в громадських будинках соціальної сфери можні виділити технологію процесу, яка об'єднує коло питань, пов'язаних з організацією руху, розміщенням функціональних зон і вузлів комунікацій, із динамікою просторової структури. Раціональне об'ємно-планувальне рішення залежить від правильної організації руху людей – основи функціонального процесу і правильного призначення параметрів приміщення, в яких він відбувається. Оптимально організовані пішохідні комунікації в архітектурному об'єкті мають не тільки економічне значення, а й створюють певні комфортні умови життєдіяльності людини.

Для обґрунтування комплексу ергономічних вимог до об'єкта архітектурного проектування в якому проходить людська діяльність

В. Зінченко, В. Муніпов та інші відокремлюють чотири групи вимог [2]. Перша група — *санітарно-гігієнічні вимоги* (мікроклімат, освітленість, механічні коливання, випромінювання тощо). Друга група — *психофізіологічні вимоги* до фізичного навантаження, нервово-психічного напруження, робочої пози тощо. Третя група — *естетичні вимоги*, четверта група вимог — *соціально-психологічні*, які характеризують так званий «психологічний клімат», в якому відбувається процес життєдіяльності людини.

Професор, доктор архітектури Мироненко В.П. виділяє три основні групи вимог, тобто комплекс елементів, що визначають комфортний рівень середовища життєдіяльності людини: просторово-антропометричні параметри, санітарно-гігієнічні та психофізіологічні фактори [1]. Поряд із цими елементами враховуються естетичні, соціально-психологічні, економічні та інші фактори, що істотно впливають на формування сприятливого середовища існування людей.

Вивчення та аналіз функціональних процесів громадських будівель соціальної сфери масового будівництва (учбово-виховні, лікувально-профілактичні, торгівлі і громадського харчування житлових утворень) дозволив автору виділити чотири основні групи ергономічних вимог, які мають вплив на комфортний рівень середовища та його просторові параметри, це: санітарно-гігієнічні, психофізіологічні, просторово-антропометричні та естетичні.

Зазначені вимоги мають ієрархічну структуру і визначають становище й відношення людини до простору, який вона займає та психофізіологічні умови існування людини у просторі. Звичайно, усі вони взаємозв'язані між собою і розглядаються як одне ціле.

Основою архітектурно-ергономічної організації простору є моделювання процесів життєдіяльності людини (групи людей) у просторі і в часі, з урахуванням усього комплексу суперечливих вимог до предметно-просторового середовища. Аналіз ергономічних вимог виявляє їхні кількісно-характеристики: їх розмірність, геометрію, ступінь просторового обмеження тощо [1].

Так, при організації архітектурного середовища лікувальних установ емоційний настрій хворих істотно позначається на їхньому загальному стані, а характер емоцій зумовлений загальним емоційним кліматом архітектурного середовища, організацією палат і приміщень денного перебування.

Середовище діяльності хірурга з погляду ергономіки багато в чому аналогічне середовищу операторського пульта, тут особливо важлива достатня освітленість і безтіньовий розподіл світла, урахування кольору інструментів і архітектурного тла.

Кожен елемент середовища лікарні потребує аналізу всіх типів діяльності, що в ньому відбуваються. Так реанімаційна палата має відрізнятися від звичайної, адже тут хворий вимушений лежати нерухомо. Створення в нього позитивних емоцій у цій складній ситуації потребує спільних творчих зусиль лікарів, архітекторів, дизайнерів, ергономістів [3].

Ергономічний підхід до основних елементів, які визначають комфортний рівень середовища життєдіяльності людей в об'єктах соціальної сфери при формуванні їх об'ємно-просторової структури, становить: санітарно-гігієнічні, психофізіологічні, естетичні фактори та просторово-антропометричні параметри. Урахування їх в усьому комплексі необхідне в архітектурному проектуванні. Щоб охарактеризувати основні елементи життєзабезпечення людини в архітектурному середовищі розглянемо кожен блок окремо.

Комплекс санітарно-гігієнічних факторів складають фізичні санітарно-гігієнічні та хімічні елементи середовища. До першої групи відноситься характеристика основних параметрів мікроклімату. Для сприятливого перебігу життєво важливих процесів людини в архітектурному об'єкті суттєві вологість і швидкість руху повітря. Вплив вологості повітря на теплообмін людини тісно пов'язаний з основними параметрами мікроклімату – температурою повітря і тепловим випромінюванням. Радіаційний режим, що виражається в теплообміні випромінюванням між шкірою людини, з одного боку, і предметно-просторовим середовищем та зовнішнім простором (наприклад, через відкриті прорізи) – з іншого, має особливий фізіологічний сенс для життєдіяльності людини. Значення пов'язаних із цією обставиною закономірностей визначають правильний вибір засобів оптимізації мікроклімату приміщень.

Зв'язок організму людини із природно-кліматичним середовищем надзвичайно різноманітний. Поряд із реакцією на атмосферний тиск, метеокліматичні фактори, біологічне середовище нашому організму доводиться «відповідати» ще й на впливи різних видів енергії – хімічної, теплової, електромагнітної тощо. Крім того, наш організм зазнає впливу космічних променів.

Проблема взаємодії зовнішнього середовища (клімат, ландшафт тощо) і людини є нині однією з найактуальніших, оскільки природне середовище істотно впливає на життєдіяльність людини. Згідно із сучасними уявленнями біокліматології, клімат вивчається за допомогою комплексів одночасно спостережуваних величин – метеорологічних елементів (температури, вологості, інсоляції та сонячної радіації, хмарності тощо) у їхній взаємодії та взаємозв'язку. Це пояснюється тим, що людина піддається дії погоди, клімату в цілому, а не окремих метеорологічних елементів. Типологія архітектурних об'єктів, їх об'ємно-планувальне рішення, а також інженерне обладнання

визначаються передусім природно-кліматичними особливостями регіону будівництва.

До кола найважливіших засобів створення *кліматичного комфорту* в архітектурних об'єктах належить передпроектна біокліматична оцінка. Її основне завдання – максимально використати природні засоби та архітектурні можливості для створення якомога здоровішого і сприятливішого життєвого середовища при дотриманні суворої економії, що особливо важливе для об'єктів бюджетного фінансування.

Хімічні елементи середовища. Раціонально запроектоване освітлення приміщень – один з найважливіших факторів, від яких залежить ефективність процесів життєдіяльності людини. Цілеспрямоване використання морфофункціональних, гігієнічних, психофізіологічних та естетичних впливів світла на людину дозволяє домогтися оптимізації світлових параметрів життєвого середовища, що, у свою чергу, забезпечує підвищення продуктивності промислової й управлінської праці, скорочення кількості і тривалості захворювань, поліпшення умов праці, навчання, лікування, збереження здоров'я людей.

Сонячне світло за своїм складом та інтенсивністю різноманітне. Воно містить промені з різними фізичними властивостями й біологічними діями. Специфіка впливу сонячного освітлення характеризується створенням неоднорідного мікрокліматичного середовищного стану приміщень в архітектурному об'єкті. У передпроектному аналізі архітектор ураховує варіанти інсоляції різних приміщень і, відповідно до цього, створює систему сонцезахисних заходів.

Урахування психофізіології сприйняття світло-кольорового середовища. Світлове середовище. За твердженням багатьох дослідників, найсприятливішим для діяльності людини є природне освітлення. Проте, сила природного освітлення — величина нестала, вона залежить від пори року, доби, орієнтації, висоти сусідніх будівель, чистоти скла та багатьох інших чинників. Тому у вітчизняній та зарубіжній практиці існує думка про переважне використання в будівлях різного функціонально-типологічного призначення штучного освітлення.

Цей напрям забезпечує, з одного боку, можливість застосовувати майже будь-які розміри будівлі в плані, незалежно від їхнього географічного положення. З іншого боку, необхідно враховувати й ту обставину, що виробничий персонал продуктивніше працює при природному освітленні. Найрадикальніший шлях створення сприятливого світлового середовища – використання природного і штучного освітлення простору.

Досить сприятливо впливає на діяльність людини динамічне освітлення. Око людини чутливе до змін світлової енергії, за тривалого впливу світла сталої інтенсивності працездатність ока знижується. Статичний характер штучного освітлення сприяє розвитку зорової втоми.

Освітлення вирішальним чином впливає на зорову оцінку інтер'єрів — сприйняття їх тектонічної схеми, габаритів, архітектурних деталей тощо. Зорові відчуття виникають з отриманих сигналів про розмір і колір спостережуваних предметів. Тому оздоблення, забарвлення й фактури цих поверхонь потрібно вибирати, враховуючи ергономічні вимоги, які ставляться до освітлення.

Кольорове середовище. Дослідження вітчизняних та іноземних учених довели, що характер кольорового оточення по-різному впливає на функціональні процеси життєдіяльності людини. Кольорові впливи на очі спричиняють перебудову нервової системи організму і тим самими змінюють «фізіологічне тіло», на яке здійснюються ті чи інші застосовані впливи. Тому часто можна спостерігати зміни самопочуття людини та її працездатності під впливом тих чи інших кольорів. Фізіологічний і психофізіологічний вплив кольору на живі організми, зокрема й на людину, дозволили вченим розробити техніку кольоротерапії [1, 2].

Забезпечення новизни кольору – мало не найважливіша вимога при формуванні комфортного середовища життєдіяльності людини. Монохроматичне забарвлення призводить до кольорової втоми, нерівномірно навантажує різні відділи вегетативної нервової системи, поліхромні ж кольори сприятливо впливають на життєві функції людини будь-якого віку.

Вважається, що фізіологічний вплив кольору завжди супроводжується емоційним боком світосприйняття. Численні явища, що належать до суто психологічних, мають у своїй основі асоціації, які виникають при спостереженні окремих об'єктів. До таких психологічних явищ М. Дерібере відносить явища «теплих» і «холодних» кольорів [4].

Гармонійне кольорове поєднання в архітектурному просторі чи не в першу чергу залежить від того, наскільки врівноважені в ньому окремі кольорові плями. Отже, основним мотивом колористики є формування оптимальних умов діяльності людини.

Просторово-антропометричні параметри. Проблема «людина – простір» є однією зі складових елементів комплексного ергономічного підходу до формування середовища життєдіяльності людини. У сучасній науці розрізняють розмірні та перцептивні просторові зв'язки людини з навколишнім середовищем. Перцепція (лат. — сприйняття, уявлення) — це здатність сприйняття, завдяки якій людина через свої органи чуттів пізнає явища зовнішнього світу. У психології — безпосереднє сприйняття вражень. З цієї

причини просторові зв'язки розглядаються у двох аспектах: антропометричних і проксемічних [1]. Щоб зробити яке-небудь приміщення або обладнання зручним для використання людиною, розміри приміщення необхідно розраховувати, виходячи з розмірів людського тіла в нерухомому стані або в русі, пов'язаному з різними видами діяльності.

Так, визначаючи оптимальну висоту приміщення, доводиться враховувати залежність теплового комфорту від гігієнічних, теплофізичних та інших факторів. Зміна висоти й об'єму приміщень помітно впливає на температурний режим останніх, так у приміщенні заввишки 3,5 м температура на 1—1,5 °С нижча, ніж у приміщеннях заввишки 2,7 м.

Пропорції приміщень мають важливе значення для сприйняття і психофізіології просторової поведінки людини у процесі життєдіяльності. Порушення просторових співвідношень (надмірна тіснява або розрідженість) може перешкоджати нормальному перебігу життєдіяльності й негативно позначатися на емоційному стані людини.

Естетичні фактори. Естетичне освоєння внутрішнього простору невід'ємне від рішення утилітарних завдань формування інтер'єру. Засобами рішення цих завдань виступає гармонізація, взаємна координація цілого ряду характеристик формування інтер'єру з метою досягнення їх узгодженості за формою, масштабу, кольору, стильовим характеристикам і так далі. До компонентів естетичного рішення інтер'єру відносяться просторова композиція, колористичне рішення та освітлення, композиційна узгодженість форм елементів обладнання та меблів, вироби і витвори мистецтва, озеленення [5].

Просторова композиція інтер'єру багато в чому є наслідком рішення утилітарних, функціональних і технологічних завдань формування простору. Розширюються можливості постійного або тимчасового об'єднання різних приміщень, варіювання в ширших межах площ і пропорцій просторів різного функціонального змісту.

Естетичними засобами просторової композиції є: зіставлення, супідрядність, взаємозв'язок просторів різного функціонального призначення. Можливе зіставлення просторів по контрасту (велике - мале). Наприклад, протиставлення просторів зальної і чарункової структур. Супідрядність комунікаційних просторів (зал-хол, коридор-тамбур) дозволяє виявити в процесі руху схему функціонального зонування підприємства. Впровадження просторів складної конфігурації, наприклад, комплекс рекреаційних приміщень лікувальної установи або навчального закладу дозволяють підкреслити їх багатофункціональність.

Відповідно до природно-кліматичних умов інтер'єр в тій або іншій мірі орієнтується в зовнішній простір. Так, в південних районах України смисловим

центром композиції інтер'єру можуть бути відкриті літні приміщення. У районах з м'яким сприятливим кліматом елементи, що захищають підкреслюють зв'язок простору з природою, умовність розподілу на внутрішній і зовнішній простори - панорамні вікна, суцільне скління зовнішньої стіни, розсувні перегородки між кімнатами і літніми приміщеннями, легкі драпіровки.

Комфортні умови і оптимальні гігієнічні якості дитячих і лікувальних закладів, естетичні завдання композиції інтер'єру багато в чому визначаються прийомами штучного освітлення і характером освітлювальних приладів Відповідно до функціональної організації приміщень визначається необхідна освітленість, прийоми розміщення і типи світильників. Прийоми розміщення світильників залежать від складу зон приміщень і розставляння меблів, а типи світильників пов'язані з функціональним призначенням.

Колір - найважливіший елемент, як психологічної, так і естетичної дії інтер'єру. Завдання, що вирішуються засобами кольору, різноманітні і невід'ємні від рішення композиції інтер'єру в цілому.

У реальних умовах спостерігається не стільки дія одного якого-небудь кольору, скільки дія поєднань кольорів - колірної композиції. Колористичне рішення важливий засіб досягнення композиційної єдності інтер'єру. Цьому сприяє вибір домінуючого кольору, як правило, найбільш значного за об'ємом в колірній композиції - підлога, стіни, драпіровки, інша сторона колірного рішення - функціонально виправдане розчленовування простору, найчастіше, відповідно до функціонального зонування приміщення. Колірне рішення має властивість вносити певні корективи в сприйняття просторів і об'ємів. Одним із завдань колірного рішення, у зв'язку з цим, являється коригування сприйняття предметно-просторової композиції з метою виправлення її недоліків.

Використання в композиції інтер'єру *предметів, виробів і витворів мистецтва*, а також декоративних елементів. Це вироби і витвори одного з видів мистецтв - образотворчого, монументального або декоративного, а також об’єкти дизайну. Використання цих елементів практично в усіх повноцінних інтер'єрах говорить про нерозривний зв'язок при комплексному рішенні функціональних та естетичних завдань.

У громадських будівлях масового будівництва, де, як правило, відсутні спеціальні простори для демонстрації витворів мистецтва, вони грають передусім роль елементу загальної композиції, підкоряючись їй по масштабу, формі, а іноді і колориту. Ефективність включення витворів мистецтва при формуванні інтер'єрів громадських будівель соціальної сфери значно підвищується при комплексності вирішення завдань формування інтер'єру і підключення до роботи фахівців - художників і дизайнерів на стадії проектування об'єкту [5].

Засобом естетичної організації сучасного інтер'єру є *декоративне озеленення*. Озеленення має гігієнічне і екологічне значення. Цей елемент може грати істотну роль, вносячи в інтер'єр природні форми і фарби живої природи, що мають велике значення для естетичної свідомості людини, озеленення збагачує рішення інтер'єру. Можна припустити, що роль озеленення у формуванні інтер'єру зростатиме, враховуючи сучасні тенденції включення в структуру громадських інтер'єрів атріумів і зимових садів.

Висновки. Створення комфортних умов інтер'єра громадських будівель соціальної сфери, будуть сприяти всебічному процесу виховання, навчання та лікування людини, покращенню торгівельно-побутового рівня обслуговування, є нагальною потребою соціально-економічного розвитку України.

Тільки комплексне вирішення даних вимог: *санітарно-гігієнічних, психофізіологічних, просторово-антропометричних та естетичних* **дозволить добитися** оптимального рівня ергономічних властивостей предметно-просторового середовища життєдіяльності людини і вийти на новий якісний рівень вирішення проблеми гуманізації архітектурного середовища.

Література:

1. Мироненко В.П. Архітектурна ергономіка: підручник / В.П. Мироненко. – К.: Видавництво Національного авіаційного університету "НАУ-друк", 2009. – 240 с.

2. Зинченко В.П. Основы эргономики / В.П. Зинченко, В. М. Мунипов. – М.: Изд-во МГУ, 1999. – 344 с.

3. Джулиус Панеро Основы эргономики. Человек, пространство, интерьер. Справочник по проектным нормам / Джулиус Панеро, Мартин Зелник. – М.: Издательства АСТ, Астрель, 2006. – 320 с.

4. Дерибере М. Цвет в деятельности человека / Дерибере М. – М.: Госстройиздат, 1964. – 129 с.

5. Чернявський В.Г. Естетичні завдання формування житлового інтер'єру з використанням виробів декоративного мистецтва / В.Г. Чернявський, К.В. Чернявський // Перспективні напрямки проектування житлових та громадських будівель: Зб. наук. пр. – К.: КиївЗНДІЕП, 2005. – С. 135 – 137.

Аннотация

В статье рассматриваются эргономические требования, которые влияют на формирование и развитее интерьера общественных зданий социальной сферы.

Ключевые слова: эргономика, интерьер, комфортный уровень, цвет, свет, эстетика, искусство.

Annotation

Ergonometric requirements which influence on forming and development interior of public building of social sphere are examined in the article.

Keywords: ergonomics, interior, comfort level, color, light, aesthetics, art.

УДК 728

Алиреза Шешпари
аспирант кафедры теории архитектуры, КНУБА

ОСОБЕННОСТИ ЖИЛЫХ ЗДАНИЙ ОТ ТРАДИЦИИ К СОВРЕМЕННОСТИ Г. ТЕГЕРАНА

Аннотация: в статье прослеживается анализ традиционных и современных жилых зданий в Тегеране, а также влияние традиционного подхода к современному городскому жилищу.

Ключевые слова: Тегеран, городское жилище, анализ жилых зданий.

В процессе исследования архитектурных особенностей жилых зданий средней этажности нами были выявлены три основных исторических этапа изучения таких объектов: традиционный период,

1. **Традиционный период до 1850 года.** [3]

1-1. Культурно-социальная структура: Этот период характеризуется тем, что жильё считалось одной из важнейших составляющих культурной и социальной жизни общества. Структура жилья отражала взаимоотношения, как в семье, так и отношения каждой отдельной семьи с внешним миром. Эти взаимоотношения определяли не только структуру жилья, но и влияли на градообразующие принципы. Например, в том случае, когда сыновья начинали строить собственные дома, они предпочитали селиться поблизости от дома родителей, иногда такие дома соединялись общим проходом. Такая структура определяла компактность проживания соседних домов.

1-2. Особенности градостроения: Каждый квартал имел свой внешний границы, не выраженные материально забором или решеткой. Эти границы определялись отношениями между людьми, поэтому все обитатели одного квартала, как правило, были знакомы между собой, и появление любого чужака не могло пройти незамеченным. В больших кварталах обычно существовала центральная часть, в которой располагались мечеть, рынок и общественные здания. Пространственным центром обычно становилась круглая площадь или главная улица с плотной продольной застройкой. Линии следования (прокладки) основных путей определялись уже существующей застройкой, поэтому многие улицы идут не прямо, а отражают исторический ход застраивания того или иного ландшафта.

1-3. Функциональная структура жилья: Семья считается минимальной ячейкой общества, поэтому дом становится выразителем особенностей уклада семейной жизни того или иного социума. В рассматриваемый нами период дом зачастую выполнял не только личную функцию, но и общественную, поэтому

он состоял из двух частей - внешней и внутренней. Внешняя часть дома была изолирована, она служила рабочим помещением, и посторонние люди, приходившие в нее, не соприкасались с внутренней частью. В большинстве жилых зданий в крупных городах Ирана с учетом климатических особенностей (инсоляции, освещения, проветривания и т.д.) дом разделен на две части: северная часть представляла собой зимние помещения, а южная - летние, при этом все окна и проемы этих частей выходят во внутренний двор. (Рис. 1)

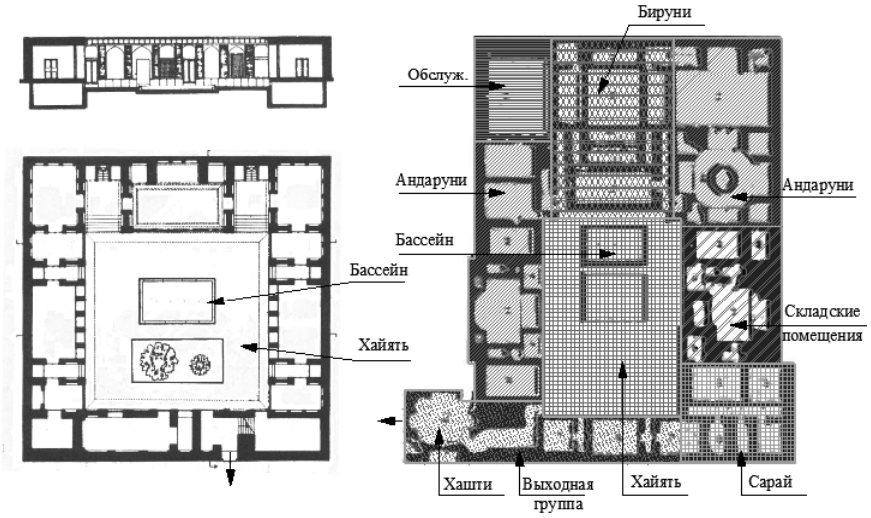

Рис.1, Жилой дом в традиционный период.

1-4. Пространственная структура: Пространственная структура жилого здания определялась формой внутреннего двора. Количество комнат в этих домах составляло обычно от трех до четырех жилых комнат. В редких случаях в маленьких домах можно увидеть две комнаты, по одной комнате с каждой стороны внутреннего двора. Основной функционально-пространственной помещении находятся на северной стороне зданий, вспомогательные - на южной. Многие крупные жилые дома отличаются богатством декоративной отделки, которая отражает особенности культурных представлений иранцев в тот исторический период, при этом элементы декора не являлись уникальными, а представляли собой набор широко распространенных элементов. Небольшие дома отличаются большей свободой и индивидуальностью отделки.

1-5.Структура архитектурных решений: Изучение различных архитектурно-планировочных решений того времени с учетом формы, функций, композиции и пространственной организации, особенно в Тегеране приводит к следующим выводам:

1-5-1. Центром организации пространства жилых помещений является внутренний двор. Ориентация внутреннего двора и основных помещений по сторонам света определяется климатическими условиями. (Рис.2)

1-5-2. Форма двора и внутреннего фасада упорядочены и отличается строгой герметичностью и симметричностью.

1-5-3. Функциями внутреннего двора являлись проветривание, обзор, сообщение между помещениями и освещение.

1-5-4. Более 80% всех жилых домов того времени состояло из летней и зимней половины. Служебные помещения (кладовые, помещения для домашнего скота и птицы и т.д.) отделены от основных жилых помещений.

1-5-5. Вход обычно располагался на углу здания для того, чтобы избежать просматривания всех помещений посетителем. Поэтому входной коридор не располагался по прямой линии, а был извилистым. В богатых жилых домах перед жилыми комнатами располагался небольшой тамбур,

2. Переходный период 1850 -1920 гг. [3]

2-1, Культурно-социальная структура: Под воздействием процессов, происходивших во всем мире, в Тегеране произошли различные изменения, повлекшие за собой проникновение в иранскую культуру новых заимствованных элементов. В этот период наблюдается появление новых общественных институтов, а это, в свою очередь, привело к установлению новых социальных отношений. Традиционный образ жизни, основанный на родственных связях, постепенно уходил в прошлое, а ему на смену пришли новые отношения, формировавшие отношения людей в условиях города. Новая система общественных связей определялась усилением центральной власти государства.

2-2. Особенности градостроительства: Следует отметить, что в Тегеране, этот период ознаменовался появлением широких прямых улиц. Однако в других городах страны прямые улицы по-прежнему оставались редкостью вплоть до начала двадцатого века. С распространением автомобильного транспорта возникла насущная необходимость в прокладке прямых трасс, которые впоследствии застраивались общественными зданиями, в которых располагались государственные, учебные и другие учреждения. Жилые кварталы утеряли свою общественную значимость и оставались районами, предназначенными исключительно для жилья. Изменилась и форма земельных участков, она стала более геометричной. Эти изменения непосредственно повлияли на архитектурно-пространственную организацию жилых зданий.

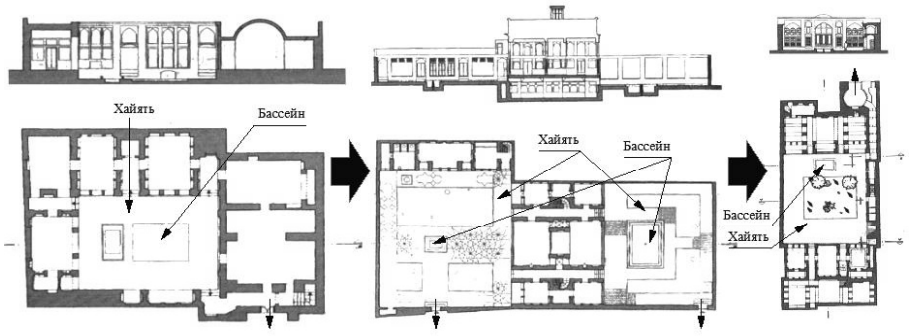

Рис. 2 Рис. 3 Рис. 4

Рис 2-3-4, Жилие дома в переходной период

2-3. Функциональная структура: Появление общественных и государственных учреждений, с одной стороны, и появление широких прямых дорог - с другой, повлекло за собой исчезновение той части дома, в которой располагались рабочие помещения. Надо отметить, что женщины начали вовлекаться в общественную жизнь, некоторые из них начали работать, поэтому женская половина, традиционно располагавшаяся отдельно в задней части дома, постепенно стала включаться в общее жилое пространство. Применение новых: технологий и изобретений оказало несомненное влияние на функциональное использование помещений, особенно в том, что касается кухни (газ, нефть, водопровод). Например, в результате применения последних достижений стало возможным уменьшить размер кухонь и улучшить их санитарно-гигиеническое состояние.

2-4. Пространственная структура: Ширина земельных участков уменьшалась, а их длина увеличивалась, поэтому изменилась планировка жилого дома. Если в традиционном доме все помещения располагались по периметру внутреннего двора, то в новое время помещения стали располагаться только с двух сторон - с внешней выходящей на улицу, и с внутренней. Изучение планировочных решений того времени показывает, что северная часть, как правило, являлась

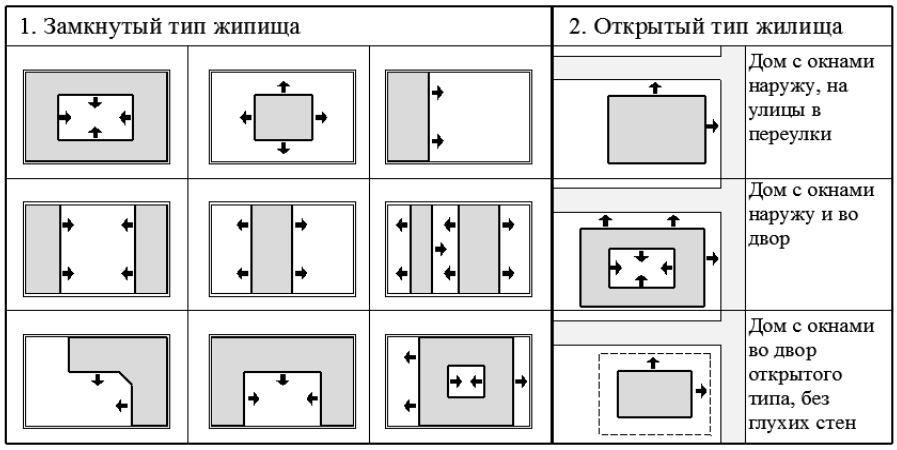

Рис. 5, Классификация планировочных схем традиционного городского жилища.

двухэтажной. На первом этаже находилось помещение общее для всех членов семьи, а на втором — гостиная. В южной, наименее освещенной части располагались подвал и один жилой этаж. В подвале находились подсобные и хозяйственные помещения, а на этаже - жилые помещения.

2-5. Структура архитектурных решений:

2-5-1. Внутренний двор располагался по центру участка.

2-5-2. Жилые помещения состоят из двух частей. Одна из них располагается вдоль улицы, а вторая - за внутренним двором. (См. рис. 4)

2-5-3. Ориентация и организация помещений и всего пространства зависит от ориентации улицы или дороги. Многие примеры доказывают, что прокладка магистралей происходила с учетом климатических особенностей региона.

2-5-4. Основные помещения расположены в местах с наилучшим освещением, как правило, на двух этажах здания. Эти помещения отличались большей площадью. Подсобные, хозяйственные, служебные и санитарно-гигиенические помещения обычно располагались в подвале.

3. Современный период с 1920 г. до настоящего времени. [3]

3-1. Культурно-социальная структура: Этот период характеризуется тем, что традиционные структуры в области жилищного строительства полностью исчезают. Импорт технологий из развитых стран, наблюдающийся в этот период, оказывает непосредственное влияние на изменения, происходящие в обществе. С учетом роста цен на земельные участки дом постепенно

становится существенным способом вложения капитала. Возрастающий приток эмигрантов из провинции в большие города также оказал негативное воздействие на обеспечение населения жильем. В результате перечисленных факторов данный период ознаменовался появлением абсолютно нового для Тегерана социального феномена – отдельной жилой квартиры в жилом многоквартирном доме. Это произошло с начало в Тегеране, затем жилищное строительство многоквартирных домов распространилось по всем большим городам страны. После 1950 года процесс изменений в сфере жилищного строительства ускоряется, возводятся многоквартирные дома с двух- или трехэтажными квартирами, при этом практически исчезают дома с внутренним двором. Совместное проживание нескольких семей в одном и том же многоквартирном доме (multi-family houses) привело к возникновению разнообразных проблем в виду того, что такое проживание не соответствует культурно-историческим установкам иранцев.

3-2. Особенности градостроения: Современный образ города определяется пересечением вертикальных и горизонтальные улиц, формирующих геометрически правильные кварталы, таким образом исчезают исторически сложившиеся целые городские районы. После 1950 возникает официальная государственная программа по вопросам градостроения, которая сыграла большую роль в формировании объемно-пространственной композиции крупных городов, таких как Тегеран. Затем был принят государственный закон, регулирующий и регламентирующий основные правила городской застройки. Согласно этому закону плотность жилой застройки не должна превышать 60% от всей площади земельного участка. Принятие этого закона оказало несомненное влияние на разработку архитектурно-проектировочных решений и повлекло за собой ряд особенностей, характерных для современного этапа.

3-3. Функциональная структура: Экономическая, социальная и культурная революция ведут к необратимым изменениям в структуре жилья. Применение новых достижений в сфере коммунальных удобств (водопровод, газ, электричество, нефтепродукты, канализация и т.д.), привело к тому, что подсобные помещения, располагавшиеся ранее в подвалах или по восточной или западной сторонам внутреннего двора, претерпевают кардинальные качественные изменения. Все подсобные и хозяйственные помещения располагаются теперь внутри квартиры. Применение новых строительных материалов и конструкций обусловило появление модульных систем в домостроении. В зависимости от своего назначения все помещения квартиры приобретают четко обозначенную функцию. Ночные часы обитатели квартиры проводят в спальне, что сейчас не кажется нам странным. Однако не стоит

забывать, что не так давно всего 100 лет назад люди использовали для всех этих целей одно и то же помещение. Но в последнее время в связи с ухудшением экономической ситуации предпочитают объединять летнее помещение с гостиной. Количественный состав семей и площадь жилых помещений начали стремительно уменьшаться, Подрастающие дети начали выходить из семьей, интересуясь самостоятельной жизнью. Семьи становятся более открытыми и женщины больше не закрываются во время прибытия гостей, но при этом еще чувствуется традиция. Это выражается в том, что при гостях женщины садятся отдельно от мужчин. Данный факт свидетельствует о том, что еще все-таки сохранилась женская и мужская зоны. Разница лишь в том, что эта зона теперь чисто символическая, поскольку общение происходит в пределах одного помещения, а не в разных помещениях, как это было до сих пор. До нашего времени дошли и складские помещения, только теперь они приобрели современный вид. Согласно современным нормативам, при проектировании жилых домов складские помещения теперь должны проектироваться на первом или на подземных этажах. Что касается интерьеров современных жилищ, то они принимают европейские формы, причем вертикальное развитие все чаще заменяется горизонтальным.

3-4. Пространственная структура: Каждый участок земли имеет строгую геометрическую форму, все участки прилегают один к другому. в настоящее время можно выделить две основные тенденции: во-первых, участок земли располагается между двумя параллельными улицами. Таким образом, обеспечивается сквозное проветривание и освещение с двух сторон. Как правило, общие помещения и гостиные выходят на юг, чем достигается их наилучшая освещенность, остальные помещения квартиры ориентированы на север. Во-вторых, наблюдается застройка, при которой земельный участок лишь с одной стороны ограничен дорогой, а с другой располагается соседний участок, в свою очередь ограниченный дорогой с другой стороны. Такое расположение каждого участка ориентировано по осям север-юг либо восток-запад. Очевидно, что при таком местоположении домов на участке освещение возможно только с одной стороны.

3-5. Структура архитектурных решений:

3-5-1. В соответствии с новыми тенденциями рассматриваемого нами периода объем жилых помещений стремиться к компактности и располагается по боковой стороне земельного участка.

3-5-2. Появление небольших внутренних дворов по границе между участками.

3-5-3. Основной функцией дополнительного внутреннего двора является инсоляция и сквозное проветривание.

3-5-4. Количество и особенности помещений напрямую зависят от площади земельного участка и соответственно, жилого здания.

3-5-5. Разделение жилых помещений происходит в соответствии с их назначением.

3-5-6. Все помещения могут быть разделены в соответствии с их использованием в определенное время суток (дневное - ночное).

3-5-7. Основные помещения (гостиная комната) ориентированы во двор, для остальных помещений ориентация не столь важно. (См. рис. 6)

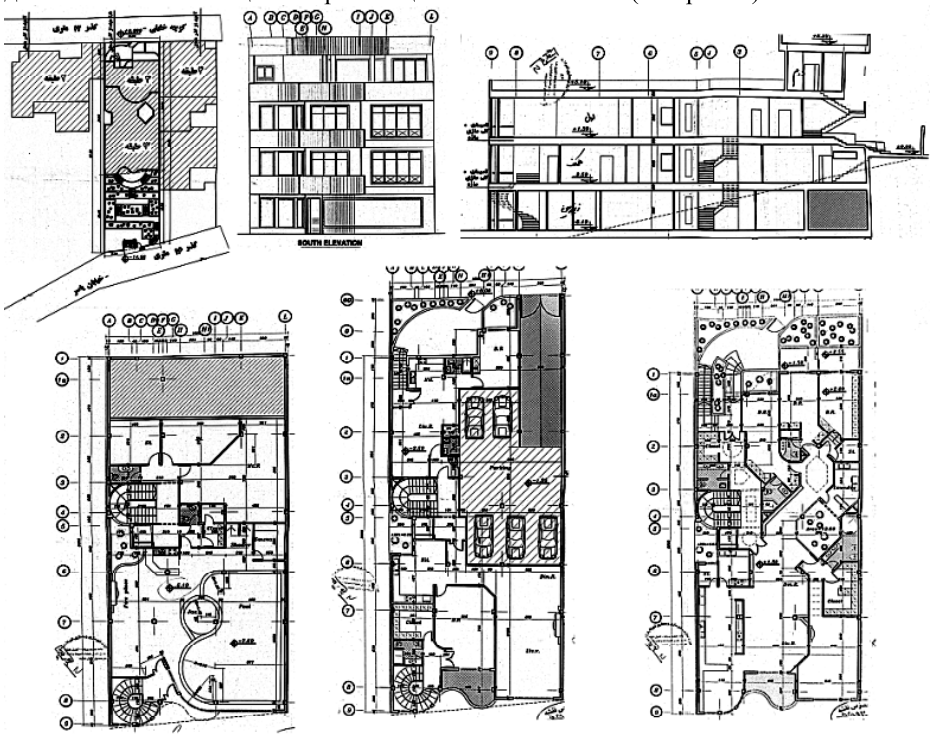

Рис. 6, Средный этажный современный жилой дом в 1 район г. Тегерана.

В соответствии с данными центра статистических исследований Ирана в 1970-х годах (после гражданской войны) в Иране были заметны резкие изменения нормативов. Если ранее общая площадь в 11 м^2 предоставлялась на одного человека, то в 1980 г. она уменьшилась до 9.6 м^2, в 1990 г. до 9 м^2, а к 2005 г. – уже до 8.5 м^2 на одного человека. Кроме того, снижается состав семей (в 1956 г. - 4,72 чел. на семью и 3,6 чел. в 2006 г.), город отличается превалированием молодого населения (средний возраст – 28). (См. табл. 1, рис. 7)

Все большее число молодых людей желает уходит от родителей и жить самостоятельно, уменьшается количество комнат и площадь квартир, в планировке применяются европейские методы и т. д.

В г. Тегеран преобладают блокированные дома, более близкие по своей структуре к традиционному жилищу, причем современное жилье характеризуется микроклиматическими достоинствами. Блокированные дома составляет большую

Табл. 1

Средний возрост населения г. Тегерана, а 1996, 2006 гг.

возрастная группа	1996			2006		
	общая	мужчины	женщины	общая	мужчины	женщины
средняя возасть	24,46	24,58	24,34	28	28	28

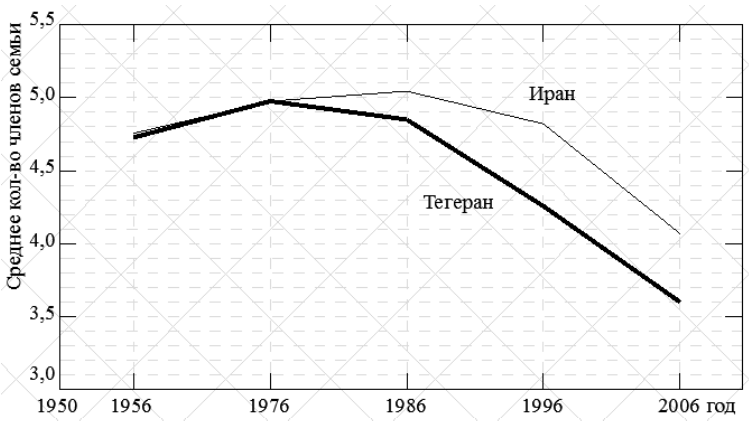

Рис. 7 История состав семей 1950 г. по 2006 г

часть городских жилищ, строго контролируется размер участков и этажность (по принятому закон об этажности жилища, максимальная этажность должна составлять 5-6 этажей). Эти показатели свидетельствуют о необходимости подробного исследования структуры жилья средней этажности. Кроме того, необходимо обратить внимание на архитектурные средства при увеличении гибкости пространственных особенностей с учетом времени для малогабаритных квартир (регулируемые шлюзы, раздвижные перегородки и т. д.).

Исходя из вышесказанного, основные рекомендации при проектировании квартир можно свести к следующим: компактность, универсальность, сходство, вариативность, гибкость, взаимосвязь личного и общего пространства, движение от внешнего пространства к внутреннему и наоборот, пространственный ритм и гармоничность.

Литература:

1. Рафи Мину. Городское жилье, анализ основных проблем при проектирования жилья в Иране. - Тегеран, 1993.
2. Министерство жилищ и градостроительства. Сборник статей 3-го семинара политика развития жилища в Иране, (на перс, языке).- Тегеран, 1996.
3. Husayn Sultanzade, From House to Apartment. memary va farhang.- Tehran, 2007.
4. HONAR-HA-YE-ZIBA/4&5: 1999.
5. http://journals.ut.ac.ir
6. http://www.tehran.ir
7. http://www.mhud.gov.ir

Анотація

В данній статті аналізуються традиційні і сучасні помешкання в Тегерані, а також вплив традиційного підходу до сучасного міського житла.

Ключові слова: Тегеран, міське житло, аналіз помешкань.

Annotation

The article deals with the analysis of traditional and modern residential buildings in Tehran as well as with an impact of traditional approach to modern city dwellings.

Key words: Tehran, dwelling, analysis of dwelling.

УДК 728

Н. М. Шило
кандидат архітектури,
доцент каф. теорії архітектури КНУБА

ЕКОЛОГІЧНЕ БУДІВНИЦТВО. ЗАПОРУКА УСПІХУ І ОСНОВНІ НАПРЯМКИ

Анотація: розглянуті проблеми розвитку екологічного будівництва. Охарактеризовані сучасні системи рейтингової екологічної сертифікації архітектурних об'єктів. Проаналізовані основні напрямки проектування екобудівель.

Ключові слова: екобудівля, екологічний сертифікат, довкілля, енергозбереження.

Будівельний процес є серйозним фактором антропогенного впливу на довкілля, який відбувається на всіх його етапах, починаючи від порушення ландшафту під час ведення робіт на будмайданчику, використання великої кількості природних ресурсів для виготовлення будівельних матеріалів і закінчуючи експлуатаційним навантаженням на середовище вже готових об'єктів.

Зважаючи на це, одним із стратегічних напрямків сталого розвитку суспільства є екологічне будівництво. Запорукою його успішного впровадження являється законодавче підґрунтя.

Основним завданням в даному випадку є вдосконалення нормативних документів з метою:

1) діагностики якості архітектурно - планувального рішення;
2) заохочення інвесторів, проектувальників, розробників інноваційних технологій та виробників будівельної екопродукції.

Нормативи і стандарти успішно працюватимуть тоді, коли будуть з одного боку поєднувати екологічні інтереси стосовно збереження продуктивності біосфери і здоров'я людей, з іншого – економічні інтереси суспільства.

Вітчизняне законодавство в галузі охорони довкілля спирається на основний документ «Закон України про охорону навколишнього природного середовища» та вихідні документи – ДСТУ, ДБНи [4]. Прийнята 1999 року «Концепція сталого розвитку населених пунктів України» носить скоріше узагальнено-декларативний характер.

В багатьох країнах світу окрім державного екологічного нормування впроваджуються різні системи добровільної рейтингової екологічної

сертифікації, які використовуються в якості інструмента при проектуванні і оцінці якості будівель. Ось перелік деяких з них: BREEAM (Англія), CASBEE (Японія), HQE (Франція), LEED (США), LEED Canada (Канада), Green Star (Австралія), TGBRS Tepi's (Індія), DGNB (Німеччина). Найбільшого поширення в різних країнах набули дві системи:

- LEED (The Leadership in Energy & Environmental Design), розроблена 1993 р. Американською Радою з «зеленого будівництва»;
- BREEAM (BRE Environmental Assessment Method), розроблена 1990 р. британською компанією BRE Globlal.

Вимоги для отримання сертифікату за цими системами досить жорсткі і включають комплексну поетапну експертизу всього проектно-будівельного процесу, починаючи від оцінки ступеня руйнації існуючого ландшафту і забруднення довкілля під час будівництва, врахування втілених енерговитрат на виготовлення будматеріалів і аж до врахування експлуатаційних енерго- та ресурсо- витрат, а також можливій в майбутньому реконструкції і утилізації будівлі.

Але така інспекція виправдовується зацікавленістю інвесторів, власників будівель, девелоперів, проектувальників з наступних міркувань:

- висока конкурентоздатність у просуванні проекта;
- гарантія застосування екологічно чистих технологій і будматеріалів, що відповідає принципам сталого розвитку довкілля;
- зниження експлуатаційних витрат.

За системою LEED вже сертифіковано більше 11 тисяч комерційних та приватних об'єктів в 117 країнах, а подано на реєстрацію майже 53 тисячі об'єктів (рис.1). Система включає шість основних розділів за якими оцінюваний об'єкт отримує бали. Відповідно до рейтингової системи об'єкти можуть отримати звичайний сертифікат, «срібний», «золотий» або «платиновий» сертифікат.

За системою BREEAM сертифіковано більш як 110 тисяч будівель. Отримані за цією системою бали множаться на вагові коефіцієнти, які є актуальними для даної місцевості. Такий підхід сприяв адаптуванню системи BREEAM в різних країнах. Об'єкти отримують сертифікати за рівнями «добре», «дуже добре», «відмінно», «чудово».

В Росії вже створено декілька центрів стратегічних розробок в галузі стандартизації екологічного будівництва. Одним з напрямків роботи в них є адаптація зарубіжних будстандартів до російського будівельно-проектного комплексу.

Другим важливим важелем зарубіжного законодавства є підтримка екологічного будівництва на державному рівні. Мова йде про існуючу в

багатьох країнах податкову політику і пільги. Якщо будинок відповідає енергозберігаючим стандартам, інвестори звільняються від сплати податку на землю, або мають інші суттєві пільги. Закладена в проекті екологічна складова дозволяє збільшити площу будівлі. Пільги розповсюджуються також на виробників екологічних інженерних систем і будматеріалів. Така державна політика безумовно стимулює весь процес екологічного будівництва, починаючи від проектування і до його завершення.

На жаль, не дивлячись на деяке просування в бік координації українських екологічних стандартів з міжнародними (впровадження стандартів ISO -14000), законодавча база України орієнтована здебільше на нормативацію екологічної безпеки шляхом регламентації гранично допустимих концентрацій шкідливих речовин, викидів і скидів забруднюючих речовин в навколишнє середовище, що звичайно є позитивним фактором, але недостатнім на сьогоднішньому етапі нової екологічної культури проектно-будівельного процесу. І найслабкішою ланкою тут є відсутність заохочення інвесторів і приватних забудовників, підтримки вітчизняних виробників екологічної продукції, при тому, що за соціально-економічними прогнозами, в західних країнах ринок екобудматеріалів зросте найближчим часом на 5%, а більшість світових будівельних компаній планують до 2013 р. заключити половину своїх контрактів на спорудження екобудівель.

Проектування екологічних будівель (різні джерела використовують різні терміни: зелена архітектура, сталі будівлі) передбачає вирішення великого кола завдань, які умовно можна об’єднати в два основні напрямки (рис. 2).

Перший напрямок ставить за мету створення екологічного середовища, передумовою якого є досягнення збалансованості трьох компонентів демоекосистеми: людини, природи і штучного середовища . Першим кроком в даному випадку є упереджене екологічне планування або екологічна корекція генпланів на всіх територіальних рівнях. Такий підхід має передумовою вирішення низки завдань, а саме:

- виділення і фіксація найбільш цінних територій як першочергових зон для захисту екосистем;
- збереження та відновлення природного ландшафту;
- створення та відновлення «зелених коридорів», які б сполучались з приміськими зонами природи для кліматичної стабілізації міста;
- створення умов для збереження біорозмаїття.

Подальше зростання міста, захоплення забудовами неосвоєних територій, в тому числі і екологічно цінних, потребує проведення компенсаційних заходів, які збалансують втрату. Гарним прикладом в даному випадку є будівництво інформаційно-культурного центру в м. Фукуока в Японії.

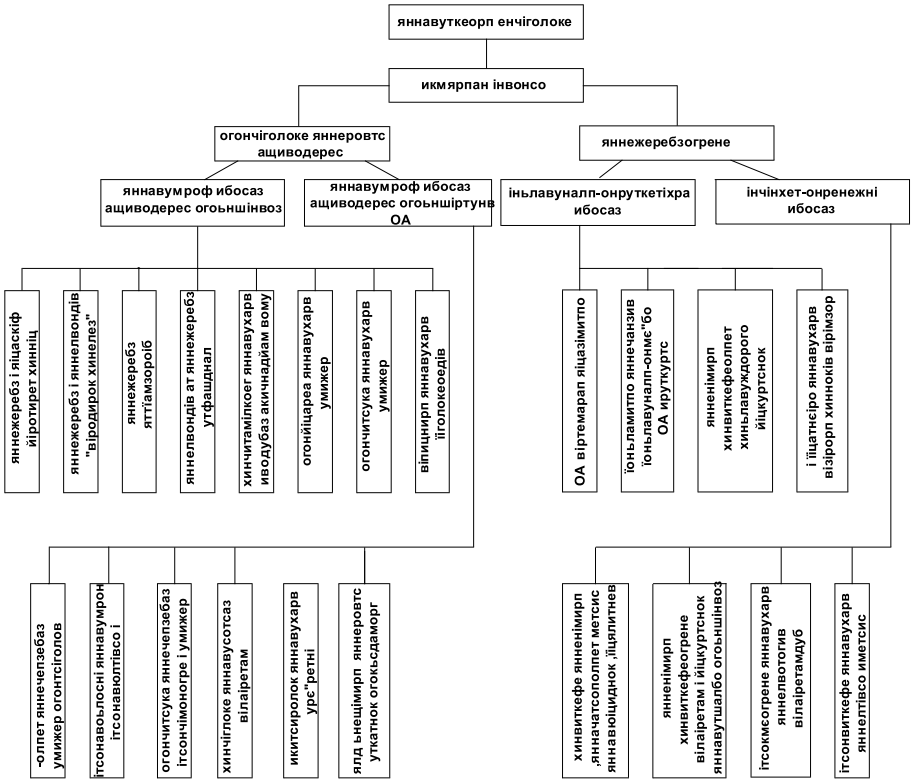

Рис.1. Основні напрямки екологічного проектування

Під будівництво центру була відведена частина території міського парку. З метою компенсації втраченої рослинності на цій ділянці архітектор Еміліо Ембаш запроектував будинок каскадного типу з великими терасами на південному фасаді, де висаджено 35 тис. екземплярів 76 видів рослин (рис.2).

Вдалим стратегічним інструментом для загальноміського планування з метою охорони довкілля є програми «Landshaftsprogramm – La Pro» та «Natura 2000», що розроблена в Німеччині. Документи містять перелік завдань і вимоги, які необхідно приймати до уваги на всіх етапах крупномасштабного територіального планування і узгодження. Вони стосуються створення нових ландшафтів, відкритих міських просторів, забезпечення зелених зон для

відпочинку в місті, забезпечення загального доступу до міських водних ресурсів та інше.

Запорукою нормального функціонування екосистеми є охорона біотопів і видів в містах, яка забезпечується збереженням деякої території в паркових

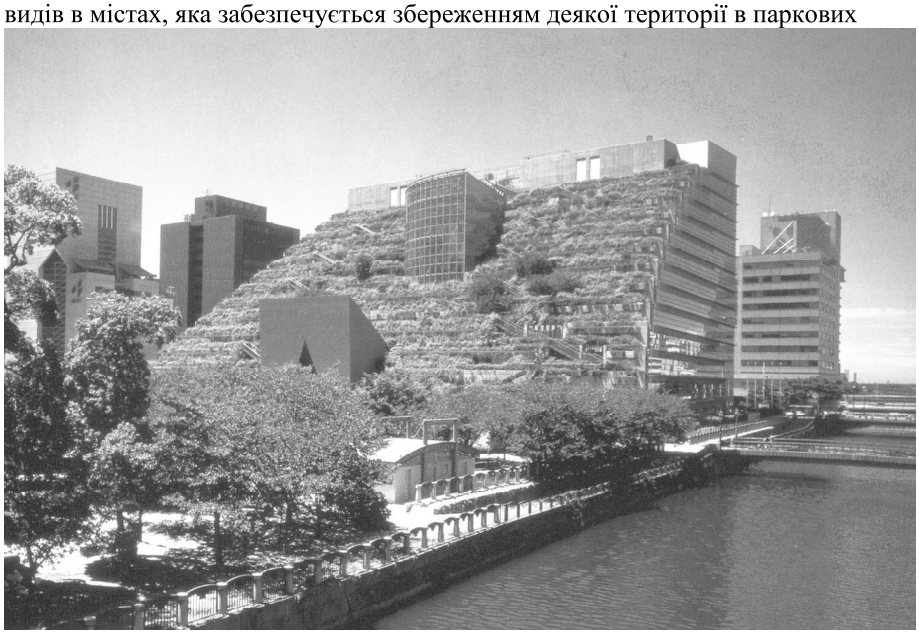

Рис. 2. Інформаційно-культурний центр в м. Фукуока

зонах для створення ділянок «дикої природи» і розселення дрібних тварин, прокладки тунелей під транспортними комунікаціями для їх міграції [6].

Формування локального екологічного середовища передбачає максимальне збереження ландшафту (разом з ґрунтом і існуючою рослинністю) на прилеглій до архітектурного об'єкту території, врахування її геологічних і кліматичних характеристик з метою створення комфортного мікроклімату.

Екологія внутрішнього середовища будинку залежить від якісних характеристик архітектурного об'єкта, які повинні задовольняти фізіологічні, психологічні і естетичні потреби людей. Фізіологічні чинники середовища, як фактор впливу на здоров'я людей, нормуються документам державного рівня - ДБН, ДСТУ та ін. Ці документи регламентують такі параметри як тепловологістний режим, інсольованість і освітленість, звуковий і акустичний режим. Для різних типів громадських будинків вони встановлюються окремо. Важливим чинником також є екологічність будматеріалів.

Екопсихологічний аспект має передумовою створення такого середовища, яке б архітектурно-планувальними засобами, кольором, фактурою, освітленістю, ергономічністю позитивно впливало б на емоційну сферу людини.

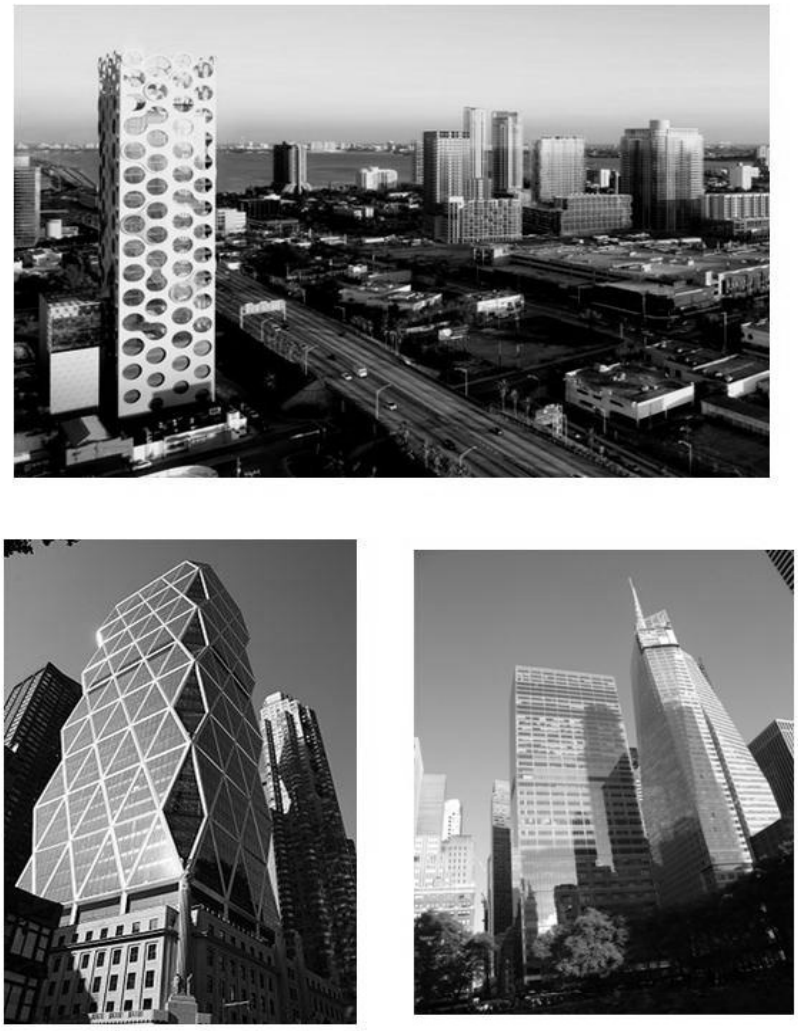

Рис. 3. Будівлі, що отримали сертифікати LEED;
Cor building (верхнє фото), Hearst Tower (фото зліва), Bank of America (фото праворуч),

Другий напрямок екологічного проектування стосується енергозберігаючих заходів. Тут в зарубіжному проектно-будівельному процесі досягнуто найбільших успіхів. Для України такі заходи є надзвичайно актуальним, оскільки вона посідає одне з перших місць у світі за рівнем споживання енергії та природних ресурсів.

До переліку основних завдань в цьому напрямку відносяться:

- врахування геологічних і кліматичних особливостей ділянки забудови;
- визначення оптимальних параметрів та форми будівлі згідно загальної архітектурно-планувальної концепції;
- вибір належної об'ємно-планувальної структури;
- вибір конструкцій та будматеріалів з високими теплотехнічними характеристиками;
- використання інженерно-технічних екосистем:
    - альтернативного енергопостачання;
    - стабілізації температурного режиму;
    - збору дощової води;
    - утилізації відходів.

Факторами, що характеризують високий ступінь екологічності будівлі (входять у перелік оцінки при сертифікації) є врахування втілених енерговитрат на виготовлення будматеріалів і будівництво, та здатність і характер майбутньої утилізації конструкцій і матеріалів будівлі.

Треба зазначити, що порівнюючи світові проектні розробки та досвід екологічного будівництва, можна зробити висновок, що найбільших успіхів досягнуто в галузі створення екологічних технічних систем, що пов'язано з певними економічними вигодами. Особливо це простежується в проектуванні екологічних будівель у США, в яких мало уваги приділяється "середовищному підходу". Оскільки там такі об'єкти частіше всього будуються в великих містах, з вже існуючою планувальною системою, високою щільністю забудови і дорожнечею землі, їх проектування зосереджене, в основному, на приміненні технічних енергозберігаючих систем.

Європейський досвід екологічного будівництва (особливо в Німеччині, Голландії, Скандинавських країнах) свідчить про підхід, який більше відповідає концепції сталого розвитку. Це створення окремих архітектурних об'єктів або цілих міських районів, як, наприклад, район Lotakortano в Хельсінки, квартал №1 в місті Амере та комплекс Маркатор в Голландії, де пріоритетним завданням було створення високоякісного середовища і виконання соціальних вимог.

Література

1. Маслов Н.В. Городская экология.- М.: Высшая школа, 2003, – 283с.
2. 3.Мусиенко А.И. Градостроительная экология. Анализ состояния, проблемы, пути решения. - Челябинск. АРБИС, 2001, – 256с.
3. Постанова Верховної Ради України №1359 «Закон про охорону навколишнього природного середовища»
4. Постанова Верховної Ради України №1268 «Про Концепцію сталого розвитку населених пунктів України»
5. Тетиор А.Н. Устойчивое развитие города.- М.: Академия, 2000, -349с.
6. Филин В.А. Видеоэкология. – М. ТАСС – Реклама, 1997, – 317с.
7. Форестер Д. М. - Прогресс, 1974, - 281с.
8. http://polbu.ru/bestuzhev_sforecasting/ch07_all.html

Аннотация

Рассмотрены проблемы развития экологического строительства. Охарактеризованы современные системы рейтинговой экологической сертификации архитектурных объектов. Проанализированы основные направления проектирования экодомов.

Ключевые слова: экоздание, экологический сертификат, окружающая среда, энергосбережение

Annotation

The problems of the ecological building development are overlooked. The contemporary ecological certification rating systems are characterized. The main tendencies of designing the ecological buildings are analyzed.

Key words: ecological building, ecological certificate, environmental, energysaving.

УДК 727.3

Эмамианфар Али
аспирант каф. ДАС, КНУБА

ВЫСШИЕ УЧЕБНЫЕ ЗАВЕДЕНИЯ АРХИТЕКТУРНО-СТРОИТЕЛЬНОГО ПРОФИЛЯ В ИРАНЕ

Аннотация: в статье рассмотрены размещение, функциональные схемы, архитектурные решения высших учебных заведений архитектурно-строительного профиля в Иране.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, многопрофильный университет, архитектурно-строительный факультет.

Современные темпы интенсивного развития экономики Ирана проявляются в том, что страна все чаще занимает передовые позиции в регионе: по промышленному производству, сельскохозяйственному экспорту, машиностроению, легкой промышленности и в строительной индустрии. Наметилось явное противоречие между существующим состоянием устаревшей проектно-строительной базы страны и все возрастающими потребностями отечественных потребителей к уровню и качеству жизни, а следовательно – и к более высокому современному уровню архитектурной среды, к комплексному формированию искусственной среды обитания.

Но, чтобы формировать такую среду грамотно, необходимо постоянно приглашать высококвалифицированных зарубежных специалистов, готовить молодежь за рубежом, или формировать отечественную сеть архитектурно-строительных вузов, которые существенно поднимут уровень подготовки иранских инженеров-строителей, архитекторов и многих других профессионалов в данной отрасли.

Поскольку в Иране на сегодняшний день практически отсутствуют специализированные архитектурно-строительные университеты, а факультеты этого профиля обучения при разных вузах страны имеют довольно неразвитую материальную базу, что влияет на уровень подготовки специалистов, то назревает острая необходимость в комплексном формировании сети подобных учебных заведений и разработке рекомендаций по проектированию их архитектурно-планировочных решений.

Именно образование является основой прогресса в любой отдельно взятой стране, а капиталовложения в подготовку молодых специалистов являются самыми надежными долгосрочными инвестициями. Невозможно представить себе современное динамично развивающееся государство без большого количества высококвалифицированных специалистов в области

науки и техники, медицины, культуры, строительства, современных технологий, прогрессивных нанотехнологий и других отраслей народного хозяйства.

Особое место здесь необходимо отвести образованию в области архитектуры и строительства, потому что выпускники именно строительных учебных заведений не только создают материальные ценности, но и являются творцами окружающей среды больших городов-мегаполисов, создателями неповторимых архитектурных ансамблей. Именно поэтому специалисты подобных профессий сами должны учиться в зданиях и комплексах с наилучшим образом организованными функционально-планировочными и объемно-пространственными решениями. Специфика обучения в современных средних специальных учебных заведениях, строительных техникумах и вузах предусматривает определенные особенности их архитектурно-планировочной организации.

В классификации современных высших учебных заведений в большинстве случаев закладывается их профильность (специализация) и величина (по вместимости учащихся), за исключением университетов и политехнических институтов, которые являются многопрофильными. В Иране насчитывается около 30 подобных многопрофильных (полифункциональных) университетов, в структуру которых входят архитектурно-строительные факультеты. Можно выделить пять основных профильных университетов со специфической архитектурно-строительной специализацией.

Не вызывает сомнений, что для удовлетворения растущих требований и нужд строительной отрасли необходимо обеспечить достаточное количество высококвалифицированных дипломированных специалистов, готовых приступить к работе сразу же после окончания института. Социальное развитие общества, прогресс науки и техники требуют постоянного усовершенствования высшего образования, открытия новых учебных заведений, модернизации действующих.

Такие факторы, как потребность повышения конкуренто-способности отечественной строительной отрасли, недостаточная вместимость и моральное устаревание существующих высших учебных заведений указывают на потребность в строительстве новых учебных зданий и комплексов и модернизации существующих, главными задачами которых являются:

- подготовка квалифицированных специалистов, конкурентоспособных на рынке труда, переподготовка и повышение их квалификации;

- развитие творческих, духовных и физических возможностей личности, формирование прочных основ нравственности и здорового образа жизни;

- приобщение к достижениям мировой и отечественной культуры, изучение истории, обычаев и иранских традиций;

- внедрение новых технологий обучения, информатизация высшего профессионального образования, выход на международные глобальные коммуникационные сети.

Несмотря на то, что проблематика проектирования и строительства учебных зданий широко изучалась в мире с различных исследовательских позиций, существующие теоретические и практические наработки не всегда возможно применить к сложным климатическим условиям Ирана и широкому использованию традиций местного зодчества.

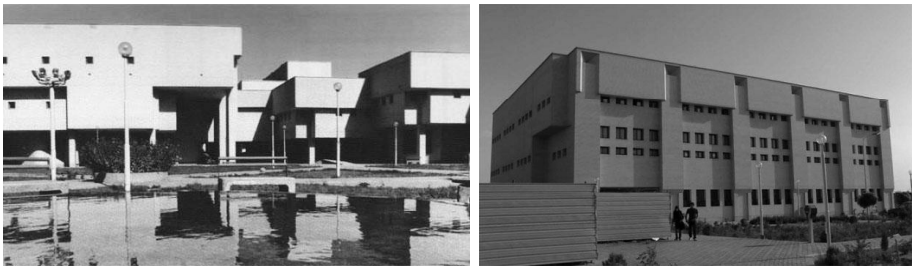

Рис. 1. Примеры размещения архитектурно-строительных факультетов в структуре многопрофильных университетов Ирана: а – Университет Шахид Бахонар в г. Керман.

А

Б

Рис. 2. Примеры размещения университетов архитектурно-строительного профиля в исторических зданиях: а - Университет архитектуры и искусств в г. Йезд, б - Университет архитектуры и искусств в г. Исфахан.

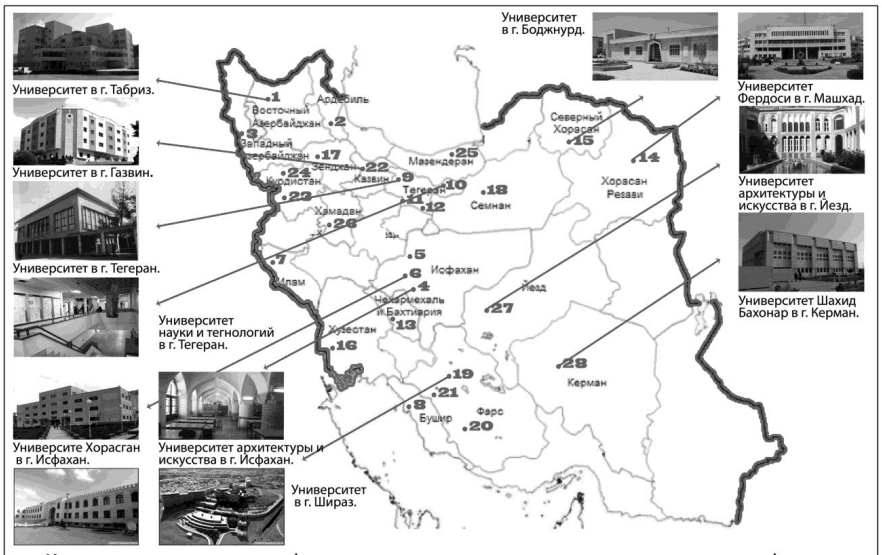

Количество студентов на факультетах архитектурно_строительного профиля

N	Государственных	Количество студентов				N	Негосударственной формы собственности	Количество студентов			
		в	A	C	X			в	A	C	X
1	Университет архитектуры и искусств в г. Исфахан.	600	200	_	100	16	Университет в г. Табриз.	10000	400	500	_
2	Университет науки и тегнологий в г. Тегеран.	10000	550	450	_	17	Университе в г. Мияне.	4000	120	150	_
3	Университет Шахид Бехешти в г. Тегеран.	10000	300	_	_	18	Университе Моган в г. Махабад.	3000	100	120	_
4	Университет Искусств в г. Тегеран.	4000	150	_	100	19	Университе Хорасган в г. Исфахан.	12000	600	500	_
5	Университет Кордестан в г. Сенендедж.	8000	100	180	_	20	Университет в г. Илам.	9000	150	200	_
6	Университет архитектуры и искусств в г. Йезд.	1000	650	_	150	21	Университет в г. Бушехр.	8000	120	150	_
7	Университет Шахид Бахонар в г. Керман.	18000	300	450	_	22	Университет в г. Шахре-корд.	2500	70	120	_
8	Университет в г. Кашан.	8000	300	200	_	23	Университет в г. Боджнурд.	6000	300	300	_
9	Университет в г. Тегеран.	17000	600	900	200	24	Университет Абхар в г. Занджан.	4000	80	130	_
10	Университет Фердоси в г. Машхад.	20500	400	650	_	25	Университет в г. Шираз.	2500	120	100	70
11	Университет Шахид Чамран в г. Ахваз.	11000	350	450	_	26	Университет в г. Естахбан.	3000	100	150	_
12	Университет в г. Семнан.	10000	200	350	_	27	Университет в г. Газвин.	14400	600	700	_
13	Университет в г. Шираз.	15000	400	700	200	28	Университет в г. Сагез.	2000	70	120	_
14	Университет Мазандаран в г. Горган.	2500	80	120	_						
15	Университет Буалисина в г. Хамедан.	8500	350	450	_						

A: Архитектурный факультет. X: Художественный факультет.
C: Строительный факультет. B: Всего количество студентов.

Рис. 3. Схема размещения на территории Ирана вузов, в состав которых входят факультеты архитектуры и строительства.

Важным этапом комплексного анализа системы высшего специального образования в Иране является обследование университетов с архитектурно-строительной специализацией, представленных на рис. 3, а также существующих на сегодняшний день особенностей формирования сети высших учебных заведений.

Литература

1. Электронный ресурс [http:// msrt.ir].
2. Электронный ресурс [http:// uk.ac.ir].
3. Электронный ресурс [http:// aui.ac.ir].
4. Электронный ресурс [http:// yazduni.ac.ir].
5. Memar Magazine №49 -Tehran, Iran.

Анотація

У статті розглянуті розміщення, функціональні схеми, архітектурні рішення вищих навчальних закладів архітектурно-будівельного профілю в Ірані.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, багатопрофільний університет, архітектурно-будівельний факультет.

Annotation

The article deals with accommodation, functional diagrams, architectural solutions of higher educational institutions of Architecture and Civil profile in Iran.

Key words: higher education institution, a multidisciplinary university, Architecture and Civil Engineering Department

УДК 728.2

А. Д. Яблонская,
кандидат архитектуры, доцент
Киевский национальный университет строительства и архитектуры

«УСКОЛЬЗАЮЩАЯ» ТИПОЛОГИЯ И РАЗНООБРАЗИЕ ЖИЛИЩА. ЧАСТЬ 2

Аннотация: повышение дифференциации, специализации жилища из-за смены моделей обитания неэффективный путь. Рассматривается механизмы взаимовлияния типологии жилища и реального разнообразия системы «жилье». Рассматриваются три принципиальные схемы этого взаимовлияния. Однообразие системы управления ведет к снижению разнообразия системы «жилье». Ключевые параметры системы ослабевают, и появление небольшого дополнительного разнообразия внешней среды может привести к потере жизнеспособности системы, или надолго затормозить ее развитие. Социальные, экономические, политические, культурные отношения являются инструментами управления разнообразия системы «жилье», через типологию жилища, которая выступает как одно из звеньев усиления разнообразия управления, при условии наличия действенного механизма влияния, как поле возможностей, вариантов в условиях неопределенности.

Ключевые слова: типология жилища, разнообразие системы, ключевые параметры системы.

Ключевым вопросом типологии жилища, даже если он явно не активизируется, является вопрос жизнеспособности системы «жилье». Жизнеспособности понимаемой, как и способности к существованию, развитию и выживанию, к сохранению своих свойств, а также способности планировать и эффективно действовать в определенных условиях. Если говорить о жизнеспособности системы в целом, то это сочетание устойчивости системы и ее адаптивности, ее самоидентичности и соответствия, полезности, пригодности; оптимальности и неоптимальности.[5].

Определение жизнеспособности системы требует оценки ее состояния; определения условий, благоприятных или неблагоприятных для ее существования; определения механизмов и способов управления желательной или возможной продолжительностью жизни системы.

Для эффективного функционирования системе необходим достаточный уровень разнообразия. Разнообразие – понятие, которое имеет отношение к размаху изменчивости или различий между некоторым множеством или группами объектов. Разнообразие как понятие используется для описания числа

разновидностей и состояний объектов – систем, их частей и элементов. То есть, само понятие разнообразия включает в себя не только количество элементов системы, но количество допустимых вариантов или конфигураций системы. Это может быть и мощность множества, а также объем, масса материала и количество энергии, и информации, содержащейся в системе.

Причинами возникновения разнообразия могут быть различны. Это и спонтанное возникновение вариантов, по принципу так показалось, захотелось; и отбор по принципу – выживет – не выживет, нужен – не нужен, востребован – не востребован, дорогой - дешевый, сложный – простой; и развитие (усложнение и упрощение) в определенной стабильности ситуации - социальной, финансовой, ресурсной, информационной.

В свое время У. Р. Эшби предпринял попытку формализовать понятие жизнеспособности, которую понимал, как способность системы сохранять свои характеристики в заданных пределах.[2]. И определил, что основой жизнеспособности системы является уровень ее разнообразия. Опираясь на закон необходимого разнообразия Эшби, Стеффорд Бир построил формализованную модель сложной жизнеспособной системы. [4,7]. При этом жизнеспособная система должна состоять из жизнеспособных подсистем и самостоятельно осуществлять некоторые специфические функции. Бир с помощью своей модели решал задачи повышения качества управления организацией как условия ее жизнеспособности и эффективного функционирования.

Процессы, происходящие в мире, жизнь социума, политические, экономические, культурные условия в последнее время меняются с ощутимой тенденцией ускорения. Социальная и экономическая система в целом стала более открытой, сложной, свободной, динамичной. И соответственно это отражается и на среде обитания человека, его жилище. Эти процессы, безусловно, происходят и в нашей стране, что требует анализа состояния проблемы жилища на уровне типологических исследований. Структурированное знание об объекте «жилище» необходимо. Оно должно оказывать влияние на эволюционирующую реальность, где происходит увеличение числа типов и разновидностей, количественный рост элементов системы жилища и усложнение всей системы в целом, дифференциация функций (как между помещениями в жилой ячейке и частями жилого дома и т.п.), усложнение структуры – внутренней системы построения, усложнение композиции и увеличение разнообразия форм (жилых ячеек, домов и застройки), многовариантность развития, наличие наряду с перспективными направлениями путей развития жилища, направлений ограниченного срока

существования. Типология жилища в ее существующем состоянии отстает от этих процессов.

Возникает вопрос, как связана типология и реальное разнообразие, которое в свою очередь обеспечивает жизнеспособность системы «жилище». Должно ли разнообразие увеличиваться, или есть предел этого разнообразия? Если система жилище это сложная многоуровневая динамично меняющаяся и эволюционирующая система, то где верхние и нижние пределы разнообразия этих уровней? Так, по мнению автора, с ростом разнообразия видов жилья происходит рост эффективности и устойчивости выполнения функций в системе, но до определенного оптимума. А дальнейшее увеличение разнообразия форм жилища более низких уровней не позволяет системе развиваться на верхних уровнях, что может привести к потере жизнеспособности системы в будущем [8,9]. И определение этого оптимума разнообразия на каждом уровне системы «жилища» и должна решать типология жилища.

Как подсистема управления типология жилища оказывает влияние на разнообразие и тем самым на жизнеспособность. В условиях однозначно-определенных: потребитель с усредненными научно обоснованными потребностями, примат единой формы собственности, финансирования и управления, когда типология непосредственно была включена в систему управления «жильем», и через процесс типизации и нормирования оказывала непосредственное влияние на систему, результатом было резкое снижение разнообразия системы и при изменении системы управления и внешних воздействий произошел кризис системы «жилье».

Сейчас прослеживается тенденция в сфере типологии – это моделирование ситуаций, учитывающих все возможное разнообразие схем обитания человека. Изучаются и создаются модели жилища, учитывающие возраст, интересы, образ жизни и доходы, состояние здоровья современного человека. Как характерный пример можно привести анализ К. В. Кияненко современных социальных потребностей в жилище, который приводит развернутую типологию жилища, где отражена вся гамма потребностей и форм проживания, которая существует в настоящее время. [6]. Количество возможных схем обитания насчитывает около 70 видов. И также как автор предлагает свою социально-архитектурную типологию жилища, основанную на принципе «соучастия», насчитывающую около 30 видов.

Безусловно, анализ, проведенный К. В. Кияненко, впечатляет. Сложная жизнь современного социума проецируется на его жилище и дает такое разнообразие. Но если представить, что все эти модели обитания реализованы в одно время и в одном месте, то человек утром, выходя из одного жилище на

работу, вечером должен будет возвращаться в другое. Вечный командировочный – от рождения до смерти. Путь повышения дифференциации, специализации жилища не эффективный. Он влечет удорожание, расход ресурсов и территорий, труда, материалов, а также усложнение эксплуатации, обслуживания, управления. А о проблемах, которые могут возникнуть в будущем, можно только догадываться.

Если обратится не к научным исследованиям, а к возникающим реальным ситуациям, то на лицо процесс универсализации, свертывания, упрощения, минимизации – а это адаптирующиеся жилище, трансформируемые пространства, это поливариантные схемы жилых домов и жилой застройки. Но исследование и прогнозирование таких ситуаций предполагает «мягкие» подходы, методики связанные с прогнозированием в условиях неопределенности.

Для эффективного управления и прогнозирования будущего системы «жилище» сегодня уже ясно, что путей может быть несколько и без активного участия научных исследований в этой области процесс идет не эффективно, со сбоями и углублением проблем, остановками, «в слепую».

На наш взгляд возможны три принципиальные схемы взаимовлияния типологических исследований и разнообразия системы.

Первая схема: типология участвует в коррекции разнообразия по типу отрицательной обратной связи, как вариант через процесс типизации, с целью возвращения системы в норму. И как следствие стабилизация поведения системы. Под нормой понимается некий стандарт, выбранный по каким-то соображениям – экономическим, идеологическим, политическим и пр. в качестве точки отсчета. Понятие нормы условно и, в зависимости от целей, то есть нормой может быть признано: среднее как статистический параметр, или среднее желаемое в какой-то ситуации, или наконец, среднее с диапазоном допустимых отклонений от него. Норма – это регулирующее правило, указывающее границы своего понимания. Такая схема существовала в условиях закрытой, жестко управляемой системы. (см. рис.1.)

Вторая схема: типология усиливает отклонения от нормы состояния системы, то есть между типологией и разнообразием осуществляется положительная обратная связь, и как следствие, возможно интенсивное развитие, внедрение инноваций в систему жилье.

Третья схема: между типологией и системой жилье связи нет, то есть типология никак не влияет на разнообразие системы.

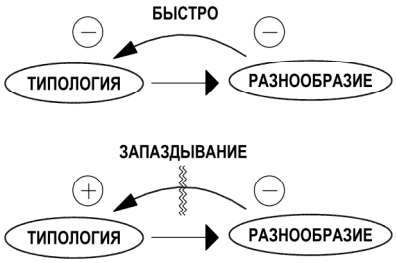

Рис. 1. Схемы взаимовлияния типологии и разнообразия

О значении положительной обратной связи Артур Брайан, писал что она « порождает не равновесие, а нестабильность…». Общая тенденция – неуклонная трансформация – от обработки ресурсов – к обработке информации, от применения природной энергии к применению идей. [4]. И именно наличие идей и действенная связь типологии жилища с самой системой «жилище» дает шанс эффективному развитию системы в современных условиях. Но важно не только действенное влияние, но и *критически* важна скорость сбора и обработки информации, выработка новых решений, моделей, схем и оперативность ответных мероприятий. Замедление или запаздывание, или идеи, основанные на не полной или устаревшей информации могут остаться нереализованными или привести к кардинально неправильным решениям, что в лучшем случае будет давать сбои в системе «жилье». Примеров тому множество.

Если говорить о способах управления системой, то их три. Первый способ - не допускать возмущения до критических параметров системы с помощью буфера. Ключевые параметры системы обеспечивают ее жизнеспособность системы. Второй способ – предупреждать возмущения с помощью управления. Процессы управления выступают как прямой регулятор. Третий способ – коррекция отклонений ключевых параметров с помощью обратной связи через механизмы управления.

1 2 3

Рис. 2 Способы управления системой

Р. Эшби установил зависимость, что для жизнеспособности системы принципиально важно, чтобы разнообразие ключевых параметров системы было больше или равно, чем разнообразие возмущающих воздействий минус разнообразие управления (с учетом буфера). [2]. (Разн.(КП) ≥ Разн.(Возд.) Разн. (Упр.) – Буф.)

Если разнообразие возмущений больше разнообразия регулятора-управления, то на разные возмущения будет одинаковая реакция. То есть управление и его подсистемы не эффективны. И как следствие, ключевой параметр может выйти из области жизнеспособности. Управление системой должно быть сложнее, разнообразнее, чем возмущающие воздействия. Включение типологии, как одного из действенных элементов повышения разнообразия управления. Только разнообразие может ликвидировать разнообразие. Это уже ставшее хрестоматийным высказывание относится не к разнообразию системы, а к разнообразию сопротивления-управления, которое может победить разнообразие воздействий на систему. Или разнообразие воздействий - давление среды при неэффективном или неразнообразном управлении может уничтожить разнообразие системы. Разнообразие воздействий могут быть: коррупционные схемы, спекуляция землей, монополизация стройиндустрии, захват рынка недвижимости жилья, наличие множество неорганизованных проектировщиков и пр. Однообразие управления - нет действенных координирующих действий и программ, отсутствие контроля, отсутствие влияния социологическо-архитектурных исследований и пр., что ведет к снижению разнообразия системы «жилье». Ключевые параметры системы ослабевают, и при появлении даже небольшого дополнительного разнообразия - воздействия – например, кризис ипотечной системы в США в 2008 году, может привести в Украине к потере жизнеспособности системы, или надолго затормозить процесс ее развития.

Ключевыми инструментами управления разнообразием по Стаффорду Биру являются. [7]:

1. Распределение сложности по всем уровням иерархии;
2. Автономия подсистем: небольшое количество факторов управления подсистемами на входе и на выходе;
3. Черный ящик (принцип внешнего дополнения): невозможность полной формализации всех процессов, обязательность существования неопределенности.
4. Моделирование, прогнозирование, планирование.

Для заданного регулятора (подхода к управлению) существует принципиальное ограничение в сложности (разнообразии) возмущений, которое он может эффективно обработать, решить или справиться, связанное с

его собственным разнообразием. Когда разнообразие возмущений - воздействий превышает разнообразие управления, наступает хаос в системе. Разнообразие регулятора-управления системой не позволяет увеличиваться разнообразию системы «жилье». Под разнообразием системы «жилье» понимается не простое количество элементов, а *организованное* множество. Нужна смена концепции управления: усложнение и структуризация. По Стаффорду Биру, для эффективного управления сложной системой необходимы фильтры-амортизаторы и усилители разнообразия, которые приведут в соответствие разнообразие (сложность) системы и разнообразие (сложность) субъекта управления. [7].

Роль архитектурной типологии – конструирование разнообразия. Создание элементов для усиления разнообразия на разных уровнях системы «жилье». Знание вариантов будущего позволяет сфокусировать ресурсы, то есть повышать эффективность и, тем самым, увеличить разнообразие. Но основные производители продукта «жилье» благодаря своей «массе-разнообразию», клиентуре и авторитету на рынке практически закрывают дорогу новым идеям - продуктам, которые, возможно, объективно лучше соответствуют новым требованиям социума-потребителя. Как результат, происходит накопление все больше исследовательских результатов и экспериментов в области типологии жилища с очень малыми шансами на практическую реализацию.

Социальные, экономические, политические, культурные отношения являются инструментами управления разнообразия системы «жилье», через типологию жилища, которая выступает как одно из звеньев усиления разнообразия, при условии наличия действенного механизма влияния, но не через типизацию (условие медленно изменяющейся, закрытой системы), а как поле возможностей, вариантов в условиях неопределенности.

«Жесткое» управление всеми обменными процессами сложного организма непродуктивно. Больше нужно ориентироваться на процессы самоорганизации. Но, с другой стороны, невозможно преодолевать «ловушки», которые расставляет система, быстро адаптироваться без прогнозирования и моделирования. И прогнозирование, с одной стороны, и процессы самоорганизации, с другой, необходимы для сохранения жизнеспособности системы в целом. О проблеме ловушек-стереотипах и влиянии их на жизнеспособность системы в следующей части серии статей.

Литература

1. Кияненко К.В. Архитектура и социальное моделирование жилища. Дис…д-ра арх-ры:18.00.02.-Вологда: РГБ, 2006 (из фондов Российской государственной библиотеки)
2. У.Росс Эшби Введение в кибернетику. КомКнига,2006, 432с., С.294

3. Beer S. Cybernetics and Management. – L., 1959.
4. Б. Артур Возрастающая отдача и два мира бизнеса / Экономический вестник Ростовского государственного университета, 2005, Том 3, № 4. С. 7-8 /Электронный ресурс/
5. О.С. Разумовский, М.Ю.Хазин Проблема жизнеспособности систем /Электронный ресурс/
6. С. Бир, «Мозг фирмы». - М.: Радио и связь, 1993.
7. Яблонська Г.Д. Життєздатність і різноманітність житла.«Сучасні проблеми архітектури та містобудування»: Наук.-техн. збірник – К., КНУБА, 2009.-Вип 22., С.456-463.
8. Яблонская А.Д. «Ускользающая» типология и разнообразие жилища. Часть 1 .«Сучасні проблеми архітектури та містобудування»: Наук.-техн. збірник - К., КНУБА, 2010.-Вип 25.,С.410-424.
9. Яблонская А.Д. Развитие общества и разнообразие жилья «Містобудування та територіальне планування»: Наук.-техн. збірник - К., КНУБА, 2009.-Вип 35.,С.497-502.

Анотація

Підвищення диференціації, спеціалізації житла через зміни моделей проживання неефективний шлях. Розглядається механізми взаємовпливу типології житла і реального різноманітності системи «житло». Розглядаються три принципові схеми цього взаємовпливу. Одноманітність системи управління веде до зниження різноманітності системи «житло». Ключові параметри системи слабшають, і поява невеликого додаткового розмаїття зовнішнього середовища може призвести до втрати життєздатності системи, або надовго загальмувати її розвиток. Соціальні, економічні, політичні, культурні відносини є інструментами управління різноманітності системи «житло», через типологію житла, яка виступає як одна з ланок посилення різноманітності управління, за умови наявності дієвого механізму впливу, як поле можливостей, варіантів в умовах невизначеності.

Ключові слова: типологія житла, різноманітність системи, ключові параметри системи.

The summary

The article discusses the mechanisms of interaction typology of dwellings and real diversity of "housing". Way of increasing differentiation and specialization homes because of changes in patterns of habitat is not effective. We consider three concepts of interaction. The monotony of control leads to a decrease in variety of "housing". Key parameters of the system weakened, and the appearance of even a small additional diversity of the environment can lead to loss of viability of the system, or permanently slow down the process of its development. Social, economic, political and cultural relations is a management tool diversity of "housing", a typology of dwellings, which acts as a link to strengthen diversity, provided that an efficient mechanism of influence, as a field of opportunities, choices under uncertainty.

Key words: typology of dwellings, a variety of systems, key system parameters.

УДК 725.3.381

М. В. Гарбар
асистент кафедри ДАС КНУБА

ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГАРАЖІВ ДЛЯ ВЕЛОСИПЕДІВ

Анотація: в статті розглядаються характерні типи будівель, їх особливості та принципи формування в місті, функціонально-планувальну організацію гаражів для велосипедів.

Ключові слова: велосипедний транспорт, гаражі для велосипедів.

Транспорт є головною артерією, яка забезпечує можливість життєдіяльності міста як цілісної системи. Із зростанням міста вимоги до міського транспорту збільшуються. В останні десятиріччя стрімко зросла кількість громадського та особистого автомобільного транспорту, що призвело до перевантаження основних міських мереж і в свою чергу пошуку вирішення проблеми транспортних пробок.

Транспортні проблеми можливо вирішити різноманітними методами: зменшенням автомобільного транспорту та збільшенням різних видів громадського; обмеженням чи закриттям доступу індивідуального транспорту в історичний центр міста; впорядкуванням руху, збільшенням транспортних мереж, побудова нових естакад, мостів, розв'язок тощо. Також для індивідуального транспорту є дуже важливим вирішення питання стоянок, тому що більшу частину доби він знаходиться в місцях тимчасового або постійного зберігання.

Одним із напрямків покращення руху в міському середовищі є введення на окремих ділянках велосипедного транспорту як повноцінної одиниці. Велосипедний транспорт має декілька важливих переваг: екологічність, користь для здоров'я та потребує значно менших масштабів для застосування ніж інші види транспорту. Це вже досить давно зрозуміли більшість країн Європи, Азії та Північної Америки.

Країни-лідери у використанні велосипедного транспорту проводили багаторічну програму розвитку та впровадження необхідних умов поліпшення міського середовища: збільшення кількості велосипедних доріжок, безпека їх розташування, розробка загальної транспортної схеми міста з позначенням місць велосипедних стоянок та гаражів, надання безоплатних муніципальних велосипедів, можливість перевезення велосипедів в метро тощо. Весь комплекс наданих послуг збільшив попит на використання велосипеду, що в свою чергу привело до необхідності збільшувати кількість та якість місць зберігання.

Враховуючи існуючий досвід в галузі розвитку велосипедного транспорту для впровадження та використання в містах України доцільно комплексно розробити нові загальні транспортні схеми руху в місті з урахуванням велосипедного транспорту; визначити ділянки в містах, де велосипедний транспорт можливо зробити домінуючим; окреслити місця, де споруди для велосипедів будуть необхідні та економічно виправдані. Здебільшого проблемою відсутності велосипедних доріжок, місць паркування в Україні займаються громадські організації, залучаючи до проблеми широку аудиторію; як приклад, нещодавно об'явлений конкурс «Велопарковка 2010 Київ» [5]. За останні роки в Києві все частіше підіймаються питання велосипедного транспорту, що доводить їх актуальність. Але підняття цієї проблеми має симптоматичний характер і досі не привело до єдиної програми вироблення основ для розробки та впровадження окремого типу споруд для велосипедів в сучасному українському місті.

Гаражі для велосипедів відносяться до громадських споруд, головними критеріями для класифікації яких є їхнє функціональне призначення, місткість, розташування у забудові, об'ємно – просторове вирішення та капітальність. [1,4]. Також здебільшого вони відповідають і класифікації транспортних споруд (автомобільних стоянок і гаражів), але мають і свої особливості.

Аналіз закордонного досвіду будівництва споруд для велосипедів, вивчення типологічних особливостей гаражів дозволив виявити характерні типи будівель, їх особливості та принципи формування, функціонально – планувальну організацію та прийоми об'ємно – просторових рішень цих споруд.

Гаражі займають окрему ланку серед загальної кількості споруд для велосипедів, мають найбільші розміри, виразний об'єм, який в свою чергу, разом із розташованими навколо об'єктами формують загальний вигляд окремих частин міста. При налагодженій транспортній системі міста із залученням велосипедного транспорту найчастіше виникають проблеми їх скупчення в місцях пересадки з громадського транспорту на велосипед чи навпаки, в місцях постійного зберігання чи тимчасових зупинок. Це в свою чергу призводить до необхідності їх упорядкування та будівництва споруд для зберігання.

Розміщення цих об'єктів визначається загальним комплексом містобудівних, економічних та транспортних факторів. Ці фактори диктують застосування необхідного типу споруди. Варіативність гаража для велосипедів дуже велика. Цьому сприяє досить невеликий модуль самого велосипеду та його вага, можливість розташування його в різних положеннях та рівнях.

Здебільшого гаражі в місті розміщені в великих транспортно–пересадочних вузлах, в центрах міст, в житлових районах, в зонах відпочинку. Прикладами місця розташування гаражів для велосипедів в місті є: гараж на 300 велосипедів поруч із залізничним вокзалом в Бремені, Німеччина; гараж на 9400 велосипедів поруч із залізничною станцією Касаі в Токіо, Японія; гараж на 3500 велосипедів, розміщений на каналі в західній стороні центрального залізничного вокзалу в центрі Амстердама, Нідерланди; гараж на 300 велосипедів в парку Міленіум в Чикаго, США.

За характером архітектурно-планувального рішення гаражі для велосипедів поділяють на: окремо розташовані, прибудовані та вбудовані. Окрім окремо розташованих гаражів це можуть бути споруди в складі будівель транспортних станцій залізничних та автовокзалів, метро, в паркінгах разом з автомобілями, в складі громадських центрів, в житлових комплексах тощо.

За відношенням до відмітки поверхні землі гаражі поділяють на: наземні, підземні, напівпідземні чи комбіновані. Наземні гаражі можуть приймати участь в місто утворенні, підземні чи напівпідземні займати будь який вільний простір не придатний для інших споруд чи будівель.

За засобами переміщення велосипедів між поверхами бувають: рампові, механізовані та комбіновані. Гаражі для велосипедів з рамповими засобами переміщення найбільш розповсюджені, але в умовах стислих ділянок чи побудови гаражів великої та надвеликої місткості найкраще використовувати механізовані та комбіновані гаражі.

Підземні гаражі більш дорогі за собівартістю, але дають велику варіативність та можливість в використанні різних типів переміщення велосипедів. Це в свою чергу призводить до збільшення місткості гаража та використання різних планувальних рішень побудови. Як приклад комбінованого гаражу - гараж в Касаі, Токіо. Перший підземний рівень сполучається із землею за допомогою рамп та має декілька повністю автоматизованих шахт, на кожній із яких розміщуються до 180 велосипедів.[2] Цей вид паркування є самим безпечним та швидким, тому що зовсім відсутнє втручання людини. За місткістю гаражі для велосипедів можливо поділити на: малої (1- 100 місць), середньої (100-500 місць), великої (500-3000 місць) та надвеликої місткості (більше 3000 місць). [власний досвід]

За планувальним рішенням: лінійного однорядного або багаторядного типу, криволінійного типу або комбінованого. Всі ці класифікаційні ознаки багато в чому пов’язані між собою. Вибір того або іншого типу споруди залежить від конкретних умов і в першу чергу від його призначення та місця розташування даного об’єкту в місті. Основні типологічні аспекти зібрані в схемі 1.

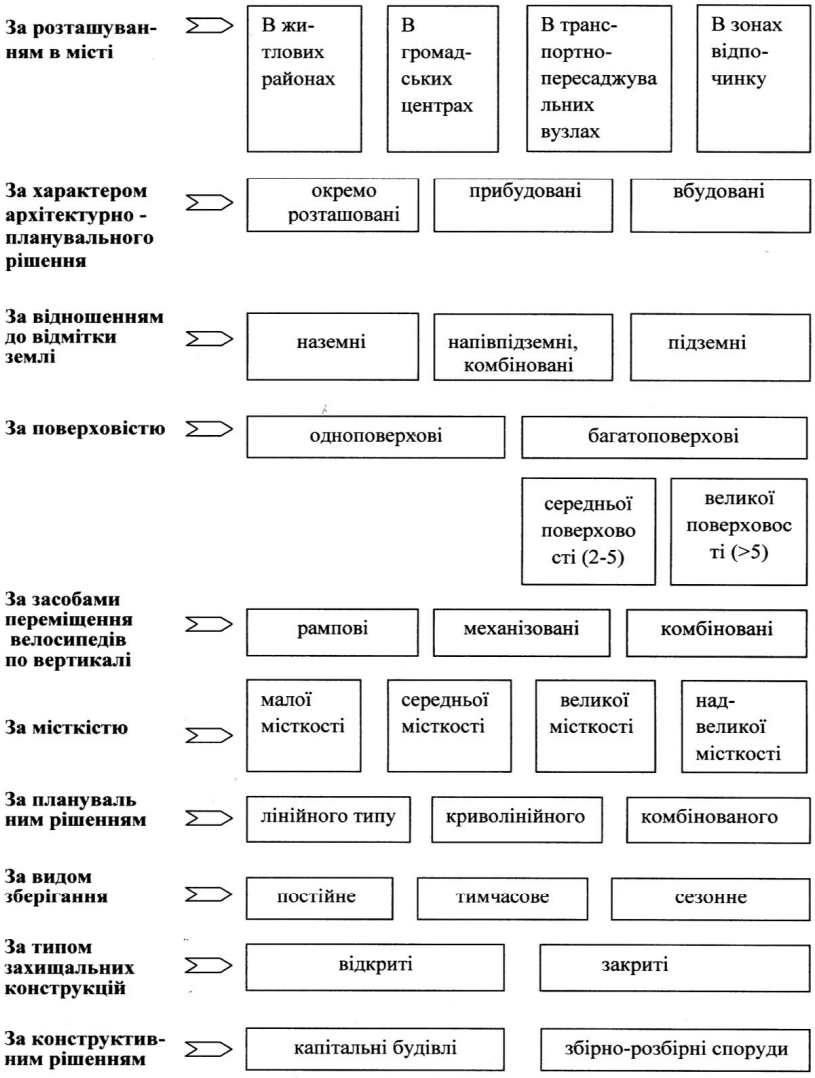

Схема 1. Загальна типологія гаражів для велосипедів.

Гаражі для велосипедів можуть мати окрім головної функції також і другорядні. Здебільшого в гаражах середньої місткості можливо розміщувати приміщення додаткових функцій, таких як приміщення технічного обслуговування та ремонту, магазин велосипедів, блок приміщень санітарної гігієни відвідувачів, мсця відпочинку, а також об`єднуватись з іншими видами громадських будівель.

Як приклад гараж для велосипедів в парку Міленіум включає в себе місця для зберігання 300 велосипедів, шафи та душові для індивідуального використання, портативне кафе, прокат велосипедів та відділ велосипедної поліції Чикаго [3].

Дана споруда, яка розташована в рекреаційній зоні, парку надає додаткові переваги для залучення широких вервст населення та людей різних вікових груп в місця відпочинку, які займають великі території. Порівняно із середнім пішоходом для якого оптимальна є відстань 1-2 км, для велосипедиста вона збільшується до 5-15км.

Легкість велосипеду порівняно із автомобілем дають йому велику перевагу в моделюванні внутрішнього простору гаражу. Можливість розміщення велосипеду в один, два і більше рівней, горизонтально або вертикально відносно поверхні землі, дають можливість поєднувати в одну споруду гаражі як для автомобілів так і для велосипедів. Такий змішаний тип споруд досить актуальний і використовує 2 типи модулів: 3х6м – для авто та 0,6х1,8м – для велосипедів. Здебільшого в гаражах для авто є багато так званих «мертвих зон» - місць, де неможливо розмістити машини: під рампами, на поворотах, під сходами, в кутах тощо. Ці місця досить успішно можна зайняти велосипедами, як в один так і в два рівні. В середньому на місці однієї машини можливо розмістити 10 велосипедів. Це дає можливість значно збільшити корисну площу такого гаражу.

За конструктивним рішенням гаражі поділяють на капітальні будівлі та збірно-розбірні споруди, за типом огороджувальних конструкцій – відкриті та закриті. Легкість самого велосипеду дає можливість в будівництві гаражів широко використовувати металеві конструкції, які досить швидко збираються, довговічні та економічні.

Гаражі для велосипедів в світовому науковому досвіді успішно зайняли місце самостійної споруди; проектуються, будуються і модернізуються, демонструючи динаміку розвитку. Вивчаючи їх типологічні аспекти, необхідно вибрати та впровадити в сучасне українське місто ті з них, які будуть найбільш сприйнятливі з містобудівної, економічної та архітектурної точки зору. Такі споруди вирішать проблему стоянок велосипедів в житлових та громадських місцях, та дадуть новий поштовх в використанні велосипедного транспорту.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Архітектурне проектування громадських будівель і споруд: Навч. посібник. С. М. Лінда, Львів: видавництво Нац. Університету «Львівська політехника», 2010.
2. www.ecogawa.canalblog.com
3. www.arhdaily.com, 09.08.2009
4. Архитектурное проектирование общественных зданий и сооружений, ред. И. Е. Рожина, Урбаха, М. Стройиздат, 1985
5. www.city-ideas.blogspot.com

Аннотация

В статье рассматриваются характерные типы зданий, их особенности и принципы формирования в городе, функционально – планировочную организацию гаражей для велосипедов.

Ключевые слова: велосипедный транспорт, гаражи для велосипедов.

Annotation

The article deals with specific types of buildings, their features and principles of the city, functional principles - planning organization garage for bikes.

Keywords: bicycle transport, garages for bicycles.

УДК 728.45

О. В. Федченко
аспірантка каф. АПЦБС КНУБА

КЛАСИФІКАЦІЯ ГУРТОЖИТКІВ ДЛЯ МОЛОДІ

Анотація: У статті запропоновано класифікацію гуртожитків для молоді за основними ознаками: тип мешканця, місткість гуртожитку, архітектурно-планувальна організація та система обслуговування.

Ключові слова: гуртожитки для молоді, класифікація, студентський гуртожиток, архітектурно-планувальна організація.

Молодь зустрічається з проблемою забезпечення житлом вже після закінчення школи. Більшість вибирає для себе для подальшого навчання вищі учбові заклади та професійні технічні училища, що знаходяться в інших містах. Студентські гуртожитки – це основний вид житла, що держава надає для студентів, абітурієнтів, слухачів підготовчих відділень та аспірантів. Проблема

нестачі місць в гуртожитках стосується майже всіх навчальних закладів держави. Проблема студентських гуртожитків є на сьогоднішній день надзвичайно актуальною.

На 1 січня 2005 р. з 3010 будівель гуртожитків вищих навчальних закладів тільки 95 будівель (близько 3 %) повністю відповідають сучасним вимогам, а з 960 будівель гуртожитків професійно-технічних навчальних закладів — 42 будівлі[1].

Окрім проблеми забезпечення студентів та учнів професійно-технічних навчальних закладів існує проблема забезпечення місцями в гуртожитках робочої молоді, службовців та сімейної молоді.

Будівництво гуртожитків для молодих сімей було однією з цільових програм в СРСР, проживання в них було проміжним етапом перед отриманням окремої квартири. Проте даний підхід до забезпечення молоді житла не виправдав себе, більшість сімей так і залишилась проживати в гуртожитках. Сьогодні більшість молодих сімей не мають власного окремого житла, тому змушені орендувати квартири за немалі гроші. При цьому проблема забезпечення житлом не розв'язується, адже виплати за оренду йдуть приватним особам, через високу ціну сім'я не взмозі заощаджувати на купівлю власного житла. Держава намагається вирішувати цю проблему лише за допомогою іпотечних державних програм та одноразовій фінансовій допомозі при купівлі житла, проте цей механізм поки не працює. Будівництво гуртожитків для молодих сімей могло б допомогти в вирішенні цього питання. Плата за проживання в державних гуртожитках повинна бути встановлена в процентному відношенні від сімейного доходу, приватні гуртожитки (або будинки готельного типу) могли скласти конкуренцію «орендним» квартирам.

У 60-80-х роках проблемами архітектурно-планувальної організації студентських гуртожитків займались Сорокін К.Ф., Абрамова Р.П., Коссаковский В., Ржехина О., Ф.Т. Тхуай, будинків готельного типу та гуртожитків для молоді – Бранденбург Б.Ю., Гроссман В.Г., Гнесь І.П., Чепелик В.В та інші. Питання класифікації гуртожитків для молоді розглядалося в роботах Абрамової Р.П., однак запропонована нею класифікація потребує перегляду та уточнень. У незалежній Україні тема гуртожитків не користувалася попитом, основні дослідження проводились в межах комерційного житла. В той же час зарубіжний досвід постійно поповнюється новими прикладами гуртожитків для молоді, що потребують вивчення та аналізу.

Гуртожитки для молоді - це вид спеціалізованого житла, що складає не значну частку в житловому фонді країни, проте проведений аналіз вітчизняного та закордонного досвіду проектування та будівництва та аналіз розроблених

раніше класифікацій гуртожитків дає змогу запропонувати класифікацію та виявити окремі типи таких споруд (рис.1).

Основним критерієм для класифікації гуртожитків для молоді – є тип мешканця. За типом проживаючих можна виділити три основні види гуртожитків: для студентів; для робочої молоді; для молодих сімей. Вони відрізняються основними житловими чарунками, складом приміщень загального користування, наявність приміщень побутового обслуговування та розташуванням в місті.

Студентські гуртожитки складають основну частину гуртожитків для молоді. Житлова чарунка в них - кімната для одного-трьох студентів. Кімнати згруповані у житлові осередки з приміщеннями кухні та санітарних вузлів. Побудовані в 1960-80-і рр. гуртожитки з санітарними вузлами та кухнями розташованими на поверсі, та розрахованими на 20-60 чоловік надавали дуже низький рівень комфорту проживання, тому на даний час є недоцільними для будівництва.

В студентських гуртожитках невід'ємною частиною є кімнати для навчання студентів. З приміщень побутового обслуговування необхідними є буфет, кімнати для прання, бібліотека, спортивний зал, кімнати для зберігання велосипедів, адміністративні приміщення, тощо. Найдоцільнішим є розміщення студентських гуртожитків біля навчальних корпусів або при будівництві студентських містечок, де можуть розміщуватись гуртожитки з різних вищих навчальних закладів.

Гуртожитки для робочої молоді були досить популярними в 1950-80-і роки при значному рості промисловості, освоєнні нових територій, розбудові країни. У роки незалежності такі гуртожитки не проектувалися, проте останнім часом актуальність будівництва таких гуртожитків зростає. Значний вплив на цей процес міжнародні компанії, що будують підприємства та території нашої країни, і вони відповідно до міжнародних стандартів зацікавлені в наданні тимчасового житла для своїх співробітників. Окрім того збільшення трудової міграції із невеликих міст до столиці та великих промислових центрів України в останні десятиліття гостро піднімає питання забезпечення робочої молоді житлом.

Житлова чарунка у гуртожитках для робочої молоді найчастіше 1-2 місна кімната з мінімальним санітарним вузлом на кухнею-нішею або декілька кімнат згруповані в житлові осередки. В таких гуртожитках немає необхідності в проектуванні кімнат для навчання, проте розташування додаткових кімнат загального користування для відпочинку є доцільним. Буфет, спортивний зал, кімнати для прання, кімнати для зберігання габаритних речей та інші додаткові приміщення визначаються завданням на проектування. Розміщення таких

гуртожитків доцільно поблизу виробництва або біля доступних транспортних магістралей.

Рис.1.Класифікація гуртожитків для молоді

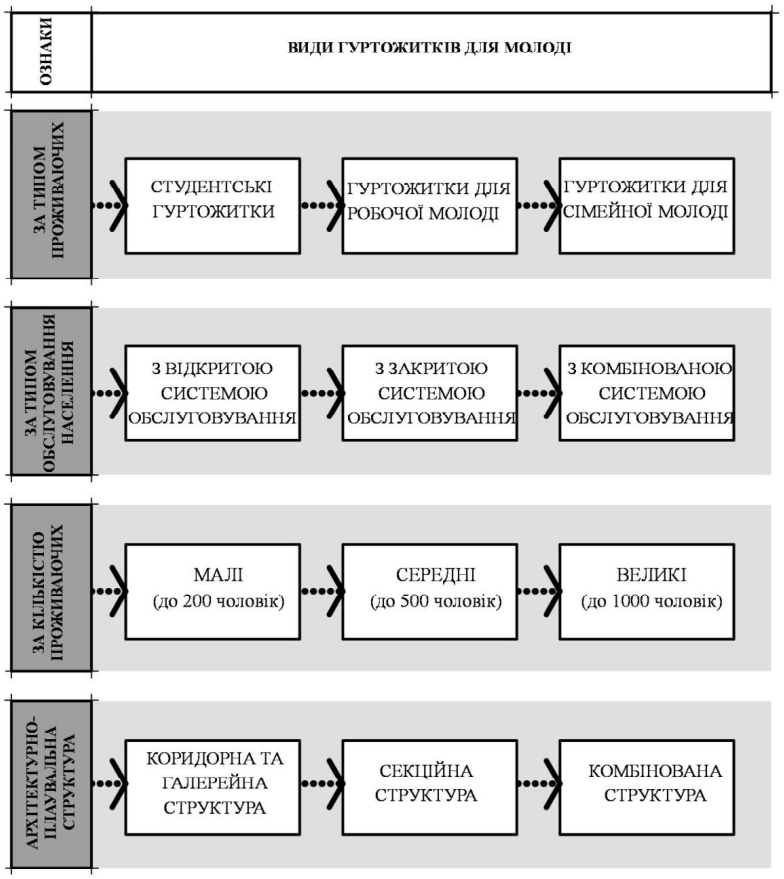

Гуртожиток для молодих сімей – це житловий будинок з невеликими по площі однокімнатними (іноді двокімнатними квартирами) призначеними для тимчасового проживання молодих сімей з дітьми або без них, а також одинаків, що ведуть домашнє господарство в мінімальному об’ємі. В квартирах проектуються кухні-ніші та санітарні вузли (з різним обладнанням), розміри підсобних приміщень значно менші, ніж в звичайних квартирах. Склад приміщень побутового обслуговування розраховується на побут молодих сімей.

Па перших поверхах розміщують приміщення для зберігання дитячих колясок, кімнати для ігор дітей, для відпочинку, спортивні приміщення, кладові для зберігання сезонних речей, пральні, тощо. Що до розміщення у місті, то доцільно розміщувати такі гуртожитки біля парків, зелених насаджень, шкіл тощо. Важливим є можливість будівництва «молодіжних містечок» в приміських зонах, це значно зменшить вартість будівництва та забезпечить можливість проектування розширеної інфраструктури.

Ще одним важливим критерієм класифікації гуртожитків для молоді є система обслуговування мешканців. Існують три види гуртожитків – з відкритою системою обслуговування, з закритою та комбінованою.

В гуртожитках з відкритою системою обслуговування користуватися послугами, що надають для підвищення комфорту проживання можуть не лише мешканці гуртожитків, але й мешканці оточуючих будинків. Як правило ці приміщення розташовуються на перших поверхах і до них проектуються окремі входи.

Закрита система обслуговування передбачає можливість користуватися приміщеннями побутового обслуговування виключно для мешканців гуртожитку. Вхід до гуртожитку здійсняються підконтрольно (це зазвичай студентські гуртожитки).

В гуртожитках з комбінованою системою розміщуються приміщення призначення для обслуговування як мешканців гуртожитку так і мешканців сусідніх будинків. В такому випадку проектуються окремі входи та для гуртожитку та додаткових приміщень, а також приміщення призначені лише для мешканців гуртожитку можуть розташовуватись на житлових поверхах.

Наявність та кількість приміщень побутового обслуговування залежать від місткості гуртожитків. Можна виділити 3 види гуртожитків: малі (до 200 чоловік), середні (до 500 чоловік) та великі (до 1000 чоловік). При більшій місткості рентабельність приміщень побутового обслуговування зростає. При проектуванні важливо також враховувати містобудівні та економічні фактори.

Гуртожитки для молоді можуть мати коридорну і галерейну, секційну, та комбіновану планувальну структуру. Коридорна і галерейна структури найбільш поширені в гуртожитках, оскільки дозволяють організувати зручний зв'язок усіх жителів з приміщеннями загального користування, скоротити кількість ліфтів і сходів, застосувати просту конструктивну схему. Коридорна структура застосовувалась у студентському гуртожитку Бікубен (Bikuben Student Residence) в Копенгагені (рис 2,а), у студентському гуртожитку Ньюінгтон Грін (Newington Green) у Лондоні, гуртожитку К'юбик (Qubic) в Амстердамі та майже у всіх типових проектах гуртожитків збудованих в Україні та Росії.

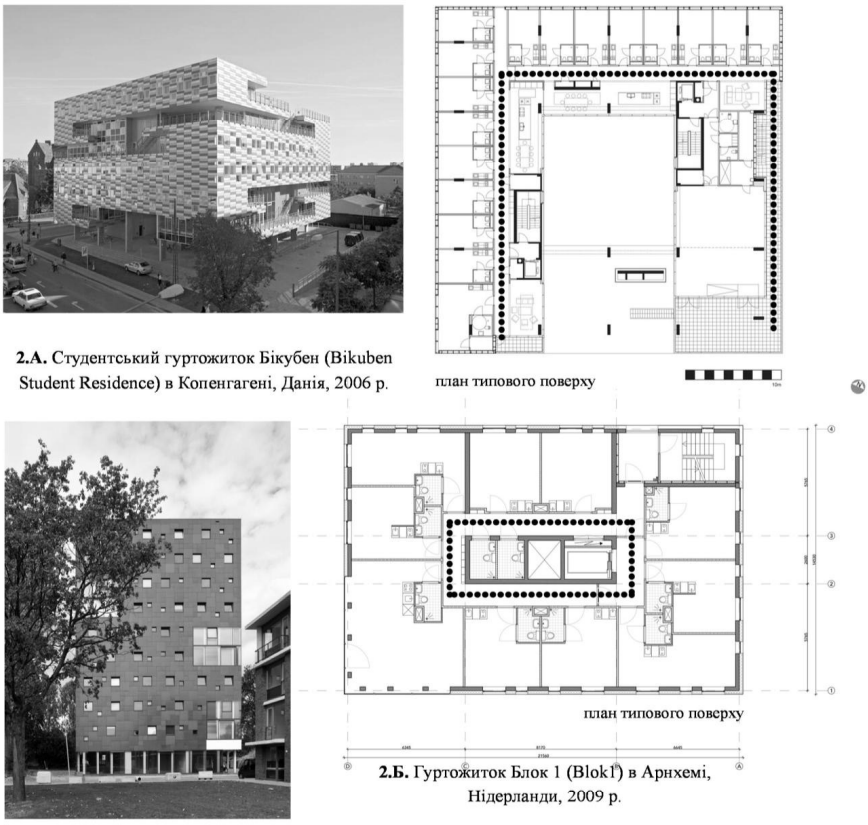

Рис.2. Приклади гуртожитків за кордоном.

При секційній структурі будинку (найчастіше гуртожитки для сімейної молоді або гуртожитки квартирного типу) приміщення культурно-побутового обслуговування часто відокремлюють в будівлю, пов'язану з житловими корпусами коридором або галереєю, що влаштовуються найчастіше в першому поверсі. Не рідко обслуговуючі приміщення проектуються на першому поверсі будинку. Перевагою гуртожитків з секційною структурою плану є добра ізольованість квартир. Прикладами можуть слугувати гуртожиток в Блок1 (Blok1) в Арнхемі (Нідерланди) (рис.2,б), студентський гуртожиток при Бостонському університеті в Сіднеї (Австралія), гуртожиток у складі Центру Віщання в Лідсі (Великобританія) тощо.

Зустрічаються також гуртожитки секційно-коридорного типу. При такій структурі поєднуються переваги коридорної та секційної структур. На одному з

поверхів (чи в декількох поверхах) багатоповерхового секційного будинку влаштовується коридор, який зв'язує між собою усі сходи житлових секцій. У цей коридор виходять приміщення громадського обслуговування, що мають, таким чином, зручний зв'язок, з усіма квартирами. Поєднання загального магістрального коридору, обслуговуючого декілька поверхів, з секційною системою планування забезпечує значно кращу ізоляцію квартир (кімнат), ніж при звичайному коридорном рішенні.

Рівень комфорту в гуртожитках залежить великою мірою від зручного зв'язку з обслуговуючими приміщеннями і, зокрема, відстані від житлових квартир до приміщень блоку обслуговування. При чотирьох-п’ятиповерховому будівництві довжина цих комунікацій може досягати значної величини, тому в вітчизняному і зарубіжному будівництві часто проектуються гуртожитки підвищеної поверховості (до 16 поверхів і вище), особливо при великій їх місткості (понад 500 чоловік). Зв'язок між житловими і обслуговуючими приміщеннями здійснюється головним чином за допомогою ліфтів, завдяки чому відстань, які повинні проходити мешканці, значно скорочуються.

Класифікація гуртожитків для молоді необхідна при проектуванні гуртожитків та дає можливість вносити зміни до нині діючих нормативно-правових документів, що стосуються гуртожитків.

Список літератури

1. Концепція Державної програми “Студентський та учнівський гуртожиток ” на 2007—2010 роки.
2. Лисициан М.В., Пашковский В.Л. и др «Архитектурное проектирование жилых зданий».- М., Архитектура - С, 2006 – 488 с.
3. Общежития для молодежи./ ЦНИИЭП жилища; ЦНИИЭП учеб. зданий. – М., Стройиздат, 1990. – 128с.
4. Ф.Т. Тхуай «Принципы архитектурного проектирования студенческих общежитий и организации жилой зоны вузов в условиях СРВ»: автореф. дис. канд. архитектуры.- К., 1983 – 23 с.

Аннотация

В статье предложена классификация общежитий для молодежи по основным признакам: тип жителя, архитектурно-планировочная организация и система обслуживания. Ключевые слова: общежития для молодежи, классификация, студенческое общежитие, архитектурно-планировочная организация.

Annotation

In the article classification of dormitories for young people is offered on basic signs: type of habitant, capacity of the dormitory, architecture and planning organization and system of service. Keywords: dormitories for young people, classification, student dormitory, architecture and planning organization.

УДК 728

Азари Алиреза,
аспирант кафедры ОАиАП,
Киевский национальный университет строительства и архитектуры

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ АРХИТЕКТУРЫ МНОГОЭТАЖНОГО ЖИЛИЩА В УСЛОВИЯХ Г. ТЕГЕРАН

Аннотация: рассмотрены проблемы формирования современного многоэтажного городского жилища для г. Тегеран, предложены основные направления совершенствования его структуры и архитектуры.

Ключевые слова: многоэтажные жилые дома, климат, структура, архитектура, конструктивные системы.

В Иране остро стоит жилищная проблема. Миграция части населения из сельской местности в города приводит к тому, что в городах быстро растет население, и имеет место значительный дефицит жилья. Разрешить жилищную проблему строительством только традиционных для Ирана малоэтажных жилищ невозможно.

Традиционный иранский обширный малоэтажный жилой дом с двором-садом, прекрасно отвечавший климату и старому укладу жизни больших семей, не может удовлетворить потребности нынешней практики: он не только не соответствует составу большинства городских семей, но и современным требованиям к строительному производству. Его конструктивные решения и, особенно, отделка были крайне трудоемки в исполнении, требовали ручного высококвалифицированного труда [2].

Попытки строить в столице Ирана – г. Тегеране - городские жилые дома средней и, тем более, повышенной этажности пока не дают положительных результатов. Квартиры в таких домах отличаются от привычных для населения стереотипов, не вполне соответствуют бытовым традициям и эстетическим требованиям жильцов. Микроклимат в них существенно уступает микроклимату в традиционном жилище. В период жаркого лета в помещениях, расположенных выше первого этажа, температура воздуха на 4°С выше, чем на первых этажах. Вместе с тем, эти дома в большей степени соответствуют индустриальным методам строительства, они требуют гораздо меньшей городской территории для расселения семей в расчете на 1 жителя, их считают более экономичными.

Важнейшим требованием, предъявляемым к жилищу, является его *гармоничное соответствие принципам жизни местного населения*. Для иранцев важно, чтобы религиозные представления не вступали бы в

противоречие с их культурой и, в частности, с архитектурой. Традиционное жилище, формировавшееся в течение веков, гармонично соответствовало и принципам жизни общества, и религиозным представлениям.

Однако в последние десятилетия под воздействием новых условий экономики, развития техники и других факторов изменяется соотношение «человек-общество», технизация жизни уводит человека из дома, все больше времени он проводит на работе, в общественных местах, поэтому меняются функции жилища, нарушаются традиции, появляются жилые дома нового типа. Казалось бы, что символы старого народного жилища забываются, но на самом деле, на уровне подсознания значимость их сохраняется; новое жилье, его тип, который нередко бывает случайно заимствован где-то на стороне, не отвечает представлению людей о психологическом комфорте, о подлинной гармонии между пространством дома и душой живущего в нем человека.

Двумя существенными недостатками современных жилых зданий является *их несоответствие культуре и традициям Ирана*, а также недоступность приобретения жилья средним классом, именно теми, на кого оно рассчитано. Коридорные и галерейные дома, являющиеся достаточно экономичными, в строительной практике государства в настоящее время не находят широкого применения. Большинство таких домов представляют собой гостиницы, общежития, интернаты и дома престарелых [7].

За последние 20 лет с ростом уровня жизни иранцев наблюдается тенденция к применению *диагональной планировки и включению криволинейных элементов*. Сначала эта тенденция проявлялась в планировке зданий, постепенно она привела к изменениям в оформлении фасадов и собственно объемно-пространственной композиции, следует подчеркнуть, что эта тенденция сначала была характерна для богатых районов Тегерана, а затем получила распространение на всю территорию города [6].

При строительстве жилых зданий в Тегеране чаще всего используется каркасная система с металлическим или железобетонным каркасом. Заполнение стеновых конструкций осуществляется кирпичом или керамическими (фасадными) блоками. Облицовочными материалами стен служат мрамор, другие облицовочные камни или лицевой кирпич. Перекрытия выполняются по металлическим или железобетонным балкам с заполнением из керамических или легкобетонных блоков. Фундаменты - ленточные, выполненные из железобетона.

Анализ традиционных архитектурных композиций показывает *преобладание симметрично-осевого построения ансамбля, увеличение акцента от периферии к центру, уделение большого внимания силуэту здания*.

Тегеран расположен в специфических геолого-климатических условиях: из-за крутизны рельефа для его территории характерны отличия в природно-климатических характеристиках. На структуру жилого здания, его объемное построение, на его микроклимат в значительной степени влияют местные климатические условия [1].

Климат г. Тегеран характеризуется:

- продолжительным комфортным периодом, когда целесообразно максимально использовать благоприятные условия наружной среды для пребывания в ней человека;

- достаточно продолжительным холодным периодом, когда необходимы уменьшение теплопотерь зданий, снижение влияния ветра и использование солнечной энергии для обогрева помещений;

- продолжительным жарким периодом, когда необходимы: защита зданий от перегретого воздуха и от избытка солнечных лучей, и одновременно использовать суточный перепад температур для эффективного проветривания помещений.

Вследствие специфики микроклимата г. Тегерана требуется:

- целесообразная защита жилищ весной и осенью от западных ветров, а летом от юго-восточных, несущих пыль из пустыни (ветрозащитная планировка домов и застройки, озеленение территории);

- ориентировать жилые помещения на южную сторону горизонта; и исключить ориентацию на запад и восток;

- из-за значительной сухости воздуха в жаркий период года использовать наиболее экономичные системы охлаждения - испарительное и радиационное - и широко применять природные ресурсы охлаждения: озеленение, обводнение, пониженные температуры грунта.

Также следует отметить, что Тегеран находится в сейсмической зоне. Город может понести большие потери в случае землетрясения. Южные районы города, расположены в зоне землетрясения интенсивностью 9 баллов, северные регионы будут чувствовать толчки между 7 и 8 баллов [5]. В первую очередь повреждению поддаются здания.

Анализ конструктивных систем жилого фонда Тегерана показывает, что 45 % зданий – кирпичные, 40% имеют стальные конструкции, 10 % - имеют железобетонные и кирпичные конструкции [3]. За последние 10 лет построено 6% жилых домов со стальными конструкциями. На основе стальных конструкций и балок с использованием сварки здания соединены между собой, что приводит к низкой их устойчивости и надежности этих соединений. Поэтому нет гарантии, что полностью металлические сооружений являются эффективными в период землетрясений. Поскольку особенностью рельефа

Тегерана есть то, что северные районы города находятся на склонах, и в этих частях города земля мягкая с большим количеством подземных вод [9]. Однако, если для железобетонных конструкций - горизонтальных и вертикальных, предусмотреть ребристые элементы, тогда повреждения могут быть незначительны.

Архитектура жилых комплексов Ирана в определенной степени продолжает традиции зодчества прошлых веков, а с другой стороны — отражает взгляды, пришедшие вместе с новыми типами жилых домов, застройки и образом жизни горожан.

Форма жилых комплексов в Тегеране, их композиция редко принимает сложные очертания, чаще всего дома комплексов выстраиваются в правильно ориентированные ряды, строго подчиненные принятому в каждом случае оптимальному направлению. Такие решения необходимы по условиям климата: разница в микроклимате помещений, обращенных на лучшую сторону горизонта и на худшую, очень велика. Это накладывает отпечаток на планировки комплексов, придает им определенную монотонность; крайне редко можно встретить развитую глубинно-пространственную композицию жилых комплексов, чаще всего композиция внутренних пространств носит *линейный характер*.

Используя особенности климата, в частности, преобладание солнечных дней, архитекторы стремятся в первую очередь придать пластичность объемам зданий, выявить их светотеневую характеристику и за счет смещения отдельных частей построек, устройства выступов, лоджий, карнизов и т.п. уменьшить влияние солнечной радиации [6].

Подводя итоги, отметим, что многоэтажное жилье в агломерации Тегерана должно совершенствоваться в направлении более полного учета традиций жизни семей, а также новых тенденций, основными из которых являются разукрупнение семей, индустриальные способы возведения зданий, новшества в техническом усовершенствовании жилья, а также с учетом национальных традиций страны.

Архитектура жилых зданий должна складываться на основе *учета национальных традиций и достижений современной практики*. К прогрессивным приемам композиции следует относить объемную пластику, занимающую заметное место в современной жилищной архитектуре Ирана и подлежащую дальнейшему использованию (смещение секций, отсеков и блоков, крупное расчленение фасадов). Не меньшее значение имеет поверхностная пластика, в частности, декоративно-символическая и орнаментальная, всегда игравшие большую роль в зодчестве Ирана и подлежащие более широкому, чем сегодня, применению, например, в виде

небольших декоративных вставок ручной работы, предваряющих входы в подъезды и квартиры, или более крупных элементов фасадов (панно, решетки) механического труда с сохранением, однако, принципов индивидуализации решений.

В объемно-планировочной структуре жилых групп, комплексов и дворов-вестибюлей надлежит использовать композиционные приемы, характерные для национальной иранской архитектуры - фронтальные симметричные композиции, осевое построение пространства, партерные решения с поверхностями бассейнов и декоративных мощений, микрорельефом и т.п.

Список литературы

1. Климат и Архитектура. Автор: Мортеза Касмаи, Edition: Мохаммад Ахмадинежад. 2004
2. Иранский дом. Тегеран. Министерство жилищ и градостроительства. Тома 1 и 2. — 1996.(перс. и англ. яз.).
3. Рафин Мину. Городское жилище в Иране, перспективы развития // Специализированная конференция по жилищу. — Тегеран. Осень 1997. (перс. яз.).
4. Журнал «Архитектор». - Тегеран. (перс. яз.). Декабрь - Январь 2009-2010 (№58). Август - Сентябрь 2010 (№ 62).
5. Официальный сайт геологической службы Ирана.- http://www.gsi.ir/
6. Официальный сайт градостроительства Тегерана. - http://www.iranfile.ir
7. Официальный сайт отдела развития городского жилищного строительства. - http://www.mhud.gov.ir
8. Официальный сайт мерии Тегерана. - http://www.tehran.ir
9. Официальный сайт организации строительства провинций Тегеран. - http://www.tceo.ir

Анотація

Розглянуті проблеми формування сучасного багатоповерхового міського житла для м. Тегеран, запропоновані основні напрямки вдосконалення його структури і архітектури.

Ключові слова: багатоповерхові житлові будинки, клімат, структура, архітектура, конструктивні системи.

Annotation

Made considering about problems of modern residential building for the city of Tehran, offered main directions for improvement constructions and architecture.

Keywords: multistoried residential buildings, climate, structure, architecture, construction systems.

ЗМІСТ

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ АРХІТЕКТУРИ 3

Бачинська О. В. Досвід використання арки в архітектурі 3
Булах І. В. Символ і символізація у теоретичних дослідженнях постмодернізму (XX ст.). 9
Гнатюк Л. Р. Вплив історичних та політичних передумов на виникнення та особливості розвитку сакральних комплексів Волині. 19
Зенькович Н. Г. Простір і середовище, як об'єкти проектування 26
Вязовская А. В. К определению термина «ландшафтный урбанизм» 31
Коротун І. В. Архітектура XX століття. Криза просторової організації міст. 36
Лінда С. М. Тенденції історизму в архітектурі Одеси першої третини XIX століття 42
Нагаева З. С. ,Абдурахманова Л. А. Исторические этапы застройки Бахчисарайского дворцового комплекса. 48
Панько О. М. Прийняття архітектурних і дизайнерських рішень на основі комплексної системи оцінки якостей 55
Нгуен Дак Дат, Зиміна С. Б. Экомузей в общей классификации музеев . 67
Поперечна О. О. Поняття елементарної цілісної одиниці житлового середовища в теорії містобудування. 74
Праслова В. О. Категорії «ідеї» та «теми» в художньому проектуванні. . . 82
Пушня О. С. Методика композиційно-колористичного моделювання інтер'єрного простору. 87
Хілько Н. О. Архітектурно-містобудівна спадщина Чернівців Австрійського та Румунського періоду (друга половина XIX - 30-ті роки XX ст.). 91
Хараборська Ю. О. Софія Київська – минуле і дійсність. 97
Шебек Н. М. Філософські підґрунтя гармонізації архітектурного середовища 104
Шалошвили Н. Г. К вопросу о современных подходах к организации высшего архитектурного образования 115

МІСТОБУДУВАННЯ 122

Андрощук А. С. Формування громадсько-транспортних центрів у вузлах планувального каркасу міста 122
Захарова А. В. Новий елемент розселення як засіб досягнення сталого розвитку країни 128
Лавлинская И. А. Методика определения направлений композиционного формирования садово-парковых объектов южного берега Крыма 135
Ніканоров С. О. Організація територій при водно-туристичному комплексі для занять водними видами спорту і розваг на воді 140
Осипенко Г. О. Нормативні підходи до оцінки естетичних якостей міста. 146
Пономарьова А. В. Містобудівна реновація порушених промислових територій в Європі. 155
Козятник І. П. Діяльна поверхня як фактор формування мікроклімату житлових територій 161
Сидорова В. В. К вопросу о градостроительной типологии приморских территорий на примере Большой Алушты. 169
Потапчук І. В. Природно-ландшафтний аспект формування території міста Житомира. 176
Ричков П. А., Бачунов О. В. Еволюція функціональної структури прибуткових будинків і містобудівний контекст. 184
Устінова І. І. Екофізичні засади та стратегії сталого розвитку регіонів . . 193
Шешукова С. В. Завдання та принципи планувального формування систем громадського обслуговування в курортно-рекреаційних зонах. . . . 206
Чернятевич Н. Г. Екологічний, функціональний та естетичний підходи до формування архітектурних об'єктів на воді. 216
Левченко О. В. Динамічне проектування ландшафтів в програмно-інформаційному середовищі 223

АРХІТЕКТУРА БУДІВЕЛЬ І СПОРУД 229

Бевз Є. А. Вплив культурної парадигми на формування просторової концепції будівлі бібліотеки 229
Богданова Ю. Л. , Коломієць Р. Ю. Становлення та розвиток спортивних об'єктів у Львові міжвоєнного періоду. 235
Ватрич І. Д. Соціально-економічний чинник формування бальнеологічних санаторних комплексів в України. 243
Гнесь І. П. , Гнат Г. О. Методологічні напрямки оптимізації планувальної структури квартир соціального і доступного житла 247
Єременко Л. К. Здоровий офіс 262
Закрепа Л. М. Прийоми реконструкції будівель професійно-технічних навчальних закладів 269
Кірнос П. В. Структурно-морфологічні закономірності формування біокліматичних будівель 276
Коваль-Цепова А. В. Організація інтер'єрного простору закладів соціального захисту дітей, з урахуванням первісної функції будівлі 292
Костенко А. Я. , Семка С. В. Композиция. Пространство. Информация. 300
Кисіль С. С., Бармашина Л. М. Аналіз формування інтер'єрів промислових будівель, що не використовуються за основним функціональним призначенням та були піддані реновації. 307
Ніколаєнко В. В. «Фактори, що впливають на архітектурне формування об'єктів громадського харчування » 316
Ніканоров С. О. Вітчизняний досвід проектування водно-туристичних комплексів 321
Неділько А. О. Періоди формування архітектури іподромів. 327
Подольский В. Г. Характеристика условий размещения учебно-воспитательных комплексов (детский сад-начальная школа) на сложном рельефе Южного берега Крыма 333
Петровська А. В. , Зиміна С. Б. Деякі проблеми реконструкції кінотеатру «Росія» в м. Вінниця. 341
Примачок О. А. Про проблеми формування сучасних культурно-просвітницьких закладів 348
Рожок М. О. Передумови формування та розвитку закладів дитячих будинків сімейного типу в Україні 354
Самойлович В. В. Функціонально-експлуатаційні вимоги до опорядження стін і стель приміщень житлових і громадських будівель. . . 361
Семикіна О. В. Деякі проблеми сучасного розвитку аеропортів України 370

Соломатіна А. В. Архітектурно-планувальна організація спортивно-тренувальної групи в складі навчально-тренувальних баз футбольних клубів 377
Сьомка С. В. Мова пропорцій в поезії архітектури 383
Тимошенко О. К. Виникнення та розвиток архітектури енергоефективних висотних офісних будівель 388
Торкаман Ахмад, Малик Т. В. Функционально-планировочная организация торговых комплексов коммерческих ячеек в Иране 394
Третяк Ю. В. Наукові засади систематизації груп засуджених в архітектурному середовищі пенітенціарного закладу 408
Чернявський В. Г. Комплекс ергономічних вимог, що визначають комфортний рівень середовища інтер'єру громадських будівель соціальної сфери 416
Алиреза Шешпари Особенности жилых зданий от традиции к современности г. Тегерана 424
Шило Н. М. Екологічне будівництво. Запорука успіху і основні напрямки. 434
Эмамианфар Али Высшие учебные заведения архитектурно-строительного профиля в Иране. 442
Яблонская А. Д. «Ускользающая» типология и разнообразие жилища. Часть 2 448
Гарбар М. В. Типологічні особливості гаражів для велосипедів. 456
Федченко О. В. Класифікація гуртожитків для молоді 461
Азари Алиреза Проблемы формирования архитектуры многоэтажного жилища в условиях г. Тегеран. 468

Шановні науковці!

В Київському національному університеті будівництва і архітектури видаються науково-технічні збірники „Містобудування та територіальне планування” (відповідальний редактор професор Осєтрін М.М.) і „Сучасні проблеми архітектури та містобудування” (відповідальний редактор професор Дьомін М.М.), які визнані ВАК України, як наукові фахові видання України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук.

Випуски збірників в обов’язковому порядку розсилаються в бібліотеки та організації згідно вимог ВАК України до розсилки авторефератів дисертацій, в бібліотеки провідних профільних науково-дослідних та проектних організацій, вищих навчальних закладів освіти в яких ведеться підготовка фахівців за напрямами „Архітектура” та „Будівництво”, а також окремим провідним фахівцям вказаних напрямів, які є членами спеціалізованих вчених рад по присудженню наукових ступенів.

Збірники видаються за рахунок коштів авторів та спонсорів.

Вимоги до статей.

Рукописи статей, що подаються до нашого збірника, повинні бути оформленні на аркушах **формату А4 з полями: верхнім - 25 мм (для розміщення в подальшому колонтитулу), боковими і нижнім - 20 мм** (для зручності виготовлення макету і розмножувальних матеріалів). Вони подаються українською або російською мовами у відповідності до вимог, викладених в постановах президії ВАК України від 10.02.1999 р. №1-02/3 „Про публікації результатів дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук та їх апробацію” та від 15.01.2003 р. №7-05/1 „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України”, в електронному виді та відповідно у роздрукованому вигляді на аркушах формату **А4** (без нумерації сторінок (для великих статей можлива нумерація на звороті роздруківки) та обов’язково з підписом автора (ів) на останній сторінці), в текстових редакторах типу Word **шрифтом Times NR Cyr 14 р**., який повинен бути відформований в межах формату 245х170 мм **з інтервалом 18 пт.** (набирається в позиції "**точно**");

Кожна стаття повинна мати свій індекс УДК (Універсальної десятинної класифікації), який розміщується в лівому верхньому куті. Прізвища авторів та їх відповідні ініціали, ***титули і звання, повну назву організації (закладу) слід розміщувати з правого боку.***

Заголовок набирається великими буквами, жирним шрифтом, того ж розміру (14 р.) і форматується по центру. Над заголовком і під ним пропускається один рядок.

Потім після заголовку і підзаголовних даних розміщують анотацію на мові тексту матеріалу, що публікується. Далі через один рядок перед текстом наводять ключові слова, які вибирають з тексту цього матеріалу і виділяють поліграфічними засобами (бажано курсивом того ж шрифту).

По тексту статті повинно бути чітко видно стан проблеми, її актуальність і новизна, особистий вклад автора (авторів) в це дослідження. Якщо передбачається публікація матеріалу частинами в декількох випусках збірника то кожну частину слід завершувати поміткою „Продовження (закінчення) буде". На сторінках з початком кожної наступної частини матеріалу, що публікується, в підстрочному зауваженні або перед текстом роблять помітку „Продовження (закінчення)" та вказують номер (и) випуску (ів) видань, в якому (их) були надруковані попередні частини цього матеріалу.

Рисунки та формули повинні бути вмонтовані в її електронний текст по місцю автором і чітко читатись в форматі сторінок збірника (фактично на аркуші формату А5 після відповідного зменшення тексту на форматі А4).

Після тексту статі повинно бути розміщено пристатейні бібліографічні списки у відповідності до ГОСТ 7.1-84, ГОСТ 7.16-79, ГОСТ 7.18-79, ГОСТ 7.34-81, ГОСТ 7.40-82.

Бібліографічні записи в пристатейних бібліографічних списках повинні бути пронумеровані, а по тексту статті необхідно подати відповідні на них посилання.

Після бібліографічного списку необхідно розмістити анотації та ключові слова на англійській мові та ще на одній з мов, що не відповідає мові оригіналу статті – російській або українській.

До матеріалів статті необхідно додавати авторську довідку ***(вказати місце роботи чи навчання, посаду, наукові ступені та вчені звання, контактні телефони, почтову адресу для переписки, при можливості „Email")*** та рекомендацію наукового підрозділу, де підготовлена стаття, у вигляді витягу з протоколу засідання, на якому вона розглядалась, завіреного керівництвом та печаткою закладу, для опублікування у відповідному науково-технічному виданні.

За зміст статті несуть відповідальність автор та науковий підрозділ, який рекомендував її для опублікування. Рецензент статті (призначається редколегією) несе моральну відповідальність за рекомендацію статті до друку.

Контактні телефони:

Збірник „Містобудування та територіальне планування":

відповідальний секретар, доцент кафедри міського будівництва КНУБА Чередніченко Петро Петрович – робочий тел. 24-15-543 та 245-42-04; мобільний – 8-067-442-13-36 (він же відп. секретар збірника *„Містобудування та територіальне планування"*).

Збірник „Сучасні проблеми архітектури та містобудування":

відповідальний секретар, кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри інформаційних технологій в архітектурі КНУБА Товбич Валерій Васильович – робочий тел. 245-48-40; мобільний – 8-067-442-77-45.

Сучасні проблеми архітектури та містобудування. Випуск 26. 2011

Наукове видання

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ АРХІТЕКТУРИ ТА МІСТОБУДУВАННЯ

Науково-технічний збірник

Випуск 26

Має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації в Державному комітеті інформаційної політики України (серія КВ № 2649 від 16 червня 1997 року).

Визнаний ВАК України, як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата архітектурних та технічних наук. (Постанова президії ВАК України від 14 квітня 2010р. №1 – 05/3).

Адреса редколегії: 03037, м.Київ-37, Повітрофлотський пр., 31. КНУБА.
Тел. 245-42-04.

Підписано до друку 25.03.2011 р. Формат 60x84$^{1}/_{16}$.
Обл.-вид. арк. . Тираж 180. Зам. №

Фірма “ВІПОЛ”
03151, м.Київ-151, вул. Волинська, 60